ISSN 3027-7388 (Online)

JOURNAL OF MCU
วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์
PHILOSOPHY REVIEW

VOL.7 NO.1 JANUARY-JUNE 2024
ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2567

TCI
ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย
Thai-Journal Citation Index Centre
TCI Journal Classification tier 2

Journal of MCU Philosophy Review
Vol.7 No.1 January - June 2024
วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์
ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2567
ISSN: 3027-7388 (Online)

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน
ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม

วัตถุประสงค์

วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์ ISSN: 3027-7388 (Online) เป็นวารสารวิชาการของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วารสารนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการที่เกี่ยวข้องกับปรัชญา คือ อภิปรัชญา ญาณวิทยา จริยศาสตร์ หรือปรัชญาประยุกต์กับสาขาวิชาอื่น เช่น ปรัชญาการศึกษา ปรัชญาศาสนา ปรัชญาสังคมและการเมือง เป็นต้น บทความทั้งหมดจะต้องเกี่ยวข้องกับปรัชญาบริสุทธิ์ ปรัชญาประยุกต์ และการวิจัยทางปรัชญา ผู้เขียนที่ส่งผลงานจะต้องจำแนกต้นฉบับของตนโดยเลือกขอบเขตจากปรัชญาทั้งสองกลุ่มนี้ ดังต่อไปนี้:

กลุ่มที่ 1 ปรัชญาบริสุทธิ์ ได้แก่ การวิเคราะห์ทางอภิปรัชญา ญาณวิทยา และจริยศาสตร์

1.1 อภิปรัชญา หมายถึง การวิเคราะห์แนวคิดทางปรัชญาตะวันออกและตะวันตกที่เกี่ยวกับความจริงสูงสุด ความมีอยู่ ปรากฏการณ์ต่างๆ

1.2 ญาณวิทยา หมายถึง การวิเคราะห์แนวคิดทางปรัชญาตะวันออกและตะวันตกที่เกี่ยวกับความรู้ การตรวจสอบความรู้

1.3 จริยศาสตร์ หมายถึง การวิเคราะห์แนวคิดทางปรัชญาตะวันออกและตะวันตกที่เกี่ยวกับความดี ความชั่ว ปัญหาทางจริยศาสตร์ เช่น ปัญหาอุ้มบุญ ปัญหาการุณยฆาต ปัญหาการทำแท้ง ปัญหาประพฤติกรรมมนุษย์ เป็นต้น

กลุ่มที่ 2 ปรัชญาประยุกต์ หมายถึง การประยุกต์หลักปรัชญาและศาสนา เพื่อตีความและนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในสังคม ดังตัวอย่างดังต่อไปนี้

2.1 ปรัชญาการศึกษา หมายถึง การวิเคราะห์หลักการ วิธีการศึกษาด้วยทฤษฎีทางปรัชญา เช่น การพัฒนาการเรียนรู้แบบ Active Learning ตามหลักปฏิบัตินิยม การเรียนรู้ตามหลักปัญญานิยมในสังคมพหุวัฒนธรรม เป็นต้น

2.2 ปรัชญาศาสนา หมายถึง การวิเคราะห์และตีความปัญหาทางศาสนาด้วยทฤษฎีทางปรัชญา เช่น การพิสูจน์ความมีอยู่ของพระเจ้า การแก้ไขปัญหาการอุ้มบุญด้วยหลักปรัชญาศาสนา

2.3 ปรัชญาสังคมและการเมือง หมายถึง การวิเคราะห์และตีความปัญหาสังคมและการเมืองด้วยทฤษฎีทางปรัชญา เช่น ปัญหาคนยากจน ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ปัญหาเด็กและเยาวชน ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ลงวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed)

วารสารได้ผ่านการประเมินคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) ได้รับการจัดให้อยู่ใน **วารสารกลุ่มที่ 2: วารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพของ TCI (จนถึง 31 ธันวาคม 2567)** ทั้งนี้ ทางวารสารได้เผยแพร่ผ่านระบบออไนลน์ ซึ่งผู้สนใจสามารถดาวโหลดบทความฉบับสมบูรณ์ได้ที่ https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jmpr

บรรณาธิการ

พระมหาพรชัย สิริวโร, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ

ศ.ดร.สมภาร พรมทา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รศ.ดร.มานพ นักการเรียน	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รศ.ดร.ประเวศ อินทองปาน	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รศ.ดร.ธีรโชติ เกิดแก้ว	มหาวิทยาลัยบูรพา
พระครูโกศลศาสนบัณฑิต,รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาขวัญชัย กิตฺติเมธี, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.วรากรณ์ พูนสวัสดิ์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหามฆวินทร์ ปุริสุตฺตโม, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.สุชาติ บุษย์ชญานนท์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาไกรวรรณ์ ชินทตฺติโย,ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.มนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์	มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต
ดร.ศุภฤกษ์ คณิตวรานันท์	มหาวิทยาลัยบูรพา
รศ.ดร.มานพ นักการเรียน	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.ประทีป พืชทองหลาง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
ดร.ประสิทธิ์ แก้วศรี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร. แม่ชีธรรมอธิษฐาน พรบันดาลชัย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสานงาน

เกษริน บุตรา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เจ้าของวารสาร: บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
Email: khwanchai.hem@mcu.ac.th
Online journal: https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jmpr/index

บทบรรณาธิการ

วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์ ฉบับนี้เป็นปีที่ 7 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2567 โดยได้คัดเลือกบทความเผยแพร่ในฉบับนี้ประกอบด้วย บทความวิจัย จำนวน 20 บทความ บทความวิชาการ จำนวน 10 บทความ บทวิจารณ์หนังสือ จำนวน 1 บทความ รวมทั้งหมด 31 บทความ เนื้อหาบทความโดยรวมยังคงเกี่ยวข้องกับปรัชญา การศึกษา หลักการทางศาสนา และแนวทางการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ที่สามารถนำความคิดไปใช้ควบคู่กับการพัฒนาแนวคิดสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมได้โดยรวม และแต่ละบทความมีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

บทความวิจัย

พัชร รุจิรานันท์ ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์รสในวรรณคดีเรื่องตำนานพระบรมธาตุคำกลอนตามทฤษฎีรสในวรรณคดีสันสกฤต” เสนอว่า การที่ผู้ประพันธ์ยกตำนานพระบรมธาตุคำกลอน สอดแทรกรสในวรรณคดีทั้ง 9 รส เพื่อทำให้ตำนานดังกล่าวยังคงอยู่ในสังคมและทำให้ตำนานทางพระบรมธาตุเจดีย์ - นครศรีธรรมราชมีความโดดเด่นมากขึ้น ตำนานดังกล่าว ได้ส่งผลมาในยุคปัจจุบัน คือ ทำให้เกิดการก่อสร้างสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น อนุสาวรีย์พระเจ้าศรีธรรมาโศกราช และพระทนทกุมาร การสร้างพระพุทธรูปพระนางเหมชาลา พระพุทธรูปพระทนทกุมาร และพระพุทธรูปทรงเครื่องจักรพรรดิพระเจ้าศรีธรรมาโศกราช

พระครูสุภาจารโสภิต (บุญยืน สุภาจาโร)และคณะ เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบการจัดการทรัพย์สินตามหลักศาสนา: กรณีศึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดไผ่ล้อม จังหวัดตราดกับสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนพัฒนากสิกรโคกวัด จำกัด จังหวัดปราจีนบุรี” พบว่า จากการเปรียบเทียบหลักการ กระบวนการ อุดมการณ์ และผลสัมฤทธิ์ของทั้งสองกลุ่ม มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันมาก โดยการใช้หลักธรรมของศาสนาในการพัฒนาความรู้ ความสามารถของประชาชน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยตนเองเพื่อนบ้านและชุมชน ให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ดีขึ้น โดยในกลุ่มร่วมกันคิด ร่วมกันพัฒนา ร่วมกันแก้ปัญหา ยึดหลักการบริหารแบบแบ่งปันช่วยเหลือ เอื้ออาทร กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โปร่งใส และตรวจสอบได้ จนเกิดผลสัมฤทธิ์ในปัจจุบันทั้งสองกลุ่มมีความยั่งยืน กลุ่มโตขึ้นเรื่อย และมีจำนวนเงินเพิ่มขึ้นทุกปี

ลลิมาดา ศรีจำรูญและคณะ เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การศึกษาจริยธรรมทางธุรกิจการขายออนไลน์ของชาวพุทธกับชาวมุสลิม: กรณีศึกษาตำบลบางโฉลง จังหวัดสมุทรปราการ” ได้เสนอว่าการขายออนไลน์ของชาวพุทธกับชาวมุสลิม ต้องประกอบอาชีพด้วยความสุจริต ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น ไม่โกหก ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ทางพุทธศาสนาเถรวาทมีหลักธรรมที่เกี่ยวข้องคือ สัมมาอาชีพ คือ การเลี้ยงชีพชอบ การทำอาชีพที่สุจริต ทั้งนี้การขายห้ามทำผิดข้อห้ามที่ทางศาสนากำหนดไว้ ส่วนความสอดคล้องกันนั้นคือเรื่องของความซื่อสัตย์ เพราะเป็นการเริ่มต้นในการสร้างความน่าเชื่อถือให้กันตนเอง

พระครูสถิตธรรมาลังการและคณะ ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “เส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี” เสนอว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ที่เป็นการสันนิษฐานหรือการตั้งสมมติฐาน ต้องอาศัยข้อมูลเพียงร่องรอยหลักฐานจากโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ยัง

หลงเหลืออยู่ ซึ่งแนวคิดการอนุรักษ์ร่องรอยทางวัฒนธรรมและเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนานี้จะส่งผลต่อความภาคภูมิใจและการเรียนรู้ของผู้ที่สนใจใคร่รู้ พร้อมร่วมกันเชิดชูสิ่งที่เรียกว่าคุณค่าของอดีตที่เป็นแรงขับเคลื่อนให้ดำรงสู่อนาคตต่อไป

พระครูอนุกูลกัลยาณกิจ และคณะ เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การออกแบบผังโบราณคดีอารยธรรมทวารวดีพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี” พบว่า เมืองโบราณอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี มีผังเมืองสี่เหลี่ยมมุมมนและค่อนข้างกลม เป็นรูปวงกลม วงรี และเกือบเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขึ้นอยู่กับภูมิประเทศ ตัว เมืองด้านหนึ่งมักตั้งอยู่ติดกับ ลำน้ำ มีคูน้ำและคันดินล้อมรอบ โดยทั่วไป มีเพียงชั้นเดียว อาจใช้ประโยชน์เพื่อการป้องกันอุทกภัย การสาธารณูปโภค หรือการป้องกันศัตรู ไม่พบหลักฐานสิ่งก่อสร้างที่เป็นที่อยู่อาศัย แสดงให้เห็นว่าชุมชนโบราณนั้นอยู่กระจายกันออกไปมิได้อยู่อาศัย เฉพาะภายในเขตกำแพงเมือง

ปลีลา ศักดิ์สิริชัย และประเสริฐ อินทร์รักษ์ เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความผูกพันในองค์กรของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร” พบว่า 1. องค์ประกอบความผูกพันในองค์กรตามทัศนะของพนักงาน สายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร มีจำนวน 7 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความจงรักภักดีและการทุ่มเทในงาน 2) ด้านสวัสดิการและสิทธิประโยชน์ที่เหมาะสม 3) ด้านความไว้วางใจและการมอบหมายงาน 4) ด้านคุณภาพการปฏิบัติงานและความโปร่งใส 5) ด้านค่านิยมและการบริหารงานขององค์กร 6) ด้านภาพลักษณ์และความภาคภูมิใจในองค์กร และ 7) ด้านการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย 2. แนวทางการพัฒนาความผูกพันในองค์กรพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัย ศิลปากร พบว่า มี 7 แนวทางหลัก 56 วิธี 3. ผลการยืนยันแนวทางการพัฒนาความผูกพันในองค์กร ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้ง 7 คน คิดเป็นร้อยละ 100 มีความเห็นว่าแนวทางทั้ง 7 แนวทางหลัก 56 วิธี มีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และมีความเป็นประโยชน์

ณัฐรินีย์ เจติยวรรณ และนพดล เจนอักษร เสนอบทความวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ” เสนอว่า ปัจจัยที่มีความสำคัญ จำนวน 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 2) การสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตร 3) การส่งเสริมศักยภาพผู้เรียนและครูผู้สอนวิชาวิทยาการคำนวณ 4) การจูงใจให้เกิดการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก และ 5) การพัฒนาครู เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาให้กับนักเรียน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดทักษะด้านการคิดวิเคราะห์เพื่อแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอนและเป็นระบบ สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการค้นหา ประเมิน จัดการ พร้อมทั้งนำเอาความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาสมรรถนะตามตัวชี้วัดที่หลักสูตรกำหนดได้อย่างมีทิศทาง มีจุดหมาย สอดคล้องกับความเป็นจริงในศตวรรษที่ 21

วณิชยา ปรือปรัก และมานพ นักการเรียน ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “ข้อโต้แย้งเรื่องสังสารวัฏและกฎแห่งกรรมในคัมภีร์ภควัทคีตา” ได้เสนอว่า หากผู้ใดทำหน้าที่สมบูรณ์ แม้หน้าที่นั้นจะต้องทำร้ายหรือฆ่าผู้อื่นอย่างที่อรชุนทำในสงคราม แต่ก็ถือว่าเป็นผลที่พระเจ้าจะต้องรับแทน สะท้อนให้เห็นว่ามนุษย์จะกระทำกรรมในสังสารวัฏได้นั้นมาจากข้อพิจารณา 2 แบบคือตนเองเป็นผู้กระทำจะต้องรับผลของการกระทำนั้น แต่หากมองว่าตนเองไม่ใช่ผู้กระทำ ก็จะเป็นหน้าที่ของพระเจ้าเป็นผู้กำหนด ในแง่นี้อธิบายถึงการที่มนุษย์จะมีอิสระจากการกระทำ ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับตนเองเป็นผู้กำหนด แต่หากการกระทำใดที่ทำด้วยความรู้สึกจะเป็นการกระทำที่ผู้กระทำนั้นต้องรับผิดชอบ แต่

หากเป็นการกระทำที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขคำสั่งศักดิ์สิทธิ์ จะไม่มีผลต่อผู้กระทำ แต่เป็นพระเจ้าจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อผลนั้นแทน

อดิศักดิ์ จันทบัตร์ และประเสริฐ อินทร์รักษ์ เขียนบทความงานวิจัยเรื่อง “การติดต่อสื่อสารของผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี” สรุปได้ว่า การติดต่อสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรีอยู่ในระดับมาก และบรรยากาศองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรีอยู่ในระดับมาก โดยการติดต่อสื่อสารของผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรีมีความสัมพันธ์กันในระดับมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ชลิต สมศรี และมัทนา วังถนอมศักดิ์ เสนอบทความวิจัยเรื่อง “ทักษะผู้บริหารกับการดำเนินงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี” สรุปผล การวิเคราะห์ทักษะผู้บริหารโรงเรียนกับการดำเนินงานกิจการนักเรียนโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี พบว่า 1) ทักษะผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรีโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด 2) การดำเนินงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรีโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด 3) ทักษะผู้บริหารโรงเรียนกับการดำเนินงานกิจการนักเรียน พบว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในลักษณะคล้อยตามกันทุกคู่

ณัฐชนนท์ ยงทรัพย์อนันต์ และประเสริฐ อินทร์รักษ์ ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “บทบาทผู้บริหารกับการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี” สรุปผลการวิจัย 1. บทบาทผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ผู้อำนวยความสะดวก ผู้คาดการณ์ ผู้ส่งเสริมสนับสนุน ผู้ประเมิน และผู้ให้คำปรึกษา 2. การจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการจัดมวลกิจกรรมลูกเสือ ด้านลูกเสือ ด้านผู้บริหารโรงเรียน ด้านผู้กำกับลูกเสือ และด้านผลงานดีเด่น 3. บทบาทผู้บริหารกับการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01

เกรียงไกร แก้วไพฑูรย์ และขัตติยา ด้วงสำราญ เสนอบทความงานวิจัยเรื่อง “การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2” โดยสรุปว่า ผู้บริหารสร้างคุณค่าของการทำงานให้แก่บุคลากรในองค์กรเพื่อให้บุคลากรในองค์กรนั้นเกิดการพัฒนาตนเอง ในการสร้างสรรค์ผลงานที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพ แต่อย่างไรก็ตามการบริหารงานบุคคลนั้นจำเป็นต้องมีการเข้าถึง ความต้องการของบุคลากรเป็นหลักโดยเน้นในเรื่องของปัจจัยขั้นพื้นฐานที่บุคลากรในองค์กรนั้นควร ได้รับไม่ว่าจะเป็นความต้องการในเรื่องของสังคม ความก้าวหน้าทางการงาน ความมั่นคงในการใช้ชีวิต และรวมไปถึงอีกมากมาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เองจะเป็นส่วนช่วยในการสร้างการพัฒนาบุคลากรในองค์กรได้ เป็นอย่างดี

บัลลังก์ มงคลคำนวณเขตต์ และประเสริฐ อินทร์รักษ์ เขียนบทความงานวิจัยเรื่อง “กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาในบริบทสังคมไทยยุคปกติใหม่” เสนอว่า ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาในบริบทของสังคมไทยในยุคปกติใหม่ แนวทางการวิจัยที่แนะนำในอนาคตเป็นแนวทางสำหรับนักวิจัยและนักการศึกษาในการทำความเข้าใจกระบวนทัศน์เหล่านี้ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ปรับให้เข้ากับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป และรับประกันว่าการบริหารการศึกษายังคงตอบสนองความต้องการแบบพลวัตของนักศึกษา นักการศึกษา และชุมชนในปีต่อๆ ไป ทิศทางการวิจัยเหล่านี้จะสามารถมีส่วนร่วมร่วมกันในการพัฒนาแนวปฏิบัติด้านการบริหารการศึกษาที่ตอบสนอง มีนวัตกรรม และมีความยืดหยุ่นเมื่อเผชิญกับความท้าทายและโอกาสอย่างต่อเนื่องในความปกติใหม่

ปุณณิภัสส์ อริยะปรานต์ และประเสริฐ อินทร์รักษ์ ได้เสนอบทความงานวิจัยเรื่อง “การบริหารสถาบันการศึกษาพยาบาลเอกชนในยุคนวัตกรรมพลิกผัน” สรุปได้ 9 ด้าน 67 ประเด็น คือ 1) ด้านการวางกลยุทธที่สอดคล้องกับเทคโนโลยีที่พลิกผัน 8 ประเด็น 2) ด้านการส่งเสริมสื่อการเรียนรู้ควบคู่กับนวัตกรรมที่พลิกผัน 8 ประเด็น 3) ด้านการส่งเสริมพัฒนาบุคลากร ก้าวทันเทคโนโลยีในสายวิชาชีพ 8 ประเด็น 4) ด้านการพัฒนาทักษะ และจรรยาบรรณวิชาชีพ 8 ประเด็น 5) ด้านการส่งเสริมการใช้สื่อนวัตกรรมที่ทันสมัย 8 ประเด็น 6) ด้านการออกแบบหลักสูตรที่ทันยุคการเปลี่ยนแปลง 8 ประเด็น 7) ด้านการสร้างภาคีเครือข่ายทางการพยาบาลศาสตร์ 8 ประเด็น 8) ด้านการวิจัยและพัฒนาสื่อและนวัตกรรมทางการพยาบาล 6 ประเด็น และ 9) ด้านการบริหารจัดการงบประมาณเพื่อการสร้างนวัตกรรมทางการพยาบาล 5 ประเด็น

พระครูศรีสิทธิบัณฑิต และอภิชาติ รอดนิยม ได้เสนอบทความงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” พบว่า แพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นนวัตกรรมการศึกษาที่มีความเหมาะสมต่อการพัฒนาการเรียนรู้และตอบสนองการเรียนรู้ตลอดชีวิตรูปแบบการสอบออนไลน์มีความเหมาะสมกับการจัดการเรียนการสอนในยุคปัจจุบัน ลดความยุ่งยากของรูปแบบการวัดและประเมินผลแบบเดิม สามารถประหยัดทรัพยากรได้จำนวนมาก เช่น งบประมาณ สถานที่ เวลา บุคลากร และอุปกรณ์ และมีข้อดีหลายประการ

พระนคร ปรังฤทธิ์และคณะ ได้เสนอบทความงานวิจัยเรื่อง “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์: การธำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา” ทำให้พบว่า เครื่องสักการะที่ถูกใช้สอยประโยชน์อยู่ มีการจัดตั้งรูปแบบพิพิธภัณฑ์ให้ผู้สนใจเยี่ยมชมศึกษา มีวัด ชุมชมและเครือข่ายต่างๆ ช่วยกันอนุรักษ์ดูแลรักษาไม่ให้ชำรุดเสื่อมสภาพลง แต่เครื่องสักการะบางอย่างที่ไม่ได้ใช้สอยแล้ว ถูกทิ้งร้าง ชำรุด เสื่อมสภาพ อันเกิดจากปัจจัยหลัก ได้แก่ การถูกแทนที่ด้วยของใหม่ ค่านิยมในการใช้ถูกลดทอนลง งบประมาณในการบำรุงรักษา และการตระหนักรู้ถึงคุณค่าที่ลดลงของวัดและชุมชน ส่วนกลไกการการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมบ้าง แต่ยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ทุกแห่ง

สมบัติ แซ่เบ๊และคณะ ได้เสนอบทความงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา” สรุปได้ว่า รูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรม ในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีความ

เหมาะสมที่จะนำไปใช้ดำเนินการ ซึ่งครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สามารถใช้องค์ความรู้จากการวิจัยนี้ เพื่อสร้างความเข้าใจและใช้เป็นแนวทางการพัฒนาจริยธรรมในการทำงาน เพื่อยกระดับวิชาชีพและคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้นต่อไป ผู้บริหารสถานศึกษา สามารถนำรูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาบุคลากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกันได้

Chen Ziyu, และคณะ ได้เสนอบทความงานวิจัยเรื่อง “กลวิธีการใช้ภาษาและการโน้มน้าวใจในโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวย” พบว่า พบว่าส่วนใหญ่มีการใช้คำที่เชื้อเชิญ ชักจูงใจและดึงดูดใจเพื่อให้ผู้บริโภคมีความสนใจในตัวผลิตภัณฑ์ เช่น การบอกว่าหากใช้ผลิตภัณฑ์นี้แล้วจะดี จะสวย จะขาว ตรงตามมาตรฐานความงามที่พึงมี ตรงกับความต้องการของผู้คนในปัจจุบัน และมีการใช้ภาพสื่อโฆษณาที่น่าสนใจ ใช้ดาราหรือนักแสดงที่มีภาพลักษณ์ที่ดีดึงดูดผู้บริโภค ในบางผลิตภัณฑ์มีการชักจูงใจผู้บริโภคด้วยการบอกว่าผลิตหรือมีการนำเข้าส่วนผสมจากประเทศที่น่าเชื่อถือ เป็นประเทศที่ได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว อ้างอิงข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ หรือมีการใช้ผลการวิจัยจากสถาบันวิจัยที่ได้รับการรับรอง เพื่อสร้างความมั่นใจและความน่าเชื่อถือ

อรรถพงษ์ ผิวเหลืองและคณะ ได้เสนอบทความงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาชีพครูโดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช เพื่อพัฒนาการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 3 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา” สรุปได้ว่า จากการจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช ทั้ง 4 ขั้นตอน มุ่งเน้นให้นักศึกษาได้ลงมือปฏิบัติจริง จึงทำให้เกิดความท้าทาย กระตุ้นความสนใจ อยากลองเรียนรู้ผ่านการลองผิดลองถูก เพราะกระบวนการเรียนรู้มุ่งเน้นให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และการจัดกิจกรรมที่เน้นให้นักศึกษาลงมือปฏิบัติ เป็นวิธีการเรียนรู้แบบ Learning by doing ซึ่งนักศึกษาได้มีโอกาสได้เรียนรู้ร่วมกับเพื่อนภายในกลุ่มมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดการทำงานเป็นทีม ทั้งยังสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันภายในกลุ่มได้อย่างอิสระ ทั้งนี้ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมมีความเป็นระบบ ทำให้ผลงานที่มีคุณภาพและนำเสนอผลงานได้อย่างประสิทธิภาพ

Li Yuze, Prasert Intarak ได้เสนอบทความงานวิจัยเรื่อง “The Primary School Administration Towards Excellence in Taiyuan City” From the analyzing the data, it found out that1 . There are a components of school administration towards excellence in Taiyuan city. Those are 1) Leadership, 2) Strategic Planning, 3) Staff Management, 4) Resources 5) Student Focused Processes, 6) Administrative and Operational Results, 7) Staff Results, 8) Partnership and Society Results and 9) Key Performance Results. The followings are the detail of those components.2 . The factors of primary school administration towards excellence in Taiyuan city were good fit with the empirical data.

บทความวิชาการ

พระบุญสม ธมฺมวโร (เชิดสูงเนิน) ได้เสนอบทความวิชาการ “เกณฑ์ตัดสินความมีอยู่ของผีในพระพุทธศาสนาเถรวาท” แนวคิดเกี่ยวกับ “ผี” ในมิติทางพระพุทธศาสนายอมรับว่า มีสัตว์จำพวกหนึ่งที่มีอำนาจลึกลับ สามารถให้คุณให้โทษกับมนุษย์ได้ คือ เปรต โอปปาติกะ มาร อสูร ยักษ์ และเทวดาชั้นต่ำ สัตว์เหล่านี้ เรียกว่า อมนุษย์ เมื่อวิเคราะห์จากคุณลักษณะของอมนุษย์ดังกล่าว ตรงกับคำว่า ผี ในสังคมไทย แต่พุทธศาสนามีท่าทีต่อสิ่งเหล่านี้ในลักษณะที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับอำนาจลึกลับว่าเป็นสิ่งที่พิเศษ ถ้ามนุษย์เป็นผู้ประกอบด้วยคุณธรรม ก็สามารถจะมีสถานะ ที่เหนือกว่าอมนุษย์เหล่านี้ได้ แต่ในขณะเดียวกัน ถ้ามนุษย์ไม่มีคุณธรรมก็ตกอยู่ในสถานะที่ ต่ำกว่าอมนุษย์ เพราะพุทธศาสนาใช้เกณฑ์ทางคุณธรรมในการประเมินทั้งมนุษย์และอมนุษย์

เอมอร แซ่ลิ้มและคณะ ได้เสนอบทความวิชาการเรื่อง “การบริโภคเนื้อสัตว์กับรูปแบบการรักษาโรคมะเร็งด้วยหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา” สรุปว่า การบริโภคเนื้อสัตว์ ทำให้เกิดความเจ็บป่วยทางกายและใจ เมื่อมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การบริโภคอาหาร ปราศจากเนื้อสัตว์ ลด ละ เลิก การเบียนเบียนชีวิตตนเอง คนอื่น สัตว์อื่น เป็นการเพิ่มอธิศีลข้อที่ 1 ให้บริสุทธิ์ขึ้น ช่วยลดวิบากร้ายในชีวิตให้เบาบาง อนิสงส์ของการรักษาศีลให้บริสุทธิ์ คือ ทำให้อายุยืน ปราศจากโรคภัย เบียดเบียนจะเป็นผู้ไม่เดือดเนื้อร้อนใจ

พระมหามนกมล กิตฺติญาโณ (ดีมีหาญ) ได้เสนอบทความวิชาการเรื่อง “บทบาทเมตตาในฐานะเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิต” ทำให้พบว่า หลักเมตตาธรรมมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และจำเป็นจะต้องเริ่มต้นการพัฒนาด้านกายภาพของตนเองก่อนเป็นอันดับแรก โดยจัดการกับอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด และการกระทำ ให้แสดงออกด้วยความมีเมตตาทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ แต่การจะเป็นผู้ที่มีจิตใจที่สงบร่มเย็นดังกล่าวได้ ต้องอาศัยการพัฒนาศักยภาพของตนเอง ให้เป็นผู้ปราศจากการเบียดเบียน มีความรักใคร่ ปรารถนาดี และเกื้อกูลประโยชน์ความสุขความเจริญให้แก่ผู้อื่นได้

พระพุฒินันทน์ รังสิโย (ธนธรรมโรจน์) ได้เสนอบทความวิชาการเรื่อง “ศาสตร์แห่งการพยากรณ์ชีวิตในพุทธศาสนาเถรวาท : บทวิเคราะห์อำนาจดวงดาวกับกฎแห่งกรรม” สรุปได้ว่า การพยากรณ์ชีวิตโหราศาสตร์ในพุทธศาสนาเถรวาทเป็นการอธิบายให้เห็นความสอดคล้องกันระหว่างเหตุและผล ระหว่างผู้กระทำและผลของการกระทำ ขณะเดียวกันก็โยงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างอุตุนิยามกับชีวิตว่ามีความสัมพันธ์กันในแง่ของพัฒนาการทั้งทางความคิดและการดำเนินชีวิต เพราะการดำเนินชีวิตนั้นไม่อาจจะหลุดพ้นจากกฎที่ถูกกำหนดไว้โดยธรรมชาติในแง่ของการเชื่อมโยงกันทางด้านความเป็นเหตุปัจจัยต่อกัน

บัลลังก์ มงคลคำนวณเขตต์ และประเสริฐ อินทร์รักษ์ ได้เสนอบทความวิชาการเรื่อง “กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษา” พบว่า ภาวะผู้นำแบบปกติใหม่ เป็นแนวคิดที่พึ่งถูกพัฒนาขึ้นเพื่อเน้นถึงการปรับตัวและความยืดหยุ่นเมื่อเผชิญกับความท้าทายในยุคปกติใหม่โดยเฉพาะ ในขณะที่ VUCA framework เป็นเครื่องมือที่สามารถนำมาใช้อธิบายภูมิทัศน์ทางการศึกษาในยุคปกติใหม่ เพื่อให้เข้าใจถึงบริบทที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาและกระบวนทัศน์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้ ซึ่งจากการศึกษายังพบอีกว่า ความแตกต่างระหว่างคุณลักษณะ Resilience และ Flexibility เป็นสาระสำคัญในการทำความเข้าใจภูมิทัศน์ที่เปลี่ยนแปลงไปของภาวะผู้นำทางการศึกษาในยุคปกติใหม่

พระมหาวิเชียร สุธีโร ได้เสนอบทความวิชาการเรื่อง เรื่อง “การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูในทรรศนะของพุทธปรัชญา” สรุปได้ว่า นี้ พุทธปรัชญาสนับสนุนทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูมากกว่าทฤษฎีอื่นๆ ไม่สนับสนุนโทษประหารชีวิตตามข้อเสนอของทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน ซึ่งเป็นการละเมิดสิทธิในการมีชีวิตของผู้อื่นและผิดศีลธรรมที่ผู้ตัดสินใจลงโทษจะต้องรับผิดชอบทางศีลธรรมด้วย เพราะพุทธปรัชญามองว่าผู้กระทำความผิดและผู้ที่ตกเป็นเหยื่อมีธรรมชาติของพุทธะเหมือนกัน

พระสมุห์พงศกร กิตฺติโก (นาคสกุล) ได้เสนอบทความวิชาการเรื่อง “การบูชาพระสีวลีของชาวพุทธในสังคมไทย” นำเสนอว่า พระสิวลีเป็นพระสงฆ์ที่บรรลุอรหันต์ในสมัยพุทธกาล เป็นภิกษุผู้เลิศด้วยลาภ จากการศึกษาค้นคว้าพระเถระเป็นผู้ที่ไม่ได้มีจิตยึดติดหรือขวนขวายหาลาภสักการะมาเพื่อตน แต่ด้วยบุญญาธิการท่านเป็นผู้นำลาภมาสู่ผู้ที่นับถือและศรัทธาซึ่งต้องสร้างสมบุญกุศลปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลในธรรมมาจากชาติปางก่อน แต่สังคมไทยรู้จักพระสีวลีเถระในฐานะแห่งความโชคดีและโชคลาภ มีการสร้างรูปเคารพ โดยฐานความเชื่อที่ว่าท่านสามารถดลบันดาลลาภสักการะให้แก่ผู้นับถือบูชา จะเห็นได้ว่าพระสีวลีมีความสำคัญทั้งด้านบุญและด้านวิบากกรรม ชาวพุทธในสังคมไทยจึงศรัทธาแต่เรื่องผลบุญในทางลาภด้านเดียว

รมิดา ฟ้าภิยโย และพระมหาอดิเดช สติวโร ได้เสนอบทความวิชาการเรื่อง “ภยเภรวสูตร: พุทธวิธีจัดการกับความกลัว” เสนอว่า พระพุทธเจ้าตรัสถึงวิธีจัดการกับความกลัวตามแนวทางภยเภรวสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรในพระไตรปิฎก คัมภีร์มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ ซึ่งเป็นเรื่องของการตอบคำถามที่ชาณุสโสณิพราหมณ์กราบทูลถามพระพุทธเจ้าถึงวิธีปฏิบัติเพื่อออกจากความกลัวในเวลาปฏิบัติธรรมกลางป่า ทรงอธิบายเหตุแห่งความกลัวและความขลาด 16 ประการและเหตุแห่งความไม่กลัวไม่ขลาดอีก 16 ประการ เมื่อวิเคราะห์พระสูตรพบว่ามีหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกันได้แก่ สุจริต 3 กุศลกรรมบถ 10 นิวรณ์ 5 มานะ เวสารัชชกรณธรรม สันโดษ และอริยมรรคมีองค์ 8 ผู้ปฏิบัติสามารถนำมาปฏิบัติเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ จัดการกับความกลัวให้ลดลงหรือหมดไปอย่างเหมาะสม เมื่อพัฒนาจิตจนบรรลุถึงฌาน 4 และบรรลุวิชชา 3 แล้วนิพพานอันเป็นบรมสุขย่อมอยู่ไม่ไกล

แม่ชี บุญช่วย ศรีเปรม, ดร. โยตะ ชัยวรมันกุล ได้เสนอบทความวิชาการเรื่อง “การคบคนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา” สรุปว่า การคบคนพาลจึงเป็นอัปมงคล เพราะย่อมนำความเดือดร้อน ความทุกข์มาให้ ส่วนบัณฑิตหรือสัตบุรุษผู้เป็นกัลยาณมิตร มีนิสัยตรงข้ามกับคนพาลคือชอบ คิด พูด ทำในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ตามกุศลกรรมบถ 10 มักทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์สุขแก่ตนเองและมีจิตอาสาบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่อผู้อื่น รู้จักแยกแยะสิ่งที่ดีและไม่ดี เป็นคนมีเหตุผล รู้ว่าการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เพราะฉะนั้น การคบบัณฑิต การเข้าใกล้บัณฑิต ไปมาหาสู่เป็นประจำ ย่อมได้ข้อคิดที่ดีๆ เป็นประโยชน์ ทั้งสามารถนำมาปรับใช้ในการดำรงชีวิตให้เป็นชีวิตที่ดีงาม

Phra Sujan Maharjan (Sujano) ได้เสนอบทความวิชาการเรื่อง “A Buddhist Concept of Mind and its Location.” A mind arises at the moment of senses coming to contact and able to be conscious of that object. In this context mind is not located on each sense nor at the consciousness but combination of these two and able to be conscious of it. In a nutshell the moment we recognise an object there arises a mind.

Once it is realised that the mind is a continuation of process conditioned created and insubstantial object disenchantment and liberation achieved, the state of non-existence of the mind through mental development.

บทวิจารณ์หนังสือ

พระมหาปัญญา ธนปญฺโญ (บัวทอง)ได้เสนอบทวิจารณ์หนังสือเรื่อง “พุทธจริยศาสตร์: เป็นจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยาหรือกรณียธรรม” สรุปว่า ผู้เขียนได้กำหนดจุดประสงค์ไว้แต่เบื้องต้นแล้วว่า เป็นการศึกษาว่าพุทธจริยศาสตร์เป็นจริยศาสตร์ประเภทกรณียธรรม หรือจริยศาสตร์ประเภทอัตวิทยาและถ้าพุทธจริยศาสตร์ไม่เป็นจริยศาสตร์ประเภทกรณียธรรม หรือ ไม่เป็นจริยศาสตร์ประเภทอัตวิทยา พุทธจริยศาสตร์เป็น จริยศาสตร์ประเภทใด หรือไม่มีระบบแนวคิดทางด้านจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญา มีระบบจริยธรรมเท่านั้น ทำให้เราได้เห็นมุมมองของพุทธจริยศาสตร์ ๔ ลักษณะ

พระมหาพรชัย สิริวโร, ผศ. ดร.
บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	**Iii**
บทความวิจัย	
การวิเคราะห์รสในวรรณคดีเรื่องตำนานพระบรมธาตุคำกลอน ตามทฤษฎีรสในวรรณคดีสันสกฤต An Analysis of Literature appreciation in Prabarommathadkamkorn legend by Sanskrit Literature Theory พัชร รุจิรานันท์ Phatchara Rujiranun	**1-16**
การศึกษาเปรียบเทียบการจัดการทรัพย์สินตามหลักศาสนา : กรณีศึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดไผ่ล้อม จังหวัดตราด กับสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนพัฒนากสิกรโคกวัด จำกัด จังหวัดปราจีนบุรี Comparative study of property management according to religious principles: A case study of the Sajja Sasomsap Group, Wat Phai Lom, Trat Province. with Kasikorn Khok Wat Development Credit Union Cooperative Limited, Prachinburi Province พระครูสุภาจารโสภิต (บุญยืน สุภาจาโร), แสวง นิลนามะ, ประเวศ อินทองปาน Phrakhru Supajarasopit (Boonyuen Subhācārо), Sawaeng Nilnama, Praves Intongpan	**17-29**
การศึกษาจริยธรรมทางธุรกิจการขายออนไลน์ของชาวพุทธกับชาวมุสลิม : กรณีศึกษาตำบลบางโฉลง จังหวัดสมุทรปราการ The Business Ethics Sale Online in Buddhist and Muslim: A Case Study of Bangchalong Sub-District, Samutprakarn Province ลลิมาดา ศรีจำรูญ, ณัทธีร์ ศรีดี, ประเวศ อินทองปาน Lalimada Srichamroon, Naddhira Sridee, Praves Intongpan	30-41
เส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี The Route of Buddhism Propagation in Dvaravati Civilization พระครูสถิตธรรมาลังการ, เพ็ญพรรณ เฟื่องฟูลอย, พระปลัดสมพร กิตฺติโสภโณ, พระปลัดเขตขันฑ์ อิสฺสโร Phrakrusathitdhammalangkarn, Penphan Fuangfooloy PhrapaladSomporn Kittisobhano, PhrapaladKhetkhan Issaro	**42-52**
การออกแบบผังโบราณคดีอารยธรรมทวารวดีพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี The Archeological design of Dvaravati civilization in	**53-63**

Suphanburi province
พระครูอนุกูลกัลยาณกิจ, ภัทรกุล ศิลปะรัตน์,
เอกมงคล เพ็ชรวงษ์ , พระมหาสิริ์ยส สิริยโส
Phrakru Anukulkallayanakit, Phattharakul Silparat,
Aekmongkol Phetchawong, Phramahasiyos Siriyaso
การพัฒนาความผูกพันในองค์กรของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร **64-74**
The Organizational Commitment Development of Supporting Officer in Silpakorn University
ปลีลา ศักดิ์สิริชัย, ประเสริฐ อินทร์รักษ์
Paleela Saksirichai, Prasert Inrak
การบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ **75-86**
The administration of computing science subject
ณัฐรินีย์ เจติยวรรณ, นพดล เจนอักษร
Nattharinee Chetiyawan, Nopadol Chenaksara
ข้อโต้แย้งเรื่องสังสารวัฏและกฎแห่งกรรมในคัมภีร์ภควัทคีตา **87-99**
An Argument Concepts of Saṃsāra and The Karma's Law in Bhagavadgita
วณิชยา ปรือปรัก มานพ นักการเรียน
Wanichaya Prueprak, Manop Nakkanrian
การติดต่อสื่อสารของผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี **100-110**
The Administrator Communication and Organizational Climate in The Secondary Educational Service Area Office Suphanburi
อดิศักดิ์ จันทบัตร์, ประเสริฐ อินทร์รักษ์
Adisak Chantabut, Prasert Intarak
ทักษะผู้บริหารกับการดำเนินงานกิจการนักเรียน ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี **111-121**
Administrators' Skill and Operation of Student Affairs in Schools Under Secondary Educational Service Area Office Ratchaburi
ชลิต สมศรี, มัทนา วังถนอมศักดิ์
Chalit Somsri, Mattana Wangthanomsak
บทบาทผู้บริหารกับการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี **122-136**
Administrator's Role and Scout Management in School Under the Secondary Educational Service Area Office Kanchanaburi
ณัฐชนนท์ ยงทรัพย์อนันต์, ประเสริฐ อินทร์รักษ์

Natchanon Yongsubanan, Prasert Intrararak

การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 137-149

The Personal Management of The Administrator Affected to the Teacher Performance in Schools at Nakhon Pathom Primary Educational Service Area Office 2

เกรียงไกร แก้วไพฑูรย์, ขัตติยา ด้วงสำราญ

Kriengkrai kewphaitun, Khattlya Duangsamran

กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาในบริบทสังคมไทยยุคปกติใหม่ 150-166

The Paradigm of Educational Administration in the Context of Thai Society in the Era of New Normal

บัลลังก์ มงคลคำนวณเขตต์, ประเสริฐ อินทร์รักษ์

Banlang Mongklkumnualkhet, Prasert Intarak

การบริหารสถาบันการศึกษาพยาบาลเอกชนในยุคนวัตกรรมพลิกผัน 167-175

The Private Nursing Education Institutes Management in the Disruptive Innovation Era

ปุณณิภัสส์ อริยะปรานต์, ประเสริฐ อินทร์รักษ์

Ponnipass Ariyaprana, Prasert Intarak

การพัฒนาแพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 176-186

The Development of Online Measurement and Evaluation Platform of Central Examination Questions' Subjects Mahachulalongkornrajavidyalaya University

พระครูศรีสิทธิบัณฑิต, อภิชาติ รอดนิยม

Phrakhrusrisitthibundit, Aphichart Rodniyom

ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การธำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา 187-201

The Dhamma-seats, The Buddhist Scriptures Boxes, The Lanna Traditional Altars (Sattaphan): The Preservation of Identity, Values, and the Management of the National Cultural-Wisdom Heritage by the Communities in Lanna

พระนคร ปรังฤทธิ์, พระทิพย์พนากรณ์ เลาลี, พระธีทัต แจ้ใจ, ประทีป พืชทองหลาง

Phra Nakorn Pragnrit, Phra Tippanakorn Laolee, Phra Theethat Jaejai, Prateep Peuchthonglang

รูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา 202-213

A Management Model for Developing Work Ethics of the Teachers in General Education Division of Phra Pariyattidhamma Schools

สมบัติ แซ่เบ๊, โกศล มีคุณ, ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, วิภาภรณ์ ภู่วัฒนกุล

Sombut Sae-be, Kosol MeeKun, Sakchai Nirunthawee, Vipaporn Poovatanakul

กลวิธีการใช้ภาษาและการโน้มน้าวใจในโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวย 214-229

Strategies of Language Use and Persuasion in Supplementary Product for Beautiful Skin Advertisement

Chen Ziyu, ธรรณปพร หงส์ทอง, อภิวัฒน์ สุธรรมดี

Chen Ziyu, Thanapaporn Hongthong, Apiwat Suthamdee

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาชีพครูโดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช เพื่อพัฒนาการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 3 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา 230-240

Development of Academic Achievement in the Teaching Profession by Active Learning Together with the Coaching Process for Developing Teaching Practices in Educational Institutions for 3rd Year Students in the Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus

อรรถพงษ์ ผิวเหลือง, พระพิทักษ์ ฐานิสฺสโร, ชุลีพร นาหัวนิล

Atthaphong Phiwhleung, Phra Phithak Thanissaro, Chuleeporn Nahuanil

The Primary School Administration Towards Excellence in Taiyuan City 241-250

Li Yuze, Prasert Intarak

บทความวิชาการ

เกณฑ์ตัดสินความมีอยู่ของผีในพระพุทธศาสนาเถรวาท 251-261

Criteria to Judge the Existence of Ghosts in Theravada Buddhism

พระบุญสม ธมฺมวโร (เชิดสูงเนิน)

Phrabunsom Dhammavaro (Cheidsungnein)

การบริโภคเนื้อสัตว์กับรูปแบบการรักษาโรคมะเร็งด้วยหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา 262-275

Meat consumption and forms of cancer treatment using Buddhist practices

เอมอร แซ่ลิ้ม, พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์, ใจเพชร กล้าจน

Em-orn saelim, Phisit Kotsupho, Jaiphet Klajon
บทบาทเมตตาในฐานะเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิต **276-286**
The Role of Loving Kindness as a Tool
for Improving Quality of life
พระมหามนกมล กิตฺติญาโณ (ดีมีหาญ)
Phramaha Manakamon Kittiyano (Deemeehan)
ศาสตร์แห่งการพยากรณ์ชีวิตในพุทธศาสนาเถรวาท : บทวิเคราะห์อำนาจดวงดาวกับกฎแห่งกรรม **287-295**
The Science of Life Forecasting in Theravada Buddhism: an Analysis of Star Power and Karma Law
พระพุฒินันทน์ รสิโย (ธนธรรมโรจน์)
Phra Putthinan Rungsiyo (Thanathammarot)
กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษา **296-307**
The Paradigm of Educational Administration
บัลลังก์ มงคลคำนวณเขตต์, ประเสริฐ อินทร์รักษ์
Banlang Mongklkumnualkhet, Prasert Intarak
การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูในทรรศนะของพุทธปรัชญา **308-323**
The Punishment for Rehabilitation in the perspective of Buddhist philosophy
พระมหาวิเชียร สุธีโร
Phramaha Wichian Sudhiro
การบูชาพระสีวลีของชาวพุทธในสังคมไทย **326-336**
Worship of Phra Sivali of Buddhists in Thai society
พระสมุห์พงศกร กิตฺติโก (นาคสกุล)
Phrasamu Pongsakron Kittiko (Naksakul)
ภยเภรวสูตร: พุทธวิธีจัดการกับความกลัว **337-346**
Bhaya-bherava Sutta: Fear Management by Buddhist Methods
รมิดา ฟ้าภิยโย, พระมหาอดิเดช สติวโร
Ramihda Farpinyaayo, Phramaha Adidej Sativaro
การคบคนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา **347-353**
Making Friends according to Buddhist principles
แม่ชี บุญช่วย ศรีเปรม, ดร., โยตะ ชัยวรมันกุล
Mae Chee Boonchuay Sriprem, Yota Chaiworamankul
A Buddhist Concept of Mind and its Location **354-363**
Phra Sujan Maharjan (Sujano)

บทวิจารณ์หนังสือ

พุทธจริยศาสตร์: เป็นจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยาหรือกรณียธรรม 364-372

พระมหาปัญญา ธนปญฺโญ (บัวทอง)
Phramahã Paññã Dhanapaññayo (Bouthong)

การวิเคราะห์รสในวรรณคดีเรื่องตำนานพระบรมธาตุคำกลอน ตามทฤษฎีรสในวรรณคดีสันสกฤต

An Analysis of Literature appreciation in Prabarommathadkamkorn legend by Sanskrit Literature Theory

พัชร รุจิรานันท์
Phatchara Rujiranun
นักวิชาการอิสระ Independent Scholar
Corresponding author, e-mail: Patpatchara52@gmail.com

Received December 27, 2023; **Revised** February 6, 2024; **Accepted:** February 22, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์รสในวรรณคดีที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่น เรื่อง ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน ตามแนวคิดทฤษฎีรสในวรรณคดีสันสกฤต โดยใช้วิธีเชิงคุณภาพ ศึกษาจากเอกสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า การวิเคราะห์รสในวรรณคดีเรื่อง ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน ตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต พบว่า อัทภูตรส ซึ่งเกี่ยวข้องกับความอัศจรรย์ใจหรืออารมณ์ตอบสนองภาวะแห่งความพิศวง มีความโดดเด่นมากที่สุด เนื่องจากผู้ประพันธ์ต้องการทำให้ตำนานทางพระพุทธศาสนามีความศักดิ์สิทธิ์และน่าเคารพเลื่อมใสมากที่สุด โดยผูกโยงระหว่าง เรื่องราวของพระนางเหมชาลากับพระทนทกุมาร ผู้เป็นพระอนุชา รวมถึงพระเจ้าศรีธรรมาโศกราช พระนางเลือดขาว กับสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น อิทธิฤทธิ์จากพญานาคราชทำให้เกิดพายุฝน แต่ภายหลังก็สงบลงเพราะอำนาจแห่งพระพุทธคุณของพระทันตธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันเป็นจุดเริ่มต้นของการก่อสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ – นครศรีธรรมราช และการที่ผู้ประพันธ์ยกตำนานพระบรมธาตุคำกลอน สอดแทรกรสในวรรณคดีทั้ง 9 รส เพื่อทำให้ตำนานดังกล่าวยังคงอยู่ในสังคมและทำให้ตำนานทางพระบรมธาตุเจดีย์ - นครศรีธรรมราชมีความโดดเด่นมากขึ้น ตำนานดังกล่าว ได้ส่งผลมาในยุคปัจจุบัน คือ ทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากคนในยุคปัจจุบันอาศัยตำนานดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งในการนำเสนอพระบรมธาตุเจดีย์ - นครศรีธรรมราช ให้มีความเด่นชัดในด้านการเป็นปูชนียสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาและเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

คำสำคัญ: ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน, รสในวรรณคดี, วรรณคดีสันสกฤต

Abstract

This research aims to analyze the aesthetic expressions found in the local literature “The Legend of Prabarommathadkamkorn,” following the principles of Sanskrit literary theory, using a qualitative methodology that examines documents,

books, and related research studies. The study reveals that the aesthetic of wonder, or Adbhutarasa, which is associated with feelings of astonishment and marvel, is the most prominent in the narrative, as the author seeks to imbue the Buddhist legend with a sense of sanctity and reverence. This is achieved through linking the stories of Princess Hemma Chala with Prince Than Tha Kumarn, his royal sibling, along with King Sri Thammasokarat and Princess Lued Kao, to supernatural phenomena such as the storm quelled by the miraculous powers of a Naga king, which eventually calms due to the Buddha's relics' sanctity. This event marks the inception of the construction of the Great Stupa – Nakhon Si Thammarat. By incorporating all nine aesthetic expressions into the legend, the author ensures its persistence in society and accentuates the significance of the Great Stupa - Nakhon Si Thammarat, making it stand out more prominently. The legend's influence extends to the present era, fostering cultural tourism, as contemporary society leverages the legend to highlight the Great Stupa - Nakhon Si Thammarat as a key Buddhist pilgrimage site and cultural tourist destination.

Keywords: Legend of Prabarommathadkamkorn; The rasa in folk literature; Theory in the Sanskrit analyze

บทนำ

ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน คือ วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื้อหากล่าวถึง ตำนานพระบรมธาตุเจดีย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพระบรมธาตุเจดีย์ และเรื่องราวเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราชและในพื้นที่ภาคใต้ วรรณกรรมดังกล่าวปรากฏฉันทลักษณ์ในการประพันธ์หลากหลายรูปแบบ เช่น กาพย์สุรางคนาง คำกลอนเพลงบอก กาพย์ยานีลำนำ 11 กลอนแปด กาพย์ฉบัง 16 วสันตดิลกฉันท์ 14 อินทรวิเชียรฉันท์ และกลอนสะบัดสบิ้ง (มปผ. 2555)

พระบรมธาตุเจดีย์ ตั้งอยู่ภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ถือเป็นปูชนียสถานทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญแห่งหนึ่ง สันนิษฐานว่ามีอายุยาวนานนับพันปี ประกอบกับตำนานพระบรมธาตุเจดีย์ ยังก่อให้เกิดการปฏิบัติบูชาของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชมาหลายชั่วอายุคน ดังจะเห็นได้จากการปฏิบัติบูชา ได้แก่ การบูชาพระบรมสารีริกธาตุโดยการจัดพิธีแห่ผ้าขึ้นธาตุทุกปี การกราบไหว้พระบรมสารีริกธาตุ การบรรพชา และการอุปสมบทหมู่เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา รวมถึงการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของมีค่า เช่น การถวายดอกไม้เงินและดอกไม้ทอง การถวายต้นไม้เงิน และต้นไม้ทอง (พลกฤษณ์ วสีวิวัฒน์. 2562)ทั้งนี้ เกิดจากการบอกเล่า และการเรียนรู้ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน ซึ่งถือเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นที่มีการเรียนรู้และถ่ายทอดสืบต่อกันมาหลายยุคหลายสมัย

ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน ถือเป็นวรรณกรรมที่แต่งขึ้นโดยมีการใช้ฉันทลักษณ์หลากหลายรูปแบบแล้ว เนื้อหาภายในวรรณกรรมมีการกล่าวถึงพระมหากษัตริย์สมัยอาณาจักรศรี

วิชัย อาณาจักรตามพรลิงค์ ตำนานพระทันตธาตุ บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการอัญเชิญพระทันตธาตุ คือ พระนางเหมชาลา และพระอนุชา คือ พระทนทกุมาร และเรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

ทฤษฎีรส คือ ปฏิกิริยาทางอารมณ์ของกวีที่สอดแทรกไว้ในตัวบททางวรรณกรรม เกิดจากอารมณ์สะเทือนใจของกวีและถ่ายทอดออกมาในบทประพันธ์ ทฤษฎีดังกล่าวมีต้นกำเนิดจากการละคร เรียกว่า “นาฏยศาสตร์” เกิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 1 และต่อมานักวรรณคดีได้นำทฤษฎีรสมาใช้เป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์วรรณกรรม

ทฤษฎีรส แบ่งออกเป็น 9 ทฤษฎี คือ ศฤงคารรส หมายถึง ความซาบซึ้งในด้านความรัก หาสยรส หมายถึง ความสนุกสนานและความขบขัน กรุณารส หมายถึง ความเมตตาสงสาร เราทรรส หมายถึง ความแค้นเคืองหรือความโกรธ วีรรส หมายถึง ความกล้าหาญในการต่อสู้ ภยานกรส หมายถึง ความเกรงกลัวหรืออารมณ์ของความน่ากลัว พีภัสรส หมายถึง อารมณ์แห่งความน่าเกลียดหรือน่ารังเกียจ อัทภูตรส หมายถึง ความอัศจรรย์ใจหรืออารมณ์ตอบสนองภาวะแห่งความพิศวง และศานติรส หมายถึง ความสงบสุข (กุสุมา รักษมณี, 2534)

อารมณ์ที่ปรากฏในทฤษฎีรส เป็นสิ่งที่พบในวรรณกรรมและบทประพันธ์ โดยเฉพาะวรรณกรรม เรื่อง ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน ซึ่งผู้ประพันธ์ได้สอดแทรกอารมณ์และความรู้สึกของผู้ประพันธ์ผ่านตัวบทอย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น

เฝ้ายุยงส่งเสริมพระยุพราช เจ้าอชาติสัตรูผู้สังหาร
ให้ฆ่าเจ้าพิมพิสารถึงกาลมรณ์ พร้อมมารดรชนนีชีวีวาย
ทำบาปหนักจักตกนรกลึก ไม่รู้สึกชั่วดีมีเครื่องหมาย
อย่าเอาอย่างทางชั่วกลัวอบาย ไม่แหวกว่ายในนรกตกอยู่นาน

จากบทประพันธ์ดังกล่าว จัดเป็น ภยานกรส คือ ความเกรงกลัวต่อการทำบาปกรรมในด้านการสังหารพระบิดาและพระมารดา ซึ่งวรรณกรรม เรื่อง ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน เป็นวรรณกรรมที่มีเนื้อหาหลากหลายตอนและมีการสอดแทรกตำนานพระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช ตำนานทางพระพุทธศาสนา พระราชประวัติของพระนางเหมชาลา และพระอนุชา คือ พระทนทกุมาร บุคคลผู้อัญเชิญพระทันตธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาสู่ดินแดนเมืองนครศรีธรรมราช พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของพระเจ้าศรีธรรมาโศกราช กับพระนางเลือดขาว อุบาสิกาผู้บริจาคทรัพย์สินเงินทอง เพื่อช่วยพระเจ้าศรีธรรมาโศกราชสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ – นครศรีธรรมราช ถวายเป็นพุทธบูชา และวัฒนธรรมของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งสอดแทรกอารมณ์และทัศนคติของผู้ประพันธ์ จึงสามารถเชื่อมโยงกับทฤษฎีรสในวรรณคดีสันสกฤตได้

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะวิเคราะห์ทฤษฎีรส ที่ปรากฏในวรรณกรรม เรื่อง ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน เพื่อให้ทราบถึงอารมณ์และความรู้สึกต่างๆ ของผู้ประพันธ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมดังกล่าว รวมถึงอารมณ์ของกวีที่ถ่ายทอดผ่านตัวบททางวรรณกรรม เรื่อง ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์รสในวรรณคดีสันสกฤตที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่น เรื่อง ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีวิจัยโดยการศึกษาเอกสารที่กล่าวถึงพระบรมธาตุคำกลอน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์รสในวรรณคดีสันสกฤต ดังนี้

1.ศึกษาและรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีรสในวรรณคดีสันสกฤต ทั้งหมด 9 รส ตามแนวคิดของ กุสุมา รักษมณี (กุสุมา รักษมณี, 2534)

2.ศึกษาและค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์รสในวรรณคดีสันสกฤต

3.ศึกษาเนื้อหาวรรณกรรมท้องถิ่น เรื่อง ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน

4.วิเคราะห์เนื้อหาวรรณกรรมท้องถิ่น เรื่อง ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน ตามทฤษฎีรสในวรรณคดีสันสกฤต โดยจำแนกออกเป็นจำนวน 9 รส ตามเนื้อหาที่ปรากฏในบทประพันธ์

5.พิจารณาเนื้อหาที่ปรากฏ และวิเคราะห์รสควบคู่กับเนื้อเรื่อง

6.เสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบการบรรยาย

7.สรุปและอภิปรายผล

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า วรรณกรรม เรื่อง ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน จัดเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่มีเนื้อหากล่าวถึงตำนานพื้นเมืองนครศรีธรรมราชและตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ทำให้ปรากฏคำประพันธ์ที่แฝงด้วยรสในวรรณคดีสันสกฤตเป็นจำนวนมาก มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.ศฤงคารรส ความรักของมนุษย์ที่มีต่อสัตว์ คือ ความรักของมารดาที่มีต่อบุตร ตัวอย่างเช่น

ครั้งนั้นศาสนามหากัสสป บุญเลิศลบเป็นล้นพ้น
เขานิมนต์ให้ขบฉัน ว่ากันพุงหลาม
ครั้นสำเร็จเสร็จภัตตกิจ เดินหงุดหงิดมางุ่มง่าม
เพราะด้วยความที่อิ่มนัก ชักให้ง่วงนอน
ครั้นถึงทางหว่างวิถี สุนักข์มีทั้งแม่ลูก
จิตพันผูกเกิดศรัทธา จึงไม่คลาไคลพักผ่อน
แล้วตัวข้าอาเจียรให้ แม่ลูกได้กินกันก่อน
ไม่เดือดร้อนเรื่องอาหาร จัดเป็นการบุญ
ผลนั้นหนานำมาสู่ เพราะเอ็นดูซึ่งสุนักข์
เห็นประจักษ์ผู้ช่วยเหลือ มีผู้เกื้อหนุน

(ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2555)

จากบทประพันธ์ข้างต้น เกี่ยวข้องกับตำนานทางพระพุทธศาสนา คือ สมเด็จพระมหากัสสปเดินทางไปรับกิจนิมนต์ จากนั้นเมื่อฉันภัตตาหารเรียบร้อยก็เดินทางกลับ ระหว่างทางก็ได้พบกับสุนัข

แม่ลูกอ่อน พระองค์จึงตัดสินใจอาเจียนภัตตาหารที่ฉันไปแล้วเมื่อสักครู่ออกมา เพื่อให้สุนัขแม่ลูกอ่อนได้รับประทานเพื่อคลายความหิวโหย

2.หาสยรส หมายถึง ความสนุกสนานและความขบขัน แบ่งออกเป็น 1 รูปแบบ

2.1 ความสนุกสนานที่เกิดจากอากัปกิริยาของอมนุษย์โดยเฉพาะพญานาคราช ตัวอย่างเช่น

กล่าวถึงนาคา
ยินดีปรีดา นามากสลอน
ถึงที่หาดทราย ก็หายอาวรณ์
บางเลื้อยบางนอน บางเล่นเต้นรำ
ปางนั้นนาคา
แสนสุขสำราญ ประเสริฐเลิศล้ำ
เลื้อยมาเลื้อยไป เห็นอะไรดำๆ
กองทรายปิดงำ ลองคลำดูที

(ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2555)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึงตำนานพระทนตธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ถูกค้นพบโดยเหล่าพญานาคราช ในขณะที่กำลังขึ้นฝั่งมาวิ่งเล่นกันอย่างสนุกสนานบนชายหาด ประกอบกับพญานาคราชมีจิตใจที่เลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างสูง

ภาพที่ 1 พญานาคราช ภายในวิหารทรงม้า วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
(ที่มาภาพ: ถ่ายโดยนายพัชร รุจิรานันท์ เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2566)

3. กรุณารส หมายถึง ความเมตตาสงสาร แบ่งออกเป็น 1 รูปแบบ คือ

3.1 ความเมตตาต่อผู้ที่กำลังตกทุกข์ได้ยาก ตัวอย่างเช่น

สมเด็จสังฆราช
บอกแก่สองนารถ พุ่มพวงดวงสมร
เจ้าจงเข้าไป อาศัยหลับนอน
อย่าได้เดือดร้อน ขัดเคืองรำคาญ
อยู่ให้สบาย

ทั้งสองโฉมฉาย ข้าวปลาอาหาร
ที่อยู่ที่กิน เป็นถิ่นสำราญ
ท้าวโปรดประทาน พี่น้องสององค์

(ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2555)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึง พระนางเหมชาลา และพระอนุชา คือ พระทนทกุมาร ผู้หนีภัยศึกสงครามจากบ้านเมืองของตนเอง และได้เก็บรักษาพระทันตธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้กับตนเอง และในขณะที่ทั้ง 2 พระองค์กำลังตกทุกข์ได้ยากในช่วงเวลานั้น ก็มีพระสังฆราชแห่งลังกาทวีปให้ความอนุเคราะห์โดยการหาอาหารและให้ที่อยู่อาศัย

ภาพที่ 2 พระนางเหมชาลา (ซ้าย) และพระทนทกุมาร (พระอนุชา) (ขวา)
(ที่มาภาพ: ถ่ายโดยนายพัชร รุจิรานันท์ เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2566)

4.เราทรรส หมายถึง ความแค้นเคืองหรือความโกรธ แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

4.1 ความโกรธแค้นที่กำลังจะถูกแย่งชิงของมีค่า หรือของคู่บ้านคู่เมือง คือ พระทันตธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตัวอย่างเช่น

ฝ่ายเจ้ากรุงขัติยาปชาบดี ยกโยธีมากนักมาอักโข
ล้อมพาราธานีมีนโม ด้วยโทโสจะชิงธาตุพระศาสนา
ล้วนพหลพลหลามถึงสามโกฏิ ข้ามเขาโขดมุ่งมาตรปรารถนา
ล้อมผู้คนทนต์บุรีตีราชา ด้วยศักดาฤทธิ์เดชเจตน์จำนง

(ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2555)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึง พระเจ้าสิงหราช ผู้เป็นเจ้าของพระทันตธาตุ มีความแค้นเคืองพระเจ้าปชาบดี ที่ยกทัพมาทำศึกสงครามกับตนเอง เพื่อแย่งชิงพระทันตธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของตนเอง

4.2 ความโกรธแค้นระหว่างบุคคล กล่าวคือ ในบทประพันธ์ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน ได้ยกตัวอย่าง ความโกรธแค้นของพระเทวทัตที่มีต่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตัวอย่างเช่น

ดูก่อนท่านสัปบุรุษพุทธศาสน์ อย่าอาฆาตมุ่งร้ายทำลายสงฆ์
เหมือนพระเถรเทวทัตขัดจำนงค์ แค้นเคืององค์มุนินท์พระชินวร
เฝ้ายุยงส่งเสริมพระยุพราช เจ้าอชาติศัตรูผู้สังหารณ์
ให้ฆ่าเจ้าพิมพิสารถึงกาลมรณ์ พร้อมมารดรชนนีชีวีวาย

(ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2555, น.7)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึง พระเทวทัต ถือเป็นบุคคลที่ได้จองเวรจองกรรมต่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาหลายภพหลายชาติ ได้เกิดความผูกพยาบาทต่อพระองค์ จึงคิดหาหนทางเพื่อที่จะทำร้ายองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตลอดเวลา รวมถึงได้เป็นผู้ที่ยุยงส่งเสริมให้พระเจ้าอชาตศัตรูยึดราชสมบัติและสังหารพระเจ้าพิมพิสาร ผู้เป็นพระราชบิดาของตนเอง

5.วีรรส หมายถึง ความกล้าหาญในการต่อสู้ แบ่งออกเป็น 1 รูปแบบ คือ

5.1 ความกล้าหาญในการทำศึกสงคราม ตัวอย่างเช่น

กษัตริย์ตรัสคำจำหมาย ยอมเป็นยอมตาย
ไม่ให้เสียวงษ์พงษ์พันธุ์
ร้อยชั่งตั้งใจจอมขวัญ อย่าได้นึกพรั่น
ประหวั่นวิญญาณ์อาวรณ์

(ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2555)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึง พระเจ้าสิงหราช ถูกพระมเหสีของตนเองทูลทัดทานมิให้ออกศึกสงคราม เพราะเกรงว่าพระองค์จะได้รับอันตราย เนื่องจากถ้าหากพระองค์ได้รับอันตรายจากภัยสงครามแล้ว จะส่งผลให้ราชอาณาจักรขาดพระมหากษัตริย์ปกครองเมือง แต่พระเจ้าสิงหราชก็ไม่หวาดหวั่นต่อภัยสงครามที่กำลังจะเกิดขึ้น

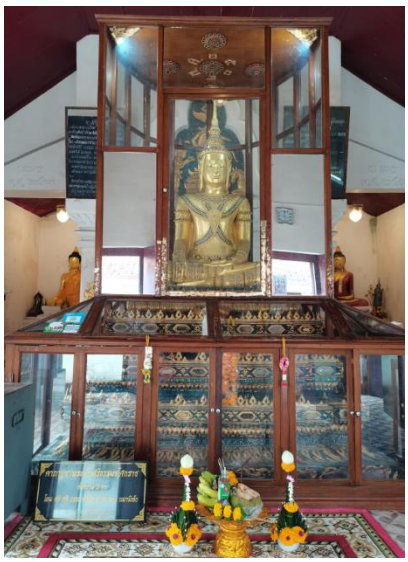

ภาพที่ 3 วิหารศรีธรรมาโศกราช (ซ้าย) และพระศรีธรรมาโศกราช หรือพระพุทธรูปทรงเครื่องจักรพรรดิ (ขวา)
(ที่มาภาพ: ถ่ายโดยนายพัชร รุจิรานันท์ เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2566)

6. ภยานกรสหมายถึงความเกรงกลัวหรืออารมณ์ของความน่ากลัวแบ่งออกเป็น2รูปแบบ คือ
6.1 ความเกรงกลัวต่ออมนุษย์ คือ พญามาร ตัวอย่างเช่น

ข้าหนอก่อเจดีย์ ธาตุมุนีมหาศาล
ทรงกลัวแต่ขุนมาร เคยเบียฬธาตุศาสดา
พระเถรพระอุปคุต ฟังสิ้นสุดไม่กังขา
รับช่วยพระราชา จะกำจัดศัตรูมาร

(ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2555)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึง ตอนที่พระเจ้าศรีธรรมาโศกราช กำลังจะดำเนินการก่อสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ - นครศรีธรรมราช เพื่อใช้สำหรับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ส่วนพระทันตธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ระหว่างนั้นก็เกิดความเกรงกลัวว่าจะถูกคุกคามและถูกแย่งชิงโดยเหล่าพญามาร ดังเช่นเมื่อครั้งก่อนที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะทรงตรัสรู้เป็นพระโพธิญาณ แต่ในขณะนั้นเอง พระนางเลือดขาว อุบาสิกาผู้มีจิตใจเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาก็เสด็จมาช่วยพระองค์โดยการบริจาคทรัพย์สินเงินทองของมีค่าต่างๆ และบริวารของตนเองแก่พระองค์เพื่อใช้เป็นทุนทรัพย์ และเป็นแรงงานในการก่อสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ – นครศรีธรรมราช ให้แก่พระเจ้าศรีธรรมาโศกราช จนกระทั่งสำเร็จเสร็จสิ้น

(ที่มาภาพ: ถ่ายโดยนายพัชร รุจิรานันท์ เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2566)

<u>ภาพที่ 5</u> อนุสาวรีย์พระเจ้าศรีธรรมาโศกราช (ซ้าย) พระมหากษัตริย์ผู้ก่อสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ – นครศรีธรรมราช และอนุสาวรีย์พระนางเลือดขาว (ขวา)
(ที่มาภาพ: ถ่ายโดยนายพัชร รุจิรานันท์ เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2566)

6.2 ความเกรงกลัวของภรรยาว่าจะต้องสูญเสียสามีของตนเอง ตัวอย่างเช่น

หากพ่ายแพ้ตักสัย โฉมงามทรามวัย
อยู่ในนคราธานี
แปลงกายสายใจมารศรี หรือบวชเป็นชี
ทำทีทุรพลทนทาน
นักสนมกรมในใจหาญ ฟังเล่าอาการ
สุดแต่นงคราญทรามวัย
หากพี่มิจักตักษัย กลับมาราชัย
อรทัยอยู่ดีปรีดา
นักสนมกรมในซ้ายขวา พร้อมด้วยชายา
พรรณนาครวญคร่ำร่ำร้อง
เป็นลางท่านท้าวเศร้าหมอง พระตรึกตราตรอง
ยิ่งมองยิ่งคิดผิดไป

(ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2555)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึง พระเจ้าสิงหราชสั่งเสียมเหสีของตนเอง โดยมเหสีและเหล่านางสนมก็ร้องไห้คร่ำครวญ เพราะเกรงว่าจะต้องสูญเสียพระสวามีของตนเองไป

7.พีภัสรส หมายถึง อารมณ์แห่งความน่าเกลียด หรือน่ารังเกียจ ความน่ารังเกียจของกายสังขาร กล่าวคือ อย่าปล่อยให้บุคคลอันเป็นที่รักอยู่แบบไม่มีคนดูแล จะทำให้กายสังขารนั้นดูหม่นหมองจนเป็นที่น่ารังเกียจ ตัวอย่างเช่น

นั่งพับเพียบพาทีปรึกษีปรึกษา พระคุณเจ้าเข้าใจวาไตวาตา
จึงได้มาชูช่วยไม่ม้วยไม่มรณ์ พระเถระตอบความตามที่เรียนที่รู้
ว่ามีผู้ช่วยมั่งท่านสั่งท่านสอน อย่าตะหนกตกใจอาลัยอาวรณ์
นาคจรมันทำร้ายพระพายพัดพา เรามาช่วยด้วยเห็นกับลูกหลาน
เจ้าอย่าทิ้งนงคราญให้ทุเรศเสสสา จงพาไวไปพลันดังสัญญีสัญญา
ถึงลังกาธานีครั้งนี้มินาน จงรีบไปไวเถิดไม่เกิดไม่เกี่ยว

(ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2555)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึง พญานาคราช ซึ่งมีทิฐิมานะ และดำเนินการขัดขวางพระนางเหมชาลา และพระทนทกุมาร ผู้เป็นพระอนุชา แต่ทั้งสองพี่น้องก็ได้พบกับพระเถราจารย์เสียก่อน เหล่าเทพพรหมจึงเนรมิตตนเองเป็นพญาครุฑเพื่อปราบเหล่าพญานาคราชที่มีทิฐิมานะจนหมดสิ้น หลังจากนั้น พระเถระจึงสั่งสอนพระทนทกุมาร พระอนุชาของพระนางเหมชาลา ให้ดูแลพระพี่นางของตนเองและมิให้ทอดทิ้งพระพี่นางของตนเองให้อยู่ตามลำพัง จนทำให้เกิดความสกปรกต่อร่างกายสังขาร จนดูน่าเกลียด และสั่งให้ทั้งสองพี่น้องเดินทางไปยังเมืองลังกาทันที

ภาพที่ 6 พญาครุฑ ประทับด้านซ้ายและขวา ภายในวิหารทรงม้า วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
(ที่มาภาพ: ถ่ายโดยนายพัชร รุจิรานันท์ เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2566)

8.อัทภูตรส หมายถึง ความอัศจรรย์ใจหรืออารมณ์ตอบสนองภาวะแห่งความพิศวง แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

8.1 ความอัศจรรย์ใจต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ กล่าวคือ พระนางเหมชาลา เกิดความอัศจรรย์ใจเมื่อพญานาคสำแดงฤทธิ์เดชให้เห็นโดยการใช้อิทธิฤทธิ์ทำให้ผอบพระทันตธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผุดขึ้นจากผืนทราย ตัวอย่างเช่น

จะยกให้กับท่ายังขัดยังขวาง จะเอาไปธานีถึงที่ถึงทาง
นครกว้างลังกาบุราบุรี พญานาคฟังว่าถ้าขัดถ้าข้อง
จะคืนผอบทองชินสงฆ์ชินศรี แล้วสำแดงแผลงอิทธิ์ฤทธาฤทธี
ผุดขึ้นที่หาดทรายแก้วไว้แล้ววาง พระเถระสำเนียกเรียกให้เรียกหา
เหมชาลาพี่น้องอย่าหมองอย่าหมาง มารับเอาพระธาตุสะอาดสองค์
นิราสร้างส่องครีหลายวี่หลายวัน เหมชาลามารับประคับประคอง
ด้วยความข้องยินดีขมีขมัน ขอเดชะกุศลพระทนต์พระทันต์
ให้มิ่งขวัญถึงเมืองรู้เรื่องรู้ราว พรหมเทพเถราลานุชลานารถ
ให้โอวาทนารีแม่ศรีแม่สาว ในวันพรุ่งรุ่งไปจงไต่จงเต้า
ทั้งสองเจ้าพี่น้องอย่าหมองอย่ามัว แม้นประสพพบทุกข์สำบุกสำบัน
นึกถึงพลันบังคมเป็นร่มเป็นรั้ว จะมาช่วยจอมขวัญจิตต์พันจิตต์พัว
ไม่ต้องกลัวลำบากจงจากจงจร พระเถระสั่งแล้วก็แผ้วก็ผ่อง
เหาะขึ้นล่องเวหาถลาถลอน ไปอัศกรรฐ์อาศรมที่นมที่นอน

(ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2555)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึง พญานาคราชซึ่งแสดงอิทธิฤทธิ์ในการช่วยพระนางเหมชาลาและพระอนุชา คือ พระทนทกุมาร ได้ดำเนินการค้นหาพระทันตธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจนกระทั่งพบเจอ และพระเถระได้แผ่บารมีของตนเองคุ้มครองพระนางเหมชาลาและพระอนุชา เพื่อคุ้มครองให้บุคคลทั้งสองเก็บรักษาพระทันตธาตุขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

8.2 ความอัศจรรย์ใจต่ออำนาจแห่งคุณงามความดี กล่าวคือ พระนางเหมชาลาและพระทนทกุมาร พระอนุชา ต้องการเดินทางโดยเรือ ด้วยอำนาจแห่งพระพุทธคุณและอำนาจแห่งคุณงามความดี จึงส่งผลให้นายกำปั่นสำเภาอนุญาตให้พระนางเหมชาลา และพระทนทกุมาร (พระอนุชา) ร่วมเดินทางไปด้วย ตัวอย่างเช่น

เจ้าทั้งสองพร่องวาจาว่าไปด้วย ขอให้ช่วยบอกนายได้ผันผ่อน
ฝ่ายลูกเรือเมื่อฟังดังสุนทร ต่างรีบร้อนกลับมาเข้าหานาย
เจ้าสองคนนั้นหนอขอไปด้วย ร้องให้ช่วยตัวสั่นโดยมั่นหมาย
โปรดเอ็นดูชูช่วยอย่าให้วาย ปักธงไว้บอกความตามสำคัญ
ด้วยอำนาจกุศลเข้าดลจิตต์ นายกำปั่นนั่งคิดยอมผ่อนผัน
จงไปรับสองรามาเร็วพลัน ไปด้วยกันอย่าช้าลีลาจร

(ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2555)

จากบทประพันธ์ข้างต้น กล่าวถึงพระนางเหมชาลาและพระอนุชา คือ พระทนทกุมาร มีความประสงค์ที่จะเดินทางโดยสารไปกับเรือกำปั่น ในครั้งแรกนายกำปั่นเรือเกิดความไม่ไว้วางใจจึงไม่อนุญาตให้ทั้งสองพี่น้องโดยสารเรือไปด้วย แต่ด้วยอำนาจแห่งพระพุทธคุณ ผนวกกับบุญกุศลที่ทั้งสองพี่น้องมีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาจึงทำให้ 2 พี่น้องสามารถร่วมเดินทางไปกับนายกำปั่นสำเภา โดยมีจุดหมายปลายทาง คือ เมืองนครศรีธรรมราช

9.ศานติรส หมายถึง ความสงบสุข ความสงบสุขภายหลังจากการเกิดศึกสงคราม กล่าวคือ ภายหลังจากที่พระเจ้าสิงหราชแพ้ศึกสงครามต่อพระเจ้าปชาบดี ราชอาณาจักรก็เริ่มเข้าสู่สภาวะปกติ ตัวอย่างเช่น

อดีตเวลาอดีตกาล นับประมาณสามปีไพรีขาม
ไม่มีศึกสัตรูขู่คำราม นับเป็นความร่มเย็นดังเช่นเดิม

(ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2555)

ภายหลังจากการเกิดศึกสงครามระหว่างพระเจ้าสิงหราชและพระเจ้าปชาบดี รวมระยะเวลาประมาณ 3 ปี ราชอาณาจักรก็กลับคืนสู่สภาวะปกติดังเดิม

ภาพที่ 7 พระเหมชาลา (พระพุทธรูปทรงเครื่องปางห้ามสมุทร) ภายในวิหารธรรมศาลา วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร สันนิษฐานว่าสร้างสมัยกรุงศรีอยุธยา สร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นพระเกียรติคุณแด่พระนางเหมชาลา ผู้อัญเชิญพระทันตธาตุมาประดิษฐานภายในพระบรมธาตุเจดีย์ - นครศรีธรรมราช
(ที่มาภาพ: ถ่ายโดยนายพัชร รุจิรานันท์ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2566)

อภิปรายผล

การวิเคราะห์รสในวรรณคดี เรื่อง ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน ตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤตสามารถอภิปรายผลได้ 3 ประเด็น ดังนี้

1.ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน ปรากฏรสในวรรณคดีสันสกฤตทั้งหมด 9 ประเภท คือ ศฤงคารรส หาสยรส กรุณารส เราทรรส วีรรส ภยานกรส พีภัสรส อัทภูตรส และศานติรส มีรายละเอียดดังนี้ ศฤงคารรส พบจำนวน 1 รูปแบบ คือ ความรักของมนุษย์ที่มีต่อสัตว์ หาสยรส พบจำนวน 1 รูปแบบ คือ ความสนุกสนานที่เกิดจากอากัปกิริยาของอมนุษย์โดยเฉพาะพญานาคราช กรุณารส พบจำนวน 1 รูปแบบ คือ ความเมตตาต่อผู้ที่กำลังตกทุกข์ได้ยาก กล่าวคือ ในช่วงที่พระนางเหมชาลา และทนทกุมาร พระอนุชา อพยพลี้ภัยศึกสงครามจากบ้านเมืองของตนเองไปสู่ดินแดนใหม่ เราทรรส พบจำนวน 2 รูปแบบ คือ ความโกรธแค้นที่กำลังจะถูกแย่งชิงของมีค่า หรือของคู่บ้านคู่เมือง คือ พระทันตธาตุ ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และความโกรธแค้นของพระเทวทัตที่มีต่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า วีรรส พบจำนวน 1 รูปแบบ คือ ความกล้าหาญในการทำศึกสงคราม ภยานกรส พบจำนวน 2 รูปแบบ คือ ความเกรงกลัวต่ออมนุษย์ คือ พญามาร และความเกรงกลัวของภรรยาว่าจะต้องสูญเสียสามีของตนเอง พีภัสรส พบจำนวน 1 รูปแบบ คือ ความน่ารังเกียจของกายสังขาร อัทภูตรส พบจำนวน 2 รูปแบบ คือ ความอัศจรรย์ใจต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ กล่าวคือ พระนางเหมชาลา เกิดความอัศจรรย์ใจเมื่อพญานาคสำแดงฤทธิ์เดชให้เห็นโดยการใช้อิทธิฤทธิ์ทำให้ผอบพระทันตธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผุดขึ้นจากผืนทราย และความอัศจรรย์ใจต่ออำนาจแห่งคุณงามความดี กล่าวคือ พระนางเหมชาลาและพระทนทกุมาร พระอนุชาต้องการเดินทางโดยเรือ ด้วยอำนาจแห่งพระพุทธคุณและอำนาจแห่งคุณงามความดี จึงส่งผลให้ทั้ง 2 พี่น้อง ได้รับความสะดวกจากการเดินทางโดยนายกำปั่นสำเภาให้ 2 พี่น้องร่วมเดินทางได้ด้วย และศานติรส พบจำนวน 1 รูปแบบ คือ ความสงบสุขภายหลังจากการเกิดศึกสงคราม สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัสร์ ธีรา ฉลองเดช (2548) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของรสแต่ละรส ดังนี้ ศฤงคารรส เกิดขึ้นได้เพราะความสุข และการได้รับการตอบสนองทำให้จิตใจเกิดความสุข หาสยรส เกิดขึ้นได้เพราะกลวิธีการพูดหรือการกระทำ ที่ทำให้เกิดความขบขัน กรุณารส เกิดขึ้นได้เพราะพื้นฐานทางจิตใจของผู้พบเห็นทำให้เกิดความเมมตากรุณา และมีความรู้สึกอยากให้การช่วยเหลือ เราทรรส เกิดขึ้นได้เพราะอารมณ์ไม่พึงพอใจ หรือการที่กำลังจะถูดพลัดพราก หรือแย่งชิงบางสิ่งอันเป็นที่รัก วีรรส เกิดขึ้นได้เพราะความมุ่งมั่น กล้าหาญ ความฮึกเหิม ภยานกรส เกิดขึ้นได้เพราะการพบเห็นเหตุการณ์บางอย่างที่ผิดปกติ ทำให้สภาพจิตใจเกิดความหมาดกลัว พีภัสรส เกิดขึ้นได้เพราะการพบเห็นบางสิ่งบางอย่างที่ทำให้เกิดความขยะแขยง อัทภูตรส เกิดขึ้นได้เพราะการได้ประสบพบเจอบางสิ่งบางอย่างที่แปลกประหลาด หรือสิ่งที่ไม่เคยประสบพบเจอ และศานติรส เกิดขึ้นได้เพราะสภาวะความรู้สึกอยากวิเวกกายและใจ เพื่อหาความสงบสุข

2.ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่ผู้ประพันธ์ใช้วิธีการผสมผสานระหว่างตำนานทางพระพุทธศาสนา และตำนานท้องถิ่นเมืองนครศรีธรรมราช โดยมีการเชื่อมโยงตั้งแต่เหตุการณ์สมัยพุทธกาล ต่อเนื่องมากับตำนานพระนางเหมชาลา ผู้เป็นพระพี่นาง และพระทนทกุมาร ผู้เป็นพระอนุชา ลี้ภัยศึกสงครามจากบ้านเมืองของตนเอง โดยนำพระทันตธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเดินทางมาด้วย กับตำนานการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ -

นครศรีธรรมราช ของพระเจ้าศรีธรรมาโศกราช และพระนางเลือดขาว อุบาสิกาผู้มีจิตใจเลื่อมใสต่อพระพุทธศาสนา วิธีการเชื่อมโยงเหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลให้เรื่องราวทางพระพุทธศาสนาและตำนานเมืองนครศรีธรรมราชมีความน่าสนใจมากขึ้น

3.รสในวรรณคดีที่ปรากฏในบทประพันธ์ สะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกของผู้เขียนผ่านรูปแบบคำบางคำ เช่น “เจ้าอย่าทิ้งนงคราญให้ทุเรศเสสสา จงพาไวไปพลันดังสัญญีสัญญา” การใช้คำว่า “ทุเรศ” แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกน่าเกลียดของผู้ประพันธ์อย่างชัดเจน ซึ่งตรงกับรสในวรรณคดีสันสกฤต คือ พีภัสรส สอดคล้องกับงานวิจัยของชนิดาภา ผิวอ่อน และสนม ครุฑเมือง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ศฤงคารรสที่ปรากฏในบทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ผลการวิจัยพบว่า ศฤงคารรสที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง อิเหนา ซึ่งเกี่ยวข้องกับด้านความรัก แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ความรักต่อบุคคลมีจำนวนมากที่สุด ได้แก่ ความรักที่มีต่อบุพการี ความรักที่มีต่อลูก ความรักที่มีต่อญาติพี่น้อง ความรักในทำนองชู้สาว และความรักที่มีต่อมิตรสหาย รองลงมา คือ ความรักที่มีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ และความรักต่อสิ่งอื่นๆ (ชนิดาภา ผิวอ่อน และสนม ครุฑเมือง, 2560)

องค์ความรู้ใหม่

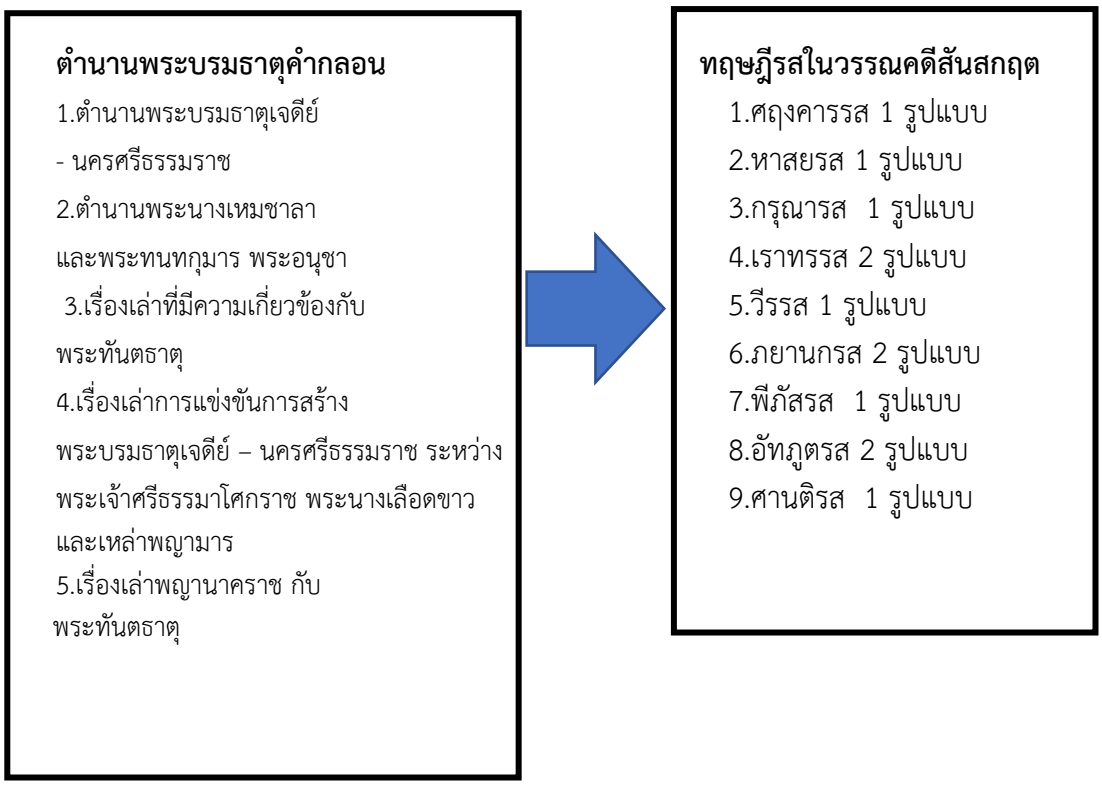

ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน เป็นตำนานที่มีการผูกโยงระหว่างเรื่องราวทางพระพุทธศาสนากับตำนานท้องถิ่นเมืองนครศรีธรรมราช โดยประพันธ์โดยใช้รูปแบบฉันทลักษณ์ตามหลักการประพันธ์ของไทย โดยผู้แต่งมีการสอดแทรกอารมณ์และความรู้สึกผ่านบทประพันธ์ ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ครบ

ทั้งหมด จำนวน 9 รสในวรรณคดีสันสกฤต ได้แก่ ศฤงคารรส หาสยรส กรุณารส เราทรรส วีรรส ภยานกรส พีภัตรส อัทภูตรส และศานติรส

เรื่องราวที่ปรากฏในตำนานพระบรมธาตุคำกลอนมีความเกี่ยวข้องกับพุทธประวัติและเหตุการณ์สมัยพุทธกาลเป็นหลัก มีการเชื่อมโยงเหตุการณ์สำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นหลัก โดยเชื่อมโยงกับตำนานการอัญเชิญพระทันตธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาสู่เมืองนครศรีธรรมราช นำโดยพระนางเหมชาลา และพระทนทกุมาร ผู้เป็นพระอนุชา และเรื่องราวการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ - นครศรีธรรมราช ของพระเจ้าศรีธรรมาโศกราช และพระนางเลือดขาว อุบาสิกาผู้มีจิตใจเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ซึ่งเข้ามาอุทิศตนในการร่วมสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ - นครศรีธรรมราช กับพระเจ้าศรีธรรมาโศกราช นอกจากนี้ ยังมีการเชื่อมโยงกับเหตุการณ์เหนือธรรมชาติ เช่น พญานาคราชทำให้เกิดพายุฝน และพญามารมาขอแข่งขันสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ กับพระเจ้าศรีธรรมาโศกราช รวมถึงทำให้เกิดการก่อสร้างศาสนาสถานต่างๆ ภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นรูปธรรม ได้แก่ อนุสาวรีย์พระเจ้าศรีธรรมาโศกราช อนุสาวรีย์พระนางเลือดขาว อนุสาวรีย์พระนางเหมชาลา อนุสาวรีย์พระทนทกุมาร พระพุทธรูปพระนางเหมชาลา หรือพระพุทธรูปปางห้ามสมุทร (ภายในวิหารธรรมศาลา) พระพุทธรูปพระทนทกุมาร หรือพระพุทธรูปปางห้ามญาติ (หน้าพระวิหารธรรมศาลา) พระศรีธรรมโศกราช หรือพระพุทธรูปทรงเครื่องจักรพรรดิ (ภายในวิหารศรีธรรมาโศกราช) รูปปูนปั้นพญาครุฑ และพญานาคราช (ภายในวิหารทรงม้า) เป็นต้น

จากการที่ผู้ประพันธ์สอดแทรกอารมณ์และความรู้สึกผ่านบทประพันธ์ ทำให้ตำนานพระบรมธาตุคำกลอนมีความน่าสนใจและทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวทางพระพุทธศาสนามากขึ้น รวมถึงตำนานท้องถิ่นในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยเฉพาะเรื่องราวของพระนางเหมชาลากับพระทนทกุมาร ผู้เป็นพระอนุชา ตำนานพระทันตธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประกอบกับทราบถึงตำนานการก่อสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ – นครศรีธรรมราช ของพระเจ้าศรีธรรมาโศกราช และพระนางเลือดขาว ด้วยเหตุนี้ ทำให้เรื่องราวดังกล่าวยังคงดำรงอยู่ทั้งในสังคมปัจจุบัน และเพื่อเป็นการปลูกฝังให้ชาวไทยถิ่นใต้ตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมท้องถิ่น และเป็นแนวทางสำคัญอีกรูปแบบหนึ่งในด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช

บทสรุป

การวิเคราะห์รสในวรรณคดี เรื่อง ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน ตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต พบว่า อัทภูตรส ซึ่งเกี่ยวข้องกับความอัศจรรย์ใจหรืออารมณ์ตอบสนองภาวะแห่งความพิศวง มีความโดดเด่นมากที่สุด เนื่องจาก ผู้ประพันธ์ต้องการทำให้ตำนานทางพระพุทธศาสนามีความน่าศักดิ์สิทธิ์และน่าเคารพเลื่อมใสมากที่สุด โดยผูกโยงระหว่าง เรื่องราวของพระนางเหมชาลา - พระทนทกุมาร ผู้เป้นพระอนุชา กับสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น อิทธิฤทธิ์จากพญานาคราชทำให้เกิดพายุฝน แต่ภายหลังก็สงบลงเพราะอำนาจแห่งพระพุทธคุณของพระทันตธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันเป็นจุดเริ่มต้นของการก่อสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ – นครศรีธรรมราช โดยพระเจ้าศรีธรรมาโศกราช และพระนางเลือดขาว

การที่ผู้ประพันธ์ยกตำนานพระบรมธาตุคำกลอน สอดแทรกรสในวรรณคดีทั้ง 9 รส เพื่อทำให้ตำนานดังกล่าวยังคงอยู่ในสังคมและทำให้ตำนานทางพระบรมธาตุเจดีย์ - นครศรีธรรมราชมีความโดดเด่นมากขึ้น ตำนานดังกล่าว ได้ส่งผลมาในยุคปัจจุบัน คือ ทำให้เกิดการก่อสร้างสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น อนุสาวรีย์พระเจ้าศรีธรรมาโศกราช พระนางเลือดขาว พระนางเหมชาลาและพระทนทกุมาร การสร้างพระพุทธรูปพระนางเหมชาลา พระพุทธรูปพระทนทกุมาร และพระพุทธรูปทรงเครื่องจักรพรรดิพระเจ้าศรีธรรมาโศกราช รวมถึงทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื่องจากคนในยุคปัจจุบันอาศัยตำนานและเรื่องเล่าดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งในการนำเสนอพระบรมธาตุเจดีย์ - นครศรีธรรมราช ให้มีความโดดเด่นในด้านการเป็น ปูชนียสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาและเป็นท่องเที่ยวสำคัญในเชิงวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยตำนานพระบรมธาตุคำกลอน มีความเกี่ยวข้องทั้งเรื่องเล่า และตำนานท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช รวมถึงมีความสอดคล้องกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางตำนาน ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรดำเนินการ ดังนี้

1.ดำเนินการศึกษาเรื่องราว และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้ทฤษฎีการรื้อสร้าง เป็นแนวทางในการศึกษา

2.ดำเนินการศึกษาเรื่องราว และตำนานท้องถิ่นที่มีความเกี่ยวข้องกับพระบรมธาตุเจดีย์ - นครศรีธรรมราช โดยใช้ทฤษฎีการประกอบสร้างระหว่างศาสนสถานภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

เอกสารอ้างอิง

กุสุมา รักษมณี. (2534). *การวิเคราะห์วรรณคดีไทยตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต.* กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำรามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.

ชนิดาภา ผิวอ่อน และสนม ครุฑเมือง. (2560). *การวิเคราะห์ศฤงคารรสที่ปรากฏในบท ละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย*. วารสารพิฆเนศวร์สาร. 2 (13) : 1 – 17

ชุลิดา เหมตะศิลป์. (2567). สาขานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ (วิชาเอกวิทยาศาสตร์ทั่วไป) คณะศึกษาศาสตร์และนวัตกรรมการศึกษา มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์. *สัมภาษณ์*, 22 กุมภาพันธ์ 2567.

ธัญญา สังขพันธานนท์. (2559). *แว่นวรรณคดี ทฤษฎีร่วมสมัย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นาคร.

พลกฤษณ์ วสีวิวัฒน์ (2562). *พลวัตของคติชนเกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ในสังคมไทยร่วมสมัย*. วิทยานิพนธ์ อษ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภัสร์ธีรา ฉลองเดช (2548). *การวิเคราะห์รสวรรณคดีที่ปรากฏในนิทานเวตาล ฉบับพระนิพนธ์กรมหมื่นพิทยาลงกรณตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต.* วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). สงขลา : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

มปผ. (2555). *สวดด้าน ตำนานพระบรมธาตุคำกลอน*. นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหามกุฎราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช.

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร. (2553). *ประวัติวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร.* นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์เม็ดทราย.

การศึกษาเปรียบเทียบการจัดการทรัพย์สินตามหลักศาสนา : กรณีศึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดไผ่ล้อม จังหวัดตราด กับสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนพัฒนากสิกรโคกวัด จำกัด จังหวัดปราจีนบุรี

Comparative study of property management according to religious principles: A case study of the Sajja Sasomsap Group, Wat Phai Lom, Trat Province. with Kasikorn Khok Wat Development Credit Union Cooperative Limited, Prachinburi Province

[1]พระครูสุภาจารโสภิต (บุญยืน สุภาจาโร) [2]แสวง นิลนามะ [3]ประเวศ อินทองปาน

[1]Phrakhru Supajarasopit (Boonyuen Subhācārо) [2]Sawaeng Nilnama [3]Praves Intongpan

[12]คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[12]Faculty of Buddhism Mahachulalongkornrajavidyalaya University

[3]คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

[3]Faculty of Humanities, Kasetsart University

[1]Corresponding Author's Email: 6201101004@mcu.ac.th

Received October 11, 2023; **Revised** May 30, 2024; **Accepted:** May 31, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาการจัดการทรัพย์สินตามหลักศาสนาพุทธของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดไผ่ล้อม 2) เพื่อศึกษาการจัดการทรัพย์สินตามหลักศาสนาศริสต์ของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนพัฒนากสิกรโคกวัด จำกัด และ 3) เพื่อเปรียบเทียบการจัดการทรัพย์สินตามหลักศาสนาพุทธของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดไผ่ล้อมกับการจัดการทรัพย์สินตามหลักศาสนาคริสต์ของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนพัฒนากสิกรโคกวัด จำกัด งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพใช้การศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการวิจัย พบว่า 1. หลักการจัดการทรัพย์สินตามหลักศาสนาพุทธของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดไผ่ล้อม มีหลักการบริหารกลุ่ม คือ ใช้หลักพุทธเศรษฐศาสตร์ คือ การนำหลักธรรมะเข้ามาช่วยในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ยึดหลักความเท่าเทียมกัน มีวัดเป็นกลางของการบริหาร เป็นการบริหารแบบมีส่วนร่วมได้แก่ บ้าน วัด โดยร่วมคิด ร่วมทำร่วมพัฒนา ร่วมแก้ปัญหา ยึดหลักการบริหารแบบแบ่งปันช่วยเหลือ เอื้ออาทร กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โปร่งใส และตรวจสอบได้ 2. หลักการจัดการทรัพย์สินตามหลักศาสนาศริสต์ของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนพัฒนากสิกรโคกวัด จำกัด ได้แก่ 1) หลักแห่งประชาธิปไตยโดยเปิดรับสมาชิกทั่วไปด้วยความสมัครใจ 2) หลักการเป็นสมาชิกโดยการจัดสรรผลประโยชน์แก่มวลสมาชิก และ 3) หลักเป้าหมายทางสังคม คือ ความรับผิดชอบต่อสังคม 3. เปรียบเทียบการจัดการทรัพย์สินตามหลักศาสนาพุทธของกลุ่มสัจจะ

สะสมทรัพย์วัดไผ่ล้อมกับการจัดการทรัพย์สินตามหลักศาสนาคริสต์ของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนพัฒนากสิกรโคกวัด จำกัด เมื่อเปรียบเทียบหลักการ วิธีการ อุดมการณ์ และผลสัมฤทธิ์ของทั้ง 2 กลุ่มมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันมาก ทั้ง 2 กลุ่มบริหารจัดการประสบผลสำเร็จโดยใช้หลักธรรมของศาสนาในการยึดเหนี่ยวจิตใจของสมาชิกให้มีคุณธรรม สมาชิกสามารถช่วยเหลือตนเองและสังคมได้
คำสำคัญ: การจัดการ; ทรัพย์สิน; ศาสนา

Abstract

This research has the following objectives: 1) To study property management according to Buddhist principles of the Sajja Samasap Group, Wat Phai Lom. 2) To study property management according to Christian principles of Kasikorn Khok Wat Credit Union Cooperative Limited. and 3) to compare property management according to Buddhist principles of the Sajja Sasomsap Wat Phai Lom group with property management according to Christian principles of the Kasikorn Khok Wat Credit Union Cooperative Limited. This research employed the documentary research methodology and in-depth interviews. It was found that 1 . Principles of property management according to Buddhist principles of the Sajja Sasomsap Wat Phai Lom group. There is a group management principle, which is to use the principles of Buddhist economics, which is to bring in the principles of Dhamma to help solve various problems, adhering to the principle of equality. There is a central measure of administration. It is participatory management, including houses and temples, by jointly thinking, jointly doing, jointly developing, jointly solving problems, adhering to the management principles of sharing, helping, generosity, learning process together, transparent and verifiable. 2 . Principles of property management according to Christian principles of the Kasikorn Khok Wat Credit Union Cooperative Limited include: 1) Principles of democracy by opening general membership voluntarily. 2) Principles of membership by allocation of results. Benefits to members and 3) social goals is social responsibility.3. Compare property management according to Buddhist principles of the Sajja Samasasap Wat Phai Lom group with property management according to Christian principles of the Kasikorn Khok Wat Credit Union Cooperative Limited. When comparing the principles, methods, ideologies, and results of the two groups, the characteristics are very similar. Both management groups were successful by using religious principles to anchor the minds of members to have morality. Members can help themselves and society.
Keywords: management; property; religion

บทนำ

สถานการณ์สังคมในปัจจุบันที่มีปัญหาสังคมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างมากมายอยู่ตลอดเวลา ทุกวันนี้ประชากรส่วนใหญ่หลายชุมชนประสบกับปัญหาความยากจน อยู่ในภาวะที่ขาดแคลน เกิดความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและการมีหนี้สิ้น ซึ่งสังคมในปัจจุบันติดอยู่กับวัตถุ แสวงหาสิ่งต่าง ๆ มาปรนเปรอความต้องการนั้น ๆ โดยไม่คำนึงถึงความพอเพียงต่อรายได้ของตนที่พึงได้รับและในบางครั้งก็ไม่คำนึงถึงการกระทำต่าง ๆ เหล่านั้นทำให้เกิดความเดือดร้อน บุคคลจึงมุ่งหาความสุขด้วยการเสพความสุขจากวัตถุ ยิ่งบริโภคมากขึ้นเท่าไร ก็ไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้ทั้งหมด มีแต่จะโดนกระตุ้นกิเลสให้ตื่นตัวอยู่เสมอ เมื่อต้องการบริโภคมากก็ต้องแสวงหาทรัพย์เพิ่มขึ้นตามไปด้วย จึงเป็นเหตุให้เกิดทุกข์หรือการทำผิดต่อศีลธรรมอันดีงาม ดังนั้นจึงต้องมีการเปลี่ยนวิธีคิดใหม่ให้ยึดวิถีพุทธมาใช้การดำเนินชีวิตที่เรียกว่า “เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ”

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่าเศรษฐศาสตร์แนวพุทธมีลักษณะเป็นสายกลาง อาจจะเรียกว่า เศรษฐศาสตร์สายกลาง หรือ เศรษฐศาสตร์มัชฌิมาปฏิปทา ที่คุณภาพชีวิตกับความพึงพอใจมาบรรจบกัน หมายความว่า เป็นการได้รับความพึงพอใจด้วยการตอบสนองความต้องการโดยมีคุณภาพชีวิตเกิดขึ้น พระพุทธศาสนาถือว่า ความต้องการมีสองประเภท คือ ความต้องการสิ่งเสพปรนเปรอตนที่ไม่มีความจำกัด กับความต้องการมีชีวิตที่ดี (Well-being) ที่มีขอบเขตจำกัด และมนุษย์มักตระหนักรู้ตัวแต่ความต้องการประเภทที่หนึ่งเพื่อสนองความอยาก ซึ่งอาจจะขัดแย้งกับความต้องการประเภทที่สอง และย้อนกลับมาทำลายชีวิตที่ดี จุดยืนของหลักพุทธเศรษฐศาสตร์เนื่องจากเป้าหมายของความคิดแบบพุทธที่เกี่ยวกับมนุษย์ ซึ่งเป็นเป้าหมายเดียวกับธรรมชาติของมนุษย์ทั้งปวงในโลก คือการบรรลุความสุข และพ้นจากความทุกข์โดยสิ้นเชิง ดังนั้นความสุขของมนุษย์จึงจะต้องสูงกว่า กามสุขหรือสามิสสุข จะต้องเป็นความสุขในขั้นนิรามิสสุขหรือความสุขที่ไม่จำเป็นจะต้องตอบสนองด้วยวัตถุ ซึ่งรวมถึงฌานสุขขึ้นไปถึงขั้นวิมุติสุข แต่ถ้าหากมนุษย์ยังไม่เข้าใจถึงความสุขที่สูงกว่ากามสุข ยังจะเพียงแต่เสพกามสุขก็ได้แต่จะต้องเสพด้วยความระมัดระวัง ไม่ให้เกิดเป็นความทุกข์ ตามมาในภายหลัง วิธีการเสพด้วยความระมัดระวัง มีหลักการที่สำคัญ ประการหนึ่งก็คือ จะต้องไม่เป็นการเบียดเบียนตัวเอง และไม่เป็นการเบียดเบียน ผู้อื่นพร้อมกันไปด้วย (ศ.ดร.อภิชัย พันธเสน, 2558)

จังหวัดตราดเป็นจังหวัดที่มีกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เกิดขึ้นหลายกลุ่มซึ่งการก่อตั้งนั้นเกิดจากพระสุบิน ปณีโต เป็นผู้ริเริ่มกลุ่มสัจจะขึ้นมาผู้ก่อตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรม ครบวงจร กลุ่มนี้เป็นที่รู้จักของประชาชนในจังหวัดตราดในนาม “กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์” โดยพระอาจารย์สุบิน ปณีโต กล่าวว่า “มันต้องเงินผสมธรรมะ มันจึงจะทำให้ชุมชนรวมตัวกันได้ไม่อย่างนั้นการสอนธรรมะของเราจะเป็นโมฆะ เพราะไม่สามารถทำให้เป็นรูปเป็นร่างได้” (พระสุบิน ปณีโต, 2564, 20 พฤศจิกายน) ท่านสอนจากนามธรรมให้กลายรูปธรรมโดยใช้แนวทาง “ธรรมะนำการเงิน” ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธมากขึ้นซึ่งเป็นการรวมกลุ่มของคนที่มีจำนวนสมาชิกมากกว่า 50,000 คน มีเงินทุนหมุนเวียนประมาณ 400 ล้านบาท ซึ่งเป็นกลุ่มสหกรณ์ที่นักวิจัยให้ความสนใจเป็นอย่างมากเนื่องจากเป็นการรวมตัวของประชาชนในชนบท ข้อมูลที่พบน่าจะเป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหาความยากจนได้

สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนถือได้ว่าเป็นธนาคารของคนจน เป็นสถาบันด้านการเงินที่มีบทบาทมากใน

หมู่ผู้มีรายได้น้อยที่อยู่ในวงสัมพันธ์เดียวกัน แม้ว่าตามหลักการของหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนจะสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ทั้งนี้ย่อมต้องขึ้นอยู่กับคนในชุมชนนั้น ๆ ว่าจะสามารถใช้สหกรณ์เป็นเครื่องมือได้อย่างถูกวิธีหรือไม่ เพราะในการจัดตั้งสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนนั้น นอกจากจะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในชุมชน ความมุ่งมั่นในการแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมร่วมกันของคนในชุมชนแล้ว ยังต้องประกอบไปด้วยการมีผู้นำในชุมชมที่มีความเข้าใจเรื่องความสำคัญของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน และผู้นำเหล่านั้นมีความบริสุทธิ์ใจ มีความซื่อสัตย์ และความจริงใจต่อคนในชุมชน อีกทั้งยังจะต้องได้รับการแนะนำจากบุคคล ผู้รู้ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจจะได้แก่ เจ้าหน้าที่ของชุมชนสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน ทำความเข้าใจกับสมาชิกผู้ก่อตั้งอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัตถุประสงค์และเป้าหมายของการจัดตั้ง ซึ่งถ้าหากชุมชนดีปัจจัยพร้อมเพรียงย่อมจะทำให้การจัดตั้งองค์กรเพื่อพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จ

พระเยซูทรงสอนให้มนุษย์เรียนรู้ผ่านพระราชกิจของพระองค์ คือ การให้ เพราะพระเจ้าทรงเป็นต้นแบบให้มนุษย์ทำตาม พระเจ้าทรงรักมนุษย์ทุกคน และคาดหวังให้มนุษย์ต้องดูแลกันและกัน ช่วยเหลือคนยากจน สงเคราะห์คนขัดสน ผ่านเงินที่พระเจ้าประทาน ดังวจนะของพระเยซูตรัสว่า “จะมีคนจนในแผ่นดินเสมอ ฉะนั้นข้าพเจ้าจึงกำชับให้ท่านเอื้อเฟื้อแก่พี่น้อง คนยากไร้ ผู้ขัดสนในแผ่นดินของท่าน” (เฉลยธรรมบัญญัติ 15:11) สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน ยึดถือคุณธรรมตามหลัก “จิตตารมณ์” หมายถึง การดำเนินชีวิตติดตามและร่วมในภารกิจของพระเยซูเจ้า เพื่อเสริมสร้างโลกแห่งความรัก ยุติธรรม และสันติ ด้วยจิตตารมณ์แห่งการมอบตนโดยสิ้นเชิงในความรักอันบริสุทธิ์ และไม่หวังผลตอบแทนใด ๆเพื่อให้พระประสงค์ของพระเจ้าจะได้สำเร็จในโลกนี้ (ส่งเสริม หอมกลิ่น, 2562) สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนใช้เป็นพื้นฐานและเป็นหัวใจสำคัญของหลักการจัดการสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน กล่าวคือ สมาชิกทุกคนต้องมีความรัก ความเมตตา ความกรุณา ระหว่างเพื่อนสมาชิกด้วยกัน และสมาชิกทุกคนจะต้องเรียนรู้ และยึดถือปฏิบัติคุณธรรม 5 ประการ อันได้แก่ ความซื่อสัตย์ เสียสละ รับผิดชอบ เห็นใจกัน และไว้ใจกันอย่างเหนี่ยวแน่นตลอดไป เมื่อสมาชิกในชุมชนต่างมั่นในคุณธรรมดังกล่าว ประกอบกับการรู้จักการออมทรัพย์จะก่อให้เกิดการระดมทุนของชุมชนและเป็นการเพิ่มการออมของประเทศ ลดการพึ่งพิงเงินทุนจากแหล่งเงินกู้ต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืน มั่นคงและเจริญเติบโตอย่างมีเสถียรภาพต่อไป

ปัญหาของทั้ง 2 กลุ่มมีคล้าย ๆ กัน ผู้วิจัยพบว่า สมาชิกทั้ง 2 กลุ่ม ยังมีสภาวะหนี้สินติดอยู่ในวงจรเป็นหนี้ไม่รู้จบ ด้วยเพราะพฤติกรรมของสมาชิกกลุ่มเองที่ไม่รู้จักวางแผนการใช้จ่าย ฟุ่มเฟือย และให้ความสำคัญในการกู้เงินมากกว่าการออม ที่ผิดไปจากหลักการหรือเจตนารมณ์ของผู้ก่อตั้งกลุ่มที่หวังจะให้คนจนได้มีหนทางที่จะสามารถหมดหนี้สินมีเงินออมไว้ใช้ยามเจ็บป่วย แก่เฒ่า จนถึงตาย มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สร้างความมั่นคงในชีวิตปฏิบัติตนตามแนวทางวิถีชีวิตพอมีพอกิน กลุ่มอนุมัติให้กู้เงินแต่สมาชิกก็นำเงินที่กู้ได้ไปใช้จ่ายผิดวัตถุประสงค์ที่ให้ไว้

จากที่ได้กล่าวมา ผู้วิจัยมีความสนใจค้นหารูปแบบการเผยแผ่ผ่านศาสนาของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดไผ่ล้อม และสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนพัฒนากสิกรโคกวัด จำกัด โดยเน้นศึกษาประเด็นสำคัญในเชิงเปรียบเทียบในด้านความเหมือนกันและความแตกต่างกันในประเด็นหลักคือ หลักการ กระบวนการ อุดมการณ์ และวิธีแก้ปัญหาในวงจรหนี้สิน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและการอยู่ร่วมกัน

ตามหลักศาสนา ตามแนวทางของการพัฒนาชุมชนให้เกิดมีความกินดี อยู่ดีมีคุณภาพชีวิตที่สมบูรณ์และเป็นแบบอย่างในการจัดตั้งสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนและกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการทรัพย์สินตามหลักศาสนาพุทธของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดไผ่ล้อม
2. เพื่อศึกษาการจัดการทรัพย์สินตามหลักศาสนาศริสต์ของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนพัฒนากสิกรโคกวัด จำกัด
3. เพื่อเปรียบเทียบการจัดการทรัพย์สินตามหลักศาสนาพุทธของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดไผ่ล้อมกับการจัดการทรัพย์สินตามหลักศาสนาคริสต์ของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนพัฒนากสิกรโคกวัด จำกัด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) เป็นการค้นคว้าจากเอกสารโดยอาศัยข้อมูลจากพระไตรปิฎก และคัมภีร์ อรรถกถา พร้อมทั้งเอกสาร ตำราวิชาการ ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. เอกสารปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์ใบเบิลของศาสนาคริสต์
2. เอกสารทุติยภูมิ คือ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสารประเภทตำรา บทความวิชาการทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ สื่ออินเทอร์เน็ต และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพย์สินตามหลักศาสนาศาสนาพุทธนิกายเถรวาทและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก โดยเป็นการ ศึกษาเฉพาะพระพุทธศาสนาและศาสนาคริสต์ ประกอบด้วย
   2.1 เอกสารประเภทตำราและหนังสือวิชาการ
   2.2 รายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์
   2.3 บทความวิชาการจากวารสารและสื่อออนไลน์
3. ทำการศึกษาและคัดเลือก พระสงฆ์ บาทหลวง ผู้นำชุมชน ประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ การศึกษาเปรียบเทียบการจัดการทรัพย์สินตามหลักศาสนา : กรณีศึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดไผ่ล้อมกับสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนพัฒนากสิกรโคกวัด จำกัด
4. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การร่วมสังเกตุการประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับชุมชน พระสงฆ์ บาทหลวง ผู้นำชุมชน และประชาชนส่วนงานที่เกี่ยวข้อง
5. ประมวลผลและรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคลนำมาวิเคราะห์ เปรียบเทียบว่ามีประเด็นใดบ้างที่เหมือนและแตกต่างกันอย่างไร ตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้
6. สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะผลการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง “เปรียบเทียบการจัดการทรัพย์สินตามหลักศาสนา :กรณีศึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดไผ่ล้อม จังหวัดตราดกับสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนพัฒนากสิกรโคกวัด จำกัด จังหวัดปราจีนบุรี” งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก คัมภีร์พระคริสตธรรมคัมภีร์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการลงพื้นที่สัมภาษณ์ และการสานเสวนาการเรียนรู้และแสดงความคิดเห็นร่วมกันของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา และสมาชิกทั้ง 2 กลุ่ม วิจัยนำเสนอสรุปผลการวิจัยเป็น 3 ส่วนเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาการจัดการทรัพย์สินตามหลักศาสนาพุทธของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดไผ่ล้อม สรุปได้ดังนี้

1. การจัดการทรัพย์สินตามหลักศาสนาพุทธของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดไผ่ล้อม ดังนี้

1) หลักการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดไผ่ล้อม จังหวัดตราด ประกอบด้วยประกอบด้วย 4 ประการ คือ

1.1) หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ได้แก่ 1) ทิฏฐธัมมิกัตถะ เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขขั้นต้นในปัจจุบัน เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 23 ข้อ 144 หน้า 289, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) (2) หลักอิทธิบาท 4 เป็นบาทฐานแห่งความสำเร็จในการกระทำดีต่างๆและ 3) หลักสัมมาอาชีวะ คือการแสวงหาปัจจัยมาบริโภคที่ชอบ คือการไม่โกงหรือไม่หลอกลวง

1.2 หลักเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดไผ่ล้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงเรียกว่า “เศรษฐกิจแบบพอเพียงกับตัวเอง” หลักธรรมได้แก่ สันโดษ 3 อย่าง คือ 1) ยถาพลสันโดษ ใช้จ่ายตามกำลัง 2) ยถาลาภสันโดษ ใช้จ่ายตามรายได้ 3) ยถาสารุปสันโดษ ใช้จ่ายตามความจำเป็น (พระครูวิมลโสมนัน, 2566, 18 สิงหาคม)

1.3 หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ โดยต้องใช้ “ธรรมนำเงิน” เมื่อสมาชิกมีทรัพย์สินแล้ว ต้องแบ่งเป็น 4 ส่วน คือ 1) เลี้ยงตัวเองและครอบครัวให้เป็นสุข 2) เอาไปลงทุนทำการค้าขาย 3) เอาไปเสียภาษีและบำเพ็ญกุศล และ4) ให้เก็บออมไว้ในยามภัยพิบัติหรือเมื่อชรา

1.4 หลักประชาธิปไตย ซึ่งหลักการนี้เป็นกลไกทางสังคมในชุมชนสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม การเลือกตั้งคณะกรรมการมาจากการออกเสียงส่วนมากเข้ามาเป็นคณะกรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

2. กระบวนการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดไผ่ล้อม จังหวัดตราด ประกอบด้วย

2.1 ความเชื่อและความศรัทธา ได้แก่

ก. หลักกัลยาณมิตร พระอาจารย์สุบิน ปณีโต มีบทบาททั้งการคิดริเริ่ม แนะนำเป็นที่ปรึกษาให้กับแต่ละกลุ่ม เพื่อให้คนในชุมชนมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกันในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยลงไปในพื้นที่ชุมชนต่างๆ เพื่อช่วยแก้ปัญหาโดยไม่รับผลตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะการรับผลตอบแทนเหมือนกับการเป็นลูกจ้าง แต่พระอาจารย์สุบิน ปณีโต เข้าไปช่วยในฐานะหน้าที่พระสงฆ์ที่ต้องทำแก่ชุมชนโดยมีวัตถุประสงค์ คือ การสอดแทรกหลักธรรมะ และการให้คนในชุมชนพึ่งพาตนเองได้

ข. การสร้างโยนิโสมนสิการ พระอาจารย์สุบิน ปณีโต จะสอนให้คนในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์รู้จักคิดพิจารณาแบบโยนิโสมนสิการ เป็นการส่งเสริมคุณลักษณะที่ดีในการฝึกอบรมสมาชิกอย่างมีสติ รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระบบ คิดวิเคราะห์ไม่มองสิ่งต่าง ๆ อย่างผิวเผิน คิดตามเหตุผล และคิดแบบกุศล (พระสุบิน ปณีโต, 2564, 20 พฤศจิกายน)

2.2 หลักธรรมที่ให้สมาชิกถือปฏิบัติ แบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่

ก. หลักธรรมในการบริหารคน ได้แก่ 1) พรหมวิหาร 4 เพื่อเป็นเครื่องสลัดซึ่งพยาบาท ความคิดร้าย เป็นเครื่องสลัดซึ่งอรติ (ความไม่ยินดี) อุเบกขา เป็นเครื่องสลัดซึ่งราคะ กล่าวคือ เมตตา เป็นคุณธรรมที่ทำลายพยาบาท กรุณาเป็นคุณธรรมที่ทำลายความเบียดเบียน และ 2) สังคหวัตถุ 4 เป็นธรรมที่ช่วยประสานคนหมู่มากให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นเครื่องช่วยขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความรัก สามารถนำไปใช้ได้ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับสังคมชุมชน

ข. หลักธรรมในการบริหารงาน ได้แก่ อิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่เป็นพื้นฐานแห่งความสำเร็จในการกระทำดีต่างๆ อคติ 4 ผู้นำต้องละจากอคติ 4 เพื่อให้ไม่เกิดความลำเอียงในหมู่สมาชิกและสัปปุริสธรรม 7 เป็นธรรมที่ทำให้คนรู้จักเหตุรู้จักผล รู้จักตนเอง รู้จักประมาณ รู้จักกาลเวลา รู้จักชุมชนที่อยู่รู้จักความแตกต่างของบุคคล เพื่อเข้าใจชีวิตและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นสุข เมื่อเรามีความสุขในการดำเนินชีวิต เราก็จะสามารถสร้างสรร สิ่งดีๆให้เกิดขึ้นแก่สังคม ถ้าทุกคนทำตามหลักธรรม

3. หลักธรรมในการบริหารทรัพย์สิน ได้แก่ 1) ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4 เป็นหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน 2) หลักโภควิภาค 4 ได้แก่ คือ ให้พ่อแม่ ให้ลูก ทำบุญ และเที่ยวกินใช้ไป และ 3) สัจจะ หมายถึง หมายถึง ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง ด้วยกายจริง คือ ประพฤติด้วยความสุจริต ไม่คดโกง ไม่หลอกลวง วาจาจริง คือ พูดความจริง และใจจริง คือ มีความจริงใจ ลักษณะของสัจจะ มีความจริง คือ เป็นเรื่องจริง มีความตรง คือ ประพฤติสุจริตในกาย วาจา และใจมีความแท้ คือ ไม่เหลวไหล ไม่ล้อเล่น

2.3 หลักธรรมที่นำมาประยุกต์ในชีวิตประจำวันของสมาชิก ประกอบด้วยหลักธรรม ได้แก่ 1) ฆราวาสธรรม 4 เป็นธรรมที่พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ให้สมาชิกนำมาประยุกต์ใช้กับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ถือปฏิบัติ โดยเน้นเรื่อง สัจจะ ของกลุ่มสมาชิก 2) เบญจศีลเบญจธรรม คือการละเว้น 5 ประการ และเป็นหลักธรรมที่ควรปฏิบัติ มี 5 ประการ 3) ความสันโดษ คือ ความยินดีในของที่ตนมีซึ่งได้มาโดยชอบธรรม หรือความพอใจ มีความสุขได้ด้วยสิ่งที่ได้มาเป็นของตน ด้วยเรี่ยวแรงความเพียรพยายามของตนเองโดยทางชอบธรรม 4) หลักธรรมสัมมาอาชีวะ เพื่อให้สมาชิกดำเนินชีวิตด้วยการทำมาหากินเลี้ยงชีพที่สุจริต และ 5) โอวาท 3 คือการทำดี ละเว้นความชั่ว และการทำใจให้บริสุทธิ์ (พระสุบิน ปณีโต, 2564, 20 พฤศจิกายน)

3. อุดมการณ์ทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดไผ่ล้อม จังหวัดตราด ดังนี้

1) เพื่อพัฒนาคนให้มีคุณธรรมและยอมรับการปกครองระบบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2) เพื่อพัฒนาจิตใจ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา วัฒนธรรมไทยและสิ่งแวดล้อม เน้นการงานพื้นฐานอาชีพเพื่อความมั่นคงของสังคมไทยในชนบท

3) เพื่อพัฒนาคนให้มีสุขอนามัยสมบูรณ์ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บทุกชนิด เน้นอนามัยส่วนบุคคลและอนามัยสิ่งแวดล้อม และมุ่งการปลูกฝัง ฝึกนิสัยให้เกิดธรรม 7 ประการ ได้แก่

3.1) พึ่งตนเอง มีความสามัคคี เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมไม่เห็นแก่ตัว

3.2) มีวินัยในตนเอง มุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จ

3.3) ให้ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์ ประหยัด และอดออม

3.4) ให้รู้จักคิด วิจารณ์และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

3.5) ให้มีขันติธรรมต่อคำวิจารณ์ รู้ถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลหรือหมู่เหล่า

3.6) ให้มีน้ำใจเป็นนักกีฬา รู้จักยกย่องผู้อื่น

3.7) ให้ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้โดยรู้จักการเป็นผู้ให้ ผู้รับ ผู้นำ และผู้ตามที่ดี

4. ผลสัมฤทธิ์ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดไผ่ล้อม ปัจจัยที่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดไผ่ล้อมประสบผลสำเร็จ สรุปได้ว่า สมาชิกและกรรมการบริหารกลุ่มเน้นธรรมะสำคัญที่สุดคือ สัจจะ คือความซื่อสัตย์ ต่อตนเองและต่อกลุ่มเป็นประการแรก โดยได้ทำให้เป็นรูปธรรม คือ การออมเงิน การบริหารจัดการเงินของสมาชิก การนำเงินออมให้แก่สมาชิกกู้ และได้จัดเป็นสวัสดิการต่างๆ โดยอาศัยฆราวาสธรรม สังคหวัตถุธรรม พรหมวิหารธรรม และให้เข้าใจในสภาวะทุกข์เมื่อเกิดขัดสนในการครองชีพ โดยใช้หลักแห่งอริยสัจจธรรม เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการปฏิบัติของกลุ่มให้มีความยั่งยืนตลอดไป

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาการจัดการทรัพย์สินตามหลักศาสนาศริสต์ของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนพัฒนากสิกรโคกวัด จำกัด สรุปได้ดังนี้

1. หลักการสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนพัฒนากสิกรโคกวัด จำกัด จังหวัดปราจีนบุรี ประกอบด้วย 3 ประการ ดังนี้ คือ 1) หลักแห่งประชาธิปไตย ประกอบด้วย เปิดรับสมาชิกทั่วไปด้วยความสมัครใจ การควบคุมโดยระบอบประชาธิปไตย ความเป็นกลาง 2) หลักแห่งการให้บริการสมาชิก ประกอบด้วย การให้บริการแก่สมาชิก การจัดสรรผลประโยชน์แก่มวลสมาชิก สร้างเสถียรภาพทางการเงิน 3) หลักแห่งเป้าหมายทางสังคม ประกอบด้วย การให้การศึกษาอย่างต่อเนื่อง การร่วมมือระหว่างสหกรณ์ ความรับผิดชอบต่อสังคม (นางราตรี ตันตะราวงศา, 2566, 21 สิงหาคม)

2. กระบวนการทำงานของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนพัฒนากสิกรโคกวัด จำกัด จังหวัดปราจีนบุรี ประกอบด้วย 3 ประการ ดังนี้

2.1 ความเชื่อและความศรัทธา ได้แก่ หลักจิตตารมณ์ 4 ประการ ประกอบด้วย 1) ความสนใจกัน 2) ความห่วงใย 3) การแบ่งปันกัน 4) การรับใช้กัน และคุณธรรม 5 ประการ ประกอบด้วย 1) ความซื่อสัตย์ 2) ความเสียสละ 3) ความรับผิดชอบ 4) ความเห็นใจกัน 5) ความไว้วางใจกัน

2.2 หลักธรรมที่ให้สมาชิกถือปฏิบัติ แบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) หลักธรรมในการบริหารคน ได้แก่ หลักความรักและการสงเคราะห์ช่วยเหลือ 2) หลักธรรมในการบริหารงาน ได้แก่ ความรอบคอบ ความยุติธรรมความเสมอภาค และความเสรี ความกล้าหาญ อดทนต่อความโกรธ และ 3) หลักธรรมในการบริหารทรัพย์สิน ได้แก่ ภาระหน้าที่ที่พระเจ้ามอบหมาย ท่าทีที่ถูกต้องในการออมเงิน ถวายและช่วยเหลือผู้ขัดสน การดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับฐานะของตนเองไม่ละโมบโลภมาก และความมัธยัสถ์ (ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนแห่งประเทศไทย จำกัด, 2546)

2.3 หลักธรรมที่นำมาประยุกต์ในชีวิตประจำวันของสมาชิก หลักธรรมที่นำมาประยุกต์ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ 1) การทำบุญให้ทาน 2) หลักตรีเอกานุภาพ 3) บาปกำเนิด ๔)บัญญัติ 10 ประการ 5) ละบาป

3. อุดมการณ์ทำงานของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนพัฒนากสิกรโคกวัด จำกัด จังหวัดปราจีนบุรี สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนพัฒนากสิกรโคกวัด จำกัด ประกอบด้วย 1) ส่งเสริมการออมทรัพย์ของสมาชิก 2) จัดหาทุนและบริการสินเชื่อเพื่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีพ 3) ทำหรือจัดหาปัจจัยการผลิต รวมซื้อ รวมขาย ลงทุนหรือร่วมลงทุนในสินค้าหรือบริการ รวมทั้งจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภค หรือแปรรูปผลผลิตของสมาชิกหรือสหกรณ์อื่น หรือชุมนุมสหกรณ์อื่น หรือองค์กรอื่นที่สนับสนุนกิจการของชุมนุมสหกรณ์ 4) ส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกและชุมชน 5) ร่วมมือกับสหกรณ์อื่น องค์กรชุมชน ภาคเอกชน และหน่วยงานของรัฐเพื่อส่งเสริมและปรับปรุงกิจการของชุมนุมสหกรณ์

4. ผลสัมฤทธิ์ของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนพัฒนากสิกรโคกวัด จำกัด ปัจจัยที่สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนพัฒนากสิกรโคกวัด จำกัด จังหวัดปราจีนบุรี ประสบผลสำเร็จ สรุปได้ว่า สภาพและลักษณะการบริหารจัดการสหกรณ์ที่ประสบความสำเร็จ มีลักษณะรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน คือใช้สมาชิกเป็นหลักใหญ่ของโครงสร้าง เน้นความสัมพันธ์ของคณะกรรมการ ที่มาจากการเลือกตั้ง ทำงานโดยยึดโยงความสัมพันธ์กัน เน้นการทำงานที่ให้เกียรติต่อกัน มีเป้าหมายร่วมกันในการยกระดับคุณภาพชีวิตของสมาชิกส่วนปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนพัฒนากสิกรโคกวัด จำกัด จังหวัดปราจีนบุรี ได้แก่ การเจริญเติบโตของจำนวนสมาชิก ที่มุ่งเน้นคุณภาพ ช้าแต่มั่นคง การสร้างความเชื่อมั่นและศรัทธา เน้นความผูกพันทางใจ และสร้างความเข้มแข็งอย่างค่อยเป็นค่อยไป

วัตถุประสงค์ที่ 3 การเปรียบเทียบอุดมการณ์ทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดไผ่ล้อม จังหวัดตราดกับสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนพัฒนากสิกรโคกวัด จำกัด อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี ทั้ง 2 ประเด็น ได้แก่ 1) เป้าหมายทำงานของกลุ่ม และ 2) ผลการดำเนินงานของกลุ่ม มีความสอดคล้องกันมาก มีความแตกต่างกันเล็กน้อยในเรื่องเงื่อนไขการกู้ของสมาชิก เช่น เมื่อสมาชิกลาออกแล้วต้องการกลับเข้ามาเป็นสมาชิกอีกครั้ง อัตราค่าบำรุงของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ อัตราดอกเบี้ยของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนพัฒนากสิกรโคกวัด จำกัด จังหวัดปราจีนบุรี เป็นต้น และทั้ง 2 กลุ่ม มีความสามารถเสริมสร้างความมั่นคงได้อย่างแข็งแรงโดยการสรุปหนี้ของทุกปีเป็นศูนย์ และมียอดเงินสะสมเพิ่มขึ้นทุกปี ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดไผ่ล้อม จังหวัดตราดกับสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนพัฒนากสิกรโคกวัด จำกัด อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการกลุ่ม

อภิปรายผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาการจัดการทรัพย์สินตามหลักศาสนาพุทธของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดไผ่ล้อม มีหลักการสำคัญคือให้สมาชิกมีสัจจะต่อตนเอง สร้างวินัยในการเก็บเงิน มีเงินออมไว้ใช้ในยามจำเป็น และแสดงพลังของการช่วยเหลือซึ่งกันและกันตรวจสอบได้ และสอดคล้องกับแนวคิดของอภิญญา เวชยชัย และศิริพร ยอดกมลศาสตร์ (2547) ที่ว่าการจัดสวัสดิการชุมชนการที่ชุมชนมีกองทุนหรือเงินออมของตนเอง ทำให้ชุมชนสามารถริเริ่มคิดรูปแบบการจัดสวัสดิการของตนเองได้

อย่างหลากหลายและสอดคล้องกับปัญหาความต้องการของชุมชน โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยยึดปฏิบัติบนฐานความรู้คู่คุณธรรม กล่าวคือ รอบรู้ รอบคอบระมัดระวัง และซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน อดทน แบ่งปัน ดำเนินชีวิตโดยการเดินสายกลาง เพื่อความสมดุล มั่งคงและยั่งยืนซึ่งสอดคล้องตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ว่าการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุมีผลการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบและคุณธรรมประกอบการวางแผนการตัดสินใจ และการกระทำกล่าวคือเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญา ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ (อภิญญา เวชยชัย และศิริพร ยอดกมลศาสตร์, 2547)

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาการจัดการทรัพย์สินตามหลักศาสนาศริสต์ของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนพัฒนากสิกรโคกวัด หลักการดำเนินงานสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนนี้ กำหนดขึ้นมาภายใต้ปรัชญาแห่งการร่วมมือกัน คุณค่าของความยุติธรรม ความเสมอภาคและการช่วยเหลือตนเอง หัวใจของการดำเนินงานสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนก็คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตและการอยู่ร่วมกันฉันท์พี่น้อง ที่แสดงออกโดยการทำงานร่วมกัน เพื่อสร้างสรรค์ชีวิตที่ดีขึ้นสำหรับตนเองและชุมชนสอดคล้องกับแนวคิดของวีระโชติ ชุณหรุ่งโรจน์กล่าวว่า วิธีการสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนเป็นเครื่องมือและกลไกสำคัญในการพัฒนาและนำพาประเทศไปสู่ความสำเร็จเพราะสหกรณ์นั้นสอนให้คนรู้จักการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การรวมกันทำงานในรูปของสหกรณ์ที่ยึดมั่นอยู่กับอุดมการณ์และหลักการอย่างเหนียวแน่นก่อให้เกิดพลังที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมากมายทั้งในทางเศรษฐกิจสังคมรวมถึงด้านจิตใจที่จะให้คนได้อยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุขฝึกให้คนทำงานร่วมกันภายใต้กรอบกติกาของความเป็นประชาธิปไตย และสอนให้ได้เรียนรู้ถึงการบริหารจัดการองค์การที่ดีและมีประสิทธิภาพ เมื่อสหกรณ์มีความเข้มแข็งก็ส่งผลให้การเอื้ออาทรต่อชุมชนเป็นผลตามมารู้จักกำหนดกิจกรรมและพิจารณาตัดสินใจแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเองอันจะก่อให้เกิดผลสำเร็จอย่างจริงจังและยั่งยืนสหกรณ์จึงได้ชื่อว่ามีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนและของชาติได้อย่างแท้จริงสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนเป็นสถาบันการเงินที่มั่นคงยั่งยืนของประชาชนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบนหลักการและอุดมการณ์ของสหกรณ์คือความเชื่อร่วมกันว่า “การช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันจะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นสร้างความเป็นธรรมและสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคมได้” (วีระโชติ ชุณหรุ่งโรจน์, 2561)

วัตถุประสงค์ที่ 3 เปรียบเทียบหลักการจัดการทรัพย์สินตามหลักศาสนาพุทธของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดไผ่ล้อมกับการหลักจัดการทรัพย์สินตามหลักศาสนาคริสต์ของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนพัฒนากสิกรโคกวัด จำกัด เปรียบเทียบหลักการทั้งสองกลุ่มมีความคล้ายคลึงกันมากด้วยการสนับสนุนชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยใช้หลักธรรมของศาสนาในการพัฒนาจิตใจ สังคม และเศรษฐกิจของชุมชน มุ่งเน้นหลักและวิธีการพัฒนาผ่านระบบกลุ่มที่สอดคล้องกับปรัชญาเศษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนานำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของนายธีรังกูร วรบำรุงกุลพบว่า การปฏิบัติที่เป็นเลิศ หมายถึง วิธีการหรือกระบวนการที่ใช้ในการปรับระบบทำงานขององค์กรได้อย่างเหมาะสม ด้วยวิธีการหรือแนวทางปฏิบัติจริงแล้วสรุปความรู้และประสบการณ์นั้น ๆ ให้ปรากฏเป็น

รูปแบบหรือกระบวนการที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ ตามวัตถุประสงค์ วิสัยทัศน์ พันธกิจ บริบทและภาระหน้าที่ของกลุ่มนั้น ๆ (นายธีรังกูร วรบำรุงกุล, 2556)

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาเปรียบเทียบการจัดการทรัพย์สินตามหลักศาสนา :กรณีศึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดไผ่ล้อม จังหวัดตราดกับสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนพัฒนากสิกรโคกวัด จำกัด จังหวัดปราจีนบุรี ได้องค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นต้นแบบในการพัฒนากลุ่ม ดังนี้

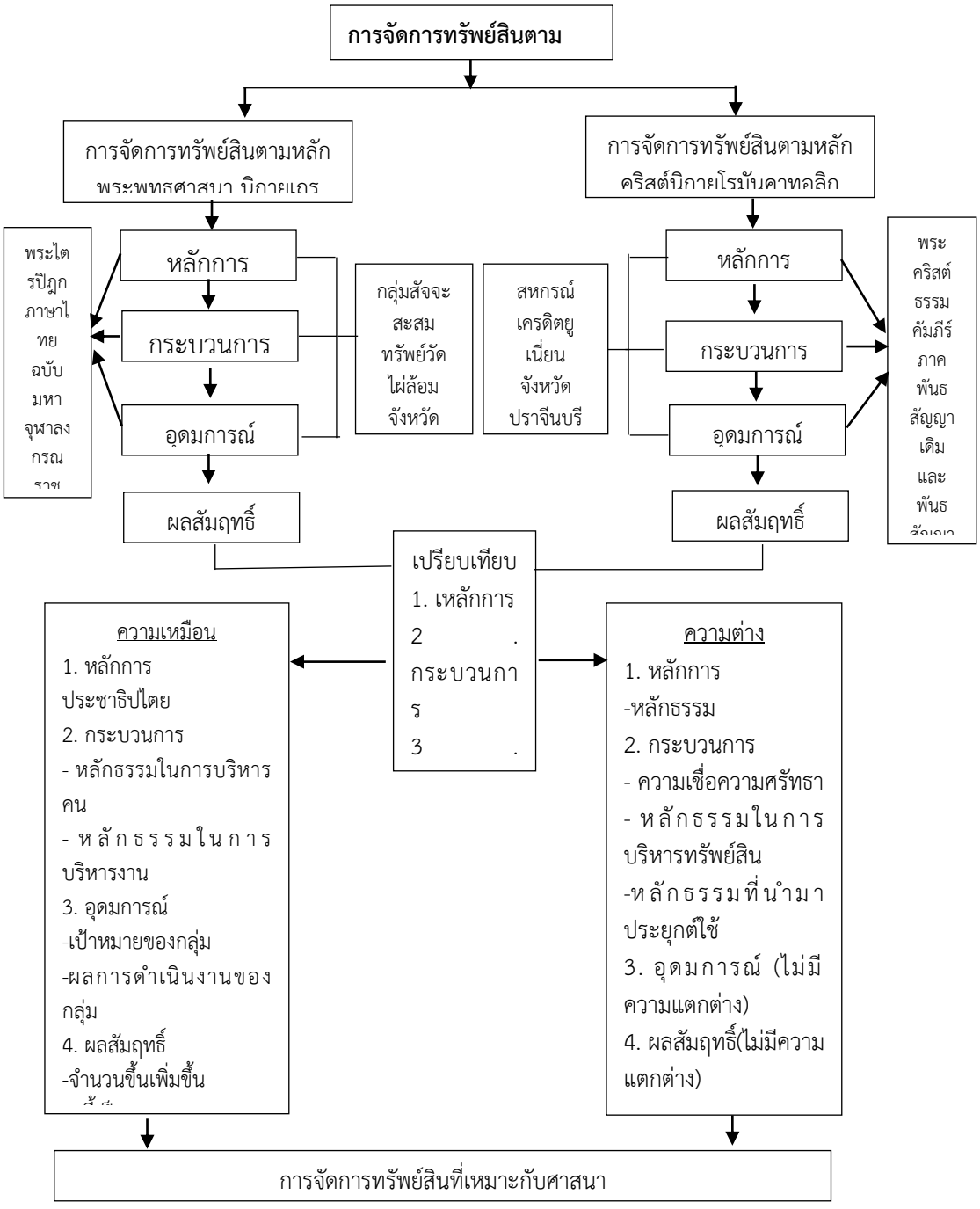

บทสรุป

จากการเปรียบเทียบหลักการ กระบวนการ อุดมการณ์ และผลสัมฤทธิ์ของทั้งสองกลุ่ม มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันมาก โดยการใช้หลักธรรมของศาสนาในการพัฒนาความรู้ ความสามารถของประชาชน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยตนเองเพื่อนบ้านและชุมชน ให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ดีขึ้น โดยในกลุ่มร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันพัฒนา ร่วมกันแก้ปัญหา ยึดหลักการบริหารแบบแบ่งปันช่วยเหลือ เอื้ออาทร กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โปร่งใส และตรวจสอบได้ จนเกิดผลสัมฤทธิ์ในปัจจุบันทั้งสองกลุ่มมีความยั่งยืน กลุ่มโตขึ้นเรื่อย และมีจำนวนเงินเพิ่มขึ้นทุกปี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านเศรษฐกิจชุมชน ควรจัดทำหลักสูตรและอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างเป็นระบบ และขยายความรู้ต่อไปในเรื่องหลักปฏิบัติให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

1.2 กรมการศาสนารวมกับวัดและองค์กรทางศาสนา ควรจัดเวทีแลกเปลี่ยนการจัดการทรัพย์ในการดำเนินชีวิต

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องหลักความเป็นธรรมในธนาคารและการจัดการทรัพย์สินอย่างมีศีลธรรม

เอกสารอ้างอิง

ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนแห่งประเทศไทย จำกัด. (2546). *คู่มือประกอบการการศึกษาโครงการศึกษาด้วยตนเอง ชุดความรู้พื้นฐานด้านสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน.* โครงการศึกษาพื้นฐานด้านสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน: บริษัท ด้าต้า เปเปอร์ แอนด์ พริ้น จำกัด.

นายธีรังกูร วรบำรุงกุล (2556). การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด. *ปริญญาดุษฎีบัณฑิต.* สาขาวิชาพัฒนศึกษา: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วีระโชติ ชุณหรุ่งโรจน์ (2561) การบริหารจัดการที่มีประสิทธิผลของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนในประเทศไทย. *วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ.* 11(3), หน้า 302-306.

พระสุบิน ปณีโต (2544). *กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมแบบครบวงจรของชีวิต.* ตราด : ม.ป.ป.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2531). *การพัฒนาที่ยั่งยืน.* กรุงเทพมหานคร : โกมลคีมทอง.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อภิญญา เวชยชัย และ ศิริพร ยอดกมลศาสตร์. (2547). *สวัสดิการสังคมฉบับชาวบ้าน แนวคิด นโยบาย แนวทางปฏิบัติ.* กรุงเทพมหานคร: เอดิสันเพลส โปรดักส์ จำกัด.

ศ.ดร.อภิชัย พันธเสน (2558). *พุทธเศรษฐศาสตร์.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้งแอนพลับลิชชิง, พิมพ์ครั้งที่ 4.

พระสุบิน ปณีโต. (2564, 20 พฤศจิกายน). *การจัดการทรัพย์สินตามหลักศาสนา: กรณีศึกษากลุ่ม*

สัจจะสะสมทรัพย์ วัดไผ่ล้อม จังหวัดตราด. (สัมภาษณ์)

พระครูวิมลโสมนัน. (2566, 18 สิงหาคม). *การจัดการทรัพย์สินตามหลักศาสนา: กรณีศึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดไผ่ล้อม จังหวัดตราด.* (สัมภาษณ์)

นางราตรี ตันตะราวงศา. (2566, 21 สิงหาคม). *การจัดการทรัพย์สินตามหลักศาสนา: กรณีศึกษากลุ่มสหกรณ์เครดิตยู่เนี่ยนพัฒนากสิการโคกวัด จำกัด ตำบลโคกปีบ อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี.* (สัมภาษณ์)

การศึกษาจริยธรรมทางธุรกิจการขายออนไลน์ของชาวพุทธกับชาวมุสลิม : กรณีศึกษาตำบลบางโฉลง จังหวัดสมุทรปราการ

The Business Ethics Sale Online in Buddhist and Muslim: A Case Study of Bangchalong Sub-District, Samutprakarn Province

[1]ลลิมาดา ศรีจำรูญ [2]ณัทธีร์ ศรีดี [3]ประเวศ อินทองปาน
[1]Lalimada Srichamroon [2]Naddhira Sridee [3]Praves Intongpan
[12]คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
[12]Faculty of Buddhism Mahachulalongkornrajavidyalaya University
[3]คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
[3]Faculty of Humanities, Kasetsart University
[1]Corresponding Author's Email: lalimada.noey@gmail.com

Received October 29, 2023; **Revised** May 30, 2024; **Accepted:** May 31, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดการขายออนไลน์ในสถานการณ์ปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาจริยธรรมทางธุรกิจการขายออนไลน์ในพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาอิสลาม 3) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบจริยธรรมทางธุรกิจการขายออนไลน์ของชาวพุทธกับชาวมุสลิม : กรณีศึกษาตำบลบางโฉลง จังหวัดสมุทรปราการ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดการขายออนไลน์ในสถานการณ์ปัจจุบัน คือ การนำเอาระบบอินเตอร์เน็ตมาเป็นสื่อกลางในการรวบรวมสินค้าของผู้ซื้อและผู้ขายไว้ในแพลตฟอร์ม เพื่ออำนวยความสะดวกในการติดต่อซื้อขาย เป็นการตอบสนองความต้องการของผู้ซื้ออย่างรวดเร็ว และยังสามารถเปรียบเทียบราคาและการบริการจากร้านค้าต่าง ๆ ได้เพื่อเป็นตัวช่วยในการตัดสินใจซื้อ 2) การศึกษาจริยธรรมทางธุรกิจการขายออนไลน์ในพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาอิสลาม พบว่า การประกอบธุรกิจในทางพุทธศาสนาเถรวาทเน้นไปที่หลักแห่งสัมมาอาชีพ ซึ่งสัมมาอาชีวะ หรือการเลี้ยงชีพที่ถูกต้องนั้น คือ การทำงานที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่น และเป็นการฝึกความประพฤติของผู้ทำงานให้ยึดถือความดีงามเป็นหลัก ทางศาสนาอิสลามการประกอบธุรกิจเน้นที่ ความซื่อสัตย์ เพราะเป็นตัวแปรสำคัญสู่ความสำเร็จในทุก ๆ เรื่อง โดยเฉพาะการทำธุรกิจเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ผู้ซื้อ 3) การศึกษาเปรียบเทียบจริยธรรมทางธุรกิจการขายออนไลน์ของชาวพุทธกับชาวมุสลิม : กรณีศึกษาตำบลบางโฉลง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า มีความสอดคล้องกันในด้านความซื่อสัตย์ เพราะความซื่อสัตย์เป็นการสร้างความน่าเชื่อถือให้ตนเอง ด้านความแตกต่าง คือ การขายสินค้าของชาวมุสลิมมีการกำหนดคุณสมบัติการซื้อขายอย่างชัดเจน คือ 1) สินค้าชัดเจน ระบุรายละเอียดของสินค้าอย่างครบถ้วน 2) ราคาสินค้าชัดเจน 3) การเสนอขายและการสนองรับ 4) เป็นกรรมสิทธิ์ครอบครอง มีอำนาจในสินค้า

คำสำคัญ : การขายออนไลน์; จริยธรรมทางธุรกิจ; ชาวพุทธ; ชาวมุสลิม

Abstract

This Research Article has the Objective. 1) To Study Online Selling Concepts in the Current Situation. 2) To Study Business Ethics in Online Sales in Theravada Buddhism and Islam. 3) The Business Ethics Sale Online in Buddhist and Muslim: A Case Study of Bangchalong Sub-District, Samutprakarn Province. This research employed the documentary research methodology and in-depth interviews. It was found that 1) The Concept of Online Selling in the Current Situation is The Application of Internet Media in Conducting Business. It Uses the Internet as a Medium for Collecting the Products of Buyers and Sellers on a Website. Or Platform. To Facilitate Trading contacts, it is a Quick Response to the Needs of Buyers. You can also Compare Prices and Services from Various Stores to Help Make Purchasing Decisions. 2) A Study of Business Ethics in Online Sales in Theravada Buddhism and Islam. It was Found that Business Operations in Theravada Buddhism Focus on Principles of Professional Conduct. That is, Working Without Harming Others to Train the Behavior of Those Who Work to Adhere to Goodness as the Main Principle Islamic Business Operations Focus on Honesty Because it is an Important Variable for Success in Every Matter, Especially in Doing Business, it Creates Credibility with Buyers. 3) A Comparative Study of the Online Sales Business Ethics of Buddhists and Muslims: A Case Study of Bangchalong Sub-District, Samutprakarn Province. It was Found the There was Consistency in Terms of Honesty. Because Honesty Creates Credibility for Yourself. The Difference is That When Selling Products to Muslims, The Qualifications for Selling are Clearly Specified: 1) The Product is Clear, Indicating Complete Details of the Product. 2) The Product Pirce is Clear. 3) Offering and Accepting 4) It is Ownership, Possession, and Authority over Goods.

Keyword: Online Sales; Business Ethics; Buddhist; Muslims

บทนำ

กระแสการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศหรือโซเชียลดำเนินธุรกิจและดำเนินธุรกรรมในเกือบทุกด้านจนนำมาสู่การเปลี่ยนโลก เปลี่ยนวิถีชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันอย่างก้าวกระโดด มีผลให้การดำเนินธุรกิจผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (Social Networking Sites) จำนวนมาก โทรศัพท์มือถือนอกจากจะเป็นอุปกรณ์ที่ใช้สื่อสารพูดคุยด้วยระบบเสียงธรรมดาแบบที่ผ่านๆ มา กลับแปรสภาพเป็นเครื่องรับส่งข้อมูลข่าวสาร การโฆษณา ประชาสัมพันธ์ ผ่านภาพและเสียงที่มีมิติหลากสีสันให้ตื่นเต้นและน่าติดตามมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเสมือนเป็นเครื่องย่อระบบสังคมให้ใกล้ชิดและระบบตลาดให้มีขนาดเล็กลง ส่งผลให้คนในสังคมจริงก้าวเข้าสู่สังคมเสมือนในสื่อสังคมออนไลน์ที่มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูล

โดยไร้ข้อจำกัดด้านสถานที่และเวลาหรือเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา สื่อสังคมออนไลน์เป็นกลไกที่ทำให้ระบบการตลาดกระชับพื้นที่ ทำให้ผู้ซื้อ (ลูกค้า) และผู้ขาย (พ่อค้าแม่ค้า) สามารถขายสินค้าหรือบริการตรงต่อกันผ่านระบบบนโลกโซเชียลหรือออนไลน์โดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง ส่งผลให้ต้นทุนของสินค้าถูกลง ทำให้มีโอกาสเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านราคา และสร้างผลกำไร จึงดึงดูดให้ผู้ขายรายใหม่เข้าสู่ตลาดการค้าในสื่อสังคมออนไลน์เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ไร้ทิศทาง โดยไม่จำกัดว่าร้านค้าจะต้องมีร้านจริงทางกายภาพ แต่สามารถทำกิจกรรมค้าผ่านร้านค้าออนไลน์ได้อย่างสะดวก

จริยธรรมในธุรกิจ หรือ Business Ethics เป็นการนำหลักจริยธรรมทั่วไปมาใช้กับธุรกิจ จริยธรรมในธุรกิจไม่ใช่เป็นจริยธรรมที่แตกต่างไปจากจริยธรรมทั่วไป อะไรก็ตามที่สังคมถือว่าไม่ถูกต้อง เช่น การทุจริต ธุรกิจก็ต้องถือว่าไม่ถูกต้องเช่นกัน (จินตนา บุญบงการ, 2558) ฉะนั้น คุณค่าของจริยธรรมทางธุรกิจและความพึงพอใจของลูกค้ามีความสัมพันธ์กัน องค์กรที่มีจริยธรรมในการดำเนินงานสามารถสร้างภาพลักษณ์ที่ดีขึ้นในสายตาผู้บริโภคและช่วยลดต้นทุน จริยธรรมทางธุรกิจยังเป็นเครื่องมือในการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันของธุรกิจ (หรรษมน เพ็งหมาน, 2559)

พุทธศาสนาเถรวาท การทำอาชีพของมนุษย์ทุกคนย่อมมีความหวังในการประกอบอาชีพ แต่การประกอบ อาชีพที่จะทำให้ประสบผลสำเร็จนั้น จะต้องมีหลักสัมมาอาชีวะ ซึ่งเป็นหลักธรรมคำสอนของ พระพุทธศาสนา ที่ประชาชนทั่วไป บางส่วนก็ประกอบอาชีพไม่สุจริต เช่นอาชีพค้าขายอาวุธ ค้าขายเนื้อสัตว์ อาชีพค้าขายสุรายาเมา อาชีพค้าขายยาพิษ เป็นต้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 22 ข้อ 177 หน้า 295, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) บุคคลไม่ควรค้าสิ่งเหล่านี้ เมื่อประสบปัญหาในการประกอบอาชีพ ก็สามารถนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพได้ เพราะหลักคำสอนในพระพุทธศาสนานั้นสอนให้คนเป็นคน ดี เว้นความชั่วทั้งปวง ศาสนาจึงเป็นประหนึ่งว่า เป็นประทีปส่องโลกให้สว่างไสว ด้วยความรู้ แจ้ง และยังสอนให้มนุษย์รู้รักสามัคคี มีความยุติธรรมปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง มีความเมตตากรุณา ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่า ไม่อิจฉาริษยาพยาบาทต่อกัน การปฏิบัติตาม หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นการปลูกฝังให้คนเป็นคนดีและประกอบอาชีพสุจริต ทาง พระพุทธศาสนาเรียกว่า สัมมาอาชีวะ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543) คือ การเลี้ยงชีพชอบ ประกอบอาชีพสุจริต ไม่ขัดต่อกฎหมายและศีลธรรมดีงาม เว้นจากการเลี้ยง ชีวิตในทางที่ผิด เช่นการโกงเขา หลอกลวงเขา

ศาสนาอิสลามได้ให้หลักการที่เกี่ยวข้องกับการทำการค้าขายไว้อย่างครบครันและเหมาะสม หลักการบางอย่างเป็นหลักพื้นฐานในภาพรวมบางอย่างอาจจะเป็นหลักการที่ให้รายละเอียดที่ชัดเจน ตรงจุดและไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้เนื่องด้วยธรรมชาติของการทำธุรกิจที่อาจนำมาซึ่งความทุจริต และเอารัดเอาเปรียบได้ง่าย อิสลามจึงย้ำให้นักธุรกิจมุสลิมทำธุรกิจด้วยความเหมาะสมยุติธรรมและอย่างมีจริยธรรม การซื้อขาย เป็นสิ่งที่ได้รับการอนุมัติ ตามหลักการศาสนาอิสลามมีหลักฐานปรากฏในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอ่าน ดังนี้ “ผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงอย่ากินทรัพย์ของพวกเจ้าในระหว่างพวกเจ้าโดยมิชอบนอกจากมันจะเป็นการค้าขาย ที่เกิดจากความพอใจ ในหมู่พวกเจ้า” (ซูเราะห์ อัล นีสาอฺ อายะฮฺที่ 29, สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ ประเทศไทย, มปป.) และข้อความอีกว่า “อัลลอฮฺนั้น ทรงอนุมัติการค้าขายและทรงห้ามการเอาดอกเบี้ย” (ซูเราะห์ อัล นีสาอฺ อายะฮฺที่ 29, สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ ประเทศไทย, มปป.) ศาสนาอิสลามจึงได้กำหนดคุณสมบัติของการซื้อขาย คือ ๑. สินค้า

ชัดเจน ๒. ราคาสินค้าต้องชัดเจน ๓. การเสนอขายและการสนองรับ ๔. เป็นกรรมสิทธิ์ ครอบครอง มีอำนาจในสินค้า หากการซื้อขายไม่ตรงตามคุณสมบัติที่กล่าวมา การซื้อขายนั้นถือว่าเป็นโมฆะ

จากหลักการที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่า ในสังคมปัจจุบันการดำเนินธุรกิจขายสินค้า ได้เพิ่มการจำหน่ายเป็นการขายออนไลน์ ที่เน้นความสะดวก รวดเร็ว และลดต้นทุน ทำให้คนหันมาขายออนไลน์มากขึ้น จึงทำให้เกิดการแข่งขันที่รุนแรงเพื่อให้ได้กำไร และผลประโยชน์ของตนเอง ดังนั้นจึงทำให้คุณธรรมจริยธรรมขาดหายไป ทั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาจริยธรรมทางธุรกิจการขายออนไลน์ของชาวพุทธกับชาวมุสลิม : กรณีศึกษาตำบลบางโฉลง จังหวัดสมุทรปราการ ในประเด็นการนำหลักจริยธรรมทางธุรกิจมาใช้ในการขายออนไลน์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดการขายออนไลน์ในสถานการณ์ปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาจริยธรรมทางธุรกิจการขายออนไลน์ตามหลักพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาอิสลาม
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบจริยธรรมทางธุรกิจการขายออนไลน์ของชาวพุทธกับชาวมุสลิม : กรณีศึกษาตำบลบางโฉลง จังหวัดสมุทรปราการ

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาจริยธรรมทางธุรกิจการขายออนไลน์ของชาวพุทธกับชาวมุสลิม: กรณีศึกษาตำบลบางโฉลง จังหวัดสมุทรปราการ” การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเน้นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และแบบสัมภาษณ์ (Indebt Interview) โดยมุ่งศึกษาจริยธรรมทางธุรกิจการขายออนไลน์ของชาวพุทธกับชาวมุสลิม : กรณีศึกษาตำบลบางโฉลง จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งมีขั้นตอนในการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 เก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตัวอย่างคำถาม ตัวอย่างสัมภาษณ์ ที่ผ่านผู้ทรงคุณวุฒิ หนังสือ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของปัญหาและประเด็นที่ต้องการทราบจากแหล่งข้อมูลดังนี้

ขั้นตอนที่ 2 เตรียมข้อมูลเพื่อจัดทำแบบสัมภาษณ์ชาวพุทธกับชาวมุสลิม

ขั้นตอนที่ 3 ลงพื้นที่ตำบลบางโฉลง จังหวัดสมุทรปราการ สัมภาษณ์ผู้เผยแพร่ศาสนา จำนวน 6 คน ผู้ขายออนไลน์ จำนวน 6 คน ผู้ซื้อออนไลน์ จำนวน 6 คน วันที่ 2 สิงหาคม 2566

ขั้นตอนที่ 3 รวบรวมข้อมูล จากพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยม หนังสือ เว็บไซต์ เอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมดจากหอสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การจัดการสานเสวนา

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ จากการศึกษา

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 แนวคิดการขายออนไลน์ในสถานการณ์ปัจจุบัน สรุปได้ว่า การขายออนไลน์เป็นการประยุกต์สื่ออินเตอร์เน็ตมาใช้ในการดำเนินธุรกิจการค้าที่นิยมกันมากในปัจจุบัน ปัจจุบันการซื้อขายสินค้าออนไลน์มีสะดวกมากเพราะเป็นการนำเอาระบบอินเตอร์เน็ตมาเป็นสื่อกลางในการ

รวบรวมสินค้าของผู้ซื้อและผู้ขายไว้ในเว็บไซต์เดียวกันเพื่ออำนวยความสะดวกในการติดต่อซื้อขาย ทำให้การค้นหาข้อมูลเป็นเรื่องที่ง่ายและสามารถจำกัดขอบเขตข้อมูลให้ตรงตามความต้องการมากยิ่งขึ้น ซึ่งทั้งนี้เป็นการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่าย ตอบสนองความต้องการของผู้ซื้ออย่างรวดเร็ว เพราะเป็นการเปิดขายตลอด 24 ชั่วโมง อีกทั้งการมีร้านค้าเพิ่มขึ้นมีประโยชน์ต่อผู้ซื้อเพราะผู้ซื้อสามารถเปรียบเทียบราคา และค้นหาร้านค้าที่มีความน่าเชื่อถือ เพื่อใช้ในการตัดสินใจ ซึ่งช่องทางการจัดจำหน่ายที่นิยมใช้ในปัจจุบัน เช่น Facebook, IG, TikTok, Shopee, Lazada เป็นต้น ซึ่งเพียงแค่มีโทรศัพท์มือถือ โน๊ตบุ๊ค และอินเตอร์เน็ต สามารถสั่งซื้อสินค้าทางออนไลน์ได้ ซึ่งง่ายและสะดวกเป็นอย่างมาก แต่ทั้งนี้ก็ยังมีข้อเสีย คือความน่าเชื่อถือที่ผู้ขายต้องสร้างขึ้นมาเพื่อให้ผู้ซื้อมั่นใจในการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้า ซึ่งที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการขายออนไลน์มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจริยธรรมของผู้ขายที่มีต่อการขาย

วัตถุประสงค์ที่ 2 จริยธรรมทางธุรกิจการขายออนไลน์ในพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาอิสลาม สรุปได้ว่า พุทธจริยธรรมนั้นเป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม ซึ่งท่านผู้รู้มีพระพุทธเจ้าเป็นต้นได้ทรง วางไว้เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ตั้งแต่พื้นฐานเบื้องต้น ท่ามกลาง และระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติเท่าที่มนุษย์จะขึ้นให้ถึงได้ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มีสติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุด เพราะพุทธจริยธรรมเป็นเรื่องที่ว่าด้วยอุดมคติของชีวิตหรือความดีอันสูงสุดระดับของพุทธจริยธรรม มี ๓ ระดับด้วยกันคือ พุทธจริยธรรมระดับต้น เป็นไปเพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม หลักธรรม คือ เบญจศีล เบญจธรรม (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 15 ข้อ 109 หน้า 348, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พุทธจริยธรรมระดับกลาง เป็นไปเพื่อขัดเกลาตนเองให้มีคุณธรรมสูงขึ้นหลักธรรม คือ ศีล ๘ หรือ กุศลกรรมบถ ๑๐ พุทธจริยธรรมระดับสูง เป็นไปเพื่อพัฒนาตนสู่ความเป็นอิสระชน หลักธรรม คือ มรรค ๘ การประกอบธุรกิจในทางพระพุทธศาสนานั้น เน้นไปที่ หลักแห่งสัมมาอาชีพ ซึ่งสัมมาอาชีวะ หรือ การเลี้ยงชีพที่ถูกต้องนั้น คือการทำงานที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่น และในขณะเดียวกัน เป็นการฝึกหัดขัดเกลาความประพฤติของผู้ทำงานให้ยึดถือความดีงามเป็นหลัก เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาตนต่อไป การที่พระพุทธองค์ทรงกล่าวว่าสัมมาอาชีวะ “ย่อมบริบูรณ์แก่บุคคลผู้ละวจีทุจริต ๔ อย่าง และกายทุจริต ๓ อย่าง” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 22 ข้อ 108 หน้า 630, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) คือการแปลงกุศลกรรม ๑๐ อันหมายถึงหลักความดี ๑๐ อย่างออกมาสู่ภาคปฏิบัติในทุกกิจกรรมของการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ รวมถึงการทำงาน ซึ่งเป็นกิจกรรมหลักของชีวิต กุศลกรรมบถหรือทางแห่งความดีนั้น การขายสินค้าออนไลน์ เป็นการประกอบสัมมาอาชีพประเภทหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการซื้อขายสินค้าผ่านระบบออนไลน์ เป็นการนำเทคโนโลยีด้านการสื่อสารเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดซื้อขายที่ง่าย และสะดวกมาขึ้น เรียกอีกชื่อว่า การตลาดออนไลน์ (Digital Marketing) เข้ามามีบทบาทต่อการตัดสินใจซื้อ เพียงแค่มีโทรศัพท์มือถือ โน๊ตบุ๊ค แท็บเล็ต ก็สามารถกดสั่งซื้อสินค้าได้ทัน สินค้ามาส่งถึงหน้า โดยลูกค้าไม่ต้องออกไปซื้อถึงร้านค้า ทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้บริโภค การเปิดธุรกิจขายออนไลน์ มีทั้งธุรกิจออนไลน์ทั้งรายใหญ่และรายย่อย หรือพ่อค้าแม่ค้าออนไลน์ ถือว่าเป็นโอกาสครั้งสำคัญในการปรับตัวเข้าสู่โลกออนไลน์อย่างเต็มตัว ในขณะที่ผู้บริโภคมีทางเลือกที่หลากหลายมีโอกาสเปรียบเทียบราคา คุณภาพ และการให้บริการธุรกิจออนไลน์สามารถตอบโจทย์ผู้บริโภคได้ก็มีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จ

จริยธรรมทางธุรกิจการขายออนไลน์ของชาวมุสลิม พบว่า จริยธรรม หมายถึง ความเคยชินของจิตใจ ซึ่งความเคยชินนั้นเองก่อให้เกิดการกระทำอันง่ายดายออกมาจากจิตวิญญาณ โดยไม่ต้องรั้งรอหรือใคร่ครวญอีกต่อไป เป็นการกระทำ หรือความประพฤติดีอันเป็นสาเหตุทำให้ผู้กระทำได้รับคำสรรเสริญเยินยอ ดังนั้น ทุกความประพฤติที่ดีงามจึงเรียกว่า จริยธรรม ในแง่ของอิสลามถือว่าจริยธรรมหรือ,ชะรีอะฮ์ ในภาษาอาหรับ เป็นกฎเกณฑ์ที่พระผู้เป็นเจ้า ประทานแก่มนุษย์ให้มนุษย์ปฏิบัติเพื่อมนุษย์จะได้มีความสงบสุข ฉะนั้น ชะรีอะฮ์ จึงกว้างจนรวมหมดทั้งกฎเกณฑ์ความประพฤติปฏิบัติต่อมนุษย์จะต้องปฏิบัติมิใช่เป็นเพียงแค่ควรปฏิบัติ แต่อิสลามถือว่าจริยธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติและมีความรับผิดชอบในการปฏิบัตินั้น คือ หากประพฤติผิดทางจริยธรรมแล้วก็มิใช่เพียงแต่สำนึกเสียใจในการทำผิดนั้น แต่อิสลามถือว่าเขาจะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำนั้นในวันปรโลก คือวันแห่งการตัดสินด้วย

การปฏิบัติที่เป็นจริงได้ต้องเกิดเรื่องนั้นขึ้นภายในจิตใจก่อน ซึ่งสอดคล้องกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ซุนนะห์ ของท่านนบีมูฮัมมัด (ซ.ล.) ที่ท่านถือเป็นแบบอย่างที่สมบูรณ์ยิ่งในเรื่องนี้ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นได้ ก็ขึ้นอยู่กับความสมดุล ระหว่างการผลิตและความต้องการ ในการบริโภค ถ้าหากว่าอย่างใดอย่างหนึ่งน้อยเกินไป หรือมากเกินไป เราไม่สามารถสร้างความมั่นคง และยั่งยืนในเศรษฐกิจ แต่เรายึดตามแนวทางของศาสดามูฮำมัด (ซ.ล.) แล้วเราจะสัมผัสได้ถึงความสำเร็จ และสามารถยืนอยู่บนความดี และพอเพียงได้อย่างแน่นอน ดังวจนะของท่านนบี มูฮัมมัด (ซ.ล.) ที่ว่า “อาชีพที่ประเสริฐที่สุด คือ การค้าที่ซื่อสัตย์ และการทำงานด้วยน้ำพักน้ำแรงของตนเอง” (ซูเราะห์ อัล นีสาอฺ อายะฮฺที่ 29, สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ ประเทศไทย, มปป.) เห็นได้ว่า ท่านรสูลุลลออฮ เน้นที่การพึ่งตนเองก่อน และความซื่อสัตย์ตรงไป ตรงมา ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ส่งเสริมให้เริ่มต้นที่ตัวเราเองก่อน นับหนึ่งที่ตัวเรา ถ้ามีก็ใช้หลักพึ่งอาศัยซึ่งกันและกัน อันเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีอีกทางหนึ่ง อย่างไรก็ตามมาตรฐานของคนเรานั้นมีความแตกต่างกันพอสมควร ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับสถานะของแต่ละบุคคล แต่ละครอบครัว ความต้องการ และความหวังที่แตกต่างกัน แต่ถ้าเรายึดหลักตามแนวทางของศาสดามูฮำมัด (ซ.ล.) ท่านส่งเสริมให้เรายึดทางสายกลางเป็นหลักการดำเนินการ

ความซื่อสัตย์คือตัวแปรสำคัญสู่ความสำเร็จในทุก ๆ เรื่อง โดยเฉพาะการทำธุรกิจโดยที่ผู้บริโภคจะเชื่อใจเรา เพื่อนคนทำงานก็จะไว้ใจเรา ผู้ลงทุนกับเราก็จะสบายใจและสามารถลงทุนร่วมกันอีกในธุรกิจครั้งต่อๆ ไป อาจจะมีคนมาค้านว่า คนรวยประสบความสำเร็จจากการโกง ไม่ซื่อสัตย์ เอาเปรียบคนอื่น ทำให้รวยเร็ว แต่คนรวยจากการโกงผู้อื่นเขาอาจรวยได้ไม่นาน และอาจไม่สุขสบาย เพราะต้องระแวงตัวเองอยู่ตลอดเวลา กลัวจะมีคนอื่นมาแก้แค้นหรือมาโกงคืน และเงินที่ได้จากการโกง เอาเปรียบผู้อื่นนั้นเป็นเงินฮารอม เงินต้องห้าม จึงไม่มีความบารอกัตความจำเริญในสิ่งที่ได้นั้นด้วย อิสลามห้ามการโกง การเอาเปรียบ ห้ามการทุจริตในทุกรูปแบบของการดำเนินธุรกิจ และสิ่งที่น่ากลัวที่สุดคือ อัลลอฮ์จะไม่ทรงช่วยเหลือพวกนักธุรกิจเมื่อไม่มีความซื่อสัตย์ต่อกัน การซื้อขายสินค้าออนไลน์อยู่ในจำพวกของการซื้อสินค้าที่ไม่มีสินค้าจับต้องได้ตรงหน้า เป็นเพียงภาพให้ดูในอินเตอร์เน็ตและบรรยายคุณลักษณะของสินค้านั้น ๆ ให้เท่านั้น ซึ่งการซื้อขายสินค้าเช่นนี้มีเงื่อนไขว่าจะต้องบอกลักษณะสินค้าให้ละเอียดทั้งสี ขนาดสินค้า รูปแบบรุ่น หรือ ยี่ห้อต่าง ๆ เป็นต้น และถ้าหากสินค้านั้นได้ไม่ตรงตามที่ตกลงกันสามารถคืนสินค้านั้นได้ และอีกเงื่อนไขที่สำคัญในการซื้อขาย

สินค้าออนไลน์คือ ผู้ขายต้องมีสินค้าครอบครองไว้หรือเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ในสินค้านั้น ๆ อิสลามไม่อนุญาตให้ขายสินค้าที่ผู้ขายไม่ได้เป็นเจ้าของหรือไม่ได้เป็นตัวแทนจำหน่ายของผู้ถือกรรมสิทธิ์นั้น เช่น เราเปิดเพจในเฟสบุ๊คหรือเปิดเว็บไซค์เพื่อขายสินค้าโดยที่เราไม่มีสินค้าหรือสต๊อกสินค้านั้นอยู่ แต่เรารู้จักร้านขายสินค้านั้น มีเครดิตกับเจ้าของร้าน เราสามารถรับสินค้าได้ในราคาที่ถูกกว่าคนอื่น เมื่อมีคนสั่งสินค้านั้น เราก็ไปสั่งสินค้าต่อที่ร้านนั้นแล้วมาขายให้อีกทีโดยคิดค่าส่งและบวกค่าแรงไปอีกที การทำธุรกรรมเช่นนี้ถือว่าเป็นที่ต้องห้ามในอิสลาม มุสลิมไม่สามารถกระทำได้ เพราะขาดหนึ่งในเงื่อนไขการซื้อขายคือ เราไม่ได้เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์สินค้านั้น เราจะขายสินค้าที่ไม่ใช่ของของเราให้คนอื่นไม่ได้ แต่หากมีการแจ้งให้ลูกค้าทราบว่าเราไม่มีสินค้าเหล่านั้น เราไม่ได้สต๊อกไม่มีหน้าร้าน แต่เราสามารถไปหามาให้ได้ เราเป็นนายหน้าจัดหาสินค้าให้ลูกค้าได้ แบบนี้ถือว่าเป็นที่อนุญาตในอิสลาม และมันเป็นรูปแบบหนึ่งของการซื้อขายล่วงหน้า ตัวอย่างเช่น ลูกค้ามาติดต่ออยากได้สินค้าหนึ่ง บอกลักษณะสี ขนาด รูปแบบและยี่ห้อนั้น ๆ ซึ่งสินค้าเหล่านั้นเราสามารถหามาได้และตกลงเรื่องราคากับวันส่งของเรียบร้อย รับเงินและทำสัญญากัน (มูฮัมมัด อัชรอฟ อัลอาซีม อาบาดีย์ม, อศ1415) เมื่อถึงวันที่กำหนด เราหาสินค้าและส่งให้เรียบร้อยตรงตามรายละเอียดที่ตกลงกัน การทำธุรกรรมเช่นนี้ถือเป็นที่อนุญาตในอิสลาม เพราะมีองค์ประกอบและเงื่อนไขต่าง ๆ ของการซื้อขายล่วงหน้าอย่างครบถ้วน ถ้าเราไม่สามารถจัดหาสินค้าได้หรือสินค้าเกิดการเสียหายก่อนวันส่งสินค้า เราต้องรับผิดชอบทุกอย่างให้ลูกค้า คืนเงินให้ทุกครบถ้วน เว้นแต่ความเสียหายเกิดจากภัยพิบัติที่ไม่ใช่

วัตถุประสงค์ที่ 3 เปรียบเทียบจริยธรรมทางธุรกิจการขายออนไลน์ของชาวพุทธกับชาวมุสลิม : กรณีศึกษาตำบลบางโฉลง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า การทำธุรกิจ ความซื่อสัตย์คือตัวแปรสำคัญสู่ความสำเร็จในทุก ๆ เรื่อง โดยเฉพาะการทำธุรกิจโดยที่ผู้บริโภคจะเชื่อใจเรา เพื่อนคนทำงานก็จะไว้ใจเรา ผู้ลงทุนกับเราก็จะสบายใจและสามารถลงทุนร่วมกันอีกในธุรกิจครั้งต่อ ๆ ไป อาจจะมีคนมาค้านว่า คนรวยประสบความสำเร็จจากการโกง ไม่ซื่อสัตย์ เอาเปรียบคนอื่น ทำให้รวยเร็ว แต่คนรวยจากการโกงผู้อื่นเขาอาจรวยได้ไม่นาน และอาจไม่สุขสบาย เพราะต้องระแวงตัวเองอยู่ตลอดเวลา กลัวจะมีคนอื่นมาแก้แค้นหรือมาโกงคืน และเงินที่ได้จากการโกง เอาเปรียบผู้อื่นนั้นเป็นเงินฮารอม เงินต้องห้าม จึงไม่มีความบารอกัตความจำเริญในสิ่งที่ได้นั้นด้วย ()

อิสลามห้ามการโกง การเอาเปรียบ ห้ามการทุจริตในทุกรูปแบบของการดำเนินธุรกิจ และสิ่งที่น่ากลัวที่สุดคือ อัลลอฮ์จะไม่ทรงช่วยเหลือพวกนักธุรกิจเมื่อไม่มีความซื่อสัตย์ต่อกัน จากประเด็นเปรียบเทียบจริยธรรมตามคัมภีร์ทางศาสนาของพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม พบว่า ในประเด็นที่เหมือนกันทั้งสองศาสนามองว่าการจะทำธุรกิจนั้น ต้องมีความบริสุทธิ์ คือประกอบธุรกิจที่ขาวสะอาด และต้องมีความซื่อสัตย์ต่อกันและกัน (มูฮัมมัด อัชรอฟ อัลอาซีม อาบาดีย์ม, อศ1415).

ส่วนในประเด็นที่ต่างกันนั้น พระพุทธศาสนา ได้จัดจริยธรรมไว้ ๓ ระดับ ตามภาวะของผู้นำไปปฏิบัติ ส่วนศาสนาอิสลามเน้นหลัก ๓ หลักที่พระเจ้าทรงบัญญัติไว้ การประกอบธุรกิจในทางพระพุทธศาสนานั้น เน้นไปที่หลักแห่งสัมมาอาชีพ การเลี้ยงชีพที่ถูกต้อง ในส่วนของศาสนาอิสลาม การซื้อขายสินค้าออนไลน์ ผู้ขายต้องมีสินค้าครอบครองไว้หรือเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ในสินค้านั้น ๆ อิสลามไม่อนุญาตให้ขายสินค้าที่ผู้ขายไม่ได้เป็นเจ้าของหรือไม่ได้เป็นตัวแทนจำหน่ายของผู้ถือกรรมสิทธิ์นั้น จากการเปรียบเทียบจริยธรรมในการประกอบธุรกิจออนไลน์ระหว่างพระพุทธศาสนา

กับศาสนาอิสลาม พบว่า ในประเด็นการขายสินค้าออนไลน์ความเหมือนกันคือการเน้นความสุจริตระหว่างหว่างกัน ส่วนในประเด็นที่ต่างกันนั้น อิสลามไม่สนับสนุนธุรกิจออนไลน์

จากการลงพื้นที่สอบถามข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง พบว่า หลักจริยธรรมทางศาสนาช่วยให้การค้าขายไม่มีการเอารัดเอาเปรียบ ไม่มีอาการฉ้อโกง ไม่มีการโกหกหรือต้มตุ๋น ทั้งผู้ซื้อและผู้ขายไม่ต้องกังวลถึงการถูกฉ้อโกงหรือหลอกลวง ทำให้การค้าขายเป็นไปตามหลักศาสนา คือ ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น ไม่ฉ้อโกง หรือจงใจปกปิดความจริง ทำให้ผู้ซื้อกับผู้ขาย มีความเชื่อมั่นต่อกันหลักคำสอนมีส่วนเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมผู้ขายออนไลน์ เพราะการค้าขายถือเป็นหลักในการดำเนินชีวิตหลักคำสอนของผู้ขายออนไลน์ที่มีความจำเป็น คือ ความซื่อสัตย์ ความซื่อตรงต่อผู้ซื้อ และต่อตนเอง จะทำให้การค้าขายของตนเองเจริญรุ่งเรือง เช่น การชั่งกิโล การทำสินค้าให้มีคุณภาพ เชื่อว่าพระเจ้าจะอวยพรมีส่วนเกี่ยวข้องกัน เพราะหลักคำสอนเป็นที่ถูกปลูกฝังมาตั้งแต่เด็ก ทำให้ผู้ขายจึงมีพฤติกรรมที่เชื่อมั่นในหลักคำสอนทำให้การขายเป็นไปตามหลักศาสนา หลักธรรมที่เกี่ยวข้อง ความมีเมตตา คือมีเมตตาต่อตนเอง และผู้อื่น

อภิปรายผล

วัตถุประสงค์ที่ 1 การประกอบธุรกิจนั้น ผู้บริโภคมีทางเลือกที่หลากหลายมีโอกาสเปรียบเทียบราคา คุณภาพ และการให้บริการ ธุรกิจออนไลน์สามารถตอบโจทย์ผู้บริโภคได้ก็มีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พัฒน์นรี ฉัตรพิสุทธิ์ (2560) ที่ว่าหลักในการประกอบธุรกิจการประกอบธุรกิจเป็นอาชีพที่มีบทบาทมากในการพัฒนา ประเทศ นักธุรกิจต้องจรรโลงศรัทธาต่ออาชีพ ทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้ร่วมอาชีพและ สร้างให้เกิดการยอมรับบทบาทของตนให้เกิดขึ้นในสังคมที่ตนเป็นสมชิกอยู่ ปัจจุบันนักธุรกิจและ องค์กรต่าง ๆ ให้ความสนใจเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมตลอดจนความรับผิดชอบต่อ สังคมเพิ่มมากขึ้น แม้ว่าการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมและการแสดงความรับผิดชอบจะทำให้ธุรกิจ หรือองค์กรมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น แต่ทั้งสองสิ่งนี้ก็มีผลดีต่อธุรกิจเช่นกัน คือเป็นการสร้างภาพพจน์ อันจะส่งผลให้ลูกค้าเกิดความรู้สึกที่ดีต่อองค์กร ซึ่งจะมีผลกระทบต่อยอดขายขององค์กรด้วย จริยธรรมไม่ใช่กฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับที่กำหนดขึ้นอย่างเป็นทางการ หากแต่เป็นคุณค่า และหลักเกณฑ์ทางศีลธรรม หรือคุณธรรมที่เกิดจากจิตสำนึกภายใน จริยธรรมธุรกิจจึงเป็น คนละสิ่งกับกฎหมายธุรกิจ ดังนั้นจริยธรรมธุรกิจจึงมีลักษณะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการตระหนัก รู้ภายในของตนเอง คือปัจเจกบุคคลรับรู้และพัฒนาตนเองโดยหน้าที่ไม่ต้องมีผู้อื่นมาบังคับให้ กระทำ คือรู้หน้าที่ของตนว่าควรกระทำอะไร อย่างไรให้ถูกต้องเหมาะสมโดยไม่มีสิ่งใดหรือใคร มาบังคับ เป็นการตัดสินใจกระทำอย่างมีอิสระภายในตนเอง หลักจริยธรรมจึงเป็นหลักแห่งการรู้ ในตนเอง ภายในจิตสำนึกรู้ของบุคคลที่จะรู้คุณ รู้โทษในการกระทำ รู้ว่าถ้าทำสิ่งใดแล้วเกิดโทษ ภัยแก่ตนเองแล้วก็ย่อมเกิดโทษภัยแก่ผู้อื่นเขาย่อมไม่ทำสิ่งนั้นลงไป

วัตถุประสงค์ที่ 2 การประกอบธุรกิจของอิสลามยึดหลักความเป็นธรรมตามหลักศาสนาสอดคล้องกับ นิพล แสงศรี (2560) ที่ว่าธุรกิจและการลงทุนกับมุสลิมในอาเซียน อยู่ภายใต้แนวทางศาสนา อิสลาม (กฎชะรีอะฮ์) โดยแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลามที่สำคัญได้แก่ อัลกุรอาน (Al-Quran) อัสสุน นะฮ์ (Al-Sunnah) อัลอิจญ์ติฮาด (Al-Ijtihad) และ อัลกิยาส (Al-Qiyas) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ ประกอบธุรกิจและการลงทุนกับมุสลิมในอาเซียน ส่วนใหญ่จะยึดถือแนวทางปฏิบัติของ

สำนัก นิติศาสตร์อัชชาฟิอียะฮ์ซึ่งทำให้การทำธุรกิจและลงทุนกับมุสลิมในอาเซียน แตกต่างจากการทำธุรกิจ และลงทุนทั่วไปในหลายประการ เพราะมีข้อห้าม ได้แก่ ดอกเบี้ย (Al-Riba) ความเสี่ยง (AlKhatar) การพนัน (Al-Qimar) ความผันผวน (Al-Gharar) และการประกอบธุรกิจหรือการลงทุนที่ศาสนาห้าม (Haram Bussiness) ขณะที่การประกอบธุรกิจกับมุสลิมในอาเซียนสามารถกระทำได้หลายช่องทาง เช่น การซื้อขายด้วยเงินสด การซื้อขายด้วยการผ่อนชำระ และการเช่าซื้อ เช่นเดียวกับการลงทุนกับมุสลิมในอาเซียนสามารถกระทำได้หลายรูปแบบ เช่น มุชาเราะกะฮ์ มุฎอ เราะบะฮ์และมุรอบะหะฮ์

วัตถุประสงค์ที่ 3 การประกอบธุรกิจการขายออนไลน์ของชาวพุทธกับชาวมุสลิม มีหลักธรรมในการขายที่สอดคล้องกัน คือ มีหลักจริยธรรมในการประกอบอาชีพเพื่อนำเข้ามาช่วยในการดำเนินงานเพื่อเป็นไปตามแนวทางที่ถูกต้อง และเกิดปัญหาในการซื้อขายน้อยที่สุด ซึ่งจริยธรรม นั้น คือ ความประพฤติ การกระทำและความคิดที่ถูกต้องและเหมาะสม การทำหน้าที่ของตนเองอย่างถูกต้องและสมบูรณ์ เพื่อให้การประกอบอาชีพดำเนินไปอย่างถูกต้อง และสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิลปพร ศรีจั่นเพชร ได้ศึกษา “จริยธรรมทางธุรกิจกับบรรษัทภิบาล” พบว่า การดำเนินธุรกิจให้สามารถเติบโตอย่างยั่งยืน จะต้องยึดมั่นต่อจริยธรรมทางธุรกิจและกระทำในสิ่งที่ถูกต้องต่อผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย สาเหตุหลักส่วนใหญ่ของพฤติกรรมที่ผิดจริยธรรมมักเกิดจากการแข่งขันของธุรกิจที่มีความรุนแรงมากขึ้นจนทำให้ผู้บริหารพยายามทำให้องค์กรของตนเป็น ที่สนใจของนักลงทุนโดยใช้วิธีการที่ผิด จริยธรรม การปลูกฝังจริยธรรมให้อยู่คู่ กับการดำเนินธุรกิจน่าจะเป็นมาตรการ ที่จะช่วยลดปัญหาทางจริยธรรมและ ช่วยให้ธุรกิจเติบโตอย่างยั่งยืน (ศิลปพร ศรีจั่นเพชร, 2552)

องค์ความรู้ใหม่

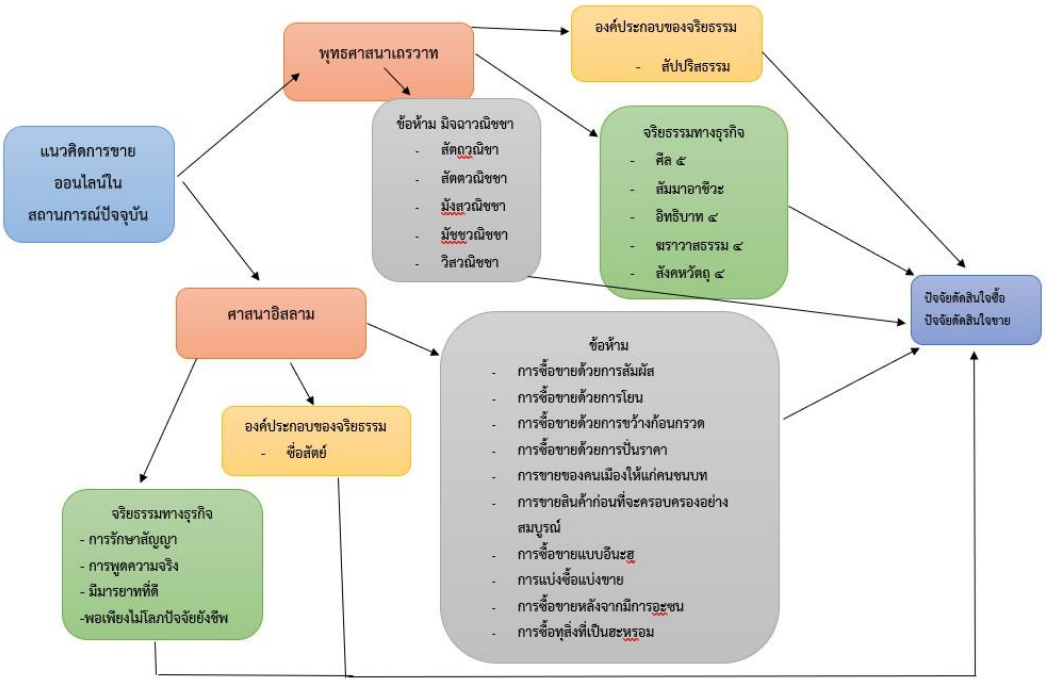

พระพุทธศาสนาได้มีข้อห้ามในการประกอบอาชีพต้องห้าม 5 ประการ คือ 1) ค้าขายศาตรอาวุธ หมายถึง การค้าขายเครื่องประหารต่าง ๆ 2) ค้าขายสัตว์ หมายถึง ค้าขายมนุษย์ ขายคนโดยบังคับ ใช้งานทำงานเยี่ยงทาส 3) ค้าขายเนื้อสัตว์ หมายถึง การเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ เพื่อขายให้เขาเอาเนื้อเป็นอาหาร 4) ค้าขายของมึนเมา หมายถึง การค้าขายสิ่งเสพติด ทำให้มึนเมาต่าง ๆ เช่น สุรา เบียร์ ไวน์ กระแช่ 5) ค้าขายยาพิษ หมายถึง การค้าขายวัตถุที่มีพิษต่าง ๆ เช่น ยาพิษ

ทางศาสนาอิสลามกล่าวว่า การซื้อขายที่ถูกห้ามและถือว่าไม่ถูกต้อง (เป็นโมฆะ) คือ การซื้อขายต่อไปนี้ **1**) การซื้อขายด้วยการสัมผัสและจับต้อง (มุลามะซะฮฺ) เช่น ผู้ขายกล่าวแก่ผู้ซื้อว่า ผ้าผืนใดที่ท่านได้จับต้อง มันก็จะเป็นของท่านด้วยราคา 100 บาท การซื้อขายประเภทนี้ถือว่าเป็นโมฆะ เพราะมีความไม่ชัดเจนและเสี่ยงต่อความเสียหาย (แฝงอยู่) **2**) การซื้อขายด้วยการโยน (มุนาบะซะฮฺ) เช่นผู้ซื้อกล่าวแก่ผู้ขายว่า ผ้าผืนใดที่ท่านโยนมาให้ฉัน มันก็จะเป็นของฉันด้วยราคาเท่านั้นเท่านี้ การซื้อขายประเภทนี้ก็ถือว่าเป็นโมฆะ เพราะมีความไม่ชัดเจนและเสี่ยงต่อความเสียหาย (แฝงอยู่) **3**) การซื้อขายด้วยการขว้างก้อนกรวด (ฮะศอต) เช่นผู้ขายกล่าวว่า ท่านจงขว้างด้วยก้อนกรวดนี้ ถ้ามันตกลงบนสินค้าชิ้นใด สินค้านั้นก็จะเป็นของท่านด้วยราคาเท่านั้นเท่านี้ การซื้อขายประเภทนี้ก็ถือว่าเป็นโมฆะเพราะมีความไม่ชัดเจนและเสี่ยงต่อความเสียหาย (แฝงอยู่) **4)** การซื้อขายด้วยการปั่นราคา (นะญัช) คือ การขึ้นราคาสินค้า (การประมูล) โดยผู้ที่ไม่ประสงค์จะซื้อสินค้า การซื้อขายประเภทนนี้ก็ถือว่าต้องห้ามเช่นกัน เพราะจะทำให้ผู้ซื้อคนอื่น ๆ ได้รับความเสียหาย (จากการเพิ่มขึ้นของราคาสินค้า) และเป็นการฉ้อโกงพวกเขา **5**) การขายของคนเมืองให้แก่คนชนบท (บัยอุหาฎิร ลิ บาดิน) คือ การที่นายหน้า (ซึ่งเป็นชาวเมืองรับสินค้ามาจากชาวชนบท แล้ว) ขายสินค้านั้นด้วยราคาที่สูงกว่าราคารายวัน การขายประเภทนี้ถือว่าไม่ถูกต้อง เพราะเป็นการสร้างความเสียหายแก่ผู้ซื้อและสร้างความลำบากแก่พวกเขา แต่ถ้าหากคนชนบทมาหานายหน้าเอง แล้วขอให้นายหน้าช่วยขายหรือซื้อสินค้าให้แก่เขา ถือว่าไม่เป็นไร **6**) การขายสินค้าก่อนที่จะครอบครองอย่างสมบูรณ์ ถือว่าไม่อนุญาต เพราะมันจะนำไปสู่การโต้เถียง ทะเลาะวิวาท และยกเลิกการซื้อขาย โดยเฉพาะเมื่อผู้ขายเห็นว่าผู้ซื้อจะได้กำไรจากสินค้านั้น **7**) การซื้อขายแบบอีนะฮฺ คือ การขายสินค้าหนึ่ง ด้วยการร่นเวลาการจ่ายค่าสินค้าไว้ระยะหนึ่ง (ขายแบบสินเชื่อ) แล้วผู้ขายก็ซื้อสินค้านั้นคืนกลับจากผู้ซื้อด้วยราคาที่ต่ำกว่าด้วยเงินสด ดังนั้นจึงกลายเป็นการซื้อขายสองครั้งให้การตกลงซื้อขายเดียว ซึ่งการซื้อขายประเภทนี้ถือว่าเป็นที่ต้องห้ามและเป็นโมฆะ เพราะมันจะนำไปสู่ริบา แต่ถ้าหากซื้อกลับหลังจากได้รับเงินค่าสินค้าเรียบร้อยแล้ว หรือหลังจากที่สภาพของสินค้าได้เปลี่ยนไปแล้ว หรือซื้อจากคนอื่นที่ไม่ใช่ผู้ซื้อสินค้าจากตนถือว่าเป็นที่อนุญาต **8**) การแย่งซื้อแย่งขาย (ซื้อขายตัดหน้ากัน) เช่น การที่บุคคลหนึ่งซื้อสินค้าหนึ่งด้วยราคา 10 บาท และก่อนการซื้อขายจะสมบูรณ์ก็มีอีกคนหนึ่งมาบอกว่า ฉันจะขายสินค้าเหมือนกันนั้นแก่ท่านด้วยราคาเพียง 9 บาท หรือน้อยกว่าที่ท่านซื้อ การซื้อก็เช่นกัน ตัวอย่างเช่น บุคคลหนึ่งกล่าวแก่ผู้ที่ขายสินค้าหนึ่งด้วยราคา 10 บาทว่า ฉันจะซื้อจากท่านด้วยราคา15 บาท เพื่อที่จะให้เขายกเลิกการขายให้กับคนแรก และขายให้กับเขาแทน การซื้อการขายแบบนี้ถือว่าหะรอม(ต้องห้าม) เพราะมันทำให้เกิดผลเสียหายแก่บรรดามุสลิม และสร้างความโกรธแค้นระหว่างกัน 9) การซื้อขายหลังจากมีการอะซานครั้งที่สองเพื่อละหมาดวันศุกร์สำหรับคนที่ต้องละหมาดวันศุกร์ ถือว่าเป็นการซื้อขายที่ต้องห้าม(หะรอม) และไม่ถูกต้อง เช่นเดียวกับการทำข้อตกลงอื่น ๆ (เช่นการเช่า-จ้าง จำนำจำนอง เป็นต้น) **10**) การซื้อทุกสิ่งที่เป็นสิ่งหะรอม เช่น เหล้า สุกร เจว็ด หรือสิ่งที่

นำไปสู่สิ่งต้องห้าม เช่น อุปกรณ์การบันเทิงต่าง ๆ (เช่น กีตาร์ ฉาบ ฉิ่งเป็นต้น) ถือว่าการซื้อและการขายสิ่งเหล่านี้เป็นที่ต้องห้ามและหะรอม ซึ่งชาวพุทธและชาวมุสลิมส่วนใหญ่จะเน้นการซื้อขายที่ประกอบอาชีพสุจริต ไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน

บทสรุป

การขายออนไลน์ของชาวพุทธกับชาวมุสลิม ต้องประกอบอาชีพด้วยความสุจริต ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น ไม่โกหก ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ทางพุทธศาสนาเถรวาทมีหลักธรรมที่เกี่ยวข้องคือ สัมมาอาชีพ คือ การเลี้ยงชีพชอบ การทำอาชีพที่สุจริต ทั้งนี้การขายห้ามทำผิดข้อห้ามที่ทางศาสนากำหนดไว้ ส่วนความสอดคล้องกันนั้นคือเรื่องของความซื่อสัตย์ เพราะเป็นการเริ่มต้นในการสร้างความน่าเชื่อถือให้กันตนเอง การขายสินค้าออนไลน์ไม่สามารถจับต้องสินค้าได้ ไม่ได้เจอกับผู้ขายทำให้ผู้ซื้อเกิดความไม่มั่นใจในการที่ตัดสินใจซื้อ ฉะนั้นผู้ขายจำเป็นที่ต้องสร้างความน่าเชื่อถือทั้งตนเอง และสินค้าที่นำมาขาย โดยนำหลักจริยธรรมมาใช้ในการประกอบธุรกิจเพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างถูกต้อง และสำเร็จตามเป้าหมาย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

ผู้ขายออนไลน์ควรนำหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ไปประยุกต์ใช้กับการขายสินค้าออนไลน์ อีกทั้งผู้ขายควรที่จะนำหลักอิทธิบาท 4 คือ หนทางนำไปสู่ความสำเร็จในการขายออนไลน์ ไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมาย ประกอบด้วย (1) ฉันทะ คือ ความพึงพอใจในสินค้าหรือบริการที่ผู้ขายได้นำเสนอขาย ไม่เปรียบเทียบตนเองกับผู้อื่นให้เกิดความอิจฉา จนทำให้ตนเองเดือนร้อน (2) วิริยะ คือ ความเพียรในนำเสนอขายสินค้าให้กับผู้ซื้อ แม้จะมีคู่แข่งขันมาก แต่ผู้ขายยังมีความเพียรในการค้นหาวิธีในการนำเสนอให้ผู้ซื้อสนใจและเกิดการตัดสินใจซื้อ (3) จิตตะ คือ ความคิด มีความคิดที่ตั้งใจที่ขายสินค้านี้อย่างถูกต้อง ยุติธรรม (4) วิมังสา คือ ความไตร่ตรอง เมื่อเกิดปัญหาผู้ขายไม่ควรใจร้อนที่จะแก้ไขปัญหา แต่ควรที่จะใจเย็น มองหาเหตุผลของปัญหาที่เกิดขึ้น แล้วพิจารณาไตร่ตรองให้ถี่ถ้วนในการแก้ปัญหา นอกจากนี้สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการขายออนไลน์ คือ ความซื่อสัตย์ ทั้งชาวพุทธและชาวมุสลิม ควรที่จะนำมาปฏิบัติ เพื่อเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือให้กับตนเอง

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) เปรียบเทียบหลักสัมมาอาชีวะกับปัญหาการขายสินค้าออนไลน์ในพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

2) เปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องสุจริตในพระพุทธศาสนาและศาสนาคริสต์ในการทำธุรกิจออนไลน์

เอกสารอ้างอิง

จินตนา บุญบงการ. (2558). *จริยธรรมทางธุรกิจ.* พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิพล แสงศรี. (2560). “ธุรกิจและการลงทุนกับมุสลิมในอาเซียน”. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.* 11(2), หน้า 75.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2554). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.* พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพมหานคร : โรงพิพม์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ ประเทศไทย. (มปป.). *พระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน.* ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์: ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์.

พัฒน์นรี ฉัตรพิสุทธิ์. (2560). “พุทธจริยธรรมสำหรับผู้ประกอบธุรกิจอสังหาริมทรัพย์”. *วารสารมจร. การพัฒนาสังคม.* 2(1), หน้า 86-96.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มูฮัมมัด อัชรอฟ อัลอาซีม อาบาดีย์ม. (อศ1415). *เอานิลมะบูด ซาเราะฮสุนันอาบีดาวูดม.* พิมพ์ครั้งที่ 2. เบรุต: ดารุล กุตุบ อิลมิยะฮ.

ศิลปพร ศรีจั่นเพชร. (2552). “จริยธรรมทางธุรกิจกับบรรษัทภิบาล”. *วารสารบริหารธุรกิจ.* 32(123), หน้า 1.

หรรษมน เพ็งหมาน. (2559). “จริยธรรมทางธุรกิจเพื่อความยั่งยืนของธุรกิจค้าปลีก”. *Veridian E-Journal, Silpakorn Universit ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ.* 9(1), หน้า 815-828.

เส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี
The Route of Buddhism Propagation in Dvaravati Civilization

[1]พระครูสถิตธรรมาลังการ [2]เพ็ญพรรณ เฟื่องฟูลอย
[3]พระปลัดสมพร กิตฺติโสภโณ [4]พระปลัดเขตขันฑ์ อิสฺสโร
[1]Phrakrusathitdhammalangkarn [2]Penphan Fuangfooloy
[3]PhrapaladSomporn Kittisobhano [4]PhrapaladKhetkhan Issaro
[1234]วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
[1234]Suphanburi Srisuvarnabhumi Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
[2]Corresponding Author, Email: penphanfuanf@gmail.com

Received June 5, 2024; **Revised** June 10, 2024; **Accepted:** June 11, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อศึกษาเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี 2. เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลการศึกษาเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี 3. เพื่อนำเสนอผลการศึกษาเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ วิธีการดำเนินการวิจัยใช้การสำรวจ การสัมภาษณ์ สัมมนากลุ่มย่อย และกิจกรรมเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากผู้ให้ข้อมูลที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดนครปฐม และจังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า ; 1) เส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี มีร่องรอยตามชุมชนที่ตั้งอยู่บนเส้นทางการค้าโลกระหว่างจีนกับอินเดีย โดยมีแม่น้ำแม่กลอง ลำน้ำทวน แม่น้ำจรเข้สามพัน ลำน้ำท่าว้า แม่น้ำท่าจีน เป็นเส้นทางหลักในการติดต่อค้าขาย และเผยแผ่พระพุทธศาสนากับชาวพื้นเมือง ซึ่งประเทศไทยเพิ่งจะมาศึกษาร่องรอยอารยธรรมทวารวดีได้ราว 140 ปี 2) ชุมชนบ้านดอนตาเพชร ถือเป็นแหล่งบ่มเพราะทางประวัติศาสตร์ แล้วส่งต่อไปยังเมืองโบราณอู่ทอง เป็นพัฒนาการที่มีตัวตนของอารยธรรมทวารวดี และการแพร่เข้ามาของ ภาษา ศิลปวัฒนธรรม พร้อมกับพระพุทธศาสนา การค้าขายที่เชื่อมโยงเครือข่ายการแลกเปลี่ยนสินค้า โดยมีเมืองคูบัวเป็นเมืองท่าสำคัญ มีการขนส่งผ่านแม่น้ำ เช่น แม่น้ำแม่กลอง ลำน้ำทวน ลำน้ำท่าว้า แม่น้ำท่าจีน 3) หลักฐานของการเคลื่อนตัวของพระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี สามารถนำเสนอเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี แบ่งได้เป็น ยุคก่อนทวารวดีตอนต้น ยุคทวารวดีตอนต้น ยุคทวารวดีตอนกลาง และยุคทวารวดีตอนปลาย ตามแบบจำลองเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี และเผยแพร่สู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ต่อไป

คำสำคัญ: เส้นทาง; การเผยแผ่; อารยธรรมทวารวดี

Abstract

This Article aimed to study: 1) To study the path of the propagation of Buddhism in the Dvaravati civilization. 2) To synthesize information on the study of the path of the propagation of Buddhism in the Dvaravati civilization. 3) To present the results of the study of the path of the propagation of Buddhism in the Dvaravati civilization. This research is qualitative research, using methods of conducting research through surveys, interviews, subgroup seminars, and knowledge exchange activities. with specialized informants from the provinces of Suphan Buri, Kanchanaburi, Nakhon Pathom, and Ratchaburi. The research findings reveal that; The dissemination routes of Buddhism in the Dvaravati culture can be traced along communities located on the global trade route between China and India, with rivers such as the Mae Klong River, Tawin River, Maenam Jorakhae Samphan, Thawa River, and Tha Chin River serving as main routes for trade contact and the dissemination of Buddhism to indigenous people. Thailand has only recently begun studying the traces of the Dvaravati culture for about 140 years. The community of Ban Don Ta Phet is considered a significant historical cradle, transmitting its heritage to the ancient city of U Thong. It represents the development of Dvaravati culture along with the influx of language, arts, culture, Buddhism, and trade networks linking the exchange of goods, with Khu Bua being a significant port town with transportation through rivers such as the Mae Klong River, Tawin River, Thawa River, and Tha Chin River. The evidence of the movement of Buddhism in the Dvaravati culture can be presented through the dissemination routes of Buddhism in the Dvaravati culture, divided into the pre-Dvaravati era, early Dvaravati era, middle Dvaravati era, and late Dvaravati era, following the model of dissemination routes of Buddhism in the Dvaravati culture, and disseminated to ongoing learning organizations.

Keywords: Route; Propagation; Dvaravati Civilization

บทนำ

การศึกษาเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี เป็นกระบวนการมองย้อนกลับไปในอดีเพื่อศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ที่เกิดขึ้นในห้วงเวลานั้น ๆ ด้วยข้อมูลที่มีอยู่ในปัจจุบัน จากการศึกษาข้อมูลพบร่อยรอยหลักฐานในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งสมณะทูตเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยมีพระโสณะเถระและพระอุตตระเถระเป็นผู้นำเข้ามายังเมืองโบราณนครปฐม เมืองโบราณอู่ทอง และเมืองศรีมโหสถ รวมถึงในประเทศพม่า (พระธรรมปิฎก, 2547) ซึ่งในสมัยก่อนชาวอินเดียได้เดินทางเข้ามาค้าขายและเข้ามาตั้งถิ่นฐาน เพื่อเผยแผ่วัฒนธรรมแก่ชาวพื้นเมืองเดิม ผู้คนเริ่มนับถือพระพุทธศาสนาจนประดิษฐานตั้งมั่นเป็นปึกแผ่นในดินแดนแห่งนี้ สมัยทวารวดีมีผู้คนหลากหลายเชื้อชาติผสมผสานอยู่ร่วมกัน มีความสัมพันธ์กันบน

วิถีชีวิตที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา กลายเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทางสังคมและคติความเชื่อ นักวิชาการหลายท่านพยายามจะค้นหาว่าอารยธรรมทวารวดีมีเส้นทางของการเผยแผ่ความเจริญไปในทิศทางไหนและอย่างไรบ้าง

ผู้เชียวชาญประวัติศาสตร์ (ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม, 2549) ได้เสนอหลักฐานทางโบราณคดีไว้ว่า ดินแดนในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีพัฒนาการทางสังคมมนุษย์ยุคสำริดจนถึงยุคเหล็ก ที่ได้รับอิทธิพลทางอารยธรรมจากจีนและอินเดีย ดินแดนแถบนี้มีความอุดมสมบูรณ์จึงเกิดการเคลื่อนย้ายของผู้คนเข้ามาตั้งรกรากเพิ่มขึ้น การค้นพบโบราณวัตถุในยุคเหล็กแถบลุ่มแม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำจรเข้สามพัน มองได้ว่าการติดต่อทางทะเลนั้นมีเมืองท่าที่สำคัญในแถบนั้นน่าจะเป็นเมืองโบราณอู่ทองด้วยเช่นกัน ข้อสันนิษฐานได้ว่าเมืองหลวงของทวารวดีน่าจะตั้งอยู่ที่เมืองโบราณอู่ทอง เพราะมีร่องรอยของการเป็นศูนย์กลางในการติดต่อค้าขายกับอินเดีย และนำพระพุทธศาสนาในแถบอินเดียใต้เข้ามาด้วย อีกทั้งการได้พบเหรียญเงินมีจารึกว่า “ลวะปุระ” ที่เมืองโบราณอู่ทอง การค้นพบประติมากรรมพุทธสาวก 3 องค์ ถือบาตร ซึ่งเหมือนกับศิลปะอมราวดี เมืองนาคารชุนโกณฑะ ราชวงศ์อิกษวากุ (บัญชา พงษ์พานิช และคณะ, 2559) นักวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้เสนอว่า อารยธรรมทวารวดีได้รักษาจารีตของพุทธศาสนานิกายเถรวาท พุทธศิลปะของทวารวดีมีการเลียนแบบราชวงศ์คุปตะ (เสถียร โพธินันทะ, 2515) และแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยาก็ได้เกิดมีชุมชนขึ้นมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล (ทักษิณ อินทรโยธา, 2534)

ประเด็นเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคสมัยทวารวดีนั้นเป็นไปอย่างไร มีความเชื่อมโยงกับพื้นที่วิจัยนี้แบบไหน ศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของอารยธรรมทวารวดีนั้นตั้งอยู่ที่ใด นักวิชาการบางท่านก็เสนอว่า อาณาจักรทวารวดีนั้นมีอยู่ 3 แห่ง คือ เมืองอู่ทอง เมืองนครปฐม และเมืองลพบุรี (ศักดิ์ชาย สายสิงห์, 2562) ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวกับเส้นทางการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี ข้อมูลทางด้านภูมิศาสตร์ ด้านศิลปกรรม ด้านประวัติศาสตร์และด้านโบราณคดี ว่ามีความเกี่ยวข้องกับเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีความสอดคล้องกันเพียงใดแล้วจึงนำเสนอผลการศึกษาวิจัยพัฒนาเป็นองค์ความรู้ใหม่ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี
2. เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลการศึกษาเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี
3. เพื่อนำเสนอผลการศึกษาเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกับวิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Document Research) และวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) พื้นที่วิจัย คือ จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดนครปฐม และจังหวัดราชบุรี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบสัมมนากลุ่มย่อย และกิจกรรมเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูล นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ อภิปรายผลด้วยวิธีการเขียนเชิงพรรณนา มุ่งนำ

ผลการวิจัยมาสร้างชุดองค์ความรู้และโมเดลเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เป็นการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 โดยกำหนดระเบียนวิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทั้งที่เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Document Research) ร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) การดำเนินงานที่เป็นแนวทางการศึกษาเพื่อการเก็บข้อมูลประกอบด้วย

1) การศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร จากการค้นคว้าเชิงเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ตำราประวัติศาสตร์ อรรถกถา คัมภีร์ในพระพุทธศาสนา เอกสารวิชาการทางโบราณคดี พระไตรปิฎก อรรถกถา วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนงานค้นคว้าด้านภูมิศาสตร์ของนักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดี ที่มีสอดคล้องกับเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี

2) การศึกษาข้อมูลภาคสนาม (Field Study) เพื่อเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์ในพื้นที่วิจัยทุกแห่ง ร่วมกับการสัมภาษณ์แบบเจาะจง จากนั้นจึงจัดกิจกรรมสัมมนากลุ่มย่อย (Focus Group) ในประเด็นการศึกษาวิจัย โดยการแบบสัมภาษณ์และการตั้งคำถามของวิทยากรกระบวนการ เพื่อให้ได้ข้อมูล และนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ร่วมกับข้องมูลเชิงเอกสารที่ได้ศึกษาไว้ในเบื้องต้นแล้วตั้งเป็นประเด็นวิเคราะห์ต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์จากการลงภาคสนาม มาใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) กิจกรรมนี้ได้จัดขึ้นที่จิปาถะภัณฑ์สถาน วัดโขลงสุวรรณคีรี จังหวัดราชบุรี มีผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมกิจกรรม 45 รูป/คน ตามประเด็นดังนี้

1) การวิเคราะห์ร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดี จากหลักฐานจากการศึกษาร่วมกับกระบวนการสัมภาษณ์แบบเจาะจงร่วมกับการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) นำมาวิเคราะห์ให้เห็นว่า อิทธิพลของศิลปะอินเดีย การเคลื่อนเข้ามาของพระพุทธศาสนา และการตั้งมั่นของพระพุทธศาสนา ที่ปรากฏในช่วงระยะเวลานี้ สามารถแบ่งออกเป็น 4 ช่วงด้วยกัน

2) วิเคราะห์เส้นทางและความเชื่อมโยงทางพระพุทธศาสนา จัดสัมมนากลุ่มย่อย พบประเด็นสำคัญดังนี้ ชุมชนบ้านดอนตาเพชรและชุมชนเมืองอู่ทองเป็นชุมชนโบราณมาตั้งแต่สมัยยุคเหล็ก ต่อมามีการแพร่เข้ามาของศิลปวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนา การค้าขายที่เชื่อมโยงเครือข่ายการแลกเปลี่ยนสินค้า โดยมีเมืองคูบัวเป็นเมืองท่า มีการขนส่งผ่านแม่น้ำสายสำคัญ เช่น แม่น้ำแม่กลอง ลำน้ำทวน ลำน้ำท่าว้า แม่น้ำท่าจีน

ขั้นตอนที่ 3 เป็นการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมสานเสวนา ในประเด็นเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญอารยธรรมทวารวดี ปราชญ์ท้องถิ่น และประชนชนผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรม พร้อมทั้งนำเสนอโมเดลเส้นทางการเข้ามาของพระพุทธศาสนาจากประเทศอินเดียสู่พื้นที่วิจัย ซึ่งกิจกรรมนี้ได้จัดขึ้นที่ ห้องประชุมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอู่ทอง มีผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรม ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลวิจัยที่มีความสอดคล้องกับประเด็นการวิจัย โดยใช้วิธีการเจาะจงตามการศึกษาวิจัย จำนวน 56 คน ดังนี้คือ 1) ประชาชนในพื้นที่จำนวน 4 แห่ง ๆ ละ 5 คน รวมเป็น 20 คน 2) ปราชญ์ท้องถิ่น ในพื้นที่จำนวน 4 แห่ง ๆ ละ 2 คน รวมเป็น 8 คน 3) นักวิชาการด้านโบราณคดี และประวัติศาสตร์ ใน

พื้นที่จำนวน 4 แห่ง ๆ ละ 2 คน รวมเป็น 8 คน 4) ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมทวารวดี ในพื้นที่จำนวน 4 แห่ง ๆ ละ 2 คน รวมเป็น 8 คน 5) ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวของภาครัฐและเอกชน ในพื้นที่จำนวน 4 แห่ง ๆ ละ 3 คน รวมเป็น 12 คน

การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้นำเสนอการศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี โบราณวัตถุ จากนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศ ร่วมกับการวิเคราะห์บริบทเชิงพื้นที่เพื่อแสดงให้เห็นถึงหลักฐานที่จะเชื่อมโยงการเคลื่อนตัวของพระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดีของพื้นที่วิจัยทั้ง 4 แห่ง ได้แก่ เมืองอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เมืองคูบัว จังหวัดราชบุรี ดอนตาเพชร อำเภอพนมทวน และเมืองโบราณทุ่งขวาง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เพื่อนำเสนอเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี ผ่านช่วงเวลาดังนี้ 1) สมัยก่อนทวารวดีตอนต้น (พศว.ที่ 9 – 11) 2) สมัยทวารวดีตอนต้น (พศว.ที่ 12 – 13) 3) สมัยทวารวดีตอนกลาง (พศว.ที่ 14 – 15) 4) สมัยทวารวดีตอนปลาย (พศว.ที่ 16 - 18) ด้วยการสร้างแบบจำลองเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี และเผยแพร่ออกสู่วงวิชาการและองค์กรแห่งการเรียนรู้ต่อไป

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า เส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ใน 4 พื้นที่วิจัย ได้แก่ เมืองอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เมืองคูบัว จังหวัดราชบุรี ดอนตาเพชร อำเภอพนมทวน และเมืองโบราณทุ่งขวาง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ทั้งนิกายเถรวาทและนิกายมหายาน ดังนี้

1. เมืองโบราณอู่ทองปรากฏร่องรอยการติดต่อค้าขายกับอินเดียมาตั้งแต่ปลายยุคเหล็กช่วงพุทธศตวรรษที่ 3-5 สมัยราชวงศ์โมริยะ-ศุงคะ ซึ่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็แพร่กระจายเข้ามาพร้อมกับการค้าขายทั้งทางบกและทางน้ำ หลักฐานสำคัญทางโบราณคดีที่พบคือ พระพุทธรูปดินเผาถือบาตร 3 องค์ และพระพุทธรูปนาคปรก ที่เป็นประติมากรรมศิลปะอมราวดีตอนปลาย

2. การค้นพบว่าเจดีย์และวิหารหลายแห่งเป็นศิลปะปาละ มีลักษณะศิลปกรรมของพระพุทธศาสนามหายาน เช่น การยกเก็จในแต่ละด้านของเจดีย์ พระพุทธรูปสำริดจากเจดีย์หมายเลย 11 และได้สันนิษฐานว่าเมืองต่าง ๆ มีความเจริญตามสายน้ำ เพราะสะดวกในการเดินทางเพื่อทำการค้าขาย (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2549) ซึ่งได้กล่าวสนับสนุนว่าเมืองโบราณอู่ทองเป็นศูนย์กลางอารยธรรมทวารวดี ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11-12 เพราะอยู่ในทำเลที่ตั้งที่เหมาะสมและมีร่องรอยหลักฐานต่าง ๆ มากที่สุด ส่วนเมืองนครชัยศรี จะเจริญอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-16

3. ประเด็นการตั้งสมมติฐานของ ฌอง บวสเซอลิเยร์ ที่ว่าเมืองโบราณอู่ทองนั้น เป็นเมืองหลวงของอาณาจักรทวารวดี โดยเสนอว่าทั้งสุพรรณบุรีและนครปฐมต่างก็เป็นเมืองท่าชายฝั่งเหมือนกัน

4. อาจารย์ชิน อยู่ดี ตั้งข้อสังเกตว่ามีผู้คนอาศัยที่บริเวณเมืองอู่ทองตั้งแต่ยุคหินใหม่มาแล้ว ด้วยเมืองอู่ทองนี้เป็นเมืองโบราณที่สำคัญและโดดเด่นในเรื่องการติดต่อค้าขาย ด้วยเมืองอู่ทองเป็นจุดเชื่อมระบบการติดต่อทางน้ำ เช่น ลำน้ำทวน แม่น้ำจรเข้สามพัน แม่น้ำท่าว้า และแม่น้ำท่าจีน

5. ภายหลังการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 3 นับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 3-12 พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก พระเจ้าอโศกมหาราชต้องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึง

ได้ส่งสมณทูต 9 สาย ออกเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยสายที่ 8 ด้วยการนำของพระโสณะเถระและพระอุตระเถระเดินทางมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งก็คือ พม่า ไทย กัมพูชา ในปัจจุบัน

6. เมืองโบราณคูบัว เจริญรุ่งเรืองในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11-16 และเจริญสูงสุดในพุทธศตวรรษที่ 13 ร่องรอยหลักฐานจากโบราณสถานหมายเลข 18 ที่ตั้งอยู่ในวัดโขลงสุวรรณคีรี ซึ่งได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนามหายาน

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า พื้นที่เมืองโบราณอู่ทองและบ้านดอนตาเพชร มีร่องรอยหลักฐานการตั้งชุมชนมาก่อนราว 2,500 ปี โดยใช้ลำน้ำทวนและแม่น้ำจรเข้สามพันเป็นหลัก ถือเป็นเมืองซึ่งตั้งอยู่บนเส้นทางการค้าโลกระหว่างจีนกับอินเดีย มีแม่น้ำแม่กลอง ลำน้ำทวน แม่น้ำจรเข้สามพัน ลำน้ำท่าว้า แม่น้ำท่าจีน นักประวัติศาสตร์เชื่อว่า ชุมชนบ้านดอนตาเพชร เป็นแหล่งบ่มเพาะทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการปกครอง แล้วส่งต่อไปยังเมืองโบราณอู่ทอง พัฒนาการของอารยธรรมทวารวดีเกิดจากการขยายตัวของชุมชนบ้านเมืองในเขตลุ่มน้ำใกล้ทะเล (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2548) จากการค้นพบเหรียญเงินและศิลาจารึก “ศรีทวารวตี ศวรปุณยะ” การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดีเข้ามาหลังจากการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 3 โดยมีพระโสณะเถระและพระอุตระเถระเดินทางมาเพื่อเผยพระพุทธศาสนาโดยเรือขนส่งสินค้า อีกทั้งพบหลักฐานที่เป็นโบราณสถานภายในตัวเมืองอู่ทองและภายนอก ที่มีร่องรอยสถูปเจดีย์ศิลปทวารวดีหรือศิลปะอมราวดีตอนปลาย เป็นช่วงของการผสมผสานวัฒนธรรมจนมีลักษณะเด่นทั้งภาษา ศาสนา ศิลปกรรม เมืองโบราณคูบัวเจริญรุ่งเรืองในฐานะเมืองท่าสำคัญของทวารวดีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11-16 มีร่องรอยหลักฐานทางพระพุทธศาสนาทั้งนิกายเถรวาทและนิกายมหายาน เช่น พระพุทธรูป และประโพธิสัตว์สำริด เมืองโบราณคูบัว พัฒนาการขึ้นสูงสุดในพุทธศตวรรษที่ 13 ซึ่งเป็นช่วงที่มีการค้าขายทางทะเลขยายตัว พบชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจีนสมัยราชวงศ์ซ่ง เมืองคูบัวจึงถือเป็นเมืองท่าทั้งทางบกและทางน้ำ

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า อารยธรรมทวารวดี แบ่งออกเป็น 4 ช่วงยุค ดังนี้

1. สมัยก่อนทวารวดีต้อนต้น (ราวพุทธศตวรรษที่ 6-11) เริ่มตั้งแต่บริเวณภาคกลางของไทยมีความเจริญด้านการค้าโดยเฉพาะการค้าทางเรือ มีการตั้งถิ่นฐานชุมชนตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 3-9 และมีพัฒนาการสังคมวัฒนธรรมจากการเผยแพร่อารยธรรมของสถานที่แห่งหนึ่งสู่แห่งอื่น ๆ จนกลายเป็นชุมชนและบ้านเมืองมาจนถึงสมัย "ทวารวดี" เช่น เมืองโบราณอู่ทองมีร่องรอยมาตั้งแต่ยุคเหล็ก ผู้คนการกระจายตัวอาศัยอยู่ตามลำน้ำต่าง ๆ มีเส้นทางที่เป็นเมืองท่าและสถานีการค้าขายสู่ดินแดนภายใน สันนิษฐานว่าลุ่มน้ำจรเข้สามพันนี้เคยเป็นศูนย์กลางของรัฐฟูนัน หรือ โตโลโปตี้ (To-Lo-Po-Ti) ในราวพุทธศตวรรษที่ 9–10 พบศิลปะตุปตะ ซึ่งเป็นศิลปะที่สวยงามและเป็นต้นแบบของการสร้างพระพุทธรูปในหลายประเทศในเอเชียตะวันออกและเอเชียอาคเนย์ รวมทั้งประเทศไทย (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2510) การสร้างพระพุทธรูปครั้งแรกเกิดขึ้นในสมัยคันธาระ รัชกาลพระเจ้ากนิษกะ ราชวงศ์กุษาณะ ก่อนคุปตะประมาณ 120 ปี

2. สมัยทวารวดีตอนต้น (ราวพุทธศตวรรษที่ 12 - 13) จากหลักฐานทางโบราณคดีที่เป็นจุดเริ่มต้นของอารยธรรมทวารวดี โดยมีชุมชนโบราณอู่ทองเป็นต้นเค้าการแพร่กระจายอารยธรรมในภูมิภาคนี้ ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างจากชุมชนขนาดใหญ่มาเป็นเมืองท่าชายฝั่ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับอารยธรรมทวารวดีของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ก็ทรงเห็นว่า "สมัยที่

ทวารวดีรุ่งเรืองนั้น มีอาณาเขตกว้างขวางถึงสุพรรณบุรี เป็นต้น” และในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11-16 พบว่าอารยธรรมทวารวดี มีขอบเขตและวัฒนธรรมกระจายออกไปในหลายพื้นที่ทั้งทางตะวันออก ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ มีแหล่งอารยธรรมโบราณที่มีความเกี่ยวดองเป็น "เครือญาติ" กับบ้านเมืองและแคว้นที่อยู่โดยรอบ (สุจิตต์ วงศ์เทศ, 2548) อย่างน้อย 3 กลุ่มใหญ่ ที่เรียกตัวเองว่า "คนไทย"

3. สมัยทวารวดีตอนกลาง (ราวพุทธศตวรรษที่ 14 - 15) รูปแบบศิลปะในช่วงนี้เกิดจากการผสมผสานศิลปะคุปตะ ศิลปะปัลลวะ และศิลปะปาละ กับศิลปะพื้นถิ่นดั่งเดิมที่มีอยู่ จึงเกิดศิลปะที่เป็นความนิยมแบบใหม่ คือ การยกพระหัตถ์ทั้งสองข้างขึ้นในปางแสดงธรรม ตัวอย่างพบอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น พระพุทธรูปยืนที่ได้จากการขุดค้นเจดีย์หมายเลข 11 เมืองอู่ทองปัจจุบันจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอู่ทอง และในช่วงพุทธศตวรรษที่ 14-15 งานกลุ่มหนึ่งเป็นเรื่องของสกุลช่างท้องถิ่น ลักษณะศิลปะทวารวดีได้แพร่หลายอย่างมาก เช่น พระพุทธรูปแสดงลักษณะพระพักตร์เล็กสั้นและแบน ขมวดพระเกศาใหญ่ พระเนตรโปน พระนาสิกใหญ่ พระโอษฐ์หนา

4. สมัยทวารวดีตอนปลาย (ราวพุทธศตวรรษที่ 16 - 18) ในยุคสมัยนี้คงเป็นระยะเวลาที่ศูนย์กลางทวารวดีในภาคกลางเริ่มเสื่อมลงแล้ว ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะอิทธิพลทางการเมืองและศิลปกรรมขอมได้เข้ามาแทนที่โดยเฉพาะในภาคอีสานตอนล่างและในภาคกลาง ซึ่งน่าจะมีศูนย์กลางอยู่ที่ลพบุรี อย่างไรก็ตามกลุ่มชนของทวารวดีหรือผู้ที่นับถือศาสนาพุทธแบบเถรวาทหรือมหายานดั้งเดิมแถบนี้คงไม่ได้หายไปไหน แต่ยังคงอยู่สืบเนื่องมาโดยตลอด ดังนั้นงานศิลปกรรมจึงแยกออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนหนึ่งเป็นงานศิลปกรรมที่สืบต่อจากทวารวดีตอนกลาง แต่มีวิวัฒนาการที่เสื่อมลงจนกลายเป็นสกุลช่างท้องถิ่น ซึ่งจากหลักฐานทางศิลปกรรมตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา วัฒนธรรมเขมรเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในภาคอีสานตอนล่างและในภาคกลาง ซึ่งน่าจะมีศูนย์กลางอยู่ที่ลพบุรี จึงเกิดการผสมผสานวัฒนธรรมขึ้น และยังคงอยู่สืบเนื่องมาโดยตลอด

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า

1. เมืองโบราณอู่ทองมีร่องรอยการติดต่อค้าขายกับอินเดียมาตั้งแต่ตอนปลายของยุคเหล็กช่วงพุทธศตวรรษที่ 3-5 สมัยราชวงศ์โมริยะ-ศุงคะ เรื่อยมาจนถึงสมัยคุปตะและสมัยหลังคุปตะ ซึ่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นก็แพร่กระจายเข้ามาพร้อมกับการค้าขายทั้งทางบกและทางน้ำ สอดคล้องกับพระธรรมปิฎกเสนอไว้ว่า ช่วงเวลาที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งสมณทูตสายที่ 8 มีพระโสณะและพระอุตตระเป็นหัวหน้ามายังดินแดนสุวรรณภูมิ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2548) เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งคนไทยเชื่อว่าได้แก่ จังหวัดนครปฐมและเมืองอู่ทอง (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2540) แล้วประดิษฐานพระพุทธศาสนาจนเป็นปึกแผ่นแพร่หลาย และการพบหลักฐานทางโบราณวัตถุ เช่น ลูกปัดหลากสีทั้งหินและแก้ว เหรียญกษาปณ์ทองแดงของจักรพรรดิวิคโตรินุสกษัตริย์ของจักรวรรดิโรมัน และมีความสืบเนื่องเรื่อยมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ 13 (ผาสุข อินทราวุธ, 2542)

2. การค้นพบว่าเจดีย์และวิหารหลายหลังเป็นศิลปะสมัยราชวงศ์ปาละ ซึ่งมีลักษณะศิลปกรรมของพระพุทธศาสนามหายาน เช่น การยกเก็จในแต่ละด้านของเจดีย์ พระพุทธรูปสำริดจาก

เจดีย์หมายเลย 11 ได้สันนิษฐานว่าเมืองต่าง ๆ มีความเจริญตามสายน้ำ เพราะสะดวกในการเดินทางเพื่อทำการค้าขาย ที่สนับสนุนว่าเมืองโบราณอู่ทอง เป็นศูนย์กลางอารยธรรมทวารวดี ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11-12 เพราะอยู่ในทำเลที่ตั้งที่เหมาะสมและมีร่องรอยหลักฐานต่าง ๆ มากที่สุด ส่วนเมืองนครชัยศรี จะเจริญอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-16 หลักฐานที่สนับสนุนว่า เมืองโบราณอู่ทองเป็นศูนย์กลางของอารยธรรมทวารวดีนั้นอยู่ที่เมืองอู่ทอง อีกทั้งการกระจายตัวอยู่ตามลำน้ำที่เป็นสาขาหรือต้นสายน้ำของแม่น้ำแม่กลองและแม่น้ำท่าจีน แสดงให้เห็นได้ว่าการค้าทางทะเลมีเส้นทางที่เป็นย่านของเมืองท่าและสถานีการค้าขายสู่ดินแดนภายใน ศูนย์กลางอยู่ที่ลุ่มน้ำจรเข้สามพันเป็นศูนย์กลางของรัฐฟูนันที่ชื่อว่า โตโลโปตี้ (To-Lo-Po-Ti) และเป็นที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้ามาในดินแดนแห่งนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของศรีศักดิ์ วัลลิโภดม (ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม, 2549)

3. หลังการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 3 พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก พระเจ้าอโศกมหาราชต้องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงได้ส่งสมณทูตออกเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยสายที่ 8 นำโดยพระโสณะเถระและพระอุตระเถระเดินทางมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13-18 พระพุทธศาสนาในอินเดียอ่อนแอลง เพราะถูกแทรกแซงจากศาสนาอื่นๆ จนสูญหายไปจากอินเดียในที่สุด หลักฐานที่สนับสนุน ประกอบด้วย 1) จารึกที่ปรากฏชื่อ “ศฺรีทฺวารวตี ศฺวรปุณฺยะ” บนเหรียญเงินและศิลาจารึก 2) ดร.ธิดา สาระยา (ธิดา สาระยา : 2532) ได้กล่าวไว้ว่ามีเครือข่ายสัมพันธ์อันสลับซับซ้อนครอบคลุมกลุ่มเมืองโบราณนครปฐม-อู่ทอง-คูบัว แล้วจึงเกิดการเชื่อมโยงบูรณาการทางสังคมและวัฒนธรรมที่กล่าวได้ว่าพัฒนาการของรัฐ (ศรี) ทวารวดีสัมพันธ์สืบเนื่องกับศูนย์กลางสำคัญชายฝั่งทะเล ตรงดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงซึ่งมีชื่อปรากฏในเอกสารจีนว่า ฟูนัน

4. เมืองโบราณคูบัว เจริญรุ่งเรืองในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11-16 และเจริญสูงสุดในพุทธศตวรรษที่ 13 ร่องรอยหลักฐานจากโบราณสถานหมายเลข 18 ที่ตั้งอยู่ในวัดโขลงสุวรรณคีรี ซึ่งได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนามหายาน หลักฐานสำคัญได้แก่ ลักษณะภูมิประเทศของเมืองคูบัว ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากทะเลเพียง 25 กิโลเมตร เรือบรรทุกสินค้าขนาดใหญ่จอดรออยู่ในลำน้ำอ้อมบริเวณเวียงทุนและโคกพริก (วิยะดา ทองมิตร, 2563) หลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงร่องรอยการเดินเรือในแม่น้ำอ้อมก็คือ การค้นพบเศษภาชนะดินเผาจีนสมัยราชวงศ์ซ่ง หยวน เหม็ง เครื่องปั้นดินเผา ลูกปัดรูปวาฬ หินสีและแก้วต่าง ๆ นอกจากนี้ยังพบศิลปกรรมโดยช่างฝีมือในราชวงศ์คุปตะของอินเดียอีกด้วย นอกจากนี้เมืองโบราณคูบัวแห่งนี้มีร่องรอยของความเจริญทางวัฒนธรรมที่เติบโตขึ้นพร้อมกับความเจริญด้านการค้าขายทั้งทางบกและทางน้ำ มีลักษณการเชื่อมโยงเส้นทางตามแนวสันทรายที่เรียกว่า “ถนนท้าวอู่ทอง”

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า จากร่องรอยหลักฐานจากโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ยังหลงเหลืออยู่ นำไปสู่การสันนิษฐานหรือการตั้งสมมติฐาน ซึ่งแนวคิดการอนุรักษ์ร่องรอยทางวัฒนธรรมจะส่งผลต่อความภาคภูมิใจและการเรียนรู้ของผู้ที่สนใจ ร่วมกันเชิดชูสิ่งที่เป็นคุณค่าของอดีต เพื่อเป็นแรงขับเคลื่อนการธำรงไว้สู่อนาคตต่อไป สอดคล้องกับแนวคิดของวิทูรย์ ตั้งเจริญ ที่เสนอแนวคิดการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม (Cultural Resources Management) เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของตนเองให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อมนุษย์ มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของวัฒนธรรม ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วิธีการดำรงชีวิต รวมถึง

ความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ในการสร้างคุณค่าทางวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดความยั่งยืน (วิทูรย์ ตั้งเจริญ, 2552) สำหรับอารยธรรมทวารวดีจัดเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นมรดกสร้างสรรค์ร่วมสมัย และพัฒนาปรับปรุงขึ้นใหม่ จนทำให้คนรุ่นหลังสามารถเข้าไปเรียนรู้ (ธนิก เลิศชาญฤทธิ์, 2554) ได้กล่าวว่า วิลเลียม ไลป์ และชารลส์ แม็กกิมซี ได้นำเสนอคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรม ที่จะส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของอารยธรรมทวารวดี ครอบคลุมคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าต่อมวลมนุษยชาติได้เป็นอย่างดี ไว้ 4 ประการ คือ 1) คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ 2) คุณค่าเชิงวิชาการ 3) คุณค่าเชิงสุนทรียะ และ4) คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ เช่น การจัดสร้างแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ เป็นต้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่เมืองโบราณอู่ทอง ก่อนการเข้ามาของศิลปวัฒนธรรมของอารยธรรมทวารวดี สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าชนชาติไทยได้ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนามาแต่ครั้งโบราณดึกดำบรรพ์ (ขุนวิจิตรมาตรา, 2496) สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน พระพุทธศาสนานำความเจริญแก่ประเทศชาติ ทั้งในเรื่องการศึกษา โดยได้อาศัยวัดและพระสงฆ์เป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทวิทยาการ ให้การอุปสมบทเป็นพระในพระพุทธศาสนาที่ถือกันมาจนเป็นประเพณีที่ดีงาม และสำคัญของคนในชาติจวบจนทุกวันนี้ อาจารย์ธิดา (ธิดา สาระยา, 2532) มีความเห็นว่าการนับถือพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องมือในการอบรมนิสัยจิตใจ ให้เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ เป็นเครื่องพอกพูนความดีงาม และความเจริญรุ่งเรือง ให้แก่คนไทยตราบเท่าทุกวันนี้

นักประวัติศาสตร์โบราณคดี (สุภัทรดิศ ดิศกุล, 2542) ได้ยืนยันถึงเรื่องราวความมีอยู่ของสุวรรณภูมิ (ก่อนสมัยทวารวดี) ซึ่งท่านได้ศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะเอเชียอาคเนย์สมัยโบราณเกี่ยวกับปัญหาเกี่ยวกับอาณาจักรฟูนันและอาณาจักรเจนละโดยทั่วไป และทำให้เชื่อได้ว่าการแบ่งช่วงยุคเพื่อศึกษาอารยธรรมทวารวดีนั้นแบ่งได้เป็น 4 ช่วงยุค คือ 1. สมัยก่อนทวารวดีตอนต้น (พุทธศตวรรษที่ 9 – 11) 2. สมัยทวารวดีตอนต้น (พุทธศตวรรษที่ 12 – 13) 3. สมัยทวารวดีตอนกลาง (พุทธศตวรรษที่ 14 – 15) และ4. สมัยทวารวดีตอนปลาย (พุทธศตวรรษที่ 16 - 18)

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัย เส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี พบว่า ผลผลิตที่ได้จากงานการวิจัยนี้ คือ แบบจำลองเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในพื้นที่วิจัย ได้แก่ เมืองอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เมืองคูบัว จังหวัดราชบุรี ดอนตาเพชร อำเภอพนมทวน และเมืองโบราณทุ่งขวาง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ดังนี้

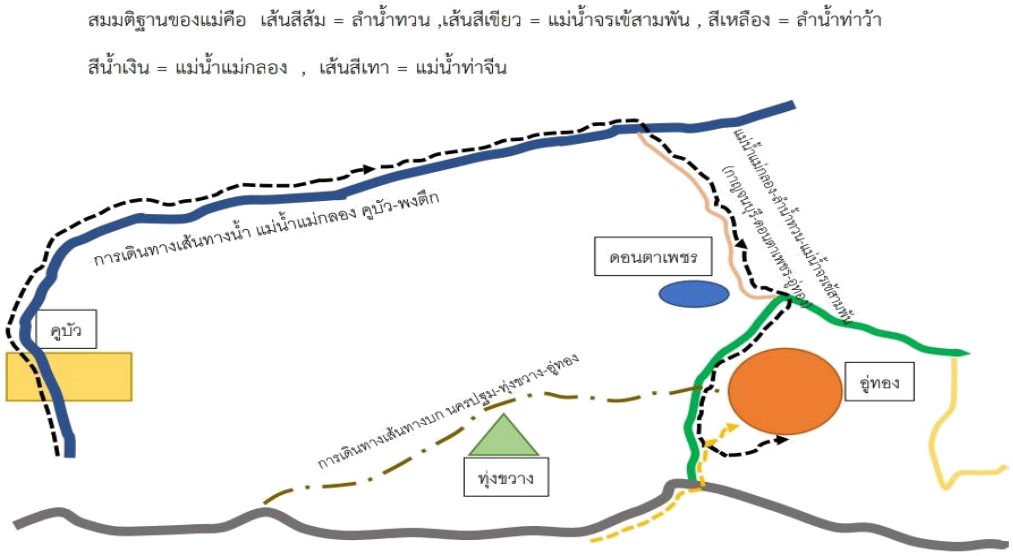

บทสรุป

การศึกษาประวัติศาสตร์ที่เป็นการสันนิษฐานหรือการตั้งสมมติฐาน ผู้วิจัยต้องอาศัยข้อมูลเพียงร่องรอยหลักฐานจากโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ยังหลงเหลืออยู่ ซึ่งแนวคิดการอนุรักษ์ร่องรอยทางวัฒนธรรมและเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนานี้จะส่งผลต่อความภาคภูมิใจและการเรียนรู้ของผู้ที่สนใจใคร่รู้ พร้อมร่วมกันเชิดชูสิ่งที่เรียกว่าคุณค่าของอดีตที่เป็นแรงขับเคลื่อนให้ดำรงสู่อนาคตต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) หน่วยงานการศึกษาภาครัฐที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการพัฒนาองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ศาสนา ควรสร้างความร่วมมือกับชุมชนในการฟื้นฟู เส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี ให้เป็นระบบและรูปแบบอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง ต่อไป

2) สำหรับภาคประชาชน สนับสนุนการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้เส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี อย่างต่อเนื่องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2. ข้อเสนอแนะในเชิงการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) ด้านการศึกษาองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยสามารถนำไปถอดบทเรียนเป็นพื้นที่ หรือกรณีศึกษาให้กับผู้เรียนด้านสังคมศาสตร์ ด้านศาสนา ด้านประวัติศาสตร์ หรือสาขาวิชาอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปต่อยอดองค์ความรู้ การนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ศึกษาอื่นโดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วม เป็นกระบวนการฝึกและสร้างการเรียนรู้

2) ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปศึกษาต่อยอด และถอดบทเรียนกระบวนการเพื่อขยายผลองค์ความรู้ให้บุคลากร ที่จะช่วยพัฒนารูปแบบการฟื้นฟูอาชีพ การสร้างรายได้ และการเชื่อมโยงและสอดคล้องกับบริบทเครือข่ายที่กำลังขับเคลื่อนองค์การแห่งการเรียนรู้

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาวิจัยประเด็นการพัฒนากิจกรรมเพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้อารยธรรมทวารวดีในพื้นที่อื่น ๆ เพิ่มเติม

เอกสารอ้างอิง

กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2510). *ตำนานพระพุทธเจดีย์.* พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: ศิวพร.

ทักษิณ อินทโยธา. (2534). *ใครคือเจ้าถิ่นลุ่มน้ำเจ้าพระยาและด้ามขวานทองเมื่อ 2,000-3,000 ปีก่อน***.** กรุงเทพมหานคร : ด่านสุทธาการพิมพ์.

ธนิก เลิศชาญฤทธิ์. (2554). *การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิริธร (องค์กรมหาชน).

ธิดา สาระยา. (2532). *(ศรี) ทวารวดี : ประวัติศาสตร์ยุคต้นของสยามประเทศ*. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ.

บัญชา พงษ์พานิช และคณะ. (2559). *จากอินเดียถึงไทย : รอยทางพระพุทธศาสนาแรกๆ*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ผาสุข อินทราวุธ. (2542). *ทวารวดี : การศึกษาเชิงวิเคราะห์จากหลักฐานทางโบราณคดี*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสมัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2547). *จาริกบุญ–จารึกธรรม.* กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก.

วิฑูรย์ ตั้งเจริญ. (2552). *วิสัยทัศน์ศิลปวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

วิยะดา ทองมิตร. (2563). *คูบัว ...เมืองท่าแห่งลุ่มน้ำแม่กลอง*. วารสาร เมืองโบราณ, 46(3), หน้า 16-26

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2562). *ศิลปะทวารวดีวัฒนธรรมพุทธศาสนายุคแรกเริ่มในดินแดนไทย*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2549). *ประวัติศาสตร์ โบราณคดี : เมืองอู่ทอง*. กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ.

สุจิตต์ วงศ์เทศ. (2548). *คนไทยมาจากไหน***.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.

เสถียร โพธินันทะ. (2515). *ภูมิประวัติพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร : บรรณาคาร.

การออกแบบผังโบราณคดีอารยธรรมทวารวดีพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี
The Archeological design of Dvaravati civilization in Suphanburi province

[1]พระครูอนุกูลกัลยาณกิจ [2]ภัทรกุล ศิลปรัตน์
[3]เอกมงคล เพ็ชรวงษ์ [4]พระมหาสิริ์ยส สิริยโส
[1]Phrakru Anukulkallayanakit [2]Phattharakul Silparat
[3]Aekmongkol Phetchawong [4]Phramahasiyos Siriyaso
[1234]วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
[1234]Suphanburi Srisuvarnabhumi Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
[1]Corresponding Author, Email: penphanfuang@gmail.com

Received June 5, 2024; **Revised** June 10, 2024; **Accepted:** June 11, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อศึกษาแผนผังประวัติศาสตร์โบราณคดีอารยธรรมทวารวดี 2. เพื่อเสริมสร้างการออกแบบผังโบราณคดีอารยธรรมทวารวดีที่มีอิทธิพลต่อพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี 3. เพื่อวิเคราะห์แผนผังโบราณคดีอารยธรรมทวารวดีเชิงพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ วิธีดำเนินการวิจัยใช้การสำรวจ การสัมภาษณ์ การสัมมนากลุ่มย่อย และกิจกรรมเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พื้นที่วิจัยได้แก่ เมืองโบราณอู่ทอง เมืองโบราณคูเมือง เมืองโบราณหนองราชวัตรและเมืองโบราณบ้านหนองแจง ผลการวิจัยพบว่า 1) โบราณสถานทั้ง 4 แห่ง ได้แก่ เมืองโบราณอู่ทอง เมืองโบราณคูเมือง เมืองโบราณหนองราชวัตรและเมืองโบราณบ้านหนองแจง เมืองโบราณอู่ทองเป็นเมืองโบราณเพียงแห่งเดียวที่มีร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีเพียงพอให้ศึกษาผังโบราณคดีอารยธรรมยุคทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรีได้ 2) ร่องรอยการออกแบบผังโบราณคดีมีอิทธิพลต่อการอยู่อาศัยของชุมชน เมืองโบราณอู่ทองได้พัฒนาตนเองไปสู่สังคมเมือง ทำการติดต่อค้าขายกับต่างชาติ มีบทบาทเป็นศูนย์กลางทางการค้าและศาสนา มีรูปแบบศิลปะคุปตะจากอินเดีย โบราณสถานและโบราณวัตถุที่พบในเมืองอู่ทองเป็นศิลปกรรมในสมัยทวารวดี ที่มีความหลากหลายในด้านสถาปัตยกรรม 3) เมืองโบราณอู่ทอง มีลักษณะผังเมืองสี่เหลี่ยมผืนผ้าค่อนข้างกลม ตัวเมืองด้านหนึ่งตั้งอยู่ติดกับลำน้ำมีคูน้ำและคันดินล้อมรอบ ไม่พบร่องรอยของสิ่งก่อสร้างที่เป็นที่อยู่อาศัย ส่วนใหญ่เป็นฐานเจดีย์ หรืออาคารขนาดเล็กก่อด้วยอิฐ ทั้งภายในและนอกเขตกำแพงเมือง แสดงให้เห็นว่าชุมชนโบราณนั้นอยู่กระจายกันออกไป

คำสำคัญ: การออกแบบ; ผังโบราณคดี; อารยธรรมทวารวดี

Abstract

This Article aimed to study: 1. To study the historical archaeological map of Dvaravati Civilization. 2. To enhance the design of the archaeological map of Dvaravati Civilization that influenced the area of Suphan Buri Province. 3. To analyze the spatial archaeological map of Dvaravati Civilization in Suphan Buri Province. This research is qualitative research. The methods employing surveys, interviews, subgroup seminars, and knowledge exchange activities. The research area includes the ancient cities of Utong, Khu Mueang, Nong Ratchawat, and Ban Nong Jaeng. The research findings are as follows: 1) All four archaeological sites, including Utong, Khu Mueang, Nong Ratchawat, and Ban Nong Jaeng, have sufficient archaeological evidence. Utong is the only ancient city with enough evidence to study the Thavaravadi period archaeological map in Suphanburi province. 2) The layout of the archaeological maps influences the community's livelihood. Utong has developed into an urban society, engaging in international trade and serving as a center for commerce and religion. It exhibits a blend of Indian-style art. The archaeological sites and artifacts found in Utong represent Thavaravadi-era craftsmanship, showcasing architectural diversity. 3) Utong's city layout is roughly rectangular and somewhat circular, with one side adjacent to a river, surrounded by moats and earthworks. No evidence of residential structures was found; mostly, there are pagoda bases or small brick structures, both inside and outside the city walls. This indicates that the ancient community was dispersed.

Keywords: Design; Archaeological Plan; Dvaravati Civilization

บทนำ

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติไทยมาเป็นเวลาช้านาน มีอิทธิพลต่อโครงสร้างของวัฒนธรรมไทยมากที่สุด ประเทศไทยนับว่าเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาในโลก คนไทยทั้งชาติยึดมั่นอยู่ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความเคารพบูชาพระรัตนตรัย พระพุทธศาสนามีอิทธิพลเป็นอันมากต่อความเชื่อ และความประพฤติหรือการดำรงชีวิตของคนไทย (พิทูร มลิวัลย์ และไสว มาลาทอง : 2542) การศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับรากเหง้าของวิถีชีวิตของชาติไทย การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งจะเป็นช่องทางหนึ่งในการลดทอนการครอบงำของพหุวัฒนธรรม ช่วยในการรักษาเอกลักษณ์ของชาติ และอัตลักษณ์ของคนไทย รวมถึงวัฒนธรรมชองชาติอย่างแท้จริง การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ นอกจากจะเป็นการแสวงหาความหมายที่แฝงอยู่ในเหตุการณ์ของอดีตแล้ว ยังได้เรียนรู้ วิธีการบันทึกของนักประวัติศาสตร์ ในแต่ละยุค รู้ระบบการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการสร้างองค์ความรู้ ทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะประวัติการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (วินัย พงศ์ศรีเพียร : 2543) ที่เข้ามามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของประชาชนสมัยอารยธรรมสมัยทวารวดีช่วงพุทธ

ศตวรรษที่ 2 – 5 เมืองอู่ทองมีบทบาทเป็นเมืองท่าสำคัญในสมัยทวารวดี เนื่องจากเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ใกล้ทะเลและมีทางน้ำเข้าออกต่อกับฝั่งทะเลโดยตรงได้ อีกทั้งยังได้พบโบราณวัตถุประเภทตราประทับดินเผาซึ่งเป็นของติดตัวพ่อค้าชาวอินเดียในสมัยหลังคุปตะ (พุทธศตวรรษที่ 12-14) เป็นจำนวนมาก และในบริเวณเมืองนครปฐมโบราณและในบริเวณใกล้เคียง ตราประทับที่แสดงถึงบทบาทด้านการค้าของเมืองนี้ คือ ตราประทับดินเผารูปเรือ และตราประทับ 2 หน้ารูปคชลักษมีและ เทพกุเวร (จิรา จงกล : 2510) นักวิชาการทางโบราณคดีลงความเห็นว่า เป็นศิลปกรรมในวัฒนธรรมทวารวดีที่รับอิทธิพลอินเดียสมัยคุปตะและหลังคุปตะนอกนั้นยังพบ ศิลาธรรมจักรจำนวนมากกว่า 30 วง ตลอดจน พระพิมพ์เป็นจำนวนมาก

จากหลักฐานด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ ด้านโบราณคดี (รวมด้านจารึก) อาจนำไปสู่ข้อสันนิษฐานที่ว่า เมืองนครปฐมโบราณน่า จะมีบทบาทเป็นเมืองหลวง หรือศูนย์กลางของรัฐทวารวดีในยุคหลังราวพุทธศตวรรษที่ 13-16 ในขณะที่เมืองอู่ทอง น่าจะมีบทบาทเป็นเมืองหลวงหรือศูนย์กลางของรัฐทวารวดีในยุคแรก รวมพุทธศตวรรษที่ 9-13 ส่วนเมืองลพบุรีนั้น คงจะเป็นเมืองลูกหลวง (ผาสุข อินทราวุธ : 2542) พระพุทธศาสนาในช่วงแรกเข้ามาและเผยแผ่สู่เมืองอู่ทองนั้นมีกำเนิด อิทธิพล ร่องรอย และพัฒนาการมาอยู่อย่างไร และสมัยต่อมาอีกอย่างไรบ้าง ยังคงเป็นเรื่องท้าทายและรอการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมอยู่เสมอ

ส่วนการศึกษาวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ด้านอื่นๆ เช่น โบราณคดี และการขุดค้นหาหลักฐานเพื่อยืนยันถึงความมีอยู่ของกลุ่มชุมชนในอดีต ทำให้การศึกษาเรื่องราวของพระพุทธศาสนาในช่วงดังกล่าวขาดตอนไป ปัจจุบันได้มีนักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีทำการสำรวจ ขุดค้นพบข้อมูลใหม่ ๆ จำนวนมาก ที่จะทำให้สามารถทราบความเป็นมา และสถานการณ์ของพระพุทธศาสนาในเหตุการณ์ดังกล่าวได้ดีขึ้น เพียงแต่เรื่องราวดังกล่าว เป็นการนำเสนอที่ยังกระจัดกระจายกันอยู่ไม่ได้กล่าวต่อเนื่องกัน เพราะต่างคนต่างศึกษา ค้นคว้า ทำให้ประวัติศาสตร์ไม่ต่อเนื่องเท่าที่ควร การศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับเรื่องทวารวดี รวมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านศิลปกรรมว่า มีความเกี่ยวข้องกันมามากน้อยเพียงใด แล้วนำเสนอผลการวิจัย ซึ่งจะก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ตลอดถึงร่องรอยและอิทธิพลด้านต่าง ๆ ที่ได้รับจากพระพุทธศาสนา ที่จะเกิดประโยชน์ต่อการศึกษา ซึ่งจะทำให้ทราบว่า คนสมัยทวารวดีอยู่ร่วมกันหลายเผ่าพันธุ์ และมีความสัมพันธ์กันในด้านศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา มีการสร้างสรรค์วัฒนธรรมประเพณีร่วมกัน จนกลายเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงความหลากหลาย ทางวัฒนธรรม ทางสังคมและคติความเชื่อ

ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวกับ แผนผังโบราณคดีอารยธรรมทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งได้ศึกษาข้อมูลทางด้านภูมิศาสตร์ ด้านศิลปกรรม ด้านประวัติศาสตร์และด้านโบราณคดี ว่ามีความเกี่ยวข้องสอดคล้องกันเพียงใดแล้วจึงนำเสนอผลการศึกษาวิจัยพัฒนาเป็นองค์ความรู้ใหม่ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแผนผังประวัติศาสตร์โบราณคดีอารยธรรมทวารวดี

2. เพื่อเสริมสร้างการออกแบบผังโบราณคดีอารยธรรมทวารวดีที่มีอิทธิพลต่อพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี

3. เพื่อวิเคราะห์แผนผังโบราณคดีอารยธรรมทวารวดีเชิงพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกับวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบค้นคว้าจะใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) และจะนำเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Descriptive) พื้นที่วิจัย คือ จังหวัดสุพรรณบุรี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แบบสัมมนากลุ่มย่อย โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูล นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ อภิปรายผลด้วยวิธีการเขียนเชิงพรรณนา มุ่งนำผลการวิจัยมาสร้างชุดองค์ความรู้เกี่ยวกับการออกแบบผังโบราณคดีอารยธรรมทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรี ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เป็นการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 โดยกำหนดระเบียนวิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทั้งที่เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Document Research) ร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) การดำเนินงานที่เป็นแนวทางการศึกษาเพื่อการเก็บข้อมูลประกอบด้วย

1) การศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary Research) ได้ศึกษาข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ (Primary Source) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ พระไตรปิฎก คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เอกสารวิชาการ ฐานข้อมูลที่เป็นแหล่งสืบค้นงานวิจัย (Data sources) เพื่อใช้ในการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแผนผังประวัติศาสตร์โบราณคดีอารยธรรมทวารวดี

2) การศึกษาข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลในพื้นที่ โดยวิธีการสนทนากลุ่มกับประชาชน กลุ่มผู้นำ นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้หลักฐานของการศึกษาแผนผังประวัติศาสตร์โบราณคดีอารยธรรมทวารวดี ในพื้นที่ศึกษาและพื้นที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์จากการลงภาคสนาม มาใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) กิจกรรมนี้ได้จัดขึ้นที่จิปาถะภัณฑ์สถาน วัดโขลงสุวรรณคีรี จังหวัดราชบุรี มีผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมกิจกรรม 56 รูป/คน ตามประเด็นดังนี้

1) การวิเคราะห์ร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดี จากหลักฐานจากการศึกษาร่วมกับกระบวนการสัมภาษณ์แบบเจาะจงร่วมกับการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) นำมาวิเคราะห์ให้เห็นว่า อิทธิพลของศิลปะอินเดีย การเคลื่อนเข้ามาของพระพุทธศาสนา และการตั้งมั่นของพระพุทธศาสนา ที่ปรากฏในช่วงระยะเวลานี้ สามารถแบ่งออกเป็น 4 ช่วงด้วยกัน

2) วิเคราะห์ร่องรอยประวัติศาสตร์ โบราณคดี ปฏิมากรรม เส้นทางการขยายตัวของผู้คนในยุคนั้น รวมทั้งบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีความสำคัญในกระบวนเก็บรวบรวมข้อมูลเชิง

ประจักษ์ จัดสัมมนากลุ่มย่อย ในประเด็นการออกแบบผังโบราณคดีอารยธรรมทวารวดีที่มีอิทธิพลต่อพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี

ขั้นตอนที่ 3 เป็นการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมสานเสวนา ในประเด็นวิเคราะห์แผนผังโบราณคดีอารยธรรมทวารวดีเชิงพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญอารยธรรมทวารวดี ปราชญ์ท้องถิ่น และประชนชนผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรม พร้อมทั้งนำเสนอโมเดลแผนผังโบราณคดีอารยธรรมทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งกิจกรรมนี้ได้จัดขึ้นที่ ห้องประชุมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอู่ทอง มีผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรม ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลวิจัยที่มีความสอดคล้องกับประเด็นการวิจัย โดยใช้วิธีการเจาะจงตามการศึกษาวิจัย จำนวน 56 คน ดังนี้คือ 1) ประชาชนในพื้นที่จำนวน 4 แห่ง ๆ ละ 5 คน รวมเป็น 20 คน 2) ปราชญ์ท้องถิ่น ในพื้นที่จำนวน 4 แห่ง ๆ ละ 2 คน รวมเป็น 8 คน 3) นักวิชาการด้านโบราณคดี และประวัติศาสตร์ ในพื้นที่จำนวน 4 แห่ง ๆ ละ 2 คน รวมเป็น 8 คน 4) ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมทวารวดี ในพื้นที่จำนวน 4 แห่ง ๆ ละ 2 คน รวมเป็น 8 คน 5) ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวของภาครัฐและเอกชน ในพื้นที่จำนวน 4 แห่ง ๆ ละ 3 คน รวมเป็น 12 คน

การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย แผนผังโบราณคดีอารยธรรมทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรี ด้วยข้อมูลทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี โบราณวัตถุ จากข้อมูลวิชาการทั้งในและต่างประเทศร่วมกับการวิเคราะห์บริบทเชิงพื้นที่ เพื่อแสดงให้เห็นถึงหลักฐานที่จะเชื่อมโยงการออกแบบแผนผังโบราณคดีอารยธรรมทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรี ด้วยการสร้างแบบจำลองเส้นทางการออกแบบผังโบราณคดีอารยธรรมทวารวดีพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี และเผยแพร่ออกสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ต่อไป

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1. ผลการวิจัยพบว่า พื้นที่วิจัยในจังหวัดสุพรรณบุรี ได้แก่ เมืองโบราณอู่ทอง เมืองโบราณบ้านคูเมือง เมืองโบราณหนองราชวัตร และเมืองโบราณหนองแจง พบอารยธรรมทวารวดีในเมืองอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรีเท่านั้น และจากการศึกษาตำแหน่งที่ตั้งของโบราณสถานที่เมืองโบราณอู่ทอง สามารถแบ่งกลุ่มโบราณสถานออกได้เป็น 2 กลุ่มคือ โบราณสถานที่ตั้งอยู่ในเมืองโบราณ และโบราณสถานที่ตั้งอยู่นอกเมืองโบราณ

1. เมืองโบราณอู่ทองปรากฏแนวป้อมก่อด้วยศิลาแลง ทางด้านตะวันออกของเมือง ภายหลังแนวป้อมกำแพงที่ว่านี้ถูกรื้อทำลายออกไป และพบแนวคันดินเป็นทางยาวคดเคี้ยว เรียกกันว่า “ถนนท้าวอู่ทอง” เชื่อว่าเป็นถนนโบราณของเมืองแห่งนี้ อีกแห่งเป็นแนวคันดินรูปโค้งเกือกม้าซึ่งตั้งอยู่ตามแนวเชิงเขาคอก ที่เรียกกันว่า “คอกช้างดิน” ที่เชื่อกันว่าเป็นเพนียดดินสำหรับคล้องช้างในสมัยโบราณ ตลอดจนหลักฐานข้อมูลบนภาพถ่ายทางอากาศที่แสดงให้เห็นแนวของแม่น้ำจรเข้สามพันไหลผ่านตัวเมืองอู่ทองไปทางเหนือ แล้วอ้อมมาทางตะวันออก มีร่องน้ำเปิดกว้างเป็นปากแม่น้ำ เป็นแนวชายฝั่งทะเลเดิม

2. เมืองโบราณบ้านคูเมือง ตั้งอยู่ที่บ้านคูเมือง ตำบลห้วยขัน จังหวัดสุพรรณบุรี สันนิษฐานว่าเป็นชุมชนโบราณสมัยทวาราวดี ด้วยมีผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมมุมมน กว้าง 650 เมตร ยาว 750 เมตร สูงจากพื้น 1 เมตร มีเนินดินขนาดใหญ่และมีคูน้ำคันดินล้อมรอบ มีการขุดค้นพบภาชนะดินเผา

มากมาย เช่น เครื่องถ้วยชาม หม้อ ไห กาน้ำ ลูกปัดหินสีต่าง ๆ ตะคันดินเผา ธรรมจักรหินเขียว ตุ้มหู ลูกปัด หินสี นำไปเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอินทร์บุรี

3. โบราณคดีหนองราชวัตร แรก พบโบราณวัตถุที่ฝังร่วมกับศพและในพื้นที่อยู่อาศัยหลายชนิด เช่น ขวานหินกะเทาะ ขวานหินขัด กำไลหิน และภาชนะดินเผา โดยเฉพาะการพบขาหม้อสามขาทำให้สามารถกำหนดอายุโดยเทียบเคียงได้กับที่แหล่งโบราณคดีบ้านเก่า จ.กาญจนบุรี ที่เคยมีการกำหนดอายุไว้แล้วว่าอยู่ในยุคหินใหม่ อายุราว 4,000 - 3,500 ปีมาแล้ว

4. โบราณบ้านหนองแจง ไป ลักษณะทั่วไปเป็นเมืองที่มีคันคู 2 ชั้น ชั้นในเป็นรูปร่างวงรี ขนาดความกว้าง 500 เมตร ยาว 1,000 เมตร พบโบราณวัตถุในพื้นที่สันนิษฐานว่าเป็นเมืองมีอายุสมัยทวารวดีตอนกลางและสิ้นสุดเพียงสมัยลพบุรี มีการพบพระพุทธรูปบูชาศิลปะทวารวดีพบพระพิมพ์เนื้อชิน ศิลปะลพบุรี พบอีแปะจีน มีอักษร “ไคหยวนทงป่าว” สมัยราชวงศ์ถังและราชวงศ์ซ่ง ปัจจุบันชาวบ้านบุกเบิกเป็นเขตเกษตรกรรมปลูกข้าวและพืชไร่

จากโบราณสถานทั้ง 4 แห่ง ได้แก่ เมืองโบราณอู่ทอง เมืองโบราณคูเมือง เมืองโบราณหนองราชวัตรและเมืองโบราณบ้านหนองแจง พบว่าเมืองโบราณอู่ทองเป็นเมืองโบราณเพียงแห่งเดียวที่มีร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดี เพียงพอให้ศึกษาผังโบราณคดีอารยธรรมยุคทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรีต่อไปได้

วัตถุประสงค์ที่ 2. ผลการวิจัยพบว่า การออกแบบผังโบราณคดีที่มีอิทธิพลต่อพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี ที่มีร่องรอยการอยู่อาศัยของชุมชนตั้งแต่ก่อนสมัยประวัติศาสตร์ตอนปลาย 2,500-2,000 ปีมาแล้ว พื้นที่เมืองโบราณอู่ทองได้พัฒนาตนเองไปสู่สังคมเมืองสมัยประวัติศาสตร์ ในราวพุทธศตวรรษที่ 5-9 ทำการติดต่อค้าขายกับต่างชาติ เช่น เวียดนาม จีน อินเดีย ตะวันออกกลาง และยุโรป มีบทบาทเป็นศูนย์กลางทางการค้า ได้ค้นพบลูกปัดแก้ว เหรียญกษาปณ์ เหรียญโรมันสมัยจักรพรรดิวิกโตรีนุส ปฏิมากรรมดินเผารูปพระสงฆ์ 3 รูปอุ้มบาตร และพระพุทธรูปปั้นนาคปรกศิลปะแบบอมราวดี มีหลักฐานยืนยันว่าเมืองอู่ทองเป็นเมืองหลวงและเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ ยึดคติทางศาสนารูปแบบศิลปะคุปตะจากอินเดีย (พระธรรมปิฎก : 2547) โบราณสถานโบราณวัตถุที่พบในเมืองอู่ทองเป็นศิลปกรรมในสมัยทวารวดี เช่น เศียรพระพุทธรูปทองคำ เจดีย์ พระพุทธรูปปางประทานธรรมจักร และในช่วงเวลานั้นพระพุทธศาสนานิกายมหายานก็ได้เผยแพร่เข้ามา โดยได้พบพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรและพระโพธิสัตว์ปัทมปาณิ ปัจจุบันเมืองโบราณอู่ทองตั้งอยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจรเข้สามพัน มีลักษณะเป็นรูปวงรี มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ ทิศตะวันตกเป็นเขารางกะปิด เขาคำเทียม และเขาพระ ทิศตะวันออกเป็นที่ราบกักเก็บน้ำ นอกเมืองมีแนวคันดินเป็นถนนโบราณเรียกว่า "ถนนท้าวอู่ทอง" และแนวคันดินรูปเกือกม้าเรียกว่า "คอกช้างดิน" คงจะเป็นเพนียดคล้องช้างโบราณหรือสระเก็บน้ำในศาสนาพราหมณ์ก็เป็นได้

วัตถุประสงค์ที่ 3. ผลการวิจัยพบว่า สามารถวิเคราะห์แผนผังโบราณคดีอารยธรรมทวารวดีเชิงพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี ทั้งที่เป็นรูปแบบสิ่งก่อสร้างและพื้นที่ ซึ่งพบเป็นหลักฐานทั้งโบราณสถานและพบโบราณวัตถุหลายประเภทจำนวนมาก ส่วนใหญ่จะมีความเกี่ยวเนื่องในศาสนาแต่ก็มีบางส่วนเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตประจำวัน โบราณสถานที่สร้างขึ้นตามความเชื่อของคนในสมัยทวารวดี มีทั้งศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ โบราณสถานที่พบบริเวณเมืองโบราณอู่ทองนิยมใช้อิฐและศิลาแลง โดยมีทั้งแบบที่สร้างด้วยอิฐอย่างเดียว ศิลาแลงอย่างเดียว หรือทั้งอิฐและศิลาแลงผสมผสานกัน อิฐที่

ใช้จะมีขนาดใหญ่ขนาดกว้างประมาณ 15 ชม. ยาวประมาณ 30 ม. และหนาประมาณ 10 ชม. ส่งปลต่อการเรียนรู้และการอนุรักษ์ของหน่วยงานต่าง ๆ มากขึ้น

ตำแหน่งที่ตั้งโบราณสถานบริเวณเมืองโบราณอู่ทอง ตัวเมืองโบราณตั้งอยู่บริเวณที่ราบเชิงเขาคำเทียมและเขาพระ มีแม่น้ำจระเข้สามพันเป็นแม่น้ำสายใหญ่ที่สำคัญไหลผ่านตัวเมือง จากลักษณะภูมิประเทศลักษณะนี้ทำให้พบหลักฐานโบราณสถานกระจายตัวทั้งในเมืองและตามเชิงเขาคำเทียมและเขาพระ ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มโบราณสถานออกได้เป็น 2 กลุ่มคือ 1) โบราณสถานที่ตั้งอยู่ในเมืองโบราณ พบโบราณสถานเหลืออยู่ 4 แห่งคือ เจดีย์หมายเลข 3 เจดีย์หมายเลข 4 วิหารหมายเลข 5 และเจดีย์หมายเลข 8 และ2) โบราณสถานที่ตั้งอยู่นอกเมืองโบราณ พบเป็นจำนวนมากกว่า 15 แห่ง รวมถึงแหล่งโบราณคดีกลุ่มคอกช้างดิน เจดีย์หมายเลข 1 เจดีย์หมายเลย 6 เจดีย์หมายเลข 7 และเจดีย์หมายเลข 13และ 14 บางแห่งพบฐานเจดีย์ขนาดเล็กและบางก็ชำรุดเสื่อมสภาพไป

การศึกษาลักษณะทางสถาปัตยกรรมของโบราณสถานเมืองโบราณอู่ทอง พบว่าโบราณสถานสมัยทวารวดีกระจายตัวอยู่ทั่วไปทั้งในเมืองและนอกเมือง โดยเฉพาะนอกเมืองนั้นพบเป็นจำนวนมาก ดังกล่าวมาแล้วในประเด็นเรื่องที่ตั้ง ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของโบราณสถานเท่าที่ศึกษาพบจะเหลือเพียงส่วนฐาน โบราณสถานเท่าที่พบทั้งหมดในเมืองโบราณอู่ทองสามารถแยกรูปแบบแผนผังออกได้เป็น ผังรูปผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส ผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ผังรูปวงกลม และผังรูปแปดเหลี่ยม เช่น เจดีย์หมายเลข 2 ตั้งอยู่นอกคูเมือง ทำจากอิฐผสมศิลาแลงโดยใช้แลงเสริมในส่วนฐาน ขนาดฐานกว้างยาวด้านละ 28.35 ม. สูงประมาณ 1 ม. รูปแบบองค์เจดีย์อยู่ในแผนผังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีเจดีย์ประจำมุมทั้ง 4 อยู่ในผังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ฐานเจดีย์ประจำมุมกว้างยาวด้านละ 4.20 ม. ฐานล่างก่ออิฐยกกระเปาะที่ด้านและมุมทั้ง 4 ด้าน องค์เจดีย์แต่ละด้านมีมุขยื่น 3 มุข โดยก่อเป็นบัวเหนือฐานบัวก่อเป็นช่องซุ้ม คือ มุขกลาง 3 ซุ้ม มุขริมข้างละ 6 ซุ้ม หรือเจดีย์หมายเลข 9 ตั้งอยู่นอกเมือง ทำจากอิฐ ขนาดฐานชั้นล่างกว้างยาวด้านละ 1- ม. สูง 1.3 ม. มีเจดีย์ประจำมุมในผังทรงกลมผังสี่เหลี่ยมยกกระเปาะที่มุมทั้ง 4 ด้าน แต่ละด้านประดับช่องซุ้ม เป็นต้น

โบราณสถานคอกช้างดิน หมายเลข 5 เป็นฐานอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า โครงสร้างก่อจากศิลาแลง มีขนาดความกว้าง 9 ม. ยาว 12 ม. ลักษณะเป็นทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีมุขยื่นทางด้านหน้า โบราณสถาน คอกช้างดิน หมายเลข 6 เป็นฐานอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า โครงสร้างก่อด้วยศิลาแลง มีขนาดความ 9.5 ม. ยาว 13 ม. ส่วนฐานมีลักษณะซ้อนกัน 2 ชั้น มีมุขยื่นทางด้านหน้าและด้านหลัง

บริเวณเมืองโบราณอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี มีผังเมืองสี่เหลี่ยมมุมมนและค่อนข้างกลมเป็นรูปวงกลม วงรี และเกือบเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขึ้นอยู่กับภูมิประเทศ ตัว เมืองด้านหนึ่งมักตั้งอยู่ติดกับ ลำน้ำ มีคูน้ำและคันดินล้อมรอบ โดยทั่วไป มีเพียงชั้นเดียว อาจใช้ประโยชน์เพื่อการป้องกันอุทกภัย การสาธารณูปโภค หรือการป้องกันศัตรู ไม่พบหลักฐานสิ่งก่อสร้างที่เป็นที่อยู่อาศัย ส่วนใหญ่เป็นฐานเจดีย์ หรืออาคารขนาดเล็กก่อด้วยอิฐ ทั้งภายในและนอกเขตกำแพง เมือง แสดงให้เห็นว่าชุมชนโบราณนั้นอยู่กระจายกันออกไปมิได้อยู่อาศัย เฉพาะภายในเขตกำแพงเมืองดังรูป

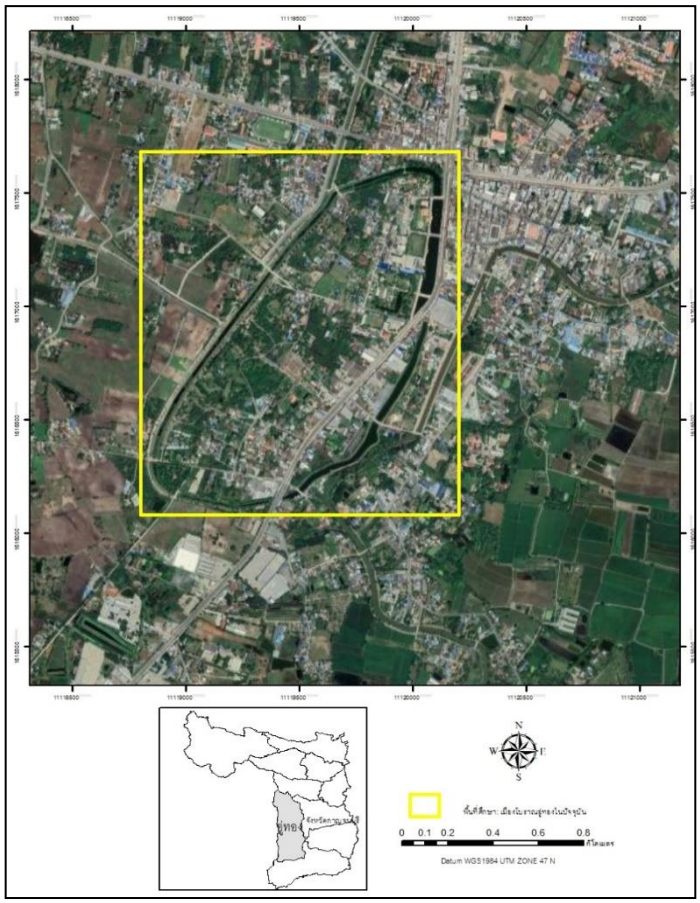

ภาพประกอบ 1 แผนที่เมืองอู่ทอง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า

การศึกษาตำแหน่งที่ตั้งของโบราณสถานที่เมืองโบราณอู่ทอง สามารถแบ่งกลุ่มโบราณสถานออกได้เป็น 2 กลุ่มคือ โบราณสถานที่ตั้งอยู่ในเมืองโบราณ และโบราณสถานที่ตั้งอยู่นอกเมืองโบราณ สอดคล้องกับแนวคิดของ ธิดา สาระยา นักวิชาการด้านโบราณคดี (ธิดา สาระยา : 2532) ได้กล่าวไว้ว่ามีเครือข่ายสัมพันธ์อันสลับซับซ้อนครอบคลุมกลุ่มเมืองโบราณนครปฐม-อู่ทอง-คูบัว แล้วจึงเกิดการเชื่อมโยงบูรณาการทางสังคมและวัฒนธรรมที่กล่าวได้ว่าพัฒนาการของทวารวดี สัมพันธ์สืบเนื่องกับศูนย์กลางสำคัญชายฝั่งทะเล ตรงดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงซึ่งมีชื่อปรากฏในเอกสารจีนว่าฟูนัน บริเวณเวียงทุนและโคกพริกหลักฐานของ วิยะดา ทองมิตร ที่แสดงให้เห็นถึงร่องรอยการเดินเรือในแม่น้ำอ้อมก็คือ การค้นพบเศษภาชนะดินเผาจีนสมัยราชวงศ์ซ่ง หยวน เหม็ง เครื่องปั้นดินเผา ลูกปัดรูปวาฬ หินสีและแก้วต่าง ๆ (วิยะดา ทองมิตร : 2563) นอกจากนี้การพบร่องรอยของความเจริญทางวัฒนธรรมสอดคล้องกับแนวคิดของ ธิติพงศ์ มีทอง ว่าเติบโตขึ้นพร้อมกับความเจริญด้านการค้าขายทั้งทางบกและทางน้ำ มีลักษณการเชื่อมโยงเส้นทางตามแนวสันทรายที่เรียกว่า “ถนนท้าวอู่ทอง” (ธิติพงศ์ มีทอง : 2562)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า สามารถวิเคราะห์ถึงอิทธิพลของทวารวดีเราสามารถแบ่ง ศิลปะได้ออกเป็น 4 ยุคซึ่งพบได้ทั่วไปจากโบราณสถานและวัตถุในเมืองโบราณอู่ทอง ดังนี้

(1) ยุคก่อนสมัยทราวรดี (ราวพุทธศตวรรษที่ 6-11) ประกอบด้วย

- ศิลปะอมราวดี (พุทธศตวรรษที่ 6-9) เรียกว่ายุคศิลปะอินเดียอย่างแท้จริง
- ศิลปะคุปตะ (พุทธศตวรรษที่ 9-11) เรียกว่ายุคทองของอินเดียโบราณ
- ศิลปะปัลลวะ (พุทธศตวรรษที่ 8-11) เรียกว่ายุคต้นกำเนิดของศิลปะอินเดียใต้
- ศิลปะปาละ (พุทธศตวรรษที่ 12-17) เรียกว่ายุคประมุขแห่งกวาดา

(2) ยุคสมัยทวารวดีตอนต้น (ราวพุทธศตวรรษที่ 12-13) เรียกว่ายุคกระจายตัว

(3) ยุคสมัยทวาวดีตอนกลาง (ราวพุทธศตวรรษที่ 14-15) เรียกว่ายุคทวารวดีอย่างแท้จริง

(4) ยุคสมัยทวารวดีตอนปลาย (ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 16-18) เรียกว่ายุคเสื่อม

จากหลักฐานทั้งด้านสถาปตยกรรม ประติมากรรม และจารึก เป็นเครื่อง ยืนยันวาพระพุทธศาสนาตั้งมั่นและเจริญเรืองตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 8-16 ทั้งนี้ เห็นได้จากมีการสร้างสถูปเจดียวิหารต่าง ๆ โดยเฉพาะที่เมืองอู่ทองโบราณ เจดีย์วัดพระเมรุ เจดีย์พระประโทนเจดียจุลประโทนและพระปฐมเจดีย ที่มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 12-16 (ผาสุก อินทราวุธ : 2542)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของโบราณสถานของเมืองโบราณอู่ทอง สมัยทวารวดีกระจายตัวอยู่ทั่วไปทั้งในเมืองและนอกเมือง โดยเฉพาะนอกเมืองนั้นพบเป็นจำนวนมาก ดังกล่าวมาแล้วในประเด็นเรื่องที่ตั้ง ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของโบราณสถานเท่าที่ศึกษาพบจะเหลือเพียงส่วนฐาน ดังนั้นจึงศึกษาได้เพียงลักษณะส่วนฐานที่สามารถพิจารณาได้จากผังและรูปแบบบางส่วนที่เหลืออยู่ โดยจากการศึกษาพบว่าโบราณสถานเท่าที่พบทั้งหมดในเมืองโบราณอู่ทองสามารถแยกรูปแบบแผนผังออกได้เป็น ผังรูปผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส ผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ผังรูปวงกลม และผังรูปแปดเหลี่ยม สอดคล้องกับหลักฐานของ ศาสตราจารย์ฌอง บวสเซอลีเยร์ ที่ตั้งสมมติฐานว่า เมืองโบราณอู่ทองเป็นเมืองหลวงของรัฐทวารวดี เพราะพบจารึกพระนามกษัตริย์ทวารวดีบนแผ่นทอง (สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 : 2545) นอกจากนี้ยังมีหลักฐานเกี่ยวกับระบบการจัดการน้ำ โดยการทำคันดินบังคับน้ำที่บริเวณระหว่างเขาตาก้าวและเขาโกปิดทองและการทำคันดินเป็นที่เก็บน้ำ ตรงบริเวณเขาคอก เรียกว่าโบราณสถานคอกช้างดินในอดีตเคยมีข้อสันนิษฐานว่าเมืองโบราณอู่ทองเจริญขึ้นได้จากการเป็นเมืองท่าชายฝั่งทะเลโบราณสมัยทวารวดี ทั้งโบราณวัตถุที่มีอายุในยุคก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย เรื่อยมาจนถึงโบราณวัตถุที่มีอายุร่วมสมัยกันกับทวารวดี เช่น ลูกปัดหินคาร์เนเลียนและหินอาเกตที่มีแหล่งผลิตอยู่ในประเทศอินเดีย เครื่องประดับแบบลิง ลิง โอ เหรียญโรมัน เหรียญอาหรับ ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยเปอร์เซีย

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย การออกแบบผังโบราณคดีอารยธรรมทวารวดีพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า อิทธิพลของทวารวดีเราสามารถแบ่ง ศิลปะได้ออกเป็น 4 ยุคซึ่งพบได้ทั่วไปจากโบราณสถานและวัตถุในเมืองโบราณอู่ทอง ดังนี้

(1) ยุคก่อนสมัยทราวรดี (ราวพุทธศตวรรษที่ 6-11) ประกอบด้วย

- ศิลปะอมราวดี (พุทธศตวรรษที่ 6-9) เรียกว่ายุคศิลปะอินเดียอย่างแท้จริง

- ศิลปะคุปตะ (พุทธศตวรรษที่ 9-11) เรียกว่ายุคทองของอินเดียโบราณ
- ศิลปะปัลลวะ (พุทธศตวรรษที่ 8-11) เรียกว่ายุคต้นกำเนิดของศิลปะอินเดียใต้
- ศิลปะปาละ (พุทธศตวรรษที่ 12-17) เรียกว่ายุคประมุขแห่งกวาดา

(2) ยุคสมัยทวารวดีตอนต้น (ราวพุทธศตวรรษที่ 12-13) เรียกว่ายุคกระจายตัว

(3) ยุคสมัยทวาวดีตอนกลาง (ราวพุทธศตวรรษที่ 14-15) เรียกว่ายุคทวารวดีอย่างแท้จริง

(4) ยุคสมัยทวารวดีตอนปลาย (ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 16-18) เรียกว่ายุคเสื่อม

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของโบราณสถานเมืองโบราณอู่ทอง เป็นโบราณสถานสมัยทวารวดีกระจายตัวอยู่ทั่วไปทั้งในเมืองและนอกเมือง โดยเฉพาะนอกเมืองนั้นพบเป็นจำนวนมาก ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของโบราณสถานเท่าที่ศึกษาพบจะเหลือเพียงส่วนฐาน ดังนั้นจึงศึกษาได้เพียงลักษณะส่วนฐานที่สามารถพิจารณาได้จากผังและรูปแบบบางส่วนที่เหลืออยู่ โดยจากการศึกษาพบว่าโบราณสถานเท่าที่พบทั้งหมดในเมืองโบราณอู่ทองสามารถแยกรูปแบบแผนผังออกได้เป็น ผังรูปผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส ผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ผังรูปวงกลม และผังรูปแปดเหลี่ยม

บทสรุป

เมืองโบราณอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี มีผังเมืองสี่เหลี่ยมมุมมนและค่อนข้างกลม เป็นรูปวงกลม วงรี และเกือบเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขึ้นอยู่กับภูมิประเทศ ตัว เมืองด้านหนึ่งมักตั้งอยู่ติดกับ ลำน้ำ มีคูน้ำและคันดินล้อมรอบ โดยทั่วไป มีเพียงชั้นเดียว อาจใช้ประโยชน์เพื่อการป้องกันอุทกภัย การสาธารณูปโภค หรือการป้องกันศัตรู ไม่พบหลักฐานสิ่งก่อสร้างที่เป็นที่อยู่อาศัย ส่วนใหญ่ เป็นฐานเจดีย์ หรืออาคารขนาดเล็กก่อด้วยอิฐ ทั้งภายในและนอกเขตกำแพง เมือง แสดงให้เห็นว่าชุมชนโบราณนั้นอยู่กระจายกันออกไปมิได้อยู่อาศัย เฉพาะภายในเขตกำแพงเมือง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) หน่วยงานการศึกษาภาครัฐที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการพัฒนาองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ ศาสนา ควรสร้างความร่วมมือกับชุมชนในการฟื้นฟูและอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุของอารยธรรมทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรี ให้เป็นระบบและรูปแบบอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในเชิงการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) ด้านการศึกษาองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยสามารถนำไปถอดบทเรียนเป็นพื้นที่ หรือกรณีศึกษาให้กับผู้เรียนด้านสังคมศาสตร์ ด้านศาสนา ด้านประวัติศาสตร์ หรือสาขาวิชาอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปต่อยอดองค์ความรู้ การนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ศึกษาอื่นโดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วม เป็นกระบวนการฝึกและสร้างการเรียนรู้

2) ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปศึกษาต่อยอด และถอดบทเรียนกระบวนการเพื่อขยายผลองค์ความรู้ให้บุคลากร ที่จะช่วยพัฒนารูปแบบการฟื้นฟูอาชีพ การสร้างรายได้ และการเชื่อมโยงและสอดคล้องกับบริบทเครือข่ายที่กำลังขับเคลื่อนองค์การแห่งการเรียนรู้

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาวิจัยประเด็นการพัฒนากิจกรรมเพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้อารยธรรมทวารวดีในพื้นที่อื่น ๆ เพิ่มเติม

เอกสารอ้างอิง

จิรา จงกล. (2510). *กรมศิลปากรจัดพิมพ์เนื่องในงานเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร.* กรุงเทพมหานคร : พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร.

ทักษิณ อินทโยธา. (2534). *ใครคือเจ้าถิ่นลุ่มน้ำเจ้าพระยาและด้ามขวานทองเมื่อ 2,000-3,000 ปีก่อน***.** กรุงเทพมหานคร : ด่านสุทธาการพิมพ์.

ธิดา สาระยา. (2532). *(ศรี) ทวารวดี : ประวัติศาสตร์ยุคต้นของสยามประเทศ.* พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ.

ธิติพงศ์ มีทอง. (2562). *การศึกษาโบราณสถานเมืองคูบัวของจังหวัดราชบุรี.* นครปฐม : การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 11 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. 11-12 กรกฎาคม.

ผาสุข อินทราวุธ. (2542). *ทวารวดี : การศึกษาเชิงวิเคราะห์จากหลักฐานทางโบราณคดี* กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสมัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2547). *จาริกบุญ–จารึกธรรม.* กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก.

พิทูร มลิวัลย์ และไสว มาลาทอง. (2542). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.

วิฑูรย์ ตั้งเจริญ. (2552). *วิสัยทัศน์ศิลปวัฒนธรรม.* กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

วินัย พงศ์ศรีเพียร. (2543). *ครูกับการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ไทย คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประวัติศาสตร์.* กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.

วิยะดา ทองมิตร. (2563). คูบัว ...เมืองท่าแห่งลุ่มน้ำแม่กลอง. *วารสาร เมืองโบราณ*, 46(3), หน้า 16-26

การพัฒนาความผูกพันในองค์กรของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร

The Organizational Commitment Development of Supporting Officer in Silpakorn University

[1]ปลีลา ศักดิ์สิริชัย [2]ประเสริฐ อินทร์รักษ์
[1]Paleela Saksirichai [2]Prasert Inrak
[12]คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร
[12]Faculty of Education, Silpakorn University
[1]Corresponding Author, Email: paleelachai@gmail.com

Received October 22, 2023; **Revised** November 2, 2023; **Accepted:** June 29, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1. องค์ประกอบความผูกพันในองค์กรตามทัศนะของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร 2. แนวทางการพัฒนาความผูกพันในองค์กรพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร 3. ผลการยืนยันแนวทางการพัฒนาความผูกพันในองค์กรพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างเป็นพนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุน มหาวิทยาลัยศิลปากร จำนวน 274 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) แบบสอบถามความคิดเห็น 2) แบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้าง 3) แบบสอบถามเพื่อยืนยันแนวทาง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เชิงสำรวจ ผลการวิจัยพบว่า 1. องค์ประกอบความผูกพันในองค์กรตามทัศนะของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร มีจำนวน 7 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความจงรักภักดีและการทุ่มเทในงาน 2) ด้านสวัสดิการและสิทธิประโยชน์ที่เหมาะสม 3) ด้านความไว้วางใจและการมอบหมายงาน 4) ด้านคุณภาพการปฏิบัติงานและความโปร่งใส 5) ด้านค่านิยมและการบริหารงานขององค์กร 6) ด้านภาพลักษณ์และความภาคภูมิใจในองค์กร และ 7) ด้านการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย 2. แนวทางการพัฒนาความผูกพันในองค์กรพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร พบว่า มี 7 แนวทางหลัก 56 วิธี 3. ผลการยืนยันแนวทางการพัฒนาความผูกพันในองค์กร ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ มีความเห็นสอดคล้องกันว่าแนวทางการพัฒนาความผูกพันในองค์กรของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร มีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้และความเป็นประโยชน์

คำสำคัญ: ความผูกพัน; พนักงานสายสนับสนุน; มหาวิทยาลัยศิลปากร

Abstract

This Article aimed to study (1) the components of organizational commitment of supporting officer in Silpakorn University, (2) the guidelines for developing organizational commitment of supporting officer in Silpakorn University and (3) the confirmation results of the guidelines for developing organizational commitment of supporting officer in Silpakorn University. The sample was 274 respondents. They were selected by supporting officers in Silpakorn University. The instrument for collecting data were 1) an opinionnaire, 2) an unstructured interview, and 3) a questionnaire to confirm the guidelines for developing organizational commitment of supporting officer in Silpakorn University. Analise data by frequency, percentage, arithmetic mean, standards deviation, exploratory factor analysis, and content analysis. The research results were found as follows; 1 The components of organizational commitment of supporting officer in Silpakorn University consisted of seven aspects: 1) Loyalty and Dedication to work 2) Appropriate welfare and benefits 3) Trust towards and delegation of work 4) Performance quality and Transparency 5) The values and management of the organization 6) Corporate image and proud in the organization and 7) Facilities and Safety. 2 The guidelines for developing organizational commitment of supporting officer in Silpakorn University composted of seven aspects and fifty-six procedures. 3 The confirmation of guidelines for developing organizational commitment of supporting officer in Silpakorn University were accuracy, appropriately, feasibility, and utility.

Keywords: Commitment; Supporting Officer; Silpakorn University

บทนำ

สถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วและเชื่อมโยงกันใกล้ชิดมีการแข่งขันทำให้ประเทศไทยจึงต้องปรับตัว เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน จึงมีการดำเนินการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 (พ.ศ. 2552-2561) โดยอยู่ภายใต้กรอบวิสัยทัศน์ของการปฏิรูปนั้นคือ “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ เพื่อพัฒนาศักยภาพคนไทยได้อย่างเต็มที่และเพิ่มขีดความสามารถด้านการแข่งขันในระดับชาติ” (เฉลิมชัย มนูเสวต, 2561) ซึ่งทำให้สถาบันอุดมศึกษาของรัฐในประเทศไทย มีการปรับตัวนับตั้งแต่ปี 2542 คณะรัฐมนตรีมีมติให้มหาวิทยาลัยของรัฐทุกแห่งปรับเปลี่ยนสภาพจากมหาวิทยาลัยของรัฐซึ่งมีการบริหารงานเป็นแบบราชการทั้งหมดมาเป็นมหาวิทยาลัยที่ไม่ใช่มหาวิทยาลัยเอกชน แลไม่ใช่ระบบรูปแบบรัฐวิสาหกิจแต่ยังคงสภาพความเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐอยู่และยังคงได้รับงบประมาณแผ่นดินอุดหนุนแก่มหาวิทยาลัยในการดำเนินงานด้านครุภัณฑ์บางส่วนจากสำนักงบประมาณแผ่นดิน แต่จะแตกต่างตรงที่การบริหารงาน

ดังนั้น มหาวิทยาลัยของรัฐเริ่มทยอยเปลี่ยนสถานภาพเป็น “มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ” ทำให้เกิดความการเปลี่ยนแปลงสำคัญ 3 ประการ เมื่อเปรียบเทียบกับมหาวิทยาลัยของรัฐที่เป็นส่วนราชการ ได้แก่ 1) การจัดการบุคลากร 2) การจัดการงบประมาณ 3) การจัดการโครงสร้างองค์กรและการแบ่งส่วนงานภายใน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) เพื่อเป็นการพัฒนามหาวิทยาลัยศิลปากรให้เป็นไปตามพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาและถ่ายทอดความรู้ เพื่อผลิตบัณฑิตให้มีอัตลักษณ์ มีคุณลักษณะที่พึ่งประสงค์ จึงทำให้มหาวิทยาลัยศิลปากรได้จัดทำราชกิจจานุเบกษา ฉบับประกาศ วันที่ 2 มิถุนายน 2559 พระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. 2559 ในมาตรา 5 กำหนดให้มหาวิทยาลัยเป็นนิติบุคคล (พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. 2559, 2559) และจากข้อบังคับมหาวิทยาลัยศิลปากรว่าด้วยการบริหารงานบุคคลพนักงานมหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. 2559 หมวด 2 สายงานตำแหน่งและคุณสมบัติของพนักงานมหาวิทยาลัย ในข้อ 6 พนักงานมหาวิทยาลัยแบ่งออกเป็นสามสาย ดังนี้ 1) พนักงานมหาวิทยาลัยสายบริหาร 2) พนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ 3) พนักงานมหาวิทยาลัยสายสนับสนุน

จะเห็นได้ว่ามหาวิทยาลัยสามารถกำหนดกฎเกณฑ์หรือระเบียบต่าง ๆ ได้เองในด้านการบริหารการจัดการบริหารงานบุคคล การดำเนินการสรรหา บรรจุแต่งตั้ง ความก้าวหน้ารวมทั้งการกำหนดอัตราเงินเดือนและค่าตอบแทน ฯลฯ ซึ่งทำให้เกิดความคล่องตัวและสามารถเลือกสรรผู้ที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดโดยที่พนักงานมหาวิทยาลัยที่ใช้ระเบียบการบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัย พนักงานมหาวิทยาลัยจะเลื่อนขั้นเงินเดือนในลักษณะของเปอร์เซ็นต์ การเลื่อนขั้นเงินเดือนพนักงานมหาวิทยาลัยจะต้องได้รับการประเมินผลงานอย่างเข้มข้นขึ้นและรวมถึงเรื่องสัญญาจ้างที่จำกัดระยะเวลาซึ่งมีข้อกังวลคือความยุติธรรมของการประเมินผลงานที่จะส่งผลกระทบต่อสภาพงานการทำงานของพนักงาน (สุมนต์ สกลไชย, 2564: ออนไลน์) การได้รับสวัสดิการและสิทธิประโยชน์แตกต่างกันในเรื่องระบบการจ่ายค่ารักษาพยาบาลที่ระบบราชการสามารถเบิกโดยการเบิกจ่าย เงินจากกรมบัญชีกลางตามระเบียบกระทรวงการคลัง โดยสวัสดิการเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลข้าราชการให้ถือปฏิบัติตามพระราชกฤษฎีกาเงินสวัสดิการเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล พ.ศ. 2553 และหลักเกณฑ์กระทรวงการคลังว่าด้วยวิธีการเบิกจ่ายเงินสวัสดิการเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล พ.ศ. 2553 แต่ในระบบพนักงานนั้นจะมีการเบิกจ่ายค่ารักษาพยาบาลส่วนต่าง ๆ ตามข้อบังคับมหาวิทยาลัยศิลปากรว่าด้วยกองทุนสวัสดิการมหาวิทยาลัยศิลปากรและหลักเกณฑ์การจ่ายเงินสวัสดิการ พ.ศ. 2559 (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2560) อาจส่งผลให้บุคลากรของมหาวิทยาลัยเกิดความกังวลใจในการทำงาน สถานภาพความมั่นคงและความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงานรวมทั้งค่าจ้างและสวัสดิการ ที่จะได้รับจากการทำงาน สวัสดิการที่ได้รับหลังจากเกษียณ อันได้แก่ บำเหน็จ/บำนาญ ซึ่งไม่เพียงพอ ต่อการดำรงชีวิตหลังเกษียณ ซึ่งปัญหาเหล่านี้อาจส่งผลต่อความผูกพันและการคงอยู่ในองค์กร และอาจนำไปสู่ปัญหาการสูญเสียบุคลากรที่มีคุณภาพไปยังหน่วยงานอื่นได้ ซึ่งนับว่าเป็นการบั่นทอนประสิทธิภาพของมหาวิทยาลัยศิลปากรเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้บุคลากรเกิดความผูกพันในองค์กรและเมื่อบุคลากรเกิดความผูกพันในองค์กรจะส่งผลให้ลดอัตราการลาออกจากงานของบุคลากร (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2564)

การวิจัยนี้นำเสนอองค์ประกอบความผูกพันในองค์กรตามทัศนะของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร และแนวทางการพัฒนาความผูกพันในองค์กรพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้บริหารมหาวิทยาลัย และหน่วยงานต่าง ๆ นำผลการวิจัยไปใช้ประกอบการพิจารณาในการพัฒนาความผูกพันในองค์กร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบความผูกพันในองค์กรตามทัศนะของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาความผูกพันในองค์กรพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร
3. เพื่อศึกษาผลการยืนยันแนวทางการพัฒนาความผูกพันในองค์กรพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณพื้นที่วิจัย คือมหาวิทยาลัยศิลปากร ประชากร คือ พนักงานสายสนับสนุนของมหาวิทยาลัยศิลปากร เฉพาะพนักงานประจำ จำนวน 38 หน่วยงาน จำนวน 932 คน กลุ่มตัวอย่าง คือ พนักงานสายสนับสนุนของมหาวิทยาลัยศิลปากร เฉพาะพนักงานประจำ จำนวน 274 คน กำหนดขนาดตัวอย่างตามตารางการกำหนดขนาดตัวอย่างของเครซี่และเมอร์แกน (KREJCIE & MORGAN) เครื่องมือที่ใช้ ในการวิจัยมี 3 ชนิด ได้แก่ 1) แบบสอบถามความคิดเห็น มี 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และประสบการณ์ในการปฏิบัติงานหน่วยงานที่สังกัด โดยกำหนดการตอบแบบเลือกตอบ ตอนที่ 2 การสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบความผูกพันในองค์กรตามทัศนะของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการแบบจัดลำดับคุณภาพ 5 ระดับของลิเคิร์ท (LIKERT SCALE) ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยใช้เทคนิค IOC และการความเที่ยงของเครื่องมือโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟ่าตามวิธีของครอนบาค (CRONBACH, 1984) ซึ่งผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.990 การวิเคราะห์องค์ประกอบความผูกพันในองค์กรตามทัศนะของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากรด้วยการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสำรวจ (EFA) เพื่อสกัดตัวแปรให้เหลือตัวแปรที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญด้วยการสกัดปัจจัย (PCA) วิเคราะห์ด้วยการหมุนแกนแบบตั้งฉาก (ORTHOGONAL ROTATION) โดยใช้วิธีการหมุนแกนปัจจัยด้วยวิธีแวริแมกซ์ (VARIMAX ROTATION) และใช้เกณฑ์ในการเลือกปัจจัยดังนี้ 1) มีค่าน้ำหนักปัจจัยตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไป ตามเกณฑ์ของแฮร์ และคณะ (HAIR, J. F., BLACK, W. C., BABIN, B. J. AND ANDERSON,R. E., 2010) 2) มีค่า EIGENVALUE เท่ากับหรือมากกว่า 1 ตามเกณฑ์ของไคเซอร์ (KAISER'S CRITERION, 1990: 141) และ 3) มีตัวแปรอธิบายปัจจัย มากกว่า 3 ตัว ตัวแปรขึ้นไป ผลการทดสอบ KMO ของข้อมูลที่เก็บได้จากงานวิจัยได้เท่ากับ .934 แบบสอบถามนี้ใช้ศึกษาองค์ประกอบความผูกพันในองค์กรตามทัศนะของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัย

ศิลปากร 2) แบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้าง ซึ่งผู้วิจัยได้ออกแบบเครื่องมือการวิจัยเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้เชี่ยวชาญ ตอนที่ 2 คำถามการสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาความผูกพันในองค์กรของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากรใช้ศึกษาแนวทางการพัฒนาความผูกพันในองค์กรพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร 3) แบบยืนยันแนวทางการพัฒนาความผูกพันในองค์กรพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นแบบสอบถามเพื่อพิจารณาความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และมีความเป็นประโยชน์ โดยผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้เชี่ยวชาญ ตอนที่ 2 แบบยืนยันผลการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาความผูกพันในองค์กรโดยผู้เชี่ยวชาญพิจารณายืนยันผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาความผูกพันในองค์กรพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากรนำข้อมูลเชิงปริมาณมาวิเคราะห์ด้วยสถิติ ความถี่ ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เชิงสำรวจ

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาองค์ประกอบความผูกพันในองค์กรตามทัศนะของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร ผลการวิจัยพบว่าองค์ประกอบความผูกพันในองค์กรของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร ประกอบด้วยด้านในการพัฒนาความผูกพันในองค์กร จำนวน 7 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านความจงรักภักดีและการทุ่มเทในงาน 2) ด้านสวัสดิการและสิทธิประโยชน์ที่เหมาะสม 3) ด้านความไว้วางใจและการมอบหมายงาน 4) ด้านคุณภาพการปฏิบัติงานและความโปร่งใส 5) ด้านค่านิยมและการบริหารงานขององค์กร 6) ด้านภาพลักษณ์และความภาคภูมิใจในองค์กร และ 7) ด้านการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย ซึ่งทั้ง 7 ด้าน สามารถอธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ร้อยละ 42.494 และมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .603 - .821 เมื่อแยกวิเคราะห์แต่ละองค์ประกอบ สามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้ ด้านที่ 1 มีตัวแปรที่อธิบายองค์ประกอบ จำนวน 6 ตัวแปร มีค่าความแปรปรวน สูงสุดเท่ากับ 10.669 สามารถอธิบายความแปรปรวนทั้งหมดได้ร้อยละ 8.891 มีค่าน้ำหนักอยู่ระหว่าง .622-.700 ด้านที่ 2 มีตัวแปรที่อธิบายองค์ประกอบ จำนวน 6 ตัวแปร มีค่าความแปรปรวน 9.108 สามารถอธิบายความแปรปรวนทั้งหมดได้ร้อยละ 7.590 มีค่าน้ำหนักอยู่ระหว่าง .648-.791 ด้านที่ 3 มีตัวแปรที่อธิบายองค์ประกอบ จำนวน 4 ตัวแปร มีค่าความแปรปรวน 7.794 สามารถอธิบายความแปรปรวนทั้งหมดได้ร้อยละ 6.495 มีค่าน้ำหนักอยู่ระหว่าง .651-.695 ด้านที่ 4 มีตัว 4 ตัวแปรที่อธิบายองค์ประกอบ จำนวน 4 ตัวแปร มีค่าความแปรปรวน 6.127 สามารถอธิบายความแปรปรวนทั้งหมดได้ร้อยละ 5.106 มีค่าน้ำหนักอยู่ระหว่าง .668-.821 ด้านที่ 5 มีตัวแปรที่อธิบายองค์ประกอบ จำนวน 5 ตัวแปร มีค่าความแปรปรวน 6.064 สามารถอธิบายความแปรปรวนทั้งหมดได้ร้อยละ 5.053 มีค่าน้ำหนักอยู่ระหว่าง .615–.748 ด้านที่ 6 มีตัวแปรที่อธิบายองค์ประกอบ จำนวน 3 ตัวแปร มีค่าความแปรปรวน 5.636 สามารถอธิบายความแปรปรวนทั้งหมดได้ร้อยละ 4.696 มีค่าน้ำหนักอยู่ระหว่าง .603-.622 และด้านที่ 7 มีตัวแปรที่อธิบายองค์ประกอบ จำนวน 3 ตัวแปร มีค่าความแปรปรวน 5.595 สามารถอธิบายความแปรปรวนทั้งหมดได้ร้อยละ 4.662 มีค่าน้ำหนักอยู่ระหว่าง .655-.701 รวมตัวแปรที่อธิบายองค์ประกอบความผูกพันในองค์กร ทั้งสิ้น จำนวน 31 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักอยู่ระหว่าง .603-.821

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาความผูกพันในองค์กรพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร การวิเคราะห์ผลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาความผูกพันในองค์กรของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร พบว่า แนวทางการพัฒนาความผูกพันในองค์กรของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร พบว่า มี 7 แนวทางหลัก 56 วิธี

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาผลการยืนยันแนวทางการพัฒนาความผูกพันในองค์กรพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร ผลการวิจัยพบว่าผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 7 คน คิดเป็นร้อยละ 100 มีความเห็นว่าแนวทางทั้ง 7 แนวทางหลัก 56 วิธี มีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้และมีความเป็นประโยชน์

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่าองค์ประกอบความผูกพันในองค์กรตามทัศนะของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากรประกอบด้วย 7 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านความจงรักภักดีและการทุ่มเทในงาน 2) ด้านสวัสดิการและสิทธิประโยชน์ที่เหมาะสม 3) ด้านความไว้วางใจและการมอบหมายงาน 4) ด้านคุณภาพการปฏิบัติงานและความโปร่งใส 5) ด้านค่านิยมและการบริหาร งานขององค์กร 6) ด้านภาพลักษณ์และความภาคภูมิใจในองค์กร และ 7) ด้านการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย สอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัยที่กำหนดไว้ว่า องค์ประกอบความผูกพันในองค์กรของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากรเป็นพหุองค์ประกอบ ทั้งนี้เนื่องจากนโยบายการบริหารงานของมหาวิทยาลัยเป็นกระบวนการแรกในการส่งเสริมประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากร เพื่อให้ประสบผลสำเร็จตามนโยบายและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย โดยการปฏิบัติงานจะประสบผลสำเร็จได้บุคลากรยังต้องมีทักษะความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงาน มีการปฏิบัติงาน อย่างเป็นระบบมีแบบแผนของการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน รวมถึงมหาวิทยาลัยต้องสร้างแรงจูงใจเพื่อให้บุคลากรมีแรงขับเคลื่อนการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยบุคลากรต้องมีการพัฒนาตนเองเพื่อเพิ่มศักยภาพความสามารถในการปฏิบัติงาน ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักการแนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยของนักวิชาการหน่วยงานและองค์กร รวมทั้งสถาบันภายในประเทศและสถาบันต่างประเทศ สำหรับมหาวิทยาลัยศิลปากรได้ปรับเปลี่ยนเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐได้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการทำงาน การบริหารจัดการที่รวดเร็ว คุณภาพสูง การกำหนดนโยบายและการบริหารงานสิ้นสุดที่สภามหาวิทยาลัย โดยจะเป็นองค์กรสูงสุดในการกำหนดบทบาทหน้าที่ให้บุคลากรได้ปฏิบัติงานในการนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จ และเป้าหมายที่องค์กรตั้งไว้ การบริหารทรัพยากรบุคคลภาระกิจขององค์กรต้องส่งเสริมให้บุคลากรในองค์กรสามารถปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ นโยบาย ภารกิจขององค์กรและเกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อองค์กร ดังนั้นปัจจัยที่ทำให้บุคลากรปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องประกอบ ด้วยนโยบายและการบริหารงานขององค์กร ทักษะความสามารถของบุคลากร การปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน การพัฒนาบุคลากร และคุณธรรมและจริยธรรมของบุคลากร สำหรับแนวทางการพัฒนาความผูกพันในองค์กรของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร ประกอบด้วย 7 ด้าน สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้ ด้านที่ 1 ด้านความจงรักภักดีและการทุ่มเทในงาน เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อความ

ผูกพันในองค์กร มีตัวแปรทั้งหมด 6 ตัวแปร เป็นตัวแปรร่วมที่อธิบายองค์ประกอบนี้ได้ดี และเมื่อแยกพิจารณาตัวแปรต่าง ๆ ในด้านที่ 1 แล้วพบว่าเป็นตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับ การส่งเสริมให้บุคลากรมีความตั้งใจที่จะปฏิบัติงานให้เสร็จก่อนหรือภายในเวลาที่กำหนดทุกครั้งที่ปฏิบัติงาน การส่งเสริมให้บุคลากรทุกคนในหน่วยงานกระตือรือร้นและพร้อมที่จะยอมรับต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การส่งเสริมให้บุคลากรทุกคนเต็มใจและพยายามที่จะทำงานให้ดีที่สุด การส่งเสริมให้บุคลากรมีความพร้อมที่จะยึดถือและปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ ของหน่วยงาน การส่งเสริมให้บุคลากรในหน่วยงานทำงานด้วยความมุ่งมั่นใส่ใจ และการส่งเสริมให้บุคลากรทุกคนทุ่มเท และแสดงความกระตือรือร้นที่จะทำงานให้สำเร็จและมีประสิทธิภาพ สอดคล้อง กับงานวิจัยของ พิมลพรรณ แซ่เหลี่ยว และคณะ (2559: 44-65) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณภาพชีวิตในการทำงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรมหาวิทยาลัย ราชภัฏนครปฐม ผลการวิจัยพบว่าความผูกพันต่อองค์การของบุคลากรอยู่ในระดับมากทั้งภาพรวมและรายด้านโดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ ด้านความเต็มใจ และพยายามทุ่มเทจะทำงานเพื่อความสำเร็จ ขององค์การ ด้านความเชื่อมั่นอย่างแรงกล้า ความต้องการและยอมรับเป้าหมายค่านิยมขององค์การ และด้านความปรารถนาที่จะคงอยู่เป็นสมาชิกขององค์การ ด้านที่ 2 ด้านสวัสดิการและสิทธิประโยชน์ ที่เหมาะสม เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อความผูกพันในองค์กร ตัวแปรทั้งหมด 6 ตัวแปร เป็นตัวแปรร่วมที่อธิบายองค์ประกอบนี้ได้ดี และเมื่อแยกพิจารณาตัวแปรต่าง ๆ ในด้านที่ 2 แล้วพบว่าเป็นตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับ การส่งเสริมสวัสดิการที่มีความเหมาะสมเพียงพอกับความต้องการ การส่งเสริมให้บุคลากรทุกคนเต็มใจและพยายามที่จะทำงานให้ดีที่สุด การจัดระบบกองทุนสำรองเลี้ยงชีพที่มีรูปแบบที่หลากหลายและมีสิทธิประโยชน์ความเหมาะสมกับความต้องการของบุคลากร มีแผนสวัสดิการหลังเกษียณที่มีความเพียงพอและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างเพียงพอต่อความต้องการ การจัดระบบการให้สวัสดิการพยาบาลสำหรับบิดา มารดา มีความเหมาะสมและเพียงพอกับความจำเป็น และการจัดระบบสวัสดิการเงินอุดหนุนการศึกษาบุตรที่เพียงพอ สอดคล้องกับงานวิจัยของเยาวลักษณ์ โพธิ์หล้า และคณ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยด้านเงินเดือนและสวัสดิการ พบว่าบุคลากรที่มีความสุขด้านเงินเดือน และสวัสดิการเพิ่มขึ้นจะมีความผูกพันด้านการพูดถึงองค์กรในแง่บวกเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญค่าสถิติที่ระดับ .01 (เยาวลักษณ์ โพธิ์หล้า และคณะ, 2566) และยังสอดคล้องกับแนวคิดของอัลเลน และมีเยอร์ได้กล่าวว่าความผูกพันในองค์กรว่าเป็นความรู้สึกที่บุคลากรมีต่อองค์กรโดยเป็นสิ่งเหนี่ยวรั้งให้คนยังคงอยู่ในองค์กร รู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน ความผูกพันที่มีต่อเป้าหมายและค่านิยมองค์กร ซึ่งความผูกพันในองค์กรประกอบด้วย 3 ส่วน คือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับองค์กรเป็นการแสดงออกจากเป้าหมายและค่านิยมขององค์กรของผู้ปฏิบัติงาน ความเกี่ยวโยงกับองค์กรโดยการปฏิบัติงานตามบทบาทตามหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มที่ และความจงรักภักดี ความรู้สึกรักและผูกพันต่อองค์กร ด้านที่ 6 ด้านภาพลักษณ์และความภาคภูมิใจในองค์กร เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อความผูกพันในองค์กร มีตัวแปรทั้งหมด 3 ตัวแปรเป็นตัวแปรร่วมที่อธิบายองค์ประกอบนี้ได้กล่าวคือตัวแปรทั้งหมด 3 ตัวแปรเป็นตัวแปรร่วมที่อธิบายองค์ประกอบ นี้ได้ดี และเมื่อแยกพิจารณาตัวแปรต่าง ๆ ในด้านที่ 6 แล้วพบว่าเป็นตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการกระตุ้นให้บุคลากรมีความต้องการที่จะให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีในหน่วยงาน การส่งเสริมให้บุคลากรมีความผูกพัน

กับหน่วยงานและให้เห็นว่าความผูกพันเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการปฏิบัติงาน และการส่งเสริมความภาคภูมิใจในความสำเร็จของงาน (อัลเลน และมีเยอร์, 1990) สอดคล้องกับเยาวลักษณ์ โพธิ์หล้า และคณะได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยด้านสถานที่ทำงาน (สภาพแวดล้อม) พบว่าบุคลากรที่มีความสุขด้านสถานที่ทำงาน (สภาพแวด ล้อม) เพิ่มขึ้นจะทำให้ความผูกพันด้านการพูดถึงองค์กรในแง่บวกเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญค่าสถิติที่ระดับ .01 (เยาวลักษณ์ โพธิ์หล้า และคณะ, 2566)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า แนวทางการพัฒนาความผูกพันในองค์กรของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร มี 7 แนวทางหลัก 56 วิธี มีความสอดคล้องกับสมมุติฐานของการวิจัยที่กำหนดว่า แนวทางการพัฒนาความผูกพันในองค์กรของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากรเป็นพหุวิธี ทั้งนี้เนื่องจากมหาวิทยาลัยศิลปากรได้กำหนดแผนกลยุทธ์มหาวิทยาลัย ระยะ 15 ปี พ.ศ. 2565– 2579 ในด้านการบริหารจัดการองค์กรมุ่งให้ความสำคัญมุ่งกับความผูกพันในองค์กรของบุคลากร รวมถึงให้ความสำคัญกับการปฏิบัติงานของบุคลากรอย่างทั่วถึงและใส่ใจในการดูแลความเป็นอยู่ของบุคลากรให้มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับแนวคิดของอาร์มสตรองกล่าวว่า แนวทางการเพิ่มความผูกพันในองค์กรประกอบด้วย การสร้างบรรยากาศของความเป็นกันเองระหว่างหัวหน้างานกับพนักงาน การทำงานเป็นทีม การตั้งเป้าหมายร่วมกันและการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ พันธกิจ และค่านิยมขององค์กร และการสร้างสภาพแวดล้อมของการทำงานที่เหมาะสม (อาร์มสตรอง, 2010)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่าผลการยืนยันแนวทางการพัฒนาความผูกพันในองค์กรพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร จากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน พบว่าผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ ทุกคนมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า แนวทางทั้ง มี 7 แนวทางหลัก 56 วิธี มีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้และมีความเป็นประโยชน์ สอดคล้องกับสมมุติฐานของการวิจัยที่กำหนดว่า แนวทางการพัฒนาความผูกพันในองค์กรของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากรมีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และมีความเป็นประโยชน์ ทั้งนี้อาจเนื่องจากมหาวิทยาลัยศิลปากรได้กำหนดแผนพัฒนามหาวิทยาลัยศิลปากร กลยุทธ์ที่ 3 เป้าหมายที่ 3 ด้านการบริหารการจัดการองค์กร เพื่อมุ่งไปสู่ “Digitally Transformed University” มุ่งส่งเสริมพัฒนาบุคลากรให้มีความผูกพันในองค์กรอันจะส่งผลให้บุคลากรปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดการสูญเปล่าในการลงทุนเพื่อพัฒนาบุคลากรอันเนื่องจากการลาออกจากงาน สอดคล้องกับแนวทางในการพัฒนาความผูกพันในองค์กร นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับศิริญาพร ปรีชา ได้ทำการศึกษาเรื่องการศึกษาความผูกพันของบุคลากรต่อองค์กร กรณีศึกษาสำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่มีต่อผลความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มากที่สุดอันดับ 1 คือ ผู้บังคับบัญชา อันดับ 2 คือ ภาระงานที่ได้รับมอบหมายและการพัฒนาความรู้และทักษะ ด้านวิชาการและวิชาชีพ อันดับ 3 คือ เพื่อนร่วมงาน อันดับ 4 คือ สวัสดิการและเงินเดือนค่าตอบแทน อันดับ 5 คือ สภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานและความก้าวหน้าในสายงาน อันดับ 6 คือ ระบบการยกย่องชมเชยและการให้รางวัล และสุดท้าย อันดับ 7 คือ ครอบครัวและภูมิลำเนา สำหรับระดับความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรสำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่าบุคลากรมีความมุ่งมั่นและทุ่มเทในการปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุ

เป้าหมายขององค์กร รองลงมาคือ บุคลากรมีความภาคภูมิใจ กับความสำเร็จของสำนักวิทยบริการในทุกเรื่อง บุคลากรมีความพร้อมในการพัฒนาและปรับปรุงผล การปฏิบัติงาน บุคลากรมีความพึงพอใจต่อหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมาย บุคลากรพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมโดยรวมของมหาวิทยาลัยขอนแก่น และบุคลากรพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมในสถานที่ ที่ทำงานของบุคลากร บุคลากรพึงพอใจผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน บุคลากรพึงพอใจการพัฒนาความรู้ และทักษะด้านวิชาการและวิชาชีพ และลำดับ สุดท้ายคือบุคลากรพึงพอใจสวัสดิการและปัจจัยสนับสนุนต่าง ๆ ที่สำนักวิทยบริการและมหาวิทยาลัยจัดให้ (ศิริญาพร ปรีชา, 2557)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis) เพื่อสกัดตัวแปรให้เหลือตัวแปรที่สำคัญซึ่งปรากฏว่าได้องค์ประกอบความผูกพันของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร มีจำนวน 7 ด้าน ผู้วิจัยจึงได้สรุป ดังนี้

ด้านที่ 1 ด้านความจงรักภักดีและการทุ่มเทในงาน
ด้านที่ 2 ด้านสวัสดิการและสิทธิประโยชน์ที่เหมาะสม
ด้านที่ 3 ด้านความไว้วางใจและการมอบหมายงาน
ด้านที่ 4 ด้านคุณภาพการปฏิบัติงานและความโปร่งใส
ด้านที่ 5 ด้านค่านิยมและการบริหารงานขององค์กร
ด้านที่ 6 ด้านภาพลักษณ์และความภาคภูมิใจในองค์กร
ด้านที่ 7 ด้านการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย

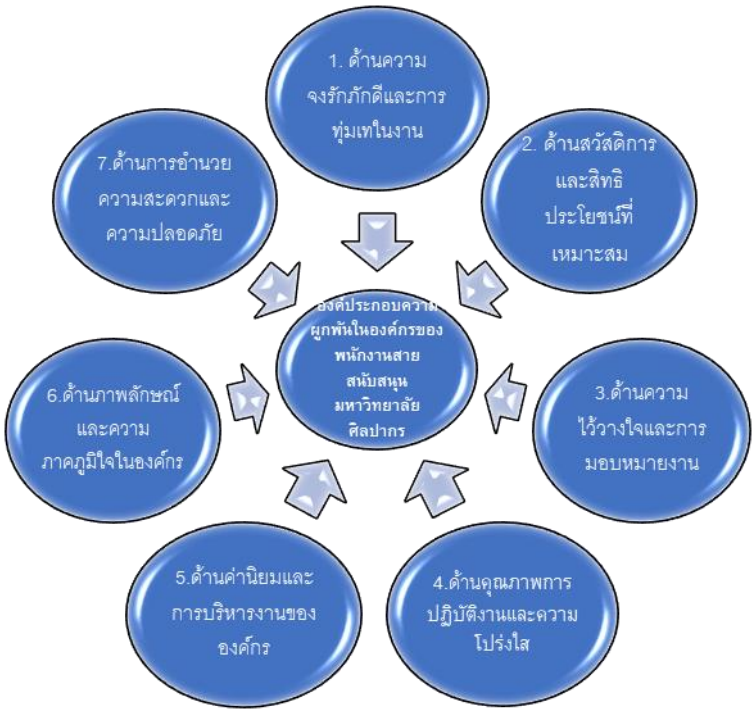

บทสรุป

ผลการวิจัยพบว่า 1. องค์ประกอบความผูกพันในองค์กรตามทัศนะของพนักงาน สายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร มีจำนวน 7 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความจงรักภักดีและการทุ่มเทในงาน 2) ด้านสวัสดิการและสิทธิประโยชน์ที่เหมาะสม 3) ด้านความไว้วางใจและการมอบหมายงาน 4) ด้านคุณภาพการปฏิบัติงานและความโปร่งใส 5) ด้านค่านิยมและการบริหารงานขององค์กร 6) ด้านภาพลักษณ์และความภาคภูมิใจในองค์กร และ 7) ด้านการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย 2. แนวทางการพัฒนาความผูกพันในองค์กรพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัย ศิลปากร พบว่า มี 7 แนวทางหลัก 56 วิธี 3. ผลการยืนยันแนวทางการพัฒนาความผูกพันในองค์กร ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้ง 7 คน คิดเป็นร้อยละ 100 มีความเห็นว่าแนวทางทั้ง 7 แนวทางหลัก 56 วิธี มีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และมีความเป็นประโยชน์

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในเชิงการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์

ควรมีการส่งเสริมให้พนักงานมีความตั้งใจที่จะปฏิบัติงานโดยใช้ความพยายามที่จะทำให้งานที่ปฏิบัติให้เสร็จภายในเวลาที่กำหนดเพื่อป้องกันความเสียหายอันเกิดจากความล่าช้าได้ ควรมีการส่งเสริมสวัสดิการที่เพียงพอและเหมาะสมตามความต้องการของพนักงานทุกคน โดยจากมอบหมายให้คณะวิชาเป็นผู้ดำเนินจัดสรรให้เหมาะสมกับพนักงานในหน่วยงาน ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนให้พนักงานได้ปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ เต็มความรู้ เต็มความสามารถเพื่อให้งานมีคุณภาพมากที่สุด ควรมีการส่งเสริมให้พนักงานได้เรียนรู้และทำความเข้าใจที่เกี่ยวกับระบบกองทุนสำรองเลี้ยงชีพในรูปแบบต่าง ๆ ที่หลากหลายตรงตามสภาพของรายได้และความประสงค์ของพนักงานให้มากที่สุด ควรมีการส่งเสริมให้พนักงานมีความรอบคอบในการปฏิบัติงานให้มากที่สุด ทั้งนี้เพื่อป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้จากการปฏิบัติงานของตนเองที่มีต่อหน่วยงานของตนและต่อหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ควรมีการส่งเสริมให้พนักงานในแต่ละหน่วยงานที่สังกัดได้มีค่านิยมในการทำงานที่ดีและสอดคล้องกับบริบทความต้องการของหน่วยงาน ควรมีการสนับสนุนให้แต่ละหน่วยงานได้จัดทำนโยบาย พันธกิจ แผนกลยุทธ์ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงภายในระยะเวลาที่เหมาะสม และ ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนให้แต่ละหน่วยงานได้คำนึงถึงความปลอดภัยในการปฏิบัติงานทั้งภายในและภายนอกสำนักงาน ตลอดจนเครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อให้พนักงานได้รับความสะดวกและปลอดภัยในการปฏิบัติงานให้มากที่สุด

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ศึกษารูปแบบการสร้างความผูกพันในองค์กรของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยศิลปากร

2) ศึกษาอิทธิพลของการส่งเสริมความผูกพันในองค์กรต่อการปฏิบัติงานตลอดถึงความสุขในการทำงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยศิลปากร

3) ศึกษาอิทธิพลของตัวแปรที่อาจส่งผลต่อความผูกพันในองค์กรบุคลากรในมหาวิทยาลัยศิลปากร

เอกสารอ้างอิง

เฉลิมชัย มนูเสวต. (2561). การแสวงหาความเป็นเลิศและการแข่งขัน. ใน *ความเป็นผู้นำทางการศึกษา.* บรรณาธิการโดย ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และนักรบ หมื่แสน**.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**.**

ชัชราวรรณ มีทรัพย์ทอง. (2558). การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์การของบุคลากร คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. *วารสารธุรกิจปริทัศน์*, 7(1), หน้า 145–166.

ราชกิจจานุเบกษา. (2559). พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. 2559. *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 133, ตอนที่ 49 ก, หน้า 1-4.

พิมลพรรณ แซ่เหลี่ยว**,** จิตติรัตน์แสงเลิศอุทัย และนภาเดช บุญเชิดชู. (2559). คุณภาพชีวิตในการทำงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. *วารสาร*สังคมศาสตร์วิจัย, 7(2)**,** หน้า 44–65.

มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2564). *จำนวนบุคลากรมหาวิทยาลัยศิลปากร:แยกตามสายงาน.* เข้าถึงเมื่อ 12 กรกฎาคม 2564**,** เข้าถึงได้จาก http://www.president.su.ac.th/personnel/

เยาวลักษณ์ โพธิ์หล้า และคณะ. ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น. *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์* 40(2), หน้า 1-27.

ศิริญาพร ปรีชา. การศึกษาความผูกพันของบุคลากรต่อองค์กร กรณีศึกษาสำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยขอนแก่น. *อินฟอร์เมชั่น 21(1)*, หน้า 1–11.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *ประสิทธิภาพและการบริหารของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ.* กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค.

สุพานี สฤษฎ์วานิช. *พฤติกรรมองค์การสมัยใหม่:แนวคิดและทฤษฎี.* พิมพ์ครังที่ **7.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**.**

สุมนต์ สกลไชย. (2564). *ประสบการณ์บริหารงานบุคคลในการเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ.* เข้าถึงเมื่อ 25 กรกฎาคม 2564, เข้าถึงได้จาก http://www4.su.ac.th/autonomy/images/ Document/pdf-sumom.pdf

Allen, Natalie J., and John P. Meyer. (1990).The Measurement and Antecedents of Affective Continuance and Normative Commitment of the Organizations. *Journal of Occupational Psychology,* 63(1): 4-5.

Armstrong, M. (2010). *Armstrong's essential human resource management practice: A guild to people management*. London: Kogan Page.

Cronbach, Lee J. (1984). *Essentials of Psychological Test.* 4th ed. New York: Harper and Row.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. and Anderson,R. E. (2010). *Multivariate Data Analysis*. 7th ed. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

การบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ
The administration of computing science subject

[1]ณัฐรินีย์ เจติยวรรณ [2]นพดล เจนอักษร
[1] Nattharinee Chetiyawan [2] Nopadol Chenaksara
[12]ภาควิชาบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยศิลปากร
[12]Department of Educational Administration Silpakorn University
[1]Corresponding Author, Email: kig_chetiyawan@hotmail.com

Received November 16, 2023; **Revised** March 8, 2024; **Accepted:** June 29, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบ 1) องค์ประกอบการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ 2) ผลยืนยันองค์ประกอบการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบสอบถามความคิดเห็น และแบบสอบถามเพื่อยืนยันองค์ประกอบ กลุ่มตัวอย่างคือ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 96 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลโรงเรียนละ 4 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารวิชาการ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีหรือครูหัวหน้างานผู้รับผิดชอบวิชาวิทยาการคำนวณ และครูผู้สอนวิชาวิทยาการคำนวณ ได้รับแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์กลับคืนมา 81 โรงเรียน รวม 324 คน คิดเป็นร้อยละ 84.38 โดยใช้ผู้ให้ข้อมูลเป็นหน่วยวิเคราะห์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ ผลการวิจัยพบว่า 1. องค์ประกอบการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 2) การสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตร 3) การส่งเสริมศักยภาพผู้เรียนและครูผู้สอนวิชาวิทยาการคำนวณ 4) การจูงใจให้เกิดการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก และ 5) การพัฒนาครู 2. ผลการยืนยันองค์ประกอบ การบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ ทั้ง 5 องค์ประกอบ มีความถูกต้อง มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ; วิทยาการคำนวณ; หลักสูตร

Abstract

The objectives of this research were to determine 1) the components of the administration of computing science subject, and 2) the factors verification of the administration of computing science subject. The data was collected by semi-structured interview, opinionnaire and factors verification form. The sample of this research consisted of 96 secondary schools of the Office of Basic Education

Commission. The respondents in each school were; a school director, a deputy director of the academic administration group, a head of the science and technology learning subject group or a teacher of supervisor computing science subject and a teacher of computing science subject, Complete questionnaires were returned to 81 schools, totally 324 respondents, accounting for 84.38 percent, using the data provider as the unit of analysis. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation and Exploratory Factor analysis. The findings of this research were as follows: 1. The factors of administration of computing science subject consist of 5 factors as 1) promoting learning activities, 2) supporting curriculum development, 3) promoting the potential of students and teachers in computing science subject, 4) motivating support from external organizations and 5) teacher development 2. The factors verification of the administration of computing science subject show that all factors were accuracy, appropriate, possibility, and utility.

Keywords: The administration; Computing science subject; Curriculum

บทนำ

วิชาวิทยาการคำนวณ เป็นวิชาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดทักษะด้านการคิดเคราะห์ เพื่อแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอนและเป็นระบบ สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการค้นหา ประเมิน จัดการ พร้อมทั้งนำเอาความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างสร้างสรรค์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นทักษะสำคัญสำหรับเด็กไทยที่ก้าวเข้าสู่โลกยุคดิจิทัลอย่างเต็มตัว กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศให้วิชาวิทยาการคำนวณเป็นวิชาภาคบังคับที่เด็กทุกคนจะต้องเรียนนับตั้งแต่ปีการศึกษา 2561 นั้น ซึ่งวิชาวิทยาการคำนวณนี้เป็นวิชาใหม่ที่ต่างจากเดิมปรับเปลี่ยนการสอนให้นักเรียนเป็นผู้เขียน ผู้พัฒนา และฝึกคิดอย่างเป็นระบบแบบคอมพิวเตอร์มากขึ้น เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้สร้างนวัตกรรมในอนาคต อีกทั้งยังมีเนื้อหายากต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน จำเป็นต้องเรียนเป็นขั้นตอนตามกระบวนการที่กำหนดทำให้ผู้เรียนเบื่อหน่าย ไม่สนใจเนื้อหาในบทเรียน ใช้วิธีการจำมากกว่าการคิดวิเคราะห์ ส่งผลให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาในบทเรียนผิด และไม่สามารถนำความรู้ไปต่อยอดแก้ปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นได้ เป็นสาเหตุให้ผลการประเมิน

การเรียนรู้ของนักเรียนอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าเกณฑ์ อีกทั้งครูยังมีความกังวลถึงวิธีในการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียน บางโรงเรียนยังมีความสับสนว่าครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาใดจะเป็นครูผู้สอนในวิชานี้ อีกทั้งครูผู้สอนอาจมีความสับสนและความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนในหลักการต่าง ๆ ของมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด ตลอดจนกระบวนการจัด การเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับตัวชี้วัด รวมไปถึงสื่อการเรียนการสอนที่จะทำให้เด็กสามารถตอบวัตถุประสงค์และตัวชี้วัดของวิชาวิทยาคำนวณได้ สอดคล้องกับแนวคิดของรักษิต สุทธิพงษ์ (รักษิต สุทธิพงษ์, 2560) กล่าวว่า การจัดการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 จะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงแนวคิด รูปแบบ วิธีการและมาตรฐานในการปฏิบัติงานของครู เนื่องจากวิชาวิทยาการคำนวณเป็นวิชาใหม่ ครูส่วน

ใหญ่ขาดความรู้ ความเข้าใจในหลักการและเป้าหมายของวิชาอย่างแท้จริงจึงทำให้ไม่สามารถพัฒนาทักษะและกระบวนการคิดของผู้เรียนตามเป้าหมายได้ เช่นเดียวกับผู้บริหารสถานศึกษาที่ขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการและเป้าหมายของวิชาวิทยาการคำนวณ และไม่สามารถบูรณาการเข้ากับวิชาอื่น ๆ ได้ ซึ่งโดยหลักการแล้ว วิชาวิทยาการคำนวณสามารถบูรณาการเข้ากับวิชาอื่น ๆ ได้ทุกวิชา และสอดคล้องตามแนวคิดของ ไคล์ฟ บีล (ไคล์ฟ บีล, 2557 อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564) ที่กล่าวว่ากระบวนการคิดเชิงคำนวณสามารถแก้โจทย์ปัญหาในวิชาการสาขาอื่น ๆ เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ศิลปะและพลศึกษาได้ และเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับแนวคิดของ Google for Education (Google for Education, 2018 อ้างถึงใน ภาสกรเรืองรอง และคณะ, 2561) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้เชิงคำนวณสามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหาได้ทุกสาขา ทั้งมนุษยศาสตร์ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูผู้สอนสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) ต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและเป้าหมายสำคัญที่กำหนดไว้ในมาตรฐานหลักสูตร และตัวชี้วัด รวมถึงการจัดกระบวนการเรียนรู้ การใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ และแนวทางการวัดประเมินผล การเรียนรู้ให้บรรลุคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรให้ครบถ้วนทุกด้าน ได้แก่ ทักษะการคิด เชิงคำนวณ (Computational Thinking) ทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Literacy) การแก้ปัญหาและการใช้เหตุผลเชิงตรรกะ รวมทั้งผู้บริหารสถานศึกษาที่มีบทบาทสำคัญต่อการจัดการศึกษาให้มีความพร้อมในทุก ๆ ด้านให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ตลอดจนการสนับสนุนให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทและส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อประโยชน์สูงสุดต่อนักเรียน

จากความสำคัญดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ เพื่อทราบถึงองค์ประกอบในการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณที่ควรเป็นรวมถึงผลักดันให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้ตื่นตัวและปรับตัวไปสู่การบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณที่เหมาะสมอันนำไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีทักษะและสมรรถนะตามตัวชี้วัด ที่หลักสูตรกำหนดได้อย่างมีทิศทาง มีจุดหมาย รองรับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และก้าวทันพลวัตโลกได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อทราบองค์ประกอบการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ
2. เพื่อทราบผลการยืนยันองค์ประกอบการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research) มีแผนแบบการวิจัยเป็นกลุ่ม ตัวอย่างเดียวมีการวัดครั้งเดียวในลักษณะศึกษาสภาวการณ์ไม่มีการทดลอง (the-one-shot, non-experimental case study) ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาตัวแปรเกี่ยวกับการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1) ศึกษาวิเคราะห์ และสรุปวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ ทั้งในและต่างประเทศ

2) นำข้อสรุปมาวิเคราะห์เป็นตัวแปรเกี่ยวกับการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ และใช้เป็นแนวทางการสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาและปรับแก้ตามคำแนะนำ

3) นำแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) ที่สร้างขึ้นให้อาจารย์ ที่ปรึกษาตรวจสอบ แก้ไขตามคำแนะนำ แล้วนำไปสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน โดยเลือกผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิแบบเจาะจง (purposive method) ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นนักวิชาการด้านการจัดการวิชาวิทยาการคำนวณในระดับกระทรวงศึกษาธิการ นักวิชาการด้านการจัดการวิชาวิทยาการคำนวณในสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) และผู้บริหารสถานศึกษา

4) นำผลสรุปตัวแปรการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ ที่ได้จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ มาสังเคราะห์เนื้อหา (content synthesis) เพื่อนำไปสร้างเป็นข้อคำถามในแบบสอบถาม

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1) นำตัวแปรเกี่ยวกับการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ พัฒนาเป็นเครื่องมือการวิจัยในลักษณะของแบบสอบถามความคิดเห็น (opinionnaires)

2) ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย โดยตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาด้วยการพิจารณาดัชนีความสอดคล้องที่เรียกว่า ค่า IOC (Index of Item Objective Congruence) ซึ่งพิจารณาค่า IOC ที่มีค่ามากกว่า 0.5 ขึ้นไป หลังจากนั้นปรับแก้เครื่องมือตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ

3) ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย โดยการนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (try out) เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยการทดลองใช้กับโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 8 โรง 32 ฉบับ ซึ่งผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารวิชาการ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีหรือครูหัวหน้างานผู้รับผิดชอบวิชาวิทยาการคำนวณ และครูผู้สอนวิชาวิทยาการคำนวณ แล้วนำมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถามด้วยการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α-coefficient) ด้วยสูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ซึ่งจากผลการวิเคราะห์มีค่าเท่ากับ 0.988

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

1) นำแบบสอบถามความคิดเห็นฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง คือ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 96 โรง โดยใช้ผู้ให้ข้อมูลเป็นหน่วยวิเคราะห์ (unit of analysis) ซึ่งผู้วิจัยกำหนดผู้ให้ข้อมูลโรงเรียนละ 4 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการกลุ่ม

บริหารวิชาการ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีหรือครูหัวหน้างานผู้รับผิดชอบวิชาวิทยาการคำนวณ และครูผู้สอนวิชาวิทยาการคำนวณ รวมทั้งสิ้น 384 คน

2) การวิเคราะห์ข้อมูลองค์ประกอบการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ ผู้วิจัยกำหนดวิธีการดำเนินการโดยรวบรวมข้อมูล แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) มัชฌิมเลขคณิต (Arithmetic mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (exploratory factor analysis : EFA) โดยการสกัดปัจจัยด้วยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบหลัก (Factor Extraction Method : Principal Component Analysis: PCA) วิเคราะห์ด้วยการหมุนแกนแบบตั้งฉาก (Orthogonal Rotation) โดยใช้วิธีการหมุนแกนแบบแวริแมกซ์ (Varimax Rotation) ซึ่งถือเกณฑ์การคัดเลือกตัวแปรที่เข้าอยู่ในองค์ประกอบตัวใดตัวหนึ่ง โดยพิจารณาความแปรปรวน ของตัวแปร (EigenValue) ที่มากกว่า 1.00 ในการเลือกองค์ประกอบจากจำนวนตัวแปรทั้งหมดในแต่ละองค์ประกอบที่ต้องมีตัวแปรบรรยายองค์ประกอบ ตั้งแต่ 3 ตัวแปร ขึ้นไป และมีค่าน้ำหนักปัจจัย (Factor Loading) ของแต่ละตัวแปรตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไป ตามแนวคิดของไคเซอร์ (Kaiser) เพื่อให้ได้องค์ประกอบการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ

ขั้นตอนที่ 4 การยืนยันองค์ประกอบการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ

การยืนยันองค์ประกอบการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ เป็นขั้นตอนการนำผลการวิจัยที่ได้จากการศึกษาเอกสารและการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณมายืนยันตรวจสอบและเพิ่มความน่าเชื่อถือ ด้วยการใช้แบบสอบถามเพื่อยืนยันองค์ประกอบการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณให้ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน พิจารณาประเด็น ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ โดยใช้สถิติ คือ ค่าความถี่ (frequencies) และค่าร้อยละ (percentage)

ผลการศึกษา

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ 1) การส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 2) การสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตร 3) การส่งเสริมศักยภาพผู้เรียนและครูผู้สอนวิชาวิทยาการคำนวณ 4) การจูงใจให้เกิดการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก และ 5) การพัฒนาครู

ตารางที่ 1 องค์ประกอบและจำนวนตัวแปรการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ

องค์ประกอบที่	การบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ	จำนวนตัวแปร
1	การส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	10
2	การสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตร	11
3	การส่งเสริมศักยภาพผู้เรียนและครูผู้สอนวิชาวิทยาการคำนวณ	8
4	การจูงใจให้เกิดการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก	10
5	การพัฒนาครู	3
รวม		42

จากตารางที่ 1 พบว่า การบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ มีจำนวน 5 องค์ประกอบ 42 ตัวแปร คือ องค์ประกอบที่ 1 การส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 10 ตัวแปร 1) การจัดการเรียนการสอนวิชาวิทยาการคำนวณแบบบูรณาการความรู้และนำไปสู่วิชาอื่น ๆ 2) การพัฒนาทักษะการคิดเชิงคำนวณเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา 3) การสนับสนุนให้นักเรียนนำความรู้ด้านวิทยาการคำนวณไปแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันทั้งต่อตนเองและสังคม 4) การพัฒนาทักษะทางคอมพิวเตอร์ (computer literacy) และการเรียนรู้สารสนเทศ (Information literacy) 5) การส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาศักยภาพความคิดสร้างสรรค์และการคิด เชิงนวัตกรรม สร้างสรรค์ผลงานเกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์ 6) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้านวิทยาการคำนวณให้สอดคล้องกับช่วงวัยและอย่างต่อเนื่อง 7) การส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพลเมืองดิจิทัล (Digital Citizens) 8) การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจให้นักเรียนมีทักษะของการเขียนโค้ดและนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้ 9) การสร้างเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้และมีทักษะในการเลือกใช้เทคโนโลยีได้ตามความสนใจอย่างเหมาะสม 10) การสร้างสภาพแวดล้อมในชั้นเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และมีเป้าหมายร่วมกัน องค์ประกอบที่ 2 การสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตร จำนวน 11 ตัวแปร 1) การจัดหลักสูตรวิทยาการคำนวณไว้ใน STEM 2) การให้ความสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรด้าน ICT ให้ได้มาตรฐาน 3) การจัดวิชาวิทยาการคำนวณให้เป็นวิชาเลือกหรือรายวิชาเพิ่มเติมที่แยกออกจากวิชาอื่น 4) การสนับสนุนให้นักเรียนได้เรียนหลักสูตรวิทยาการคำนวณตามหลักสูตรต้นแบบจากองค์กรชั้นนำ 5) เนื้อหาของหลักสูตรวิทยาการคำนวณประกอบด้วย วิทยาการคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการรู้ดิจิทัล 6) การจัดลำดับเนื้อหาในหลักสูตรจากง่ายไปหายากและเหมาะสมกับผู้เรียน 7) การกำหนดสาระการเรียนรู้ของวิชาวิทยาการคำนวณในระดับชั้นมัธยมศึกษาให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา 8) หลักสูตรสถานศึกษาที่มุ่งเน้นวิทยาการคำนวณมีการนำวิทยาการคอมพิวเตอร์เบื้องต้นมาใช้ในโรงเรียน 9) การกำหนดการวัดและประเมินผลและจัดทำเครื่องมือวัดที่สอดคล้องกับตัวชี้วัด/ผลการเรียนรู้ และมีความชัดเจน 10) การออกแบบหลักสูตรและจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา 11) การเลือกใช้สื่อการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสม น่าสนใจและตรงความต้องการของผู้เรียน องค์ประกอบที่ 3 การส่งเสริมศักยภาพผู้เรียนและครูผู้สอนวิชาวิทยาการคำนวณ จำนวน 8 ตัวแปร 1) การส่งเสริมศักยภาพในตัวผู้เรียนและครูผู้สอนวิชาวิทยาการคำนวณ 2) การสร้างเครือข่ายของชุมชนและผู้ปกครองให้รับรู้ถึงหลักสูตรวิทยาการคำนวณ และมีส่วนร่วมในกิจกรรม 3) การจัดให้มีแหล่งเรียนรู้ที่เข้าถึงได้ง่าย เพิ่มโอกาสในการเรียนรู้ทั้งที่โรงเรียนและที่บ้าน 4) การสนับสนุนอุปกรณ์การเรียนที่มีประสิทธิภาพและมีจำนวนเพียงพอต่อผู้เรียน 5) การจัดให้มีเครื่องคอมพิวเตอร์และเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต ที่สามารถเข้าถึงได้ทุกช่วงเวลาและมีประสิทธิภาพ 6) การสนับสนุนให้มีการนำชิ้นส่วนและอุปกรณ์ทางด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการจัดการเรียนการสอน 7) การสนับสนุนทรัพยากรในการจัดการเรียนการสอนและสอดคล้องกับหลักสูตร ทันสมัยและมีคุณภาพ 8) การพัฒนาระบบซอฟต์แวร์และฮาร์ดแวร์ให้สามารถเก็บข้อมูลภายในโรงเรียนได้อย่างปลอดภัย องค์ประกอบที่ 4 การจูงใจให้เกิดการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก จำนวน 10 ตัวแปร 1) การสร้างความร่วมมือและบูรณาการการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติ 2) การส่งเสริมสนับสนุนและสร้างแรงจูงใจให้ผู้ปกครอง ภาคเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมผลักดันนโยบายการเรียนรู้ วิชาวิทยาการคำนวณ 3) การ

จัดอบรมและพัฒนาให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และศึกษานิเทศก์ มีความรู้ความเข้าใจในหลักการ เป้าหมาย และวิธีการจัดการเรียนการสอน 4) การสนับสนุนให้เกิดการแบ่งปันความรู้ร่วมกันระหว่าง นักวิจัย ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง 5) การสร้างเครือข่ายร่วมกันระหว่างโรงเรียน และมหาวิทยาลัย ในการอบรมและพัฒนางานวิจัยร่วมกัน 6) รัฐบาลมีโครงการฝึกอบรมและพัฒนาครูในการจัดการ เรียนการสอน 7) การจัดเวที ในการประกวดแข่งขันให้ผู้เรียน ครู สถานศึกษาได้แสดงความสามารถ ในการสร้างสรรค์ผลงานตามศักยภาพอย่างเต็มที่ 8) การส่งเสริม การปฏิรูประบบการศึกษาปริญญา ด้านคอมพิวเตอร์ให้ผู้ที่มีความสามารถสมัครเข้าเรียน เพื่อให้สอดคล้องกับโลกที่กำลังพัฒนา 9) การ ผสานความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เข้ามามีบทบาทพัฒนาการจัดการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น 10) การ ขับเคลื่อนการพัฒนาหลักสูตรวิทยาการคำนวณ โดยร่วมมือกับองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและ ภาคเอกชน และองค์ประกอบที่ 5 การพัฒนาครู จำนวน 3 ตัวแปร 1) จัดให้มีการพัฒนาครูอย่างเป็น ระบบและสอดคล้องกับบริบทสามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม 2) การส่งเสริม และสนับสนุนให้ครูนำเทคโนโลยีมาใช้ในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 3) การพัฒนาให้ครู มีความสามารถในการออกแบบกิจกรรมและจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบ/วิธีการต่าง ๆ อย่าง หลากหลาย

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผลการวิเคราะห์ผลการยืนยันองค์ประกอบการบริหารจัดการ วิชาวิทยาการคำนวณ มีความถูกต้อง มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และสามารถนำไปใช้ ประโยชน์ได้ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิจากแบบยืนยัน องค์ประกอบ

องค์ประกอบการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ	ความคิดเห็น							
	ความถูกต้อง		ความเหมาะสม		ความเป็นไปได้		ความเป็นประโยชน์	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	5	100	5	100	5	100	5	100
การสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตร	5	100	5	100	5	100	5	100
การส่งเสริมศักยภาพผู้เรียนและครูผู้สอนวิชาวิทยาการคำนวณ	5	100	5	100	5	100	5	100
การจูงใจให้เกิดการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก	5	100	5	100	5	100	5	100
การพัฒนาครู	5	100	5	100	5	100	5	100

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการยืนยันองค์ประกอบการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน มีความคิดเห็นตรงกันว่า องค์ประกอบการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ ทั้ง 5 องค์ประกอบ ว่า มีความถูกต้อง มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ เป็นพหุองค์ประกอบ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบที่สำคัญ เรียงตามน้ำหนักองค์ประกอบ ดังนี้ 1) การส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 2) การสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตร 3) การส่งเสริมศักยภาพผู้เรียนและครูผู้สอนวิชาวิทยาการคำนวณ 4) การจูงใจให้เกิดการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก และ 5) การพัฒนาครู องค์ประกอบดังกล่าวสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ว่าองค์ประกอบการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณเป็นพหุองค์ประกอบ ทั้งนี้เพราะผู้บริหารสถานศึกษา ครู ศึกษานิเทศก์ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงความสำคัญในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา มีการนำนโยบายและแนวทางไปสู่การปฏิบัติในการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ สามารถพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิดแก้ปัญหาให้กับผู้เรียนได้บรรลุตัวชี้วัดตามที่มาตรฐานการเรียนรู้กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางฯ มีการส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ มีการจัดหาสื่ออุปกรณ์เทคโนโลยีการเรียนรู้ เครือข่ายคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตที่มีมาตรฐาน จัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ รวมทั้งการส่งเสริมศักยภาพในตัวผู้เรียนและครูผู้สอนวิชาวิทยาการคำนวณให้มีความสามารถประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล สร้างสรรค์ผลงานเกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์ตามความสนใจของนักเรียน ตลอดจนมีการส่งเสริมสนับสนุนและสร้างแรงจูงใจให้ผู้ปกครอง หน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามามีบทบาทพัฒนาการจัดการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการเตรียมพร้อมนักเรียนที่จะเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศในอนาคต และก้าวเข้าสู่โลกในศตวรรษที่ 21 ที่มีการปรับเปลี่ยนทุกยุคสมัยและทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกและเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่ไม่หยุดยั้งในการพัฒนา อย่างต่อเนื่อง ดังที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564) ได้ศึกษา “แนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนวิทยาการคำนวณ Coding เพื่อพัฒนาทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21” พบว่า มีแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนทั้งจากผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ศึกษานิเทศก์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การสร้างความเข้าใจและการดำเนินงานร่วมกันกับทุกภาคส่วน การสร้างเกณฑ์มาตรฐานในการวัดและประเมินผล การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา การสร้างเครือข่ายครู รูปแบบกระบวนการเรียนรู้ บริบทสภาพแวดล้อมในการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ การปฏิรูปหลักสูตร ตลอดจนการยกระดับคะแนนผลการทดสอบ PISA และการให้ความสำคัญกับภาษาต่างประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกั๋ว และออตเทนไบรท์ - เลฟวิช (Guo & Ottenbreit-Leftwich, 2020) ศึกษาเรื่อง “การสำรวจมาตรฐานหลักสูตรวิชาวิทยาการคำนวณในระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษาตอนปลายของประเทศสหรัฐอเมริกา” พบว่า การจัดการเรียนการสอนวิทยาการคำนวณ มีความเกี่ยวข้องกับความรู้ทางคอมพิวเตอร์ ความเป็นพลเมืองดิจิทัล และการคิดเชิงคำนวณ ซึ่งผู้สอนใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ควบคู่ไปกับ

การกระตุ้นให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายเนื้อหาในชั้นเรียนและสอดคล้องกับงานวิจัยของ ซามาราเซการา และคณะ (Samarasekara et al., 2022) ได้ศึกษาเรื่อง “ความเห็นของครูที่มีต่อการดำเนินการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรวิทยาการคำนวณในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย” พบว่า มาตรฐานทั้ง 5 ด้าน ประกอบด้วย มาตรฐานด้านทรัพยากร การสนับสนุน การประเมิน และปัจจัยต่าง ๆ ของนักเรียน เป็นอุปสรรคต่อการนำไปปฏิบัติและการมีส่วนร่วมของนักเรียน โดยมีข้อเสนอแนะ ที่สำคัญ คือ โรงเรียนควรเน้นให้ครูทำงานร่วมกันมากกว่าทำความเข้าใจกับทฤษฎีอีกทั้งโรงเรียนควรจัดสรรเวลาให้มีการฝึกปฏิบัติครูด้านวิทยาการคำนวณมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อมรรัตน์ สารเถื่อนแก้ว และสถิรพร เชาวน์ชัย (อมรรัตน์ สารเถื่อนแก้ว และสถิรพร เชาวน์ชัย, 2564) ได้ศึกษาเรื่อง “การจัดการเรียนรู้วิทยาการคำนวณของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 37” พบว่า การจัดการเรียนรู้วิทยาการคำนวณของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 37 อยู่ในระดับมากสุด เรียงตามลำดับ ได้แก่ ด้านการจัดหลักสูตร ด้านการพัฒนาครู ด้านการวัดผลและประเมินผล และด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาการคำนวณ ทำให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของโรงเรียน ยังต้องได้รับคำแนะนำจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 37 ต่อไป ซึ่งจากแนวคิดทฤษฎีของนักการศึกษา และงานวิจัยสอดคล้องกับองค์ประกอบการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณที่มีองค์ประกอบหลากหลายเป็นพหุองค์ประกอบ ผู้บริหารควรให้ความสำคัญในทุกองค์ประกอบเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการบริหารสถานศึกษาให้มีคุณภาพ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า องค์ประกอบการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณเป็นพหุองค์ประกอบ มีความถูกต้อง มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และมีประโยชน์ ต่อการนำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณในโรงเรียนมัธยมศึกษาต่อไป ทั้งนี้เพราะผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน ซึ่งนับเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาการเรียนการสอนวิทยาการคำนวณให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายของวิชาวิทยาการคำนวณ รวมทั้งภาคเอกชนที่เข้ามาร่วมเป็นพลังสำคัญในการพัฒนานักเรียนให้มีทักษะและกระบวนการคิดหรือทักษะในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลกปัจจุบันและโลกอนาคตได้อย่างมีความสุขท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมและพลวัตโลก

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

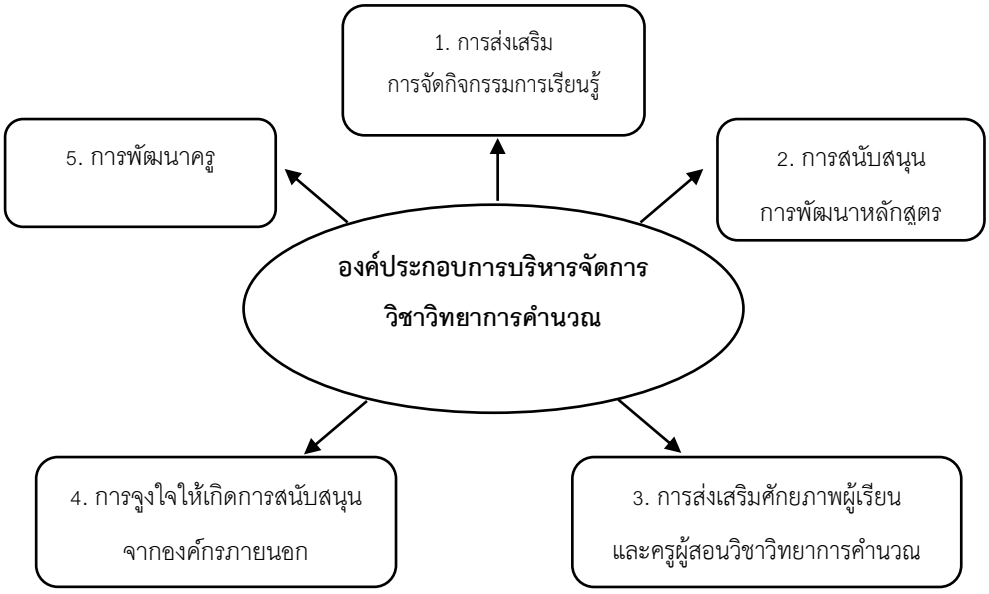

ภาพประกอบ 1 แผนภูมิแสดงองค์ประกอบการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ

จากแผนภูมิแสดงให้เห็นว่า การบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้บรรลุผลและประสบความสำเร็จจะต้องมีองค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ ได้แก่

(1) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้นักเรียนเข้าใจในวิชาวิทยาการคำนวณ ได้ลงมือปฏิบัติจริง และนำความรู้ที่ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อพัฒนาคุณภาพของนักเรียนให้มีความรู้และมีทักษะการคิดเชิงคำนวณ การคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหาเป็นขั้นตอนและเป็นระบบ ประยุกต์ใช้ความรู้ ด้านวิทยาการคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการแก้ปัญหาที่พบในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(2) การสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตร การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 ส่งเสริมให้มีการนำสาระเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) มาออกแบบหลักสูตรและจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ รวมทั้งมีการกำหนดการวัดและประเมินผลจัดทำเครื่องมือการวัดที่สอดคล้องกับตัวชี้วัด/ผลการเรียนรู้ อย่างชัดเจน

(3) การส่งเสริมศักยภาพผู้เรียนและครูผู้สอนวิชาวิทยาการคำนวณ การให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาด้านวิทยาการคำนวณ ในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีความรู้ด้านวิทยาการคำนวณ มีความพร้อมในการสร้างนวัตกรรมจำเป็นจะต้องจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ การจัดหาอุปกรณ์ เทคโนโลยี เพื่อใช้ในการจัดการเรียนรู้อย่างเหมาะสมเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพในการเรียนการสอนมากขึ้น สอดคล้องกับหลักสูตร ทันสมัย และมีคุณภาพ

(4) การจูงใจให้เกิดการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก สร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนทรัพยากรที่ส่งเสริมการศึกษาได้เพิ่มขึ้น มีการติดต่อสื่อสารให้ผู้อื่นมีความเข้าใจผสานความร่วมมือและบูรณาการการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนนโยบายการจัดการเรียนรู้วิทยาการคำนวณไปสู่การปฏิบัติ

(5) การพัฒนาครู มีการพัฒนาครูอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับบริบท สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม ส่งเสริม สนับสนุนให้ครูนำเทคโนโลยีมาใช้ในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และมีการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาการสอนของตนให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

บทสรุป

จากการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้แนวทางในการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณให้บรรลุผลและประสบความสำเร็จจะต้องมีองค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ จำนวน 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 2) การสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตร 3) การส่งเสริมศักยภาพผู้เรียนและครูผู้สอนวิชาวิทยาการคำนวณ 4) การจูงใจให้เกิดการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก และ 5) การพัฒนาครู เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาให้กับนักเรียนโดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดทักษะด้านการคิดวิเคราะห์เพื่อแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอนและเป็นระบบ สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการค้นหา ประเมิน จัดการ พร้อมทั้งนำเอาความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีทักษะและสมรรถนะตามตัวชี้วัดที่หลักสูตรกำหนดได้อย่างมีทิศทาง มีจุดหมาย สอดคล้องกับความเป็นจริงในศตวรรษที่ 21

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความสำคัญในการนำแนวทางจากองค์ประกอบการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณของโรงเรียนมัธยมศึกษาไปใช้ในการจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนมัธยมศึกษา และมีการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการบริหารสถานศึกษาให้มีคุณภาพ โดยผู้บริหารสถานศึกษามีการบริหารจัดการที่ต้องใช้องค์ประกอบต่าง ๆ ทั้ง 5 องค์ประกอบ เช่น 1) การส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 2) การสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตร 3) การส่งเสริมศักยภาพผู้เรียนและครูผู้สอนวิชาวิทยาการคำนวณ 4) การจูงใจให้เกิดการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก และ 5) การพัฒนาครู ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญในการพัฒนาการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณของโรงเรียนมัธยมศึกษาให้บรรลุตามเป้าหมายของตามที่หลักสูตรแกนกลางฯ กำหนด

2. ข้อเสนอแนะในเชิงการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์ ควรศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Path Analysis) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของแต่ละองค์ประกอบและพัฒนาเป็นรูปแบบการบริหารจัดการวิชาวิทยาการคำนวณแล้วทำการศึกษาเชิงทดลองเพื่อหาประสิทธิผล

เอกสารอ้างอิง

จิภาสกร เรืองรอง, และคณะ. (2561). Computational Thinking กับการศึกษาไทย. *วารสารปัญญาภิวัฒน์.* 10(3): 325.

รักษิต สุทธิพงษ์. (2560). กระบวนทัศน์ใหม่ทางการศึกษากับการพัฒนาครูไทยในยุคดิจิตอล. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.* 19(2): 344–355.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). *แนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนวิทยาการคำนวณ Coding เพื่อพัฒนาทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพมหานคร: 21 เซ็นจูรี่.

อมรรัตน์ สารเถื่อนแก้ว และสถิรพร เชาวน์ชัย. (2564) การจัดการเรียนรู้วิทยาการคำนวณของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 37. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์.* 8(3): 275–287.

Meize Guo., & Anne Ottenbreit-Leftwich. (2020). Exploring the K-12 Computer Science Curriculum Standards in the U.S. *WiPSCE 20*: 1–6.

Chamindi K. Samarasekara, et al. (2022). Teachers' Views on the Implementation of a New High School Computing Curriculum. *Koli.* : 1–10.

ข้อโต้แย้งเรื่องสังสารวัฏและกฎแห่งกรรมในคัมภีร์ภควัทคีตา
An Argument Concepts of Saṃsāra and The Karma's Law in Bhagavadgita

[1]วณิชยา ปรือปรัก [2]มานพ นักการเรียน
[1]Wanichaya Prueprak [2]Manop Nakkanrian
[1]บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
[2]มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย
[1]Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
[2]Mahamakut Buddhist University Sirindhorn College
[1]Corresponding Author, Email: wanichayapr@gmail.com

Received April 10, 2024; **Revised** June 28, 2024; **Accepted:** June 29, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง "แนวคิดเรื่องสังสารวัฏและกฎแห่งกรรมในภควัทคีตา" มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ข้อโต้แย้งเรื่องสังสารวัฏและกฎแห่งกรรมในคัมภีร์ภควัทคีตา งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพใช้การศึกษาเอกสาร ผลการศึกษาพบว่า สังสารวัฏในคัมภีร์ภควัทคีตาเป็นสถานที่เชื่อมโยงระหว่างอัตตากับพรหมันจะผสมผสานกันผ่านการะทำ การกระทำของมนุษย์ในสังสารวัฏได้นั้นจึงสามารถจำแนกได้ 2 แบบคือตนเองเป็นผู้กระทำจะต้องรับผลของการกระทำนั้น แต่หากมองว่าตนเองไม่ใช่ผู้กระทำ ก็จะเป็นหน้าที่ของพระเป็นเจ้าเป็นกำหนด มนุษย์จึงมีอิสระจากการกระทำในแง่ที่พระเป็นเจ้าเป็นผู้กำหนด แต่การกระทำใดที่ทำด้วยความรู้สึกหรือความต้องการ มนุษย์จะต้องรับผลจากการกระทำนั้น แต่หากมนุษย์กระทำตามคำสั่งศักดิ์สิทธิ์จากพระเป็นเจ้า ก็จะไม่มีผลต่อผู้กระทำ แต่เป็นพระเป็นเจ้าจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อผลนั้นแทน

คำสำคัญ: สังสารวัฏ; กฎแห่งกรรม; ภควัทคีตา

Abstract

The research entitled 'An Argument Concepts of Saṃsāra and The Karma's Law in Bhagavad-gita' has objective to critically analyze the debates on the concept of Saṃsāra and The Karma's Law in Bhagavad-Gita. This research employed the documentary research methodology. This research employed the documentary research methodology. it was found that Saṃsāra in the Bhagavad Gita is the place where the Self and God are united through doing. Human doing in Saṃsāra can be classified into two types: Self is the one who does something and must receive the results of that doing. If you don't do by yourself, you will do it by God. You are free

will from doing because God has ordained. In the event that you do something by feelings or desires, you must suffer the consequences of that action. As the result, you who do duty from God, will not receive the fruit because God is responsible for that.

Keywords: Saṃsāra; The Karma's Law; Bhagavadgita

บทนำ

ในปรัชญาอินเดียมีการกล่าวถึงหลักการเวียนว่ายตายเกิดที่เรียกว่า สังสารวัฏ และการหลุดพ้นจากการสังสารวัฏหรือถูกแยกออกจากสังสารวัฏที่เรียกว่า โมกษะ ลักษณะที่อธิบายสังสารวัฏและการหลุดพ้นนั้นมาจากการเข้าในเรื่องอาตมันและพรหมันนั้นว่าบางครั้งได้ถูกแยกออกไปไม่ได้เกี่ยวข้องกันในแง่ของการกระทำ แต่เกี่ยวข้องกับความรู้ที่เป็นแรงพลักดันก่อให้เกิดการกระทำกรรมนั้น จึงทำให้เกิดคำอธิบายที่ศังกราจารย์อธิบายถึงการปฏิบัติตามหลักโยคะที่จะช่วยทำให้เกิดความรู้ที่เรียกว่า ชญาณโยคะ ต้องอาศัยความรู้เป็นสำคัญคือวิธีสู่แนวทางปฏิบัติบำเพ็ญโยคะโดยอาศัยหลักการทางศาสนาน เพื่อหลีกจากสังคมที่เติมไปด้วยความวุ่นวาย จึงสามารถจะขจัดอำนาจกรรมให้หมดไปคือการ สิ้นสุดจากสังสารวัฏ อย่างสิ้นเชิง

รามานุชมองว่าการหลุดพ้นจากสังสารวัฏนั้นเน้นไปที่การกระทำด้วยทั้งความภักดี อันก่อเกิดกรรมโยคะนั้นมุ่งถึงพระเจ้าผู้สูงสุดผ่านพิธีกรรมทางศาสนาอันหมายถึงการบรรลุถึงความเจริญทางโลกแห่งวัตถุท่ามกลางความวุ่นวาย คือ การทำอย่างไร จะรู้แจ้งในโลกนี้และโลกหน้า มีความสุขกับวรรณะและพิธีกรรมทางศาสนาที่ทำให้ผู้ศรัทธาต่อศาสนาบูชาพระเจ้าผ่านการฝึกปฏิบัติจิตตนเองด้วยการน้อมจิต ถึงพระองค์อันทำให้เกิดผลตามมาซึ่งวิธีดังนี้เป็นวิธีอ้อม แต่การสร้างความบริสุทธิ์ให้จิตใจ เชื่อมโยง ต่อพระเจ้า วิธีนี้เป็นส่วนหนึ่งของความรู้ที่มาจากพระองค์โดยตรง (Sri Sankaracharya, 1901) การอธิบายถึงชญาณโยคะผ่านความรู้ถึงอาตมันอันเป็นอมตะคือวิญญาญบริสุทธิ์ นั้นไม่เกี่ยวข้องกับความทุกข์และความเจ็บปวด ฉะนั้นตราบใดที่ยังไม่มีปัญญาที่เหนือกว่าจิตใจอันเป็นทางโลกนั้นมาจากกรรมโยคะที่ทำให้เกิดลักษณะของกลุ่มนักบวชที่เชื่อว่า 1) มีความพึงพอใจในอาตมัน 2) มีความสงบไม่ใยดีในความสุขและทุกข์ 3) การไม่มีทั้งความรักและเกลียดชัง 4) การไม่ยึดติดต่อสิ่งภายนอก ไม่มีสิ่งใดทำให้หวั่นไหวได้ 5) มีความซื่อสัตย์ต่อพระเจ้า โดยถือว่าความคิดนั้นเป็นบ่อเกิด ของความสุขและความทุกข์ และการควบคุมประสาทสัมผัสนำไปสู่ความสงบและความสุข การควบคุมสัมผัสจะช่วยทำให้ความรู้มั่นคง 6) การทำงานทุกอย่างด้วยการยึดหลักสากล นั้นไม่ได้มุ่งไปที่การเป็นนักบวชเท่านั้น 7) การกำจัดความอยากและความเป็นตัวตน โดยความรู้เท่านั้นจะนำไปสู่ความสุขอย่างเทพเจ้า (Sri Sankaracharya, 1901)

การเข้าใจว่าอาตมันเป็นเรื่องตัวตนที่ถูกมองผ่านพิธีกรรมทางศาสนาจึงเป็นวิธีการเข้าใจแบบดั้งเดิม แต่การอธิบายโยคะผ่านคัมภีร์ภควัทคีตาเป็นการพิจารณาการปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ที่มีคุณค่าที่เป็นสากลยิ่งขึ้น อาศัยแรงพลักดันด้วยปัญญาของพระเจ้าแบบชญาณโยคะ แต่ในรายละเอียดดูเหมือนว่าชญาณโยคะนั้นจะหมายไปที่การรวมกันของอาตมันและไม่แบ่งแยกว่าเป็นใคร การกล่าวแนวคิดรามานุช ถึงการทำหน้าที่นั้นเป็นงดเว้นความรู้อันเป็นเรื่องส่วนตัวแต่มุ่งไปที่ความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่โลกมากกว่าว่า “เราคือทุกคน และทุกคนคือเรา” เพื่อไม่ให้เกิดการเลือกปฏิบัติอันมา

จากอิทธิพลความทุกข์และมายาที่ทำให้อรชุนท้อแท้ในการรบ แต่ในสนามรบนั้นอรชุนจำเป็นต้องทำหน้าที่ของวรรณะกษัตริย์ที่จะสมบูรณ์ได้ด้วยการรบและนำชีวิตของผู้อื่นซึ่งมีหน้าที่ต่างกันไปสู่เป้าหมายตามแต่หน้าที่ๆ มี ไม่อย่างนั้นก็จะถูกความทุกข์และมายานำตนเองไปสู่การเวียนว่ายในสังสารวัฏ (Sri Sankaracharya, 1901)

การอธิบายนี้ได้เชื่อมโยงมาจากการพยายามเข้าใจวิธีการปฏิบัติตนตามแบบโยคะในคัมภีร์ภควัทคีตานั้นว่าควรจะบุให้เห็นถึงการกำหนดว่าสังสารวัฏนั้นเกี่ยวข้องกับการกระทำกรรม แต่หากไม่พิจารณาถึงการกระทำกรรมในสังสารวัฏ แต่มุ่งไปที่ความรู้แทน และหากความรู้นั้นบริสุทธิ์และเข้าถึงความจริงได้แล้ว การกระทำก็ไม่จำเป็นต้องใส่ใจหรือกล่าวคือการเป็นนักบวชกับการเป็นฆราวาสที่ต้องทำหน้าที่ต่างกัน การเป็นนักบวชจึงจะเป็นการสร้างความรู้ได้ชัดเจนกว่าฆราวาสดูจะเป็นการทำให้นักบวชสูงกว่า เพราะทำกรรมได้น้อยกว่า แต่จากการศึกษาคัมภีร์ภควัทคีตาจะเสนอวิธีการตีความที่แตกต่างจากนั้น จึงเป็นที่มาของบทความวิจัยนี้ที่ต้องการนำเสนอให้เห็นลักษณะการเข้าใจสังสารวัฏควรจะมุ่งไปที่การหลุดพ้นจากการไม่ทำอะไร หรือต้องทำอะไรเพื่อให้เกิดการหลุดพ้นกันแน่ ผ่านการอธิบายของศังกราจารย์และรามานุชะต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาข้อโต้แย้งเรื่องสังสารวัฏและกฎแห่งกรรมในคัมภีร์ภควัทคีตา

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีระเบียบวิจัยดังต่อไปนี้

1. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากตำราภาษาไทย และภาษาอังกฤษเพื่อศึกษาประเด็นเกี่ยวกับเรื่องสังสารวัฏและกฎแห่งกรรม และหนังสืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสังสารวัฏและกฎแห่งกรรมในคัมภีร์ภควัทคีตา

2. แยกแยะประเด็นเพื่อศึกษาวิเคราะห์และตรวจสอบเหตุผลที่ใช้อธิบาย

3. วิพากษ์เหตุผลนั้นและนำไปประเมินน้ำหนัก จากนั้นนำไปเขียนบทสรุปพร้อมเสนอแนวคิดของผู้วิจัยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และตอบปัญหาที่ต้องการทราบ

ผลการศึกษา

จากวัตถุประสงค์ว่าข้อโต้แย้งเรื่องสังสารวัฏและกฎแห่งกรรมในคัมภีร์ภควัทคีตา ได้พบว่าการเข้าใจว่าสังสารวัฏและกฎแห่งกรรมถือเป็นหลักการพื้นฐานในการเข้าใจโยคะอันเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติอันนำไปสู่การหลุดพ้น การเข้าใจโยคะตามรูปแบบดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นคำอธิบายที่เกี่ยวข้องกับคัมภีร์ภควัทคีตาในฐานะที่สังสารวัฏเป็นส่วนที่ที่ถูกนำเสนอถึงอาตมันนั้นไม่บริสุทธิ์ ดังข้อความว่า “ผู้ใดภักดีในเรา เรายอมช่วยฉุดผู้นั้นขึ้นจากห้วงทะเลแห่งการเวียนว่ายตายเกิดได้เสมอ เพราะเหตุนี้แล อรชุน ท่านจงมั่นใจในเราเถิด จงมอบความภักดีของท่านให้แก่เรา แล้วท่านจะข้ามพ้นจากข้ามสังสารวัฏและชีวาตมันของท่านก็จักผสานเข้าเป็นหนึ่งเดียวกัน” (กฤษณไทวปายนวยาส, 2561) ขณะที่โยคะนั้นจะนำไปสู่ความบริสุทธิ์ได้ ส่วนการปฏิบัติโยคะนั้นก็เป็นไปในแง่ของการกระทำ

ที่ต้องรับผลที่ตามมา แต่ในภควัทคีตาถือว่ากรรมนั้นเป็นเรื่องของอัตตาที่ยังยึดติดกับความอยากและยึดเอาผลที่ตามมาจึงผูกพันกับสังสารวัฏ หากเป็นโยคะที่บริสุทธิ์จะทำให้กรรมนั้นบริสุทธิ์และผลก็บริสุทธิ์คือไม่อิงกับผลกรรมที่อัตตาสร้างขึ้นแต่อย่างใด ในงานวิจัยนี้จะได้ตีความว่าโยคะนั้นเกี่ยวข้องกับสังสารวัฏและกฎแห่งกรรม ดังนี้

1. สังสารวัฏในภควัทคีตา การเวียนว่ายตายเกิดหรือสังสารวัฏนั้นเป็นการโยงเข้ากับหลักการปฏิบัติทางด้านศรัทธาอันเป็นส่วนสำคัญของภักติโยคะ อันมีคำกล่าวว่า “เมื่อท่านจะทำ จะกิน จะประกอบยัญกรรม จะให้ทาน หรือจะบำเพ็ญเพียร ขอจงอุทิศการกระทำทั้งหมดนั้นมาที่เรา หากทำได้เช่นนั้น ท่านจะหลุดพ้นจากบุญและบาป อันจะให้ผลเป็นการเวียนว่ายในสังสารวัฏต่อไป” (กฤษณไทวปายนวยาส, 2561) มีคำแปลข้อความนี้อีกว่า “พวกที่ไม่ศรัทธาในการอุทิศตนเสียสละรับใช้นี้ ไม่สามารถบรรลุถึงข้า ดังนั้นเขาเหล่านั้นจะกลับมาอยู่บนหนแห่งการเกิดและการตายในโลกวัตถุนี้อีก” (เอ.ซี.บัคธิเวดันธะ สวะมิ พระบุพาดะ, 1971) ในการเข้าใจว่าสังสารวัฏกับโลกแห่งวัตถุนั้นถือว่าเป็นความหมายเดียวกันจะว่าไปแล้วการเกิดในโลกแห่งวัตถุนั้นถือเป็นการเงื่อนไขหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าผู้มาเกิดนั้นเสื่อมศรัทธา หรือไม่ศรัทธาจนไม่สามารถจะประสบผลสำเร็จกับวิธีการอุทิศตนรับใช้พระเจ้าได้อย่างแท้จริง การเข้าใจว่าโลกแห่งวัตถุมาจากการไม่ศรัทธาและโลกแห่งพระเจ้าเป็นเรื่องของศรัทธาจึงสะท้อนให้เห็นผ่านคำอธิบายอีกว่า “ผู้ใดเชื่อมั่นในคำสอนของพระเจ้า รับเอาคำสอนนี้ไปปฏิบัติด้วยใจบริสุทธิ์ ผู้นั้นย่อมพ้นจากการเวียนว่ายในห้องแห่งกรรม” (กฤษณไทวปายนวยาส, 2561)

การตอบสนองต่อความบริสุทธิ์อันเป็นการมองไปที่การปฏิบัติที่ถูกมองว่าควรยกเลิกการปฏิบัติอื่นๆ ทั้งหมด และรับเอาวิธีการรับใช้ต่อพระเจ้ามาปฏิบัตินี่คือความศรัทธา การพิจารณาถึงบทบาทของสังสารวัฏจึงเป็นวิธีการตรวจสอบความเชื่อที่มีต่อพระเจ้า และขณะเดียวกันก็เป็นวิธีการเชื่อมโยงให้เห็นลักษณะของอาตมันที่มีการเปลี่ยนแปลงวัตถุคือร่างกายอยู่ตลอดเวลา ดังข้อความว่า “ไม่ว่าเรา ท่าน หรือราชบุตรเการพเหล่านั้น ทั้งหมดไม่มีใครเกิดและไม่มีใครต่าย อาตมันที่สิงอยู่ในร่างของเราต่างหากที่ลอยล่องผ่านร่างเด็ก ร่างหนุ่สาว และร่างชราของเราไป อาตมันนี้ย่อมจะเข้าสิงอาศัยร่างใหม่เรื่อยไป เมื่อร่างเก่าชำรุดจนใช้งานไม่ได้ ผู้มีปัญญาย่อมไม่คลางแคลงในเรื่องนี้” (กฤษณไทวปายนวยาส, 2561) ในข้อนี้เป็นการอ้างถึงลักษณะความหลากหลายของร่างที่แตกต่างกันแต่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับความเป็นหนึ่งเดียวของสิ่งสากล ซึ่งจะพบความแตกต่างที่ปรากฏในร่างกายของคนที่แตกต่างกันทั้งกฤษณะ อรชุน และเหล่าพี่น้องเการพที่แม้จะมีวิญญาณแตกต่างกัน แต่ก็รวมอยู่ในความเป็นอันเดียวกัน การอ้างนี้ไม่ได้เกี่ยวข้องกับความเป็นอมตะของจิตวิญญาณเดียวกัน แต่เกี่ยวข้องกับการมีก่อนและหลังของอัตตาที่เป็นตัวประสบการณ์เท่านั้น

ความหลากหลายของอัตตาจึงเป็นข้อเท็จจริงทางประสบการณ์ แต่ละอัตตาจึงสะท้อนให้เห็นความเจริญขึ้นจากไม่มีประสบการณ์ในตอนแรกจนทำให้มีประสบการณ์เต็มพร้อมเป็นอันเดียวกับความจริง คือจากไม่จริง (อสัต) เป็นจริง (สัต) ปรัชญาสางขยะตั้งสมมติฐานไว้ถึงความหลากหลายของวิญญาณ ก็คือจิตยอมรวมกันเป็นหนึ่งเดียว เป็นการทำให้เราเข้าไปอยู่หรือเคลื่อนเข้าไปหรือสร้างความจริงภายในเรา ซึ่งพรหมันก็เป็นพื้นฐานของสิ่งทั้งปวง ไม่ใช่สิ่งทั้งปวงมีขึ้นเอง พรหมันไม่ได้มีอยู่ในเวลา แต่เวลามีอยู่ในพรหมัน คือ อัตตาไม่ใช่ทั้งสิ่งที่เริ่มและจุดสิ้นสุด วิญญาณก็เหมือนพรหมันเป็นเหตุและผลในตัวเอง จึงกล่าวได้ว่า “เราเป็นพรหมัน” เพราะสิ่งที่ถูกสร้างทุกอย่างต่างมีสิ่งหนึ่งที่เป็น

พรหมันอยู่ด้วย ก่อนที่จะมีทุกสิ่งจึงต้องมีผู้สร้างอยู่ก่อนและสิ่งที่สร้างนั้นก็จะมีพระเจ้าในนั้นด้วย ทำให้พระเจ้าที่เป็นเฉพาะพระเจ้าในฐานะผู้สร้างเกี่ยวข้องในแง่ประสบการณ์ กล่าวคือพระองค์มีอยู่ทางประสบการณ์ ดังข้อที่ว่า พระเจ้าเป็นสิ่งที่สามารถลงมาจุติในครรภ์ แม้ไม่เกิดจากครรภ์ก็มีทางเกิดอีกเป็นอันมาก จึงเป็นความจริงที่ว่าพระเจ้าเป็นการเปลี่ยนผ่านหรือการอวตารเท่านั้น เช่นเดียวกับพระคริสต์จะต้องทนทุกข์ทรมานจนกว่าจะถึงวันสิ้นสุดของโลก (S.Radhakrishnan, 2014)

สังสารวัฏในแง่นี้จึงเป็นวิธีการที่เชื่อมโยงกันระหว่างวิญญาณแบบอัตตาของมนุษย์กับวิญญาณของพระเป็นเจ้าที่เชื่อมโยงหากันในแง่ของประสบการณ์ที่จะช่วยยกระดับอัตตาหรือควบคุมอัตตาให้บริสุทธิ์และนำไปสู่สภาวะที่เป็นพรหมันมากยิ่งขึ้น แต่การจะต้องเวียนว่ายตายเกิดในลักษณะนี้จะพบว่าเป็นการสร้างบริสุทธิ์ให้กับอัตตาของบุคคลนั้นตามลำดับ ดังข้อความว่า

> “กฤษณะตรัสว่า เราจักกล่าวซ้ำถึงความรู้แจ้ง อันประเสริฐกว่าความรู้แจ้งทั้งปวงแก่ท่านอีกครั้ง ความรู้แจ้งอันนี้นี่เองที่ส่งผลให้บรรดาเหล่ามุนีที่ลุถึงความประจักษ์แจ้ง ข้ามพ้นจากห้องสังสารวัฏเข้าสู่บรมศานติชั่วนิรันดร์ ผู้ใดรู้แจ้งชญานอันประเสริฐที่เราจะกล่าวต่อไปนี้ ผู้นั้นย่อมกลายเป็นหนึ่งเดียวกับเรา เขาจะไม่เกิดอีกเมื่อมีการสร้างโลกและจักรวาลขึ้นใหม่ในต้นกัลป์ และจะไม่พินาศเมื่อมีการล้างโลกและจักรวาลให้ประลัยในคราวจะสิ้นกัลป์ มหาพรหมคือต้นกำเนิดของโลกและจักรวาล อนึ่งมหาพรหมนั้นที่แท้ก็คือครรภสถานที่เราได้หยอดเมล็ดพันธุ์ลงไว้ สำหรับให้เป็นแดนกำเนิดของสรรพสิ่ง สรรพสัตว์ที่ถือกำเนิดในครรภ์ทั้งปวงล้วนแล้วแต่มีมหาพรหมเป็นครรภ์รองรับ โดยที่เราเป็นบิดาผู้ประทานเชื้อพันธุ์เข้าผสม” (กฤษณไทวปายนวยาส, 2561)

ประเด็นดังกล่าวนี้จึงเป็นวิธีการที่เราจะได้ผสมกันเข้าระหว่างสิ่งที่เป็นอัตตากับสิ่งที่รองรับอัตตา ทั้งสองนี้ต่างประสงค์จะทำให้อาตมันมีความบริสุทธิ์ขึ้น เนื่องจากวิญญาณคืออาตมันเป็นวิญญาณบริสุทธิ์ที่เที่ยงแท้ โดยวิญญาณเป็นส่วนประกอบด้วยร่างกายที่เปรียบเสมือนวัตถุปราศจากชีวิตและเป็นส่วนหนึ่งของพรหมัน เห็นได้ว่า ถ้าไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างพรหมันกับอาตมัน ไม่อาจจะบรรลุโมกษะหรือหลุดพ้นได้ หลักคำสอนในภควัทคีตา กล่าวไว้ว่า หากว่าผู้ใดทำสิ่งใดย่อมได้สิ่งนั้น เช่น การบำเพ็ญจิตด้วยความภักดี ย่อมได้รับความเมตตา พระมหากรุณาจากพระเจ้า นำไปสู่พระเจ้า หรือสิ่งอื่นๆ อีกต่อไปขึ้นอยู่ที่ผลการกระทำทั้งสิ้น เช่น มีการเกิดใหม่สังสารวัฏไม่จบสิ้นขึ้นอยู่ที่ผลของกรรม โดยกรรมจะหมดสิ้นได้ ก็ต่อเมื่อเข้าแนวทางแห่งโยคีคือทางแห่งความรู้แจ้งในตัวตน ในแง่ แนวคิดการเกิดใหม่ที่เชื่อมโยงกับกรรม มีผลต่อโลกหน้านี้และโลกหน้าว่ามีอยู่จริง ทำอย่างไรอาตมันจะพ้นจากทุกข์ได้

ดังนั้น การเข้าสู่แนวทางปฏิบัติโยคะเพื่อให้จิตนั้นบริสุทธิ์ การบรรลุโมกษะเมื่ออาตมันรู้แจ้งแก่ตน ด้วยเห็นจริงในสภาวะที่แท้จริงของพรหมัน สามารถขจัดทำให้ติดข้องทำให้เห็นแตกต่างระหว่างพรหมันกับอาตมัน ประจักษ์แจ้งความเป็นเอกภาพอาตมันกับพรหมัน เมื่อบรรลุโมกษะจากการสังสารวัฏ ย่อมดำรงด้วยความสุขที่เป็นนิรันดร (สุนทร ณ รังษี, 2521) สังสารวัฏจึงเป็นวิธีการอธิบายถึงลักษณะศรัทธากับพื้นที่ที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างอาตมันกับพรหมันที่โยงไปหากันอย่างที่ปรัชญาสางขยะมองถึงความหลากหลายและในความหลากหลายนั้นมีการรวมเป็นอันเดียวกัน

หากพิจารณาในเชิงกายภาพ จะพบว่าสังสารวัฏเป็นการอธิบายเชิงพื้นที่จึงเป็นวิธีการอ้างถึงสถานที่ในโลกมนุษย์นี้ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะการปฏิบัติตนของบุคคลนั้น ดังข้อความว่า

> “ในสังสารวัฏนี้ มันผู้ใดหลงมัวเมาในอำนาจ เกิดมาเพื่อกอบโกยความสุขใส่ตน โดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของเพื่อนร่วมโลก ดูแคลนเราซึ่งเป็นภาวะสูงสุดที่สถิตอยู่ในสรรพสิ่งรวมทั้งตัวมันเองด้วย มันผู้นั้นจะถูกเราเหวี่ยงลงไปสู่อสูรกำเนิดให้เสวยผลกรรมอันเจ็บแสบชั่วกัปชั่วกัลป์ อรชุนใครก็ตามที่หลงผิดดังที่เรากล่าวมา ผู้นั้นย่อมเวียนว่ายอยู่ในอสูรกำเนิดซ้ำแล้วซ้ำอีก ไม่มีโอกาสได้เข้าถึงเรา มีแต่จะตกต่ำลงเรื่อยไป อรชุน ประตูนรกนั้นมีอยู่สามประการคือ กามะ อันได้แก่ความกระหายอยากในทางที่ผิดหนึ่ง โกรธ อันได้แก่ความซึ้งเครียดเมื่อไม่ได้สิ่งที่ตนกระหายอยากนั้นหนึ่ง และโลภะอันได้แก่ความเพียรพยายามเพื่อให้ได้สิ่งที่ตนยังไม่ได้นั้น อีกหนึ่ง ประตูทั้งสามนี้ผู้มีปัญญาพึงละเสีย” (กฤษณไทวปายนวยาส, 2561)

การระบุถึงพื้นที่ทางการปฏิบัติที่บุคคลยังเกี่ยวข้องกับตัวตน หรือความต้องการอยู่เป็นการพิจารณาภายใต้ของความทุกข์ ในแง่นี้จะพบว่าบุคคลที่มีความสุขจึงเป็นอยู่เหนือร่างกายที่นำไปสู่ความทุกข์หรือการปฏิบัติตน แต่หากปฏิบัติตามหลักการที่จะละไปสู่ความสุข จึงมีกระบวนการที่จะต้องเข้าใจสิ่งที่อยู่ในสังสารวัฏ ดังข้อความว่า “ทิพยสถานนั้น ดวงตะวัน ดวงเดือน ตลอดจนประกายเพลิงอื่นๆ มิอาจส่องไปถึง ที่แห่งนั้นคือบรมศานติสถานของเรา เป็นสถานที่ที่ใครได้ไปแล้วจะไม่มีวันกลับมาเวียนว่ายในห้วงแห่งสังสารวัฏอีก” (กฤษณไทวปายนวยาส, 2561) สถานที่ดังกล่าวนั้นเป็นวิธีบอกถึงสถานที่ไม่โยงใยกับสิ่งใดในโลกนี้ เพราะสิ่งใดที่ยังโยงอยู่กับโลก สิ่งนั้นก็ยังอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่โลกหรือพระเจ้ากำหนดไว้ แต่หากสิ่งใดอยู่เหนือกฎเกณฑ์จึงจะอยู่เหนือความทุกข์อย่างที่มนุษย์ได้รับกันอยู่

การนำเสนอระหว่างความทุกข์ในสังสารวัฏกับความสุขที่อยู่เหนือสังสารวัฏจึงมาจากการเข้าใจถึงโมกษะ คือสภาวะของจิตหลุดพ้นจากสังสารวัฏ ย่อมรู้แจ้งแก่ตน อยู่เหนือประสาทสัมผัสเหตุผลและประสบการณ์ กล่าวได้ว่า โมกษะมิอาจบรรยายถึงคุณลักษณะได้ เท่ากับไปจำกัดความมีอยู่ เพราะว่ามีสภาวะว่างเปล่า ดังนั้น อาตมัน มีความสัมพันธ์กับพรหมัน เกิดจากการบำเพ็ญตนให้จิตวิญญาณบริสุทธิ์ ทำให้อาตมันหลุดพ้นจากสังสารวัฏ ไม่ไปเกิดใหม่ อีกต่อไป กล่าวได้ว่า พรหมัน เป็นสิ่งที่มีอยู่จริงหรือไม่ พรหมันเป็นสิ่งจริงแท้หรือ เมื่อบรรลุโมกษะแล้วจะไปรวมเป็นหนึ่งเดียว ตามที่ศังกราจารย์กล่าวไว้จริงหรือไม่ และรามานุชกล่าวว่า เมื่อบรรลุโลกษะแล้วไม่ไปรวมกับพรหมันเช่นเดียวกับศังกราจารย์แต่จะไปเป็นเพียงส่วนหนึ่งของพรหมัน เห็นได้ว่า ในมุมมองของรามานุชนั้นกล่าวไว้ว่า การบรรลุโมกษะเป็นไปได้มีลักษณะเดียวเท่านั้น คือชีวิตที่ต้องละจากโลกนี้ไปแล้วเท่านั้น ส่วนศังกราจารย์การบรรลุโมกษะเป็นไปได้ทั้งสองลักษณะ คือ ท่ามกลางที่มีชีวิตอยู่ แต่ต้องทำหน้าที่ด้วยจิตว่าง ซึ่งทุกการกระทำล้วนเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชนทั้งสิ้น และหลังจากชีวิตละจากโลกนี้ไปแล้ว เรียกว่าวิเทหมุกติ แนวการปฏิบัติโยคะ มีส่วนช่วยให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดในชีวิตต้องอาศัยความรู้โดยตรง การบรรลุโมกษะคือเป้าหมายสูงสุด และการทำหน้าที่เพื่อช่วยให้บรรลุความจงรักภักดี อันเกิดความเชื่อ ความศรัทธา ในการประกอบพิธีกรรมเป็นความรู้ทางอ้อม ไม่อาจบรรลุโมกษะได้ การบรรลุโมกษะ เป็นไปได้ก็ต่อเมื่อเป็นอิสระจากทุกข์อย่างสิ้นเชิง ดังนั้นการหลุดพ้นเป็นหนทางเดียวที่ทำให้อาตมันเป็นอิสระจากอวิทยาหรือมายา (อดิศักดิ์ ทองบุญ, 2545)

อีกแง่หนึ่ง การเสนอสังสารวัฏในฐานะสถานที่แยกกันระหว่างอาตมันกับอัตตาจึงสะท้อนให้เห็นรูปแบบของพื้นที่แตกต่างจากสถานที่ทั่วไปในโลก ดังข้อความว่า “ทิพยสถานนั้น ดวงตะวัน ดวง

เดือน ตลอดจนประกายเพลิงอื่นๆ มิอาจส่องไปถึง ที่แห่งนั้นคือบรมศานติสถานของเรา เป็นสถานที่ที่ใครได้ไปแล้วจะไม่มีวันกลับมาเวียนว่ายในห้วงแห่งสังสารวัฏอีก” (กฤษณไทวปายนวยาส, 2561) และการชี้ให้เห็นว่าการหลุดพ้นในโลกนี้ก็เป็นสิ่งที่ถูกนำเสนอในภควัทคีตาเช่นกัน โดยวิธีการนี้จึงเป็นวิธีการโยงให้เห็นว่าสังสารวัฏกับความหลุดพ้นนั้นเป็นสิ่งเดียวกัน วิธีการดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นถึงสิ่งที่ศังกราจารย์เสนอให้เห็นถึงความเป็นหนึ่งเดียวกับพรหมันได้นั้นเป็นการกระทำที่เหมาะสมกับเป้าหมายทางศาสนาเป็นการแยกลักษณะการปฏิบัติตนออกอย่างชัดเจนระหว่างพิธีกรรมทางศาสนากับพิธีกรรมทางโลก แต่ในแง่นี้รามานุชะมองว่าเป็นอันเดียวกัน คือไม่แยกออกจากกันระหว่างศาสนากับสังคม การกระทำทางสังคมก็เป็นการกระทำทางศาสนา เท่ากับว่าศาสนาไม่ใช่เป็นเรื่องของเวทมนต์ แต่เป็นเรื่องความรู้และความศรัทธา (ภักติ) ที่จะยืนยันความจริงดังกล่าวได้ (J.A.B. Van Buitenen, 1968)

2. กฎแห่งกรรมในภควัทคีตา กฎแห่งกรรม คือ ผลของการกระทำ เป็นกฎแห่งธรรมชาติหรือกฎของเหตุผล กล่าวได้ว่าทุกสิ่งเป็นไปด้วยอำนาจของเหตุและผล อันเป็นบ่อเกิดของปฐมเหตุ คือการควบคุม การเกิด การตายและการเกิดใหม่ของสิ่งมีชีวิต ล้วนได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์พระเวทและกฎแห่งศีลธรรมเป็นเกณฑ์ตัดสิน แยกความดีและความชั่วออกจากกัน คือกระทำของสิ่งมีชีวิตหรือแสดงออกพฤติกรรมมนุษย์ ในการทำหน้าที่ ด้วยจิตบริสุทธิ์ ส่งผลต่อการเกิดใหม่ ชาติปัจจุบันและชาติหน้า เปรียบเสมือน เมล็ดข้าวเปลือกเปลี่ยนแปลงสถานะ เจริญงอกงามขึ้นมาใหม่ได้เช่นเดียวกับมนุษย์ที่แรกเริ่มเป็นเด็ก แล้วเปลี่ยนแปลงไปตามสถานะ ของร่างกาย ล้วนอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรม มีผลต่อการเกิดใหม่ มีความสัมพันธ์กับอาตมัน หลังจากละจากโลกนี้ไปแล้ว อาตมันจะเคลื่อนย้ายออกจากร่างเก่า เพื่อไปสู่ร่างใหม่ หรือวิญญาณใหม่ นั้นขึ้นอยู่กับผลของกรรม ดังนั้น กรรมเป็นตัวกำหนด นำไปสู่การเวียนว่ายตายเกิด ในชาติต่อๆไป ในพฤหทารัณยกะอุปนิษัท กล่าวถึงอำนาจกรรม ย่อมติดตามไปกับอาตมันตลอดไป จนกว่า จะบรรลุความจริงแท้ ในฉานโทคยอุปนิษัท กล่าวถึงการเกิดใหม่ มีบทบาท การถ่ายทอดลักษณะพันธุกรรม เชื่อมโยงกับกฎแห่งกรรม มีผลต่อการเกิดใหม่ ของอาตมัน มี 2 นัย คือ ทางแห่ง เทวยาน เรียกว่า ทางของบิดา เรียกว่า ปตฤยาน เป็นทางที่ต้องอาศัยแนวทางปฏิบัติ ผ่านทาง อากาศ ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ เพื่อนำอาตมันให้เป็นเอกภาพกับพรหมัน อนึ่งอาตมันนั้นย่อมเป็นอิสระสังสารวัฏ ในแง่หนึ่งศังราจารย์ กล่าวว่า ความรู้ทั่วไป ไม่สามารถหลุดพ้น นอกจากความรู้ที่อาศัยปัญญาเป็นความรู้ที่ถูกต้อง (ทองหล่อ วงษ์ธรรม, 2554) หลักคำสอนในภควัทคีตากล่าวถึง กฎแห่งกรรมสัมพันธ์กับอาตมันเพราะเป็นส่วนหนึ่งของร่างกาย ส่วนหลักกรรมในอุปนิษัท เกิดจากผลของกรรมทำให้อาตมันเกิดใหม่ (Rebirth) เชื่อว่าร่างกายได้ละจากโลกนี้ไปแล้ว จิต อาตมัน(วิญญาณ) มีอยู่ในบุคคล โดยกฎแห่งกรรมหรือกฎของการกระทำชี้ให้เห็นถึงอำนาจทำให้มนุษย์เกิดแตกต่างกัน คำว่ากรรมในปรัชญาภควัทคีตา สอนให้คนทำหน้าที่เพราะมนุษย์ได้ถูกกำหนดให้ทำกรรม ขับเคลื่อนไปข้างหน้าด้วยจิตวางจากพันธนาการเพื่อ นำมาซึ่งประโยชน์สุขของสังคม แต่ขัดแย้งกับหลักคำสอนของอุปนิษัทให้หยุดทำหน้าที่ เพื่อปล่อยวางทุกสิ่งที่เป็นพันธนาการ กล่าวถึงกฎแห่งกรรมเกี่ยวข้องกับสังสารวัฏ เป็นปัญหาในการเกิดใหม่ทำให้ติดข้อง ที่เกิดจากอวิทยาคือความไม่รู้ ถึงสภาวะความเป็นไปของธรรมชาตอันแท้จริง เปรียบเสมือนกระจกเงาที่เป็นภาพสะท้อนถึงพฤติกรรม กล่าวถึงความมีอยู่ของชีวิตกล่าวไว้ในอุปนิษัท เป็นแนวคิดที่สำคัญของตัวตน ต่างย่อมรับว่าผลของกรรม มีอิทธิพลต่อการกำเนิด ของมนุษย์ตั้งแต่อดีตชาติจนถึงปัจจุบัน

เป็นสาเหตุของกฎแห่งกรรมมีผลต่อการเกิดใหม่ ทำให้แตกต่างกันขึ้นอยู่ที่ผลของกรรม กฎแห่งศีลธรรมเป็นเกณฑ์ตัดสินพิจารณาความดีและความชั่วสิ่งใหนที่มากว่ากันโดยภควัทคีตาเน้นกรรมที่กำหนดหน้าที่ต้องทำโดยมีกฎแห่งธรรมชาติหรือกฎของพระเจ้าที่ควบคุมหรือสนับสนุนอีกชั้นหนึ่ง ดังนั้น ผู้ปรารถนาการหลุดพ้น ต้องผ่าน 3 ขั้นตอนนี้ คือกฎแห่งกรรม กฎแห่งศีลธรรมและกฎแห่งพระเจ้า เป็นผู้ประทานพรให้บรรลุความจริงสูงสุด อาตมันเป็นเอกภาพกับพรหมัน ในแง่หนึ่ง แนวทางการปฏิบัติโยคะ คือการฝึกกายและจิตใจให้สัมพันธ์แล้วรวมเป็นหนึ่งหนึ่งให้มุ่งมั่นให้อยู่เหนืออวิทยา เป็นอิสระจากความไม่รู้ เป็นสาเหตุ ของการเวียนว่ายตาย เนื่องจากกฎแห่งกรรมนั้นปราศจากชีวิตจิตใจหรือตัวตน จึงจำเป็นต้องมีพระเจ้า ให้เป็นไปตามธรรมชาติของกรรมที่ถูกต้อง ดังนั้นผลของกรรมอันเป็นผลของการเกิดใหม่ของอาตมันล้วนขึ้นอยู่กับกฎแห่งกรรมต่อการเกิดใหม่

กรรมในความหมายที่เกี่ยวข้องกับการเกิดจึงเป็นไปตามผลกรรม แต่ผลกรรมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีเหตุแห่งการทำกรรม ในที่นี้ จะพบว่าต้นเหตุที่ทำให้กระทำกรรมนั้นปรากฏทั้งในแง่ของโยคะ คือเหตุแห่งการกระทำที่บริสุทธิ์ ตามข้อความที่กฤษณะกล่าวว่า “กรรมในแง่ของการเกี่ยวข้องกับโยคะตามข้อความว่า “ขอท่านจงยึดมั่นในโยคะอันได้แก่การทำใจให้บริสุทธิ์เถิด และสำหรับความยึดติดที่ผิดๆ ในตัวตนก็ขอให้ท่านละเสีย จงวางใจให้เป็นกลางทั้งในความสำเร็จและล้มเหลวของชีวิต ทำได้ดังที่ว่ามา ท่านย่อมจะได้ชื่อว่าปฏิบัติครบถ้วนสมบูรณ์ตามหลักแห่งโยคะ แท้ที่จริงนั้นโยคะนี้ก็คือการทำใจให้หม่ำเสมอ ไม่เอนเอียงในทุกสภาวธรรม ไม่ว่าสภาวธรรมนั้นๆ จะดีหรือเลวก็ตาม...บุคคลผู้ประกอบด้วยปัญญา ย่อมมองเห็นทั้งความดีและเลวล้วนแต่เป็นสิ่งที่พึงสละทิ้งทั้งสิ้น เพราะเหตุนั้นจงมั่นใจในโยคะเถิดอรชุน เพราะโยคะนี้คือหลักยึดสำหรับช่วยให้เราทำกรรมได้โดยไม่ผิดพลาด อนึ่งเล่า ผู้ประกอบด้วยปัญญา สละผลกรรมแล้วย่อมพ้นจากพันธนาการอันได้แก่การเกิด มุ่งหน้าสู่ภูมิอันปราศจากความทุกข์โศกชั่วนิรันดร์” (กฤษณไทวปายนวยาส, 2561)

การกระทำในแบบโยคะจึงเป็นการกระทำที่บริสุทธิ์ ไม่หวังผลต่อการกระทำนั้น เพราะการหวังผลเป็นเรื่องของตัวตนที่จะยึดติดต่อการกระทำนั้นเป็นหลัก แต่ผลไม่ใช่เกิดจากสิ่งที่เราสร้างขึ้นได้และไม่ใช่สิ่งที่ที่เราจะทำแล้วเกิดขึ้นตามวิธีการของเรา เนื่องจากผลกรรมนั้นเป็นเรื่องของพระเจ้าหรือความจริงที่อยู่เหนือตัวตนมนุษย์จะกำหนดจึงเป็นที่มาของคำกล่าวหลากหลายในภควัทคีตาว่า “บุคคลผู้กระทำกรรมโดยไม่หวังผลตอบแทนจากการกระทำนั้นย่อมบรรลุถึงปรมัตถภาวะอันสูงสุด เพราะกระทำกรรมโดยไม่ยึดติดในผลแห่งกรรมนี่เอง บรรพชนของเราในอดีตเช่นชนกราชาผู้เป็นพระราชบิดานางสีดาในรามายณะ จึงได้บรรลุถึงความบริสุทธิ์และสมบูรณ์แห่งชีวิต เพื่อเห็นแก่เพื่อนมนุษย์จงกระทำคุณความดีให้ยิ่งๆ ขึ้นไป” (กฤษณไทวปายนวยาส, 2561)

ขณะเดียวกันกรรมในระบบที่มนุษย์เป็นผู้กำหนดว่าผลการกระทำต้องเป็นไปตามเงื่อนไขนั้นอาจถูกเข้าใจได้ผ่านวิธีที่คนมองว่าการกระทำนั้นตนเองเป็นผู้กระทำจึงทำให้มองเห็นว่าการกระทำนั้นมีผู้กระทำอยู่ด้วย และเมื่อมีผู้กระทำก็ต้องมีผู้รับผล แง่นี้เป็นไปตามเงื่อนไขของการอธิบายทางโยคะใน 2 ลักษณะคือ

ก. ลักษณะที่ตนเองเป็นผู้กระทำ ในภควัทคีตาใช้คำว่า อยู่เหนือกรรม แต่ไม่อยู่เหนือสังสารวัฏ ตามคำว่า “เมื่อเรากระทำกรรม กรรมจึงไม่แปดเปื้อนเรา เรากระทำกรรมโดยไม่ต้องรับผลของการกระทำนั้น ผู้ใดทราบภาวะอันอยู่เหนือกรรมของเรา ผู้นั้นย่อมพ้นจากพันธนาการแห่งกรรม” (กฤษณไทวปายนวยาส, 2561) การเข้าใจว่ากรรมนั้นเป็นเรื่องอัตตาที่ยึดติดกับการกระทำ การอยู่

เหนือกรรมจึงแสดงให้เห็นภาวะของการไม่ยึดติดกับตัวตนหรือแสดงภาวะของการไร้ตัวตนผ่านการกระทำโดยประสงค์ให้การกระทำนั้นเป็นไปในลักษณะข้ามพ้นจากความยาก และเพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมจิตใจตนเอง และสละได้ทุกสิ่งที่เป็นมายาชีวิต การกระทำเช่นนั้นไม่เรียกว่าทำกรรม แต่เป็นผู้อยู่เหนือกรรม ขณะเดียวกันก็เป็นการระบุเห็นถึงการที่บุคคลที่อยู่เหนือกรรมนั้น ไม่ได้อยู่เหนือสังสารวัฏที่มาจากการเกี่ยวข้องกับความเป็นจริงของการเกี่ยวข้องกับหลักการเวียนว่ายตายเกิด จึงเป็นไปได้ที่เราจะอยู่กับพรหมันในฐานะที่ยังเวียนว่ายตายเกิดได้ ลักษณะการอธิบายถึงการอยู่เหนือตัวตนนี้ เป็นการชี้ไปที่การเข้าใจว่ามีผู้กระทำ แต่ผู้กระทำนั้นไม่จำเป็นต้องรับผลของการกระทำ คือว่าตามจริงแล้วเป็นข้อความที่ย้อนไปหาความหมายของการเข้าใจที่มาจากฐานคิดที่ราธกฤษณันพิจารณาถึงการทำกรรมของนักบวชที่ว่า “คุณความดีเป็นต้นว่าการประกอบยัญกรรม การให้ทานหรือการบำเพ็ญตปะ มิใช่กรรมที่บุคคลพึงสละทิ้ง เพราะการประกอบยัญพิธี การให้ทาน และการบำเพ็ญตบะนี้ คือคุณธรรมเครื่องชำระใจให้บริสุทธิ์สะอาด บุคคลพึงบำเพ็ญกรรมดีเหล่านี้ให้เจริญยิ่งๆ ขึ้นไป โดยที่การกระทำกรรมนั้นเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่หวังผลตอบแทน” (กฤษณไทวปายนวยาส, 2561) ข้อความนี้เป็นไปในลักษณะที่ยังมองว่าผู้กระทำยังมีอยู่ในแง่ของการปฏิบัติตนด้วยโยคะตามหน้าที่ แต่การตีความโยคะว่าเป็นความดีหรือความบริสุทธิ์ใจนั้นเป็นเรื่องของนักบวชเท่านั้นตามคำอธิบายของศังกราจารย์ ขณะที่รามานุชะเห็นว่าแม้ใครก็ตามที่ปฏิบัติโยคะด้วยใจบริสุทธิ์ก็เป็นความดีเช่นกัน เพราะการทำงานที่ถูกกล่าวไว้ในฐานะเป็นเครื่องมือของนักบวชผู้ปรารถนาจะมุ่งปฏิบัติตามโยคะ เมื่อบรรลุถึงโยคะแล้ว สันติสุขก็จะกลายเป็นเครื่องมือต่อไป กล่าวคือเมื่อเราต้องการบรรลุถึงความหลุดพ้น หน้าที่ที่เราจะต้องทำเป็นเรื่องของการสร้างจิตวิญญาณที่บริสุทธิ์กับการเสียสละตัวตนภายในจะช่วยให้เราบรรลุถึงการอยู่เหนือตัวตนขณะที่เราทำ ไม่ใช่เพื่อเข้าถึงจุดหมายอื่นใดนอกจากการเป็นส่วนหนึ่งของพรหมัน การงานที่ทำจึงเป็นการสร้างการควบคุมตัวเอง เมื่อควบคุมตัวเองได้ก็บรรลุถึงความสงบได้ แต่ถ้ายังทำไม่ได้แบบนี้ก็ให้หลีกเลี่ยงทุกการกระทำ ซึ่งการเริ่มต้นที่กล่าวถึงโยคะที่แท้จริงเป็นของผู้ที่สามารถปฏิบัติงานและไม่ใช่ใครก็ตามที่ทำได้ในทันที หากพิจารณาอย่างนี้แม้แต่การพิธีกรรมและบูชาไฟนั้นก็อาจไม่ใช่ทั้งเหตุแห่งกรรมและปัญญาแต่เป็นไปเพื่อให้นักบวชเหล่านั้นพร้อมที่จะได้มาซึ่งปัญญาเท่านั้น (S.Radhakrishnan, 2014) เป็นการย้ำให้เห็นว่า วิธีการอาจมีหลากหลาย แต่เป้าหมายคือการหลุดพ้นหรือปัญญานั้นอาจไม่ใช่ได้มาจากการปฏิบัติอย่างที่นักบวชทำกัน นั่นทำให้โยคะเป็นคำอธิบายที่โยงกับผู้กระทำที่บริสุทธิ์ไม่ได้เกี่ยวข้องกับตัวตนเป็นหลัก

ข. ลักษณะที่ตนเองเป็นผู้ไม่กระทำ ในการอธิบายว่าตนเองเป็นผู้ไม่กระทำนั้น มาจากการพิจารณาคำว่า กรรมเป็นจุดเริ่มต้นของการกระทำในภควัทคีตา หมายถึงการกระทำ ที่มุ่งถึงผลประโยชน์ผู้อื่น มิใช่มุ่งประโยชน์ส่วนตนเพราะผู้บบรรลุแล้วย่อมหมดหน้าที่ ทำเพื่อตนเอง โดยหน้าที่ต่อไป คือการทำเพื่อประโยชน์ส่วนร่วม ส่วนผู้ไม่บรรลุโมกษะให้ทำหน้าที่ เพื่อให้สังคมเจริญก้าวหน้าในชีวิต และประสานอการกระทำกับพระเจ้า ด้วยความภักดีเพื่อความรู้แจ้ง โดยกรรมมีบทบาทสำคัญผลักดันให้ไปเกิดใหม่ ขึ้นอยู่ที่ กรรมดีและกรรมชั่ว ยึดหลักจริยธรรมเป็นเกณฑ์ ว่าด้วยกรรมดีย่อมส่งผลให้หลุดพ้น ไม่ต้องไปเกิดใหม่ส่วนกรรมชั่วย่อมส่งผลให้ไปเกิดใหม่อยู่เรื่อยไป โดยกรรมประกอบด้วยคุณธรรม คือการกระทำตามหน้าที่ ด้วยจิตที่บริสุทธิ์ต้องอาศัยความรู้ด้วยปัญญาเพื่อบรรลุโมกษะเรียกว่าโยคี อนึ่งการกระทำหน้าที่ ไม่หวังสิ่งตอบแทนเพื่อตนเอง อันเป็นพันทนาการ

แต่มุ่งไปที่ประโยชน์ แก่เพื่อนร่วมโลก และการกระทำตามหน้าที่เพื่อผู้อื่นนามพระเจ้าด้วยการน้อมถวายแด่พระเจ้าคือการกระทำ ด้วยการเสียสละแรงกายและแรงใจเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกอย่างแท้จริง ในแง่หนึ่ง กรรมทำให้ต้องเวียนว่ายตายเกิด หรือเกิดใหม่ เมื่อใดที่ร่างกายต้องละจากโลกนี้ไปแล้ว โดยอาตมัน จะเคลื่อน ออกจากร่างเก่า เพื่อไปอาศัยในร่างใหม่ คล้ายกับการเปลี่ยนเสื้อผ้าเก่าและเปลี่ยนเสื้อใหม่ในร่างใหม่ จนกว่าจะสู่แนวปฏิบัติ ดังนั้นกรรมมีผลต่อชาติกำหนิด เช่นนี้ นัยหนึ่งธรรมชาติ ย่อมก่อเกิดทุกสรรพสิ่ง เรียกว่า พระเจ้า เรียกว่า กฎพระเจ้า กฎแห่งธรรมชาติทำหน้าที่เป็นผู้ควบคุมกฎเกณฑ์ ให้เป็นไปตามธรรมชาติอันแท้จริง ดังนั้น กรรม มีผลต่อโลกนี้และโลกหน้า (กีรติ บุญเจือ, 2522) การอธิบายนี้เป็นการปฏิเสธตัวตนในฐานะผู้กระทำ แต่ให้ทุกอย่างเป็นเรื่องของพระเจ้าหรือกฎเกณฑ์ที่อยู่เหนือตนเอง ดังข้อความว่า

> “กรรมทั้งปวงมนุษย์ไม่ใช่ผู้กระทำ กรรมทั้งหลายเหล่านั้นถูกขับเคลื่อนด้วยพลังธรรมชาติ คนโง่เขลาไม่เข้าใจความเป็นจริงอันนี้ย่อมหลงผิดว่าตนคือผู้กระทำกรรม ส่วนผู้ฉลาดย่อมรู้จักแยกแยะกรรมกับพลังแห่งธรรมชาติอันพลักดันกรรมนั้นว่า ปรากฏการณ์อันเรียกว่ากรรมแท้ก็คือการแสดงตนของพลังธรรมชาติ คนเช่นนั้นย่อมไม่ยึดติดในกรรม คนเขลาไม่เข้าใจพลังธรรมชาติอันอยู่เบื้องหลังกรรม ย่อมเข้าใจสับสนว่ากรรมกับพลังแห่งธรรมชาตินั้นเป็นสิ่งเดียวกัน ปราชญ์ควรชี้แนะให้บุคคลผู้หลงผิดเช่นนั้นเข้าใจความเป็นจริง” (กฤษณไทวปายนวยาส, 2561)

ข้อเสนอนี้ชี้ไปที่ว่าสังสารวัฏเป็นเงื่อนไขของการะทำในฐานะผู้กระทำที่จะวนเวียนกับกรรมที่ตนเองกระทำ แต่กับสิ่งที่ตนเองทำแต่ไม่ใช่อยู่ในฐานะผู้กระทำจึงเป็นการอธิบายถึงความจำเป็นในแง่ที่ว่า มนุษย์ไม่อาจหลีกเลี่ยงวิธีที่ตนเองจะต้องทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งในชีวิตอยู่แล้ว เมื่อเป็นอย่างนั้น การกระทำที่เราต้องการจะเข้าใจว่าเป็นการกระทำที่จะช่วยไม่ได้ให้เกิดความรู้สึกผิดตามมา จึงเป็นการกระทำภายใต้เงื่อนไขของคำสั่ง และคำสั่งที่ศักดิ์สิทธิ์และไม่มีผลต่อผู้กระทำคือคำสั่งของพระเจ้า เพราะพระเจ้าอยู่เหนือการกระทำ ข้อกำหนดที่มาจากพระเจ้าจึงไม่มีผลย้อนมาหาผู้กระทำ มองในแง่นี้มนุษย์ไม่จำเป็นต้องมีความรับผิดชอบทางศีลธรรมก็ได้ เพราะพระเจ้าจะเป็นผู้รับแทน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาข้อโต้แย้งเรื่องสังสารวัฏและกฎแห่งกรรมในคัมภีร์ภควัทคีตา เสนอให้เห็นถึงการกระทำในแบบโยคะจึงเป็นการกระทำที่บริสุทธิ์ ไม่หวังผลต่อการกระทำนั้น เพราะการหวังผลเป็นเรื่องของตัวตนที่จะยึดติดต่อการกระทำนั้นเป็นหลัก แต่ผลไม่ใช่เกิดจากสิ่งที่เราสร้างขึ้นได้ และไม่ใช่สิ่งที่ที่เราจะทำแล้วเกิดขึ้นตามวิธีการของเรา เนื่องจากผลกรรมนั้นเป็นเรื่องของพระเจ้าหรือความจริงที่อยู่เหนือตัวตนมนุษย์จะกำหนดจึงเป็นที่มาของคำกล่าวหลากหลายในภควัทคีตาว่าบุคคลผู้กระทำกรรมโดยไม่หวังผลตอบแทนจากการกระทำนั้นย่อมบรรลุถึงปรมัตถภาวะอันสูงสุด เพราะกระทำกรรมโดยไม่ยึดติดในผลแห่งกรรมนี่เอง บรรพชนของเราในอดีตเช่นชนกราชาผู้เป็นพระราชบิดานางสีดาในรามายณะ จึงได้บรรลุถึงความบริสุทธิ์และสมบูรณ์แห่งชีวิต เพื่อเห็นแก่เพื่อนมนุษย์จงกระทำคุณความดีให้ยิ่งๆ ขึ้นไป สอดคล้องกับ J.A.B.Van Buitenen กล่าวถึงคัมภีร์ภควัทคีตาเป็นการตีความของรามานุชนะถึงโยคะในฐานะที่เป็นเครื่องทำให้มนุษย์หลุดพ้นนำไปสู่จุดสิ้นสุดที่สมบูรณ์พร้อม การหลุดพ้นนี้ยังทำให้มนุษย์นั้นถูกแยกออกจากสังสารวัฏ จะพบว่าการปฏิบัติโยคะนั้นจะสร้างการหยุดยั้ง

หน้าที่ของสัมผัสต่างๆ ภายนอกแล้วทำให้เกิดการมุ่งไปที่การกำหนดร่างกายด้วยท่าทางต่างๆ พร้อมทั้ง พิจารณาลมหายใจผ่านลมปราณ ซึ่งนั่นทำให้คนได้ใคร่ครวญอย่างมีสติ สมาธิ เพื่อรวมจิตให้เป็นหนึ่งเดียวกับอาตมัน(สำรวมจิตภายใน) และพุทธิปัญญา โดยจะไม่ปล่อยให้สิ่งต่างๆ ทั้งความต้องการ ความกลัว ความโกรธสามารถเข้ามายุ่งเกี่ยวกับอาตมันได้ (J.A.B. Van Buitenen, 1968)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

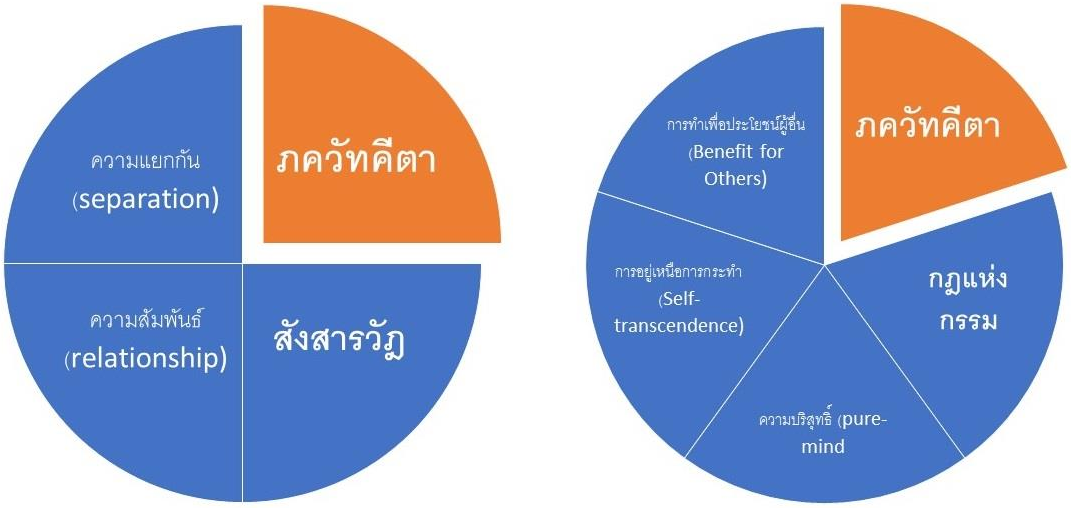

ภาพประกอบ 1 องค์ประกอบภควัทคีตากับสังสารวัฏและกฎแห่งกรรม

จากภาพสังสารวัฏในภควัทคีตา เป็นการเข้าใจถึง

1. ความสัมพันธ์ (relationship) สังสารวัฏเป็นวิธีการที่เชื่อมโยงกันระหว่างวิญญาณแบบอัตตาของมนุษย์กับวิญญาณของพระเป็นเจ้าที่เชื่อมโยงหากันในแง่ของประสบการณ์ที่จะช่วยยกระดับอัตตาหรือควบคุมอัตตาให้บริสุทธิ์และนำไปสู่สภาวะที่เป็นพรหมันมากยิ่งขึ้น แต่การจะต้องเวียนว่ายตายเกิดในลักษณะนี้จะพบว่าเป็นการสร้างบริสุทธิ์ให้กับอัตตาของบุคคลนั้นตามลำดับ และเป็นวิธีการอธิบายถึงลักษณะศรัทธาแบบภักติโยคะกับพื้นที่ที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างอาตมันกับพรหมันที่โยงไปหากันอย่างที่ปรัชญาสางขยะมองถึงความหลากหลายและในความหลากหลายนั้นมีการรวมเป็นอันเดียวกัน

2. ความแยกกัน (separation) สังสารวัฏ ในเชิงกายภาพ จะพบว่าสังสารวัฏเป็นการอธิบายเชิงพื้นที่จึงเป็นวิธีการอ้างถึงสถานที่ในโลกมนุษย์นี้ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะการปฏิบัติตนของบุคคลนั้น เป็นการเสนอสังสารวัฏในฐานะสถานที่แยกกันระหว่างอาตมันกับอัตตาจึงสะท้อนให้เห็นรูปแบบของพื้นที่แตกต่างจากสถานที่ทั่วไปในโลก ศังกราจารย์เสนอให้เห็นถึงความเป็นหนึ่งเดียวกับพรหมันได้นั้นเป็นการกระทำที่เหมาะสมกับเป้าหมายทางศาสนาเป็นการแยกลักษณะการปฏิบัติตนออกอย่างชัดเจนระหว่างพิธีกรรมทางศาสนากับพิธีกรรมทางโลก แต่ในแง่นี้รามานุชะมองว่าเป็นอันเดียวกัน คือไม่แยกออกจากกันระหว่างศาสนากับสังคม การกระทำทางสังคมก็เป็นการกระทำทางศาสนา เท่ากับว่าศาสนาไม่ใช่เป็นเรื่องของเวทมนต์ แต่เป็นเรื่องความรู้และความศรัทธา (ภักติ) ที่จะยืนยันความจริงดังกล่าวได้

ส่วนกฎแห่งกรรมนั้นเป็นการโยงไปหาสังสารวัฏทั้งในแง่ของความสัมพันธ์และการแยกกันในรูปแบบ ดังนี้

1. ความบริสุทธิ์ (pure-mind) กรรมในความหมายที่เกี่ยวข้องกับการเกิดจึงเป็นไปตามผลกรรม แต่ผลกรรมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีเหตุแห่งการทำกรรม ในที่นี้ จะพบว่าต้นเหตุที่ทำให้กระทำกรรมนั้นปรากฏทั้งในแง่ของโยคะคือเหตุแห่งการกระทำที่บริสุทธิ์ การกระทำในแบบโยคะจึงเป็นการกระทำที่บริสุทธิ์ ไม่หวังผลต่อการกระทำนั้น เพราะการหวังผลเป็นเรื่องของตัวตนที่จะยึดติดต่อการกระทำนั้นเป็นหลัก

2. การอยู่เหนือการกระทำ (Self-transcendence) เป็นลักษณะที่ตนเองเป็นผู้กระทำ ในภควัทคีตาใช้คำว่า อยู่เหนือกรรม แต่ไม่อยู่เหนือสังสารวัฏ การเข้าใจว่ากรรมนั้นเป็นเรื่องอัตตาที่ยึดติดกับการกระทำ การอยู่เหนือกรรมจึงแสดงให้เห็นภาวะของการไม่ยึดติดกับตัวตนหรือแสดงภาวะของการไร้ตัวตนผ่านการกระทำโดยประสงค์ให้การกระทำนั้นเป็นไปในลักษณะข้ามพ้นจากความยากและเพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมจิตใจตนเอง

3. การทำเพื่อประโยชน์ผู้อื่น (Benefit for Others) ลักษณะที่ตนเองเป็นผู้ไม่กระทำ ในการอธิบายว่าตนเองเป็นผู้ไม่กระทำนั้น มาจากการพิจารณาคำว่า กรรมเป็นจุดเริ่มต้นของการกระทำในภควัทคีตา หมายถึงการกระทำ ที่มุ่งถึงผลประโยชน์ผู้อื่น มิใช่มุ่งประโยชน์ส่วนตนเพราะผู้บรรลุแล้วย่อมหมดหน้าที่ ทำเพื่อตนเอง โดยหน้าที่ต่อไป คือการทำเพื่อประโยชน์ส่วนร่วม ส่วนผู้ไม่บรรลุโมกษะให้ทำหน้าที่ เพื่อให้สังคมเจริญก้าวหน้าในชีวิต และประสานอการกระทำกับพระเจ้า ด้วยความภักดีเพื่อความรู้แจ้ง

บทสรุป

สังสารวัฏเป็นสถานที่ๆ อยู่บนพื้นฐานของอัตตาที่จะสร้างความสัมพันธ์กับพรหมัน ในแง่นี้จะพบว่า หากอัตตาใดยังอยู่ภายใต้ของตัวเอง มีอารมณ์และกระทำทุกอย่างจากความต้องการของตนเอง ไม่สนใจต่อหน้าที่ที่สัมพันธ์กับพระเจ้า ผู้นั้นจะต้องรับผลของกรรมนั้น แต่หากผู้ใดทำหน้าที่สมบูรณ์แม้หน้าที่นั้นจะต้องทำร้ายหรือฆ่าผู้อื่นอย่างที่อรชุนทำในสงคราม แต่ก็ถือว่าเป็นผลที่พระเจ้าจะต้องรับแทน สะท้อนให้เห็นว่ามนุษย์จะกระทำกรรมในสังสารวัฏได้นั้นมาจากข้อพิจารณา 2 แบบคือ ตนเองเป็นผู้กระทำจะต้องรับผลของการกระทำนั้น แต่หากมองว่าตนเองไม่ใช่ผู้กระทำ ก็จะเป็นหน้าที่ของพระเจ้าเป็นผู้กำหนด ในแง่นี้อธิบายถึงการที่มนุษย์จะมีอิสระจากการกระทำ ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับตนเองเป็นผู้กำหนด แต่หากการกระทำใดที่ทำด้วยความรู้สึกจะเป็นการกระทำที่ผู้กระทำนั้นต้องรับผิดชอบ แต่หากเป็นการกระทำที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขคำสั่งศักดิ์สิทธิ์ จะไม่มีผลต่อผู้กระทำ แต่เป็นพระเจ้าจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อผลนั้นแทน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในเชิงการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) กระทรวงวัฒนธรรมควรจัดทำหลักสูตรการปฏิบัติงานให้ถูกต้องตามหลักศาสนา

2) กรมการศาสนา ควรจัดเวทีสานเสวนา เรื่องการกรรมกับการทำหน้าที่ในชีวิตประจำวัน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) การประยุกต์หลักคำสอนเรื่องสังสารวัฏและกรรมเพื่อแก้ปัญหาสังคมอย่างยั่งยืน

2) ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องกรรมและหน้าที่ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูกับพระพุทธศาสนาเถรวาท

เอกสารอ้างอิง

กฤษณไทวปายนวยาส. (2561). *ภควัทคีตา.* แปลโดย สมภาร พรมทา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วารสารปัญญา.

กีรติ บุญเจือ. (2522). *ปรัชญาอินเดีย.* กรุงเทพมหานคร: ประยูรวงค์.

ทองหล่อ วงษ์ธรรม.(2554). *จริยศาสตร์เบื้องต้น: มนุษย์กับอุดมคติและมาตรการทางศีลธรรม.* กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

สุนทร ณ รังษี. (2521). *ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิ.* กรุงเทพมหานคร: แพร่วิทยา.

อดิศักดิ์ ทองบุญ. (2545). *ปรัชญาอินเดียร่วมสมัย.* กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.

เอ.ซี.บัคธิเวดันธะ สวะมิ พระบุพาดะ. (1971). *ภควัตคีตา ฉบับเดิม.* แปลโดย กฤษณะ สังคีตทาน. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธินานาชาติเพื่อคริชณะจิตสำนึก.

J.A.B.Van Buitenen. (1968). *Ramanuja on the Bhagavadgita: A condensed rendering of his Gitabhasya with copious Notes and an Introduction*. Delhi: Motilal Banarsidass.

Sri Sankaracharya. (1901). *The Bhagavadgita.* trans. by A. Mahadeva Sastri. 2nd edition. Mysore: The G.T.A. Printing Works.

S.Radhakrishnan. (2014). *The Bhagavadgita.* Uttar Pradesh: HarperCollins Publishers.

การติดต่อสื่อสารของผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี

The Administrator Communication and Organizational Climate in The Secondary Educational Service Area Office Suphanburi

[1]อดิศักดิ์ จันทบัตร [2]ประเสริฐ อินทร์รักษ์

[1] Adisak Chantabut [2]Prasert Intarak

[12]ภาควิชาการบริหารการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

[12]Department of Educational Administration,

Faculty of Education, Silpakorn University

[1]Corresponding Author, Email: chantabut@gmail.com

Received December 1, 2023; **Revised** June 28, 2024; **Accepted:** June 29, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบ 1) การติดต่อสื่อสารของผู้บริหารในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี 2) บรรยากาศองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างการติดต่อสื่อสารของผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี จำนวน 28 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลโรงเรียนละ 4 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน 1 คน รองผู้อำนวยการโรงเรียน 1 คน และครู 2 คน รวมผู้ให้ข้อมูล 112 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการติดต่อสื่อสารของผู้บริหารตามแนวคิดของคัตลิป เซ็นเตอร์ และบรูม และบรรยากาศองค์การตามแนวคิดของลิตวินและสตริงเกอร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ความถี่ และร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า 1. การติดต่อสื่อสารของผู้บริหารในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2. บรรยากาศองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 3. ความสัมพันธ์ระหว่างการติดต่อสื่อสารของผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 มีค่าความสัมพันธ์ระดับมาก

คำสำคัญ: การติดต่อสื่อสารของผู้บริหาร; บรรยากาศองค์การ; สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี

Abstract

The purposes of this research were to determine : 1) the administrators' communication in schools under The Secondary Educational Service Area Office Suphanburi, 2) the organizational climate in schools under The Secondary Educational Service Area Office Suphanburi, and 3) the relationship between administrators' communication and organizational climate in schools under The Secondary Educational Service Area Office Suphanburi, The samples used in these research were 28 schools under The Office of Secondary Educational Service Area Suphanburi, There were 4 respondents from each school, consisted of a school director, a deputy director, and 2 teachers in total of 112 respondents. The tools used in this study were opinionnaires based on communication of executives according to the concept of Cutlip, Center and Broom. For the organizational climate based on the concept of Litwin and Stringer. Statistics used in data analysis were frequency, percentage, arithmetic means, standard deviation and Pearson's product-moment correlation coefficient. The findings of this research were as follows: 1. The administrators' communication in schools under The Secondary Educational Service Area Office Suphanburi as a whole was rated at a high level. 2. The organizational climate in schools under The Secondary Educational Service Area Office Suphanburi as a whole was rated at a high level. 3. The administrator communication and organizational climate in school under The Secondary Educational Service Area Office Suphanburi was significant correlated at 0.01 level.

Keywords: Administrator Communication; Organizational Climate; The Secondary Educational Service Area Office Suphanburi

บทนำ

ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารแบบก้าวกระโดด ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจ สังคมของประเทศ ภูมิภาค และของโลก การปรับเปลี่ยนเศรษฐกิจและสังคมให้พร้อมรองรับประเทศไทย ยุค 4.0 ที่เน้นการวิจัยและการสร้างนวัตกรรม รวมทั้งส่งผลให้การจัดการศึกษาในปัจจุบันต้องปรับเปลี่ยนบทบาทใหม่ โดยมุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะคุณลักษณะ สมรรถนะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ผู้บริหารสถานศึกษานับเป็นบุคคลสำคัญที่มีบทบาทในการใช้สื่อนวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับการบริหารองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการติดต่อสื่อสารในสถานศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564) การพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพนั้นบุคลากรในสถานศึกษานับว่ามีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนและพัฒนาสถานศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในการพัฒนาการศึกษาให้มีประสิทธิภาพสูงสุดโดยผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์มีจิตสำนึกมุ่งมั่นมีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการทำงานรวมถึงมีวิธีการติดต่อสื่อสารที่ส่งเสริมให้ครูมีเสรีภาพในการคิดการปฏิบัติมีการติดต่อสื่อสารที่สะดวก

รวดเร็วถูกต้องซึ่งจะส่งผลให้การทำงานของสถานศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เกิดการเปลี่ยนแปลงการเปลี่ยนรู้ให้ได้ผลตามเป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษา การติดต่อสื่อสาร จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหาร (นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์, 2557) กระบวนการสื่อสารภายในองค์กรมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารงานในทุกขั้นตอน การสื่อสารที่ดีจะช่วยสร้างความเข้าใจในนโยบายของผู้บริหาร ช่วยให้การดำเนินงานต่าง ๆ ในองค์กรสามารถบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้เป็นอย่างดี (อรอนงค์ สวัสดิ์บุรี, 2555) หัวใจสำคัญของการเป็นผู้บริหารคือต้องสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิผล ทั้งการพูดและการฟังเพราะการสื่อสารเป็นช่องทางการนำเสนอวิสัยทัศน์ (ภารดี อนันต์นาวี, 2557)

กระบวนการติดต่อสื่อสารเป็นทางเชื่อมให้บุคลากรในองค์การได้มีความเข้าใจตรงกัน และมีจุดมุ่งหมายในการปฏิบัติงานอย่างเดียวกัน ซึ่งจะส่งผลไปยังบรรยากาศขององค์การที่มีความจำเป็นต่อการปฏิบัติงานเป็นอย่างยิ่ง สิ่งสำคัญคือ สถานศึกษาจำเป็นต้องมีการปรับปรุงบรรยากาศขององค์การเพื่อให้อำนวยต่อแรงจูงใจในการทำงาน ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญและเป็นพื้นฐานสำหรับการปรับปรุงคุณภาพในการทำงานถ้าผู้บริหารไม่สามารถติดต่อสื่อสารที่จะสร้างบรรยากาศที่ดีให้เกิดขึ้นในองค์การแล้ว การบริหารงานในองค์การจะไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะบรรยากาศองค์การจะมีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา การประเมินบรรยากาศองค์การจึงต้องมีการประเมินเพื่อพัฒนาอยู่ตลอดเวลาด้วยเช่นกัน บรรยากาศองค์การที่ดีของสถานศึกษาจะทำให้ผลการปฏิบัติงานบรรลุไปสู่จุดมุ่งหมายที่สำคัญได้ ผู้บริหารควรมีการสื่อสารที่เหมาะสมให้ความสำคัญต่อระบบการติดต่อสื่อและบรรยากาศองค์การ (วิเชียร วิทยอุดม, 2558)

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยมีความประสงค์จะทำการศึกษาว่าในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี มีการติดต่อสื่อสารและบรรยากาศองค์การเป็นอย่างไร โดยผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปเป็นข้อมูลสำหรับผู้บริหารใช้ประโยชน์ในการบริหารโรงเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อทราบการติดต่อสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี
2. เพื่อทราบบรรยากาศองค์การสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี
3. เพื่อทราบความสัมพันธ์ระหว่างการติดต่อสื่อสารของผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ที่มีแผนแบบการวิจัยในลักษณะของกลุ่มตัวอย่างเดียว ศึกษาสภาวการณ์ ไม่มีการทดลอง (The one shot, non-experimental case study) ใช้โรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรีเป็นพื้นที่วิจัย ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขต

พื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี จำนวน 32 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี จำนวน 28 โรงเรียน ได้มาโดยผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยการเปิดตารางเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) แล้วกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) ผู้วิจัยกำหนดผู้ให้ข้อมูลโรงเรียนละ 4 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 1 คน รองผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 1 คน และครูจำนวน 2 คน รวมผู้ให้ข้อมูล 112 คน เป็นหน่วยวิเคราะห์ (unit of analysis) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม จำนวน 1 ฉบับ แบ่งเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) จำนวน 5 ข้อ ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด ตำแหน่งปัจจุบัน และประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับการติดต่อสื่อสารของผู้บริหาร (Xtot) ตามแนวคิดของคัตลิป เซนเตอร์ และบรูม (Cutlip Center and Broom, 1958) ตอนที่ 3 สอบถามเกี่ยวกับบรรยากาศองค์การ (Ytot) ตามแนวคิดของลิตวินและสตริงเกอร์ (Litwin and Stringer, 1968) โดยแบบสอบถามตอนที่ 2 และ 3 มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับของลิเคิร์ท (Likert's Five Rating Scale) นำแบบสอบถามมาคำนวณเพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Rebiability) ของแบบสอบถามด้วยวิธีการของครอนบัค (Cronbach) โดยพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์ (Alpha Coefficient) ได้ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α–Coefficient) เท่ากับ 0.984 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม สถิติที่ใช้วิเคราะห์ คือ ความถี่ (frequency : f) และร้อยละ (percentage : %) 2) การวิเคราะห์ระดับการติดต่อสื่อสารของผู้บริหารและระดับบรรยากาศองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี สถิติที่ใช้วิเคราะห์ คือ มัชฌิมเลขคณิต (arithmetic mean : $\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) แล้วนำค่ามัชฌิมเลขคณิตที่ได้ไปเทียบกับเกณฑ์ตามแนวคิดของเบสท์ (Best) 3) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการติดต่อสื่อสารของผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี สถิติที่ใช้วิเคราะห์ คือ สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product-moment correlation coefficient)

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า การติดต่อสื่อสารของผู้บริหารในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การติดต่อสื่อสารของผู้บริหารอยู่ในระดับมากที่สุด 4 ด้าน มีค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ได้แก่ บริบทของสาร ความสามารถของผู้รับสาร ความต่อเนื่องและความสม่ำเสมอของข้อมูล เนื้อหาสาระ และอยู่ในระดับมาก 3 ด้านคือ ช่องทางการสื่อสาร ความชัดเจนของเนื้อหาสาระ ความน่าเชื่อถือของสาร ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นภาพรวมการติดต่อสื่อสารของผู้บริหารในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี

(n=112)

ข้อที่	การติดต่อสื่อสารของผู้บริหาร	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1	ความน่าเชื่อถือของสาร	4.46	0.53	มาก
2	บริบทของสาร	4.53	0.52	มากที่สุด
3	เนื้อหาสาระ	4.51	0.54	มากที่สุด
4	ความชัดเจนของเนื้อหาสาระ	4.49	0.55	มาก
5	ความต่อเนื่องและความสม่ำเสมอของข้อมูล	4.51	0.52	มากที่สุด
6	ช่องทางการสื่อสาร	4.50	0.53	มาก
7	ความสามารถของผู้รับสาร	4.51	0.50	มากที่สุด
รวม		**4.50**	**0.53**	**มาก**

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า บรรยากาศองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า บรรยากาศองค์การอยู่ในระดับมากที่สุดมีทั้งหมด 3 ด้าน มีค่ามัชฌิมเลขคณิตสูงสุดเท่ากัน ได้แก่ ความอบอุ่น มาตรฐานการปฏิบัติงาน การยอมรับความขัดแย้ง อีก 6 ด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การสนับสนุน ความเป็นหนึ่งเดียวในองค์การ ความเสี่ยงของงาน ความรับผิดชอบ การให้รางวัล และโครงสร้างองค์การ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นภาพรวมบรรยากาศองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี

(n=112)

ข้อที่	บรรยากาศองค์การในสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1	โครงสร้างองค์การ	4.47	0.54	มาก
2	ความรับผิดชอบ	4.49	0.52	มาก
3	การให้รางวัล	4.49	0.53	มาก
4	ความเสี่ยงของงาน	4.50	0.53	มาก
5	ความอบอุ่น	4.52	0.52	มากที่สุด

6	การสนับสนุน	4.50	0.52	มาก
7	มาตรฐานการปฏิบัติงาน	4.52	0.52	มากที่สุด
8	การยอมรับความขัดแย้ง	4.52	0.53	มากที่สุด
9	ความเป็นหนึ่งเดียวในองค์การ	4.50	0.54	มาก
รวม		**4.50**	**0.53**	**มาก**

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการติดต่อสื่อสารของผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 มีค่าความสัมพันธ์ระดับมาก ซึ่งบรรยากาศองค์การด้านที่มีความสัมพันธ์กับการติดต่อสื่อสารมากที่สุด คือ ด้านความอบอุ่น ด้านการยอมรับความขัดแย้ง และด้านความเสี่ยงของงาน ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ตัวแปร	Y_1	Y_2	Y_3	Y_4	Y_5	Y_6	Y_7	Y_8	Y_9	Y_{tot}
X_1	.889**	.901**	.895**	.905**	.917**	.894**	.901**	.926**	.912**	.936**
X_2	.916**	.909**	.933**	.928**	.951**	.910**	.920**	.945**	.933**	.960**
X_3	.915**	.917**	.920**	.945**	.951**	.926**	.932**	.947**	.930**	.964**
X_4	.874**	.875**	.900**	.893**	.899**	.861**	.887**	.897**	.888**	.917**
X_5	.912**	.921**	.923**	.928**	.952**	.915**	.927**	.957**	.938**	.963**
X_6	.924**	.936**	.947**	.944**	.971**	.921**	.947**	.974**	.945**	.978**
X_7	.907**	.922**	.927**	.929**	.945**	.919**	.920**	.947**	.926**	.959**
X_{tot}	.933**	.939**	.949**	.953**	.970**	.934**	.947**	.971**	.953**	.983**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การติดต่อสื่อสารของผู้บริหารในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่า ผู้บริหารและบุคลากรทุกคนมี

ความคิดเห็นว่าการติดต่อสื่อสารภายในองค์กร มีความสำคัญต่อกระบวนการบริหารงาน ผู้บริหารส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงาน มีทักษะและวิธีการที่จะทำให้ครูและบุคลากรภายในสถานศึกษายินดีรับฟัง เคารพในการตัดสินใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในยุคที่มีความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีที่ให้เลือกใช้สำหรับการติดต่อสื่อสารที่ทันสมัยส่งผลให้ผู้บริหารยุคใหม่ เลือกวิธีการในการติดต่อสื่อสารอย่างเหมาะสม ทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีความเข้าใจตามเป้าหมายของผู้บริหาร สอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐกรณ์ หิรัญชาติ ที่พบว่าการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก (ณัฐกรณ์ หิรัญชาติ, 2556) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของณัชปภา ภักตร์วิลัย ที่พบว่า ทักษะการสื่อสารของบุคลากรโรงเรียนด่านทับตะโกราษฎร์อุปถัมภ์ อยู่ในระดับมาก (ณัชปภา ภักตร์วิลัย, 2557)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า บรรยากาศองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่า โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ผู้บริหารและครูมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ครูมีโอกาสในการแสวงหาความสำเร็จและพัฒนาอาชีพของตนจึงมีส่วนช่วยในการสร้างบรรยากาศที่ดีในการปฏิบัติงานในโรงเรียน สอดคล้องงานวิจัยของปนัดดา ปิ่นทัศน์ ที่พบว่า คุณลักษณะผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1 อยู่ในระดับมาก (ปนัดดา ปิ่นทัศน์, 2556) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของฮิวเวตต์ และลา ปาโร (Hewett and La Paro) ที่พบว่า สภาพแวดล้อมในการทำงานเป็นปัจจัยสนับสนุนให้การปฏิบัติงานราบรื่น สถานที่มีความพร้อมด้านเทคโนโลยี เหมาะสมในการทำงาน สถานที่มีความเป็นระเบียบสะอาด และด้านบุคลากรมีคุณภาพเหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงาน บุคลากรมีความรักสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นปัจจัยสำคัญ (Hewett and La Paro, 2020) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ซูลลิกและคณะ (Zullig et al.) พบว่าองค์ประกอบบรรยากาศโรงเรียน 8 ประการ ได้แก่ 1) ด้านความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างครูและนักเรียน 2) ด้านสถานะความเกี่ยวข้องกับโรงเรียน 3) ด้านการสนับสนุนด้านวิชาการ 4) ด้านคำสั่งและระเบียบวินัย 5) ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียน 6) ด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคม 7) ด้านความรับรู้เกี่ยวกับการเลือกปฏิบัติและสิทธิประโยชน์ และ 8) ด้านความพึงพอใจ ด้านวิชาการ (Zullig et al., 2010)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการติดต่อสื่อสารของผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ได้ตั้งไว้ว่า การติดต่อสื่อสารของผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับบรรยากาศองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี เนื่องอาจจะเป็นเพราะว่าการติดต่อสื่อสารใน

ปัจจุบันมีความทันสมัยและมีความหลากหลายโดยใช้ช่องทางการสื่อสารที่มีความแตกต่างกัน ส่งผลให้ผู้รับสารมีความเข้าใจในเนื้อหาสาระของสารอย่างชัดเจน ส่งผลไปยังบรรยากาศขององค์การ ที่มีความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน ก่อให้เกิดการลดความขัดแย้งหรือเมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นก็ย่อมมีการยอมรับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ทำให้เข้าใจในสิ่งเดียวกัน ผลของความสัมพันธ์ระหว่างการติดต่อสื่อสารของผู้บริหารด้านช่องทางการสื่อสารจึงมีความสัมพันธ์เป็นอย่างมากกับบรรยากาศองค์การด้านการยอมรับความขัดแย้ง สอดคล้องกับงานวิจัยของหทัยทิพย์ ศิขัณฑกสมิต ที่พบว่า การติดต่อสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (หทัยทิพย์ ศิขัณฑกสมิต, 2554) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของแพสซิเออร์ดิส (Pashiardis) ที่พบว่า บรรยากาศของโรงเรียนที่ดีมีคุณภาพจะต้องมีการสื่อสารที่ชัดเจน ความร่วมมือที่ดี โครงสร้างองค์กรมีคุณภาพ และนักเรียนมีความสุขในการเรียน สถานศึกษามีความพร้อมในด้านสถานที่ และสื่อการเรียนการสอน อุปกรณ์เทคโนโลยี ผู้บริหารและครูมีประสบการณ์ในการทำงาน (Pashiardis, 2000)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้พัฒนาองค์ความรู้ในด้านการติดต่อสื่อสารของผู้บริหาร ที่เป็นกระบวนการที่ผู้บริหารใช้สำหรับการชี้แจงข้อมูล ข่าวสาร ข้อเท็จจริง นโยบาย เป้าหมายขององค์กร แนวปฏิบัติการทำงาน การให้คำปรึกษาความรู้ ตลอดจนการประชุมแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับผู้ปฏิบัติในองค์กรเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินงานในองค์กรเป็นไปอย่างราบรื่น บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายขององค์กรที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ที่สามารถป้องกันและขจัดอุปสรรคในการสื่อสาร โดยต้องประกอบด้วย 1) ความน่าเชื่อถือของสาร 2) บริบทของสาร 3) เนื้อหาสาระ 4) ความชัดเจนของเนื้อหาสาระ 5) ความต่อเนื่องและความมั่นคงของข้อมูล 6) ช่องทางการสื่อสาร และ 7) ความสามารถของผู้รับสาร

โดยที่มีความสัมพันธ์กับบรรยากาศองค์การในสถานศึกษา ที่สะท้อนสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนที่ครูปฏิบัติงานอยู่และเป็นความเข้าใจหรือการรับรู้ของสมาชิกในองค์การที่มีต่อสภาพแวดล้อมการทำงานทั้งหมด โดยประกอบด้วย 9 มิติ คือ 1) โครงสร้างองค์การ 2) ความรับผิดชอบ 3) การให้รางวัล 4) ความเสี่ยงของงาน 5) ความอบอุ่น 6) การสนับสนุน 7) มาตรฐานงานการปฏิบัติงาน 8) การยอมรับความขัดแย้ง และ 9) ความเป็นหนึ่งเดียวในองค์การ

สะท้อนว่า การพัฒนาการติดต่อสื่อสารของผู้บริหารให้เป็นไปในทิศทางที่ดี ย่อมอนุมานได้ว่าจะส่งผลไปยังบรรยากาศขององค์การในสถานศึกษาให้อยู่ในระดับที่ดีและเหมาะสมได้ บรรยากาศขององค์การจะเปลี่ยนแปลงไปตามศักยภาพและรูปแบบของการติดต่อสื่อสาร

บทสรุป

การติดต่อสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรีอยู่ในระดับมาก และบรรยากาศองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรีอยู่ในระดับมาก โดยการติดต่อสื่อสารของผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรีมีความสัมพันธ์กันในระดับมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในเชิงการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การติดต่อสื่อสารของผู้บริหารในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรีควรมีการพัฒนาในเรื่องของ ความชัดเจนของเนื้อหาสาระและความน่าเชื่อถือของสาร

2) ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า บรรยากาศองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ ผู้บริหารควรมีการประชุมเพื่อวางรูปแบบโครงสร้างองค์การที่ชัดเจน ส่งเสริมให้บุคลากรมีความเข้าใจต่อระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ ขั้นตอนการปฏิบัติงาน การติดต่อสื่อสารภายในสถานศึกษา สร้างความชัดเจนในการปฏิบัติงานของสถานศึกษา มีโครงสร้างงานและภาระหน้าที่อย่างชัดเจน มีระเบียบที่เอื้อต่อการปฏิบัติงาน เพื่อให้มีบรรยากาศในการทำงานที่สะดวกสบาย โดยอาจจัดเป็นโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถมากยิ่งขึ้น

3) ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการติดต่อสื่อสารของผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ ผู้บริหารควรเพิ่มเติมการช่วยเหลือเอาใจใส่เมื่อบุคลากรทำงานผิดพลาดเปิดโอกาสให้แก้ไข้ข้อผิดพลาด ผู้บริหารรับฟังความคิดเห็นและความต้องการของบุคลากรและบุคลากรสามารถขอความช่วยเหลือจากผู้ร่วมงานและผู้บริหารได้มากยิ่งขึ้น โดยอาศัยการติดต่อสื่อสารที่ชัดเจนยิ่งขึ้นและการดูแลเอาใจใส่ที่มากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบที่สำคัญ คือ การติดต่อสื่อสารของผู้บริหาร สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับบรรยากาศองค์การในสถานศึกษา โดยควรให้ความสำคัญกับปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการติดต่อสื่อสารของผู้บริหารที่สอดคล้องกับแนวทางการบริหารสถานศึกษา สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ 1) ควรมีการศึกษาเรื่อง การติดต่อสื่อสารของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาอื่นๆเพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่หลากหลายและชัดเจน

ยิ่งขึ้น 2) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการติดต่อสื่อสารของผู้บริหาร ที่ส่งผลไปยังประสิทธิผลของสถานศึกษา 3) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยอื่นที่ส่งผลต่อบรรยากาศองค์การในสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2)พ.ศ.2545*, สืบค้นเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2565, จาก https://www.moe.go.th/backend/wp-content/uploads/2020/10/1-พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ- พ.ศ. 2542-ฉ.อัพเดท.pdf.

นพพงษ์ บุญจิตราดุล. (2557). *หลักการและทฤษฎีการบริหารการศึกษา.* พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ : ตีรณสาร.

อรอนงค์ สวัสดิ์บุรี. (2555). *พฤติกรรมและการสื่อสารในองค์การ.* พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภารดี อนันต์นาวี. (2557). *หลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา.* พิมพ์ครั้งที่ 5, ชลบุรี : มนตรีจำกัด.

วิเชียร วิทยอุดม. (2558). *การจัดการสมัยใหม่.* พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : บริษัท ธนธัช การพิมพ์ จำกัด.

ณัฐกรณ์ หิรัญชาติ, (2556). *บทบาทผู้บริหารกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในสถานศึกษา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์). มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ณัชปภา ภักตร์วิลัย. (2557). *ทักษะการสื่อสารของบุคลากรโรงเรียนด่านทับตะโกราษฎร์อุปถัมภ์.* (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์). มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ปนัดดา ปิ่นทัศน์. (2556). *คุณลักษณะผู้บริหารกับบรรยากาศองค์การของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1.* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์). มหาวิทยาลัยศิลปากร.

หทัยทิพย์ สิขัณฑกสมิต. (2554). *การติดต่อสื่อสารของผู้บริหารกับการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์). มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Cutlip Scott M. Center Allen H. and Broom Glen M., (1958). *Effective Public Relations, 2nded.,* Englewood Cliffs, N.J. Prentice – Hall, Inc.

Litwin George and Stringer Robert Jr. (1968). *Motivation and Organization Climate, Boston : Division of Research,* Harvard University Graduate School of Business Administration.

Hewett Brittany S. and La Paro Karen M. (2020). Organizational Climate: Collegiality and Supervisor Education Programs. *Early Childhood Education Journal,* 48 : 415-427.

Pashiardis Georgia. (2000). School Climate in Elementary and Secondary School : View of Cypriot Principles and Teacher. *The International Journal of Educational Management*, 14: 5.

Zullig Keith J. and others. (2010). School Climate: Historical Review, Instrument Development, and School Assessment. *Journal of Psychoeducational Educational Assessment, 28(2):* 139-152.

ทักษะผู้บริหารกับการดำเนินงานกิจการนักเรียน ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี

Administrators' Skill and Operation of Student Affairs in Schools Under Secondary Educational Service Area Office Ratchaburi

[1]ชลิต สมศรี [2]มัทนา วังถนอมศักดิ์

[1] Chalit Somsri [2] Mattana Wangthanomsak

[12]คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

[12] Faculty of Education, Silpakorn University

[1]Corresponding Author, Email: tchalit.somsri@gmail.com

Received November 20, 2023; **Revised** June 29, 2024; **Accepted:** June 29, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อทราบ 1) ทักษะผู้บริหารโรงเรียน 2) การดำเนินงานกิจการนักเรียน และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะผู้บริหารกับการดำเนินงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี กลุ่มตัวอย่างคือ โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี จำนวน 24 แห่ง ผู้ให้ข้อมูลโรงเรียนละ 2 คน คือ ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 1 คน และหัวหน้างานกิจการนักเรียนจำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น 48 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับทักษะผู้บริหารและการดำเนินงานกิจการนักเรียน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ความถี่ ร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า 1) ทักษะผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด 2) การดำเนินงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด 3) ทักษะผู้บริหารโรงเรียนกับการดำเนินงานกิจการนักเรียน พบว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีความสัมพันธ์ระดับสูงในลักษณะคล้อยตามกันทุกคู่

คำสำคัญ: ทักษะผู้บริหาร; การดำเนินงานกิจการนักเรียน; โรงเรียน

Abstract

The purposes of this research were to determine 1) the skills of school administrators 2) the student affairs operations 3) the relationship between the skills of school administrators and student affairs operations of schools under the

Secondary Educational Service Area Office Ratchaburi. The sample consisted of 24 schools under the Secondary Educational Service Area Office Ratchaburi, with 2 informants per school: a school director and a student affairs supervisor, totaling 48 respondents. The instrument was a questionnaire about administrative skills and student affairs operations. The statistics were frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation, and analysis of the Pearson' s Product Moment Correlation Coefficient. The research results were as follows: 1) The skills of school administrators under the Secondary Educational Service Area Office Ratchaburi, overall and in each aspect, were at the highest level 2) The student affairs operations in schools under the Secondary Educational Service Area Office Ratchaburi, overall and in each aspect, were at the highest level 3) The skills of school administrators and student affairs operations were found to be correlated at the .01 level of statistical significance with a high level of correlation.

Keywords: Administrators' Skills; Operation of Student Affairs; School

บทนำ

ความสามารถของผู้บริหารสัมพันธ์กับความก้าวหน้าขององค์กร เพราะงานบริหารคืองานที่กำหนดทิศทางและนโยบายสำคัญ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเห็นความสำคัญของการบริหารจึงมีความมุ่งหวังให้ ผู้บริหารทุกคนมีคุณภาพ บริหารอย่างเป็นระบบและเป็นผู้นำทางวิชาการ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย, 2562) ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดไว้ในนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 ข้อ 4 ยกระดับความแข็งแกร่งมาตรฐานวิชาชีพครูและผู้บริหาร ให้ผู้บริหารโรงเรียนมีความสามารถในการบริหารจัดการและเป็นผู้นำทางวิชาการ ครูและผู้บริหารโรงเรียนประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน สร้างความมั่นใจและไว้วางใจ ส่งเสริมให้รับผิดชอบต่อผลที่เกิดกับนักเรียนที่สอดคล้องกับวิชาชีพ (สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2559) จากการศึกษาสภาพการบริหารตามมาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี พบว่า การดำเนินงานกิจการนักเรียนมีผลการปฏิบัติงานอยู่ในระดับคุณภาพมากที่สุด ซึ่งอยู่ในอันดับ 3 จากทั้งหมด 8 อันดับ โดยเรียงลำดับดังนี้ 1) งานวิชาการ 2) งานแผนงานและประกันคุณภาพ 3) งานกิจการนักเรียน 4) งานธุรการ 5) งานบริการอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม 6) งานชุมชนและภาคีเครือข่ายงานบุคคล 7) งานการเงินและพัสดุ 8) งานบุคคล โดยที่งานกิจการนักเรียนอยู่ในอันดับ 3 จากทั้งหมด 8 อันดับ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี, 2565) จากข้อมูลข้างต้น โรงเรียนทุกโรงเรียนต้องค้นหาข้อมูลสารสนเทศของโรงเรียนตนเองจะทำให้รู้ทิศทางการปรับปรุงพัฒนาโรงเรียนให้มีคุณภาพ โดยเฉพาะงานกิจการนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนจึงมีหน้าที่ในการอบรมบ่มเพาะนิสัย นักเรียน แก้ไขปัญหา ขัดเกลา และปลูกฝังสิ่งที่ดีงามให้เกิดแก่เด็ก ให้เด็กได้พัฒนาตนให้เจริญงอกงามทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญา เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม

และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังนั้นโรงเรียนจึงต้องจัดเตรียมนักเรียนให้มีคุณสมบัติสอดคล้องกับสภาพสังคมไทย ตัวแปรที่สำคัญที่สุดในการบริหารจัดการเพื่อที่จะนำพาไปสู่เป้าหมาย คือ ผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งจะต้องเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาตนเองสู่การเป็นผู้นำที่ดี มีทักษะความเป็นผู้นำ มีปัญญา มีความรู้ความสามารถ มีความฉลาดทางอารมณ์ มีความกล้าหาญทางจริยธรรมและมีทักษะในการใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนาเพื่อการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพทั่วทั้งโรงเรียน โดยเฉพาะงานที่มุ่งพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดแก่เด็กโดยตรงคืองานบริหารกิจการนักเรียน สำหรับผู้บริหารที่มี ทักษะผู้นำ จะสามารถเชื่อมโยงสภาพปัจจุบันกับภาพอนาคต มุ่งพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทักษะผู้บริหาร เป็นความสามารถทางการบริหารที่ผู้บริหารจำเป็นต้องมีในการบริหารโรงเรียน เพื่อให้ภารกิจบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ทักษะผู้บริหาร เกิดจากการนำความรู้ ประสบการณ์ที่สะสมมาผสมผสานกับความชำนาญมาดำเนินการจนทำให้เกิดประสิทธิผล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี ได้ศึกษาสภาพการบริหารตามมาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียนมัธยมศึกษา มีข้อเสนอแนะว่า ผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี ควรตระหนักถึงการบริหารจัดการโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการประสานความร่วมมือกับชุมชนอย่างเข้มแข็งและความร่วมมือกับโรงเรียนในสังกัด มีการใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการข้อมูลและจัดทำสารสนเทศเพื่อการบริหารให้ครอบคลุมขอบข่ายงานทั้ง 4 ด้าน คือ การบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป อีกทั้งยังมีข้อเสนอแนะว่าผู้บริหารโรงเรียนและครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี ควรพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยการพัฒนาทักษะเดิม(Re-Skills) เพิ่มพูนทักษะใหม่ (Up-Skills) สร้างทักษะใหม่ (New-Skills) (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี, 2565)

ทั้งนี้งานกิจการนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนจึงมีหน้าที่ในการอบรมบ่มเพาะนิสัยนักเรียน แก้ไขปัญหา ขัดเกลา และปลูกฝังสิ่งที่ดีงาม ให้เกิดแก่เด็ก ให้เด็กได้พัฒนาตนให้เจริญงอกงามทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญา เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังนั้นโรงเรียนจึงต้องจัดเตรียมนักเรียนให้มีคุณสมบัติสอดคล้องกับสภาพสังคมไทย ตัวแปรที่สำคัญที่สุดในการบริหารจัดการเพื่อที่จะนำพาไปสู่เป้าหมายคือ ผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งจะต้องเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาตนเองสู่การเป็นผู้นำที่ดี มีทักษะความเป็นผู้นำ มีปัญญา มีความรู้ความสามารถ มีความฉลาดทางอารมณ์ มีความกล้าหาญทางจริยธรรมและมีทักษะในการใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนาเพื่อการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพทั่วทั้งโรงเรียน งานกิจการนักเรียนเป็นอีกหนึ่งภาระงานที่สำคัญ โรงเรียนมีบทบาทหน้าที่จัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพ รู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลมีข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับผู้เรียนครบถ้วน และเป็นปัจจุบันเพื่อช่วยให้ครูเข้าใจ เข้าถึงและพัฒนาผู้เรียน โดยผ่านกระบวนการและการบริหารจัดการอย่างมีคุณภาพ สำหรับงานกิจการนักเรียนมี 6 ภารกิจ ได้แก่ 1)การวางแผนงานกิจการนักเรียน 2)การบริหารงานกิจการนักเรียน 3)การส่งเสริมพัฒนาให้

นักเรียนมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม 4)การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 5)การส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน 6)การประเมินผลการดำเนินงานกิจการนักเรียน(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย, 2562)

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อทราบทักษะผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี
2. เพื่อทราบการดำเนินงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี
3. เพื่อทราบความสัมพันธ์ระหว่างทักษะผู้บริหารกับการดำเนินงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา มีแผนแบบการวิจัยในลักษณะของกลุ่มตัวอย่างกลุ่มเดียว ศึกษาสภาวการณ์โดยไม่มีการทดลอง โดยมีรายละเอียดดังนี้

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัด ราชบุรี จำนวน 26 แห่ง ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางประมาณตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 24 แห่ง โดยวิธีการสุ่มแบบง่าย (simple random sampling) ผู้ให้ข้อมูลโรงเรียนละ 2 คน ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 1 คน และหัวหน้างานกิจการนักเรียน 1 คน จากโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง 24 แห่ง รวม 48 คน

เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (Opinionnaire) จำนวน 1 ฉบับ 3 ตอน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษาสูงสุด อายุราชการตำแหน่ง ประสบการณ์ทำงานในตำแหน่งปัจจุบัน โดยมีลักษณะเป็นตัวเลือกที่กำหนดคำตอบไว้ให้ (forced choice)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับทักษะผู้บริหาร ตามแนวคิดของ ดูบริน (Dubrin)

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับงานกิจการนักเรียน ตามมาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียนมัธยมศึกษา ปีการศึกษา 2560 (ปรับปรุง พ.ศ.2562) ของสำนักงานเลขาธิการกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งแบบสอบถามในตอนที่ 2 และตอนที่ 3 มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert’s rating scale)

การสร้างและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือเป็นแบบสอบถาม (Opinionnaire) โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและนำผลการศึกษามาสร้างและพัฒนาเป็นแบบสอบถามภายใต้คำปรึกษาของอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์

ขั้นตอนที่ 2 ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น และนำไปให้กับผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญ ตรวจสอบพิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหากับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ด้วยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง โดยใช้เทคนิค IOC (Index of Objective Congruence) แล้วนำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ จัดทำเป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ที่มีความเที่ยงตรงและความถูกต้องของเนื้อหา ซึ่งข้อคำถามทุกข้ออยู่ระหว่าง 0.80-1.00

ขั้นตอนที่ 3 นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (try out) กับโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม จำนวน 15 แห่ง ผู้ให้ข้อมูลโรงเรียนละ 2 คน รวม 30 ฉบับ

ขั้นตอนที่ 4 นำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาคำนวณหาค่าความเที่ยง (Reliability) ของแบบสอบถามด้วยวิธีของครอนบาค (Cronbach) โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟ่า (α-coeffient) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทักษะผู้บริหาร เท่ากับ .963 ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามการดำเนินงานกิจการนักเรียน เท่ากับ .970 และได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ .978

ขั้นตอนที่ 5 จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1. ผลการวิจัยพบว่า ทักษะผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี โดยภาพรวม (Xtot) อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$= 4.65, S.D. = 0.49) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ทักษะด้านการเมืองในองค์กร ทักษะระหว่างบุคคล ทักษะด้านการวินิจฉัย ทักษะด้านความคิดรวบยอด และทักษะด้านเทคนิค ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับทักษะผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี โดยภาพรวม (X_{tot})

(n = 48)

ด้าน	ทักษะผู้บริหาร	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1.	ทักษะด้านเทคนิค (X_1)	4.60	0.58	มากที่สุด
2.	ทักษะระหว่างบุคคล (X_2)	4.68	0.53	มากที่สุด
3.	ทักษะด้านความคิดรวบยอด (X_3)	4.63	0.51	มากที่สุด
4.	ทักษะด้านการวินิจฉัย (X_4)	4.65	0.58	มากที่สุด
5.	ทักษะด้านการเมืองในองค์กร (X_5)	4.70	0.51	มากที่สุด
	รวม (X_{tot})	**4.65**	**0.49**	**มากที่สุด**

วัตถุประสงค์ที่ 2. ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี โดยภาพรวม (Ytot) อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.74, S.D. = 0.40) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม การ

ดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน การวางแผนงานกิจการนักเรียน การส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน การบริหารงานกิจการนักเรียน และการประเมินผลการดำเนินงานกิจการนักเรียน ตามลำดับ เมื่อพิจารณาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพบว่าอยู่ระหว่าง 0.38 – 0.55 มีการกระจายของข้อมูลน้อย แสดงว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการดำเนินงานกิจการนักเรียน ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี โดยภาพรวม (Y_{tot})

(n = 48)

ด้าน	การดำเนินงานกิจการนักเรียน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1.	การวางแผนงานกิจการนักเรียน (Y_1)	4.76	0.39	มากที่สุด
2.	การบริหารงานกิจการนักเรียน (Y_2)	4.70	0.48	มากที่สุด
3.	การส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม (Y_3)	4.80	0.41	มากที่สุด
4.	การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน (Y_4)	4.79	0.38	มากที่สุด
5.	การส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน (Y_5)	4.76	0.44	มากที่สุด
6.	การประเมินผลการดำเนินงานกิจการนักเรียน (Y_6)	4.64	0.55	มากที่สุด
	รวม	**4.74**	**0.40**	**มากที่สุด**

วัตถุประสงค์ที่ 3. ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะผู้บริหาร กับการดำเนินงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์ในทิศทางบวกในระดับสูง ในลักษณะคล้อยตามกัน

การดำเนินงานกิจการนักเรียน / ทักษะผู้บริหาร	การวางแผนงานกิจการนักเรียน (Y_1)	การบริหารงานกิจการนักเรียน (Y_2)	การส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม (Y_3)	การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน (Y_4)	การส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน (Y_5)	การประเมินผลการดำเนินงานกิจการนักเรียน (Y_6)	**ภาพรวม (Y_{tot})**
ทักษะด้านเทคนิค (X_1)	.561**	.720**	.687**	.712**	.667**	.734**	**.757****
ทักษะระหว่างบุคคล (X_2)	.434**	.689**	.518**	.632**	.670**	.630**	**.662****
ทักษะด้านความคิดรวบยอด (X_3)	.678**	.803**	.718**	.805**	.785**	.803**	**.850****
ทักษะด้านการวินิจฉัย (X_4)	.558**	.773**	.584**	.669**	.685**	.666**	**.727****

ทักษะด้านการเมืองในองค์กร (X_5)	.434**	.621**	.448**	.676**	.627**	.595**	**.634****
ภาพรวม (X_{tot})	**.585****	**.792****	**.650****	**.765****	**.752****	**.752****	**.797****

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ทักษะผู้บริหารของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ว่า ทักษะผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี เป็นผู้มีวุฒิการศึกษาในระดับปริญญาโทและปริญญาเอก มีประสบการณ์ในการบริหารงาน สามารถกำหนดหลักการและวิธีปฏิบัติงานเพื่อบรรลุเป้าหมายได้อย่างเหมาะสม รู้จักจัดลำดับความสำคัญของงานและรู้จักเลือกบุคลากรให้ปฏิบัติงานได้ตรงตามความรู้ ความสามารถ ใช้ทักษะด้านความรู้ความคิดในการทำงานร่วมกับบุคคลอื่นอย่างชาญฉลาด สามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคล ปฏิบัติงานด้วยความเป็นกัลยาณมิตรกับบุคลากรในโรงเรียน มีเทคนิคและทักษะในการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ทำให้งานบรรลุเป้าหมายได้ตรงตามความประสงค์ และที่สำคัญผู้บริหารมีความสามารถในการวางแผนปรับเปลี่ยนแนวทางการปฏิบัติงานให้ทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง นับเป็นผู้บริหารยุคใหม่ที่ให้ความสำคัญกับการทำงานบริหารงานอย่างมืออาชีพ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการระดมความคิดจากบุคลากรในโรงเรียนเพื่อนำมาใช้ในการวางแผนและแก้ปัญหา มีการพัฒนาเครื่องมือสำหรับการบริหารงานตามความสามารถและความชำนาญเหมาะสมตามบริบทและความแตกต่างของโรงเรียน ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ในการบริหารโรงเรียนให้มีคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนภัทร เทพสถิต ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนกับคุณภาพชีวิตการทำงานของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี พบว่า ทักษะการบริหารของผู้บริหารโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ธนภัทร เทพสถิต, 2566) สอดคล้อง เพ็ญศิริ ฤทธิกรณ์ ได้ศึกษาเรื่อง ทักษะการบริหารของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยาเขต 2 พบว่า ทักษะการบริหารของผู้บริหารโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (เพ็ญศิริ ฤทธิกรณ์, 2560) และสอดคล้องกับ อรพรรณ ขันแก้ว ได้ศึกษาเรื่อง ทักษะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งความสุขของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอในเขตภาคกลาง พบว่า ทักษะของผู้บริหารโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (อรพรรณ ขันแก้ว, 2565)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การดำเนินงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ว่า การดำเนินงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรีมีการกำหนดรูปแบบการดำเนินงานที่ชัดเจน สามารถดำเนินงานกิจการนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ เหมาะสมกับงาน มี

หลักเกณฑ์และมาตรฐานในการปฏิบัติงาน โดยการดำเนินงานกิจการนักเรียนถือเป็นงานสำคัญงานหนึ่งของโรงเรียน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริม และพัฒนาให้นักเรียนเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกายและจิตใจ มีความประพฤติที่ดี อีกทั้งยังมุ่งหวังให้นักเรียนมีคุณลักษะอันพึงประสงค์ คือ เป็นคนเก่ง คนดี และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข สามารถเป็นพลเมืองโลกที่ดี โดยผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรีให้ความสำคัญต่อการดำเนินงานกิจการนักเรียน ส่งผลให้การพัฒนานักเรียนเป็นไปในแนวทางที่ดี สามารถพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาในด้านต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ ทิพย์มาศ สำแดง ได้ศึกษาเรื่อง ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารกับการดำเนินงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี พบว่า การดำเนินงานกิจการนักเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ทิพย์มาศ สำแดง, 2566) และสอดคล้องกับ ณิชาวรรณ บุญรอด ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อการบริหารงานกิจการนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบุรี พบว่า ระดับการบริหารงานกิจการนักเรียนของโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ณิชาวรรณ บุญรอด, 2566)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ความสัมพันธ์ทักษะผู้บริหารกับการดำเนินงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี มีความสัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี มีทักษะผู้บริหารที่ดีเป็นผลทำให้การดำเนินงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนมีประสิทธิภาพ โดยผู้บริหารที่มีทักษะ มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ สามารถทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่น สามารถนำเทคนิคที่หลากหลายมาใช้ในการบริหารงาน นอกจากนั้นผู้บริหารโรงเรียนที่สามารถสื่อสารได้ดี มีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคลากร จะทำให้การดำเนินงานกิจการนักเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี และรับฟังปัญหาของผู้ปฏิบัติงาน จะส่งผลให้ผลลัพธ์ของการดำเนินงานดียิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ วัชรินทร์ จันทโร ได้ศึกษาเรื่อง ทักษะการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8 พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนกับผลการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8 มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าความสัมพันธ์ในทางบวกอยู่ในระดับสูง (วัชรินทร์ จันทโร, 2563) และสอดคล้องกับ สรวิศ เพชรภูมิภัทร ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับประสิทธิผลการบริหารกิจการนักเรียน พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับประสิทธิผลการบริหารกิจการนักเรียนของโรงเรียนโดยรวมเชิงบวกในระดับสูง มีระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 (สรวิศ เพชรภูมิภัทร, 2564)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาทักษะผู้บริหารโรงเรียนกับการดำเนินงานกิจการนักเรียนโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี ทำให้พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนที่มีทักษะผู้บริหารสูง การดำเนินงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนจะสูงตามไปด้วย โดย ทักษะด้านความคิดรวบยอด กับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีความสัมพันธ์คล้อยตามกันมากที่สุด

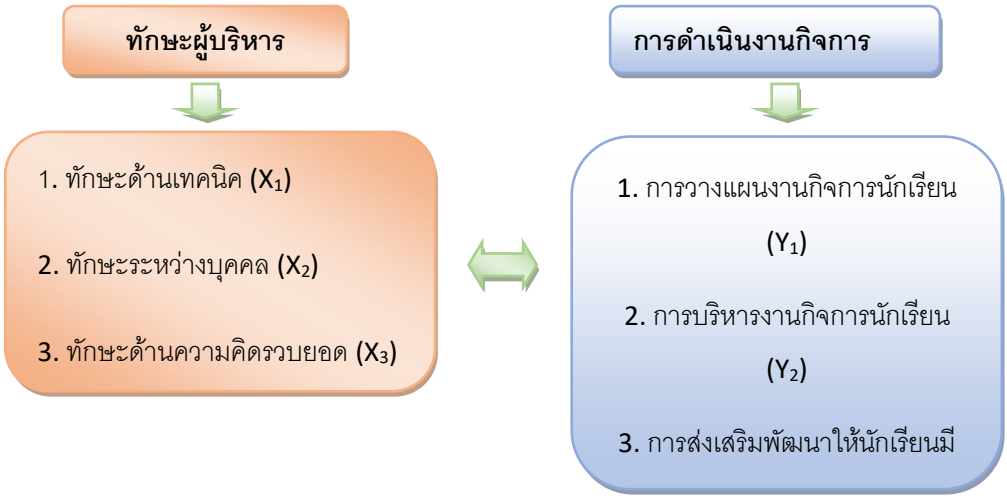

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 สามารถสรุปได้ว่า ทักษะผู้บริหารเป็นความสามารถที่สำคัญของผู้บริหารในการบริหารงานต่าง ๆ ภายในโรงเรียน รวมไปถึงการบริหารงานและการดำเนินงาน ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนมีทักษะผู้บริหารที่ดีเป็นผลทำให้การดำเนินงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนมีประสิทธิภาพ โดยผู้บริหารที่มีทักษะ มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ สามารถทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่น สามารถนำเทคนิคที่หลากหลายมาใช้ในการบริหารงาน นอกจากนั้นผู้บริหารโรงเรียนที่สามารถสื่อสารได้ดี มีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคลากร จะทำให้การดำเนินงานกิจการนักเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี และรับฟังปัญหาของผู้ปฏิบัติงาน จะส่งผลให้ผลลัพธ์ของการดำเนินงานดียิ่งขึ้น

บทสรุป

สรุปผลการวิเคราะห์ทักษะผู้บริหารโรงเรียนกับการดำเนินงานกิจการนักเรียนโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี พบว่า 1) ทักษะผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรีโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด 2) การดำเนินงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรีโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด 3) ทักษะผู้บริหารโรงเรียนกับการดำเนินงานกิจการนักเรียน พบว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในลักษณะคล้อยตามกันทุกคู่

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ควรมีการส่งเสริมให้ผู้บริหารโรงเรียนได้ใช้ความรู้ความสามารถในการบริหารงาน มีการฝึกอบรมให้มีความเชี่ยวชาญในการใช้เทคนิค เครื่องมือในการปฏิบัติภารกิจ ส่งเสริมให้ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย จัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่หลากหลายมาใช้ในการบริหารได้เหมาะสมกับสภาพของหน่วยงาน

2) ควรให้ความสำคัญเรื่องการประเมินผล ชี้ให้ผู้รับผิดชอบเห็นปัญหา และผลกระทบ เนื่องจากการประเมินผลเป็นการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวกับผลของการดำเนินงานมาเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ว่าได้ผลตามที่กำหนดไว้เพียงใด มีบทบาทความสำคัญในการนำข้อมูลไปใช้ปรับปรุงงานในด้านการบริหารกิจการนักเรียน เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3) ควรมีการกำหนดนโยบายระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อส่งเสริม สนับสนุนให้มีการพัฒนาเทคนิคผู้บริหารในด้านต่าง ๆ และส่งเสริมการพัฒนาการดำเนินงานกิจการนักเรียนในแต่ละโรงเรียน เพื่อให้ผลการปฏิบัติงานกิจการนักเรียนมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับที่สูงขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในเชิงการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับทักษะผู้บริหารกับการดำเนินงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอื่น ๆ

2) ควรศึกษาเกี่ยวกับทักษะผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานกิจการนักเรียนของโรงเรียน

3) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยสัมพันธ์ที่ส่งผลต่อการดำเนินงานกิจการนักเรียนของโรงเรียน

4) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัญหาการดำเนินงานกิจการนักเรียนของโรงเรียน

เอกสารอ้างอิง

ณิชาวรรณ บุญรอด. (2566). การบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อการบริหารงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบุรี. *วารสารนิติรัฐ*, 1(1): 23.

ธนภัทร เทพสถิต. (2566). ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณภาพชีวิตการทำงานของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี. *วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย*, 5(2): 241.

ทิพย์มาศ สำแดง. (2566). ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารกับการดำเนินงานกิจการนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี. *วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพรวิทยากร*, 6(1): 41.

เพ็ญศิริ ฤทธิกรณ์. (2560). ทักษะการบริหารของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยาเขต 2. *วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 8(1): 166.

วัชรินทร์ จันทโร. (2563). ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8. *วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล*, 6(2): 86.

สรวิศ เพชรภูมิภัทร. (2565). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับประสิทธิผลการบริหารกิจการนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษมัธยมศึกษา เขต 12. *วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์*, 7(1): 109-110.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี. (2565). การศึกษาสภาพการบริหารตามมาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี. ราชบุรี:สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี, 80-87.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย. (2562). มาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียนมัธยมศึกษา พ.ศ.2560 (ปรับปรุง พ.ศ.2562). กรุงเทพ:โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ 1.

สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2559). นโยบายปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน: 2.

อรพรรณ ขันแก้ว. (2565). ทักษะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งความสุขของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอในเขตภาคกลาง. วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย, 4(2): 81.

Andrew Dubrin. (2012). *Essential of Management*, 9th ed. Ohio: South-Western Cengage Learning.

บทบาทผู้บริหารกับการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี

Administrator's Role and Scout Management in School Under the Secondary Educational Service Area Office Kanchanaburi

[1]ณัฐชนนท์ ยงทรัพย์อนันต์ [2]ประเสริฐ อินทร์รักษ์

[1]Natchanon Yongsubanan [2]Prasert Intrararak

[12]สาขาวิชาการบริหารหารศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

[12]Educational Administration, Faculty of Education, Silpakorn University

[1]Corresponding author, e-mail: natchanon.yon@kn.ac.th,

Received November 17, 2023; **Revised** June 27, 2024; **Accepted:** June 29, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) บทบาทผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี 2) การจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี 3) ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทผู้บริหารกับการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี กลุ่มตัวอย่าง คือ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี จำนวน 28 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 112 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามความคิดเห็น 1 ฉบับ เกี่ยวกับบทบาทผู้บริหารโรงเรียน ตามแนวคิดของแฟแรนและเคย์ และการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ความถี่ ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า 1) บทบาทผู้บริหารโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงจากค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปน้อย ดังนี้ ผู้อำนวยความสะดวก ผู้คาดการณ์ ผู้ส่งเสริมสนับสนุน ผู้ประเมิน ผู้ให้คำปรึกษา ตามลำดับ เมื่อพิจารณาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า อยู่ระหว่าง 0.62-0.74 มีการกระจายของข้อมูลน้อย แสดงว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน 2) การจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก โดยเรียงจากค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการจัดมวลกิจกรรมลูกเสือ ด้านลูกเสือ ด้านผู้บริหารโรงเรียน ด้านผู้กำกับลูกเสือ และด้านผลงานดีเด่น เมื่อพิจารณาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า อยู่ระหว่าง 0.68-0.87 มีการกระจายของข้อมูลน้อย แสดงว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน 3) บทบาทผู้บริหารกับการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทผู้บริหารกับการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี โดยรวม มีความสัมพันธ์ในลักษณะคล้อยตามกันและอยู่ในระดับสูง โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (rxy =.784) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
คำสำคัญ: บทบาทผู้บริหารโรงเรียน; การจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน: การจัดกิจการลูกเสือ

Abstract

The purpose of this research was to study: 1) administrator's role in school under the Kanchanaburi Secondary Educational Service Area Office 2) scout management in school under the Kanchanaburi Secondary Educational Service Area Office 3) the relationship between the administrator's role and scout management in school Under the Kanchanaburi Secondary Educational Service Area Office. The samples were 28 schools under the Kanchanaburi Secondary Educational Service Area Office. The total of 112 respondents. The research instrument was an opinion questionnaire regarding the role of administrators. According to the ideas of Farren & Kaye and scout management criteria in school for organizing scouting activities in schools of the student. The statistics used for the data analysis were frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation and Pearson's product moment correlation coefficient. The results of the research were as follows: 1) Administrator's role of school under the Kanchanaburi Secondary Educational Service Area Office as a whole and each aspect, were at high level arranged from the highest to the lowest as follow: facilitators, forecasters, promoters, evaluator, counselor. For the standard deviation, the value is between 0.62-0.74. The dispersion of the information is low. That means the respondents has the correlated answers. 2) Scout management in school under the Kanchanaburi Secondary Educational Service Area Office as a whole and each aspect, was at high level arranged from the highest to the lowest as follow: the management of scout activities, the Boy Scouts, the school administrators, scout director, outstanding performance. For the standard deviation, the value is between 0.68-0.87. The dispersion of the information is low. That means the respondents has the correlated answers. 3) Administrator's role and scout management in school under the Secondary Educational Service Area Office Kanchanaburi as a whole were at high level of relationship between them with statistically significant at the .01.
Keyword: Administrator's role; Scout management in school; Scout management

บทนำ

คณะลูกเสือแห่งชาติมีวัตุประสงค์เพื่อพัฒนาลูกเสือทั้งกาย สติปัญญา จิตใจ และศีลธรรม ให้เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ ช่วยสร้างสรรค์สังคมให้มีความเจริญก้าวหน้า เพื่อความสงบสุขและความมั่นคงของชาติตามแนวทางดังต่อไปนี้ 1) ให้มีนิสัยในการสังเกต จดจำ เชื่อฟัง และพึ่งตนเอง 2)

ให้ซื่อสัตย์ สุจริต มีระเบียบวินัย และเห็นอกเห็นใจผู้อื่น 3) ให้รู้จักบำเพ็ญตนเพื่อสาธารณะประโยชน์ 4) ให้รู้จักทำการฝึมือและฝึกฝนให้ทำกิจการต่าง ๆ ตามความเหมาะสม 5) ให้รู้จักรักษาและส่งเสริมจารีตประเพณี วัฒนธรรมและความมั่นคงของประเทศชาติ โดยไม่เกี่ยวข้องกับลัทธิการเมืองใด ๆ และพระราชบัญญัติลูกเสือ พ.ศ.2551 มาตรา 9 ให้กระทรวงศึกษาธิการมีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนงานของคณะลูกเสือแห่งชาติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของคณะลูกเสือแห่งชาติ รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินการของสำนักงานลูกเสือแห่งชาติ สำนักงานลูกเสือจังหวัด สำนักงานลูกเสือเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การจัดกิจกรรมลูกเสือเป็นไปอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ (พระราชบัญญัติลูกเสือ, 2551) กิจกรรมลูกเสือจึงเป็นกิจกรรมบังคับตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ พัฒนารอบด้านเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม เสริมสร้างให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย ลูกเสือมุ่งหมายที่จะสอนให้เด็กรู้จักดำรงชีวิตมิใช่เพียงเพื่อให้มีอาชีพ การสอนให้เด็กมีความทะเยอทะยานที่จะชิงรางวัลและทุนเล่าเรียน ตลอดจนการสอนให้เด็กเห็นว่าความสำเร็จคือการมีเงินเดือน ตำแหน่ง และอำนาจนั้น มีอันตรายอยู่เว้นเสียแต่ว่าจะมีการสอนในเรื่องบำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่นไปพร้อมกันไปด้วย (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2547)

โรงเรียนเป็นระบบของสังคมที่เป็นทางการ (Formal organization) ดังนั้นการบริหารจัดการโรงเรียนให้มีคุณภาพจึงต้องประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการเปลี่ยนแปลง (Transformation process) และผลผลิต (Output) ทั้งนี้จะมีปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) รวมถึงข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) ที่ชี้ให้เห็นถึงความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินงานของโรงเรียนว่าบรรลุเป้าหมายเพียงใด (Lunenburg and Ornstein, 2022) ซึ่งปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ผู้บริหารโรงเรียนที่แสดงบทบาทในการบริหารงานให้มีคุณภาพ นักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนไว้หลายประการ ดังนี้ แนวคิดของมินทซ์เบิร์ก (Mintzberg) กล่าวถึงบทบาทที่ผู้บริหารต้องปฏิบัติมี 10 ประการ ดังนี้ 1) บทบาทในการเป็นผู้นำ 2) บทบาทในการสร้างความสัมพันธ์ 3) บทบาท ในการเป็นสัญลักษณ์ขององค์กร 4) บทบาทในการกำกับติดตาม 5) บทบาทในการเผยแพร่ข้อมูล 6) บทบาทในการเป็นผู้ประชาสัมพันธ์ 7) บทบาทในการเป็นผู้ประกอบการ 8) บทบาทในการเป็นผู้ขจัดสิ่งก่อกวน 9) บทบาทในการจัดสรรทรัพยากร และ 10) บทบาทในการเป็นผู้เจราจาต่อรอง (Mintzberg, 2013) และในส่วนบทบาทผู้บริหารโรงเรียนตามแนวคิดของ แฟแรน และเคย์ (Farren & Kaye) ได้กล่าวว่าบทบาทของผู้บริหารประกอบด้วย 1) ผู้อำนวยความสะดวก 2) ผู้ประเมิน 3) ผู้คาดการณ์ 4) ผู้ให้คำปรึกษา และ 5) ผู้ส่งเสริมสนับสนุน (Farren & Kaye, 1996)

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักเกณฑ์ของการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียนไว้อย่างหลากหลาย โดยสำนักลูกเสือ ยุวกาชาด และกิจการนักเรียน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ มีการกำหนดหลักเกณฑ์การประเมินคุณภาพงานลูกเสือ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านลูกเสือ 2) ด้านผู้บริหาร 3) ด้านผู้กำกับลูกเสือ และ 4) ด้านการจัดมวลกิจกรรมลูกเสือ (สำนักลูกเสือ ยุวกาชาด และกิจการนักเรียน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2551) และผู้วิจัยได้ศึกษาหลักเกณฑ์ของการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียนของสำนักพัฒนากิจกรรมนักเรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่ง

ประกอบด้วย 5 ประการ ได้แก่ 1) ด้านผู้บริหารโรงเรียน 2) ด้านผู้กำกับลูกเสือ 3) ด้านลูกเสือ 4) ด้านการจัดมวลกิจกรรมลูกเสือ 5) ด้านผลงานดีเด่น (สำนักพัฒนากิจกรรมนักเรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2560)

ปัจจุบันพบว่าการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียนมิได้คำนึงถึงคุณภาพหรือคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของลูกเสือตามที่พระราชบัญญัติลูกเสือบัญญัติไว้ การจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียนมีปัญหาหลายประการ ได้แก่ โรงเรียนไม่สามารถจัดตามหลักสูตรได้ทุกประการ เหตุจากเรื่องสถานที่ อุปกรณ์ที่ต้องใช้การเรียนการสอนไม่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียน อีกทั้งสถานที่ไม่เหมาะต่อการจัดกิจกรรมลูกเสือในบางหัวข้อวิชา ผู้บังคับบัญชาลูกเสือขาดการพัฒนาทักษะทางด้านลูกเสือ อย่างต่อเนื่อง ผู้กำกับส่วนใหญ่มีวุฒิของลูกเสือเป็น B.T.C น้อยคนที่จะเป็น A.T.C และส่วนหนึ่งไม่เคยมีวุฒิทางลูกเสือก่อให้เกิดการออกแบบกิจกรรมที่ไม่หลากหลาย ไม่น่าสนใจต่อการเรียนการสอน ขาดการดูแลเอาใจใส่การแต่งกายลูกเสือ ส่งผลให้ลูกเสือแต่งกายไม่เรียบร้อย ไม่เป็นไปตามกฎกระทรวงว่าด้วยเครื่องแบบลูกเสือ ผู้เรียนยังมีเจตคติที่ไม่ดีต่อวิชาลูกเสือเท่าที่ควร จึงทำให้เกิดความเบื่อเรียน ขาดการแข่งขันความสามารถด้านต่าง ๆ ของลูกเสือ ไม่ได้ทดลอง ทดสอบฝีมือต่อชุมชน ระดับภาคหรือระดับชาติ ฯลฯ (วีรนุช พิสมัย, 2563)

นอกจากนี้ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการเรียนกิจการลูกเสือ หากผู้บริหารโรงเรียนขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจการของลูกเสือ กิจการลูกเสือในโรงเรียนย่อมไม่ประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู ตลอดจนบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี เกี่ยวกับปัญหาการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน พบว่าปัญหาการจัดกิจการลูกเสือส่วนใหญ่เกิดมาจากผู้บริหารไม่แสดงบทบาทในการจัดกิจการลูกเสือ ทั้งในด้านผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ด้านผู้ประเมิน (Appraiser) ด้านผู้ให้คำปรึกษา (Counselor) และด้านผู้ส่งเสริมสนับสนุน (Promoter) ควรมีการประสานงานกับผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการจัดกิจการลูกเสือโดยตรง เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สร้างประสบการณ์และโอกาสที่ดีในการพัฒนากิจการลูกเสือแก่ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาต่อไป

ดังนั้นจากความเป็นมาข้างต้นการที่ผู้บริหารจึงจำเป็นจะต้องมีความเข้าใจและแสดงบทบาทการบริหารจึงซึ่งเป็นภารกิจสำคัญที่จะชี้ให้เห็นถึงความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการจัดการกิจการลูกเสือในโรงเรียน นำพาโรงเรียนไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งการพัฒนากิจการลูกเสือในโรงเรียนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของคณะลูกเสือแห่งชาติ คือ ต้องการให้เยาวชนเป็นพลเมืองที่ดี มีระเบียบวินัยในตนเอง มีคุณธรรม จริยธรรม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบทบาทผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี

2. เพื่อศึกษาการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทผู้บริหารกับการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้ ในส่วนของบทบาทผู้บริหารผู้วิจัยใช้แนวคิดของแฟแรนและเคย์ (Farren & Kaye) มาเป็นตัวแปรต้นในการศึกษา ประกอบด้วย 1) ผู้อำนวยความสะดวก 2) ผู้ประเมิน 3) ผู้คาดการณ์ 4) ผู้ให้คำปรึกษา และ 5) ผู้ส่งเสริมสนับสนุน ในส่วนของการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน ผู้วิจัยใช้หลักเกณฑ์การจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียนของสำนักพัฒนากิจกรรมนักเรียน ประกอบด้วย 1) ด้านผู้บริหารโรงเรียน 2) ด้านผู้กำกับลูกเสือ 3) ด้านลูกเสือ 4) ด้านการจัดมวลกิจกรรมลูกเสือ และ 5) ด้านผลงานดีเด่น มาเป็นตัวแปรตามในการศึกษา ดังปรากฏในกรอบความคิดดังภาพที่ 1

ตัวแปรต้น		**ตัวแปรตาม**
บทบาทของผู้บริหาร (X_{tot})		การจัดกิจการลูกเสือ (Y_{tot})
1) ผู้อำนวยความสะดวก (X_1)		1) ด้านผู้บริหารโรงเรียน (Y_1)
2) ผู้ประเมิน (X_2)		2) ด้านผู้กำกับลูกเสือ (Y_2)
3) ผู้คาดการณ์ (X_3)		3) ด้านลูกเสือ (Y_3)
4) ผู้ให้คำปรึกษา (X_4)		4) ด้านการจัดมวลกิจกรรมลูกเสือ (Y_4)
5) ผู้ส่งเสริมสนับสนุน (X_5)		5) ด้านผลงานดีเด่น (Y_5)

ภาพที่ 1 กรอบความคิดในการวิจัย

ที่มา : ฟาเรน และ เคย์ (Farren & Kaye, 1996) และ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2560)

1. ประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี จำนวน 29 โรงเรียน จำแนกเป็นโรงเรียนในอำเภอเมืองกาญจนบุรี 2 โรงเรียน อำเภอ ท่าม่วง 6 โรงเรียน อำเภอพนมทวน 2 โรงเรียน อำเภอท่ามะกา 5 โรงเรียน อำเภอด่านมะขามเตี้ย 1 โรงเรียน อำเภอบ่อพลอย 3 โรง อำเภอไทรโยค 2 โรงเรียน อำเภอห้วยกระเจา 1 โรงเรียน อำเภอหนองปรือ 2 โรงเรียน อำเภอเลาขวัญ 1 โรงเรียน อำเภอศรีสวัสดิ์ 1 โรงเรียน อำเภอทองผาภูมิ 2 โรงเรียน และอำเภอสังขละบุรี 1 โรงเรียน

2. กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี จำนวน 28 โรงเรียน ซึ่งผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากการเปิดตารางประมาณการกำหนดขนาดตัวอย่างของเครซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) แล้วเลือกกลุ่มตัวอย่างตามโอกาสตามสถิติด้วยวิธีสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling)

3. ผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยกำหนดผู้ให้ข้อมูลโรงเรียนละ 4 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการลูกเสือโรงเรียนหรือรองผู้อำนวยการลูกเสือโรงเรียน จำนวน 1 คน ผู้กำกับกลุ่มลูกเสือหรือรองผู้กำกับกลุ่มลูกเสือโรงเรียน จำนวน 1 คน และผู้กำกับกองลูกเสือหรือรองผู้กำกับกองลูกเสือจำนวน 2 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 112 คน

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) จำนวน 1 ฉบับ แบ่งออกเป็น 3 ตอน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด ตำแหน่งปัจจุบัน และประสบการณ์ในการทำงาน มีลักษณะเป็นเลือกตอบตามที่กำหนดคำตอบไว้ให้

ตอนที่ 2 สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทผู้บริหาร ตามแนวคิดของแฟแรนและเคย์ (Farren & Kaye) มีลักษณะเป็นแบบจัดลำดับคุณภาพ 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert's rating scale, 1992)

ตอนที่ 3 สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจการลูกเสือ ตามหลักเกณฑ์การจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน ของสำนักพัฒนากิจกรรมนักเรียน มีลักษณะเป็นแบบจัดลำดับคุณภาพ 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert's rating scale, 1992)

การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ ผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือเป็นแบบสอบถามขึ้นตามกรอบแนวคิด วัตถุประสงค์ และนิยามตัวแปรของการวิจัย โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1) สร้างและพัฒนาเครื่องมือ โดยขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

2) ตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content validity) ของแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน พิจารณาความสอดคล้องของข้อคำถามกับนิยามตัวแปรของการวิจัย ด้วยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องโดยใช้เทคนิค IOC (Index of Item Objective Congruence) โดยผลวิเคราะห์ค่า IOC อยู่ที่ 1.0 ผู้วิจัยใช้คำถามทุกข้อคำถาม

3) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับผู้อำนวยการสถานศึกษา หัวหน้าลูกเสือโรงเรียน และครูผู้สอนในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาจังหวัดนครปฐม จำนวน 8 แห่ง ๆ ละ 4 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 32 คน

4) นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาหาค่าความเที่ยง (Reliability) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach, 1974) โดยพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (α-coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ .975

5) นำเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์ไปใช้เก็บข้อมูลการวิจัยจากกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้สถิติการวิจัยในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ คือ ความถี่ (Frequency: f) และร้อยละ (Percentage: %)

2) การวิเคราะห์บทบาทผู้บริหารและการจัดกิจการลูกเสือโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี ใช้ค่ามัชฌิมเลขคณิต (Arithmetic mean : $\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation: S.D.) โดยพิจารณาค่ามัชฌิมเลขคณิตของคะแนนที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของผู้ให้ข้อมูล แล้วเปรียบเทียบกับเกณฑ์ตามแนวคิดของเบสท์ (Best, 1970)

3) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทผู้บริหารและการจัดกิจการลูกเสือโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี โดยใช้การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation-coefficient: r_{xy}) โดยใช้เกณฑ์ในการแปลผล 3 ระดับ คือ ระดับสูง ระดับกลาง และระดับต่ำ

5. ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย มีขั้นตอนรายละเอียดวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1) ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องค้นคว้าเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ โดยค้นคว้าข้อมูลจากตำรา เอกสารทางวิชาการ วารสาร เว็บไซต์ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) สร้างแบบสอบถาม โดยให้ครอบคลุมเนื้อหาเสนออาจารย์ที่ปรึกษา ตรวจสอบ ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content validity) ของแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามที่สร้างและพัฒนาขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน พิจารณาตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขสำนวนภาษาที่ใช้ ตลอดจนเนื้อหาสอดคล้องกับลักษณะกลุ่มพฤติกรรม (Content validity) เพื่อความสมบูรณ์และความถูกต้องของเนื้อหา โดยใช้วิธีหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC = Index of item objective congruence) โดยผลวิเคราะห์ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.8-1.0

3) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไข แล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับผู้อำนวยการลูกเสือโรงเรียนหรือรองผู้อำนวยการลูกเสือโรงเรียน ผู้กำกับกลุ่มหรือรองผู้กำกับกลุ่มโรงเรียน และผู้กำกับกองหรือรองผู้กำกับกอง ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา จังหวัดนครปฐม จำนวน 8 แห่ง ๆ ละ 4 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 32 คน

4) นำแบบสอบถามมาคำนวณเพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Rebiability) ของแบบสอบถามด้วยวิธีการของครอนบัค (Cronbach) โดยพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์ (Alpha Coefficient) ได้ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α–Coefficient) เท่ากับ 0.975

5) จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปอย่างราบรื่น และถูกต้องตามระเบียบทางราชการ ผู้วิจัยจึงดำเนินการดังนี้ 1) ทำหนังสือถึงหัวหน้าภาควิชาบริหารการศึกษา เพื่อขอทำหนังสือถึงผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลแต่ละโรงเรียน 2) ส่งหนังสือดังกล่าวส่งไปยังโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง และ 3) การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยให้ผู้ให้ข้อมูลส่งแบบสอบถามกลับมาทางไปรษณีย์

6) เก็บรวบรวมได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์ วิเคราะห์ข้อมูล และแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการใช้โปรแกรมสำเร็จรูป วิเคราะห์ข้อมูล และแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูล อภิปรายผลการวิจัย พร้อมทั้งสรุปและให้ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยบทบาทผู้บริหารกับการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี ได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจากจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 112 คน เป็นเพศชายจำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 61.61 รองลงมาเป็นเพศหญิง จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 38.39 มีอายุระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 31.25 รองลงมาคือ มีอายุระหว่าง 20-30 ปีจำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 25.00 มีอายุระหว่าง 51-60 ปี จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 22.32 และ มีอายุระหว่าง 41-50 ปี จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 21.43 ระดับการศึกษาปริญญาโท จำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 50.89 รองลงมาคือระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 53

คน คิดเป็นร้อยละ 47.32 และระดับการศึกษาปริญญาเอก จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.79 ผู้อำนวยการหรือรองผู้อำนวยการลูกเสือโรงเรียน จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 25.00 ผู้กำกับกลุ่มหรือรองผู้กำกับกลุ่มลูกเสือโรงเรียน จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 25.00 ผู้กำกับกองหรือรองผู้กำกับกองลูกเสือโรงเรียน จำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00 ประสบการณ์ในการทำงานระยะเวลา 1-10 ปี จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 37.50 รองลงมามีประสบการณ์ในการทำงานระยะเวลา 11-20 ปี จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 30.36 ประสบการณ์ในการทำงานระยะเวลา 21-30 ปี จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 28.57 และ ประสบการณ์ในการทำงานระยะเวลา มากกว่า 30 ปี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 3.57

2. ผลการวิเคราะห์บทบาทผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี

ผู้วิจัยได้ศึกษาผลวิเคราะห์บทบาทผู้บริหาร ตามแนวคิดของ แฟแรนและเคย์ (Farren&Kaye) ได้แก่ 1) ผู้อำนวยความสะดวก 2) ผู้ประเมิน 3) ผู้คาดการณ์ 4) ผู้ให้คำปรึกษา และ 5) ผู้ส่งเสริมสนับสนุน ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับบทบาทผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี โดยภาพรวม ($\times_{tot}$) (n=112)

ด้าน	บทบาทผู้บริหารโรงเรียน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1.	ผู้อำนวยความสะดวก (X_1)	4.34	0.62	มาก
2.	ผู้ประเมิน (X_2)	4.21	0.73	มาก
3.	ผู้คาดการณ์ (X_3)	4.26	0.74	มาก
4.	ผู้ให้คำปรึกษา (X_4)	4.14	0.42	มาก
5	ผู้ส่งเสริมสนับสนุน (X_5)	4.23	0.70	มาก
รวม ($\times_{tot}$)		4.24	0.58	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า บทบาทผู้บริหารโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=4.26, S.D.=0.65) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงจากค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปน้อย ดังนี้ ผู้อำนวยความสะดวก ($\bar{X}$=4.34, S.D.=0.62) ผู้คาดการณ์ ($\bar{X}$=4.26, S.D.=0.74) ผู้ส่งเสริมสนับสนุน ($\bar{X}$=4.23, S.D.=0.70) ผู้ประเมิน ($\bar{X}$=4.21, S.D.=0.73) ผู้ให้คำปรึกษา ($\bar{X}$=4.14, S.D.=0.42) ตามลำดับ เมื่อพิจารณาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า อยู่ระหว่าง 0.62-0.74 มีการกระจายของข้อมูลน้อย แสดงว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน

3. ผลการวิเคราะห์การจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี

ผู้วิจัยได้ศึกษาผลการวิเคราะห์การจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี ได้แก่ 1) ด้านผู้บริหารโรงเรียน 2) ด้านผู้กำกับลูกเสือ 3) ด้านลูกเสือ 4) ด้านการจัดมวลกิจกรรมลูกเสือ และ 5) ด้านผลงานดีเด่น ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับผลการบริหารงบประมาณของ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 โดยภาพรวม (n=112)

ด้าน	การจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1.	ด้านผู้บริหารโรงเรียน (Y_1)	3.88	0.69	มาก
2.	ด้านผู้กำกับลูกเสือ (Y_2)	3.86	0.70	มาก
3.	ด้านลูกเสือ (Y_3)	4.16	0.76	มาก
4.	ด้านการจัดมวลกิจกรรมลูกเสือ (Y_4)	4.39	0.68	มาก
5.	ด้านผลงานดีเด่น (Y_5)	3.80	0.87	มาก
รวม (Y_{tot})		4.02	0.63	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า การจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=4.02, S.D.=0.63) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก โดยเรียงจากค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการจัดมวลกิจกรรมลูกเสือ ($\bar{X}$=4.39, S.D.=0.68) ด้านลูกเสือ ($\bar{X}$=4.16, S.D.=0.76) ด้านผู้บริหารโรงเรียน ($\bar{X}$=3.88, S.D.=0.69) ด้านผู้กำกับลูกเสือ ($\bar{X}$=3.86, S.D.=0.70) และด้านผลงานดีเด่น ($\bar{X}$=3.80, S.D.=0.87) เมื่อพิจารณาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่าอยู่ระหว่าง 0.68-0.87 มีการกระจายของข้อมูลน้อย แสดงว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน

4. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทผู้บริหารกับการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทผู้บริหารกับการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product-moment correlation coefficient) ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างบทบาทผู้บริหารกับการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรีโดยภาพรวมและรายด้าน (n=112)

ตัวแปร	Y_1	Y_2	Y_3	Y_4	Y_5	Y_{tot}
X_1	.461**	.699**	.691**	.665**	.363**	.670**
X_2	.497**	.787**	.768**	.792**	.477**	.775**
X_3	.285**	.662**	.694**	.727**	.335**	.629**
X_4	.451**	.671**	.565**	.575**	.420**	.627**
X_5	.650**	.822**	.734**	.765**	.517**	.814**
X_{tot}	.518**	.810**	.775**	.793**	.468**	.784**

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

หมายเหตุ : X_1 หมายถึง ผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) X_2 หมายถึง ผู้ประเมิน (Appraiser) X_3 หมายถึง ผู้คาดการณ์ (Predictor) X_4 หมายถึง ผู้ให้คำปรึกษา (Counselor) X_5 หมายถึง ผู้ส่งเสริมสนับสนุน (Promoter) การจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี (Y_{tot}) Y_1 หมายถึง ด้านผู้บริหารโรงเรียน Y_2 หมายถึง ด้านผู้กำกับลูกเสือ Y_3 หมายถึง ด้านลูกเสือ Y_4 หมายถึง ด้านการจัดมวลกิจกรรมลูกเสือ Y_5 หมายถึง ด้านผลงานดีเด่น

จากตารางที่ 3 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทผู้บริหาร (X_{tot}) กับการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี (Y_{tot}) พบว่า ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทผู้บริหารกับการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี โดยรวม มีความสัมพันธ์ในลักษณะคล้อยตามกันและอยู่ในระดับสูง โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r_{xy} =.784) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทผู้บริหารโดยรวม (X_{tot}) กับ การจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี รายด้าน (Y_1-Y_5) พบว่า มีความสัมพันธ์ในลักษณะคล้อยตามกันทุกคู่ อยู่ในระดับสูง และปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง .468-.810 โดยเรียงลำดับค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์คู่ที่มีความสัมพันธ์ 3 อันดับแรก ได้แก่ บทบาทผู้บริหาร (X_{tot}) กับด้านผู้กำกับลูกเสือ (Y_2) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r_{xy}=.810) บทบาทผู้บริหาร(X_{tot}) กับ ด้านการจัดมวลกิจกรรมลูกเสือ (Y_4) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r_{xy}=.793) และ บทบาทผู้บริหาร (X_{tot}) กับด้านลูกเสือ (Y_3) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r_{xy}=.775) ตามลำดับ

พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทผู้บริหารรายด้าน (X_1-X_5) กับการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี โดยรวม (Y_{tot}) พบว่า มีความสัมพันธ์ในลักษณะคล้อยตามกันทุกคู่ อยู่ในระดับสูงและระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง .627-.814 โดยเรียงลำดับค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์คู่ที่มีความสัมพันธ์ 3 อันดับแรก ได้แก่ ด้านผู้ส่งเสริมสนับสนุน (X_5) กับการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี โดยรวม (Y_{tot}) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r_{xy}=.814) ด้านผู้ประเมิน (X_2) กับ การจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี โดยรวม (Y_{tot}) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r_{xy}=.775) และ ด้านผู้อำนวยความสะดวก (X_1) กับ การจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี โดยรวม (Y_{tot}) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r_{xy}=.670) ตามลำดับ

หากพิจารณาบทบาทผู้บริหารรายด้าน (X_1-X_5) กับการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรีรายด้าน (Y_1-Y_5) พบว่า มีความสัมพันธ์ในลักษณะคล้อยตามกันทุกคู่ อยู่ในระดับสูง ปานกลาง และต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง .285-.822 คู่ที่มีความสัมพันธ์กันสูงที่สุด คือ ด้านผู้ส่งเสริมสนับสนุน (X_5) กับด้านผู้กำกับลูกเสือ (Y2) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r_{xy}=.822) และคู่ที่มีความสัมพันธ์กันต่ำที่สุด คือ ด้านผู้คาดการณ์ (X_3) กับ ด้านผู้บริหารโรงเรียน (Y_1) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r_{xy}=.285)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยบทบาทผู้บริหารกับการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. บทบาทผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี

ผลการวิจัยพบว่า บทบาทผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี แสดงบทบาทในการผู้บริหารที่ดี โดยผู้บริหารให้การช่วยเหลือครูและบุคลากรทางการศึกษาให้เข้าใจงานเปิดโอกาสทุกคนแสดงความต้องการเกี่ยวกับงาน ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาวางแผนอนาคตด้านการเงินในระยะยาว ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาเห็นคุณค่าของงาน มุ่งเน้นทักษะที่เป็นจุดเด่นของแต่ละบุคคล มีการแจ้งข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับโรงเรียนแก่ครูและบุคลากรในโรงเรียนให้ทราบอย่างทั่วถึง ชี้ให้ครูและบุคลากรเห็นแนวโน้มที่เกิดขึ้นของโรงเรียน กำหนดเป้าหมายในหน้าที่การงานของบุคลากรตามความสามารถ ส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนางานตามแผนที่กำหนดไว้เพื่อความสำเร็จของโรงเรียน สอดคล้องกับ ณัฐรินี คันศร (2566) ได้ศึกษาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 พบว่า ความคิดเห็นของครูที่มีต่อบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกันกับ ธงชัย สันติวงษ์ (2546) อ้างถึงใน สายฟ้า หาสีสุข (2566) ได้ให้ความหมายของการบริหารสถานศึกษาไว้ว่า การบริหารสถานศึกษาเป็นงานของหัวหน้าหรือผู้นำที่จะต้องกระทำเพื่อให้กลุ่มต่าง ๆ ที่มีคนหมู่มาก มาอยู่รวมกันและร่วมกันทำงานเพื่อวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้จนสำเร็จและได้ประสิทธิภาพ

2. การจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี

การจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารและครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี เล็งเห็นถึงความสำคัญของการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน มีคุณวุฒิทางลูกเสือ ไม่ต่ำกว่าวูดแบดจ์ 2 ท่อน มีการแต่งตั้งผู้บังคับบัญชาลูกเสือถูกต้องตามข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติ มีการกำกับติดตาม สรุป รายงานผลการปฏิบัติงานเกี่ยวกับกิจกรรม ลูกเสืออย่างสม่ำเสมอ พัฒนาอาคารสถานที่ แหล่งเรียนรู้ วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ สื่อ และเทคโนโลยีสำหรับจัดกิจกรรมลูกเสือ ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้อำนวยการลูกเสือโรงเรียนและเข้าร่วมกิจกรรมของลูกเสือทั้งในและนอกโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง กำหนดโครงสร้างการบริหารกิจการลูกเสือของโรงเรียนตามข้อบังคับของคณะลูกเสือแห่งชาติ กำหนดนโยบายแผนพัฒนาและระบบการบริหารกิจการลูกเสือ เข้าร่วมประชุมอบรม สัมมนาเพื่อพัฒนากิจการลูกเสือ มีความคิดริเริ่มและนำ เทคนิควิทยาการใหม่ ๆ มาใช้ในการพัฒนากิจการลูกเสือ ร่วมเป็นคณะวิทยากรผู้ให้การฝึกอบรมหลักสูตรผู้กำกับลูกเสือในระดับต่างๆ ทั้งหน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานอื่นเป็นผู้จัดการฝึกอบรมผู้กำกับลูกเสือ มีแผนการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรลูกเสือตลอดปีการศึกษาและ ดำเนินการจัดกิจกรรมตามแผน มีการวัดผล ประเมินผลอย่างเป็นระบบ มีเอกสารประจำกองลูกเสือ ของโรงเรียนตรงตามประเภทของลูกเสือ ตามข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติครบถ้วน พร้อมทั้งจัดเก็บอย่างเป็นระบบและเป็นปัจจุบัน มีการใช้สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องจัดกิจกรรมและฝึกอบรมลูกเสือ โดยจัดเก็บอย่างเป็นระบบ จัดให้มีแหล่งเรียนรู้ภายในและ ภายนอกโรงเรียนมีห้องลูกเสือ มีการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มทักษะ หรือคุณวุฒิอื่นทางลูกเสือ ร่วมประชุมสัมมนา เป็นวิทยากรหรือเข้าร่วมกิจกรรมทางลูกเสือ ระดับต่าง ๆ ส่งเสริมให้ลูกเสือเข้าร่วมกิจกรรมรณรงค์ที่

เกี่ยวข้องกับ การเทิดทูนสถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์จารีต ประเพณี วัฒนธรรม และความมั่นคงของประเทศชาติ แต่งเครื่องแบบลูกเสือถูกต้อง ตามกฎกระทรวงว่าด้วยเครื่องแบบลูกเสือ เข้าร่วมกิจกรรมลูกเสือด้วยความ สมัครใจ เข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรมที่สนับสนุนการปฏิบัติตามคำปฏิญาณและกฎ ของลูกเสือ ได้รับการพัฒนาและเพิ่มทักษะตามหลักสูตรพิเศษ เช่น การฝึกอบรมนายหมู่ ลูกเสือต้านยาเสพติด ร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ธรรมชาติ พัฒนา สิ่งแวดล้อมในโรงเรียน และชุมชน รับการฝึกอบรมวิชาพิเศษลูกเสือ ตามความสนใจ ได้รับการเรียนวิชาลูกเสือ ตามหลักสูตร มีส่วนร่วมและวางแผนกิจกรรม ลูกเสือทั้งในและนอกโรงเรียน สอดคล้องกับ สรรพสิทธิ์ ศรีระวรรณ (2563) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาแนวทางการบริหารการจัดกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารีในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 23 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ (สรรพสิทธิ์ ศรีระวรรณ, 2562) วิจัยเรื่อง การพัฒนาแนวทางการบริหารการจัดกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 23 ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการบริหารกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 23 มีผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางอยู่ในระดับมากที่สุด ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ ด้านผู้บริหารโรงเรียน ด้านผู้กำกับลูกเสือ ด้านผลงานดีเด่น ด้านการจัดมวลกิจกรรมลูกเสือ และด้านลูกเสือ

3. ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทผู้บริหารกับการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทผู้บริหารกับการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียนโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี พบว่า บทบาทผู้บริหารกับการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียนโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 ในระดับสูง มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (rxy=.784) สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า บทบาทผู้บริหารกับการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียนโรงเรียน มีความสัมพันธ์กัน ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรีมีบทบาทผู้บริหาร อยู่ในระดับมาก โดยผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรีมีความรู้ความสามารถ มีการแสดงพฤติกรรมบุคลิกที่ช่วยส่งเสริมการบริหารการทำงานในโรงเรียนหรือการประสบความสำเร็จส่วนบุคคล สร้างบรรยากาศที่ดีต่อการทำงาน เป็นมิตรต่อครูและบุคลากรทางการศึกษา ช่วยเหลือรับฟังความคิดเห็นของบุคคลต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงเพื่อพาโรงเรียนได้พัฒนาอย่างเป็นระบบและเดินหน้าต่อไปให้ดียิ่งขึ้น ให้ความสำคัญต่อการดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในโรงเรียน เห็นประโยชน์และกำกับ ติดตามการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียนอย่างใกล้ชิด ช่วยให้การทำงานของผู้กำกับได้มีความสะดวก ให้ลูกเสือมีความรู้ความสารถตามทักษะ ตามกระบวนการจัดการเรียนลูกเสือในโรงเรียน เนื่องด้วยจากจัดการเรียนการสอนลูกเสือช่วยส่งเสริมให้พัฒนาเป็นคนดีต่อครอบครัว เป็นคนดีต่อสังคมไทยและสังคมโลกได้ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อำไพ โสดาดี (2562) ที่ได้ศึกษาบทบาทผู้บริหารกับการนำและการจัดการลูกเสือที่ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 โดยรวมและรายด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทผู้บริหารกับการนำและการจัดการลูกเสือที่ในโรงเรียนสังกัด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 มีความสัมพันธ์กันในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

บทสรุป

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเรื่องบทบาทผู้บริหารกับการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี สรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. บทบาทผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ผู้อำนวยความสะดวก ผู้คาดการณ์ ผู้ส่งเสริมสนับสนุน ผู้ประเมิน และผู้ให้คำปรึกษา

2. การจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการจัดมวลกิจกรรมลูกเสือ ด้านลูกเสือ ด้านผู้บริหารโรงเรียน ด้านผู้กำกับลูกเสือ และด้านผลงานดีเด่น

3. บทบาทผู้บริหารกับการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01

เมื่อพิจารณาบทบาทผู้บริหารรายด้านกับการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียนรายด้าน พบว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกคู่มีลักษณะคล้อยตามกัน โดยคู่ที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มากที่สุด คือ ผู้ส่งเสริมสนับสนุน กับด้านผู้กำกับลูกเสือ ส่วนคู่ที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์น้อยที่สุด คือ ผู้คาดการณ์ กับ ด้านผู้บริหารโรงเรียน

เมื่อพิจารณาบทบาทผู้บริหารกับการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียนรายด้านพบว่า พบว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกคู่มีลักษณะคล้อยตามกัน โดยคู่ที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มากที่สุด คือ บทบาทผู้บริหารกับด้านผู้กำกับลูกเสือ

เมื่อพิจารณาการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียนกับบทบาทผู้บริหารรายด้าน พบว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกคู่มีลักษณะคล้อยตามกัน โดยคู่ที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มากที่สุด คือ การจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน กับด้านผู้ส่งเสริมสนับสนุน

ข้อเสนอนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. บทบาทผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี พบว่า บทบาทผู้บริหาร ด้านผู้ประเมิน มีค่ามัชฌิมเลขคณิตเป็นลำดับสุดท้าย ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียนควรมีการแจ้งผลการประเมินเกี่ยวกับการทำงาน ผลการปฏิบัติงานอย่างเปิดเผย ตรงไปตรงมา รับฟังความคิดเห็นครูและบุคลากรในโรงเรียนต่อการทำงานในปัจจุบันและอนาคต แจ้งให้ครูบุคลากรถึงสิ่งใดที่มีความสำคัญต่อการทำงาน คำนึงถึงผลการปฏิบัติตัวและเป้าหมายในงานอาชีพ ตลอดจนส่งเสริมกิจกรรมที่จะช่วยให้บุคลากรสามารถปรับปรุงการทำงานและการปฏิบัติตัวของตนได้

2. การจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี พบว่า การจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน ด้านผลงานดีเด่น มีค่ามัชฌิมเลขคณิตเป็นลำดับสุดท้าย ดังนั้น

ผู้บริหารและผู้บังคับบัญชาลูกเสือควรให้ความสำคัญ สร้างจิตสำนึก รวมถึงการส่งเสริมกิจกรรมที่ได้นำเสนอความสามารถของลูกเสือในโรงเรียนสู่ภายนอกอาทิเช่น การฝึกอบรมลูกเสือ การแข่งขันลูกเสือให้ได้รับรางวัลในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ระดับภาค ระดับประเทศ ตลอดจนส่งเสริมไปสู่การชุมนุมลูกเสือโลก และการส่งเสริมให้ได้รับรางวัลผู้บังคับบัญชาดีเด่น เป็นต้น

3. ด้านความสัมพันธ์ของบทบาทผู้บริหารกับการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี พบว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (rxy=0.784) แสดงถึงความสัมพันธ์กันในระดับสูง ลักษณะคล้อยตามกัน แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทผู้บริหารที่ดีในทุกด้าน ทั้งด้านผู้อำนวยความสะดวก ผู้ประเมิน ผู้คาดการณ์ ผู้ให้คำปรึกษา และผู้ส่งเสริมสนับสนุน ซึ่งสัมพันธ์กับการจัดการลูกเสือในโรงเรียน ประกอบด้วย ด้านผู้บริหารโรงเรียน ด้านผู้กำกับลูกเสือ ด้านลูกเสือ ด้านการจัดมวลกิจกรรมลูกเสือ และด้านผลงานดีเด่น สำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี ควรจะมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาบทบาทผู้บริหารด้านต่าง ๆ ควบคู่กับการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น การจัดการเข้าค่าย การฝึกอบรม การจัดการแข่งขัน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรศึกษาบทบาทผู้บริหารโรงเรียนที่ส่งผลต่อผลการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี

2. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี

3. ควรศึกษารูปแบบของบทบาทผู้บริหารสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี

4. ควรศึกษารูปแบบการจัดกิจการลูกเสือในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี

เอกสารอ้างอิง

ณัฐรินี คันศร. (2566). บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพฯ เขต 2. *วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น,* 9(8), หน้า 12-21.

พระราชบัญญัติลูกเสือ พ.ศ.2551. (2565). *สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.* สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2565 จาก http://www.scoutthailand.org/file-upload/pdf20200423085634-D1BF4.pdf

วริญญาภัทร์ สุภาศิริธนานนท์. (2563). บทบาทผู้บริหารกับบรรยากาศองค์กรของโรงเรียนประถามศึกษาจังหวัดนนทบุรี. *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต.* ภาควิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย ศิลปากร.

วีรนุช พิสมัย. (2563). การบริหารงานกิจกรรมลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี*, 8(2), หน้า 56-57.

สายฟ้า หาสีสุข. (2563). การพัฒนาแนวทางการบริหารกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารีในสถานศึกษา

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์เขต 4. *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต.* มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2553). *แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.

สำนักลูกเสือ ยุวกาชาด และกิจการนักเรียน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วัฒนาพานิช.

สรรพสิทธิ์ ศรีระวรรณ. (2563). การพัฒนาแนวทางการบริหารการจัดกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารีในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2. *วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.* 8(3), หน้า 128-129.

อำไพ โสดาดี.(2562). บทบาทผู้บริหารกับการนำและการจัดการลูกเสือที่ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9.*วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร,* 10(1), หน้า 182.

Best, John W. *Research in Education*. New York: Prentice, 1970.

Farren Caela and Kaye L.Beverly. (1996). *new Skills Leadership Roles, in The Leader of the Future*. 3rd ed. New York : The Drucker Foundation.

Krejicie, Robert V. and Daryle W. Morgan. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Journal for Education and Psychological Measurement,* 3(7), p.608.

Likert and Rensis. (1992). *New Pattern of Management*. New York: McGraw–Hill.

Lunenburg Fred C. and Allen C. Ornstein. (2012). *Educational Administration: Concepts and Practices.* 6thed. Belmont CA: Wadsworth Cengage Learning, 2012.

การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2

The Personal Management of The Administrator Affected to the Teacher Performance in Schools at Nakhon Pathom Primary Educational Service Area Office 2

[1]เกรียงไกร แก้วไพฑูรย์ [2]ขัตติยา ด้วงสำราญ

[1]Kriengkrai kewphaitun [2]Khattlya Duangsamran

[12]คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

[12]Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University

[1]Corresponding Author, Email: Kriengkrai.supachai2533@gmail.com

Received November 15, 2023; **Revised** June 28, 2024; **Accepted:** June 29, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1. เพื่อศึกษาการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 2. เพื่อศึกษาการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 3. เพื่อศึกษาการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 กลุ่มตัวอย่าง คือ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 ได้มาจากตารางประมาณขนาดตัวอย่างของเครซี่ และมอร์แกน จากประชากรจำนวน 120 โรงเรียน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 92 โรงเรียน โดยมีผู้ให้ข้อมูลโรงเรียนละ 4 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนละ 1 คน หัวหน้าฝ่ายบริหารงานบุคคลโรงเรียนละ 1 คน และครูโรงเรียนละ 2 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้นทั้งสิ้น 368 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีดัชนีความตรงเชิงเนื้อหาอยู่ ระหว่าง 0.80 – 1.00 ดัชนีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.974 และ 0.981 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า1. การบริหารงานบุคคลของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (= 4.46, S.D. = 0.50) 2.การปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (= 4.44, S.D. = 0.50) 3.การบริหารงานบุคคลของผู้บริหาร ด้านการดำเนินการเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือน ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน ด้านการส่งเสริมยกย่องเชิดชูเกียรติ ด้านการเปลี่ยนตำแหน่งให้สูงขึ้นการย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ด้านการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2

คำสำคัญ: การบริหารงานบุคคล; การปฏิบัติงานของครู; สถานศึกษา

Abstract

The objectives of this article are to study 1. To study the personnel management of administrators under the Nakhon Pathom Primary Educational Service Area Office, District 2. 2. To study the performance of teachers in educational institutions under the Nakhon Pathom Primary Educational Service Area Office, District. 2 3. To study the personnel management of administrators that affects the performance of teachers in educational institutions under the Nakhon Pathom Primary Educational Service Area Office, District 2. The sample group is educational institutions under the Nakhon Pathom Primary Educational Service Area Office, District 2. 2 Derived from the sample size estimation table of Krejcie and Morgan from a population of 120 schools, resulting in a sample size of 92 schools, with 4 informants per school, consisting of one school director per school. Personnel: 1 head of human resource management for each school and 2 teachers for each school, totaling 368 informants. The tools used were a questionnaire (Questionnaire), a 5-level rating scale (Rating Scale), with a content validity index between 0.80. – 1.00 The confidence index is equal to 0.974 and 0.981. Statistics used in data analysis are frequency (Frequency), percentage (Percentage), arithmetic mean ($\bar{X}$), standard deviation (S.D.) and multiple regression analysis. Stepwise Multiple Regression Analysis The research results found that1. Personnel management of executives Under the jurisdiction of the Nakhon Pathom Primary Educational Service Area Office, Area 2, the overall level is at a high level (= 4.46, S.D. = 0.50). 2. The performance of teachers in educational institutions. Under the jurisdiction of the Nakhon Pathom Primary Educational Service Area Office, Area 2, overall, it was at a high level (= 4.44, S.D. = 0.50).3. Personnel management of executives Operations regarding salary increases Performance evaluation in terms of promoting and honoring Regarding the change to a higher position, the transfer of teachers and educational personnel. Regarding the development of teachers and educational personnel, it affects the work of teachers in educational institutions under the Nakhon Pathom Primary Educational Service Area Office 2.

Keywords: Personnel Management; Teacher Performance; Educational Institution

บทนำ

การบริหารงานบุคคลมีปัญหาเกิดขึ้นได้เสมอ เพราะบุคคลเป็นสิ่งที่มีชีวิตจิตใจ มีความต้องการมีความรู้สึกนึกคิด มีรัก โลภ โกรธ หลง อีกทั้งในปัจจุบันสถานศึกษาได้แบ่งเป็นหลายขนาด โดยใช้เกณฑ์จำนวนนักเรียนในการแบ่งขนาดสถานศึกษา ดังนั้นจึงมีปัจจัยในการบริหารและจัดการศึกษาหลายประการที่แต่ละสถานศึกษา ได้รับการจัดสรรแตกต่างต่างกัน เช่น

งบประมาณ และบุคลากร เป็นต้นแต่ในขณะเดียวกัน สถานศึกษาที่มีขนาดแตกต่างกันต้องจัดการศึกษาให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายและตอบสนองต่อนโยบายการศึกษาขั้นพื้นฐานเหมือนกัน ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะหัวหน้าสถานศึกษามีอำนาจหน้าที่ และบทบาทสำคัญในการบริหารงาน ความรับผิดชอบในฐานะผู้บังคับบัญชาสูงสุดในสถานศึกษา การวางแผน การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดนโยบาย การจัดการศึกษานั้นจะมีประสิทธิภาพเพียงใด สอดคล้องกับนโยบายและวัตถุประสงค์ของรัฐหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับผู้บริหารสถานศึกษาเป็นสำคัญ รวมไปถึงความพยายามในการสรรหาคนที่ดีที่สุดให้เข้าทำงาน และการรักษาคนที่มีคุณภาพไว้ในหน่วยงานให้มากที่สุด (กลุ่มงานบริหารงานบุคคลสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2,2564)

ปัญหาทางด้านบุคลากรพบว่าบุคคลที่ได้รับการทำสัญญาจ้างเมื่อปฏิบัติงานไประยะหนึ่งขอลาออกในระหว่างสัญญาจ้าง เนื่องจากสอบแข่งขันได้และได้รับการบรรจุ แต่งตั้งเป็นข้าราชการทำให้ต้องการสรรหาใหม่ ปัญหาการขาดแคลนครูและสถานศึกษามีครูไม่ตรงตามวิชาเอกวิชาที่ต้องการร้อยละของบุคลากรในสังกัดที่พัฒนาตนเองผ่านระบบดิจิทัลเทคโนโลยีต่ำกว่าเกณฑ์ ครูขาดทักษะความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาตนเองในการสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลข้อสอบวัดการคิดขั้นสูง ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดทำผลงานทางวิชาการ ทำให้ผลงานไม่ผ่านเกณฑ์ที่ ก.ค.ศ. กำหนดซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้ส่งผลให้กระทบต่อการปฏิบัติงานของครูทำให้การปฏิบัติงานนั้นเป็นไปอย่างไม่เต็มที่หรือขาดประสิทธิภาพในการทำงาน(กลุ่มงานบริหารงานบุคคลสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐมเขต 2,2564)

จากรายงานสภาพการบริหารทรัพยากรบุคคลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 ในปี 2562 พบว่าหน่วยงานในสังกัดมีคะแนนประเมินการบริหารทรัพยากรบุคคลในภาพรวมเฉลี่ยอยู่ในระดับพอใช้ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในระดับหนึ่งแต่ยังควรได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้ได้มาตรฐานตามที่กำหนดไว้ต่อไป โดยปัญหาหลักที่พบคือ 1) การสรรหา ทรัพยากรบุคคลขาดการให้ข้อมูลข่าวสารเรื่องตำแหน่งงานว่างที่ดีพอหน่วยงานขาดโอกาสที่จะเลือกคนที่มีความสามารถสูงและเหมาะสมกับตำแหน่งจากภายนอก จนทำให้วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมขององค์การมีลักษณะคงเดิมโดยไม่เปลี่ยนแปลงด้านการขาดการผสมผสานจากปัจจัยภายนอก 2) หน่วยงานยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาวิเคราะห์สภาพกำลังคนเพื่อการวางแผนงาน ด้านการ บริหารทรัพยากรบุคคลอย่างเป็นระบบครบวงจรและจัดสรรงบประมาณสนับสนุนอย่างเหมาะสม 3) ผู้บริหารเป็นจำนวนมากยังให้ความสำคัญกับการบริหารทรัพยากรบุคคลในกระบวนการต่าง ๆ ที่เป็น ภาพรวมไม่มากนัก มักมุ่งไปที่การบรรจุแต่งตั้งเป็นหลัก ทำให้ระบบการบริหารทรัพยากรบุคคลของหน่วยงานที่ไม่ได้รับการพัฒนาให้มีความก้าวหน้าไปเท่าที่ควร 4) ข้าราชการและบุคลากรอื่น ๆ มีความรู้สึกการก้าวหน้าในสายอาชีพบำเหน็จความชอบหรือสิทธิประโยชน์อื่น ๆ ที่พึงได้รับไม่ถูกพิจารณาและดำเนินการให้เป็นไปตามระบบคุณธรรม และมีผลกระทบทำให้ข้าราชการและบุคลากร อื่น ๆ ขาดความเชื่อมั่นและไม่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารทรัพยากรบุคคลของหน่วยงาน 5) การฝึกอบรมและพัฒนาไม่ตอบสนองกลยุทธ์ของหน่วยงาน ปัญหาเรื่องการหาความจำเป็นในการฝึกอบรมที่ผิดพลาดจาก

การได้ข้อมูลที่ผิดพลาดหรือไม่ตรงจุด ปัญหาในการดำเนินการฝึกอบรม เช่น การเลื่อนช่วงเวลาการฝึกอบรม เนื้อหาไม่ครอบคลุม ระยะเวลาในการฝึกอบรม และปัญหาเกี่ยวกับ นโยบายการฝึกอบรมและพัฒนาเกิดจากผู้บังคับบัญชาไม่เข้าใจนโยบายการฝึกอบรมและพัฒนาของหน่วยงาน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2, 2562)

จากเหตุผลที่ได้กล่าวมาในข้างต้นเพื่อที่จะได้เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียน และพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพประสิทธิผลตอบสนองนโยบายของรัฐได้อย่างดียิ่ง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารงานบุคคลของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2
2. เพื่อศึกษาการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2
3. เพื่อศึกษาการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2

ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากร คือ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 จำนวน 120 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 จำนวน 92 โรงเรียน สุ่มโดยการเปิดตารางเครซี่ มอร์แกน (Krejcie and Morgan) การสุ่มกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามขั้นตอนดังนี้ 1. จำแนกโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 ออกเป็น 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอนครชัยศรี อำเภอบางเลน อำเภอพุทธมณฑล และอำเภอสามพราน 2. กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างแต่ละอำเภอด้วยการเทียบบัญญัติไตรยางค์ โดยมีผู้ให้ข้อมูลประกอบไปด้วยบุคลากรของสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐมเขต 2แต่ละสถานศึกษา ดังนี้ 1) ผู้บริหารสถานศึกษา 1 คน 2) หัวหน้ากลุ่มบริหารงานบุคคล 1 คน 3) ครูผู้สอน 2 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น จำนวน 368 คน โดยมีการแบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 3 ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามแบบตรวจรายการ (Check list) จำนวน 5 ข้อ เกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และประสบการณ์การทำงาน

ขั้นตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลของผู้บริหาร ได้แก่ 1) ด้านการเปลี่ยนตำแหน่งให้สูงขึ้นการย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา 2) ด้านการส่งเสริมการประเมินวิทยฐานะข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา 3) ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน 4) ด้านการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา 5) ด้านการส่งเสริมวินัย คุณธรรมและ

จริยธรรมสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา 6) ด้านการดำเนินการเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือน และ7) ด้านการส่งเสริมยกย่องเชิดชูเกียรติใช้

ขั้นตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 ประกอบด้วย 1) ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเพื่อพัฒนาวิชาชีพครูให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ 2) พัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ 3) รายงานผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนได้อย่างมีระบบ 4) ร่วมมือกับผู้อื่นในสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์ และ5) มุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตเต็มตามศักยภาพ

ผลการศึกษา

จากการศึกษาการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 การบริหารงานบุคคลของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2

การบริหารงานบุคคลของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 (X_{tot})	$\bar{X}$	S.D.	**แปลผล**
1. ด้านการเปลี่ยนตำแหน่งให้สูงขึ้นการย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา	**4.35**	**0.56**	มาก
2. ด้านการส่งเสริมการประเมินวิทยฐานะข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา	**4.46**	**0.54**	มาก
3. ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน	**4.46**	**0.57**	มาก
4. ด้านการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา	**4.47**	**0.54**	มาก
5. ด้านการส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา	**4.48**	**0.59**	มาก
6. ด้านการดำเนินการเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือน	**4.53**	**0.54**	มากที่สุด
7. ด้านการส่งเสริมยกย่องเชิดชูเกียรติ	**4.53**	**0.59**	มากที่สุด
รวม	**4.46**	**0.50**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า จากตารางที่ 4.2 พบว่าการบริหารงานบุคคลของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.46, S.D. = 0.50) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 2 ด้าน และมาก 5 ด้าน โดยค่าเฉลี่ยเรียงจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการดำเนินการเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือน ($\bar{X}$ = 4.53, S.D. = 0.54) รองลงมา ได้แก่ ด้านการส่งเสริมยกย่องเชิดชูเกียรติ ($\bar{X}$ = 4.53, S.D. = 0.59) ด้านการส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ($\bar{X}$ = 4.48, S.D. = 0.59) ด้านการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ($\bar{X}$ = 4.47, S.D. 0.54) ด้านการส่งเสริมการประเมินวิทยฐานะข้าราชการครูและบุคลากร

ทางการศึกษา ($\bar{X}$ = 4.46, S.D. = 0.54) ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน ($\bar{X}$ = 4.46, S.D. = 0.57) สำหรับด้านที่จัดอยู่ในอันดับสุดท้าย ได้แก่ ด้านการเปลี่ยนตำแหน่งให้สูงขึ้นการย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา($\bar{X}$ = 4.35, S.D. = 0.56)

ตารางที่ 2 การปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2

n=368)

การปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 (Y_{tot})	$\bar{X}$	S.D.	**แปลผล**
1. ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเพื่อพัฒนาวิชาชีพครูให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ	4.49	0.56	มาก
2. พัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ	4.49	0.56	มาก
3. รายงานผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนได้อย่างมีระบบ	4.51	0.55	มากที่สุด
4. ร่วมมือกับผู้อื่นในสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์	4.34	0.62	มาก
5. มุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตเต็มตามศักยภาพ	4.38	0.58	มาก
รวม	4.44	0.50	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่าปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.44, S.D. = 0.50) และเมื่อพิจารณา เป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 1 ด้าน และมาก 4 ด้านโดยค่าเฉลี่ยเรียงจากมากไปหาน้อย ดังนี้ รายงานผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนได้อย่างมีระบบ ($\bar{X}$ = 4.51, S.D. = 0.55) รองลงมา ได้แก่ ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเพื่อพัฒนาวิชาชีพครูให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ ($\bar{X}$ = 4.49, S.D. = 0.56) พัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ ($\bar{X}$ = 4.49, S.D. = 0.56) มุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตเต็มตามศักยภาพ ($\bar{X}$ = 4.38, S.D. 0.58) สำหรับด้านที่จัดอยู่ในอันดับสุดท้าย ได้แก่ ร่วมมือกับผู้อื่นในสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์ ($\bar{X}$ = 4.34, S.D. = 0.62)

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์การถดถอยพหูคูณการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 โดยภาพรวมดังนี้

แหล่งความแปรปรวน	Sum of Square	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	75.823	5	15.165	292.097	.000
Residual	18.794	362	.052		
Total	94.617	367			

จากตารางที่ 3 พบว่า สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple R) 0.895
ประสิทธิภาพในการทำนาย (R Square) 0.801
ประสิทธิภาพในการทำนายที่ปรับแล้ว (Adjusted R Square) 0.799
ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการทำนาย (Standard Error) 0.227

ตารางที่ 4 ตัวแปรที่ได้รับคัดเลือกสมการ ดังนี้

ตัวแปรพยากรณ์	Unstandardized Coeffcients		Standardized Coefficients	t	p
	คะแนนดิบ β	ค่ามาตรฐาน Std. Error	Beta		
ค่าคงที่ (Constant)	.434	.106		4.081**	.000
ด้านการดำเนินการเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือน (X_6)	.219	.044	.236	4.988**	.000
ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน (X_3)	.208	.042	.234	4.888**	.000
ด้านการส่งเสริมยกย่องเชิดชูเกียรติ(X_7)	.158	.032	.184	4.906**	.000
ด้านการเปลี่ยนตำแหน่งให้สูงขึ้นการย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (X_1)	.157	.039	.176	3.990**	.000
ด้านการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (X_4)	.154	.044	.165	3.522**	.000

ตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่าตัวแปรที่ได้รับคัดเลือกเข้าสมการ ได้แก่ ด้านการดำเนินการเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือน (X_6) ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน (X_3) ด้านการส่งเสริมยกย่องเชิดชูเกียรติ(X_7) ด้านการเปลี่ยนตำแหน่งให้สูงขึ้นการย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (X_1) ด้านการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (X_4) ซึ่งค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple R) เท่ากับ 0.895 ค่าประสิทธิภาพในการทำนาย (R Square) เท่ากับ 0.801 หมายความว่า การบริหารงานบุคคลของผู้บริหาร ด้านการดำเนินการเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือน (X_6) ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน (X_3) ด้านการส่งเสริมยกย่องเชิดชูเกียรติ(X_7) ด้านการเปลี่ยนตำแหน่งให้สูงขึ้นการย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (X_1) ด้านการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (X_4) สามารถทำนายการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 (Y_{tot}) ได้ร้อยละ 80.1 มีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการทำนาย (Standard Error) เท่ากับ 0.227 ในลักษณะนี้แสดงว่า การบริหารงานบุคคลของผู้บริหาร ด้านการดำเนินการเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือน (X_6) ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน (X_3) ด้านการส่งเสริมยกย่องเชิดชูเกียรติ(X_7) ด้านการเปลี่ยนตำแหน่งให้สูงขึ้นการย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (X_1) ด้านการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (X_4) ส่งผล

ต่อการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 (Y_{tot}) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การบริหารงานบุคคลของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการบริหารงานบุคคลเป็นภารกิจสำคัญของทุกหน่วยงาน เพราะทรัพยากรบุคคลเป็นปัจจัยส่งผลต่อความสำเร็จขององค์การ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนหรือสถานศึกษาจะต้องมีครูเป็นทรัพยากรบุคคลที่เป็นหลักในการปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของโรงเรียน (พิศาล สร้อยธุหร่ำ, 2551, หน้า 50) หากผู้บริหารสามารถจัดการเกี่ยวกับเรื่องคนได้แล้ว ปัญหาอื่น ๆ แทบจะหมดไป ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในองค์การหรือหน่วยงานต่าง ๆ ในปัจจุบันล้วนเป็นปัญหาที่เกิดจากการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ขาดประสิทธิภาพของผู้บริหาร การบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ดีจะช่วยแก้และลดปัญหาได้ (นงนุช วงษ์สุวรรณ, 2550, หน้า 41 - 42) สอดคล้องกับเพชร กล้าหาญ (2552, หน้า 16) ได้กล่าวไว้ว่าองค์การจะประสบความสำเร็จในการทำงาน มากน้อยเพียงใดนั้น สิ่งที่สำคัญคือการบริหารงานบุคคลที่ซึ่งผู้บริหารจำเป็นจะต้องมีความรู้ด้าน พฤติกรรมศาสตร์ รู้หลักในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ต้องเข้าใจธรรมชาติของคนและธรรมชาติของ งานมากขึ้น มีการวางแผนที่เหมาะสม มีการใช้คนให้เหมาะสมกับงานตามวัตถุประสงค์ และความต้องการขององค์การ เพื่อให้องค์การมีความเจริญก้าวหน้า ไม่ก่อให้เกิดปัญหาหรือความขัดแย้งในองค์การ ซึ่งจะมาซึ่งผลประโยชน์ต่อองค์การและผู้ปฏิบัติงานในองค์การ จากผลวิจัยการบริหารงานบุคคลของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 แสดงให้เห็นได้ชัดถึงความสามารถของผู้บริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 ว่ามีความสามารถในการบริหารงานบุคคลและช่วยให้บุคคลที่ปฏิบัติงานในองค์การมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน เกิดความจงรักภักดี ต่อองค์การที่ปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นการช่วยพัฒนาให้องค์การเจริญเติบโตเพราะการบริหารงานบุคคลนั้น เป็นสื่อกลางในการประสานงานระหว่างแผนต่างๆ เพื่อแสวงหาวิธีการให้ได้บุคคลที่มีคุณสมบัติ เหมาะสมเข้ามาทำงานในองค์กรเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทำให้องค์กรเจริญเติบโตและพัฒนายิ่งขึ้น อีกทั้งเป็นการช่วยเสริมสร้างความมั่นคงแก่สังคมและประเทศชาติ ถ้าการบริหารงานบุคคลดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ย่อมไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างองค์การและผู้ปฏิบัติงานทำให้สภาพ สังคมโดยส่วนรวมมีความสุขความเข้าใจที่ดี (สารีนิ๊ะ ดอปอ, 2553, หน้า 19)) จึงมีความสอดคล้องกับชัญภร เสริมศรี (2558, หน้า 97 - 98) ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารทรัพยากรมนุษย์กับความผูกพันต่อองค์การของบุคลากร บริษัทแห่งหนึ่งในเขตนิคมอุตสาหกรรม อมตะนคร จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่าการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในทัศนะของบุคลากรบริษัท แห่งหนึ่งในเขตนิคมอุตสาหกรรมอมตะนคร จังหวัดชลบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับดี ยังสอดคล้องกับ อลงกรณ์ งามกุศล (2559, หน้า 105 - 108) ได้ศึกษาเรื่องการดำเนินการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 5 ผลการวิจัยพบว่าการดำเนินการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต

5 ในภาพรวมอยู่ ในระดับมากแต่ไม่สอดคล้องกับณัฐพร คาวิน (2557, หน้า 112 - 114) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนประถมศึกษาในเขตอำเภอเมืองนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการครูมีความคิดเห็นต่อการ บริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า มาตรฐานการปฏิบัติงาน เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะหรือการแสดงพฤติกรรม การปฏิบัติงานและการพัฒนางาน ซึ่งผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดผลตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายการเรียนรู้ หรือการจัดการศึกษา รวมทั้งต้องฝึกฝนให้มีทักษะหรือความชำนาญสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผู้ที่ได้รับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพจะต้องปฏิบัติตนให้ดำเนินตามเกณฑ์ทั้ง 12 (มาตรฐานสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2558, หน้า 66) วิชาชีพทางการศึกษาที่ทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอน และการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ด้วยวิธีการต่าง ๆ รวมทั้งการรับผิดชอบการบริหารสถานศึกษา ในสถานศึกษาปฐมวัย ขั้นพื้นฐาน และอุดมศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญาทั้งของรัฐและเอกชน และการบริหารการศึกษานอกสถานศึกษาในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ตลอดจนการสนับสนุนการศึกษาให้บริการ หรือปฏิบัติงานเกี่ยวเนื่องกับการจัดกระบวนการเรียนการสอน การนิเทศ และการบริหารการศึกษาในหน่วยงานการศึกษาต่าง ๆ (ราชกิจจานุเบกษา, 2556, หน้า 65) วิชาชีพครูเป็นวิชาชีพที่สร้างคนเพื่อมาพัฒนาสังคมและประเทศ ครูคือกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีคุณภาพไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) เมื่อหันมามองสภาพสังคมเศรษฐกิจ การเมือง โรคระบาด จะพบว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก จึงมีความจำเป็นที่ต้องมีการพัฒนาครูและเตรียมครูที่จะเข้าสู่วิชาชีพให้มีสมรรถนะสูงขึ้น (ธนภร อินต๊ะสิน, 2563, หน้า 12) สอดคล้องกับชฎารัช ชัยชนะ (2553) ศึกษาเรื่อง “การปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของครูสังกัดเทศบาลเมือง ตะกั่วป่า” ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของครูสังกัดเทศบาลเมือง ตะกั่วป่าในภาพรวมนั้นอยู่ในระดับการปฏิบัติมาก สอดคล้องกับอุบล สินธุโร (2554) ศึกษาเรื่อง “การปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพครู ในโรงเรียนสังกัดเทศบาลเมือง จังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกลับขวัญชัย ปัจจัยตา (2555) ศึกษาเรื่อง “การปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพครูของข้าราชการครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3” ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพครูของข้าราชการครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 ในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานบุคคลของผู้บริหาร ด้านการดำเนินการเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือน ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน ด้านการส่งเสริมยกย่องเชิดชูเกียรติ ด้านการเปลี่ยนตำแหน่งให้สูงขึ้นการย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา และด้านการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า

ด้านการดำเนินการเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือนผู้บริหารใช้อำนาจหน้าที่สั่งให้ข้าราชการ/ พนักงานได้รับเงินเดือนในขั้นที่สูงขึ้น เพื่อตอบแทนความดี ความชอบที่ผู้นั้นได้ปฏิบัติในรอบปีที่แล้วมา ผู้ใดปฏิบัติตนเหมาะสมกับการเป็นข้าราชการและปฏิบัติราชการมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลเป็นที่น่าพอใจของทางราชการถือว่าผู้นั้นมีความชอบจะได้รับบำเหน็จความชอบซึ่งอาจเป็นคำชมเชย เครื่องเชิดชูเกียรติ รางวัล หรือการได้ เลื่อนขั้นเงินเดือน ตามควรแก่กรณี ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานผู้บริหารจัดทำระบบที่จัดทำขึ้นเพื่อประเมินคุณค่าในปฏิบัติงาน และสมรรถภาพในการพัฒนาตนเองของแต่ละบุคคล ผ่านกระบวนการในการประเมินผลการปฏิบัติงานที่หลากหลายและมีประสิทธิภาพ ให้ความเป็นธรรมโดยทั่วกัน ตามมาตรฐานการปฏิบัติงานและดัชนีชี้วัดผลการปฏิบัติงานของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับมาตรฐานการปฏิบัติงานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ด้านการส่งเสริมยกย่องเชิดชูเกียรติผู้บริหารส่งเสริมการพัฒนาตนเอง ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในการ ปฏิบัติงานให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ เพื่อนำไปสู่การพัฒนามาตรฐานวิชาชีพและคุณภาพการศึกษาสร้างขวัญและกำลังใจแก่ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาโดยการยกย่อง เชิดชูเกียรติ ผู้มีผลงานดีเด่นและมีคุณงามความดีตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดหรือกรณีอื่นตามความเหมาะสม ด้านการเปลี่ยนตำแหน่งให้สูงขึ้นการย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้บริหารส่งเสริมให้ข้าการเปลี่ยนตำแหน่งให้สูงขึ้น การย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา การขยับตำแหน่งจากเดิมไปสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้น มีรวมทั้ง ภาระหน้าที่และความรับผิดชอบที่มากขึ้นตามลำดับ เป็นการเลื่อนตำแหน่ง จะใช้ระดับ งานตามค่างานเป็นเครื่องมือในการบอกถึงระดับของตำแหน่งต่าง ๆ ภายในองค์การ และด้านการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้บริหารส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ที่ปฏิบัติงานมีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้นด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อทำให้การปฏิบัติงานของตัวบุคลากรและกลุ่มคนในหน่วยงานดีขึ้น โดยสถานศึกษาต้องวิเคราะห์ความจำเป็นและความต้องการในการพัฒนา จัดทำแผนพัฒนาดำเนินการพัฒนา สร้างและพัฒนาความร่วมมือกับเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพการศึกษาในการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับอลงกรณ์ งามกุศล (2559, หน้า 105 - 108) ได้ศึกษาเรื่องการดำเนินการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 5 ผลการวิจัยพบว่าการดำเนินการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 5 ในภาพรวมอยู่ ในระดับมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับวนิดา เหลนปก (2560, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานบุคคลของโรงเรียน วัดราษฎร์บำรุง (ไสวราษฎร์อุปถัมภ์)” ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารงานบุคคลของโรงเรียนวัด ราษฎร์บำรุง (ไสวราษฎร์อุปถัมภ์) พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสอดคล้องกับสารีน๊ะ ตอปอ (2553, หน้า 72-74) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การปฏิบัติงานตามกระบวนการ บริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดยะลา พบว่าการปฏิบัติงานตามกระบวนการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของครู ใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดยะลา โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นราย ด้านพบว่าทุกด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แต่ไม่สอดคล้องกับณัฐพร คาวิน (2557, หน้า 112 - 114) ได้ศึกษา

เรื่องการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนประถมศึกษาในเขตอำเภอเมืองนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการครูมีความคิดเห็นต่อการ บริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 สามารถนำเสนอองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยรูปแบบ ได้ดังนี้

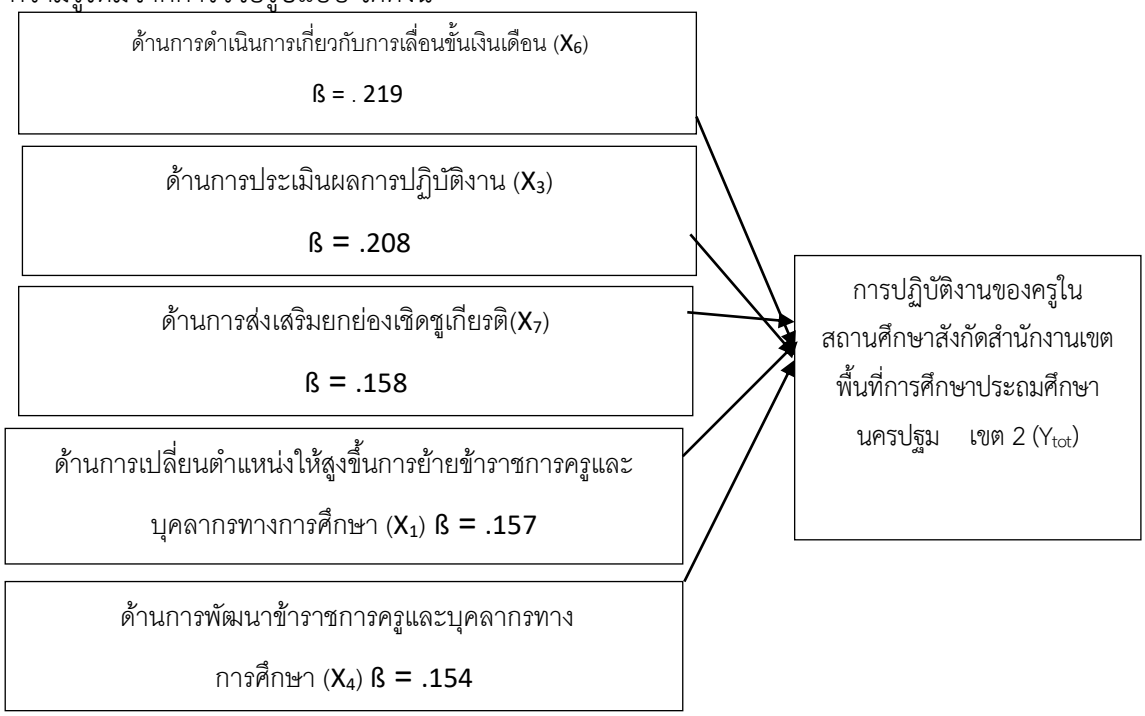

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นกับตัวแปรตาม

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นว่าตัวแปรที่ได้รับคัดเลือกเข้าสมการ ได้แก่ ด้านการดำเนินการเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือน (X_6) ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน (X_3) ด้านการส่งเสริมยกย่องเชิดชูเกียรติ(X_7) ด้านการเปลี่ยนตำแหน่งให้สูงขึ้นการย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (X_1) ด้านการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (X_4) ซึ่งค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหูคูณ (Multiple R) เท่ากับ 0.895 ค่าประสิทธิภาพในการทำนาย (R Square) เท่ากับ 0.801 หมายความว่า การบริหารงานบุคคลของผู้บริหาร ด้านการดำเนินการเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือน (X_6) ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน (X_3) ด้านการส่งเสริมยกย่องเชิดชูเกียรติ(X_7) ด้านการเปลี่ยนตำแหน่งให้สูงขึ้นการย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (X_1) ด้านการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (X_4) สามารถทำนายการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 (Y_{tot}) ได้ร้อยละ 80.1 มีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการทำนาย (Standard Error) เท่ากับ 0.227 ในลักษณะนี้แสดงว่า การบริหารงานบุคคลของผู้บริหาร ด้านการดำเนินการเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือน (X_6) ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน (X_3) ด้านการ

ส่งเสริมยกย่องเชิดชูเกียรติ(X_7) ด้านการเปลี่ยนตำแหน่งให้สูงขึ้นการย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (X_1) ด้านการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (X_4) ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 (Y_{tot}) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งผู้วิจัยสามารถเขียนสมการพยากรณ์การถดถอยพหุคูณ ได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$\boldsymbol{Y}' = .434 + .219\ (X_6) + .208\ (X_3) + .158\ (X_7) + .157\ (X_1) + .154\ (X_4)$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$\boldsymbol{Z}' = .236\ (X_6) + .234\ (X_3) + .184\ (X_7) + .176\ (X_1) + .165\ (X_4)$

สรุปผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2

บทสรุป

ผู้บริหารการสร้างคุณค่าของการทำงานให้แก่บุคลากรในองค์กรเพื่อให้บุคลากรในองค์กรนั้นเกิดการพัฒนาตนเอง ในการสร้างสรรค์ผลงานที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพ แต่อย่างไรก็ตามการบริหารงานบุคคลนั้นจำเป็นต้องมีการเข้าถึง ความต้องการของบุคลากรเป็นหลักโดยเน้นในเรื่องของปัจจัยขั้นพื้นฐานที่บุคลากรในองค์กรนั้นควร ได้รับไม่ว่าจะเป็นความต้องการในเรื่องของสังคม ความก้าวหน้าทางการงาน ความมั่นคงในการใช้ชีวิต และรวมไปถึงอีกมากมาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เองจะเป็นส่วนช่วยในการสร้างการพัฒนาบุคลากรในองค์กรได้ เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรนำข้อค้นพบของการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารเป็นข้อมูลประกอบ การพิจารณากำหนดนโยบายสู่การปฏิบัติ เพื่อบริหารจัดการให้กับสถานศึกษาต่อไป

2) สถานศึกษาควรนำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปประเมินตนเองในประเด็นใดประเด็นหนึ่งที่มีปัญหา และสามารถนำข้อค้นพบไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานของสถานศึกษา

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยม

2) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารกับการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา โดยใช้ทฤษฎีที่ต่างกัน

3) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารกับการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา ในสังกัดต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

วลัยนุช สกุลนุ้ย. (2555). *ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้สื่อการสอนตามความคิดเห็นของครูศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดนนทบุรี.* ทุนอุดหนุนการวิจัยจากวิทยาลัยราชพฤกษ์.

สุรศักดิ์ ปาเฮ. (2553). *การพัฒนาครูทั้งระบบตามยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561).* วันที่ 28-29 ธันวาคม 2553 ณ โรงแรมนครแพร่ทาวเวอร์ จังหวัดแพร่: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2.

ธนภร อินต๊ะสิน. (2563). *การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ CARES เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.* ภาควิชาการจัดการเรียนรู้ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

สุรชาติ จันทรา. (2557). การศึกษาการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาในอำเภอนากลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภูเขต 2. *สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลยันอร์ทกรุงเทพ.

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2558). *การดำเนินงานการรับรองปริญญาและประกาศนียบัตรทางการศึกษาเพื่อการประกอบวิชาชีพ.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สกสค.ลาดพร้าว.

นิสา แหละหีม. (2560). *การปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล.* การประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 9 The 9th Hatyai National and International Conference. 1039-1040.

ชาญยุทธ ลือนาม. (2556). ความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 19 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 2. *สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต.*กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.

ภัควี พิทาคำ. (2555). สภาพการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนจัดตั้งใหม่สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ศึกษา*ศาสตรมหาบัณฑิต.*. เชียงราย: มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.

สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2556). *คู่มือการบริหารโรงเรียนในโครงการพัฒนาการบริหารรูปแบบนิติบุคคล.* กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

ชรินทร์ จักรภพโยธิน. (2554). สภาพการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต.* บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

นิภาดา พรมเมือง. (2560). สภาพ ปัญหาและแนวทางพัฒนาการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 23. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต.* สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). *การขับเคลื่อนการบริหารงานบุคคล CLUSTERS ในปีงบประมาณ 2560 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.* กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ

กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาในบริบทสังคมไทยยุคปกติใหม่
The Paradigm of Educational Administration in the Context of Thai Society in the Era of New Normal

[1]บัลลังก์ มงคลคำนวณเขตต์ [2]ประเสริฐ อินทร์รักษ์
[1]Banlang Mongklkumnualkhet [2]Prasert Intarak
[12]ภาควิชาการบริหารการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
[12] Department of Educational Administration,
Faculty of Education, Silpakorn University
[1]Corresponding Author, Email: b.piengtawan@yahoo.com

Received November 16, 2023; **Revised** June 25, 2024; **Accepted:** June 30, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อทราบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาในบริบทสังคมไทยยุคปกติใหม่ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร โดยทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษา สถานการณ์โควิด-19 บริบทสังคมไทยในขณะแพร่ระบาดและเมื่อก้าวเข้าสู่ความปกติใหม่ รวมถึงกระบวนทัศน์ใหม่ในการบริหารการศึกษา ใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งได้แก่ เอกสารอ้างอิง เอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิ แล้วนำมาตรวจสอบ วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล รวมถึงการสัมภาษณ์นักวิชาการเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ประกอบการวิเคราะห์เนื้อหาสาระส่วนที่ขาดหายไปหรือส่วนที่เป็นสาระสำคัญของประเด็นที่ทำการศึกษาแต่ไม่ปรากฏหลักฐานเอกสารที่อาจใช้ในการอ้างอิงได้ แล้วจึงสรุปผลและนำเสนอ ผลการวิจัยพบว่า จากสถานการณ์โควิด-19 ซึ่งเป็นตัวดึงวิถีในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาเพื่อเปลี่ยนผ่านสู่ยุคปกติใหม่ อีกทั้งเป็นตัวเร่งให้กระแสการเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่ต่างๆ ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยที่โควิด-19 ทำให้เกิด Digital Disruption ครั้งใหญ่ ที่เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาเติมเต็มแนวทางการใช้ชีวิตแบบเว้นระยะห่างทางสังคม ส่วนบริบทสังคมไทยยุคปกติใหม่นั้นมีสภาพแวดล้อมทางศึกษาที่ผันผวน ไม่แน่นอน ซับซ้อน และคลุมคลุมเครือ ซึ่งจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ให้สอดคล้องกับบริบทดังกล่าวด้วย และพบว่า กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาในบริบทสังคมไทยยุคปกติใหม่ ประกอบด้วย 9 กระบวนทัศน์ คือ 1) ภาวะผู้นำแบบปกติใหม่ 2) ความร่วมมือ 3) การมีส่วนร่วมของชุมชน 4) การสื่อสารที่โปร่งใส 5) ความสามารถในการฟื้นตัว 6) การบูรณาการนวัตกรรมและเทคโนโลยี 7) การพัฒนาทางวิชาชีพ 8) การวางแผนฉากทัศน์ และ 9) สุขภาพและความปลอดภัย

คำสำคัญ: การบริหารการศึกษา; กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษา; ยุคปกติใหม่

Abstract

This Article aimed to determine the paradigm of educational administration in the context of Thai society in the era of New Normal. This study is document research that involves studying documents and research works related to the paradigm of educational administration, the context of Thai society during the pandemic and as it transitions into the New Normal, includes the new paradigm of educational administration in Thailand. It utilizes data collection methods gathering various sources such as reference documents, primary sources, and secondary sources, which are then examined, analyzed, and synthesized, including interviews with scholars to supplement the missing or significant content that may not be evident in accessible reference documents, afterwards the findings of the study were summarized and presented. The research results were found as follows. Based on the situation of the COVID-19 pandemic, which serves as a catalyst for transforming the educational administration paradigm towards the New Normal. It has also accelerated various megatrends, leading to a significant digital disruption as digital technologies have become integral in facilitating socially distanced lifestyles. The educational landscape in the context of Thai society in the New Normal era is characterized by volatility, uncertainty, complexity, and ambiguity. Therefore, it is necessary to adapt educational administration paradigm to align with this context. According to the research findings, the paradigm of educational administration in the context of Thai society in the era of New Normal consists of nine paradigms, namely New Normal Leadership, Collaboration, Community Engagement, Transparent Communication, Resilience, Innovation and Technology Integration, Professional Development, Scenario Planning, and Health and Safety.

Keywords: Educational Administration; Paradigm of Educational Administration; New Normal

บทนำ

ตลอดห้วงเวลาแห่งประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติที่ผ่านมา การเกิดโรคระบาดได้ก่อให้เกิดพิบัติภัย ความเสี่ยง และกระแสตื่นกลัวต่อทั้งผู้คนและสังคมกระจายไปในวงกว้าง อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของผู้คนอย่างลึกซึ้ง อย่างไรก็ตาม ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ นโยบายของรัฐ ความสามารถในการฟื้นตัว (resilience) ของสังคมทั้งในระดับท้องถิ่น ประเทศชาติ และประชาคมโลก ได้มีบทบาทสำคัญในการร่วมกันบรรเทาภัยคุกคามจากการแพร่ระบาดทั่วโลก จนมีความเชื่อกันว่าไม่น่าจะมีการระบาดใหญ่ที่มนุษย์จะไม่สามารถรับมือและควบคุมได้อีกต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อโลกย่างก้าวข้ามสู่ศตวรรษที่ 21 การระบาดใหญ่กลับมีความรุนแรงและเกิดบ่อยครั้งมากขึ้น เกิดการระบาดข้าม

พรมแดนกระจายไปทั่วโลก และล่าสุดคือ โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือที่รู้จักกันทั่วไปในชื่อโรคโควิด-19 โดยเมื่อวันที่ 11 มีนาคม ค.ศ. 2020 องค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) ได้ประกาศให้โรคโควิด-19 เป็นการระบาดใหญ่ (pandemic) และถือว่าเป็นภาวะฉุกเฉินโลกระดับสูงสุดด้านสาธารณสุข (public health emergency of international concern: PHEIC) (บีบีซี นิวส์ ไทย, 2566) ตลอดช่วงระยะเวลา พ.ศ. 2563-2565 เป็นหนึ่งในโศกนาฏกรรมที่ยิ่งใหญ่ที่สุดซึ่งได้ทิ้งรอยแผลลึกไว้บนโลกของเรา การแพร่ระบาดของโควิด-19 ในไทยเริ่มต้นเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 2019 (ปาริชาติ พุ่มขจร และพงศ์ศักดิ์ รัตนชัยกุลโสภณ, 2563) โดยมีผู้ป่วยที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับผู้ที่เดินทางจากต่างประเทศ รัฐบาลไทยได้นำมาตรการควบคุมการแพร่ระบาดเพื่อป้องกันการระบาดของโควิด-19 ได้แก่ 1) มาตรการรายงานสถานการณ์ข้อมูลผู้ติดเชื้อและผู้เสียชีวิตรายวัน โดยเน้นการรายงานอย่าง "เปิดเผยและโปร่งใส" 2) มาตรการล็อกดาวน์ (lockdown) ทั้งในระดับชาติและเฉพาะพื้นที่ โดยให้คนจำนวนมากต้องกักตัวในบ้าน ไม่สามารถไปที่สาธารณะ หรือในสถานที่แออัดที่มีคนจำนวนมาก ต้องมีมาตรการเว้นระยะห่างทางสังคม 3) มาตรการด้านการสื่อสารความเสี่ยงที่ทันเวลา ทันสถานการณ์ และเป็นระบบ สอดคล้องกับสถานการณ์ 4) มาตรการกักตัว ในผู้ที่สงสัยว่าจะมีการติดเชื้อ และผู้เดินทางมาจากต่างประเทศ เช่น การกักตัวที่บ้าน (home quarantine) การกักตัวในพื้นที่กักกันโรคแห่งรัฐระดับจังหวัด (local quarantine) การกักตัวในพื้นที่กักกันโรคแห่งรัฐระดับประเทศ (state quarantine) 5) มาตรการการณรงค์ให้สวมใส่หน้ากากอนามัย ล้างมือ และ Social Distancing 6) มาตรการด้านกฎหมาย อาทิ พระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. 2558 พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินฯ เพื่อการกำกับดูแลหรือออกคำสั่งที่เป็นภาพรวมของประเทศซึ่งยังเป็นข้อจำกัดของพระราชบัญญัติโรคติดต่อ และ 7) การจัดตั้งกลไกกลางระดับชาติ เช่น มีการจัดตั้งศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อเพื่อทำหน้าที่กำหนดนโยบายและมาตรการเร่งด่วนในการบริหารสถานการณ์ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2564)

เหตุการณ์แพร่ระบาดได้ส่งผลกระทบร้ายแรงต่อเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทยเป็นอย่างมาก มาตรการล็อกดาวน์ได้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนและธุรกิจในวงกว้าง การดำเนินชีวิตในแต่ละวันยังเปลี่ยนแปลงไปตั้งแต่เช้าจนถึงเข้านอน มีมาตรฐานใหม่ที่กลายเป็นความจำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น การใส่หน้ากากอนามัย การพกเจลแอลกอฮอล์เพื่อทำความสะอาดมือ ตลอดจนการหลีกเลี่ยงการสัมผัสวัตถุสาธารณะ หลายคนจำเป็นต้องหันมาเรียนรู้และพึ่งพาช่องทางออนไลน์ในการใช้ชีวิต ผลกระทบจากวิกฤตในครั้งนี้มีลักษณะสำคัญในสามมิติ ได้แก่ 1) ความครอบคลุม (coverage) เพราะทุกประเทศทั่วโลกล้วนได้รับผลกระทบอย่างหนัก 2) มิติที่หลากหลาย (dimensions) ความเป็นอยู่หลายด้าน ทั้งด้านชีวิต เศรษฐกิจ และสังคม และ 3) ความยืดเยื้อ (prolongment) การระบาดของโรคโควิด-19 ในครั้งนี้กินเวลายาวนานกว่าเหตุการณ์โรคระบาดใหญ่ที่เกิดขึ้นในระยะหลัง (ปัญจพัฒน์ ประสิทธิ์เดชสกุล, 2566) ห้วงเวลาดังกล่าวนี้ถือเป็นยุคปกติใหม่ (Era of New Normal) ซึ่งเป็นช่วงเวลาต่อจากระยะเฉียบพลันของการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 โดยที่ผู้คนมีการปรับเปลี่ยนและปรับตัวให้เข้ากับภูมิทัศน์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในด้านต่างๆ ดังนี้ 1) มาตรการด้านสุขภาพและความปลอดภัย (Health and Safety Measures)

2) การบูรณาการเทคโนโลยี (Technology Integration) 3) การทำงานทางไกลและการศึกษาออนไลน์ (Remote Work and Online Education) 4) ความสามารถในการฟื้นตัวและการปรับตัว (Resilience and Adaptability) 5) ผลกระทบทางเศรษฐกิจ (Economic Impact) 6) การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Engagement) 7) การตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Awareness) และ 8) การคิดเชิงอนาคต (Future-Oriented Thinking) (ปัญจพัฒน์ ประสิทธิ์เดชสกุล, 2563) รูปแบบความปกติใหม่เหล่านี้ ประกอบด้วยวิธีคิด วิธีเรียนรู้ วิธีสื่อสาร วิธีปฏิบัติและการจัดการ การใช้ชีวิตแบบใหม่เกิดขึ้นหลังจากเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงและรุนแรงอย่างใดอย่างหนึ่ง ทำให้มนุษย์ต้องปรับตัวเพื่อรับมือกับสถานการณ์ปัจจุบันมากกว่าจะธำรงรักษาวิถีดั้งเดิมหรือหวนหาถึงอดีต

ส่วนทางด้านการศึกษานั้น การแพร่ระบาดของโควิด-19 ได้ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นมากมายทั้งองคาพย กระทบต่อสภาพแวดล้อมทางการศึกษา (learning environment) ระบบนิเวศทางการเรียนรู้ (learning ecosystem) ตลอดทั่วทั้งภูมิทัศน์ทางการศึกษา (educational landscape) แสดงให้เห็นผ่านปรากฏการณ์ (phenomenon) ต่างๆ เช่น การปิดโรงเรียนและสถานศึกษากระทันหัน และความผันผวนคลุมเครือในเปิดปิดโรงเรียนในแต่ละระลอกของการระบาด (pandemic wave) ซึ่งมีความไม่แน่นอน การเปลี่ยนการเรียนรู้ไปสู่ออนไลน์ที่ซับซ้อน วิธีการประเมินทั้งกรณีของผู้เรียน ครูและบุคลากร ความยุ่งยากของมาตรการทางสุขภาพและความปลอดภัยที่เพิ่มขึ้นและถูกเลื่อนลำดับจัดวางไว้ในระดับสูงสุดของการปฏิบัติงานประจำวัน การเร่งนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการผลักดันและแก้ไขปัญหาในเชิงบริหารและปฏิบัติการ ความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยี (digital divide) ที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข ความรอบรู้ทางดิจิทัล (digital literacy) ของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดซึ่งต้องเร่งพัฒนาให้เท่าทันเพื่อการใช้งานในสภาวะการเปลี่ยนแปลงที่ไม่คาดคิดมาก่อน การบรรเทาและเยียวยาต่อผลกระทบ และเร่งการฟื้นตัวให้พลิกกลับคืนมาสู่สภาวะปกติใหม่อีกครั้ง เป็นต้น ปัญหาต่างๆ มากมายหลายหลายมิติเหล่านี้ได้เกิดขึ้นและแผ่กระจายไปทั่วทั้งวงการและระบบการศึกษาของไทย

วิกฤตการแพร่ระบาดได้ส่งผลกระทบต่อการศึกษาไทยอย่างรุนแรงและหนักหน่วง ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ได้ครอบคลุมทั่วทั้งประเทศ ในหลากหลายมิติ อีกทั้งปัญหามีของความซับซ้อนคลุมเครือ ประกอบกับบริบทสังคมไทยเองก็ได้ถูกผลักดันให้เข้าสู่ยุคปกติใหม่ ทำให้การบริหารจัดการด้านการศึกษาต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สามารถรับมือกับสถานการณ์ดังกล่าวได้ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องสภาวการณ์ดังกล่าว การศึกษาครั้งนี้เพื่อสำรวจและทำความเข้าใจถึงวิวัฒนาการของกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาไทย และได้ข้อมูลเชิงลึกถึงความสามารถในการปรับตัวและความเชื่อมโยงระหว่างกระบวนทัศน์กับบริบทสังคมไทยยุคปกติใหม่ และเพื่อความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเรื่องการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ในช่วงเวลาที่มีความปั่นป่วนและไม่แน่นอน ปัญหาของการวิจัยในการศึกษาครั้งนี้ คือ อะไรคือกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาในบริบทสังคมไทยยุคปกติใหม่ และกระบวนทัศน์เหล่านี้ตอบสนองต่อความท้าทายและโอกาสจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากสภาพแวดล้อมหลังโควิด-19 อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อทราบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาในบริบทสังคมไทยยุคปกติใหม่

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์เอกสาร การศึกษาหลักฐานหรือข้อมูลที่มีอยู่ตามสภาพปกติ และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อรับทราบผลการวิพากษ์เชิงสารัตถะของงานวิจัยจากนักวิชาการ โดยผู้นักวิชาการที่ได้เชิญมาให้การสัมภาษณ์เพื่อให้ทัศนะและข้อวิพากษ์ต่อสารัตถะซึ่งได้ประมวลและนำเสนอ โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 ท่าน ประกอบด้วย 1. ศึกษาธิการภาค 8 สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ จ.ชลบุรี 2. ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 จ.สุพรรณบุรี และ 3. ผู้อำนวยการโรงเรียนเทพมงคลรังษี จ.กาญจนบุรี โดยเครื่องมือที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์ ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมจะนำมาตรวจสอบเพื่อหาความตรง (validity) และความเที่ยง (reliability) จากนั้นจะทำการวิเคราะห์ด้วย วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ในการวิเคราะห์และตีความ โดยอาศัยหลักความสอดคล้องกันระหว่างสาเหตุและผลที่อธิบายได้ด้วย ข้อมูลที่มีอยู่จริง (realism) โดยใช้กรอบแนวคิดในการวิจัยเป็นแนวทางการวิเคราะห์ ซึ่งผู้วิจัย จะทำการคัดเลือกเอกสารให้มีเนื้อหาตรงตามหัวข้อวิจัยและตรวจสอบประเมินค่าเอกสารเหล่านั้น ไปด้วยในขณะที่ทำการศึกษาเอกสารโดยจะประเมินค่าลักษณะภายนอกและภายในของเอกสาร วิเคราะห์เอกสาร (textual analysis) และประเมินบริบท (context) ของเวลาและสถานะควบคู่กันไปด้วย แล้วนำเสนอโดยวิธีพรรณนา (description) และพรรณนาวิเคราะห์ (analytical description) ส่วนข้อมูลและทัศนะที่ได้รับจากการวิพากษ์ของนักวิชาการจะถูกนำมาใช้ประกอบการวิเคราะห์เนื้อหาสาระส่วนที่ขาดหายไปหรือส่วนที่เป็นสาระสำคัญของประเด็นที่ทำการศึกษาแต่ไม่ปรากฏหลักฐานเอกสารที่อาจใช้ในการอ้างอิงได้ โดยทำการเรียบเรียงและได้วิเคราะห์นำเสนอตามวิธีวิทยา (methodology) และแนวทางการวิจัยที่กำหนดไว้ร่วมกับข้อมูลจากเอกสาร จากนั้นจึงทำเข้าสู่กระบวนการสังเคราะห์ (synthesis process) สรุปและนำเสนอผลการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการศึกษา

1. กระบวนทัศน์ กระบวนทัศน์เป็นชุดแนวคิดที่มีฐานเป็นแม่บทของความคิดหรือแนวปฏิบัติของกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2555) มีฐานะเป็นทัศนะแม่บท หรือเป็นความเชื่อ หรือฐานคิดที่มีอิทธิพลก่อให้เกิดแนวคิด ทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่ออื่นๆ ตามมาอีกมาก (Capra Fritjof , 1986) การเปลี่ยนกระบวนทัศน์เป็นการเปลี่ยนแบบวิธีการคิดจากแบบหนึ่งไปเป็นอีกแบบหนึ่ง โดยถูกขับดันให้เกิดขึ้นจากตัวกระทำการเปลี่ยนแปลงหรือในอีกชื่อหนึ่งคือ ตัวดึงวิถี (attractor) ในการกระบวนการเปลี่ยนย้ายกระบวนทัศน์ (ชลลดา ทองทวี, 2550) ผลงานที่ก้าวล้ำของ Thomas Kuhn ให้ข้อมูลเชิงลึกอันล้ำค่าเกี่ยวกับวิธีการทำงานของกระบวนทัศน์ (Thomas S. Kuhn, แปลโดย สิริเพ็ญ พิริยจิตรกรกิจ, 2544) และการนำไปประยุกต์ใช้กับสาขาการบริหารการศึกษา ช่วยให้เข้าใจได้ถึงวิวัฒนาการของกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาในการตอบสนองต่อ “ความปกติใหม่" (New Normal) แนวคิดของทฤษฎีกระบวนการเคลื่อนไหวของทั้งหมด (Holomovement) นำเสนอมุมมองที่เน้นย้ำถึงธรรมชาติของกระบวนทัศน์ที่เชื่อมโยงถึงกันและมีพลวัต (ชลลดา ทองทวี, 2566) นอกจากนี้ยังมีทฤษฎีไร้ระเบียบ (Chaos Theory) ทำให้ความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาที่มีความปั่นป่วนและความไม่แน่นอน (Paul H. Ray and Sherry Ruth Anderson, 2000) ส่วนแนวคิดเรื่องตัวดึงวิถี ให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยที่กำหนดและความคงทนของการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ การศึกษาครั้งนี้เจาะลึกถึงบทบาทของตัวดึงวิถีในการกำหนดการพัฒนากระบวนทัศน์การบริหารการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (ชลลดา ทองทวี, 2550) และพบว่าสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 เป็นตัวดึงวิถีในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาเมื่อเปลี่ยนผ่านสู่ยุคปกติใหม่ อีกทั้งเป็นตัวเร่งให้กระแสการเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่ต่างๆ (Megatrend) ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยไวรัสโควิด-19 ทำให้เกิด “ดิจิทัล ดิสรัปชัน” (Digital Disruption) ครั้งใหญ่ ที่เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาเติมเต็มแนวทางการใช้ชีวิตแบบเว้นระยะห่างทางสังคม

2. การบริหารการศึกษา หลักการบริหารจัดการเป็นกรอบพื้นฐานสำหรับการบริหารงานภายในสถาบันการศึกษา ความเข้าใจที่ครอบคลุมเกี่ยวกับหลักการเหล่านี้ถือเป็นสิ่งสำคัญในการนำทางความซับซ้อนของการบริหารการศึกษา และทำหน้าที่เป็นรากฐานที่มั่นคงสำหรับภาวะผู้นำทางการศึกษา หลักการและแนวคิดในการบริหารการศึกษานั้นมีความแตกต่างหลากหลายซึ่งต้องถูกเลือกมาใช้อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางการศึกษา การศึกษาในส่วนนี้จะเจาะลึกการตรวจสอบทฤษฎีการจัดการต่างๆ เช่น ทฤษฎีการจัดการเชิงบริหาร ของ Henri Fayol หลักและแนวคิดในการบริหารการศึกษา ของ Dhammei และของ Kashyap รวมถึงทฤษฎีการบริหารแบบต่างๆ ดังที่แสดงไว้ในกรอบแนวคิดของการวิจัย ส่วนหลักการและแนวคิดในเรื่องภาวะผู้นำเป็นส่วนสำคัญในการบริหารการศึกษา ผู้วิจัยเจาะลึกในภูมิทัศน์ภาวะผู้นำที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดที่เกิดขึ้นใหม่ คือ ภาวะผู้นำแบบปกติใหม่ (The New Normal Leadership) ซึ่งเน้นการปรับตัวและความยืดหยุ่นเมื่อเผชิญกับความท้าทาย (Seher Y. Şal and Ahmet Göçen, 2022) เป็นแนวคิดที่ถูกพัฒนาขึ้นในยุคปกติใหม่โดยเฉพาะ ซึ่งเป็นการผสมผสานและเติมเต็มแนวคิดภาวะผู้นำแบบต่างๆ ให้มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทของการเปลี่ยนแปลงยิ่งขึ้น

3. วิวัฒนาการของกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษา กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาเป็นกรอบแนวคิด ระบบความเชื่อ หรือการรวบรวมแนวความคิดที่เป็นแนวทางในการทำความเข้าใจและวิเคราะห์แง่มุมต่างๆ ของการบริหารการศึกษา กระบวนทัศน์นี้มีอิทธิพลต่อการกระทำและพฤติกรรมของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ในขณะที่พวกเขาปรับแนวทางปฏิบัติให้สอดคล้องกับหลักการและมุมมองที่กำหนดโดยกรอบการทำงาน กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษามีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องและสะท้อนให้เห็นถึง ธรรมชาติของปรัชญาการศึกษา ความต้องการของสังคม ภูมิทัศน์ด้านการศึกษา และทฤษฎีการบริหารที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การศึกษาถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาจะทำให้ถึงช่วงเวลาสำคัญในวิวัฒนาการ การเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ และบุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการพัฒนาการบริหารการศึกษา ตลอดจนผลกระทบต่อสถานศึกษา ดังที่ Gronn Peter ได้กล่าวไว้ว่า วิวัฒนาการของกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษานั้นแสดงถึงการปรับตัวให้เข้ากับความต้องการของสังคมและอุดมการณ์ด้านการศึกษาที่เปลี่ยนไปในแต่ช่วงเวลา

1) กระบวนทัศน์การบริหารแบบดั้งเดิม (Traditional Administrative Paradigm) การบริหารการศึกษาในช่วงต้นมักมีลักษณะเฉพาะจากแนวทางระบบราชการจากบนลงล่าง มุ่งเน้นไปที่การจัดการ การควบคุม และการรักษาความสงบเรียบร้อยในโรงเรียนอย่างมีประสิทธิผล ผู้นำโรงเรียนถูกมองว่าเป็นผู้บริหารและผู้จัดการที่รับผิดชอบงานต่างๆ เช่น การจัดทำงบประมาณ การวางแผน และการบริหารงานบุคคล ภาวะผู้นำมักเป็นแบบเผด็จการ โดยอำนาจในการตัดสินใจจะกระจุกตัวอยู่ที่ด้านบนสุดของลำดับชั้น

2) กระบวนทัศน์การจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific Management Paradigm) ในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 หลักการของการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ซึ่งได้รับการส่งเสริมโดยบุคคลสำคัญ เช่น Frederick W. Taylor เริ่มมีอิทธิพลต่อการบริหารการศึกษา เน้นที่การเพิ่มประสิทธิภาพและผลผลิตให้สูงสุด บ่อยครั้งผ่านการประยุกต์วิธีการเชิงวิทยาศาสตร์และกระบวนการที่ได้มาตรฐาน

3) กระบวนทัศน์มนุษยสัมพันธ์ (Human Relations Paradigm) กลางศตวรรษที่ 20 มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่แนวทางการบริหารการศึกษาที่มีมนุษยธรรมและยึดคนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น กระบวนทัศน์นี้เน้นถึงความสำคัญของความสัมพันธ์ แรงจูงใจ และความเป็นอยู่ที่ดีของทั้งเจ้าหน้าที่และนักศึกษา ผู้นำได้รับการสนับสนุนให้พิจารณาแง่มุมทางสังคมและอารมณ์ของการศึกษา

4) กระบวนทัศน์ระบบเปิด (Open Systems Paradigm) กระบวนทัศน์ระบบเปิดยอมรับว่าโรงเรียนไม่ใช่สิ่งที่โดดเดี่ยว แต่เป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่กว้างขึ้น ผู้นำทางการศึกษาเริ่มให้ความสำคัญกับปัจจัยภายนอกและการพึ่งพาอาศัยกันของสถาบันการศึกษากับชุมชนและสังคมโดยรวมมากขึ้น

5) กระบวนทัศน์ความเป็นผู้นำ (Leadership Paradigm) ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา ความสนใจที่เพิ่มขึ้นได้รับการจ่ายให้กับความเป็นผู้นำในการบริหารการศึกษา ทฤษฎีความเป็นผู้นำ เช่น ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและภาวะผู้นำแบบกระจาย ได้รับความโดดเด่นโดยการมุ่งเน้นไปที่วิธีที่ผู้นำสามารถสร้างแรงบันดาลใจและมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก ผู้นำด้านการศึกษาได้รับ

การคาดหวังให้มีวิสัยทัศน์ มีนวัตกรรม และตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของนักเรียนและชุมชน

6) กระบวนทัศน์หลังระบบราชการ (Post-Bureaucratic Paradigm) กระบวนทัศน์ที่เกิดขึ้นใหม่นี้ตระหนักถึงข้อจำกัดของระบบราชการและลำดับชั้นในการบริหารการศึกษา สนับสนุนความยืดหยุ่น การกระจายอำนาจ และการตัดสินใจร่วมกันมากขึ้น กระบวนทัศน์หลังระบบราชการมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างองค์กรการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นและตอบสนองมากขึ้น

7) กระบวนทัศน์ทางเทคโนโลยี (Technological Paradigm) เมื่อเทคโนโลยีมีการบูรณาการเข้ากับการศึกษามากขึ้น กระบวนทัศน์ทางเทคโนโลยีในการบริหารการศึกษาก็เปลี่ยนไป ผู้ดูแลระบบต้องสำรวจสภาพแวดล้อมการเรียนรู้แบบดิจิทัล การวิเคราะห์ข้อมูล และเครื่องมือการสื่อสารออนไลน์ เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน

4. กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษา (ก่อนโควิด-19) สำหรับกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาในประเทศไทยนั้น ได้รับอิทธิพลจากมุมมองทางประวัติศาสตร์และปรัชญาที่หลากหลาย โดยครอบคลุมหลักการและแนวคิดที่สำคัญหลายประการ รวมถึง การรวมศูนย์ (Centralization) การตัดสินใจและการกำหนดนโยบาย ลำดับชั้น (Hierarchy) ปรากฏชัดเจนในสถานศึกษาโดยมีผู้บริหารรับผิดชอบในการจัดการโรงเรียนและบังคับใช้นโยบาย ในขณะที่ครูมุ่งเน้นไปที่การสอนในชั้นเรียน ใช้ระบบและขั้นตอนของระบบราชการ (Bureaucracy) จัดลำดับความสำคัญของมาตรฐานหลักสูตรและวิธีการสอนที่สม่ำเสมอ (Uniformity) สำหรับนักเรียนทุกคน เน้นย้ำวินัยระเบียบและการควบคุม (Discipline and Control) และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองที่จำกัด (Discipline and Control) โดยผู้บริหารและนักการศึกษามีอำนาจตัดสินใจเป็นส่วนใหญ่

5. VUCA กับ กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาVUCA เป็นตัวย่อจากอักษรตัวแรกของคำต่อไปนี้ Volatility, Uncertainty, Complexity, and Ambiguity ที่แสดงถึงความผันผวน ความไม่แน่นอน ความซับซ้อน และความคลุมเครือ เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมที่ซับซ้อนและคาดเดาไม่ได้ที่องค์กรต่างๆ รวมถึงสถาบันการศึกษาต่างๆ (Ritu Atheya, 20121) ส่วน "กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษา" แสดงถึงความคิดหรือกลยุทธ์ที่มีอยู่ในการบริหารจัดการและความเป็นผู้นำของสถาบันการศึกษา การศึกษาในส่วนนี้ได้เจาะลึกถึงความเชื่อมโยงระหว่าง VUCA กับกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษา (Gronn Peter,2008)

รูปภาพด้านล่าง แสดงความหมายของแต่ละองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับแต่ละอักษรย่อของคำว่า VUCA (ซึ่งไม่มีส่วนใดซ้อนทับกันเลย) แผนภาพแสดงให้เห็นว่า 1) ความผันผวน (Volatility) ส่วนใหญ่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง พลวัติ และความไม่เสถียร 2) ความไม่แน่นอน (Uncertainty) คือการไม่รู้ว่าจะเกิดอะไรขึ้น ไม่มีข้อมูล และมิอาจคาดการณ์ได้ 3) ความซับซ้อน (Complexity) การมีปัจจัยมากมายและความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน และความคลุมเครือ (Ambiguity) คือการไม่สามารถเข้าใจเหตุการณ์ได้อย่างชัดเจนหรือมีการตีความที่แตกต่างกัน (Burcu Taskan , 2022)

ภาพที่ 2 อักขระวูก้า

1) ความผันผวน (Volatility) ในสภาพแวดล้อมที่มีความผันผวน ภาคการศึกษาต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและไม่แน่นอน ด้วยเหตุนี้ ผู้นำด้านการศึกษาและผู้บริหารจะต้องมีความสามารถในการปรับตัวอย่างรวดเร็วต่อสภาวะที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบของรัฐ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝัน เช่น โรคระบาด ดังนั้น จึงจำเป็นที่กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาจะต้องเปลี่ยนจากกรอบการทำงานที่ไม่ยืดหยุ่นและมีลำดับชั้นไปเป็นแนวทางที่สามารถปรับเปลี่ยนและยืดหยุ่นได้มากขึ้น

2) ความไม่แน่นอน (Uncertainty) อนาคตของการศึกษามักมีลักษณะที่ไม่สามารถคาดเดาได้ เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากปัจจัยต่างๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงด้านประชากรศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงด้านเงินทุน และการพัฒนาความต้องการของนักเรียน เพื่อจัดการความไม่แน่นอนนี้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารการศึกษาควรมีความสามารถในการยอมรับความคลุมเครือและตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลประกอบ แม้ว่าจะเข้าถึงข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์ก็ตาม ดังนั้นกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาควรส่งเสริมการพึ่งพาการตัดสินใจที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูลและการใช้ประโยชน์จากการวางแผนสถานการณ์เป็นกลยุทธ์ในการนำทางสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน

3) ความซับซ้อน (Complexity) สถาบันการศึกษามีลักษณะที่หลากหลาย ครอบคลุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวนมาก โครงสร้างองค์กรที่ซับซ้อน และความรับผิดชอบที่หลากหลาย การนำทางที่ซับซ้อนนี้อย่างมีประสิทธิผลจำเป็นต้องมีความเข้าใจของผู้บริหารการศึกษาและการจัดการองค์ประกอบต่างๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นระบบการศึกษาอย่างเชี่ยวชาญ ดังนั้น กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาความสามารถของผู้นำในการจัดการและจัดการกับความซับซ้อน ตลอดจนอำนวยความสะดวกในความร่วมมือแบบสหวิทยาการ

4) ความคลุมเครือ (Ambiguity) ในสภาพแวดล้อม VUCA การระบุความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลและคาดการณ์ผลที่ตามมาจากการตัดสินใจได้อย่างแม่นยำอาจเป็นเรื่องยาก ผู้นำด้านการศึกษาต้องแสดงให้เห็นถึงความเต็มใจที่จะพิจารณาการตีความประเด็นต่างๆ ที่หลากหลาย และมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันกับมุมมองที่หลากหลาย กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาควรส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและการไตร่ตรองตนเองอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อนำทางไปสู่ความคลุมเครืออย่างมีประสิทธิภาพ

โดยสรุป แนวคิดของ VUCA ท้าทายกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาแบบดั้งเดิม โดยการจัดลำดับความสำคัญของความสามารถในการปรับตัว ทำงานร่วมกัน ทำการตัดสินใจโดยอาศัยข้อมูลประกอบ มีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และแสดงให้เห็นถึงความยืดหยุ่น ดังนั้นผู้นำด้านการศึกษาจะต้องนำหลักการเหล่านี้มาใช้เพื่อนำทางภูมิทัศน์การพัฒนาของสถาบันการศึกษาอย่างเชี่ยวชาญ (ThankGod A. Mahel, 2021)

6. การสังเคราะห์กระบวนทัศน์โดยใช้กรอบการทำงานวูก้า ในการสังเคราะห์กระบวนทัศน์ ผู้วิจัยได้ใช้กรอบการทำงานวูก้า (the synthesis of paradigm through the utilization of the VUCA framework) ในการดำเนินการอย่างเป็นระบบที่มีทั้งการวิเคราะห์ และการสังคราะห์เพื่อให้ทราบถึง กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาในบริบทสังคมไทยยุคปกติใหม่ โดยมีรายละเอียดและขั้นตอนทั้งสิ้น 10 ขั้นตอน ดังนี้

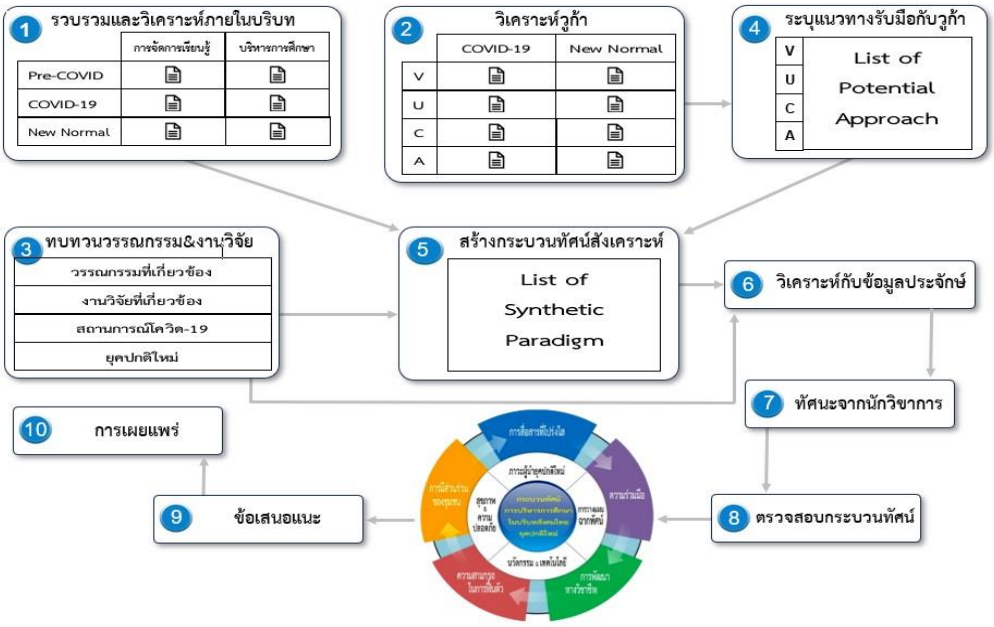

ภาพที่ 3 ผังมโนทัศน์แสดงการสังเคราะห์กระบวนทัศน์การศึกษาในบริบทสังคมไทยยุคปกติใหม่

ขั้นตอนที่ 1 การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลภายในบริบทเฉพาะ (Data Collection and Contextualization) รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลการจัดการศึกษาของไทย ทั้งด้านการจัดการเรียนรู้และการบริหารการศึกษาในแต่ละช่วงเวลา รวมถึงนโยบายการศึกษา มุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และบริบททางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปการจัดการเรียนรู้ของไทยจำแนกตามช่วงเวลา

ก่อนโควิด-19	โควิด-19 แพร่ระบาด	ยุคปกติใหม่
1) รูปแบบดั้งเดิมที่เน้นห้องเรียนเป็นหลัก ซึ่งครูให้ความรู้ผ่านการบรรยายและตำราเรียน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนและครูเป็นแบบต่อหน้าเป็นส่วนใหญ่ การใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้เสริมมีน้อย	1) เปลี่ยนสู่การเรียนรู้ทางไกลและออนไลน์อย่างรวดเร็วมีการใช้ห้องเรียนเสมือนจริง การประชุมทางวิดีโอ และระบบบริหารจัดการการเรียนรู้ 2). ใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบ	**1)** ยังคงใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบไฮบริดและการเรียนรู้แบบผสมผสานต่อไป มีการเน้นเพิ่มขึ้นในการสร้างหลักสูตรออนไลน์ที่ได้รับการออกแบบอย่างดี 2) มีการปรับการเรียนรู้ตามความ

ก่อนโควิด-19	โควิด-19 แพร่ระบาด	ยุดปกติใหม่
2) หลักสูตรและมาตรฐานการประเมินที่สม่ำเสมอ โดยมีการปรับเปลี่ยนอย่างจำกัดเพื่อรองรับรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลายและความต้องการของแต่ละบุคคล 3) การเรียนรู้ผ่านออนไลน์ที่จำกัด	ไฮบริดและการเรียนรู้แบบผสมผสาน 3) ปรับแต่งการประเมินผลและการวัดระดับการเรียนรู้ ให้สอดคล้องสภาพแวดล้อมระยะไกการให้เกรดมีความยืดหยุ่นมากขึ้น	ต้องการและเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง 3) ขยายบทบาทของเทคโนโลยี มีการบูรณาการเทคโนโลยี 4) เน้นความเป็นอยู่ที่ดีและความเสมอภาค

ตารางที่ 2 สรุปการบริหารการศึกษาของไทยจำแนกตามช่วงเวลา

ก่อนโควิด-19	โควิด-19 แพร่ระบาด	ยุดปกติใหม่
1. รูปแบบลำดับชั้นดั้งเดิม 2. การเรียนรู้ด้วยตนเอง 3. การใช้เทคโนโลยีอย่างจำกัด 4. การประเมินมาตรฐาน	1. การปรับสู่การเรียนรู้ทางไกล 2. แนวทางที่ยืดหยุ่น 3. การเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล 4. ความท้าทายในการประเมินที่มีทางเลือกที่หลากหลาย	**1)** ยังคงใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบไฮบริด1. รูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสาน 2. แนวทางผสมผสาน 3. มุ่งเน้นที่ความเท่าเทียม 4. การตัดสินใจที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล 5. การพัฒนาวิชาชีพ

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์วูก้า (VUCA Analysis) ผู้วิจัยได้ใช้กรอบการทำงานวูก้า (VUCA framework) เพื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการศึกษาของไทย โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมซึ่งเกี่ยวเหตุการและปรากฏการณ์ ในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 และยุคปกติใหม่ แล้วนำมาจำแนกเป็น 4 กลุ่ม (ตามอักขระวูก้า) ได้แก่

• จัดหมวดหมู่แง่มุมที่ผันผวน (volatile) ของระบบการศึกษาของไทย โดยคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงทางนโยบายอย่างรวดเร็ว และการพัฒนาทางเทคโนโลยี เป็นต้น

• ระบุแหล่งที่มาของความไม่แน่นอน (uncertainty) ในการบริหารการศึกษา เช่น ความต้องการของนักเรียนที่เปลี่ยนแปลง ความผันผวนทางเศรษฐกิจ และผลกระทบของการแพร่ระบาด

• ตรวจสอบความซับซ้อน (complexity) ของภูมิทัศน์ทางการศึกษาของไทย โดยเน้นไปที่การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย นโยบาย และองค์ประกอบต่างๆ ทางวัฒนธรรม

• ระบุกรณีของความคลุมเครือ (ambiguity) ภายในวงการศึกษา โดยที่การไม่มีข้อมูลที่ชัดเจนหรือมีมุมมองที่ขัดแย้งกันจะเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการตัดสินใจ

ขั้นตอนที่ 3: ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (Review of Existing Literature) ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบเชิงลึกของงานวิจัยทางวิชาการในปัจจุบันและบทความที่เกี่ยวข้องกับกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ขั้นตอนนี้สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกที่มีคุณค่าเกี่ยวกับกลยุทธ์ อุปสรรค และแนวทางที่มีประสิทธิผล

ขั้นตอนที่ 4: การระบุแนวทางที่เป็นไปได้ในการรับมือกับวูก้า (Identification of Potential Approach to cope with VUCA) ผลจากการวิเคราะห์ VUCA และข้อมูลเชิงลึกที่ได้จากผลงานทางวิชาการ รวมถึงการทบทวนวรรณกรรทที่เกี่ยวข้อง สามารถนำมาใช้ในขั้นตอนนี้ เพื่อการระบุแนวทางที่เป็นไปได้ในการรับมือกับวูก้าในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่พบในภูมิทัศน์ทาง

การศึกษาของไทยในอนาคต 32 แนวทาง เช่น ความสามารถในการปรับตัว ความรอบรู้ด้านดิจิทัล ความร่วมมือ การสื่อสาร ความสามารถในการฟื้นตัว ความยั่งยืน เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 5: การสร้างกระบวนทัศน์สังเคราะห์ (Synthetic Paradigm Construction) เป็นขั้นตอนสังเคราะห์ กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาในบริบทสังคมไทยยุคปกติใหม่ โดยอาศัยแนวทางแบบองค์รวม (holistic approach) ตรวจสอบและวิเคราะห์ความเชื่อมโยงและการทำงานงานร่วมกันระหว่างกระบวนทัศน์

ขั้นตอนที่ 6: การวิเคราะห์กับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Analysis with empirical data) ในขั้นตอนนี้จะเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวม สำรวจ การสังเกต ตลอดจนการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาวะการบริหารการศึกษาในบริบทสังคมไทยยุคปกติใหม่ แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้องและปรับปรุงกระบวนทัศน์สังเคราะห์ (validate and refine the synthetic paradigm) ที่ได้จากขั้นตอนที่ 5 ที่ผ่านมา ผลการวิเคราะห์ที่ได้เผยให้เห็นข้อมูลเชิงลึกมากมายเกี่ยวกับกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาที่เกิดขึ้นและพัฒนาเพื่อรับมือกับความท้าทายและโอกาสที่เป็นเอกลักษณ์ในช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลง

ขั้นตอนที่ 7: ทัศนะจากนักวิชาการ (Viewpoint from academics) เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเกี่ยวกับการนำไปใช้ในทางปฏิบัติของกระบวนทัศน์สังเคราะห์ (synthetic paradigm) จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องขอทัศนะและความคิดเห็นจากนักวิชาการซึ่งมีความเชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา ผู้นำด้านการศึกษา และผู้กำหนดนโยบายการศึกษา

ขั้นตอนที่ 8: การตรวจสอบความถูกต้องของกระบวนทัศน์ (Synthetic Paradigm Validation) กระบวนทัศน์สังเคราะห์ได้รับการพิสูจน์ด้วยการตรวจสอบหลักฐานเชิงประจักษ์ (ขั้นตอนที่ 6) และการประเมินข้อมูลเชิงลึกตามความเห็นของนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญ (ขั้นตอนที่ 7) จากนั้นผู้วิจัยได้ปรับปรุงแบบจำลอง (กระบวนทัศน์สังเคราะห์) ตามการตรวจสอบและข้อเสนอแนะจากนักวิชาการ จึงได้ กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาในบริบทสังคมไทยยุคปกติใหม่ ซึ่งประกอบ 9 กระบวนทัศน์

ขั้นตอนที่ 9: ข้อเสนอแนะที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ (Actionable Recommendations) นำเสนอนำเสนอข้อเสนอแนะสำหรับผู้กำหนดนโยบาย สำหรับสถานศึกษา และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากกระบวนทัศน์ที่ได้รับการปรับปรุงแล้ว ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ในส่วนถัดไปของบทความนี้

ขั้นตอนที่ 10: การสื่อสารและการเผยแพร่ (Communication and Dissemination) เผยแพร่ผลการศึกษาวิจัย กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาในบริบทสังคมไทยยุคปกติใหม่ และผลกระทบต่อชุมชนการศึกษาในวงกว้าง

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาในบริบทสังคมไทยยุคปกติใหม่ พบว่า 1) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาในบริบทสังคมไทยยุคปกติใหม่ ประกอบด้วย 9 กระบวนทัศน์ ได้แก่ ภาวะผู้นำแบบปกติใหม่ ความร่วมมือ การมีส่วนร่วมของชุมชน การสื่อสารที่โปร่งใส ความสามารถในการฟื้นตัว การบูรณาการนวัตกรรมและเทคโนโลยี การพัฒนาทางวิชาชีพ

การวางแผนฉากทัศน์ และสุขภาพและความปลอดภัย 2) กระบวนทัศน์ทั้ง 9 เป็น ชุดกระบวนทัศน์ (Paradigm Set) ที่มีการทำงานที่เชื่อมโยงสอดประสานกัน โดยที่สัดส่วนของแต่ละกระบวนทัศน์ ใน Paradigm Set ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละภูมิทัศน์ทางการศึกษา 3) บริบทสังคมไทยยุคปกติใหม่ มีสภาพแวดล้อมทางศึกษาที่ผันผวน ไม่แน่นอน ซับซ้อน และคลุมคลุมเครือ 4) สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 เป็นตัวดึงวิถีในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาเพื่อเปลี่ยนผ่านสู่ยุคปกติใหม่ อีกทั้งเป็นตัวเร่งให้กระแสการเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่ต่างๆ (Megatrends) ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยที่ไวรัสโควิด-19 ทำให้เกิด “ดิจิทัล ดิสรัปชัน” (Digital Disruption) ครั้งใหญ่ ที่เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาเติมเต็มแนวทางการใช้ชีวิตแบบเว้นระยะห่างทางสังคม 5) ในการระบาดใหญ่ (Pandemic) ประกอบด้วยการแพร่ระบาดหลายระลอกคลื่น (wave) ทำให้เกิดสภาวะ Pre-Covid - Epidemic- Post-COVID – New Normal ขึ้นหลายรอบ ทำให้เห็นพัฒนาการของชุดกระบวนทัศน์ว่า มีการมีการเคลื่อนคลายวิวัฒน์ไปอย่างต่อเนื่องเชื่อมโยงกันตลอดเวลา สู่มิติที่ซับซ้อนและสูงขึ้นไปเสมอ ในลักษณะของการคลี่ขยายเผยออกมาและการม้วนซ้อนเข้าไปในรูปของน้ำวนหรือเกลียวก้นหอยที่เป็นพลวัต โดยกระบวนการดังกล่าวนี้ จะทำให้กระบวนทัศน์เดิมม้วนซ้อนเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเคลื่อนไหวของทั้งหมด แล้วคลี่ขยายออกมาให้เห็นเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ที่จะรวมเอาคุณสมบัติของกระบวนทัศน์เดิมเข้าไว้ด้วย ในขณะที่วิวัฒน์ต่อไปเป็นวัฏจักรไปไม่สิ้นสุด สอดคล้องหรือไปในทิศทางเดียวกันกับงานวิจัยของ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาที่เสนอให้เห็นถึงการจัดตั้งกลไกกลางระดับชาติ เช่น มีการจัดตั้งศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อเพื่อทำหน้าที่กำหนดนโยบายและมาตรการเร่งด่วนในการบริหารสถานการณ์ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2564)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาในบริบทสังคมไทยยุคปกติใหม่ เป็นชุดกระบวนทัศน์ (Paradigm Set) ซึ่งประกอบด้วย 9 กระบวนทัศน์ที่มีการทำงานที่เชื่อมโยงสอดประสานกัน โดยที่สัดส่วนของแต่ละกระบวนทัศน์ ใน Paradigm Set ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละภูมิทัศน์ทางการศึกษา ดังรูป

ภาพที่ 4 กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาในบริบทสังคมไทยยุคปกติใหม่

รายละเอียดของแต่ละกระบวนทัศน์ ดังนี้

1) ภาวะผู้นำแบบปกติใหม่ (New Normal Leadership) ผู้บริหารการศึกษากำลังเปลี่ยนไปสู่กระบวนทัศน์ "ภาวะผู้นำแบบปกติใหม่" โดดเด่นด้วยความสามารถในการปรับตัว นวัตกรรม และการตัดสินใจอย่างเห็นอกเห็นใจ แนวทางความเป็นผู้นำนี้ตระหนักถึงความจำเป็นในการใช้กลยุทธ์ที่มุ่งเน้นอนาคตแบบพลวัต ซึ่งจัดลำดับความสำคัญของความเป็นอยู่ที่ดีของนักเรียนและการทำงานร่วมกันในชุมชน

2) ความร่วมมือ (Collaboration) การทำงานร่วมกันกลายเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารการศึกษาในยุคปกติใหม่ ทีมงานข้ามสายงาน ความร่วมมือแบบสหวิทยาการ และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ถือเป็นหัวใจสำคัญของการตัดสินใจและการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิผล

3) การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Engagement) สถาบันการศึกษากำลังตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมถึงผู้ปกครองและชุมชนในวงกว้าง ช่วยเพิ่มความโปร่งใส ความไว้วางใจ และคุณภาพของการบริหารการศึกษา

4) การสื่อสารที่โปร่งใส (Transparent Communication) การสื่อสารที่โปร่งใสกลายเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการบริหารการศึกษาที่มีประสิทธิผล การเจรจาที่เปิดกว้างและซื่อสัตย์ส่งเสริมความไว้วางใจระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและสนับสนุนการตัดสินใจอย่างมีข้อมูล

5) ความสามารถในการฟื้นตัว (Resilience) กลยุทธ์การสร้างความสามารถในการฟื้นตัวถูกบูรณาการเข้ากับแนวทางการบริหารการศึกษา ความพยายามเชิงรุกในการส่งเสริมสุขภาพจิต ความเป็นอยู่ที่ดี และความสามารถในการปรับตัวในหมู่นักการศึกษาและนักเรียน ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการฟื้นฟูในความปกติใหม่

6) การบูรณาการนวัตกรรมและเทคโนโลยี (Innovation and Technology Integration) นวัตกรรมและการบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับแนวทางการสอนอย่างราบรื่นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการรับรองคุณภาพการศึกษา สถาบันการศึกษาจะต้องเปิดกว้างต่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่หลากหลาย

7). การพัฒนาทางวิชาชีพ (Professional Development) การพัฒนาทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่องและเป็นส่วนตัวได้เข้ามาแทนที่แนวทางเดิมที่มีขนาดเดียวเหมาะกับทุกคน นักการศึกษาและผู้บริหารมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อรักษาประสิทธิภาพและตอบสนองต่อกระบวนทัศน์การศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไป

8). การวางแผนฉากทัศน์ (Scenario Planning) การวางแผนฉากทัศน์กลายเป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์ในการคาดการณ์และเตรียมพร้อมสำหรับอนาคตที่เป็นไปได้ สถาบันการศึกษาตระหนักถึงคุณค่าของการตัดสินใจที่ขับเคลื่อนด้วยฉากทัศน์เพื่อจัดการกับความไม่แน่นอน

9). สุขภาพและความปลอดภัย (Health and Safety) ข้อพิจารณาด้านสุขภาพและความปลอดภัยเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการบริหารการศึกษา นโยบายและแนวปฏิบัติให้ความสำคัญกับความเป็นอยู่ที่ดีของนักเรียน นักการศึกษา และชุมชนในวงกว้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเผชิญกับความท้าทายที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ

บทสรุป

โดยสรุป การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ให้ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาในบริบทของสังคมไทยในยุคปกติใหม่ แนวทางการวิจัยที่แนะนำในอนาคตเป็นแนวทางสำหรับนักวิจัยและนักการศึกษาในการทำความเข้าใจกระบวนทัศน์เหล่านี้ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ปรับให้เข้ากับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป และรับประกันว่าการบริหารการศึกษายังคงตอบสนองความต้องการแบบพลวัตของนักศึกษา นักการศึกษา และชุมชนในปีต่อๆ ไป ทิศทางการวิจัยเหล่านี้จะสามารถมีส่วนร่วมร่วมกันในการพัฒนาแนวปฏิบัติด้านการบริหารการศึกษาที่ตอบสนอง มีนวัตกรรม และมีความยืดหยุ่นเมื่อเผชิญกับความท้าทายและโอกาสอย่างต่อเนื่องในความปกติใหม่

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในเชิงการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) หน่วยงานต้นสังกัดด้านการศึกษาสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษา โดยมุ่งเน้นการไปที่การพัฒนาคุณสมบัติของภาวะผู้นำแบบปกติใหม่

2) หน่วยงานต้นสังกัดด้านการศึกษาและสถานศึกษาสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการบูรณาการแนวทางการทำงานร่วมกันเข้าไว้ในนโยบายการศึกษา โดยให้ความสำคัญกับทีมสหวิทยาการ (interdisciplinary teams) ความร่วมมือข้ามสายงาน (cross-functional collaboration) และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย

3) นักการศึกษาควรจัดทำกลยุทธ์สร้างและบ่มเพราะ ความสามารถในการฟื้นตัวให้กับผู้มีส่วนได้เสียและชุมชนแห่งการเรียนรู้ ตลอดจนสอดแทรกเรื่องความสามารถในการฟื้นตัวเข้าไว้ในการเรียนการสอนและในวัฒนธรรมองค์กรด้วย

4) ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในส่งเสริมการพัฒนาทางวิชาชีพที่สามารถการปรับแต่งให้ตรงตามความต้องการและวัตถุประสงค์เฉพาะบุคคลของครูและผู้บริหาร

5) ส่งเสริมการบูรณาการการวางแผนฉากทัศน์ภายในสถานศึกษา พร้อมทั้งจัดเตรียมแนวและทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) การสำรวจเชิงลึกเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำและอิทธิพลของทักษะความเป็นผู้นำในด้านการบริหารการศึกษาในช่วงเปลี่ยนผ่านสู่ยุคปกติใหม่

2) การทำงานร่วมกันแบบสหวิทยาการในด้านการศึกษา: แนวทางที่เหมาะสม อุปสรรค และผลลัพธ์ในภูมิทัศน์การศึกษาร่วมสมัย

3) อิทธิพลของเทคโนโลยีเกิดใหม่ต่อวิวัฒนาการการบริหารการศึกษาในอนาคต

4) การวางแผนฉากทัศน์และการตัดสินใจในด้านการบริหารการศึกษา: การวิเคราะห์กรณีศึกษาและการตรวจสอบแนวปฏิบัติที่ดีที่สุด

เอกสารอ้างอิง

กวินทรา จูฑะพันธุ์. (2562). *การจัดการการสื่อสารกับผู้มีส่วนได้เสียของหอสมุดแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19.* การค้นคว้าอิสระวารสารศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการการสื่อสารองค์กร) สาขาวิชาการจัดการการสื่อสารองค์กร คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บีบีซี นิวส์ ไทย. (2566). ไวรัสโคโรนา : อนามัยโลกประกาศให้โควิด-19 เป็น“การระบาดใหญ่”ทั่วโลก. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2566 จาก https://www.bbc.com/thai/international-51838536.

ชลลดา ทองทวี. (2550). ตัวดึง-เร่งวิถี ในกระบวนการเปลี่ยนย้ายกระบวนทัศน์: กระบวนการเรียนรู้สู่สังคมแห่งสุขภาวะ. *วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.* 29, ฉบับพิเศษ ภาษาและวัฒนธรรม, 135-155.

ชลลดา ทองทวี. (2566). *กระบวนทัศน์*. สืบค้น 1 กรกฎาคม 2566, จาก https://www.novabizz.com/NovaAce/Paradigm.htm

ปัญจพัฒน์ ประสิทธิ์เดชสกุล. (2566). *พลิกโฉมธุรกิจหลังวิกฤตโควิด-19 บทความวิจัยกรุงศรี: รีเสิร์ช อินเทลลิเจนซ์*. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2566 จาก https://www.krungsri.com/th/ research/research-intelligence/ri-post-covid-19.

ปาริชาติ พุ่มขจร และพงศ์ศักดิ์ รัตนชัยกุลโสภณ. (2563). โคโรนาไวรัส: มหันตภัยชีวภาพ จากซาร์สและเมอร์ส ถึงโควิด-19. *วารสารวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 39(6), หน้า 598-599.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2555). *พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ราชบัณฑิตยสถาน 2555.* กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2564). บทวิเคราะห์การพัฒนาการศึกษาอันเป็นผลมาจากสถานการณ์โควิด-19. กรุงเทพฯ: ทริปเพิ้ลกรุ๊ป, 21.

Burcu Taskan, Ana Junça-Silva and Antonio Caetano. (2022). Clarifying the conceptual map of VUCA: a systematic review. *International Journal of Organizational Analysis*. 30(7): 212.

Capra Fritjof. (1986). The Concept of Paradigm and Paradigm Shift. *Re-Vision*, 9(1): 3.

Gronn Peter. (2008). *The Future of Educational Administration.* New York, NY: Routledge.

Paul H. Ray and Sherry Ruth Anderson. (2000). *The Cultural Creatives: How 50 Million People are Changing the World.* New York: Harmony Books.

Ritu Atheya. (2021). Changing business paradigm in COVID-19: Redefining human resource roles in VUCA world. *International Journal of Multidisciplinary Education Research*. 10, 6(5) January, 38.

Seher Y. Şal and Ahmet Göçen. (2022). Teachers' Views on Leadership in the New Normal. *Asian Journal of Distance Education*. 17, 1, 2-7.

ThankGod A. Mahel. (2021). Leadership Competencies for the Volatile, Uncertain, Complex and Ambiguous (VUCA) Environment: Challenges to Higher Education. *European Journal of Humanities and Educational Advancements*. 2, 5, 121.

Thomas S. Kuhn. (2544). *The Structure of Scientific Revolution*, แปลโดย สิริเพ็ญ พิริยจิตรกรกิจ. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

การบริหารสถาบันการศึกษาพยาบาลเอกชนในยุคนวัตกรรมพลิกผัน
The Private Nursing Education Institutes Management in the Disruptive Innovation Era

[1]ปุณณิภัสส์ อริยะปรานต์ [2]ประเสริฐ อินทร์รักษ์
[1]Ponnipass Ariyaprana [2]Prasert Intarak
[12]ภาควิชาการบริหารการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
[12] Department of Educational Administration,
Faculty of Education, Silpakorn University
[1]Corresponding Author, Email: ariyarana_p@su.ac.th

Received November 20, 2023; **Revised** June 23, 2024; **Accepted:** June 30, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบอนาคตภาพการบริหารสถาบันการศึกษาพยาบาลเอกชนในยุคนวัตกรรมพลิกผัน การบริหารสถาบันการศึกษาพยาบาลในยุคนวัตกรรมพลิกผัน โดยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงอนาคต แบบ EDFR ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 19 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้าง และแบบสอบถามความคิดเห็น สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ มัธยฐาน ฐานนิยม พิสัยระหว่างควอไทล์ และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่าการบริหารสถาบันการศึกษาพยาบาลเอกชนในยุคนวัตกรรมพลิกผัน มี 9 ด้าน 67 ประเด็น ดังนี้ 1) ด้านการวางกลยุทธที่สอดคล้องกับเทคโนโลยีที่พลิกผัน มี 8 ประเด็น 2) ด้านการส่งเสริมสื่อการเรียนรู้ควบคู่กับนวัตกรรมที่พลิกผัน มี 8 ประเด็น 3) ด้านการส่งเสริมพัฒนาบุคลากร ก้าวทันเทคโนโลยีในสายวิชาชีพ มี 8 ประเด็น 4) ด้านการพัฒนาทักษะ และจรรยาบรรณวิชาชีพ 8 ประเด็น 5) ด้านการส่งเสริมการใช้สื่อนวัตกรรมที่ทันสมัย มี 8 ประเด็น 6) ด้านการออกแบบหลักสูตรที่ทันยุคการเปลี่ยนแปลง มี 8 ประเด็น 7) ด้านการสร้างภาคีเครือข่ายทางการพยาบาลศาสตร์ มี 8 ประเด็น 8) ด้านการวิจัยและพัฒนาสื่อและนวัตกรรมทางการพยาบาล มี 6 ประเด็น และ 9) ด้านการบริหารจัดการงบประมาณเพื่อการสร้างนวัตกรรมทางการพยาบาล มี 5 ประเด็น

คำสำคัญ: การบริหาร; สถานศึกษา; ยุคนวัตกรรมพลิกผัน

Abstract

The purpose of this research was to discover the scenario of the private nursing education institutes management in the disruptive innovation era under private higher education institution by using Ethnographic Delphi Futures Research techniques. The research used purposive sampling for selecting 19 experts. The

research instruments were unstructured interview and questionnaire. The data was analyzed by median, mode, interquartile range and content analysis. The findings of this research were as follows: The scenario of the private nursing education institutes management in the disruptive innovation era under private higher education institution composed of 9 aspects, 67 Issues. Those expect were as follows. 1) Strategic setting accordance with disruptive technology, 8 Issues, 2) Encouraging learning beyond disruptive innovation, 8 Issues, 3) Enhancing personnel development based on technology career path, 8 Issues, 4) Skills development and career path ethics, 8 Issues, 5) Supporting to use new innovation media, 8 Issues, 6) Curriculum designing beyond disruptive era, 8 Issues, 7) Nursing networking formulate, 8 Issues, 8) Research and nursing innovation development, 6 Issues. And 9) Budgeting or developing nursing innovation, 5 Issues.

Keywords: Management; Education Institutes; Disruptive Innovation Era

บทนำ

แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของโลกในมิติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี ซึ่งส่งผลกระทบอย่างสำคัญต่อมนุษย์การเติบโตของนวัตกรรม สร้างความคาดหวังและความเครียดในสังคม การทำความเข้าใจและใช้ประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงจะสร้างอนาคตใหม่ที่เราเรียกกันว่า “Megatrends” ซึ่งแสดงถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของโลก (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2564) จนถึงสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรง โดยมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ นวัตกรรมพลิกโฉมที่เทคโนโลยีและนวัตกรรมสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในอนาคต เข้าสู่ยุคดิจิทัล (Digital transformation) ที่เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นสิ่งสำคัญที่เข้ามาเปลี่ยนรูปแบบการทำงานขององค์กรต่างๆ อยู่ตลอดเวลา (วัชรพจน์ ทรัพย์สงวนบุญ และเวทยา ใฝ่ใจดี, 2563) ส่งผลให้การจัดการศึกษาพยาบาลในประเทศไทยมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและรวดเร็วจากปัจจัยภายในและภายนอกที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งรูปแบบและแนวคิดในการพัฒนา โดยมีวิวัฒนาการมาเป็นลำดับจนถึงปัจจุบัน ในส่วนของสถาบันการศึกษาพยาบาลศาสตร์ได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นในต้นสังกัดที่เกินไปจากกระทรวงสาธารณสุข มหาวิทยาลัยทั้งรัฐและเอกชน อีกทั้งยังได้มีกระบวนการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพหลายรูปแบบภายใต้มาตรฐานเดียวกัน (วิจิตรา กุสุมภ์ และคณะ, 2555) โดยเป็นสถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่กระจายอยู่ในพื้นที่ภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย บางสถาบันมีการจัดหลักสูตรการศึกษาพยาบาลศาสตร์ทั้งในระดับปริญญาตรี ระดับปริญาโท และระดับปริญาเอก อีกทั้งยังมีการจัดการศึกษาในรูปแบบการอบรมระยะสั้น เพื่อพัฒนาให้บุคลากรพยาบาลมีความรู้ความชำนาญเฉพาะทางด้วย จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์นั้นจะต้องสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560–2579 มีแนวคิดหลักสำหรับการจัดการศึกษาเพื่อ ปวงชน (Education for All) เพื่อความเท่าเทียมและทั่วถึง (Inclusive Education) บนหลักปรัชญาของ

เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) รวมทั้งการมีสวนร่วมของทุกภาคสวนของสังคม (All for Education) แผนการศึกษาแห่งชาติกำหนดวิสัยทัศน์ให้ “คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21 (สำนักนโยบายและแผนการอุดมศึกษา, 2562) เมื่อพิจาณาสภาพการบริหารการศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่ต้องมีการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่องท่ามกลางกระแสโลกที่มีการแข่งขันในระหว่างสถาบันและลักษณะผู้เรียนที่เปลี่ยนไป ถือเป็นความท้าทายสำหรับการบริหารจัดการการศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์ในยุคเทคโนโลยีแห่งการพลิกผันที่ย่อมมีผลต่อการบริหารจัดการของหน่วยงานดังที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับอนาคตภาพการบริหารสถาบันการศึกษาพยาบาลเอกชนในยุคนวัตกรรมพลิกผัน เพื่อประเมินและคาดการณ์สถานการณ์การบริหารจัดการศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์สังกัดมหาวิทยาลัยเอกชนในประเทศไทยในอนาคต ที่จะใช้เป็นข้อเสนอสำหรับการบริหารการศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์สังกัดมหาวิทยาลัยเอกชนที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และขับเคลื่อนองค์กรไปในทิศทางที่เหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อทราบอนาคตภาพการบริหารสถาบันการศึกษาพยาบาลเอกชนในยุคนวัตกรรมพลิกผัน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบริหารสถาบันการศึกษาพยาบาลเอกชนในยุคนวัตกรรมพลิกผัน” นี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อทราบอนาคตภาพการบริหารสถาบันการศึกษาพยาบาลเอกชนในยุคนวัตกรรมพลิกผัน โดยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงอนาคตแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Future Research) ที่มีการศึกษากลุ่มตัวอย่างเดียว โดยศึกษาจากเอกสาร วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ศึกษาสภาวการณ์โดยไม่มีการทดลอง (The One – Shot, Non – Experimental Case Study) สามารถเขียนเป็นแผนผังได้ดังนี้

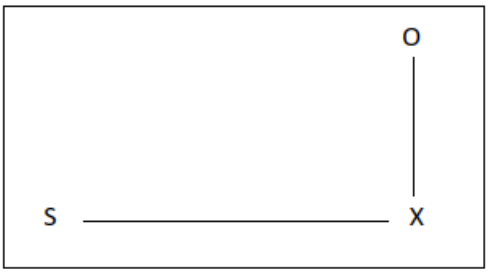

ภาพที่ 1 แผนแบบการวิจัย

เมื่อ S หมายถึง ลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการเลือกเพื่อการวิจัยอนาคตโดยใช้เทคนิค การวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research)

X หมายถึง ตัวแปรที่ศึกษาได้แก่ตัวแปรที่เป็นข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามและ ตัวแปรการบริหารสถาบันการศึกษาพยาบาลเอกชนในยุคนวัตกรรมพลิกผัน

O หมายถึง ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย และระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การจัดเตรียมโครงการวิจัย เป็นขั้นตอนการจัดเตรียมโครงการตามระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัย โดยศึกษาเรื่อง การบริหารสถาบันการศึกษาพยาบาลเอกชนในยุคนวัตกรรมพลิกผัน จากเอกสาร ตำรา ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย รวมถึงวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับ การบริหารสถาบันการศึกษาพยาบาลเอกชนในยุคนวัตกรรมพลิกผัน เพื่อจัดทำงานวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยเพื่อศึกษาอนาคตภาพการบริหารสถาบันการศึกษาพยาบาลเอกชนในยุคนวัตกรรมพลิกผัน ตามระเบียบวิธีวิจัยอนาคตแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) ที่วางแผนไว้ในโครงการงานวิจัย

ขั้นที่ 1 การศึกษาวิเคราะห์และการกำหนดกรอบแนวคิด

ขั้นที่ 2 เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR รอบที่ 1 การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ19 ท่าน ที่เกี่ยวกับการบริหารสถาบันการศึกษาพยาบาลเอกชนในยุคนวัตกรรมพลิกผันตลอดจนข้อมูลที่เกี่ยวกับผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่าน

ขั้นที่ 3 เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR รอบที่ 2 เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม

ขั้นที่ 4 เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR รอบที่ 3 เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม

ขั้นที่ 5 วิเคราะห์และนำเสนออนาคตภาพ เป็นการวิเคราะห์จาก 1. ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง รอบที่ 1 ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา 2. ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า ในรอบที่ 2 และ 3 ใช้การคำนวณหา ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป แปลผลตามเกณฑ์ค่าคะแนนกลาง (Mid-Point)

ขั้นตอนที่ 3 การรายงานผลการวิจัย

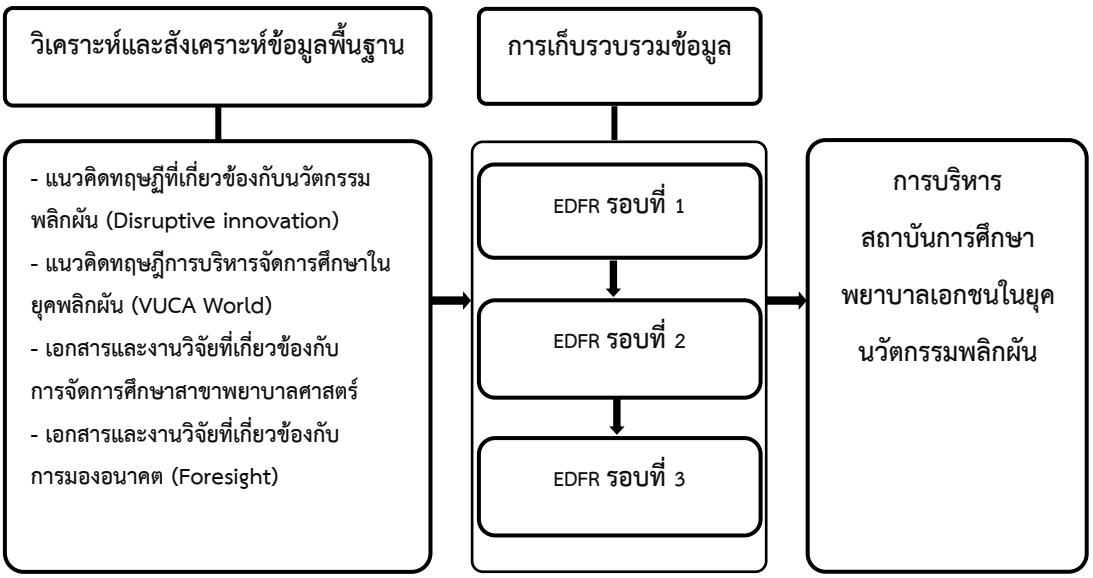

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการศึกษา

การบริหารสถาบันการศึกษาพยาบาลเอกชนในยุคนวัตกรรมพลิกผัน ในภาพรวมประกอบด้วย 9 ด้าน 67 ประเด็น ดังนี้ 1) ด้านการวางกลยุทธที่สอดคล้องกับเทคโนโลยีที่พลิกผัน 8 ประเด็น 2) ด้านการส่งเสริมสื่อการเรียนรู้ควบคู่กับนวัตกรรมที่พลิกผัน 8 ประเด็น 3) ด้านการส่งเสริมพัฒนาบุคลากร ก้าวทันเทคโนโลยีในสายวิชาชีพ 8 ประเด็น 4) ด้านการพัฒนาทักษะ และจรรยาบรรณวิชาชีพ 8 ประเด็น 5) ด้านการส่งเสริมการใช้สื่อนวัตกรรมที่ทันสมัย 8 ประเด็น 6) ด้านการออกแบบหลักสูตรที่ทันยุคการเปลี่ยนแปลง 8 ประเด็น 7) ด้านการสร้างภาคีเครือข่ายทางการพยาบาลศาสตร์ 8 ประเด็น 8) ด้านการวิจัยและพัฒนาสื่อและนวัตกรรมทางการพยาบาล 6 ประเด็น และ 9) ด้านการบริหารจัดการงบประมาณเพื่อการสร้างนวัตกรรมทางการพยาบาล 5 ประเด็น

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยการบริหารสถานศึกษาพยาบาลเอกชนในยุคนวัตกรรมพลิกผัน สามารถนำมาอภิปรายผลอนาคตภาพการบริหารสถานศึกษาพยาบาลเอกชนในยุคนวัตกรรมพลิกผัน ดังนี้ 1) ด้านการวางกลยุทธที่สอดคล้องกับเทคโนโลยีที่พลิกผัน 2) ด้านการส่งเสริมสื่อการเรียนรู้ควบคู่กับนวัตกรรมที่พลิกผัน 3) ด้านการส่งเสริมพัฒนาบุคลากร ก้าวทันเทคโนโลยีในสายวิชาชีพ 4) ด้านการพัฒนาทักษะ และจรรยาบรรณวิชาชีพ 5) ด้านการส่งเสริมการใช้สื่อนวัตกรรมที่ทันสมัย 6) ด้านการออกแบบหลักสูตรที่ทันยุคการเปลี่ยนแปลง 7) ด้านการสร้างภาคีเครือข่ายทางการพยาบาลศาสตร์ 8) ด้านการวิจัยและพัฒนาสื่อและนวัตกรรมทางการพยาบาล และ 9) ด้านการบริหารจัดการงบประมาณเพื่อการสร้างนวัตกรรมทางการพยาบาล ซึ่งข้อค้นพบนี้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ว่า “อนาคตภาพการบริหารสถานศึกษาพยาบาลเอกชนในยุคนวัตกรรมพลิกผัน” ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะการบริหารสถานศึกษาในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง ยุคนวัตกรรมพลิกผันการวางกลยุทธ์ต้องควบคู่กับเทคโนโลยีเพราะในยุคสมัยก้าวสู่ความเป็นโลกแห่งดิจิตอล โลกเทคโนโลยีทุกอย่างรวดเร็วชัดเจนการสื่อสารการเรียนรู้แบบออนไลน์การเรียนรู้ไม่ได้กำกัดอยู่แค่ในห้องเรียน บุคลากรต้องพัฒนาทักษะที่สอดคล้องกับวิชาชีพ เพื่อการดำเนินการที่ราบรื่นสื่อและนวัตกรรมเป็นตัวช่วยขับเคลื่อนการเรียนรู้ และการบริหารจัดการที่ทันยุคสมัยในการออกแบบหลักสูตรต้องสอดคล้องกับยุคและบริบทของสังคมความต้องการของตลาดนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญ รวมทั้งการสร้างภาคีเครือข่ายเพื่อการต่อยอดองค์ความรู้ ฐานข้อมูลข่าวสารเป็นสิ่งจำเป็นในยุคแห่งโลกดิลิตอล เพื่อก้าวทันเทคโนโลยีสามารถนำพาองค์กรขับเคลื่อนไปสู่การยอมรับของสากล รวมทั้งในกลุ่มวิชาชีพเดียวกัน ซึ่งทั้ง 9 ด้านดังกล่าวนี้เป็นการคาดการณ์อนาคตภาพการบริหารสถานศึกษาพยาบาลเอกชนในยุคนวัตกรรมพลิกผัน บนพื้นฐานความเป็นจริงในสังคมปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ทินกร บัวชู ณัทกวี ศิริรัตน์ และประภาพร เมืองแก้ว ที่กล่าวว่า อนาคตภาพของการจัดการศึกษายุทธศาสตร์เป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดกรอบแผนการปฏิบัติงานในสถานศึกษาซึ่งต้องสอดคล้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไปรวมทั้งการพัฒนาหลักสูตรต้องก้าวทันเทคโนโลยีและความต้องการของตลาดเน้นคุณภาพการศึกษาเพื่อการก้าวสู่สากลให้มีการสร้างกลุ่มเครือข่ายสถาบันการศึกษาพยาบาลสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยต่างประเทศคำนึงถึงวิชาชีพ การศึกษาโดย

คำนึงถึงการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (Life Long Learning) บูรณาการการฝึกปฏิบัติงานในคลินิกนำเทคโนโลยีใหม่เข้ามาช่วยเป็นเครื่องมือการเรียนการสอนการเพื่อการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพสามารถปฏิบัติงานจริงในวิชาชีพพยาบาล (ทินกร บัวชู ณัทกวี ศิริรัตน์ และประภาพร เมืองแก้ว, 2563)

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล ที่กล่าวว่า การบริหารจัดการในยุคพลิกผันการเปลี่ยนแปลง (Transformation) ที่เร็วและแรงกว่าที่เคยเป็นมาเพื่อนำองค์กรสู้เป้าหมาย ต้องมีมุมมองใหม่ความยืดหยุ่นสอดคล้องกับสถานการณ์การคิดเชิงบูรณาการมีกระบวนการที่มีประสิทธิภาพมีความต่อเนื่อง มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง พัฒนาสร้างองค์ความรู้ใหม่ ส่งเสริมทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดเรียนรู้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อเข้ามาบริหารจัดการองค์กร (วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล, 2562)

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ คริสเตนเซน (Christiansen) ที่กล่าวว่า องค์ประกอบการบริหารจัดการศึกษาในยุคพลิกผัน วิสัยทัศน์จะเป็นการกำหนดทิศทางการพัฒนาองค์การจะต้องมีกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมอย่างจริงจังสร้างนวัตกรรม กลยุทธ์องค์การที่ให้ความสำคัญกับนวัตกรรมส่งผลให้บุคลากรในองค์การมีความคิดเชิงนวัตกรรมบุคลากรภายในองค์กรสนับสนุนนวัตกรรมการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมให้เกิดการถ่ายโอนความสามารถเกี่ยวนวัตกรรมเพิ่มทักษะที่สอดคล้องกับยุคสมัยและเทคโนโลยี โดยแบ่งเป็น 1) วิสัยทัศน์และกลยุทธ์(Vision and Strategy) วิสัยทัศน์จะเป็นการกำหนดทิศทางการพัฒนาองค์การ บอกถึงแนวทางการตลาดเทคโนโลยี และบทบาทขององค์การในอนาคต 2) ระบบการจัดการความสามารถ (The Competence Management System) องค์การจะต้องมีระบบการจัดการความสามารถที่จะทำให้ทราบถึงความสามารถขององค์การหรือบุคลากรภายในองค์การที่มีอยู่นั้นว่า สนับสนุนเป้าหมายหรือการปฏิบัติงานขององค์การในปัจจุบันหรือในอนาคตหรือไม่ 3) มีเป้าหมาย(Goal) เป้าหมายในการสร้างนวัตกรรมนั้นต้องระบุไว้อย่างชัดเจนเกี่ยวกับนวัตกรรมในทุกระดับ คือ ระดับองค์การ ระดับหน่วยธุรกิจ ระดับทีมงานและระดับบุคคล และ 4) มีโครงสร้างองค์การที่ชัดเจน (Organization Structure) โครงสร้างองค์การสามารถทำให้เกิดผลกระทบที่แตกต่างหลากหลายของความสามารถทางด้านนวัตกรรมขององค์การได้ ผลกระทบพื้นฐานได้แก่ การทำงานของพนักงานการให้ความสนใจของพนักงานและการสื่อสารในองค์การ โครงสร้างองค์การแบบแบ่งชั้นสายการบังคับบัญชา (Hierarchy) แบบดั้งเดิมนั้นจะแบ่งตามหน้าที่การทำงาน (Functional Organization) โดยภาพรวมสามารถสรุปได้ว่าองค์การที่สามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมได้ต้องมีผู้บริหารมีความมุ่งมั่นในการสร้างนวัตกรรม การมีบรรยากาศในการทำงานที่สนับสนุนการสร้างนวัตกรรม การยอมรับความผิดพลาดหรือความล้มเหลวอันเป็นผลจากความกล้าเสี่ยง การสื่อสารในระดับเดียวกัน การมีโครงสร้างองค์การที่มีความยืดหยุ่น การมีมุมมองในระยะยาว ตลอดจนการมีวิสัยทัศน์และกลยุทธ์แนวทางการพัฒนาองค์การว่าจะพัฒนาไปอย่างไร รวมถึงระบบการจัดการความสามารถ และสายการบังคับบัญชาที่แบ่งตามหน้าที่การทำงานของแต่ละฝ่ายไว้อย่างชัดเจน (Christiansen, 2000)

บทสรุป

การบริหารจัดการพยาบาลศาสตร์ในยุคนวัตกรรมพลิกผันของสถาบันการศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์สังกัดมหาวิทยาลัยเอกชนในประเทศไทย มี 9 ด้าน 67 ประเด็น คือ 1) ด้านการวางกลยุทธที่สอดคล้องกับเทคโนโลยีที่พลิกผัน 8 ประเด็น 2) ด้านการส่งเสริมสื่อการเรียนรู้ควบคู่กับนวัตกรรมที่พลิกผัน 8 ประเด็น 3) ด้านการส่งเสริมพัฒนาบุคลากร ก้าวทันเทคโนโลยีในสายวิชาชีพ 8 ประเด็น 4) ด้านการพัฒนาทักษะ และจรรยาบรรณวิชาชีพ 8 ประเด็น 5) ด้านการส่งเสริมการใช้สื่อนวัตกรรมที่ทันสมัย 8 ประเด็น 6) ด้านการออกแบบหลักสูตรที่ทันยุคการเปลี่ยนแปลง 8 ประเด็น 7) ด้านการสร้างภาคีเครือข่ายทางการพยาบาลศาสตร์ 8 ประเด็น 8) ด้านการวิจัยและพัฒนาสื่อและนวัตกรรมทางการพยาบาล 6 ประเด็น และ 9) ด้านการบริหารจัดการงบประมาณเพื่อการสร้างนวัตกรรมทางการพยาบาล 5 ประเด็น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

ผู้บริหารควรนำการบริหารสถาบันการศึกษาพยาบาลเอกชนในยุคนวัตกรรมพลิกผันที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ ไปใช้เป็นแนวทางการบริหารจัดการศึกษา เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังนี้

1.1 นำผลการศึกษาด้านการวางกลยุทธที่สอดคล้องกับเทคโนโลยีที่พลิกผัน ไปวางแผนสร้างแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์เพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงในอนาคต เพื่อเตรียมความพร้อมในด้านการจัดการองค์กร ได้แก่ การสร้างนโยบายด้านการศึกษาทางการพยาบาลที่เน้นความสำคัญของคุณค่าในวิชาชีพการพยาบาล สร้างนโยบายและแผนการนำนวัตกรรมด้านการศึกษาที่สอดรับกับวิสัยทัศน์ และพันธกิจ ที่ต้องการผลิตพยาบาลที่มีสมรรถนะและทักษะแห่งศตวรรษใหม่ตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

1.2 นำผลการศึกษาด้านการส่งเสริมสื่อการเรียนรู้ควบคู่กับนวัตกรรมที่พลิกผัน โดยเฉพาะการเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เสริมสร้างคุณลักษณะผู้เรียนที่เน้นการพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา การสื่อสารและความร่วมมือ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และนวัตกรรม เรียนรู้จากสภาพจริง

1.3 นำผลการศึกษาด้านการส่งเสริมพัฒนาบุคลากรก้าวทันเทคโนโลยีในสายวิชาชีพ เพื่อเสริมทักษะที่สอดคล้องกับวิชาชีพยุคสมัยที่เปลี่ยนไป สร้างระบบและกลไกที่มุ่งสู่ทางก้าวหน้าในสายอาชีพ (Career Path) สำหรับอาจารย์พยาบาล และพิจารณาทักษะทางเทคโนโลยีและการสร้างนวตกรรมในระบบการประเมินผลงานบุคลากร สร้างเสริมแผนการพัฒนาอาจารย์ทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ รวมถึงการพัฒนาความเชี่ยวชาญทางคลินิกที่สอดรับกับการเปลี่ยนแปลงไปของโรคอุบัติใหม่

1.4 นำผลการศึกษาด้านการพัฒนาทักษะ และจรรยาบรรณวิชาชีพ เพื่อพัฒนาต่อยอดให้บุคลากรมีคุณภาพมุ่งสู่ความมีมาตรฐานระดับสากล

1.5 นำผลการศึกษาด้านการส่งเสริมการใช้สื่อนวัตกรรมที่ทันสมัย เพื่อพัฒนาองค์กรให้มีเทคโนโลยีระบบเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตที่ครอบคลุมทุกพื้นที่การเรียนรู้ ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยี

ปัญญาประดิษฐ์มาวิเคราะห์ทำนาย และติดตามผลลัพธ์การเรียนรู้ของนักศึกษา รายบุคคล และการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

1.6 นำผลการศึกษาด้านการออกแบบหลักสูตรที่ทันยุคการเปลี่ยนแปลง ส่งเสริมการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรให้มีความทันสมัยเหมาะสมสอดรับกับสถานการณ์ในอนาคต โดยทำการวิเคราะห์คาดการและศึกษาลักษณะกลุ่มผู้เรียนที่มีความต้องการหลากหลาย

1.7 นำผลการศึกษาด้านการสร้างภาคีเครือข่ายทางการพยาบาลศาสตร์ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมขององค์กรพยาบาลทุกระดับให้เข้มแข็งมากขึ้น เพื่อพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษาพยาบาลสู่การเป็นพยาบาลแห่งยุคอนาคต สร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาพยาบาลกับสถานบริการสุขภาพช่วยขับเคลื่อนให้เกิดความก้าวหน้าในวิชาชีพร่วมกัน

1.8 นำผลการศึกษาด้านการวิจัยและพัฒนาสื่อ และนวัตกรรมทางการพยาบาล ในการนำข้อมูลการวิจัยพัฒนาเชื่อมโยงองค์ความรู้ใหม่ บูรณาการด้านเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) มาประยุกต์ใช้ในการวิจัยและศึกษาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการการศึกษารองรับกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต สนับสนุนการวิจัยและผลิตนวัตกรรม เพื่อการพัฒนาองค์ความรู้สู่การสร้างมูลค่าเพิ่มทางการศึกษาให้แก่องค์กร ส่งเสริมการวิจัยที่สามารถนำไปใช้แก้ไขปัญหาสุขภาพหรือสร้างนวัตกรรมที่เหมาะสมแก่ชุมชน

1.9 นำผลการศึกษาด้านการบริหารจัดการงบประมาณเพื่อการสร้างนวัตกรรมทางการพยาบาล เพื่อการสร้างแผนงบประมาณเพื่อการใช้และการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับการบริหารงานและการจัดการเรียนการสอนที่สอดรับกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารระดับนโยบายเพื่อความรวดเร็วและลดความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงาน สร้างระบบสารสนเทศที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการเชื่อมโยงเครือข่ายเทคโนโลยีดิจิตัล สร้างอาคารสถานที่เป็นสัดส่วนเน้นการใช้ทรัพยากรร่วมกันในหลักสูตรสหสาขาวิชาชีพทางสุขภาพ โดยเฉพาะสถานที่ที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนในสถานการณ์จำลอง และห้องเรียนแบบออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการศึกษาวิจัยรูปแบบการบริหารจัดการศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์ในยุคนวัตกรรมพลิกผันของสถาบันการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน หรือรูปแบบของการบริหารจัดการศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์ของสถาบันการศึกษาที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม

2.2 ควรมีการศึกษาเรื่องการสร้างความร่วมมือทางวิชาการเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์กับแหล่งฝึกหรือชุมชนให้มีความยั่งยืนและเป็นรูปธรรม

2.3 ควรทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยแห่งความสำเร็จของการบริหารจัดการศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์ในยุคนวัตกรรมพลิกผันของสถาบันการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อให้ได้แนวปฏิบัติที่ดีในบริหารจัดการศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์

เอกสารอ้างอิง

ทินกร บัวชู ณัทกวี ศิริรัตน์ และประภาพร เมืองแก้ว. (2563).การเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันทางการศึกษาพยาบาล: จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของการติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่

(COVID-19) สู่การจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์. *วารสารพยาบาลทหารบก*, 22(2),หน้า 1-9.

วัชรพจน์ ทรัพย์สงวนบุญ และเวทยา ใฝ่ใจดี, (2563). การเปลี่ยนผ่านทางดิจิทัลขององค์กรภาครัฐเพื่อยกระดับความสามารถทางการแข่งขันของประเทศไทย. *วารสารการจัดการสมัยใหม่*, 18(1), หน้า 15-21.

วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล. (2562). *การจัดการเรียนรู้ในยุค Disruptive Innovation.* กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้.

วิจิตรา กุสุมภ์ และคณะ. (2555). *ประเด็นและแนวโน้มวิชาชีพการพยาบาล.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สหประชาพาณิชย์.

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2564). *ธุรกิจและการเติบโตของนวัตกรรม.* สืบค้นเมื่อ 9 ธันวาคม 2564. จาก https://www.nstda.or.th/home/knowledge_post/megatrend-2020-2030/

สำนักนโยบายและแผนการอุดมศึกษา.(2562). *แผนอุดมศึกษาระยะยาว 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580).* กรุงเทพมหานคร: บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

ทินกร บัวชู ณัทกวี ศิริรัตน์ และประภาพร เมืองแก้ว. (2563). อนาคตภาพการจัดการศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตของมหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทยช่วง ค.ศ. 2020-2029. *วารสารพยาบาลตำรวจ*, 12(2), หน้า301-310.

Christiansen A. James. (2000). *Building The Innovative Organization: Management Systems that Encourage Innovation.* Hampshire: Macmillan Press.

การพัฒนาแพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

The Development of Online Measurement and Evaluation Platform of Central Examination Questions' Subjects of Mahachulalongkornrajavidyalaya University

[1]**พระครูศรีสิทธิบัณฑิต** [2]**อภิชาติ รอดนิยม**
[1]Phrakhrusrisitthibundit [2]Aphichart Rodniyom
[1]สำนักทะเบียนและวัดผล, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
[1]Office of Registration and Evaluation, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
[2]ส่วนเทคโนโลยีสารสนเทศ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
[2]Information Technology Division, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
[2]Corresponding Author, Email: apichat.rod@mcu.ac.th

Received January 9, 2024; **Revised** May 7, 2024; **Accepted:** June 30, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาแพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2) เพื่อประเมินผลการใช้แพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี กลุ่มตัวอย่างได้แก่ 1) ผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 2 ท่าน 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีการศึกษา จำนวน 3 ท่าน 3) บุคลากรเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องการจัดสอบรายวิชาข้อสอบกลาง จำนวน 50 ท่าน และ 4) นิสิตซึ่งลงทะเบียนเรียนในกลุ่มรายวิชาข้อสอบกลาง ในปีการศึกษา 2566 จำนวน 200 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) เว็บไซต์การวัดและประเมินผลรายวิชาข้อสอบกลางออนไลน์ 2) แบบประเมินเว็บไซต์การวัดและประเมินผลรายวิชาข้อสอบกลางออนไลน์ 3) แบบประเมินการใช้แพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาแพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีคุณสมบัติครบถ้วนในการใช้งาน มีระบบสร้างรายวิชา สามารถสร้างองค์ประกอบต่างๆ ของรายวิชา ควบคุมการแสดงผลรายวิชา มีระบบการสร้างบทเรียนรองรับการใส่เนื้อหาตามความต้องการของผู้สอน และคลังข้อสอบรายวิชาข้อสอบกลาง ที่ใช้ในการจัดสอบเป็นชุดตามมาตรฐานตัวชี้วัดของมหาวิทยาลัยเป็นแนวทางหนึ่งในการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียน ระบบการวัดและประเมินผลรายวิชาข้อสอบกลางออนไลน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความเหมาะสมต่อการนำมาใช้พัฒนารูปการณ์เรียนการสอน และการสอบ 2) ผลการ

ประเมินการใช้งานแพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ โดยผู้สอนและผู้เรียน โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยสรุป แพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นนวัตกรรมการศึกษาที่มีความเหมาะสมต่อการพัฒนาการเรียนรู้และตอบสนองการเรียนรู้ตลอดชีวิต

คำสำคัญ: แพลตฟอร์ม; ข้อสอบกลาง; การวัดและประเมินผลออนไลน์;

Abstract

This Article aimed to study 1) to develop the online measurement and evaluation platform of the central examination questions' subjects of Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2) to evaluate the result of using the online measurement and evaluation platform of the central examination questions' subjects of Mahachulalongkornrajavidyalaya University. This is a mixed method with the sample group that consists of 1) two executives of Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2) three experts in educational technology, 3) fifty personnel in making the central examination questions' subjects, and 4) two hundred students who register to learn the central examination questions' subjects of the year 2023/2566. The tools used for doing the research consist of 1) the website of online measurement and evaluation of the central examination questions' subjects, 2) the evaluation form of the website of online measurement and evaluation of the central examination questions' subjects, and 3) the evaluation form of using the platform of the online measurement and evaluation of the central examination questions's subjects of Mahachulalongkornrajavidyalaya University. The statistics used are percentage, mean, and standard deviation (S.D.). The research's result is as follows. 1) Development of an online measurement and evaluation platform Intermediate exam course Mahachulalongkornrajavidyalaya University Has completed features for use There is a course creation system. Able to create various elements of the course, control the display of the course There is a lesson creation system to support adding content according to the needs of the teacher. and the exam bank for the central examination subjects used in organizing a series of examinations according to the university's standard indicators is one way to raise the academic achievement of students. System for measuring and evaluating course evaluations for online central exams Mahachulalongkornrajavidyalaya University It is suitable for use in developing teaching and examination situations. 2) Results of the evaluation of the use of the online measurement and evaluation platform by teachers and students Overall, it is appropriate at the highest level. In summary, the online

measurement and evaluation platform Intermediate exam course Mahachulalongkornrajavidyalaya University It is an educational innovation that is suitable for developing learning and responding to lifelong learning.

Keywords: Platform; The central examination questions; Online Measurement and Evaluation

บทนำ

ในปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นสิ่งที่จำเป็นในการดำเนินงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับอุดมศึกษา จะต้องมีสการส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศให้มีศักยภาพยิ่งขึ้น สามารถนำความรู้ไปใช้ในการทำงานได้อย่างเหมาะกับคุณลักษณะของผู้เรียนยุคดิจิทัล ซึ่งบัณฑิตต้องมีศักยภาพที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง รับข้อมูลความรู้ และเทคโนโลยีที่ทันสมัยไปตลอดชีวิตการทำงาน และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศกลายเป็นคุณสมบัติที่ต้องมีและต้องใช้สำหรับบัณฑิตศตวรรษที่ 21 และเพื่อตอบสนองการเป็นมหาวิทยาลัยอิเล็กทรอนิกส์ (E-UNIVERSITY) เนื่องจากการทำงานเป็นสังคมของการแข่งขันจึงต้องอาศัยฐานความรู้และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (จารุมน หนูคง และณมน จีรังสุวรรณ, 2558) ซึ่งเป็นการก้าวสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี โดยการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมการศึกษาช่วยในการพัฒนาประเทศ เทคโนโลยีสารสนเทศจึงมีบทบาทสำคัญทางการศึกษาเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้บริหาร ผู้สอน และผู้เรียน ผู้อยู่ในยุคการเปลี่ยนผ่านความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และนวัตกรรม โดยการนำความรู้ทางเทคโนโลยีสารสนเทศ และอินเตอร์เน็ต มาปรับใช้ในการเรียนการสอน ในการผลิตสื่อ ข้อสอบ รวมถึงขั้นตอนการวัดและประเมินผลของผู้เรียนในรูปแบบดิจิทัลมากขึ้น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีนโยบายพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักธรรมทางศาสนา มุ่งพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้และทักษะในการพัฒนาปัญญาและคุณธรรมโดยอาศัยเครื่องมือด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ในแผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ระยะที่ 13 ระบุไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 1 จัดการศึกษา พัฒนาบัณฑิตให้มีคุณภาพและคุณธรรม เป้าประสงค์ที่ 1.3 อาจารย์มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในศาสตร์และสามารถบูรณาการพุทธนวัตกรรมกับกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม และยุทธศาสตร์ที่ 5 พัฒนาระบบการบริหารจัดการองค์กรตามหลักธรรมาภิบาล เป้าประสงค์ที่ 5.2 มีการบริหารจัดการด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา, ระยะที่ 13 (พ.ศ.2566 – 2570) และในแผนพัฒนาสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสเทศ ระยะที่ 12 ก็มีการบรรจุเรื่องดังกล่าวไว้ในยุทธศาสตร์ ข้อที่ 3 พัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อรองรับพันธกิจของมหาวิทยาลัย เป้าประสงค์ ข้อที่ 3.4 มีการเพิ่มขีดความสามารถและยกระดับสมรรถนะ ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและดิจิทัล (ICT Competencies) ของประชาคม มจร ให้สูงขึ้นและยั่งยืน (แผนพัฒนาสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ระยะที่ 12 (พ.ศ.2560 – 2564) ปัญหาของรูปแบบการเรียนการสอนและการวัดประเมินผลแบบดั้งเดิมมีข้อจำกัด เช่น การวัดและประมวลผลช้า ทำให้ผู้เรียนต้องรอผลการสอบ

นาน การวัดผลแบบจำกัด ทำให้รูปแบบการสอบแบบดั้งเดิมวัดผลได้เพียงบางแง่มุมของการเรียนรู้ การเข้าถึงจำกัด ทำให้ผู้เรียนต้องเดินทางไปที่มหาวิทยาลัยเพื่อเข้าสอบ การออกแบบการสอนแบบจำกัด ทำให้รูปแบบการวัดผลแบบดั้งเดิมจำกัดการออกแบบวิธีการสอนและการสอบ แพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ช่วยแก้ปัญหาเหล่านี้ การวัดผลและประมวลผลรวดเร็ว ทำให้ผู้เรียนสามารถทราบผลการสอบได้ทันที วัดผลได้หลากหลาย ทำให้แพลตฟอร์มรองรับรูปแบบการวัดผลที่หลากหลาย เข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา ทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าสอบผ่านอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ออกแบบการสอนได้ยืดหยุ่น ทำให้แพลตฟอร์มช่วยให้ผู้สอนออกแบบวิธีการสอนและการสอบได้หลากหลาย

เทคโนโลยีการวัดและประเมินผลออนไลน์ จึงเป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาระบบการสอบออนไลน์รายวิชาข้อสอบกลาง ที่สอดคล้องกับสภาพบริบทของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กับทั้งมหาวิทยาลัยสามารถกำกับ ดูแล ปรับปรุง พัฒนาระบบได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับการจัดการศึกษา และเพื่อให้อาจารย์ในมหาวิทยาลัยสามารถพัฒนาสื่อการเรียนการสอนในรายวิชาที่สอนตามความต้องการได้ เป็นการยกระดับการจัดการศึกษาและการวัดประเมินผลมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเพื่อให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาการศึกษาระดับนานาชาติ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาแพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. เพื่อประเมินผลการใช้แพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาแพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (mixed method research) ประชากรในการวิจัย ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราวิทยาลัย 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีการศึกษา 3) บุคลากรเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องการจัดสอบรายวิชาข้อสอบกลาง 4) นิสิตซึ่งลงทะเบียนเรียนในกลุ่มรายวิชาข้อสอบกลาง พื้นที่การวิจัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยวิจัยเจาะลึกในกลุ่มนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งลงทะเบียนเรียนในกลุ่มรายวิชาข้อสอบกลาง จำนวน 500 รูป/คน ในปีการศึกษา 2566 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบประเมินแพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำหรับผู้สอน , แบบประเมินแพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหา

จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำหรับนิสิต ที่ใช้งานแพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โดยผู้วิจัย แบ่งเป็นการวิจัย 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การพัฒนาแพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

1. ขั้นตอนการดำเนินการในการวิจัยระยะที่ 1 นี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1.1. การรวบรวมข้อสอบตามมาตรฐานของรายวิชาข้อสอบกลางจากสำนักทะเบียนและวัดผล ซึ่งได้รับอนุญาตแล้ว

1.2. การจัดทำเว็บไซต์การวัดและประเมินผลรายวิชาข้อสอบกลางออนไลน์

1.3. การอัพโหลดข้อสอบขึ้นสู่เว็บไซต์การวัดและประเมินผลรายวิชาข้อสอบกลางออนไลน์ เพื่อออกแบบคลังข้อสอบของรายวิชาข้อสอบกลาง

1.4. การจัดชุดข้อสอบตามมาตรฐานการสอบรายวิชาข้อสอบกลางของมหาวิทยาลัย

1.5. การจัดทำคู่มือการใช้เว็บไซต์การวัดและประเมินผลรายวิชาข้อสอบกลางออนไลน์

1.6. การประเมินเว็บไซต์การวัดและประเมินผลรายวิชาข้อสอบกลางออนไลน์ โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ซึ่งประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีทางการศึกษา ผู้บริหารมหาวิทยาลัย บุคลากรสำนักทะเบียนและวัดผล และอาจารย์ผู้สอนรายวิชาข้อสอบกลาง เป็นผู้ประเมินและให้คำแนะนำก่อนที่จะนำไปทดลองและใช้จริง

2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เว็บไซต์การวัดและประเมินผลรายวิชาข้อสอบกลางออนไลน์ และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบประเมินเว็บไซต์การวัดและประเมินผลรายวิชาข้อสอบกลางออนไลน์

3. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ได้แก่ เว็บไซต์การวัดและประเมินผลรายวิชาข้อสอบกลางออนไลน์ และแบบประเมินเว็บไซต์การวัดและประเมินผลรายวิชาข้อสอบกลางออนไลน์

4. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่แบบประเมินเว็บไซต์การวัดและประเมินผลรายวิชาข้อสอบกลางออนไลน์

5. การวิเคราะห์ข้อมูลผลการประเมินเว็บไซต์การวัดและประเมินผลรายวิชาข้อสอบกลางออนไลน์ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าร้อยละ

ระยะที่ 2 การประเมินผลการใช้แพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

1. ขั้นตอนการดำเนินการในการวิจัยระยะที่ 2 นี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1.1 การประชาสัมพันธ์ผู้บริหารบุคลากร และเจ้าหน้าที่ทุกส่วนจัดการศึกษา ในเรื่องการใช้งานแพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

1.2 ทดลองใช้งานแพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

1.3 การนิเทศติดตาม การใช้งานแพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อนิเทศติดตาม ให้การช่วยเหลือ ตลอดจนสอบถามสภาพปัญหาและข้อเสนอแนะ ในการปรับปรุง

1.4 การประเมินผลการใช้งานแพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จะทำการประเมิน 2 ส่วน ได้แก่ ประเมินแพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำหรับผู้สอน และสำหรับนิสิต

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบประเมินแพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำหรับผู้สอน และสำหรับนิสิต

2.3 การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ได้แก่ แบบประเมินแพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำหรับผู้สอน และสำหรับนิสิต

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์	ผลการศึกษา
1. เพื่อพัฒนาแพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	● เว็บไซต์การวัดและประเมินผลรายวิชาข้อสอบกลางออนไลน์ ออกแบบพร้อมใช้งานบนแพลตฟอร์มตามมาตรฐานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ● เว็บไซต์การวัดและประเมินผลรายวิชาข้อสอบกลางออนไลน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยโดยผู้เชี่ยวชาญ โดยรวมพบว่าทุกด้านมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด
2. เพื่อประเมินผลการใช้แพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	● แพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประเมินผลประสิทธิภาพโดยผู้สอนและผู้สอนจ รวม 510 รูป/คน แบ่งเป็นผู้สอน จำนวน 10 รูป/คน และนิสิตจำนวน 500 รูป/คน ● แพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการประเมินประสิทธิภาพของผู้สอน โดยรวมพบว่าทุกด้านมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดได้ แก่ 1) ด้านการทำงานของเว็บไซต์ 2) ด้านความสะดวกต่อการใช้งาน 3) ด้านทำให้

	เกิดความประหยัดทรัพยากร 4) ด้านทำให้เกิดความรวดเร็วในการจัดการ และ 5) ด้านประสิทธิภาพ และความเป็นสากล ● แพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการประเมินประสิทธิภาพของผู้เรียน โดยรวมพบว่าทุกด้านมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ 1) ด้านการทำงานของเว็บไซต์ 2) ด้านความสะดวกต่อการใช้งาน 3) ด้านทำให้เกิดความรวดเร็วในการจัดการ และ 4) ด้านประสิทธิภาพ และความเป็นสากล

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ การพัฒนาแพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดังนี้

1. จากผลการวิจัยพบว่าเว็บไซต์การวัดและประเมินผลรายวิชาข้อสอบกลางออนไลน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดังกล่าวมีคุณสมบัติครบถ้วนในการใช้งาน เช่น ระบบ CMS (ระบบบริหารจัดการข้อมูลข่าวสารภายในเว็บไซต์) ระบบ LMS (ระบบจัดการเรียนการสอนในรูปแบบ e-Learning) ซึ่งภายในประกอบด้วย มีระบบสร้างรายวิชา และสามารถสร้างองค์ประกอบต่างๆ ของรายวิชา มีระบบควบคุมการแสดงผลรายวิชา มีระบบสร้างบทเรียนรองรับการใส่เนื้อหาตามความต้องการของผู้สอน มีเครื่องมือส่งเสริมการเรียน เช่น หน้าต่างประกาศข่าว กระดานข่าว ห้องสนทนา ปฏิทินส่วนตัว มีระบบควบคุมห้องเรียน มีระบบการสร้างและบริหารจัดการคลังข้อสอบ มีความเหมาะสมกับการจัดการเรียนการสอนในยุคปัจจุบัน ลดความยุ่งยากของรูปแบบการวัดและประเมินผลแบบเดิม สามารถประหยัดทรัพยากรได้จำนวนมาก เช่น งบประมาณ สถานที่ เวลา บุคลากร และอุปกรณ์ และมีข้อดีหลายประการ เช่น ประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ประหยัดค่าใช้จ่ายในการอำนวยการ ประหยัดค่าใช้จ่ายในวัสดุสิ้นเปลือง สะดวกต่อผู้เรียนที่ไม่สามารถมาสอบได้ ช่วยให้ผู้เรียนสามารถสอบได้ในเวลาและสถานที่ที่เหมาะสมกับตนเอง ลดความเครียดให้กับผู้เรียน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การสอบออนไลน์ยังมีข้อจำกัดบางประการ เช่น ปัญหาการทุจริต การละเมิดลิขสิทธิ์ เป็นต้น สอดคล้องกับ วีระศักดิ์ วีระวงศ์ ได้วิจัยเรื่อง การบริหารระบบการจัดการการสอบออนไลน์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหา วิทายลัยแห่งชาติลาว โดยใช้โปรแกรม Moodle พบว่า ผู้ใช้ระบบมีความพึงพอใจการสอบออนไลน์ในระดับมาก สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อสนับสนุนการทำงานของผู้ปฏิบัติ และสนับสนุนการตัดสินใจของผู้บริหารได้เป็นอย่างดี (วีระศักดิ์ วีระวงศ์, 2554)

2. จากผลการวิจัยที่พบว่า การประเมินแพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดในทุกด้าน โดยให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้พิจารณาประเมินและให้คำแนะนำก่อนที่จะมีการเปิดระบบให้ใช้งานจริง จากนั้นจึงทำการปรับปรุงแก้ไข และนำไปทดลองใช้ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นวิธีการพัฒนางานที่เป็นระบบสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนารูปแบบหรือพัฒนานวัตกรรมของ บุญชม ศรีสะอาดที่ได้เสนอ 2 ขั้นตอนในการพัฒนารูปแบบได้แก่ การพัฒนารูปแบบ และการทดสอบประสิทธิภาพประสิทธิผลของ

รูปแบบ โดยผู้วิจัยมีแนวคิดที่จะช่วยเหลือผู้สอน ให้ผู้สอนใช้เป็นเครื่องมือในการวัดผลประเมินผล โดยกำหนดให้นิสิตได้ฝึกทำข้อสอบออนไลน์ ก่อนเรียน ระหว่างเรียน หรือหลังการเรียนเสร็จสิ้นในแต่ภาคการศึกษา โดยให้เป็นมาตรฐานตัวชี้วัดเดียวกันทำให้นิสิตได้ฝึกทำข้อสอบมาตรฐาน ผ่านระบบออนไลน์ได้ทุกที่ ทุกเวลา สามารถฝึกทำได้หลายๆ ครั้ง ทราบผลการทดสอบได้ทันที ทำให้เกิดความคุ้นเคยในตัวข้อสอบ และนำผลการทดสอบไปทบทวนเนื้อหาการเรียนรู้ของตนได้อย่างถูกต้อง ก่อนสอบจริงตามประกาศของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำให้แพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลรายวิชาข้อสอบกลางออนไลน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตอบประสิทธิภาพในทุกด้านของการประเมิน เช่น ด้านการทำงานของเว็บไซต์ ด้านความสะดวกต่อการใช้งาน ด้านทำให้เกิดความรวดเร็วในการจัดการ และ ด้านประสิทธิภาพ และความเป็นสากล (บุญชม ศรีสะอาด, 2533) ซึ่งสอดคล้องกับสุชาดา กรเพชรปาณี และคณะ ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบบริหารจัดการข้อสอบ การสอบออนไลน์และการประเมินผลการศึกษาผ่านอินเทอร์เน็ต ประเมินความพึงพอใจของนักเรียนอยู่ในระดับดี และการพัฒนาการสอบออนไลน์ ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบการสอบที่มีประสิทธิภาพครอบคลุมทั้งด้านความเหมาะสม ความน่าเชื่อถือ และความพึงพอใจของผู้เรียน เช่น พัฒนาระบบป้องกันการทุจริต พัฒนาระบบตรวจสอบความถูกต้องของคำตอบ พัฒนาระบบที่อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียน เช่นแอพพลิเคชั่นระบบสอบผ่านมือถือ เป็นต้น (สุชาดา กรเพชรปาณี และคณะ, 2559)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การพัฒนาแพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นจากการพัฒนาใน 3 ด้านดังนี้

1) ด้านผู้เรียน เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ต้องให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก เนื่องจากผู้เรียนเป็นผู้ใช้งานหลักของระบบการเรียนการสอนออนไลน์ การวิจัยพบว่าประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน ระดับความพึงพอใจ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ รวมถึงความยืดหยุ่นและการเข้าถึงแพลตฟอร์มได้อย่างทั่วถึง ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเรียนรู้

2) ด้านผู้สอน เป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบสำคัญที่มีบทบาทในการสนับสนุนและผลักดันให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จ งานวิจัยชี้ให้เห็นว่าประสิทธิภาพการสอน การออกแบบและการนำเสนอเนื้อหา การติดตามและประเมินผลผู้เรียน การสนับสนุนผู้เรียน รวมถึงความพึงพอใจของผู้สอนในการใช้งานระบบ มีความสำคัญต่อคุณภาพของการเรียนการสอนออนไลน์เป็นอย่างมาก

3) ด้านแพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลรายวิชาข้อสอบกลางออนไลน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นรากฐานสำคัญที่รองรับการเรียนการสอนออนไลน์ งานวิจัยพบว่าประสิทธิภาพของระบบ ความปลอดภัยและความเป็นส่วนตัว ความง่ายในการใช้งาน ความสามารถในการบูรณาการกับระบบอื่นๆ และความยืดหยุ่นในการปรับขยายขนาดตามความต้องการ เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสบการณ์และความพึงพอใจของทั้งผู้เรียนและผู้สอน

ในภาพรวมงานวิจัยชี้ให้เห็นว่าแพลตฟอร์มการวัดประเมินผลออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องบูรณาการองค์ประกอบจากทั้ง 3 ด้านเข้าด้วยกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและสามารถสะท้อนสถานการณ์จริงได้อย่างแม่นยำ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพของระบบการ

เรียนการสอนออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การออกแบบแพลตฟอร์มที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิผลสูงสุด

ความสัมพันธ์ระหว่างด้านผู้เรียน ด้านผู้สอน และด้านแพลตฟอร์ม LMS และ CMS สามารถแสดงได้ในรูปแบบตารางดังนี้:

องค์ประกอบ	ด้านผู้เรียน	ด้านผู้สอน	ด้านแพลตฟอร์ม
ประสบการณ์การเรียนรู้	✓	✓	✓
ความพึงพอใจ	✓	✓	✓
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	✓	✓	✓
การมีส่วนร่วม	✓	✓	✓
ความยืดหยุ่นและการเข้าถึง	✓		✓
ประสิทธิภาพการสอน		✓	✓
การออกแบบและนำเสนอเนื้อหา		✓	✓
การติดตามและประเมินผล		✓	✓
การสนับสนุนผู้เรียน		✓	✓
ความพึงพอใจในการใช้งานระบบ		✓	✓
ประสิทธิภาพของระบบ			✓
ความปลอดภัยและความเป็นส่วนตัว			✓
ความง่ายในการใช้งาน	✓	✓	✓
ความสามารถในการบูรณาการ			✓
ความยืดหยุ่นและการปรับขยาย			✓

จากตารางนี้ เราสามารถเห็นได้ว่า:

ด้านผู้เรียนมีความสัมพันธ์กับประสบการณ์การเรียนรู้ ความพึงพอใจ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การมีส่วนร่วม และความยืดหยุ่นและการเข้าถึงของแพลตฟอร์ม LMS และ CMS

ด้านผู้สอนมีความสัมพันธ์กับประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน ความพึงพอใจ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การมีส่วนร่วม และความง่ายในการใช้งานของแพลตฟอร์ม LMS และ CMS

ด้านแพลตฟอร์ม LMS และ CMS มีความสัมพันธ์กับทุกองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนและประสบการณ์ของผู้ใช้งาน

บทสรุป

แพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นนวัตกรรมการศึกษาที่มีความเหมาะสมต่อการพัฒนาการเรียนรู้และตอบสนองการเรียนรู้ตลอดชีวิตรูปแบบการสอบออนไลน์มีความเหมาะสมกับการจัดการเรียนการสอนในยุคปัจจุบัน ลดความยุ่งยากของรูปแบบการวัดและประเมินผลแบบเดิม สามารถประหยัดทรัพยากรได้จำนวนมาก เช่น งบประมาณ สถานที่ เวลา บุคลากร และอุปกรณ์ และมีข้อดีหลายประการ เช่น

ประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ประหยัดค่าใช้จ่ายในการอำนวยการ ประหยัดค่าใช้จ่ายในวัสดุสิ้นเปลือง สะดวกต่อผู้เรียนที่ไม่สามารถมาสอบได้ ช่วยให้ผู้เรียนสามารถสอบได้ในเวลาและสถานที่ที่เหมาะสมกับตนเอง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรกำหนดนโยบายให้นำแพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ ไปใช้กับทุกส่วนจัดการศึกษาทั่วประเทศ และในรายวิชาต่าง ๆ

2) จัดอบรม พัฒนาบุคลากร ให้สามารถใช้แพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ ได้อย่างทั่วถึง

3) นำไปบูรณาการกับการเรียนการสอน และการวัดประเมินผล กับระบบสอนออนไลน์ อย่างครบวงจร

2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) ควรพัฒนาแพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้มีความเสถียรและปลอดภัย

2) ควรพัฒนาแพลตฟอร์มการวัดและประเมินผลออนไลน์ รายวิชาข้อสอบกลางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้ครอบคลุมทุกมิติ

3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) การพัฒนาระบบปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อใช้ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

- งานวิจัยเรื่องการพัฒนาแพลตฟอร์มการวัดประเมินผลจะให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยสำคัญที่ต้องพิจารณาจากมุมมองของผู้เรียน ผู้สอน และแพลตฟอร์ม สามารถนำมาใช้ในการออกแบบและพัฒนาระบบ AI ให้มีความแม่นยำและครอบคลุมมากขึ้น
- ตัวอย่างเช่น ระบบ AI สามารถนำข้อมูลด้านผู้เรียน เช่น ประสบการณ์ พฤติกรรมการมีส่วนร่วม ผลสัมฤทธิ์ มาใช้ในการประเมินผลการเรียนรู้ด้วยวิธีการต่างๆ ที่เหมาะสม

2) การพัฒนาเครื่องมือวัดและประเมินผลการเรียนรู้แบบใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับบริบทของศตวรรษที่ 21

- องค์ประกอบต่างๆ ที่ผลงานวิจัยระบุ สามารถนำมาเป็นกรอบในการออกแบบเครื่องมือวัดและประเมินผลรูปแบบใหม่ๆ ที่ทันสมัยและสอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน
- เช่น สามารถพัฒนาเครื่องมือที่ผสมผสานการประเมินจากหลายมิติ ทั้งจากผู้เรียน ผู้สอน และประสิทธิภาพของแพลตฟอร์ม เพื่อให้ได้ผลการประเมินที่ครอบคลุมและแม่นยำ

3) การวิจัยและพัฒนาระบบการให้ข้อเสนอแนะ (Feedback) ที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้ออนไลน์

- ข้อมูลจากด้านต่างๆ ในงานวิจัย เช่น พฤติกรรมผู้เรียน ปัญหา/อุปสรรคของผู้เรียน สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาระบบให้ข้อเสนอแนะที่เหมาะสมและตรงจุด
- ระบบสามารถนำข้อมูลด้านผู้สอน เช่น แนวทางการสอน วิธีการนำเสนอเนื้อหา มาใช้ในการให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

- การวิจัยและพัฒนาระบบติดตามผลการเรียนรู้ (Learning Analytics) เพื่อใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน
- องค์ประกอบและตัวชี้วัดต่างๆ ที่ระบุในงานวิจัย สามารถนำมาใช้ในการกำหนดสิ่งที่ต้องเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ เพื่อติดตามผลการเรียนรู้
- เช่น สามารถติดตามข้อมูลด้านผู้เรียน เช่น ระดับการมีส่วนร่วม ผลสัมฤทธิ์ ความพึงพอใจ และนำมาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน

เอกสารอ้างอิง

จารุมน หนูคง และณมน จีรังสุวรรณ. (2558). การออกแบบรูปแบบการฝึกอบรมแบบผสมผสานร่วมกับการสอนแบบ MOOC เพื่อพัฒนาทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยีสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต. *วารสารวิชาการครุศาสตร์อุตสาหกรรม พระจอมเกล้าพระนครเหนือ.* 6(1), หน้า 105-113.

บุญชม ศรีสะอาด. (2533). การพัฒนาการวิจัยโดยใช้รูปแบบ. *วารสารการวิจัยทางการศึกษา*, 20(2), หน้า 19-25.

ไพรศาล ลุนใต้. (2550). การศึกษาทัศนคติของอาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือเกี่ยวกับการนำระบบอีเลิร์นนิ่ง (e-Learning) มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต*: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.

วีระศักดิ์ วีระวงศ์.(2554). การบริหารระบบการจัดการสอบออนไลน์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว. *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.

สุชาดา กรเพชรปาณี. (2559). การพัฒนาโปรแกรมการทดสอบแบบปรับเหมาะด้วยคอมพิวเตอร์สำหรับการจัดสอบ O-NET. *วิทยาการวิจัยและวิทยาการปัญญา.* 14(1), หน้า 14-31.

ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การธำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา

The Dhamma-seats, The Buddhist Scriptures Boxes, The Lanna Traditional Altars (Sattaphan): The Preservation of Identity, Values, and the Management of the National Cultural-Wisdom Heritage by the Communities in Lanna

[1]พระนคร ปรังฤทธิ์ [2]พระทิพย์พนากรณ์ เลาลี [3]พระธีทัต แจ้ใจ [4]ประทีป พืชทองหลาง

[1]Phra Nakorn Pragnrit, [2]Phra Tippanakorn Laolee, [3]Phra Theethat Jaejai and [4]Prateep Peuchthonglang

[12]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาเขตเชียงใหม่

[12]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

[3]นักวิจัยอิสระ

[3]Independance Researcher

[4]มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

[4]Rajamangala University of Technology Lanna

[4]Corresponding Author, Email: chaijaipra@rmutl.ac.th

Received January 10, 2024; **Revised** June 25, 2024; **Accepted:** June 30, 2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติ ความสำคัญ และคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา 2) เพื่อศึกษารูปแบบของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา 3) เพื่อศึกษากลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเอกสาร ร่วมกับการสำรวจภาคสนาม การสัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม พื้นที่วิจัย คือ วัดในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และลำปาง จังหวัดละ 20 วัด รวม 60 วัด ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้แทนพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านช่างล้านนา นักวิชาการด้านพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรม จำนวน 30 รูป/คน โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 3 ชนิด คือ แบบสำรวจภาคสนาม แบบสัมภาษณ์ และแนวทางการสนทนากลุ่ม ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา แล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1. ธรรมาสน์ คือ แท่นนั่งของพระสงฆ์เพื่อแสดงธรรมเทศนา ส่วนตู้คัมภีร์ธรรม คือ หีบหรือตู้สำหรับใส่คัมภีร์ใบลานซึ่งบันทึกเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา เช่น พระไตรปิฎก คำสอน ชาดก ตำนาน อานิสงส์ ตำรา เป็นต้น สำหรับสัตตภัณฑ์ คือแท่นเชิงเทียนที่มียอดเรียงลดหลั่นกัน 7 ยอด สำหรับจุดเทียนถวายเป็นพุทธบูชาตั้งไว้ด้านหน้าพระประธานในวิหาร อุโบสถ และเจดีย์ ทำ

ด้วยไม้ประดับด้วยลวดลายศิลปะต่างๆ ตามลักษณะภูมิปัญญาเชิงช่างล้านนา 2. ธรรมมาสน์มี 3 รูปแบบ ได้แก่ ทรงปราสาทยอด ทรงปราสาทหลังคาตัดไม่มียอด แบบฐานสูงทรงกรวย ตู้คัมภีร์ธรรมมี 2 รูปแบบ ได้แก่ แบบตู้คัมภีร์ธรรม แบบหีบคัมภีร์ธรรม ซึ่งแบบที่ 2 นี้ มีแบบย่อยอีก 3 คือ ทรงปราสาท ทรงลุ้ง ทรงสี่เหลี่ยม และสัตตภัณฑ์มี 6 รูปแบบ ได้แก่ สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม ห้าเหลี่ยม โค้งครึ่งวงกลม แบบบันไดแก้ว และ แบบเสา 3. กลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนาได้แก่ 1) การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 2) การจัดการคน 3) การจัดการพื้นที่เรียนรู้ 4) การจัดการเครือข่าย
คำสำคัญ: การธำรงอัตลักษณ์; ตู้คัมภีร์; ธรรมาสน์; มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม; สัตตภัณฑ์

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the history, significance, and value of Dhamma seats, Buddhist scriptures boxes, and Lanna traditional altars (Sattaphan); 2) to examine the form of Dhamma seats, Buddhist scriptures boxes, and Lanna traditional altars (Sattaphan); and 3) to explore the mechanisms of identity preservation and management of national cultural-wisdom heritage employed by communities in Lanna. The study was a qualitative research approach, utilizing document research alongside field surveys, interviews, and group discussions. A total of 60 temples comprised of 20 temples in each province participated in the study. The key informants comprised 30 representatives, including monks, community leaders, local scholars, Lanna craftsmen, and scholars of Buddhism, arts, and culture, selected through purposive sampling based on specific criteria. Three research tools - field surveys, interviews, and group discussions - were employed. Subsequently, the obtained data underwent analysis and synthesis, resulting in categories, academic seminars, and descriptive reports. The results of the research were as follows: 1) Dhamma seats served as platforms for monks to deliver sermons, but Buddhist scripture boxes functioned as containers for storing Palm leaf scriptures documenting Buddhist stories such as Tripitaka, teachings, Chataka, legends, virtues, and texts. Lanna traditional altars (Sattaphan) were candlestick platforms with seven cascading peaks, used for lighting candles as Buddhist offerings, positioned in front of the presiding Buddha in Chanting halls, Ordination halls, and Chedis. These altars were constructed from ornamental plants with diverse art patterns reflecting Lanna's craftsmanship. 2) Dhamma seats exhibited three types: (1) castle top shape, (2) castle shape with the roof cut without a top, and (3) high base conical type. Dhamma boxes comprised two types: (1) Dhamma boxes type and (2) Dhamma casket type. The latter included three sub-types: castle shape, Lung shape, and square shape. Lanna traditional altars

(Sattaphan) comprised six types: (1) triangle, (2) square, (3) pentagonal, (4) semicircular arch, (5) glass staircase, and (6) pillar. 3) Mechanisms for identity preservation and management of national cultural-wisdom heritage employed by communities in Lanna included (1) cultural-wisdom heritage management, (2) people management, (3) learning space management, and (4) network management.

Keywords: The Preservation of Identity; The Dhamma seats; The Buddhist Scriptures Boxes; Cultural-Wisdom Heritage; The Lanna Traditional Altars (Sattaphan)

บทนำ

ดินแดนล้านนามีงานศิลปกรรมทางพุทธศาสนาประเภทเครื่องสักการะที่ชาวล้านนาสร้างสรรค์ขึ้นจากความศรัทธาสำหรับใช้ประโยชน์ในการประกอบพิธีกรรม การจัดเก็บคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และการประดับตกแต่ง เช่น ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ หอไตร เป็นต้น (มณี พยอมยงค์และศิริรัตน์ อาสนะ, 2538) ถ้าหากมีความเก่าแก่โบราณและมีลวดลายวิจิตรสวยงาม ย่อมเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวตลอดจนถึงนักวิชาการ นักวิจัย และผู้ชื่นชอบของเก่าอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมกระแสการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัฒนธรรม (ประทีป พืชทองหลางและคณะ, 2558, 2560, 2561; และนคร ปรังฤทธิ์ และคณะ, 2563) งานศิลปกรรมเหล่านี้เป็นสิ่งสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นและบ่งบอกถึงคติความเชื่อ ค่านิยม และโลกทัศน์เฉพาะกลุ่มของชาวล้านนาที่แตกต่างจากวัฒนธรรมอื่น นอกจากนั้น ยังมีคุณค่าต่อจิตใจและสังคมในด้านต่างๆ จึงเป็นเหตุให้ชาวล้านนาได้พัฒนาสร้างสรรค์มาอย่างต่อเนื่องและธำรงไว้เป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นสืบมา สิ่งที่น่าสนใจศึกษาวิจัยคือกลไกในการธำรงอัตลักษณ์ คุณค่า ภูมิปัญญาเชิงช่าง และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของงานพุทธศิลปกรรมประเภทธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ เนื่องจากเป็นเครื่องสักการะอย่างหนึ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นจากศรัทธาแล้วนำมาใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ คือธรรมาสน์ใช้เป็นสถานที่นั่งแสดงธรรมของพระสงฆ์ล้านนา (ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และธนิกานต์ วรธรรมานนท์, 2559; กาญจนา ชลศิริและวัชระ กว้างไชย์, 2561) ตู้คัมภีร์ธรรมใช้จัดเก็บคัมภีร์ใบลานซึ่งบันทึกคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าสำหรับให้พระสงฆ์ใช้อ่านแสดงธรรม และสัตตภัณฑ์ใช้สำหรับจุดเทียนบูชาพระรัตนตรัยตามจารีตล้านนา จึงจัดเป็นเครื่องสักการะอย่างหนึ่งที่มีบทบาทในการเป็นสื่อแสดงออกถึงความศรัทธาที่มีต่อพุทธศาสนาของชาวล้านนา (พระมหาจรัญ ยาวินัน, 2549)

ในเขตจังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง พบวัดจำนวนมากที่ยังคงรักษาเครื่องสักการะดังกล่าวไว้อย่างดี บางวัดมีสภาพสมบูรณ์สวยงาม บางวัดมีสภาพชำรุดทรุดโทรม บางวัดได้รับการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุจากกรมศิลปากร บางวัดยังใช้งานทางวัฒนธรรมอยู่ตามปกติ (ประทีป พืชทองหลางและคณะ, 2555; 2560; 2563) แต่บางวัดจัดเก็บรักษาไว้เป็นพิพิธภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยวในชุมชน โดยแต่ละวันจะมีนักท่องเที่ยว นักวิจัย นักวิชาการและนักศึกษาที่สนใจมาศึกษาเยี่ยมชมจำนวนมาก เพราะวัดจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัฒนธรรม จนทำให้เกิดกระแสการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัฒนธรรมในชุมชน เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงกลไกการธำรงอัต

ลักษณ์ภูมิปัญญาเชิงช่างและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ต้องได้รับการจัดการอย่างเป็นระบบโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน (กรรณิกา คำดี, 2558; พระนคร ปรังฤทธิ์และคณะ, 2565)

บทความวิจัยนี้ นำเสนอผลการสืบค้นและจัดเก็บข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ไม่ได้เน้นเฉพาะงานพุทธศิลปกรรมที่อายุเก่าแก่เท่านั้น แต่ยังสืบค้นของใหม่ที่ถูกสร้างและนำกลับมาใช้ตามบทบาทดั้งเดิม โดยการจัดเก็บข้อมูลเป็นการสุ่มเก็บหรือเก็บเพิ่มเติมจากข้อมูลเดิมที่มีอยู่แล้ว นอกจากนั้นยังสนับสนุนส่งเสริมให้งานพุทธศิลปกรรมบางชนิดได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติในสาขางานช่างฝีมือดั้งเดิม ประเภทงานศิลปกรรมพื้นบ้าน โดยสำนักมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม อันจักเป็นการยกระดับการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้มีคุณค่าและมีระบบแบบแผนในการธำรงรักษาที่ได้มาตรฐานสากลมากขึ้น (พระสุธีรัตนบัณฑิต, 2564) การจัดเก็บข้อมูลครั้งนี้ได้รับความร่วมมือจากพระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ช่างล้านนา ตลอดจนถึงหน่วยงานและองค์กร ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เป็นอย่างดี เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ชมรมสล่าล้านนา สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด เป็นต้น ซึ่งหน่วยงานเหล่านั้นสามารถนำไปเป็นแนวทางกำหนดนโยบายในการธำรง พัฒนาและสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจฐานทุนทางวัฒนธรรมที่สร้างผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อศึกษาประวัติ ความสำคัญ และคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา 2) เพื่อศึกษาลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา

3) เพื่อศึกษากลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” โดยชุมชนในล้านนา

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่วิจัย คือ วัดในจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง และลำพูนที่มีธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ล้านนาจังหวัดละ 20 แห่ง รวม 60 แห่ง ธรรมาสน์ 50 ชิ้น ตู้คัมภีร์ธรรม 103 ตู้ สัตตภัณฑ์ 60 ชิ้น (ดังตารางที่ 1) ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก สนทนากลุ่ม และร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับพุทธศิลป์ รวมทั้งสิ้น 30 รูป/คน ประกอบด้วยผู้แทนพระสงฆ์ พระสงฆ์ 22 รูป ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน 4 คน นักวิชาการด้านพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมจำนวน 4 รูป/คน ช่างล้านนา 2 คน โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ โดยต้องมีประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ สัตตภัณฑ์ล้านนาและพุทธศิลป์จนเป็นที่ปรากฏ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 3 ชนิด แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ และแนวทางการสนทนากลุ่ม สำหรับใช้เก็บข้อมูลในพื้นที่ และสัมภาษณ์เชิงลึก (Deep Interview) เพื่อประเมินและศึกษากลไกการธำรงอัตลักษณ์ ภูมิปัญญาเชิงช่างและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่เหมาะสม หลังจากนั้น ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากพื้นที่ทั้งหมดโดยใช้การ

วิเคราะห์เนื้อหา ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ แล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา แล้วเผยแพร่ความรู้ผ่านบทความวิจัยในวารสารวิชาการระดับชาติและจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ พร้อมชุดความรู้ต่อไป อนึ่ง งานวิจัยเรื่องนี้ ได้ผ่านการพิจารณารับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หมายเลขใบรับรอง ว.96/2566 ลงวันที่ 20 มีนาคม 2566

ตารางที่ 1 จำนวนพื้นที่ วัดและงานพุทธศิลป์ที่ศึกษา

จังหวัด/วัด	ธรรมาสน์	ตู้คัมภีร์ธรรม	สัตตภัณฑ์
เชียงใหม่ (21)	17	26	14
ลำพูน (21)	18	46	24
ลำปาง (19)	15	31	24
รวม	**50**	**103**	**62**

ผลการศึกษา

งานวิจัยเรื่อง “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การธำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา” สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อได้ดังนี้

1. ประวัติ ความสำคัญ และคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา

ธรรมาสน์ คือ แท่นนั่งของพระสงฆ์เพื่อแสดงธรรมเทศนา มีลักษณะยกพื้นสูงกว่าที่นั่งของผู้ฟังทำด้วยไม้รูปทรงปราสาทขนาดสมส่วน มั่นคง แข็งแรง และประดับด้วยลวดลายศิลปะต่างๆ ตามลักษณะภูมิปัญญาเชิงช่างล้านนา บางแห่งเรียกว่าแท่นเทศน์ แท่นธรรมาสน์ หรือปราสาทแก้ว จัดเป็นเครื่องสักการบูชาประเภทสิ่งของเครื่องใช้ในพิธีเทศนาธรรมแบบล้านนา ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ถูกสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยและเป็นเครื่องสักการะสำหรับบูชาพระรัตนตรัยโดยเฉพาะพระพุทธเจ้ากับพระธรรมอันเป็นสรณะที่เคารพบูชาสูงสุด โดยธรรมาสน์ มีความสำคัญในการใช้ประโยชน์เพื่อเป็นที่นั่งเทศนาธรรมของพระสงฆ์ที่มีลักษณะสอดคล้องกับพระวินัยหลักธรรมเทศนาปฏิสังยุต สิกขาบทที่ 12-14 ว่า

สิกขาบทที่ 12 ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรานั่งอยู่บนแผ่นดิน จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ที่นั่งอยู่บนอาสนะ (ผ้าหรือเครื่องปูนั่ง)

สิกขาบทที่ 13 ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรานั่งอยู่บนอาสนะต่ำ จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ที่นั่งบนอาสนะสูง

สิกขาบทที่ 14 ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรายืนอยู่จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ที่นั่งอยู่

ดังนั้น ธรรมาสน์ในวัฒนธรรมล้านนาจึงมีลักษณะยกพื้นขึ้นสูงกว่าพื้นที่นั่งของผู้ฟังที่นั่งอยู่ด้านล่าง โดยมีแนวคิดสอดคล้องกับหลักพระวินัยที่กำหนดให้พระสงฆ์ผู้เทศนาธรรมจะต้องนั่งอยู่บนพื้นที่ที่สูงกว่าผู้ฟังเสมอ เนื่องจากการเทศนาธรรมเป็นการสอนธรรมะเพื่อขัดเกลาจิตใจให้เบาบางจนสามารถลดละกิเลสได้ ถ้าผู้ฟังยังมีทิฏฐิมานะถือตัวอยู่จักทำให้ไม่เปิดใจน้อมรับคำสอน แต่การที่ผู้ฟังยอมนั่งลงบนพื้นที่ที่ต่ำกว่าพระสงฆ์ผู้เทศนาธรรม ย่อมแสดงให้เห็นถึงการผ่อนคลายทิฏฐิมานะ

พร้อมที่จะเปิดใจยอมรับฟังคำสอนและมีความเคารพนอบน้อมต่อผู้เทศนาธรรม จึงทำให้การเทศนาธรรมในครั้งนั้น ประสบผลสำเร็จ ผู้ฟังมีความตั้งใจฟังจนเกิดความศรัทธาในพระรัตนตรัย มีสัมมาทิฏฐิเห็นชอบตามธรรมและนำธรรมะไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันโดยไม่ลังเลสงสัย นอกจากนั้น ชาวล้านนายังถือเอาธรรมาสน์เป็นสัญลักษณ์แทนพระธรรมอันเป็นรัตนะองค์ที่ 2 เนื่องจากธรรมาสน์เป็นสถานที่สำหรับแสดงธรรมจึงมีโครงสร้างประกอบด้วยฝาผนังปิดทั้ง 3 ด้าน ทำให้ไม่มองเห็นรูปลักษณ์หรืออากัปกิริยาของพระสงฆ์ผู้เทศนาธรรมเพียงแต่ได้ยินเสียงเทศนาธรรมที่ดังก้องในวิหารเท่านั้น โดย ชาวล้านนาถือคติว่าเสียงเทศนาธรรมที่ได้ยินนั้น ไม่ใช่เสียงของพระสงฆ์ผู้เทศนา หากแต่เป็นเสียงการแสดงพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าซึ่งมีพระพุทธรูปองค์ประธานในวิหารเป็นสิ่งแทนพระองค์ทุกครั้งที่ชาวล้านนามีงานบุญประเพณีทางพระพุทธศาสนา นอกจากจะถวายภัตตาหารหรือกัณฑ์สังฆทานแด่พระพุทธรูปและพระสงฆ์แล้วยังได้ถวายแด่พระธรรมอีกด้วย โดยนำไปประเคนที่ธรรมาสน์ซึ่งถือเป็นสิ่งแทนพระธรรมด้วยความเคารพ แสดงให้เห็นถึงทัศนคติความเชื่อของชาวล้านนาว่า ธรรมาสน์มีความสำคัญเป็นอย่างมากในฐานะที่เป็นสถานที่นั่งเทศนาธรรมของพระสงฆ์ และมีคุณค่าต่อจิตใจของชาวล้านนาในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์แทนพระธรรมอันเป็นรัตนะองค์ที่ ๒ ในพระรัตนตรัย จึงทำให้มีวิถีปฏิบัติยกย่องเชิดชูธรรมาสน์ให้เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์สงวนไว้เฉพาะพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เทศนาธรรมเท่านั้น บุคคลอื่นไม่อาจก้าวล่วงในพื้นที่เฉพาะนี้ได้ แม้พระสงฆ์ผู้เทศนาธรรมก่อนจะขึ้นสู่ธรรมาสน์ก็ต้องคุกเข่ากราบหรือยืนพนมมือไหว้แสดงความเคารพก่อนขึ้นบันไดธรรมาสน์ทุกครั้งด้วย

ส่วนตู้คัมภีร์ธรรม คือ หีบหรือตู้สำหรับใส่คัมภีร์ใบลานซึ่งบันทึกเรื่องราวทางพุทธศาสนา เช่น พระไตรปิฎก คำสอน ชาดก ตำนาน อานิสงส์ ตำรา เป็นต้น เพื่อเก็บรักษาให้เป็นระเบียบและป้องกันไม่ให้ชำรุดสูญหาย มีลักษณะเป็นตู้หรือกล่องสี่เหลี่ยมขนาดสมส่วน แข็งแรง มีฝาครอบปิดเปิดออกง่าย และประดับด้วยลวดลายศิลปะต่างๆ ตามลักษณะภูมิปัญญาเชิงช่างล้านนา บางแห่งเรียกว่า หีดธรรมหรือหีบธรรม จัดเป็นเครื่องสักการบูชาประเภทสิ่งของเครื่องใช้เพื่อเก็บรักษาคัมภีร์ธรรมในล้านนา มีความสำคัญเป็นสิ่งสักการะในวัฒนธรรมล้านนาอย่างหนึ่งที่สร้างขึ้นด้วยแผ่นไม้สำหรับใช้เป็นสถานที่เก็บรักษาคัมภีร์ใบลานให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ป้องกันความเสียหายที่เกิดจากแมลงและสภาพภูมิอากาศ อีกทั้งยังป้องกันไม่ให้บุคคลเหยียบย่ำข้ามกรายคัมภีร์ธรรมใบลานซึ่งถือเป็นของสูง ศักดิ์สิทธิ์ และเป็นสิ่งแทนพระรัตนตรัยองค์ที่ ๒ เมื่อนำคัมภีร์ใบลานแต่ละผูกแต่ละมัดวางเรียงในตู้ให้เป็นระเบียบแล้วก็ปิดฝาตู้ยกไปประดิษฐานตั้งไว้ในหอธรรมหรือหอพระไตรปิฎกเป็นลำดับต่อไป แต่ถ้าวัดใดไม่มีหอธรรมก็นำตู้คัมภีร์ธรรมนั้นมาประดิษฐานข้างพระประธานในวิหารซึ่งก็สะดวกต่อการเก็บรักษาและนำไปใช้เทศนาในโอกาสต่างๆ การที่ตู้ไม้เป็นสถานที่เก็บรักษาคัมภีร์ธรรมใบลานจึงทำให้มีชื่อเรียกตู้ตามการใช้งานว่า ตู้คัมภีร์ธรรม หีบธรรม หรือหีดธรรม ชาวล้านนาจึงให้ความเคารพตู้คัมภีร์ธรรมในฐานะที่เป็นของสูง ศักดิ์สิทธิ์ และเป็นสิ่งแทนพระรัตนตรัยองค์ที่ 2 คือธรรมรัตนะเช่นเดียวกับคัมภีร์ใบลาน เมื่อมีงานบุญประเพณีทางพระพุทธศาสนาก็มักถวายภัตตาหารหรือกัณฑ์สังฆทานแด่พระธรรมโดยนำไปประเคนธรรมาสน์หรือตู้คัมภีร์ธรรมซึ่งถือเป็นสิ่งแทนธรรมรัตนะด้วยความเคารพ

สำหรับสัตตภัณฑ์ คือแท่นเชิงเทียนที่มียอดเรียงลดหลั่นกัน 7 ยอด สำหรับจุดเทียนถวายเป็นพุทธบูชาตั้งไว้ด้านหน้าพระประธานในวิหาร อุโบสถ และเจดีย์ ทำด้วยไม้ประดับด้วยลวดลาย

ศิลปะต่างๆ ตามลักษณะภูมิปัญญาเชิงช่างล้านนา โดยมีรูปแบบสัณฐานเป็นคติจักรวาลในแนวตั้งซึ่งประกอบด้วยเขาสิเนรุเป็นแกนกลางล้อมรอบด้วยเขาบริวารทั้ง 7 จัดเป็นเครื่องสักการบูชาประเภทให้แสงสว่างถวายเป็นพุทธบูชา สัตตภัณฑ์ในวัฒนธรรมล้านนามีพัฒนาการมาจากแนวคิดการถวายเครื่องสักการะและเสนาสนะของเหล่าพุทธศาสนิกชนแด่พระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาล เช่น ดอกไม้ ของหอม วิหาร กุฏิ โรงฉัน เป็นต้น ประกอบกับแนวคิดเรื่องจักรวาลวิทยาที่แพร่หลายในภูมิภาค โดยระบุถึงเขาพระสุเมรุเป็นแกนกลางของจักรวาลโดยมีภูเขาบริวารทั้ง 7 ล้อมรอบลดหลั่นกันเป็นชั้นๆ เมื่อเจ้าภาพผู้มีจิตศรัทธาหรือช่างสร้างถวายก็นำคติความเชื่อ ความรู้ และประสบการณ์มาสร้างสัตตภัณฑ์ที่มียอดเสา 7 ยอดลดหลั่นกันเป็นชั้นๆ ตามลำดับพร้อมกับประดับตกแต่งลวดลายให้วิจิตรสวยงามด้วยภูมิปัญญาเชิงช่างล้านนา โดยนำไปตั้งไว้ด้านหน้าพระพุทธรูปและเจดีย์เพื่อใช้เป็นแท่นจุดเทียนบูชาพระพุทธเจ้าในงานบุญประเพณีทางพระพุทธศาสนา ทำให้บริบทการประกอบพิธีกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์ และองค์พระพุทธรูปมีความโดดเด่นสวยงาม ดังนั้นสัตตภัณฑ์ล้านนาจึงเป็นเครื่องสักการะพระพุทธเจ้าประเภทให้แสงสว่างที่ใช้สำหรับเป็นแท่นจุดเทียน 7 เล่ม สร้างสรรค์ขึ้นเป็นงานพุทธศิลป์ที่สวยงาม แฝงด้วยแนวคิดเรื่องจักรวาลวิทยา ควรค่าแก่การศึกษาและอนุรักษ์ไว้ให้เป็นมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นสืบไป

ผลจากการสำรวจสถานภาพของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และลำปาง พบว่า เครื่องสักการะเหล่านี้บางอย่างยังใช้สอยประโยชน์อยู่ แต่บางอย่างไม่ได้ใช้สอยแล้ว ถูกทิ้งร้าง ชำรุด เสื่อมสภาพ และบางส่วนนำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์เป็นโบราณวัตถุเพื่ออนุรักษ์และให้ผู้สนใจเข้าเยี่ยมชม สรุปได้ว่า 1) ธรรมาสน์ ที่ยังใช้สอยประโยชน์ตามบทบาทหน้าที่ จำนวน 32 แห่ง 2) ตู้คัมภีร์ธรรม ที่ยังใช้สอยประโยชน์ตามบทบาทหน้าที่ จำนวน 18 แห่ง 3) สัตตภัณฑ์ ที่ยังใช้สอยประโยชน์ตามบทบาทหน้าที่ จำนวน 25 แห่ง ส่วนธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ของวัดในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง และพื้นที่เสริมการวิจัยที่ยังไม่ใช้สอยประโยชน์ ได้แก่ 1) ธรรมาสน์ ที่ไม่ได้ใช้สอยประโยชน์ตามบทบาทหน้าที่ จำนวน 31 แห่ง 2) ตู้คัมภีร์ธรรม ที่ไม่ได้ใช้สอยประโยชน์ตามบทบาทหน้าที่ จำนวน 45 แห่ง 3) สัตตภัณฑ์ ที่ไม่ได้ใช้สอยประโยชน์ตามบทบาทหน้าที่ จำนวน 38 แห่ง

2. ลวดลาย รูปแบบ และภูมิปัญญาเชิงช่างของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในล้านนา

1) ธรรมาสน์มีลวดลายประดับที่หลากหลายตั้งแต่ส่วนฐานธรรมาสน์ เรือนเทศน์และหลังคาธรรมาสน์ รวมถึงองค์ประกอบของธรรมาสน์ส่วนต่างๆ ด้วยเทคนิคเชิงช่างหลายวิธี โดยกลุ่มคนและช่างผู้สร้างแต่ละพื้นถิ่น มักผูกลวดลายที่มีลักษณะเฉพาะประจำถิ่นหรือประจำชาติพันธุ์ตามช่วงสมัย ซึ่งมีความโดดเด่นสวยงาม โดยลวดลายที่พบในงานธรรมาสน์ในล้านนาส่วนใหญ่นิยมใช้ลายพรรณพฤกษาเป็นลายประดับหลักโดยมีรูปแบบดังนี้

ตารางที่ 2 รูปแบบธรรมาสน์ล้านนา

ธรรมาสน์ทรงปราสาทยอด	ธรรมาสน์ทรงปราสาทหลังคาตัดไม่มียอด	ธรรมาสน์แบบฐานสูงทรงกรวย

ที่มา : คณะผู้วิจัย, 2566

2) ตู้คัมภีร์ธรรม แต่ละพื้นถิ่นจะมีโครงสร้าง ลวดลาย รูปแบบที่หลากหลายงดงาม เน้นความแข็งแรงคงทน และมักประดับลวดลายตกแต่งตู้คัมภีร์ธรรมที่แฝงด้วยคติความเชื่อผ่านสัญลักษณ์ทางลวดลายที่สัมพันธ์เกี่ยวกับเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา พระธรรมคำสอน โดยมีรูปแบบดังนี้

ตารางที่ 3 รูปแบบตู้คัมภีร์ธรรม

รูปแบบตู้คัมภีร์ธรรม			
แบบตู้คัมภีร์ธรรม	แบบหีบคัมภีร์ธรรม		
	ทรงปราสาท	ทรงลุ้ง	ทรงสี่เหลี่ยม

ที่มา : คณะผู้วิจัย, 2566

3) สัตตภัณฑ์ในล้านนานิยมสร้างขึ้นด้วยวัสดุต่างๆ ทำขึ้นเพื่อใช้บูชาพระรัตนตรัยและง่ายต่อการเคลื่อนย้าย โครงสร้างสัตตภัณฑ์ที่พบ ได้แก่ ไม้ ปูน ครึ่งไม้ครึ่งปูน ทองเหลือง เนื้อตะกั่วหรือชิน ส่วนรูปแบบ ได้แก่ สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม ห้าเหลี่ยม โค้งครึ่งวงกลม แบบบันไดแก้ว และแบบเสา สำหรับลวดลายประดับสัตตภัณฑ์แต่ละหลังมีลวดลายประดับที่เหมือนและแตกต่างกันไป โดยลวดลายของแผงสัตตภัณฑ์จะเน้นลวดลายที่มีความหมาย มีเรื่องราวที่แฝงด้วยคติและความเชื่อเสมือนเป็นสื่อสัญลักษณ์เล่าเรื่องผ่านทางงานพุทธศิลป์ และเป็นสัญลักษณ์ดึงดูดความสนใจให้เกิด

การตีความทำความเข้าใจไปพร้อมกับการสักการบูชาต่อพระรัตนตรัย ในอดีตจะมีการผูกลวดลายขึ้นใหม่ แม้มีโครงร่างรูปแบบเดียวกันแต่มีรายละเอียดภายในที่แตกต่างกัน

ตารางที่ 3 รูปแบบสัตตภัณฑ์ล้านนา

รูปแบบสามเหลี่ยม	รูปแบบสี่เหลี่ยม	รูปแบบห้าเหลี่ยม
รูปแบบโค้งครึ่งวงกลม	รูปแบบบันไดแก้ว	

ที่มา : คณะผู้วิจัย, 2566

3. กลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์”

การมีส่วนร่วมของวัด ชุมชน หน่วยงานด้านวัฒนธรรม และสถาบันการศึกษา โดยต้องบูรณาการการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง โดยมีกลไก 4 ระดับที่ต้องขับเคลื่อนไปพร้อมๆ กัน ได้แก่ 1) การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม คือธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ไม่ควรทำให้เป็นแค่ของเก่า เป็นแค่เรื่องเล่า ตำนาน แต่ควรจัดการตามหลักวิชาการ คือ การบันทึกจัดเก็บทำฐานข้อมูล ทำพิพิธภัณฑ์ จัดการความรู้ว่ามีที่มาที่ไปอย่างไร ลวดลาย สกุลช่าง 2) การจัดการคน คน คือ ผู้สร้างสรรค์ผลงานพุทธศิลปกรรม ไม่ว่าจะเป็น สล่าหรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีทักษะเชิงช่าง มีการจัดการความรู้ บันทึก และถ่ายทอดทักษะต่างๆ เพื่อไม่ได้สูญหายไป 3) การจัดการพื้นที่เรียนรู้ โดยเปิดโอกาสให้ผู้สนใจ ผู้สืบต่อหรือคนรุ่นใหม่ที่สนใจได้มีพื้นที่เรียนรู้ อาจจะสร้าง “ข่วงวัฒนธรรม” หรือ พื้นที่เรียนรู้เชิงช่างในบ้านของสล่า รวมถึงมีการส่งต่อ ถ่ายทอดความรู้ต่อคนรุ่นใหม่ หรือผู้สืบต่อให้เห็นคุณค่า ส่วนการสร้างมูลค่าเพื่อให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไปต่อหรือมีมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ คือ ผู้ใช้ประโยชน์ ที่จะช่วยผลักดันสู่การเป็น solf power ได้ 4) การจัดการเครือข่าย เครือข่ายชุมชนเป็นตัวตั้งโดยต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน การจะยกระดับเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้ ชุมชนต้องมีส่วนร่วม ชุมชนต้องยินยอม ต่อมา คือภาครัฐสนับสนุน และสุดท้าย คือ ภาควิชาการ การจัดการคือต้อง จัดการของที่เรามีอยู่ก่อนแล้ว และก็จัดการคน จัดการพื้นที่แสดง รวมไปถึงจัดการเครือข่าย การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมถึง

จะไปได้ โดย ผลการสำรวจพื้นที่วิจัยพบว่ามีกลไกการการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมบ้าง แต่ยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ทุกแห่ง ทุกวัด โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การจัดตั้งรูปแบบพิพิธภัณฑ์ เน้นการจัดแสดงและดูแลรักษาโดยตรง เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้สอยอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจทำให้ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ เกิดความเสียหายโดยตรงจากการใช้สอยที่ขาดความเข้าใจ การใช้สอยอย่างไม่ถูกวิธี และการดูแลอย่างไม่เหมาะสม อันจะส่งผลให้เกิดการเสื่อมสภาพและความชำรุดเสียหายของวัตถุอย่างรวดเร็ว จึงเกิดการรวบรวมวัตถุที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ มีการจัดแสดงอย่างเป็นระบบระเบียบและดูแลรักษาอย่างถูกวิธี อีกทั้งยังช่วยป้องกันการลักขโมยวัตถุที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งกระจัดกระจายตามสถานที่ต่างๆ ภายในวัด ดังพบสภาพปัญหาที่เป็นสาเหตุก่อให้เกิดการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เพื่ออนุรักษ์ โดยสรุปได้ 2 สาเหตุ ดังนี้

1.1 การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สันติยานุสาสน์ของวัดข้าวแท่นหลวง ในช่วงของการจัดตั้ง มีการรวบรวมตู้คัมภีร์ธรรมจากวัดในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ที่มีสภาพชำรุด ไม่ได้ใช้สอยและขาดการดูแลเอาใจใส่ เช่น ตู้คัมภีร์ธรรมถูกใช้ใส่ถ้วยชามของวัด ค้างธรรมหรือหิ้งวางคัมภีร์ถูกถากเอาเนื้อไม้ไปทำเป็นฟืนสำหรับก่อไฟ เป็นต้น ด้วยวิธีการสร้างของใหม่ไปแลกเปลี่ยนของเก่าที่ไม่ได้ถูกใช้สอยมาซ่อมแซมรักษา แล้วนำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ของวัดข้าวแท่นหลวง มีการทำทะเบียนโบราณวัตถุอย่างเป็นระเบียบ และมีป้ายกำกับโบราณวัตถุแสดงประวัติที่มาของวัตถุเพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาและทำความเข้าใจ

1.2 การรวบรวมโบราณวัตถุ ตู้คัมภีร์ธรรมและสัตตภัณฑ์ที่กระจัดกระจายอยู่ภายในวัด ที่ได้ทำการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์นั้น เพื่อป้องกันการถูกลักขโมย ดังพบการขโมยพระพุทธรูปไม้ คัมภีร์ใบลาน ตู้คัมภีร์ธรรมและสัตตภัณฑ์ ของวัดในเขตภาคเหนือ เช่นกรณีของการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดบ้านหลุก พระครูไพโรจน์ยติกิจ (สัมภาษณ์, 2566) กล่าวว่า ในอดีตชุมชนมีตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์อยู่เป็นจำนวนมาก ต่อมาได้เกิดการลักขโมยคัมภีร์ธรรม รวมถึงสัตตภัณฑ์ของวัดบ้านหลุก ในส่วนของสัตตภัณฑ์ทางคณะกรรมการของวัดได้ติดตามและทวงคืนได้ทันท่วงที ปัจจุบันได้จัดแสดงไว้ในอาคารพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านล้านนาวัดบ้านหลุกชั้นที่ 2 โดยไม่ได้มีการใช้สอย แต่เน้นไปที่การจัดแสดงเพื่อเป็นกรณีศึกษาด้านโบราณวัตถุพื้นบ้านและศิลปกรรมท้องถิ่น

2. การมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในการดูแลรักษาธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ จากการสำรวจในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง และพื้นที่เสริมการวิจัย พบว่าวัดที่ไม่ได้จัดทำรูปแบบพิพิธภัณฑ์ แต่มีการเก็บรักษาวัตถุที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งไม่ได้ถูกนำมาใช้สอย มีจำนวนหลายวัด โดยวัตถุดังกล่าวถือว่าเป็นของมีค่า วัดกับชุมชนมีการตระหนักถึงคุณค่าและรู้สึกหวงแหน ถึงแม้มิได้ใช้สอย แต่ก็ได้มีการดูแลรักษาอย่างดี สำหรับวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวจะมีเจ้าหน้าที่ประจำช่วยกันดูแลทำความสะอาดให้มีความสวยงามอยู่เสมอ เช่น วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ วัดพระธาตุจอมปิง จังหวัดลำปาง เป็นต้น และวัดที่ไม่ได้เป็นแหล่งท่องเที่ยว พระภิกษุภายในวัดและชาวบ้านที่มาช่วยงานวัดประจำจะช่วยกันดูแลรักษาและทำความสะอาดเฉพาะในช่วงเทศกาลงานประเพณีของวัด วันธัมมัสวนะ หรือวันสำคัญทางพุทธศาสนา

อภิปรายผล

ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ที่ไม่ได้ใช้สอยและไม่ได้รับการดูแลรักษาอย่างเหมาะสม ซึ่งเกิดจากสภาพทางสังคมของวัดและชุมชน ขาดการตระหนักรู้ถึงคุณค่าและการดูแลรักษาวัตถุมรดกทางวัฒนธรรมประเภทนี้ลงไป ในกรณีเช่น ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ถูกจัดเก็บไว้ในโรงครัว ถูกจัดเก็บไว้ในห้องเก็บของ ถูกปล่อยทิ้งไว้ในอาคารโล่งแจ้ง เป็นต้น การไม่ใช้สอยและไม่ดูแลรักษา ซึ่งมีสาเหตุสำคัญ สามารถอิปรายผลได้ดังนี้

1. การถูกแทนที่ด้วยของใหม่ จากการสำรวจสัตตภัณฑ์ในล้านนาของประทีป พืชทองหลางและคณะ (2555; 2560; 2563) พบว่า บทบาทหน้าที่ของสัตตภัณฑ์ถูกแทนที่ด้วยโต๊ะหมู่บูชา และการใช้ธรรมาสน์ทรงปราสาทล้านนาถูกแทนที่ด้วยการใช้ธรรมาสน์โทนแบบไทยแทน เอื้อต่อการขึ้นลงเทศน์ได้สะดวกมากขึ้น และขณะที่เทศน์ ศรัทธาผู้ฟังสามารถมองเห็นผู้แสดงธรรมได้อย่างชัดเจนและน้อมนำจิตให้ซาบซึ้งในธรรมที่แสดงมากขึ้น (พระครูโกศลธรรมวิจัย, สัมภาษณ์, 2566) ดังนั้น ความนิยมของใหม่แทนของเก่า จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เครื่องสักการะที่ไม่ได้ถูกใช้สอยแล้วถูกปล่อยละเลย และปล่อยให้เสื่อมสภาพตามกาล หรือถูกจำหน่ายแลกเปลี่ยนเครื่องสักการะที่ใหม่สวยงามกว่าแทน

2. ค่านิยมในการใช้ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ถูกลดทอนลง เป็นผลสืบเนื่องมาจากการถูกแทนด้วยของใหม่ ความนิยมของการประกอบพิธีกรรมแบบใหม่ที่เรียบง่าย และเห็นประโยชน์ของวัตถุมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้น้อยลง รวมถึงมีมุมมองต่อวัตถุมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นภาระที่ต้องดูแลรักษา เนื่องจากไม่ได้ใช้งานมากเท่าที่ควร และการเน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในวัด จึงเกิดการรื้อวัตถุเครื่องสักกการะออก เช่น สัตตภัณฑ์ ขันแก้วทังสาม ตู้คัมภีร์ธรรม เป็นต้น (พระประกอบบุญ สิริญาโณ, สัมภาษณ์, 2566) เพื่อให้ศาสนสถานมีความสะอาดโล่งสบายตา แล้วหาสิ่งของเครื่องสักการะอย่างอื่นมาใช้และประดับแทน

3. งบประมาณในการบำรุงรักษา ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ค่อนข้างใช้งบประมาณในการบูรณะซ่อมแซมรักษาจำนวนมาก ทำให้วัตถุเหล่านี้กระจัดกระจายอยู่ตามสถานที่ต่างๆ ภายในวัด ไม่ได้รับการดูแลรักษาอย่างเหมาะสม

4. การตระหนักรู้ถึงคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ของวัดและชุมชนที่ไม่ได้ใช้สอยลดน้อยลง เกิดการลดทอนการใช้งานและมีมุมมองต่อวัตถุมรดกทางวัฒนธรรมว่าเป็นภาระของทางวัดที่ต้องดูแลรักษาเครื่องสักการะที่ไม่ได้ถูกใช้งานแล้ว เช่น การมองเครื่องสักการะเหล่าเป็นของรกวัด จึงเกิดการรื้อทิ้งและขายให้แก่พ่อค้าของเก่า หรือการเกิดการแลกเปลี่ยนสิ่งของอย่างอื่นแทน ดังพบการแลกเปลี่ยนถ้วยชามเซรามิคใหม่แทนสัตตภัณฑ์ หรือวัดและชุมชนมีมติให้รื้อสิ่งของเครื่องสักการะหรือวัตถุมรดกทางวัฒนธรรมภายในวัดออกจำหน่ายแก่พ่อค้า เป็นต้น

การรวบรวมโบราณวัตถุ ตู้คัมภีร์ธรรมและสัตตภัณฑ์ที่กระจัดกระจายอยู่ภายในวัดที่ได้ทำการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์นั้น เพื่อป้องกันการถูกลักขโมย ดังพบการขโมยพระพุทธรูปไม้ คัมภีร์ใบลาน ตู้คัมภีร์ธรรมและ สัตตภัณฑ์ของวัดในเขตภาคเหนือ เช่นกรณีของการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดบ้านหลุก เป็นต้น ในประเด็นนี้พระครูไพโรจน์ยติกิจ (สัมภาษณ์, 2566) กล่าวว่า ในอดีตชุมชนมีตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์อยู่เป็นจำนวนมาก ต่อมาได้เกิดการลักขโมยคัมภีร์ธรรม รวมถึงสัตตภัณฑ์ของวัดบ้านหลุก ในส่วนของสัตตภัณฑ์ทางคณะกรรมการของวัดได้ติดตามและทวงคืนได้ทันท่วงที ปัจจุบัน

ได้จัดแสดงไว้ในอาคารพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านล้านนาวัดบ้านหลุกชั้นที่ 2 โดยไม่ได้มีการใช้สอย แต่เน้นไปที่การจัดแสดงเพื่อเป็นกรณีศึกษาด้านโบราณวัตถุพื้นบ้านและศิลปกรรมท้องถิ่น โดยการจัดตั้งรูปแบบพิพิธภัณฑ์ เน้นการจัดแสดงและดูแลรักษาโดยตรง เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้สอยอย่างต่อเนื่องซึ่งอาจทำให้ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ เกิดความเสียหายโดยตรงจากการใช้สอยที่ขาดความเข้าใจ การใช้สอยอย่างไม่ถูกวิธี และการดูแลอย่างไม่เหมาะสม อันจะส่งผลให้เกิดการเสื่อมสภาพและความชำรุดเสียหายของวัตถุอย่างรวดเร็ว จึงเกิดการรวบรวมวัตถุที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ มีการจัดแสดงอย่างเป็นระบบระเบียบและดูแลรักษาอย่างถูกวิธี อีกทั้งยังช่วยป้องกันการลักขโมยวัตถุที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งกระจัดกระจายตามสถานที่ต่างๆ ภายในวัด ดังพบสภาพปัญหาที่เป็นสาเหตุก่อให้เกิดการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เพื่ออนุรักษ์ ในประเด็นนี้มีตัวอย่างของการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ดี เช่น การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สันติยานุสาสน์ของวัดข้าวแท่นหลวง ในช่วงของการจัดตั้ง มีการรวบรวมตู้คัมภีร์ธรรมจากวัดในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ที่มีสภาพชำรุด ไม่ได้ใช้สอยและขาดการดูแลเอาใจใส่ เช่น ตู้คัมภีร์ธรรมถูกใช้ใส่ถ้วยชามของวัด ค้างธรรมหรือหิ้งวางคัมภีร์ถูกถากเอาเนื้อไม้ไปทำเป็นฟืนสำหรับก่อไฟ เป็นต้น (พระครูโกศลธรรมวิจัย, สัมภาษณ์, 2566) ด้วยวิธีการสร้างของใหม่ไปแลกเปลี่ยนของเก่าที่ไม่ได้ถูกใช้สอยมาซ่อมแซมรักษา แล้วนำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ของวัดข้าวแท่นหลวง มีการทำทะเบียนโบราณวัตถุอย่างเป็นระเบียบ และมีป้ายกำกับโบราณวัตถุแสดงประวัติที่มาของวัตถุเพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาและทำความเข้าใจ ส่วนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ไม่ได้ใช้สอย หรือใช้สอยลดน้อยลง เนื่องจากเกิดการลดทอนการใช้งานและมีมุมมองต่อวัตถุมรดกทางวัฒนธรรมว่าเป็นภาระของทางวัดที่ต้องดูแลรักษาเครื่องสักการะที่ไม่ได้ถูกใช้งานแล้ว เช่น การมองเครื่องสักการะเหล่าเป็นของรกวัด จึงเกิดการรื้อทิ้งและขายให้แก่พ่อค้าของเก่า หรือการเกิดการแลกเปลี่ยนสิ่งของอย่างอื่นแทน ดังพบการแลกเปลี่ยนถ้วยชามเซรามิคใหม่แทนสัตตภัณฑ์ หรือวัดและชุมชนมีมติให้รื้อสิ่งของเครื่องสักการะหรือวัตถุมรดกทางวัฒนธรรมภายในวัดออกจำหน่ายแก่พ่อค้า (พระครูวินัยสารโสภิต, สัมภาษณ์, 2566) เป็นต้น

องค์ความรู้จากงานวิจัย

กลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์” ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชน หน่วยงานด้านวัฒนธรรม และสถาบันการศึกษา โดยต้องบูรณาการการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง โดยมีกลไก 4 ระดับที่ต้องขับเคลื่อนไปพร้อมๆ กัน ดังนี้

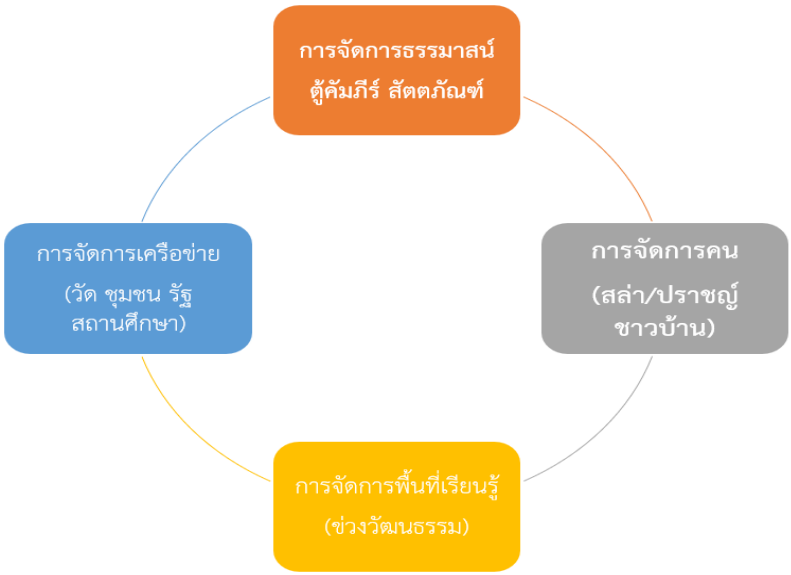

ภาพที่ 1 กลไกการธำรงอัตลักษณ์และการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ (คณะผู้วิจัย, 2566)

1. การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทั้งธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ ไม่ควรทำให้เป็นแค่ของเก่า เป็นแค่เรื่องเล่า ตำนาน แต่ควรจัดการตามหลักวิชาการ คือ การบันทึกจัดเก็บทำฐานข้อมูล ทำพิพิธภัณฑ์ จัดการความรู้ว่ามีที่มาที่ไปอย่างไร ลวดลาย สกุลช่าง โดยมีการรวบรวมโบราณวัตถุ ตู้คัมภีร์ธรรมและสัตตภัณฑ์ที่กระจัดกระจายอยู่ภายในวัด ที่ได้ทำการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์นั้น เพื่อป้องกันการถูกลักขโมย เป็นต้น

2. **การจัดการคน** คน คือ ผู้สร้างสรรค์ผลงานพุทธศิลปกรรม ไม่ว่าจะเป็น สล่าหรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีทักษะเชิงช่าง มีการจัดการความรู้ บันทึก และถ่ายทอดทักษะต่างๆ เพื่อไม่ได้สูญหายไป ดังนั้น การสร้างความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์แก่ผู้สนใจทายาทสล่า หรือคนรุ่นใหม่จึงเป็นสิ่งสำคัญที่วัดและชุมชนควรตระหนัก

3. **การจัดการพื้นที่เรียนรู้** การสร้างพื้นที่เรียนรู้ โดยเปิดโอกาสให้ผู้สนใจ ผู้สืบต่อหรือคนรุ่นใหม่ที่สนใจได้มีพื้นที่เรียนรู้ อาจจะสร้าง “ข่วงวัฒนธรรม” หรือ พื้นที่เรียนรู้เชิงช่างในบ้านของสล่า รวมถึงมีการส่งต่อ ถ่ายทอดความรู้ต่อคนรุ่นใหม่ หรือผู้สืบต่อให้เห็นคุณค่า ส่วนการสร้างมูลค่าเพื่อให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไปต่อหรือมีมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ คือ ผู้ใช้ประโยชน์ ที่จะช่วยผลักดันสู่การเป็น solf power ได้

4. **การจัดการเครือข่าย** เครือข่ายต้องดำเนินการขับเคลื่อนโดยมีชุมชนเป็นตัวตั้งโดยต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน การจะยกระดับเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้ ชุมชนต้องมีส่วนร่วมมือ ชุมชนต้องยินยอม ต่อมา คือภาครัฐสนับสนุน และสุดท้าย คือ ภาควิชาการ การจัดการคือต้อง จัดการของที่เรามีอยู่ก่อนแล้ว และก็จัดการคน จัดการพื้นที่แสดง รวมไปถึงจัดการเครือข่าย การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมถึงจะไปได้

บทสรุป

ผลจากการสำรวจสถานภาพของธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง และพื้นที่เสริมการวิจัย พบว่า เครื่องสักการะที่ถูกใช้สอยประโยชน์อยู่ มีการจัดตั้งรูปแบบพิพิธภัณฑ์ให้ผู้สนใจเยี่ยมชมศึกษา มีวัด ชุมชมและเครือข่ายต่างๆ ช่วยกันอนุรักษ์ดูแลรักษาไม่ให้ชำรุดเสื่อมสภาพลง แต่เครื่องสักการะบางอย่างที่ไม่ได้ใช้สอยแล้ว ถูกทิ้งร้าง ชำรุดเสื่อมสภาพ อันเกิดจากปัจจัยหลัก ได้แก่ การถูกแทนที่ด้วยของใหม่ ค่านิยมในการใช้ถูกลดทอนลง งบประมาณในการบำรุงรักษา และการตระหนักรู้ถึงคุณค่าที่ลดลงของวัดและชุมชน ส่วนกลไกการการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมบ้าง แต่ยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ทุกแห่ง ทุกวัด ในประเด็นการสร้างเครือข่ายนี้ การมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในการดูแลรักษาธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม และสัตตภัณฑ์เป็นปัจจัยสำคัญมาก ผลจากการสำรวจในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง และพื้นที่เสริมการวิจัย พบว่าวัดที่ไม่ได้จัดทำรูปแบบพิพิธภัณฑ์ แต่มีการเก็บรักษาวัตถุที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งไม่ได้ถูกนำมาใช้สอย มีจำนวนหลายวัด โดยวัตถุดังกล่าวถือว่าเป็นของมีค่า วัดกับชุมชนมีการตระหนักถึงคุณค่าและรู้สึกหวงแหน ถึงแม้มิได้ใช้สอย แต่ก็ได้มีการดูแลรักษาอย่างดี สำหรับวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวจะมีเจ้าหน้าที่ประจำช่วยกันดูแลทำความสะอาดให้มีความสวยงามอยู่เสมอ เช่น วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ วัดพระธาตุจอมปิง จังหวัดลำปาง เป็นต้น และวัดที่ไม่ได้เป็นแหล่งท่องเที่ยว พระภิกษุภายในวัดและชาวบ้านที่มาช่วยงานวัดประจำจะช่วยกันดูแลรักษาและทำความสะอาดเฉพาะในช่วงเทศกาลงานประเพณีของวัด วันธัมมัสวนะ หรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “ธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ธรรม สัตตภัณฑ์ : การธำรงอัตลักษณ์ คุณค่าและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยชุมชนในล้านนา” มีข้อเสนอแนะดังนี้

1) การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทั้ง 3 ประเภทยังมีการดำเนินการที่ถูกต้องตามหลักวิชาการเพียงไม่กี่แห่ง หน่วยงานภาครัฐหรือสถาบันการศึกษาควรร่วมมือกับวัดและชุมชนในการจัดทำฐานข้อมูล รูปแบบวิธีเก็บรักษาที่ทันสมัย ใช้ประโยชน์ได้

2) ควรให้ความรู้ในการอนุรักษ์และสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของล้านนาให้ถูกต้องตามหลักวิชาการผ่านการฝึกอบรม สาธิตหรือศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ที่มีผลการจัดการที่ดีเป็นรูปธรรมเพื่อนำมาขยายผลกับวัดอื่นๆ ต่อไป

3) พระสงฆ์และชุมชนผู้เป็นเจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ยังไม่เข้าใจคำว่า “ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ” ดีพอ และเข้าใจว่าเมื่อขึ้นทะเบียนแล้ว ทางราชการจะยึดธรรมาสน์ ตู้คัมภีร์ และสัตตภัณฑ์ที่เป็นของวัดของชุมชนไปเป็นของทางราชการ วัดและชุมชนบางส่วนจึงไม่ได้ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูล ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดอบรม หรือสร้างสื่อประชาสัมพันธ์ให้เกิดความเข้าใจร่วมกันระหว่างวัด ชุมชน หน่วยงานอนุรักษ์

เอกสารอ้างอิง

กรรณิกา คำดี. (2558). วัดและศาสนสถานในมิติของการท่องเที่ยว. *วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น,* 4(2), 175-191.

กาญจนา ชลศิริ และวัชระ กว้างไชย์. (2561). การอนุรักษ์นาคทันต์และธรรมาสน์บุษบกล้านนา. *รายงานการวิจัย.* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ประทีป พืชทองหลาง และญาตาวีมินทร์ พืชทองหลาง. (2555). โครงการสืบค้นและจัดเก็บข้อมูลสัตตภัณฑ์ล้านนา. *รายงานการวิจัย.* สถาบันวัฒนธรรมศึกษา (สำนักมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม)
กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.

ประทีป พืชทองหลาง และญาตาวีมินทร์ พืชทองหลาง. (2560). โครงการสืบค้นและจัดเก็บข้อมูลสัตตภัณฑ์ล้านนา. *วารสารมนุษยศาสตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.* 39(2), 94-120.

ประทีป พืชทองหลาง, เพราพิลาส ประสิทธิ์บุรีรักษ์ และญาตาวีมินทร์ พืชทองหลาง. (2561). วัดงาม นามมงคล: แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคล ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม.* 7(1), 212-252.

ประทีป พืชทองหลาง และญาตาวีมินทร์ พืชทองหลาง. (2563). สัตตภัณฑ์: พุทธศิลป์ถิ่นล้านนา. *วารสารพื้นถิ่นโขง ชี มูล,* 6(1), 65-116.

พระนคร ปรังฤทธิ์, พระธีทัต แจ้ใจ และประทีป พืชทองหลาง. (2565). นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารปณิธาน*, 18(1), 74-110.

พระมหาจรัญ ยาวินัน. (2549). ธรรมาสน์พื้นเมืองล้านนาในจังหวัดลำปาง. *สารนิพนธ์.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร

พระสุธีรัตนบัณฑิต. (2564). *การจัดการมรดกวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา.* นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์.

มณี พยอมยงค์ และศิริรัตน์ อาสนะ. (2538). *เครื่องสักการะในล้านนาไทย.* เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์.

ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และธนิกานต์ วรธรรมานนท์. (2559). อานิสงส์หีดหอไตร ฉบับวัดพระหลวง อำเภอ สูงเม่น จังหวัดแพร่. *วารสารดำรงวิชาการ,* 15(2), 59-88.

รูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

A Management Model for Developing Work Ethics of the Teachers in General Education Division of Phra Pariyattidhamma Schools

[1]สมบัติ แซ่เบ๊ [2]โกศล มีคุณ [3]ศักดิ์ชัย นิรัญทวี และ [4]วิภาภรณ์ ภู่วัฒนกุล

[1]Sombut Sae-be, [2]Kosol MeeKun, [3]Sakchai Nirunthawee and [4]Vipaporn Poovatanakul

[1234]วิทยาลัยการจัดการ, มหาวิทยาลัยพะเยา

[1234]College of Management Bangkok, University of Phayao

[4]Corresponding Author, Email: Mafengyuanklw@gmail.com

Received February 1, 2024; **Revised** June 7, 2024; **Accepted:** June 30, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา 2) ศึกษารูปแบบการพัฒนาจริยธรรม ในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และ 3) ศึกษารูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา การวิจัยเป็นเชิงผสานวิธี กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จำนวน 226 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบวัด 11 แบบวัด แบบมาตรประเมินรวมค่าที่มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ ตั้งแต่ .123 ถึง .699 ค่าความเที่ยง (α) ตั้งแต่ .609 ถึง .898 และมีการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นสถิติพื้นฐาน และสถิติเพื่อทดสอบสมมติฐานซึ่งได้แก่ สถิติทดสอบที การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้น และการวิเคราะห์เส้นทางอิทธิพล ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยเชิงสาเหตุกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มปัจจัยจิตลักษณะเดิม กลุ่มปัจจัยสถานการณ์ทางสังคมและกลุ่มปัจจัยจิตลักษณะตามสถานการณ์ ร่วมกันอธิบายจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้ร้อยละ 46 2) รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยตัวแปรเชิงสาเหตุในรูปแบบอธิบายความแปรปรวนของจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้ร้อยละ 81 และ 3) รูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรม ในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ดำเนินการ ผ่านเกณฑ์รายด้านและโดยรวม ร้อยละ 70 และ 75 ตามลำดับ

คำสำคัญ: การบริหาร; การพัฒนา; จริยธรรมในการทำงานของครู

Abstract

This Article aimed to (1) study the causal factors for work ethics of the teachers in general education division of Phra Pariyattidhamma Schools, (2) study a model for developing work ethics of the teachers in general education division of Phra Pariyattidhamma Schools, and (3) evaluate a management model for developing work ethics of the teachers in general education division of Phra Pariyattidhamma Schools. The research were mixed research methods. Sample group 226. There were 11 measurement of research tools with item-total correlation (r) from .123 to .699, reliability (α) from .609 to .898, and interviews. The statistics used for data analysis were t-test, Multiple regression Analysis, and Influence Path Analysis. The research results were found as follows; (1) The Psychology variable group, the social situation variable group and the psychology situation variable group explained work ethics of the teachers in general education division of Phra pariyattidhamma schools at 46 percentage, (2) A model for developing work ethics of the teachers in general education division of Phra pariyattidhamma schools was consistent with the empirical data at 81 percentage, and (3) a management model for developing work ethics of the teachers in general education division of Phra pariyattidhamma schools evaluated by the experts was also higher than the 70 and 75 criteria respectively.

Keyword: Administration; Developing; Work ethics of teachers

บทนำ

ช่วงทศวรรษที่ผ่านมา กระแสความเปลี่ยนแปลงของโลก ก่อให้เกิดทั้งโอกาสและภัยคุกคามต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ ทุกองค์กรจำเป็นต้องให้ความสนใจและให้ความสำคัญกับการบริหารและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้องค์กรสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2551) การศึกษาจึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังนั้น การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษารูปแบบหนึ่งของการศึกษาคณะสงฆ์ มีประเด็นที่ต้องได้รับการพัฒนาที่สำคัญอยู่หลาย ๆ ประเด็น ไม่ว่าจะเป็นในด้านคุณภาพและมาตรฐานในการจัดการศึกษา

แม้ว่าการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จะเสริมสร้างคุณประโยชน์การศึกษา แต่จากการดำเนินงานที่ผ่านมา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา อยู่ในขอบเขตค่อนข้างจำกัด และไม่สามารถสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างทั่วถึง และยังประสบกับสภาพและปัญหาการบริหารงาน ทำให้การบริหารจัดการ ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ที่สำคัญ คือ ปัญหาครู ในอดีตที่ผ่านมา ครูจะเป็นกลุ่มบุคคลที่สังคมให้ความเคารพนับถือและให้

เกียรติสูงกว่าคนในอาชีพอื่น เนื่องจากครูมีจริยธรรมในการทำงาน และได้ให้ความเป็นครูอย่างสูงแก่ศิษย์และสังคม แต่ในปัจจุบันครูมีจริยธรรม ในการทำงานและให้ความสำคัญของความเป็นครูลดลง เพราะอิทธิพลทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครอง ระบบจริยธรรมทางจิตใจในอดีตจึงถูกแทนที่ด้วยระบบจริยธรรมทางวัตถุ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ครูมีปัญหาจริยธรรมในการทำงาน จำนวนครูที่มีปัญหาจริยธรรมนั้นอาจจะมีจำนวนมากเนื่องจากจริยธรรมมีขอบข่ายค่อนข้างกว้างและเป็นพื้นฐานของทุกกิจกรรมในชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัวครู ครูคนหนึ่งอาจมีจริยธรรมในการทำงานดีบางประการและไม่ดีบางประการ ครูบางคนอาจมีจริยธรรมในการทำงานดีในบางโอกาสและไม่ดีในบางโอกาส นอกจากนี้ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ยังพบปัญหาครูขาดคุณภาพ ปัญหาการลาออกของครูผู้สอน ทำให้การเรียนการสอนไม่มีความต่อเนื่อง ปัญหาการขาดแคลนครูที่มีความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง โดยเฉพาะวิชาบังคับหรือวิชาหลัก ต้องอาศัยครูพิเศษจากหน่วยงานและโรงเรียนอื่น ปัญหาครูที่สอนมีวุฒิการศึกษาไม่ตรงกับวิชาที่สอน ขาดการอบรมเกี่ยวกับเนื้อหาหลักสูตร และเทคนิคการสอนแบบต่าง ๆ ครูและบุคลากรประจำขาดขวัญกำลังใจ ไม่มีความมั่นคงในวิชาชีพ เนื่องจาก อยู่ในสถานะเป็นลูกจ้างของโรงเรียน ครูส่วนใหญ่ไม่ได้รับค่าตอบแทนตามวุฒิ ขาดสวัสดิการ ขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ ไม่มีการพิจารณาความดีความชอบเพื่อเลื่อนขั้นเงินเดือนประจำปี ไม่มีการสอบบรรจุแข่งขันเหมือนข้าราชการครู เป็นเหตุให้ครูและบุคลากรมีอัตราการเข้าออกสูง เมื่อครูมีสถานภาพไม่มั่นคง ทำให้ไม่ทุ่มเท ไม่รับผิดชอบในการทำงาน มีผลต่องานและผู้เรียน มีผลให้ย่อหย่อนในประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ จึงก่อให้เกิดปัญหาในด้านจริยธรรมในการทำงาน อีกทั้งทำให้ประสบปัญหาในกระบวนการเรียนการสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ไม่มีประสิทธิภาพ และไม่ได้มาตรฐานเท่าที่ควร (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2558)

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษารูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เพื่อหาปัจจัยที่เป็นต้นเหตุของจริยธรรมการทำงานและสร้างรูปแบบการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพต่อการทำงานอย่างมีจริยธรรมของครู เพื่อให้ครูได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อยกระดับการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ให้ดียิ่งขึ้นไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
2. เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
3. เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยระยะที่ 1 การศึกษารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

การกำหนดแบบการวิจัย

การวิจัยระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงสัมพันธ์เปรียบเทียบ ที่กำหนดกรอบการวิจัยตามรูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยม โดยกลุ่มตัวแปรตามมี 2 ตัวแปร กลุ่มตัวแปรอิสระ 3 กลุ่ม รวม 9 ตัวแปร

การกำหนดประชากรและการเลือกตัวอย่าง

1. ประชากรในการวิจัย ประชากรในการวิจัยระยะที่ 1 คือ ครูผู้สอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 1 กรุงเทพมหานครและปริมณฑล 13 โรงเรียน จำนวน 2,489 รูป/คน

2. กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 1 เลือกจากประชากร กำหนดขนาดตัวอย่าง โดยเทียบอัตราส่วนระหว่าง 10 หน่วยตัวอย่าง ต่อ 1 ตัวแปร และ วิธีการทางสถิติที่ใช้ (นงลักษณ์ วิรัชชัย และสุวิมล ว่องวานิช, 2550 หน้า 121) ขณะที่จะมีการวิเคราะห์กลุ่มย่อยด้วย จึงกำหนดตัวอย่างเป็น 2 เท่า ได้จำนวนที่เลือกเป็นตัวอย่างทั้งสิ้นไม่น้อยกว่า 220 หน่วย การเลือก เลือกแบบแบ่งเป็นชั้นภูมิ กำหนดโควตา (Stratified Quota Random Sampling) เมื่อดำเนินการรวบรวมข้อมูล ได้ข้อมูลตอบกลับ 226 ชุด จึงถือว่าจำนวนตัวอย่างของการวิจัยนี้เป็นครู จำนวน 226 คน

การสร้างเครื่องมือในการวิจัย ลักษณะของเครื่องมือในการวิจัยระยะที่ 1 สร้างขึ้นตามขอบเขตของนิยามปฏิบัติการของตัวแปรต่าง ๆ โดยเครื่องมือทั้งหมดเป็นแบบวัดประเภทมาตรประเมินรวมค่า ที่เป็นข้อความประกอบมาตร 6 ระดับ ตั้งแต่จริงที่สุด ถึง ไม่จริงเลย แต่ละแบบวัดมีจำนวน 6 - 8 ข้อความ รวมจำนวน 11 แบบวัด มีค่าความเที่ยง (α) ตั้งแต่ .609 ถึง .898

การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยระยะที่ 1 ดำเนินการ เป็นขั้นตอนกล่าวคือ ขั้นที่หนึ่ง เตรียมแผนเก็บข้อมูลและติดต่อประสานงาน ขั้นที่สอง เตรียมเครื่องมือ โดยการตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของเครื่องมือทุกฉบับ ขั้นที่สาม ขอหนังสืออนุญาต เรื่องขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล และขั้นที่สี่ ประสานงานและเก็บข้อมูล พร้อมทั้งตรวจสอบความสมบูรณ์ของเครื่องมือทุกฉบับ

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ ในการศึกษาวิจัยระยะที่ 1 ได้ทำการประมวลผลข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป มีสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. สถิติเพื่อตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ประกอบด้วย การหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อด้วยวิธีหาความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมแบบวัดทั้งฉบับ (r item-total correlation) คำนวณค่าความเที่ยงของแต่ละแบบวัด โดยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient)

2. สถิติเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลวิจัย

2.1 สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง และลักษณะข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่ สถิติคำนวณค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2.2 สถิติอ้างอิงเพื่อตรวจสอบสมมุติฐานของการวิจัย ได้แก่ สถิติทดสอบที แบบ 2 กลุ่มอิสระ (t-Independent) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) สถิติวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้น (Stepwise Multiple Regression) และการวิเคราะห์เส้นทางอิทธิพล (Path Analysis) วิเคราะห์โดยโปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยทางสังคมศาสตร์

การวิจัยระยะที่ 2 การศึกษารูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

การกำหนดแบบการวิจัย รูปแบบการวิจัยเป็นการพัฒนาและประเมิน โดยนักวิจัยพัฒนารูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ได้จากการวิจัยระยะที่ 1 ร่วมกับข้อเสนอแนะความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญและการสังเคราะห์จากผลวิจัยก่อนหน้า แล้วประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบการบริหารดังกล่าวไปใช้ในการพัฒนาจริง

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ข้อมูลเพื่อการสร้างรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้จากผลการวิจัยระยะที่ 1 การวิเคราะห์โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 10 คน เป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ในการพัฒนาครู และเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับในวงการศึกษา การประเมินรูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์สูงในด้านการพัฒนาจริยธรรมแก่บุคคล และเป็นที่ยอมรับในวงการศึกษาและ/หรือการพัฒนาจริยธรรม จำนวน 5 คน

เครื่องมือในการวิจัย เครื่องมือสำหรับการรวบรวมข้อมูลในระยะที่ 2 นี้มี 2 ชุด คือ แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่เกี่ยวข้องที่ให้ความเห็น/ข้อเสนอแนะ แบบบันทึกการสรุปสังเคราะห์รูปแบบการบริหารจากงานวิจัยก่อนหน้า และแบบประเมินที่ผู้ทรงคุณวุฒิใช้ในการประเมินรูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยระยะที่ 2 ดำเนินการ ดังนี้

สรุปรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จากงานวิจัยระยะที่ 1 วิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบการบริหารการพัฒนาครูจากงานวิจัยก่อนหน้า และสอบถาม/สัมภาษณ์ความเห็นผู้เชี่ยวชาญแล้วสร้างเป็นรูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ประเมินรูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยนำรูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อประเมินความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ไปใช้จริง

การวิเคราะห์ข้อมูล ในการศึกษาวิจัยระยะที่ 2 มีข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นส่วนใหญ่ ขณะที่มีบางส่วนเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ มีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และการวิเคราะห์ด้วยสถิติพื้นฐานประกอบกัน

ผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุของจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ที่ว่า “เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา” การวิเคราะห์ใช้สถิติการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้น (Stepwise Multiple Regression Analysis) ตัวแปรตามของการวิเคราะห์ คือ จริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ตัวแปรอิสระมี 3 กลุ่ม คือ ปัจจัยจิตลักษณะเดิม (3 ตัวแปร) ปัจจัยจิตลักษณะตามสถานการณ์ (2 ตัวแปร) ปัจจัยสถานการณ์ทางสังคม (4 ตัวแปร)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้แก่ อธิบายได้ร้อยละ 46 ดังตาราง 1

ตาราง 1 แสดงสัมประสิทธิ์การถดถอยของการอธิบายจริยธรรมในการทำงานของครู ด้วยกลุ่มตัวแปรปัจจัยจิตลักษณะเดิม กลุ่มตัวแปรปัจจัยสถานการณ์ทางสังคม และกลุ่มตัวแปรจิตลักษณะตามสถานการณ์

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	1. (Constant)	-19.362	10.668		-1.815	.071
	2.ลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน	11.936	2.025	.387	5.893	.000
	3.การเชื่อในบุญคุณแผ่นดิน	4.299	1.806	.158	2.381	.018
$R = .679$ $R^2 = .461$						

หมายเหตุ: Dependent Variable: WE: จริยธรรมในการทำงานของครู กำหนดระดับนัยสำคัญไว้ที่ .05

2. การวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ที่ว่า “เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา” การวิเคราะห์ส่วนนี้ใช้สถิติการวิเคราะห์เส้นทางอิทธิพล (Path Analysis) ในลักษณะตัวแปรสังเกตและตัวแปรแฝง โดยตัวแปรแฝงภายใน ได้แก่ จริยธรรมในการทำงานของครู และจิตลักษณะตามสถานการณ์ ตัวแปรแฝงภายนอก ได้แก่ สถานการณ์ทางสังคม และจิตลักษณะเดิม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า รูปแบบปัจจัยเชิงสาเหตุมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับดี และปัจจัยเชิงสาเหตุในกรอบแนวคิดทั้งหมดสามารถใช้อธิบายความแปรปรวนของจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้ร้อยละ 81 [R2 of Model (WE)=.806] เมื่อพิจารณาถึงอิทธิพลเชิงสาเหตุ พบประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

2.1 ตัวแปรที่มีอิทธิพลเชิงบวกโดยรวมสูงสุด (TE) ต่อจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา (WE) คือ กลุ่มจิตลักษณะเดิม [ประกอบด้วย ลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน (LC) และการเชื่อในบุญคุณแผ่นดิน (BM)] (TE=.709) รองลงมา คือ กลุ่มสถานการณ์ทางสังคม [ประกอบด้วย ภาวะผู้นำเชิงพุทธ (BL) และการสนับสนุนจากคนใกล้ชิด (PS)] (TE=.247) และกลุ่มจิตลักษณะตามสถานการณ์ [ประกอบด้วย ทัศนคติของครูต่อการสอนใน

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา (AT) และความเชื่ออำนาจในตนในการทำงานของครู (IC)] (TE=.043) ตามลำดับ

2.2 ตัวแปรที่มีอิทธิพลเชิงบวกทางตรงสูงสุดต่อจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา คือ กลุ่มจิตลักษณะเดิม [ประกอบด้วย ลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน (LC) และการเชื่อในบุญคุณแผ่นดิน (BM)] (DE=.699) รองลงมา คือ กลุ่มสถานการณ์ทางสังคม [ประกอบด้วย ภาวะผู้นำเชิงพุทธ (BL) และการสนับสนุนจากคนใกล้ชิด (PS)] (DE=.212) และกลุ่มจิตลักษณะตามสถานการณ์ [ประกอบด้วย ทัศนคติของครูต่อการสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา (AT) และความเชื่ออำนาจในตนในการทำงานของครู (IC)] (DE=.043) ตามลำดับ

2.3 ตัวแปรที่มีอิทธิพลโดยอ้อมของจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่เด่นชัด คือ กลุ่มสถานการณ์ทางสังคม [ประกอบด้วย ภาวะผู้นำเชิงพุทธ (BL) และการสนับสนุนจากคนใกล้ชิด (PS)] (IE=.035) รองลงมา คือ กลุ่มจิตลักษณะเดิม [ประกอบด้วย ลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน (LC) และการเชื่อในบุญคุณแผ่นดิน (BM)] (IE=.010) ที่ส่งผลทางอ้อมโดยผ่าน กลุ่มจิตลักษณะตามสถานการณ์ไปยังจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

ผลการวิเคราะห์เป็นดังตาราง 2 และภาพ 1

ตาราง 2 แสดงค่าอิทธิพลทางตรง (DE) และอิทธิพลทางอ้อม (IE) อิทธิพลรวม (TE) ของตัวแปร ปัจจัยเชิงสาเหตุของจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

ตัวแปรสาเหตุ	ตัวแปรผล					
	จิตลักษณะตามสถานการณ์ (SIT_P)			จริยธรรมในการทำงานของครู (WE)		
	DE	IE	TE	DE	IE	TE
สถานการณ์ทางสังคม (SIT)	.818	-	.818	.212	.035	.247
จิตลักษณะเดิม (PSy)	.221	-	.221	.699	.010	.709
จิตตามสถานการณ์ (SIT_P)	-	-	-	.043	-	.043
R^2	.969			.806		

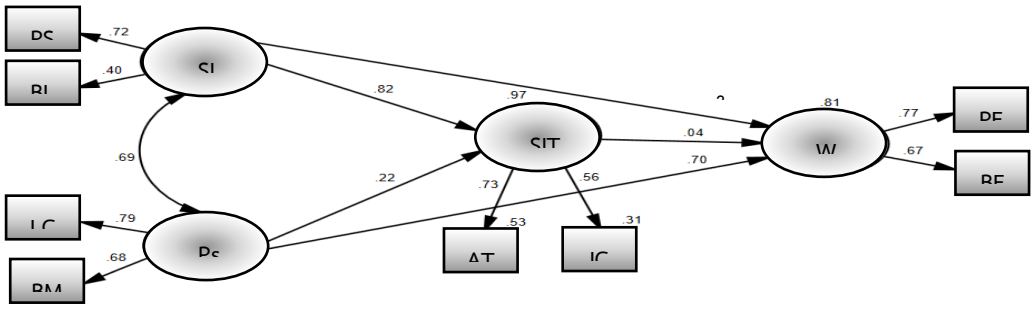

ภาพ 1 รูปแบบปัจจัยเชิงสาเหตุของจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

3. การวิเคราะห์รูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 ที่ว่า “เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา”

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า รูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

3.1 รูปแบบที่พัฒนาขึ้นจากการวิจัยระยะที่ 1 ร่วมกับสังเคราะห์จากงานวิจัยก่อนหน้าและความเห็นผู้เชี่ยวชาญ

1) รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ดังภาพ 2

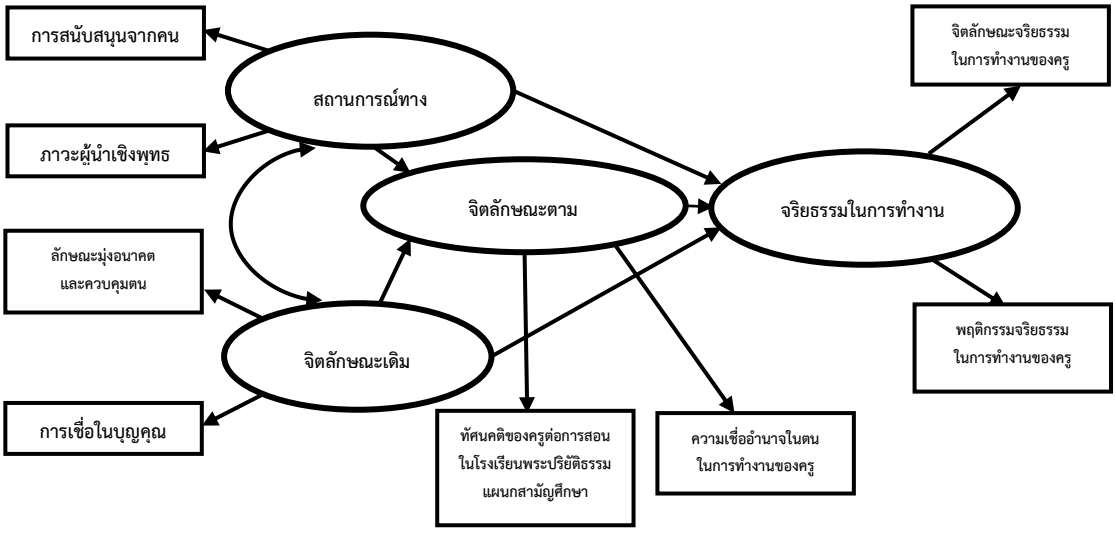

ภาพ 2 รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

2) รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พัฒนาเป็นรูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยการบริหารแบบวงจรคุณภาพ (P-D-C-A) และการบริหารจัดการทรัพยากร 4M’s

3.2 การประเมินรูปแบบ ประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ มีแบบประเมินสำหรับผู้ทรงคุณวุฒิประเมินใน 16 ประเด็น คือ การบริหารตามวงจรเดมิ่ง 4 ประเด็นหลัก ในแต่ละประเด็นหลักพิจารณาการบริหารจัดการทรัพยากร 4 ด้าน (4M’s)

ผลการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิรายด้าน ได้แก่ การวางแผน (Plan: P) ได้ร้อยละ 92.62 การปฏิบัติ (Do: D) ได้ร้อยละ 90.24 การตรวจสอบ/ประเมิน (Check: C) ได้ร้อยละ 90.48 และการยอมรับ หรือปรับปรุงแก้ไข (Act: A) ได้ร้อยละ 90.48 โดยรวม (จากทุกด้าน) ได้ร้อยละ 90.96 เมื่อเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดรายด้าน/โดยรวม 70/75 แสดงว่าผ่านเกณฑ์ หมายความว่า รูปแบบ

การบริหารการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสม ซึ่งจะนำไปใช้ได้ผลดี

อภิปรายผลการศึกษา

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ประการที่หนึ่ง กลุ่มตัวแปรปัจจัยจิตลักษณะเดิมร่วมกับกลุ่มตัวแปรปัจจัยสถานการณ์ทางสังคม อธิบายจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้ร้อยละ 45.0 ซึ่งมากกว่าร้อยละ 40 โดยมีตัวแปรที่ร่วมอธิบายได้ดี คือ ลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน การเชื่อในบุญคุณแผ่นดิน ภาวะผู้นำเชิงพุทธ และการสนับสนุนจากคนใกล้ชิด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ กลุ่มตัวแปรที่ได้เลือกมาศึกษา โดยการประมวลเอกสารเกี่ยวกับทฤษฎีและผลงานวิจัย มีบทบาทสำคัญส่งผลต่อจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ตามที่ได้คาดการณ์ไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่กลุ่มตัวแปรปัจจัยจิตลักษณะเดิมร่วมกับกลุ่มตัวแปรปัจจัยสถานการณ์ทางสังคม สามารถอธิบายจริยธรรมในการทำงานของครู มากกว่าร้อยละ 40 เช่น สรายุทธ วรเวก (2563) พบว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุอธิบายพฤติกรรมการสอนของครูในการสอน/พัฒนา และพฤติกรรมของครูส่งเสริม/สนับสนุนนักเรียนให้เป็นคนดีได้ร้อยละ 36.4 และ 31.2 ตามลำดับ และอธิบายพฤติกรรมรวม ได้ร้อยละ 44.5 ประการที่สอง กลุ่มตัวแปรปัจจัยจิตลักษณะเดิมร่วมกับกลุ่มตัวแปรปัจจัยสถานการณ์ทางสังคมและกลุ่มตัวแปรปัจจัยจิตลักษณะตามสถานการณ์ อธิบายจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้ร้อยละ 46.0 ซึ่งเพิ่มขึ้นจากการอธิบายด้วยกลุ่มตัวแปรปัจจัยจิตลักษณะเดิมร่วมกับกลุ่มตัวแปรปัจจัยสถานการณ์ทางสังคม เพียงร้อยละ 1.0 ซึ่งน้อยกว่าร้อยละ 5 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ อาจยังมีตัวแปรปัจจัยเชิงสาเหตุสำคัญที่ไม่ได้นำมาศึกษาในครั้งนี้ ทำให้การอธิบายได้ไม่สูงตามที่คาดหมาย และประการที่สาม กลุ่มครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ควรได้รับการพัฒนาก่อน มีจำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มครูที่มีอายุน้อยกว่า 43 ปี และกลุ่มครูที่มีสถานภาพโสด เป็นกลุ่มที่สมควรได้รับการพัฒนาก่อนด้านจริยธรรมในการทำงาน และมีปัจจัยส่งเสริมของกลุ่มที่ควรได้รับการพัฒนาก่อน สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ กลุ่มครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ควรได้รับการพัฒนาก่อนในงานวิจัยนี้ ไม่ได้หมายถึงมีจริยธรรมในการทำงานต่ำจนเกิดปัญหา เพียงแต่เป็นกลุ่มที่มีจริยธรรมในการทำงานน้อยกว่ากลุ่มคู่เปรียบเทียบเท่านั้น และการที่ได้พบกลุ่มควรได้รับการพัฒนาก่อน ทำให้ผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีทางเลือกในการตัดสินใจในการพัฒนามากยิ่งขึ้น กล่าวคือ ถ้าหากมีทรัพยากรมากพอ อาจจะพัฒนาครูโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษากลุ่มเป้าหมายโดยรวมทั้งหมดได้ แต่ถ้ามีทรัพยากรอันจำกัด หรือต้องการทำเป็นโครงการนำร่อง ก็อาจทำกับกลุ่มครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ควรได้รับการพัฒนาก่อน ซึ่งจะดำเนินการได้รวดเร็วและบริหารจัดการได้สะดวกมากกว่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ สรายุทธ วรเวก (2563) ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนนักเรียนให้เป็นคนดีของครู ซึ่งได้พบว่า กลุ่มเสี่ยงคือ ครูที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี และครูที่สังกัดพื้นที่การศึกษา เขต 1 ปัจจัยปกป้องที่เด่น คือ บรรยากาศและวัฒนธรรมในโรงเรียน ความเชื่ออำนาจในตน ทัศนคติต่อความเป็นครู และการสนับสนุนทางสังคมในโรงเรียน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะทุกตัวแปรในโมเดลได้ผ่านการประมวลเอกสารอย่างกว้างขวาง ทั้งในด้านของการนิยาม วิธีการวัดและความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างตัวแปรในโมเดล ทำให้โมเดลดังกล่าวมีความเป็นไปได้สูงที่สอดคล้องกับความเป็นจริง (เชิงประจักษ์) สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระเอกลักษณ์ เพียสา (2560) ที่ศึกษารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีของครูในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พบว่า รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรม มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า รูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ คือ รูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยใช้โปรแกรมการฝึกอบรม ซึ่งดำเนินการโดยคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ในความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิมีความเป็นได้ในทางปฏิบัติ มีค่าเฉลี่ยร้อยละสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ร้อยละ 70/75 และเมื่อพิจารณาเป็นรายคณะกรรมการ ผลการประเมิน มีค่าเฉลี่ยร้อยละ ตั้งแต่ 90 ถึง 91.61 เมื่อรวมทุกคณะมีค่าเฉลี่ยรวมร้อยละ 90.96 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 70/75 เช่นกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ รูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ผ่านการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิ ได้พัฒนาจากองค์ความรู้ทางวิชาการที่น่าเชื่อถือ คือ เป็นผลของการวิจัยในระยะที่ 1 ที่ได้พบปัจจัยเชิงสาเหตุที่สำคัญของการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ประกอบกับการตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ซึ่งได้พบว่า รูปแบบดังกล่าว มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Model Fit) และเสริมด้วยในการวิจัยระยะที่ 2 ได้ข้อเสนอแนวทางการบริหารรูปแบบการพัฒนาดังกล่าวจากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์โดยตรง ทำให้ได้รูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ค่อนข้างชัดเจนครบถ้วน ผู้ทรงคุณวุฒิจึงเห็นด้วยและให้การยอมรับ ด้วยผลการประเมินค่อนข้างสูง สอดคล้องกับงานวิจัยของ พัฒนกิจ วงค์ลาศ (2566) ได้ศึกษารูปแบบการบริหารการพัฒนาครูอาชีวศึกษาในการแสวงหาและใช้องค์ความรู้เพื่อยกระดับวิชาชีพและคุณภาพชีวิต พบว่า รูปแบบการบริหารการพัฒนาครูอาชีวศึกษาในการแสวงหาและใช้องค์ความรู้เพื่อยกระดับวิชาชีพและคุณภาพชีวิต มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติทั้ง 2 ส่วน คือ 1) รูปแบบการบริหารการพัฒนาครูอาชีวศึกษา ที่ดำเนินการโดยผู้บริหารสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยร้อยละสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ร้อยละ 70/75 2) รูปแบบการพัฒนาเพื่อส่งเสริมจิตลักษณะสำคัญของครูอาชีวศึกษา โดยใช้โปรแกรมการฝึกอบรม ซึ่งดำเนินการโดยคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ มีค่าเฉลี่ยร้อยละสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 70/75 และเมื่อพิจารณาเป็นรายคณะกรรมการผลการประเมิน มีค่าเฉลี่ยร้อยละตั้งแต่ 86.25 ถึง 89.82 เมื่อรวมทุกคณะมีค่าเฉลี่ยรวมร้อยละ 87.71 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 70/75

บทสรุป

การวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เป็นการศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุ และระยะที่ 2 เป็นการพัฒนาและประเมินรูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรมในการทำงาน โดยรูปแบบปัจจัยเชิงสาเหตุ มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับดี ในขณะที่ รูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรม ในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ดำเนินการ ซึ่งครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สามารถใช้องค์ความรู้จากการวิจัยนี้ เพื่อสร้างความเข้าใจและใช้เป็นแนวทางการพัฒนาจริยธรรมในการทำงาน เพื่อยกระดับวิชาชีพและคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้นต่อไป ผู้บริหารสถานศึกษา สามารถนำรูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาบุคลากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกันได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้แก่ กลุ่มตัวแปรปัจจัยจิตลักษณะเดิมร่วมกับกลุ่มตัวแปรปัจจัยสถานการณ์ทางสังคมและกลุ่มตัวแปรปัจจัยจิตลักษณะตามสถานการณ์ อธิบายจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้ร้อยละ 46 รูปแบบปัจจัยเชิงสาเหตุ มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับดี และปัจจัยเชิงสาเหตุในกรอบแนวคิดทั้งหมดสามารถใช้อธิบายความแปรปรวนของจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้ร้อยละ 81 ดังนั้น ครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สามารถใช้องค์ความรู้จากการวิจัยนี้ เพื่อสร้างความเข้าใจและใช้เป็นแนวทางการพัฒนาจริยธรรมในการทำงาน เพื่อยกระดับวิชาชีพและคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังนั้น นักวิจัยหรือผู้เกี่ยวข้อง สามารถนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นในการวิจัยนี้ ไปใช้ได้กับกลุ่มตัวอย่างที่คล้ายกับกลุ่มเป้าหมาย เนื่องจากเครื่องมือได้ดำเนินการสร้างตามกระบวนการตามหลักวิชาการอย่างเคร่งครัด ทำให้ได้เครื่องมือที่มีคุณภาพดี

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า รูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรม ในการทำงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ดำเนินการผ่านเกณฑ์รายด้าน:โดยรวม 70:75 ดังนั้น หน่วยงานทางการศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดอื่น ๆ สามารถนำรูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาบุคลากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกันได้

2. **ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป**

งานวิจัยที่ได้ข้อค้นพบและองค์ความรู้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะนักวิจัยทางการศึกษา อาจใช้รูปแบบการบริหารการพัฒนาจริยธรรมในการทำงานของครู โรงเรียนพระปริยัติ

ธรรม แผนกสามัญศึกษานี้ เป็นต้นแบบในการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณลักษณะสำคัญของครูในหน่วยงานสถานศึกษาสังกัดอื่น ๆ ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

พัฒนกิจ วงค์ลาศ. (2566). รูปแบบการบริหารการพัฒนาครูอาชีวศึกษาในการแสวงหาและใช้องค์ความรู้เพื่อยกระดับวิชาชีพและคุณภาพชีวิต. *วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา.* มหาวิทยาลัยพะเยา.

พระเอกลักษณ์ เพียสา. (2560). รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีของครูในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สังกัดมหาเถรสมาคม. *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม.* 7(2). 41-42.

สรายุทธ วรเวก. (2562). รูปแบบการวัดจิตลักษณะและพฤติกรรมการสอนนักเรียนให้เป็นคนดี. *วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา.* มหาวิทยาลัยพะเยา.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2558). *แนวทางการจัดการศึกษาตามหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2551). *ชุดเครื่องมือการพัฒนาองค์การ (Organization Improvement Toolkits) ตามแนวทางการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ : คู่มือเทคนิคการปรับปรุงและพัฒนาองค์การ เวอร์ชั่น 1.0 / สำนักงาน ก.พ.ร.* กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.

กลวิธีการใช้ภาษาและการโน้มน้าวใจในโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวย

Strategies of Language Use and Persuasion in Supplementary Product for Beautiful Skin Advertisement

[1]Chen Ziyu, [2]ธรรณปพร หงษ์ทอง และ [3]อภิวัฒน์ สุธรรมดี

[1]Chen Ziyu, [2]Thanapaporn Hongthong and [3]Apiwat Suthamdee

[123]คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

[123] Faculty of Humanities and Social science,

Bansomdejchoaphraya Rajabhat University

[1]Corresponding Author, Email: czi451656@gmail.com

Received March 27, 2024; **Revised** June 29, 2024; **Accepted:** June 30, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษากลวิธีการใช้ภาษาในโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวย 2) เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการโน้มน้าวใจในโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวย โดยใช้แนวคิดการวิเคราะห์ภาษา 2 ทฤษฎี คือ 1) ทฤษฎีกลวิธีการใช้ภาษาและวัจนปฏิบัติศาสตร์ โดยจำแนกการวิเคราะห์ 2 ประเด็น คือวัจนภาษา และอวัจนภาษา และ 2) กลวิธีการโน้มน้าวใจ โดยจำแนกเป็นการวิเคราะห์ 2 ประเด็นคือ ด้านเหตุผล กับ ด้านอารมณ์ ผลการวิจัยพบว่า 1. ทฤษฎีกลวิธีการใช้ภาษาและวัจนปฏิบัติศาสตร์ ด้านวัจนภาษา พบ 9 ประเภทคือ 1) การใช้คำเพื่ออธิบายส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์ 2) การใช้คำเพื่อแสดงคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์อาหารเสริม 3) การใช้ข้อความอธิบายรายละเอียดที่เป็นประโยค 4) การใช้คำเพื่อบอกลักษณะผิวพรรณ 5) การใช้คำเพื่อบอกลักษณะผิวพรรณที่ผู้คนไม่ปรารถนา 6) การใช้วลีและประโยคในลีลาแบบเป็นกันเองและแสดงเจตนา 7) การใช้อุปลักษณ์ 8) การอ้างอิงข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ และ 9) การใช้มูลบท ด้านอวัจนภาษา พบ 3 ประเภท คือ 1) การใช้ภาพตัวผลิตภัณฑ์ เป็นการแสดงภาพผลิตภัณฑ์ที่เสนอขาย 2) การใช้สีในงานโฆษณาที่ดึงดูดผู้บริโภค และ 3) การใช้รูปแบบตัวอักษร และผลการวิจัยในข้อ 2. กลวิธีการโน้มน้าวใจ ในด้านเหตุผล พบว่ามีกลวิธีการโน้มน้าวใจโดยการใช้เหตุผลด้านความคุ้มค่า พบความถี่ในการใช้ 46 ครั้ง ส่วนกลวิธีการโน้มน้าวใจในด้านอารมณ์ พบว่ากลวิธีมีทั้งหมด 3 ด้าน ได้แก่ คือ 1) การโน้มน้าวใจโดยสื่อว่าผลิตภัณฑ์ช่วยให้ผิวขาวผิวสวยได้โดยง่าย โดยพบการใช้ทั้งหมด 24 ครั้ง 2) การโน้มน้าวใจโดยสื่อว่าผลิตภัณฑ์มีประโยชน์ต่อร่างกาย พบการใช้ 17 ครั้ง 3) การโน้มน้าวใจโดยสื่อว่าผลิตภัณฑ์มีความน่าเชื่อถือและมีมาตรฐานสากล พบการใช้ 26 ครั้ง

คำสำคัญ: ภาษา; การโน้มน้าวใจ; การโฆษณา; ผลิตภัณฑ์อาหารเสริม

Abstract

The purposes of this study were as follows: 1. To study strategies for using language in advertisements for dietary supplements for beautiful skin. 2. To analyze persuasion strategies in advertisements for dietary supplements for beautiful skin. Using the concept of language analysis 1. Theory of language uses strategies and pragmatics by dividing the analysis into 2 areas: verbal and nonverbal. 2. Persuasion strategies the analysis is divided into 2 points: the rational side and the emotional side. The results of the research found that: 1. The theory of language uses strategies and pragmatics 2. Use of words to express the properties of dietary supplements 3. Use of text to describe details in sentences 4. Use of words to describe skin characteristics 5. Using words to describe skin characteristics that people do not wish for. 6. Use of phrases and sentences in a casual and intentional manner 7. Use of metaphors 8. Reference of scientific data 9. Use of scripts nonverbal there are 3 types of products: 1. Using product images It is a visual representation of the products offered for sale. 2. The use of color in advertising that attracts consumers 3. Use of font style these are: 1) straight font style, 2) rounded font style, 2. persuasion tactics. found that: Persuasion tactics by cost-effectiveness reasoning found 46 times. As for persuasion tactics in the emotional field. Found the tactics of 3 aspects.1. Persuasion by conveying that the product helps to whiten the skin easily found 24 times 2. Persuasion by conveying that the product is beneficial to the body found 17 times 3. Persuasion by the media that the product It is reliable and has international standards found 26 times.

Keyword: language; Persuasion; Advertisement; Supplementary product

บทนำ

ปัจจุบันโลกก้าวเข้าสู่ยุคสังคมดิจิทัลที่เทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Technologies) หรือโลกแห่งศตวรรษที่ 21 นับตั้งแต่ปีค.ศ. 2001 เป็นต้นมา โดยมาหลอมรวมเข้ากับวิถีชีวิตอย่างแท้จริง และจะเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมหรือรูปแบบกิจกรรม รวมทั้งปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลไปอย่างสิ้นเชิงเข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันของผู้คน และส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัวสังคมการใช้กิจกรรมในเวลาว่าง การทำงาน การศึกษา และธุรกิจ (กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2559) โดย อี-มาร์เก็ตเพลส (E-marketplace) หรืออิเล็กทรอนิกส์มาร์เก็ตเพลส (Electronic marketplace) เป็นรูปแบบการซื้อขายสินค้าออนไลน์ที่เข้ามามีบทบาทที่สำคัญในสังคมปัจจุบัน เพราะอำนวยความสะดวกของผู้บริโภคเป็นหลัก กล่าวคือ ผู้บริโภคไม่ต้องออกไปซื้อสินค้าเองตามร้านค้า แต่ผู้บริโภคสามารถเลือกซื้อสินค้าตามสื่อออนไลน์ต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นในสังคม โดยเจ้าของธุรกิจร้านค้าออนไลน์จะเจาะเน้นกลุ่มผู้บริโภคตามเพศ อายุและอาชีพ เพื่อให้สอดคล้องและตรงตามความต้องการของคนในสังคม (จิราวัฒน์ คงแก้ว, 2558) ซึ่ง

ความก้าวหน้าในด้านเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้เกิดการติดต่อสื่อสารอย่างไร้พรมแดน โลกออนไลน์ที่กว้างขวางสามารถติดต่อสื่อสารถึงกันได้ทั้งหมด จึงส่งผลให้ความพึงพอใจของภาพลักษณ์ของตัวเองโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มวัยรุ่นเพศหญิงที่ต้องการการยอมรับจากเพื่อนและเริ่มใส่ใจในด้านความสวยงาม ทำให้วัยรุ่นมีแนวโน้มหรือมีพฤติกรรมเลือกใช้ผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มความมั่นใจภาพลักษณ์ของตนเอง เช่น ยาลดความอ้วน อาหารเสริม และยาเพิ่มความขาวใสของผิวพรรณ เป็นต้น โดยปัจจัยด้านการรับรู้ข่าวสาร การตลาด และความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ประเภทอาหารเสริม และผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับความสวยงาม (ปพนสรรค์ กลั่นเรืองแสง และคณะ, 2561)

ในสังคมปัจจุบันแอปพลิเคชัน Shopee และ Lazada ถือว่าเป็นอิเล็กทรอนิกส์มาร์เก็ตเพลสที่ได้รับความนิยมและได้รับความน่าเชื่อถือจากคนในสังคมปัจจุบันมากที่สุด โดยปรากฏหมวดหมู่สินค้าที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อความงามได้แก่ แอปพลิเคชัน Shopee หมวดหมู่อาหารเสริมและผลิตภัณฑ์สุขภาพ สินค้าประเภท อาหารเสริมเพื่อความงาม ซึ่งมีผลิตภัณฑ์มากกว่า 1,000 รายการ และแอปพลิเคชัน Lazada หมวดหมู่สุขภาพและความงาม สินค้าประเภท วิตามินและอาหารเสริมเพื่อผิวขาวใส ซึ่งมผีลิตภัณฑ์มากกว่า 1,000 รายการ ผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อความงามถือว่าเป็นสินค้าที่ได้รับความนิยมในปัจจุบันเห็นได้จากสินค้าและผลิตภัณฑ์จำนวนมากที่ปรากฏขึ้นบนอิเล็กทรอนิกส์มาร์เก็ตเพลส จึงทำให้เกิดการแข่งขันทางการค้าของผู้ผลิตและทำให้เกิดกลวิธีการนำเสนอและการโน้มน้าวใจที่แตกต่างกันออกไปเพื่อดึงดูดและสร้างความน่าสนใจให้แก่ผู้บริโภคเพื่อให้ผู้บริโภคตัดสินใจเลือกใช้ผลิตภัณฑ์นั้น ๆ การโฆษณาเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยทางการตลาดที่ช่วยกระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้บริโภคเกิดการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าเหล่านั้น จึงทำให้เจ้าของธุรกิจใช้กลวิธีต่าง ๆ ในการนำเสนอ และการโน้มน้าวใจ เพื่อให้ผู้บริโภคซื้อสินค้าของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลวิธีการใช้ภาษาและการโน้มน้าวใจในการโฆษณาเพราะถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งในการช่วยดึงดูดความสนใจของผู้บริโภคโดยเฉพาะ “ภาษา” เพราะภาษาสามารถถ่ายทอดรายละเอียดเกี่ยวกับคุณลักษณะ คุณสมบัติของสินค้าให้ผู้บริโภคได้รู้จักและเข้าใจได้เป็นอย่างดี ภาษาที่ใช้ในการโฆษณาเป็นภาษาที่มีลักษณะเฉพาะมีความโดดเด่น และแตกต่างจากภาษาที่ใช้สื่อสารในชีวิตประจำวันเพื่อดึงดูดความสนใจ ชักจูง และโน้มน้าวใจให้ผู้บริโภคตัดสินใจซื้อสินค้านั้น (พรรณธร ครุฑเนตร และปัณณรัช ชูเชิด, 2563)

ผู้วิจัยจึงได้เล็งเห็นความสำคัญดังกล่าวและสนใจที่จะศึกษา กลวิธีการใช้ภาษาและโน้มน้าวใจในโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวย ที่จำหน่ายในแอปพลิเคชันที่ได้รับความนิยมของไทย คือ Shopee และ Lazada จำนวน 50 ชิ้น เพื่อศึกษากลวิธีการใช้ภาษาในโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวย และวิเคราะห์กลวิธีการใช้ภาษาเพื่อโน้มน้าวใจในโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากลวิธีการใช้ภาษาในโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวย
2. เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการโน้มน้าวใจในโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวย

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจำแนกไว้ 2 ประเด็นดังนี้

1) การศึกษารวบรวมแนวคิด ทฤษฎีวิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับการวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ดังนี้แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกลวิธีการใช้ภาษา แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการโฆษณาและกลวิธีการโน้มน้าวใจ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวัจนปฏิบัติศาสตร์ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์อาหารเสริม แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความงาม 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลผลิตภัณฑ์เพื่อใช้ในการวิเคราะห์กลวิธีการใช้ภาษาและโน้มน้าวใจ ในโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวยผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวยที่ได้รับความนิยมมากที่สุด โดยพิจารณาจากเกณฑ์ดังนี้ 1) การรีวิวจากผู้ใช้จริงระดับ 3 ดาวขึ้นไป 2) จำนวนการรีวิวที่มากที่สุด ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2565 และ 3) หากโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวยใน Shopee และ Lazada มีข้อมูลซ้ำกันผู้วิจัยจะเลือกคงไว้เฉพาะโฆษณาที่ได้รับความนิยมมากกว่า โดยใช้เกณฑ์ในข้อ 1 และข้อ 2 ซึ่งเก็บข้อมูลจากแอปพลิเคชัน Shopee ในหมวดหมู่อาหารเสริมและผลิตภัณฑ์สุขภาพ ประเภทอาหารเสริมเพื่อความงาม จำนวน 25 รายการ และแอปพลิเคชัน Lazada ในหมวดหมู่ สุขภาพและความงาม ประเภทวิตามินและอาหารเสริม จำนวน 25 รายการ รวมทั้งสิ้น 50 รายการ ดังนี้

ตารางที่ 1 รายชื่อผลิตภัณฑ์ที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือก

Shopee	ยอดรีวิว	คะแนน	Lazada	ยอดรีวิว	คะแนน
1. DHC Vitamin C สูตรเพิ่ม vitamin B2	131,600	4.9	1. Life Collagen Plus Vitamin C	19,109	5
2. Colla Rich Collagen (คอลลาริช คอลลาเจน)	25,700	4.8	2. Gluta colla plus vit c กลูต้าคอลล่า	34,400	4.8
3. Colligi Collagen Tripeptide	20,700	4.9	3. Min&Min Tomato plus Whitening blink	17,390	4.9
4. VISTRA Zinc 15mg (วิสทร้า ซิงค์)	16,600	4.9	4. ซีวิต้า ZEAVITA Collagen	17,100	4.9
5. JOJU Collagen โจจู คอลลาเจน	16,500	4.8	5. Gluta colla G Plus collagen gluta Vit C	16,300	4.8
6. Amado H Collagen อมาโด้ เอช คอลลาเจน	16,300	4.9	6. COD กลูต้า ซี นาคาตะ Nakata	15,300	4.9
7. Jelly Fiber เจลลี่ไฟเบอร์	11,500	4.8	7. CN Collagen คอลลาเจน	14,400	4.9
8. ANA COLLY ACEROLA CHERRY	9,100	4.8	8. MAX GLUTA-L แม็กซ์ กลูต้า-แอล สูตรเข้มข้น	14,260	4.9
9. KUMIKO Collagen Premium	8,900	4.8	9. Onny Collagen ออนนี่ คอลลาเจน	11,400	4.7
10. Vistra Gluta Complex	7,700	4.9	10. Vida Collagen C&E	9,900	4.9
11. คอลลาเจน Collagen Collafish	7,000	4.7	11. gluta colla Plus กลูต้า-คอลลาเจน-วิตซี	8,100	4.9

Shopee	ยอดรีวิว	คะแนน	Lazada	ยอดรีวิว	คะแนน
12. Pure Collagen เพียว คอลลาเจน	6,400	4.7	12. Real Elixir L-Glutathione	5,520	4.9
13. Colly Gluta C Plus	5,700	4.8	13. Somin Vita Collagen โซมิน ไวต้า	5,100	5
14. Vistra Acerola Cherry	5,200	4.9	14. TOMATO-Q	4,500	4.9
15. Saikono Collagen คอลลาเจนไซโกโนะ	4,200	4.8	15. คอลลาเจนผิว Ubereen	4,300	5
16. Fresh Doze เฟรชโดส เพรสแอนด์เชค	4,100	4.9	16. Mana Gluta Collagen Peach	3,200	4.8
17. CHAME' Collagen ชา เม่ คอลลาเจน	2,900	4.9	17. อาโมนิกลูต้า อาโมนิซิงค์ อาโมนิโรสฮิป	2,600	4.7
18. Amado Cerigi Rice Extract อมาโด้ เซริจิ	2,600	4.9	18. แอล-กลูต้า อาโมนิ	2,490	4.9
19. วิตามินซีรีบู้ทผิว กลูต้า	2,300	4.8	19.Charmar Gluta กลูต้าชาร์มาร์ กลูต้านารา	1,700	4.8
20. Collagen Dipeptide + Vitamin C	2,200	4.8	20. BTO GLUTA กลูต้าบีทีโอ กลูต้า บีทีโอ วิตามินกลูต้า	1,700	4.8
21. CC NANO วิตามินซี	2,100	4.8	21. So Q Gluta กลูต้า โซคิว	1,200	4.6
22. Glory Collgen คอลลาเจน	1,800	4.9	22. Clover Plus Gluta Complex3	1,000	4.9
23. W COLLAGEN ดับเบิ้ลยู คอลลาเจน	1,700	4.7	23. rose gold sakana collagen x10	910	4.9
24. NBL Gluta Marine Collagen Lycopene Complex	1,500	4.9	24. SEOULPURE Collagen Plus	887	4.8
25. วิตามินแก้มใส bubble blink yerpall	1,400	4.9	25. Collagen peptide	530	5

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์ข้อมูลกลวิธีการใช้ภาษาในโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวย ซึ่งใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกลวิธีการใช้ภาษาและวัจนปฏิบัติศาสตร์ โดยผู้วิจัยประยุกต์ใช้แนวคิดของ ทรงธรรม อินทจักร (2550) กฤษดาวรรณ หงส์ลดารมภ์ และธีรนุช โชคสุวณิช (2551) โดยจำแนกการวิเคราะห์ 2 ประเด็นคือ วัจนภาษา และอวัจนภาษา 2) การวิเคราะห์กลวิธีการใช้ภาษาเพื่อโน้มน้าวใจในโฆษณาผลิตภัณฑ์เพื่อผิวสวย ผู้วิจัยวิเคราะห์กลวิธีการใช้ภาษาเพื่อโน้มน้าวใจ โดยใช้แนวคิดของ กรชนก ชิดไชยสุวรรณ (2550) มาจำแนกการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ประเด็นคือ ด้านเหตุผล และด้านอารมณ์ และวิเคราะห์การโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริม โดยผู้วิจัยประยุกต์ใช้

แนวคิดของ วิเศษ ชาญประโคน (2550) และวัฒนา แช่มวงษ์ (2558) และ 3) สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

1. กลวิธีการใช้ภาษาในโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวย

1.1 กลวิธีการใช้วัจนภาษา วัจนภาษา (Verbal language) หมายถึง ภาษาถ้อยคำที่ใช้ในการสื่อสาร เป็นการใช้ตัวอักษรและถ้อยคำสื่อความหมายระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ในทางการโฆษณา วัจนภาษา หมายถึง ถ้อยคำภาษาที่ผู้สร้างสรรค์ ข้อความโฆษณาคิดค้นขึ้นเพื่อสื่อสารกับกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมาย เป็นข้อความตัวหนังสือที่สามารถอ่าน และทำความเข้าใจได้โดยตรง หรือเสียงที่ได้ยิน เช่น ข้อความเกี่ยวกับรายละเอียด คุณสมบัติ ส่วนผสม วิธีการใช้สโลแกน คำพูด บทสนทนาต่าง ๆ เป็นต้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้ “DHC Vitamin C สำหรับ 60 วัน (120เม็ด) สูตรเพิ่ม vitamin B2 ล็อตใหม่จากญี่ปุ่นเก็บได้นาน 3 ปี ขายดีอันดับ 1 ในประเทศญี่ปุ่น ช่วยลดความหมองคล้ำและจุดด่างดำ เพื่อผิวขาวกระจ่างใส สุขภาพดี” (ผลิตภัณฑ์ DHC Vitamin C สูตรเพิ่ม vitamin B2) ที่มา: บริษัท ช้อปปี้ (ประเทศไทย) จำกัด (2565, ออนไลน์) จากตัวอย่างกลวิธีการใช้ภาษามีการใช้มูลบทในการโฆษณา เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ผลิตภัณฑ์ โดยกล่าวถึงการเพิ่มสารประกอบต่าง ๆ ที่ว่า “สูตรเพิ่ม vitamin B2 ล็อตใหม่จากญี่ปุ่นเก็บได้นาน 3 ปี ขายดีอันดับ 1 ในประเทศญี่ปุ่น” และการใช้วัจนภาษาในการโฆษณาคือ “ช่วยลดความหมองคล้ำและจุดด่างดำ เพื่อผิวขาวกระจ่างใส สุขภาพดี” ซึ่งผู้วิจัยพบว่าในการใช้คำเพื่อบอกส่วนประกอบผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวย มีการใช้คำ 2 ประเภท คือ 1. การใช้คำภาษาต่างประเทศโดยเขียนกำกับด้วยอักษรไทย 2. การใช้คำภาษาต่างประเทศที่เขียนด้วยอักษรไทย ดังนี้ 1) การใช้คำภาษาต่างประเทศโดยเขียนกำกับด้วยอักษรไทย คือ การใช้อักษรไทยเขียนกำกับเสียงภาษาต่างประเทศ เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถอ่านชื่อ ส่วนประกอบ ได้อย่างถูกต้องและเพื่อให้เห็นการเขียนสะกดคำภาษาต่างประเทศที่รักษารูปแบบการเขียนเดิมให้มีความถูกต้องซึ่งมีผลต่อความน่าเชื่อถือของผลิตภัณฑ์ 2) การใช้คำภาษาต่างประเทศที่เขียนด้วยอักษรไทย คือ การใช้คำภาษาต่างประเทศโดยใช้วิธีการเขียนด้วยอักษรไทย การเขียนคำต่างประเทศโดยวิธีการทับศัพท์ ถอดเสียงตามการออกเสียงภาษาอังกฤษ ลักษณะของประเภทนี้คือเป็นคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่คุ้นชินและรู้จัก ทั้งนี้เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถอ่านชื่อส่วนประกอบได้อย่างถูกต้อง ดังตัวอย่างต่อไปนี้ “คอลล่าฟิช คอลลาเจนแท้จากปลา คาวน้อย ละลายง่าย คอลลาเจนจากปลาแท้ 100 เปอร์เซ็นต์ คุณภาพส่งออกญี่ปุ่น” (ผลิตภัณฑ์ คอลลาเจน Collagen Colla fish) ที่มา: บริษัท ช้อปปี้ (ประเทศไทย) จำกัด (2565, ออนไลน์) นอกจากนี้ยังพบกลวิธีทางวัจนภาษาที่มีการใช้คำ เพื่อแสดงคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์เพื่ออธิบาย ส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวยอีก 7 ประเภท คือ **1)** ข้อความอธิบายรายละเอียดที่เป็นประโยค มีการใช้ประโยคที่สามารถสื่อสาร ทั้งด้านสาระและความคิดเห็น รวมทั้งมีการใช้ประโยคที่แสดงความรู้สึกร่วมด้วย ซึ่งเรียกลักษณะการใช้ประโยคประเภทนี้ว่า “ประโยคแสดงเจตนา” เป็นประโยคที่ต้องการให้ผู้บริโภคได้ทราบความคิด ความรู้สึกของตน หรือต้องการให้ผู้บริโภคทราบในสิ่งที่ผู้ขายหรือผู้ผลิตต้องการที่จะสื่อให้ผู้บริโภคได้รับรู้ถึงคุณสมบัติ ส่วนประกอบ คุณประโยชน์ รวมไปถึงคุณลักษณะของผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับผลิต

ผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวย การใช้ประโยคในการเขียนโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวย เป็นการบอกเล่าหรืออธิบายรายละเอียดในบางส่วนของผลิตภัณฑ์ให้กับผู้บริโภคได้รับรู้เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือ ความน่าสนใจของผลิตภัณฑ์ให้กับผู้บริโภค 2) การใช้คำเพื่อบอกลักษณะผิวพรรณ เป็นการใช้ภาษาในประโยคของการโฆษณาที่สื่อถึงการบอกลักษณะผิวพรรณอันเป็นที่พึงปรารถนาของผู้คนในแง่ของความสวยความงามทำให้ผู้บริโภคสามารถทราบถึงจุดเด่นและจุดขายของผลิตภัณฑ์นั้นๆได้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่าหากใช้สินค้านี้แล้วผลลัพธ์ที่ตามมาจะได้ผิวพรรณที่สวยงามตามที่พึงปรารถนา 3) การใช้คำเพื่อบอกลักษณะผิวพรรณที่ผู้คนไม่ปรารถนา คือการใช้คำหรือรูปประโยคที่แสดงถึงลักษณะของผิวพรรณที่ไม่สวยงามตามแบบของค่านิยมทั่วไปของสังคม เป็นผิวพรรณที่ผู้คนส่วนใหญ่ไม่ปรารถนาที่จะพึงมี ซึ่งเป็นการบอกกล่าวต่อผู้บริโภคว่าผลิตภัณฑ์นี้สามารถแก้ปัญหาเหล่านั้นให้หมดไปได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้ “Colla Rich Collagen คอลลาริช คอลลาเจน สูตรใหม่ เพิ่มส้มสีแดง 3 สายพันธุ์ + เกรปซีด+แอลฟาไลโปอิค ช่วยบำรุงให้ผิวใสขึ้น ลดสิว ลดรอยต่างๆ เคล็ดลับของผิวขาวใส” (ผลิตภัณฑ์Colla Rich Collagen) ที่มา: บริษัท ช้อปปี้ (ประเทศไทย) จำกัด (2565, ออนไลน์) ตัวอย่างนี้กล่าวถึงลักษณะผิวพรรณอันไม่พึงประสงค์และแจ้งว่าสินค้าเหล่านี้ของตนสามารถแก้ไขปัญหาเหล่านั้นให้หมดได้เป็นการทำการตลาดที่ดีและสามารถดึงดูดกลุ่มลูกค้าและความต้องการจากผู้ซื้อได้เป็นอย่างดียิ่งเนื่องจากเป็นการแก้ไขปัญหาที่ผู้บริโภคต้องการได้อย่างตรงจุด 4) การใช้วลีและประโยคในลีลาแบบเป็นกันเองและแสดงเจตนา คือการใช้ลีลาแบบเป็นกันเองส่วนใหญ่จะใช้ประโยคที่ไม่สมบูรณ์ เวลาที่ตีความผู้อ่านจะเข้าใจได้ เพราะสมองเชื่อมคำไปเองเป็นการใช้วลีหรือประโยคที่เป็นกันเองสามารถเจาะเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ดียิ่งขึ้น เนื่องจากว่ามีภาษาที่เข้าใจง่าย และให้ความรู้สึกเหมือนเพื่อนมาแนะนำให้ฟังทำให้เกิดการคล้อยตามในการซื้อสินค้าและบริโภคสินค้าได้ง่ายมากยิ่งขึ้น 5) การใช้อุปลักษณ์ คือการใช้คำเปรียบเทียบสิ่งสองสิ่งต่างๆเข้าด้วยกัน ดังตัวอย่าง ต่อไปนี้ “1 แคปซูล เทียบเท่ามะเขือเทศ 50 ลูก ผิวขาวกระจ่างใส อมชมพู บำรุงผิวเนียนนุ่มชุ่มชื่น” (ผลิตภัณฑ์ Min & Min Tomato plus Whitening blink) บริษัท ลาซาด้า จำกัด (2565, ออนไลน์) จากข้อความนี้พบว่า สินค้าที่มีการแนะนำสินค้าแบบเปรียบเทียบว่าสามารถอุปโภคบริโภคได้ง่ายดาย และรวดเร็วเมื่อเปรียบเทียบกับอีกชนิดแล้ว จะสามารถโน้มน้าวใจผู้บริโภคให้ซื้อสินค้าได้ง่ายยิ่งขึ้น เนื่องจากหากบริโภคสินค้าเหล่านี้ จะยิ่งช่วยประหยัดเวลาและเปรียบเสมือนได้บริโภคสิ่งนั้นๆในปริมาณมากในครั้งเดียวอีกด้วย 6) การอ้างอิงข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ การอ้างอิงข้อมูลที่น่าชื่อถือ หรือมีงานวิจัยทางวิทยาศาสตร์รองรับ สามารถช่วยเพิ่มความดึงดูดให้ตัวผลิตภัณฑ์และทำให้ผู้บริโภคมั่นใจในตัวสินค้าได้มากยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้ “Vida Collagen C&E ประกอบด้วยคอลลาเจนไดเปปไทด์ คอลลาเจน โมเลกุลเล็กพรีเมียมจากญี่ปุ่นและ มีสาร SOD จากเมล่อนฝรั่งเศส และสารสกัดจากส้มสีแดง หนึ่งในสุดยอดสารต้านอนุมูลอิสระที่ดีที่สุด และวิตามินบำรุงผิวกว่า 11 ชนิดที่คัดสรรมา โดยเฉพาะสามารถตอบโจทย์ทุกสภาพและปัญหาผิวของสาวๆในปัจจุบัน” (ผลิตภัณฑ์Vida Collagen C&E) ที่มา : บริษัท ลาซาด้า จำกัด (2565, ออนไลน์) การอ้างอิงงานวิจัยที่รองรับหรือข้อวิทยาศาสตร์ที่น่าเชื่อถือ ทำให้สินค้าและผลิตภัณฑ์นั้นๆเพิ่มความน่าเชื่อถือขึ้นอีกระดับหนึ่ง และเป็นการการันตีกับผู้บริโภคในอีกทางว่าสินค้าชนิดนี้ได้ผลและมีประสิทธิภาพอย่างดียิ่ง และ 7) การใช้มูลบท การใช้มูลบทในข้อความหรือประโยคนั้น ๆ เพื่อดึงดูดใจและเอื้อต่อการตีความของผู้บริโภคที่จะทำให้ส่งผลต่อการตัดสินใจ

ซื้อสินค้าได้เพิ่มยิ่งขึ้น จะช่วยให้ผู้ซื้อมีสิทธิ์ตัดสินใจซื้อสินค้าได้เพิ่มขึ้น โดยจากตัวอย่างการใช้คำเพื่อแสดงคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวย พบว่า ผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวยนิยมใช้คำที่สื่อความหมายเน้นการบำรุง ต่อต้าน ฟื้นฟู และชะลอการเกิดเม็ดสี ทั้งนี้กลวิธีการใช้คำโฆษณาของผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวยยังสื่อถึงผลลัพธ์ที่ผู้บริโภคจะได้รับ อันเป็นความต้องการที่อยู่ในอุดมคติที่ให้ความคาดหมายและความหวังว่าจะเกิดขึ้นอีกด้วย

1.2 กลวิธีการใช้อวัจนภาษา

1) การใช้ภาพตัวผลิตภัณฑ์ เป็นการแสดงภาพผลิตภัณฑ์ที่เสนอขาย ซึ่งอาจแสดงให้เห็นปรากฏพร้อมกับบรรจุภัณฑ์เป็นการสร้างความคุ้นเคยให้กับผู้บริโภค หรืออาจใช้รูปภาพตัวสินค้าอย่างเดียว จากการศึกษาการใช้ภาพตัวผลิตภัณฑ์ที่ปรากฏในโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวย พบการใช้ภาพตัวผลิตภัณฑ์ดังตัวอย่างต่อไปนี้

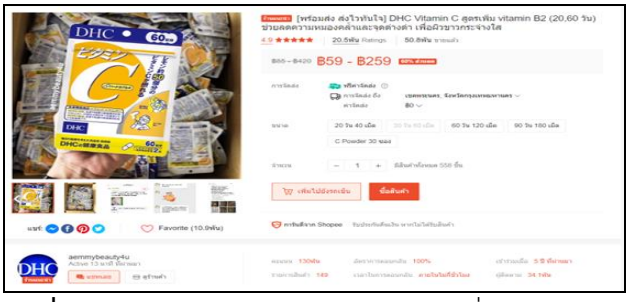

ภาพที่ 1 ผลิตภัณฑ์ DHC Vitamin C สูตรเพิ่ม vitamin B2
ที่มา: บริษัท ช้อปปี้ (ประเทศไทย) จำกัด (2565, ออนไลน์)

จากภาพตัวผลิตภัณฑ์ DHC Vitamin C สูตรเพิ่ม vitamin B2 พบว่า ภาพดังกล่าวสามารถสื่อให้ผู้บริโภคทราบถึงลักษณะและรูปแบบของผลิตภัณฑ์ ซึ่งภาพดังกล่าว สื่อให้ผู้บริโภคทราบว่าผลิตภัณฑ์ DHC Vitamin C สูตรเพิ่ม vitamin B2 มีลักษณะเป็นซองขนาด 4 เหลี่ยม มีเม็ดวิตามินอยู่ด้านใน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้บริโภคได้ทราบและจดจำรูปแบบของผลิตภัณฑ์ และการใช้สีในงานโฆษณานับเป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่สามารถดึงดูดผู้บริโภคให้เกิดความรู้สึกสนใจและหากมีการใช้สีที่สื่อความหมายเป็นสากลก็สามารถสื่อความได้โดยอาจจะไม่ต้องใช้การบรรยายเพิ่มเติม สีเป็นอวัจนภาษาที่ดึงดูดความสนใจได้ดีทีเดียว ภาพสีทำให้คนจำโฆษณาดีกว่าภาพขาว-ดำ ถึง 100 เปอร์เซ็นต์ จากการศึกษา พบว่ามีการใช้สีตามลักษณะคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์ดังตัวอย่างต่อไปนี้

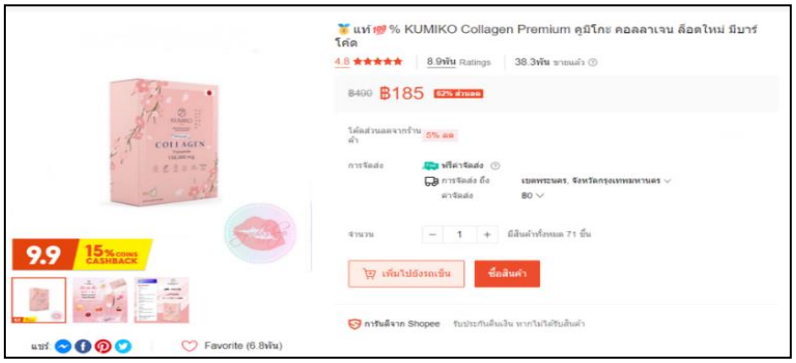

ภาพที่ 2 ผลิตภัณฑ์ KUMIKO Collagen Premium คูมิโกะ คอลลาเจน
ที่มา: บริษัท ช้อปปี้ (ประเทศไทย) จำกัด (2565, ออนไลน์)

ภาพผลิตภัณฑ์ KUMIKO Collagen Premium คูมิโกะ คอลลาเจน พบว่าภาพดังกล่าวเป็นผลิตภัณฑ์จากญี่ปุ่นที่ช่วยให้ผิวกระจ่างใส สีที่ปรากฏที่ตัวผลิตภัณฑ์จึงเป็นสีชมพูที่ให้ความหมายถึงดอกซากุระที่มีขึ้นในญี่ปุ่นและให้ความน่าทะนุถนอมของทั้งหนุ่มสาว จึงสามารถสื่อความได้ชัดเจน

2) การใช้รูปแบบตัวอักษร ตัวอักษรที่ปรากฏในโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวยสามารถช่วยสร้างอารมณ์และความรู้สึกของผู้บริโภคได้ เพราะลักษณะและรูปแบบตัวอักษรสามารถบอกคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์ให้ผู้บริโภคได้รับทราบ เช่น ตัวอักษรที่ตรงๆเน้นความหนาของเส้น จะแสดงถึงความมั่นคง แฝงด้วยความน่าเชื่อถือ จึงเหมาะกับผลิตภัณฑ์ที่เน้นกลุ่มผู้บริโภควัยผู้ใหญ่ ดังที่เสรี วงษ์มณฑา (2540) กล่าวถึงรูปแบบตัวอักษรว่าเป็นเรื่องของการใช้ตัวอักษร (Font) เนื่องจากลายเส้นสามารถ สะท้อนบุคลิกภาพได้ เช่น ถ้าสินค้าเขียนด้วยตัวอักษรคอมพิวเตอร์คนก็จะมองว่าเป็นสินค้าที่ทันสมัยและถ้าหากบริษัทมีสินค้าที่ทันสมัยแต่ใช้ตัวอักษรโรมัน หรืออักษรโบราณก็จะไม่เข้ากันกับสินค้า หรือสินค้าที่เป็นของผู้หญิงหวานๆ แต่ใช้ตัวอักษรเหลี่ยมสูงๆ ก็จะไม่เข้ากับสินค้า ซึ่งตัวอักษรที่เข้ากับสินค้าสวยหวานนั้นต้องเป็นตัวโค้งมน หรือถ้าบริษัทมีสินค้าที่มีความแข็งแกร่งแต่ใช้ตัวอักษรโค้งมนกลม จะดูไม่แข็งแกร่งแต่จะดูละมุนละไม ถ้าเป็นสินค้าวัยรุ่นแต่ใช้ตัวอักษรเรียบร้อยเป็นระเบียบก็ไม่ดึงดูดใจจะกลายเป็นผู้ใหญ่แทน ซึ่งจะเห็นได้ว่าตัวอักษรสามารถบอกบุคลิกภาพได้ ซึ่งรูปแบบตัวอักษรจะต้องสอดคล้องกับลักษณะสินค้าให้เปลี่ยนแปลงไปตามกัน โดยพบรูปแบบการใช้ตัวอักษร ดังนี้คือ 1) รูปแบบตัวอักษรแบบตรง 2) รูปแบบตัวอักษรแบบโค้งมนดังตัวอย่างต่อไปนี้

1) รูปแบบตัวอักษรแบบตรง

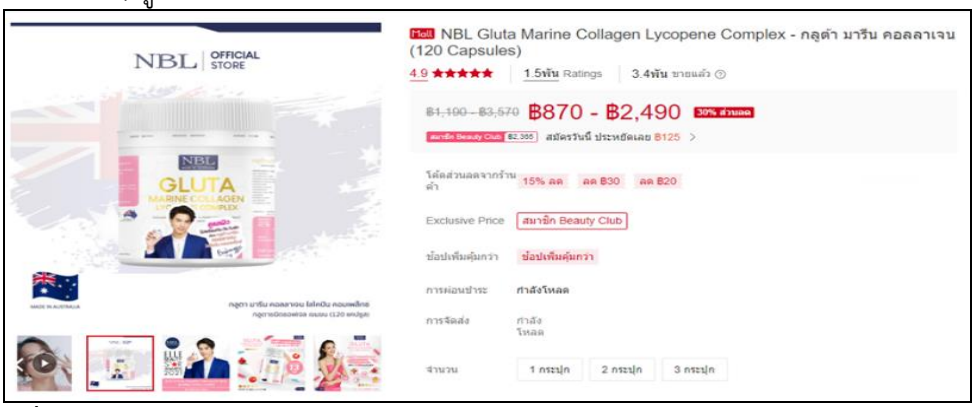

ภาพที่ 3 ผลิตภัณฑ์ NBL Gluta Marine Collagen Lycopene Complex กลูต้า มารีน คอลลาเจน
ที่มา: บริษัท ช้อปปี้ (ประเทศไทย) จำกัด (2565, ออนไลน์)

จากรูปแบบการใช้ตัวอักษรในผลิตภัณฑ์บำรุงผิว พบว่า มีการใช้ลักษณะตัวอักษรที่เป็นตัวตรง และเน้นตัวหนารวมทั้งขนาดตัวอักษรตามความสำคัญของข้อความ คือ เน้นตัวหนาที่สุดที่ชื่อยี่ห้อ ซึ่งปรากฏที่ส่วนบนสุด เป็นส่วนที่พาดหัวหลักเพื่อให้ผู้บริโภคได้จดจำชื่อของผลิตภัณฑ์ดังกล่าว

2) รูปแบบตัวอักษรแบบโค้งมน ตัวอย่างผลิตภัณฑ์มีดังนี้

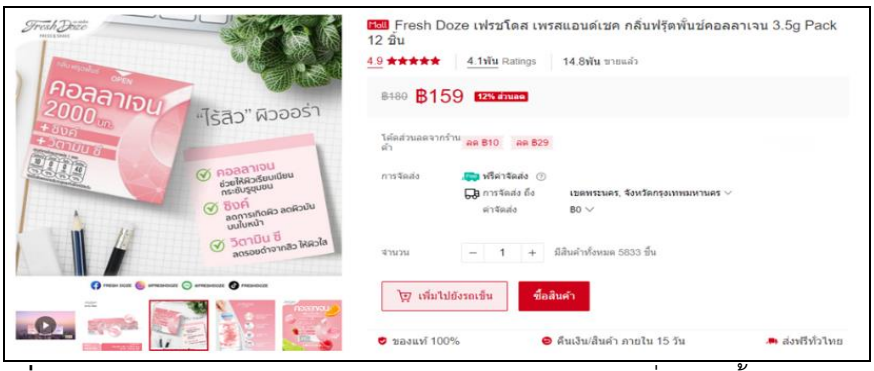

ภาพที่ 4 ผลิตภัณฑ์ Fresh Doze เฟรชโดส เพรสแอนด์เชค กลิ่นฟรุ๊ตพั้นช์ คอลลาเจน
ที่มา: บริษัท ช้อปปี้ (ประเทศไทย) จำกัด (2565, ออนไลน์)

การใช้ลักษณะตัวอักษรที่เป็นตัวโค้งมน และเน้นความแปลกใหม่ เหมาะสำหรับกลุ่มวัยรุ่น เพื่อสร้างความน่าสนใจให้กับผลิตภัณฑ์ รวมทั้งขนาดตัวอักษรตามความสำคัญของข้อความ นอกจากนี้ยังพบว่ามีการบอกคุณสมบัติหลักโดยใช้ขนาดตัวอักษรที่เล็กกว่าแต่ยังคงใช้รูปแบบตัวอักษรแบบโค้งมน ทั้งนี้เพื่อสื่อให้เห็นถึงความน่าสนใจและความน่าเชื่อถือของผลิตภัณฑ์ การออกแบบตัวอักษรสามารถช่วยสร้างอารมณ์และความรู้สึกของผู้บริโภคได้เพราะลักษณะและรูปแบบตัวอักษรสามารถบอกคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์ให้ผู้บริโภคได้รับรับรู้ ซึ่งรูปแบบตัวอักษรแบบตรงสามารถสื่อถึงความมั่นคงและแฝงด้วยความน่าเชื่อถือจึงเหมาะกับการใช้สำหรับผลิตภัณฑ์ที่เน้นกลุ่มผู้บริโภควัยผู้ใหญ่ส่วนรูปแบบตัวอักษรแบบโค้งมน พบว่านิยมใช้สำหรับผลิตภัณฑ์ที่สื่อถึงความละมุนละไม หรือมีเจตนาเพื่อสร้างบรรยากาศที่สบาย ไม่เคร่ง โดยพบว่าการใช้ภาษาที่ดึงดูดและโน้มน้าวใจมีผลเป็นอย่างยิ่งต่อการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ใดผลิตภัณฑ์หนึ่งของผู้บริโภค การใช้ภาษาที่เข้าถึงง่าย เข้าใจได้ง่าย ให้อารมณ์และความรู้สึกเหมือนเพื่อนบอกเล่า จะยิ่งทำให้ผู้บริโภคพึงพอใจ รวมไปถึงการมีการันตีว่าเป็นผลิตภัณฑ์แท้ 100 เปอร์เซ็นต์ หรือมีผลการวิจัย การอ้างอิงต่าง ๆ จากทางวิทยาศาสตร์รองรับ ก็ยิ่งเสริมความน่าเชื่อถือให้กับผลิตภัณฑ์เหล่านั้นได้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้การที่มีรูปภาพประกอบที่ดึงดูดมีการบรรยายประกอบถึงส่วนผสมของผลิตภัณฑ์อยู่ในภาพชัดเจน เป็นการแสดงจุดเด่นให้ผู้บริโภคสามารถทราบได้จากการอ่านภาพประกอบเพียงในภาพเดียวรูปแบบอักษรและการจัดเรียงที่สวยงามน่ารักก็เป็นอีกตัวเลือกหนึ่งที่ทำให้การโฆษณานั้น ๆ สำหรับผลการวิจัยกลวิธีการโน้มน้าวใจในโฆษณาอาหารเสริมเพื่อผิวสวย โดยจำแนกเป็นการวิเคราะห์ 2 ประเด็นคือ ด้านอารมณ์ กับ ด้านเหตุผล ดังนี้

2. กลวิธีการโน้มน้าวใจในโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวยในด้านการใช้อารมณ์ ต้องมีการใช้ภาษาที่โน้มน้าวใจโดยเพื่อสื่อให้เห็นว่า หากใช้ผลิตภัณฑ์นั้น ๆ แล้วจะส่งผลในแง่ประสิทธิภาพที่ดีต่อผู้ใช้ได้อย่างไรบ้าง โดยสามารถแบ่งออกได้ดังต่อไปนี้

1) การโน้มน้าวใจโดยสื่อว่าผลิตภัณฑ์นี้ช่วยให้ผิวขาว ผิวสวยได้โดยง่าย การที่ผลิตภัณฑ์เพื่อผิวสวย ใช้ภาษาเพื่อแสดงความดึงดูด โน้มน้าวให้ผู้ซื้อสนใจในตัวผลิตภัณฑ์นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้การสื่อถึงข้อดี ใช้แล้วช่วยเพิ่มความสวยงามให้ผู้ใช้ได้อย่างไร ดังตัวอย่างต่อไปนี้ “กลูต้า คอลลาเจนไลโคปิน สูตรลับเพื่อผิวขาวกระจ่างใสผิวขาวใส อมชมพู ด้วยกลูต้าจากประเทศออสเตรเลีย” (ผลิตภัณฑ์ NBL Gluta Marine Collagen Lycopene Complexกลูต้า มารีน คอลลาเจน) ที่มา: บริษัท ช้อปปี้ (ประเทศไทย) จำกัด (2565, ออนไลน์) จากตัวอย่าง สูตรลับเพื่อผิว

ขาวกระจ่างใส ผิวขาวใส อมชมพู เป็นคำที่บ่งบอกถึงการดึงดูดหรือโน้มน้าวใจ ว่าหากใช้สินค้าชนิดนี้แล้วดี ใช้แล้วผิวจะขาวใส อมชมพู ตรงตามค่านิยมของคนไทยที่ชื่นชอบที่จะมีผิวพรรณที่ขาวใส สวยงาม และโน้มน้ามใจด้วยภาพผลิตภัณฑ์ ดังนี้

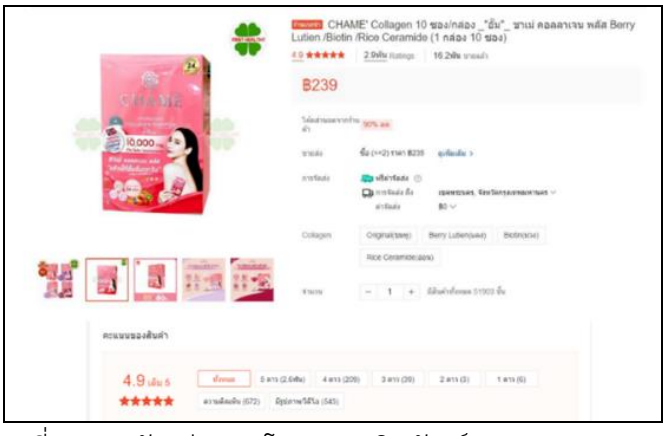

ภาพที่ 5 ภาพตัวอย่างการโฆษณา ผลิตภัณฑ์CHAME' Collagen ชาเม่ คอลลาเจน พลัส Berry Lutein / Biotin /Rice Ceramide

จากตัวอย่างนอกเหนือจาการใช้ภาษาที่สามารถโน้มน้าวใจผู้บริโภคได้แล้ว การโน้มน้าวใจด้วยภาพประกอบที่สื่อถึงสิ่งที่เป็นความต้องการของผู้บริโภคนั้นก็สำคัญ การที่ใช้ภาพประกอบเป็นดารา นักแสดง ที่มีรูปร่างหน้าและผิวพรรณที่สวยงาม มีผิวที่ขาวกระจ่างใส จะช่วยให้ผู้บริโภคเข้าใจได้ในทันทีว่าหากใช้ผลิตภัณฑ์นี้แล้วจะมีผิวพรรณที่ขาวสวย งดงามเหมือนกับดารา นักแสดงท่านนั้น ๆ 2) การโน้มน้าวใจโดยสื่อว่าผลิตภัณฑ์นี้มีประโยชน์ต่อร่างกาย สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท ดังนี้ 1) ช่วยเสริมสร้างให้ร่างกายแข็งแรง โดยมีการบอกว่าหากใช้ผลิตภัณฑ์นั้น ๆ จะทำให้สุขภาพดี หรือเสริมสร้างความแข็งแรงของส่วนต่าง ๆ ของร่างกายเพิ่มขึ้น ข้อความที่ว่า ผิวกระจ่างใส คือคำกุญแจหลักของผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวย คือผลิตภัณฑ์ที่เน้นสรรพคุณเพื่อความงามนั้น จำเป็นต้องมีคำที่บ่งบอกว่าหากใช้แล้วจะดีอย่างไร แต่ในผลิตภัณฑ์ชนิดนี้นั้น ยังมีการกล่าวเพิ่มเติมจากสรรพคุณด้านความงามต่อไปอีกว่า หากใช้แล้วจะต่อต้านอนุมูลอิสระ ลดริ้วรอยก่อนวัย ฝ้า กระฝังลึก และเซลล์ผิวที่เสื่อมสภาพ ผิวกระชับเด้ง เต่งตึง และเรียบเนียน บำรุงสุขภาพ ข้อเข่า กระดูก เล็บ และเส้นผมให้แข็งแรง ซึ่งเป็นการเสริมสร้างในด้านอื่น ๆ ของร่างกาย 2) ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ การใช้คำที่แสดงให้เห็นว่ามีส่วนผสมที่มาจากธรรมชาติ จะช่วยเป็นการยืนยันได้ว่า ผลิตภัณฑ์นั้นจะไม่ส่งผลที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ การใช้คำที่สื่อถึงส่วนผสมของผลิตภัณฑ์ว่ามาจากของที่เป็นธรรมชาติ 100เปอร์เซ็นต์ จะช่วยให้ผู้บริโภคสามารถมั่นใจได้ว่า ผลิตภัณฑ์นี้มีความปลอดภัย ไม่ผสมสิ่งหรือสารอันตรายแปลกปลอม เป็นการการันตีว่าหากใช้แล้วจะไม่ส่งผลร้ายต่อสุขภาพตามมาในภายหลัง เป็นการโน้มน้าวใจผู้ซื้อให้เลือกสินค้าได้มากกว่าผลิตภัณฑ์อื่น ๆ 3) การโน้มน้าวใจโดยสื่อว่าผลิตภัณฑ์มีความน่าเชื่อถือ และมีมาตรฐานสากล ประกอบด้วย ก) การใช้ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์อ้างอิง จะช่วยให้ผลิตภัณฑ์มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น ในข้อความที่ว่า ประกอบด้วยคอลลาเจนไดเปปไทด์ คอลลาเจนโมเลกุลเล็ก พรีเมียมจากญี่ปุ่นและมีสาร SOD จากเมล่อนฝรั่งเศส และสารสกัดจากส้มสีแดงหนึ่งในสุดยอดสารต้านอนุมูลอิสระที่ดีที่สุด การอ้างอิงข้อมูลที่น่าเชื่อถือ และเป็นข้อเท็จจริง

ทางวิทยาศาสตร์ที่กล่าวอ้างถึงสารต่าง ๆ ที่มีส่วนช่วยทางด้านความงาม และความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกายนั้นทำให้ผลิตภัณฑ์นั้น ๆ มีความน่าสนใจ ดูน่าดึงดูดว่ามีความน่าเชื่อถือสามารถเห็นผลได้จริง ยิ่งมีการใช้คำว่า ที่ดี ที่สุด ยิ่งเพิ่มความน่าสนใจให้กับตัวผลิตภัณฑ์มากยิ่งขึ้นอีกด้วย ข) ผ่านการวิจัยรับรองจากสถาบัน การที่ผลิตภัณฑ์นั้น ๆ มีการอ้างอิงงานวิจัยที่น่าเชื่อถือ สามารถทำให้ผู้บริโภคตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าได้ง่ายยิ่งขึ้น ในการที่ผลิตภัณฑ์กล่าวว่าผลิตภัณฑ์ของตนนั้นผ่านการตรวจสอบจากการตรวจสอบมาตรฐานของประเทศที่น่าเชื่อถือ เป็นวิธีการที่ดีที่จะบอกกับผู้บริโภคได้ว่า ผลิตภัณฑ์ของตนนั้นมีคุณภาพและสามารถไว้วางใจได้ ไม่เป็นอันตรายต่อร่างกายหากเลือกบริโภคผลิตภัณฑ์นั้น ๆ ค) ผลิตในประเทศที่เจริญ ได้รับการยอมรับ จะช่วยให้ผลิตภัณฑ์นั้น ๆ ดูดีมีราคา และสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ตัวผลิตภัณฑ์ เป็นการเน้นย้ำในข้อความว่า เป็นผลิตภัณฑ์ที่ขายดีเป็นอันดับ 1 ในประเทศที่เจริญ ได้รับการยอมรับนั้น ส่งผลให้มีความน่าสนใจต่อผู้บริโภคและผู้ที่สนใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชนิดนั้น ๆ เป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากนอกจากว่าจะถูกผลิตขึ้นในประเทศที่ดีแล้ว ยังได้รับการยอมรับมาเป็นอันดับ 1 ของประเทศนั้น ๆ อีกด้วย และง) รับรองโดยผู้ใช้จริง การมีรีวิวจากผู้ใช้จริงว่าผลิตภัณฑ์นี้ได้ผลจริง จะช่วยส่งผลในการตัดสินใจซื้อแก่ผู้บริโภคได้ง่ายยิ่งขึ้น คือการที่มีการทดลองกับผู้ใช้จริงก่อนเพื่อเก็บข้อมูลด้านการเห็นผลที่เกิดประสิทธิภาพว่าหากบริโภคแล้วจะสามารถพิสูจน์ผลลัพธ์ได้ใน 28 วัน เป็นการโน้มน้าวใจแก่ผู้บริโภคได้เป็นอย่างดี เนื่องจากว่าสามารถทำให้ผู้บริโภคเล็งเห็นถึงความน่าเชื่อถือ ว่าหากรับประทานแล้วจะได้รับผลลัพธ์ตามที่ต้องการหรือพึงปรารถนาตอบกลับมาในระยะเวลาไม่นาน ซึ่งสรุปได้ว่ากลวิธีการโน้มน้าวใจในโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวยในด้านการใช้อารมณ์นั้นส่วนใหญ่แล้วมักมีการใช้เหตุผลเป็นองค์ประกอบในการตัดสินใจเลือกผลิตภัณฑ์นั้น ๆ อยู่ด้วยเสมอ โดยผู้วิจัยพบว่าผู้ผลิตสินค้ามีกลวิธีในการโน้มน้าวใจในด้านการใช้เหตุผลเพื่อให้ลูกค้าเลือกใช้สินค้าดังนี้

3. กลวิธีการโน้มน้าวใจในโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวยในด้านการใช้เหตุผล พบว่ากลวิธีการโน้มน้าวใจโดยใช้เหตุผลด้านความคุ้มค่า ดังนี้ 1) ความคุ้มค่าด้านราคา การที่แสดงให้เห็นว่าผลิตภัณฑ์นั้น ๆ เป็นของพรีเมียม มีส่วนประกอบต่าง ๆ ที่หรูหราและคุ้มค่าเกินราคาที่ผู้บริโภคต้องจ่ายนั้น จะช่วยให้ผลิตภัณฑ์มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น เช่น “คอลลาเจนที่ราคาคุ้มค่าที่สุดในตลาด” จากข้อความนี้และตามด้วยข้อความที่อธิบายว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่ผลิตในประเทศชั้นนำ ด้วยวัตถุดิบที่มีความพรีเมียมสูง ยิ่งเป็นการย้ำชัดให้แก่ผู้บริโภคได้ทราบว่า ผลิตภัณฑ์นี้มีความคุ้มค่ามากเพียงใดหากเลือกซื้อไป เป็นการโน้มน้าวใจที่สื่อให้เห็นความคุ้มค่ารอบด้านของตัวผลิตภัณฑ์ได้เป็นอย่างดี 2) ความคุ้มค่าด้านได้ดูแลสุขภาพหลายต่อ การที่บอกว่าหากเพียงซื้อสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ชนิดนี้เพียงชิ้นเดียวแล้วช่วยบำรุงสุขภาพได้หลายต่อนั้น จะช่วยส่งผลให้ผู้บริโภคมีความสนใจในตัวผลิตภัณฑ์เพิ่มมากขึ้น เช่นผลิตภัณฑ์ตัวนี้กล่าวว่าคอลลาเจนของตนนั้นนอกจากจะช่วยในเรื่องของผิวพรรณ ความงาม ความขาวใสแล้ว ยังสามารถบำรุงผม บำรุงเล็บ ได้อีกด้วย การที่ผลิตภัณฑ์ ๆ หนึ่งนั้น มีส่วนช่วยในแง่ของสุขภาพได้หลายต่อ เป็นการชี้ให้ผู้บริโภคเล็งเห็นว่าผลิตภัณฑ์นี้ มีความคุ้มค่ามากเพียงใดหากตกลงตัดสินใจที่จะซื้อ 3) ความคุ้มค่าด้านผิวพรรณสื่อถึงสุขภาพและสง่าราศรี การที่ใช้คำเพื่อแสดงการบ่งบอกว่าหากใช้แล้วจะช่วยเสริมสร้างความงดงามความสง่างาม จะช่วยดึงดูดความสนใจในตัวผลิตภัณฑ์ ให้น่าทดลองใช้มากยิ่งขึ้นได้ เช่น การที่บอก

ว่าผิวพรรณจะเปล่งปลั่ง ดูดี สดใส หากได้ใช้ผลิตภัณฑ์นี้แล้วนั้น เป็นการชักจูงใจที่ดีเพราะผิวพรรณที่เปล่งปลั่งเป็นข้อหนึ่งของความงามที่ตรงตามลักษณะนิยม และความงามตามที่พึงปรารถนาจากผู้คน เมื่อผู้บริโภคทราบได้ว่าหากใช้ผลิตภัณฑ์นี้แล้วจะช่วยให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีตามมา ก็จะเกิดความสนใจในตัวผลิตภัณฑ์มากขึ้นได้ ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยเรื่องการโน้มน้าวใจในโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวยทั้งหมดจำนวน 50 รายการ ซึ่งได้พบกลวิธีการโน้มน้าวใจโดยสรุปเป็นความถี่ในแต่ละด้านไว้ดังนี้

ตารางที่ 2 ความถี่ของกลวิธีการโน้มน้าวใจในการโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวย

กลวิธีการโน้มน้าวใจ	จำนวนความถี่ที่พบ	หมายเหตุ
1.การโน้มน้าวใจโดยสื่อว่า ผลิตภัณฑ์นี้ช่วยให้ผิวขาว ผิวสวยได้โดยง่าย	**24**	
2.การโน้มน้าวใจโดยสื่อว่าผลิตภัณฑ์นี้มีประโยชน์กับร่างกาย	**17**	
2.1 ช่วยเสริมสร้างให้ร่างกายแข็งแรง	4	
2.2 ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ	13	
3.การโน้มน้าวใจโดยสื่อว่าผลิตภัณฑ์นั้นมีความน่าเชื่อถือและมีมาตรฐานสากล	**26**	
3.1 ใช้ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์อ้างอิง	8	
3.2 ผ่านการวิจัยรองรับจากสถาบัน	3	
3.3 ผลิตในประเทศที่เจริญ ได้รับการยอมรับ	12	
3.4 รับรองโดยผู้ใช้จริง	3	
4.การโน้มน้าวใจโดยใช้เหตุผลด้านความคุ้มค่า	**46**	
4.1 คุ้มค่าด้านราคา	3	
4.2 คุ้มค่าด้านได้ดูแลสุขภาพหลายต่อ	18	
4.3 คุ้มค่าด้านผิวพรรณสื่อถึงสุขภาพและสง่าราศรี	25	
รวม	113	

อภิปรายผลการศึกษา

1. ผลการวิจัยกลวิธีการใช้ภาษาในโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวย พบว่า ภาษาที่ใช้ในการโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวยที่ขาย ออนไลน์ผ่านทางแอปพลิเคชันนั้น มีการใช้ภาษาที่เข้าถึงง่าย เข้าใจได้ง่าย มีการโน้มน้าวใจผู้บริโภค ด้วยคำเชื้อเชิญหรือเชิญชวน มีการใช้คำภาษาต่างประเทศเข้ามาร่วมด้วย เพื่อสื่อถึงความเป็น มาตรฐาน ความเจริญและช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ให้กับตัวผลิตภัณฑ์ ใช้ผลการวิจัยหรือการอ้างอิงข้อมูลทางวิทยาศาสตร์รองรับ เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับตัวผลิตภัณฑ์ มีการใช้มูลบท เพื่อดึงดูดใจและทำให้ผู้บริโภคเกิดความสะดุดใจเกิดขึ้น ช่วยส่งผลให้มีแนวโน้มในการที่จะซื้อ ผลิตภัณฑ์มากยิ่งขึ้น มีการใช้คำที่แสดงลักษณะของผิวพรรณที่ทั้งในแง่ที่ผู้คนพึงปรารถนา และไม่พึงปรารถนาที่จะมีเพื่อดึงดูดและเกิดความน่าสนใจว่าผลิตภัณฑ์ จะช่วยแก้จุดด้อย และเพิ่มจุดเด่นอันเป็นลักษณะที่ผู้คนส่วนใหญ่พึงประสงค์ได้เป็นอย่างดีมีการบอกข้อดีที่โดดเด่นและแตก ต่างของผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถเกิดการเปรียบเทียบระหว่างผลิตภัณฑ์และเกิดความ ไว้วางใจในตัวผลิตภัณฑ์ได้เพิ่มมากยิ่งขึ้น จากการวิเคราะห์พบกว่าการใช้ภาษาสำคัญมากในการมีส่วนช่วยทำให้ผู้บริโภคตัดสินใจที่จะเลือกซื้อหรือไม่กับผลิตภัณฑ์

โดยกลวิธีหรือการใช้ภาษาที่น่าสนใจ ช่วยสร้างความประทับใจให้กับผู้บริโภคตั้งแต่แรกเห็น สามารถทำให้ผลิตภัณฑ์ได้รับผลตอบรับที่ดีได้รับความนิยม กระตุ้นยอดขายให้เพิ่มมากขึ้นได้การใช้คำ ที่ตรงจุด รูปประโยคหรือวลีข้อความที่ช่วยสร้างความประทับใจและจับใจผู้ริโภคได้เพียงในข้อความ สั้นกระชับ จึงได้รับความนิยมเป็นอย่างยิ่ง สอดคล้องกับวิรัช วงศ์ภินันท์วัฒนา และธนพล เอกพจน์ เสนอว่า ภาษาเป็นเครื่องมือที่ทรงอำนาจ และมีอิทธิพลต่อการให้ผู้บริโภคตระหนักถึงความจำเป็นในการบริโภคอาหารเสริม สร้างกล้ามเนื้อ (วิรัช วงศ์ภินันท์วัฒนา และธนพล เอกพจน์, 2564)

2. ผลวิเคราะห์กลวิธีการโน้มน้าวใจในโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวย ซึ่งพบว่า กลวิธีการโน้มน้าวใจในโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวย จากทั้งสองแอพลิเคชันนั้น เน้นไปที่การจูงใจผู้บริโภค ทั้งการใช้ภาษาที่โน้มน้าวใจ มีการใช้งานวิจัยที่น่าเชื่อถือมากล่าวถึง บอกว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่มาจากประเทศที่เจริญแล้ว ใช้สื่อธงชาติของประเทศเหล่านั้นในภาพโฆษณา เพื่อดึงดูดความน่าสนใจ ใช้ดาราหรือนักแสดงที่เป็นที่สนใจของผู้บริโภคมา ประกอบในผลิตภัณฑ์สร้างความน่าสนใจและดึงดูดผู้บริโภค เนื่องจากว่าดาราหรือนักแสดงเหล่านั้น เป็นบุคคลของสังคม มีพลังมากพอในการทำให้ผู้คนเชื่อถือและคล้อยตามได้ดีนั่นเอง นอกจากนี้การที่เน้นย้ำถึงความสวย ผิวพรรณที่สง่างาม ความขาวกระจ่างใส ยังเป็นที่นิยมเป็นอย่างยิ่งในยุคสมัยปัจจุบันนี้ โดยผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ในปัจจุบันมีการให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพและความงามมากยิ่งขึ้น นอกจากด้านความงามของรูปลักษณ์ของบุคคลแล้ว การที่ผลิตภัณฑ์มีส่วนช่วยนการบำรุงสุขภาพ ได้หลายต่อก็เป็นปัจจัยสำคัญที่มีส่วนช่วยให้ผลิตภัณฑ์นั้น ๆ ถูกเลือกซื้ออีกด้วย การที่ผลิตภัณฑ์หรือร้านค้าต่าง ๆ ใช้กลวิธีที่เน้นย้ำเรื่องเหล่านี้ในการดึงดูดใจผู้บริโภค จึงมักได้รับความนิยม เพื่อเป็นการ กระตุ้นยอดขายให้ตัวของสินค้าต่าง ๆ เหล่านั้น และจากการค้าขายผ่านแอปพลิเคชันออนไลน์ การรีวิวของผู้บริโภคหลังจากซื้อสินค้าไปแล้วนั้นค่อนข้างสำคัญ เนื่องจากว่าเป็นการรับรองโดยผู้ใช้ด้วยกันเอง จึงมีความน่าเชื่อถือมากกว่าทางร้านค้าหรือผลิตภัณฑ์นั้น ๆ เป็นผู้กล่าวอ้าง ทำให้การรับรองโดยผู้ใช้จริง พบได้น้อยกว่าการเน้นย้ำถึงสรรพคุณในแง่ต่าง ๆ ของผลิตภัณฑ์เพราะ ผู้บริโภคมักอยากทราบว่าหากใช้แล้วจะได้รับผลตอบรับอย่างไร ประสิทธิภาพของสินค้านั้น ๆ เป็นอย่างไรนั่นเอง สอดคล้องกับกมลวรรณ สีเม้ย, เพชรรัตน์ ปฐมพฤกษ์วงษ์ และกนกวรรณ วารีเขตต์ ที่มองว่า การเปลี่ยนแปลงของภาษาที่ใช้ในการโน้มน้าวใจว่าปัจจุบันการโฆษณาสินค้าและบริการต่าง ๆ มีพัฒนาการในเรื่องของการใช้ภาษาโน้มน้าวใจผู้บริโภคให้เลือกซื้อสินค้าได้อย่างไร อีกทั้งยังเป็นประโยชน์สำหรับวงการธุรกิจในการนำผลการศึกษาที่ได้ไปปรับใช้ในการเขียนโฆษณาในสื่อต่าง ๆ ให้มีความน่าสนใจและสามารถดึงดูดใจกลุ่มผู้บริโภคที่ตั้งไว้ได้มากยิ่งขึ้น (กมลวรรณ สีเม้ย, เพชรรัตน์ ปฐมพฤกษ์วงษ์ และกนกวรรณ วารีเขตต์, 2564)

องค์ความรู้ใหม่

กลวิธีการใช้ภาษาและการโน้มน้าวใจในโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวย ในแอปพลิเคชัน Shopee และ Lazada สามารถบูรณาการเข้ากับหลักการเรียนรู้แบบ CIPPA Model ของ Carl R. Roger (1967) ได้ดังนี้ 1) C - Construct: คือการสร้าง 9 กลุ่มคำในด้านวัจนภาษาที่ประกอบด้วย การใช้คำเพื่ออธิบายส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์ การใช้คำเพื่อแสดงคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์อาหารเสริม การใช้ข้อความอธิบายรายละเอียดที่เป็นประโยค การใช้คำเพื่อบอกลักษณะ

ผิวพรรณ การใช้คำเพื่อบอกลักษณะผิวพรรณที่ผู้คนไม่ปรารถนา การใช้วลีและประโยคในลีลาแบบเป็นกันเองและแสดงเจตนา การใช้ อุปลักษณ์ การอ้างอิงข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ และ การใช้มูลบท 2) I - Interaction: คือการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันของลักษณะการใช้ภาษาในการโฆษณาผลิตภัณฑ์ทั้ง ๒ ส่วนคือ กลวิธีการใช้ภาษาทั้งจากวัจนภาษา 9 ประเภท กับอวัจนภาษา 3 ประเภท และกลวิธีการโน้มน้าวใจในด้านเหตุผลที่พบความถี่การใช้ถึง 46 ครั้ง กับด้านอารมณ์ทั้ง 3 ด้าน 3) P - Participation: คือการมีส่วนร่วมในกลวิธีการใช้ภาษาครบทั้ง 4 ส่วนที่ประกอบด้วย 1) ทางกาย ได้แก่การรับรู้ทั้งวัจนภาษา และอวัจนภาษาผ่านทางสายตา กับการได้ยินทางหู 2) ทางอารมณ์ ได้แก่การโน้มน้าวใจโดยสื่อด้วยกลวิธี 3 ด้าน คือทำให้ผิวขาวผิวสวย มีประโยชน์ต่อร่างกาย รวมทั้งมีความน่าเชื่อถือเป็นมาตรฐานสากล 4) P - Process and Product: คือการมีกลวิธีการใช้ภาษาในการโฆษณาอย่างเป็นกระบวนการ ทั้งจากส่วนหลัก 2 ส่วน ได้แก่กลวิธีการใช้ภาษาและวัจนปฏิบัติศาสตร์ กับกลวิธีการโน้มน้าวใจ ทำให้เกิดผลการเรียนรู้ใหม่ หรือผลิตภัณฑ์ใหม่ในหลักการใช้ภาษาโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวย และ 5) A - Application: คือรูปแบบการนำกลวิธีที่เป็นหลักการในการใช้ภาษาโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวสวยไปปรับประยุกต์ใช้จริงกับกลุ่มผู้บริโภคสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องต่อไป

บทสรุป

ผลการวิจัยพบว่าส่วนใหญ่มีการใช้คำที่เชื้อเชิญ ชักจูงใจ และดึงดูดใจเพื่อให้ผู้บริโภคมีความสนใจในตัวผลิตภัณฑ์ เช่น การบอกว่าหากใช้ผลิตภัณฑ์นี้แล้วจะดี จะสวย จะขาว ตรงตามมาตรฐานความงามที่พึงมี ตรงกับความต้องการของผู้คนในปัจจุบัน และมีการใช้ภาพสื่อโฆษณาที่น่าสนใจ ใช้ดาราหรือนักแสดงที่มีภาพลักษณ์ที่ดี ซึ่งได้รับความนิยมมากในขณะนั้น มาถือผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือให้กับตัวผลิตภัณฑ์มากขึ้น เป็นการสื่อสารกับผู้บริโภคว่าหากใช้ผลิตภัณฑ์ก็จะสามารถมีภาพลักษณ์ที่ดีดังเช่นดาราเหล่านี้ได้ โดยในภาพสื่อประกอบโฆษณาก็จะมีการใช้ตัวอักษรที่สวยงามประกอบเพิ่มเติมเพื่อบรรยายสรรพคุณ หรือโปรโมชั่นในขณะนั้นของผลิตภัณฑ์แต่ละตัว โดยส่วนใหญ่มักใช้ตัวอักษรโค้งมน ให้แลดูสวยงาม อ่านง่าย และดึงดูดผู้บริโภคนั่นเอง ในบางผลิตภัณฑ์มีการชักจูงใจผู้บริโภคด้วยการบอกว่าผลิตหรือมีการนำเข้าส่วนผสมจากประเทศที่น่าเชื่อถือ เป็นประเทศที่ได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว อ้างอิงข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ หรือมีการใช้ผลการวิจัยจากสถาบันวิจัยที่ได้รับการรับรอง เพื่อสร้างความมั่นใจ ความน่าเชื่อถือเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้มาตรฐาน มีคุณภาพ เชื่อถือได้ สามารถบริโภคได้อย่างมั่นใจ ไม่ต้องกังวล

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ในการวิจัยต่อยอดในครั้งต่อไป ผู้วิจัยสามารถเพิ่มกลุ่มข้อมูลดิบจาก 50 เป็น 80 หรือ 100 ตัวอย่างได้เพื่อเพิ่มความละเอียดในการศึกษาและวิจัยที่มากขึ้น

2. ในการวิจัยต่อยอดในครั้งต่อไป ผู้วิจัยสามารถเพิ่มระยะเวลาการเก็บรวมรวมข้อมูล ที่กว้างขึ้น จากระยะเวลา 3 เดือน เป็น 6 เดือนหรือ 1 ปีต่อไปได้

3. ในการวิจัยในครั้งต่อไป ผู้วิจัยสามารถเพิ่มจำนวนแอพลิเคชันอื่น ๆ ที่ศึกษาเพิ่มเติมให้มากขึ้นได้เช่น เว็บไซต์ KONVY หรือ Line shopping เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กมลวรรณ สีเม้ย, เพชรรัตน์ ปฐมพฤกษ์วงษ์ และกนกวรรณ วารีเขตต์. (2564). การศึกษากลวิธีการโน้มน้าวใจในพาดหัวโฆษาแค็ตตาล็อกกิฟฟารีน. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์รำไพพรรณี (ออนไลน์).* 2(1), หน้า 54-64.

กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. 2559. *แผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.* กรุงเทพฯ: กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.

กฤษดาวรรณ หงศ์ลดารมภ์ และธีรนุช โชคสุวณิช. 2551. *วัจนปฏิบัติศาสตร์.* กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

กรชนก ชิดไชยสุวรรณ. 2550. *ภาพที่มีอิทธิพลโน้มน้าวใจในงานโฆษณาสำหรับเด็กอายุ 9-14 ปี.* ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ทรงธรรม อินทจักร. 2550. *แนวคิดพื้นฐานด้านวัจนปฏิบัติศาสตร์.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บริษัท ช้อปปี้ (ประเทศไทย) จำกัด. (2565). *ผลิตภัณฑ์อาหารเสริม DHC Vitamin C สูตรเพิ่ม vitamin.* สืบค้นเมื่อ 12 กันยายน 2565, จาก https://shopee.co.th/

บริษัท ลาซาด้า จำกัด. (2565). *ผลิตภัณฑ์ Vida Collagen C&E คอลลาเจน.* สืบค้นเมื่อ 12 กันยายน 2565, จาก https://www.lazada.co.th/

ปพนสรรค์ กลั่นเรืองแสง. (2561). การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มความขาวใสของผิวพรรณกลุ่มนักศึกษาระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น,* 18(1), หน้า 13-23.

พรรณธร ครุฑเนตร และปัณณรัช ชูเชิด. (2563). การใช้ภาษาโน้มน้าวใจในโฆษณาบ้านบนเฟซบุ๊กของบริษัทอสังหาริมทรัพย์. *วารสารวจนะ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.* 8(2), หน้า 25-43.

วัฒนา แช่มวงษ์ และคณะ. (2558). *กลวิธีการใช้ภาษาในวาทกรรมโฆษณาเครื่องสำอางในภาษาไทย.* มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.

วิเศษ ชาญประโคน. (2551). *ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ทริปเพิ้ลกรุ๊ป.

วิรัช วงศ์ภินันท์วัฒนา และธนพล เอกพจน์. (2564). กลวิธีทางภาษาในการโฆษณาอาหารเสริมสร้างกล้อมเนื้อสำหรับผู้ชาย. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.* 29(3), หน้า 104-128.

เสรี วงษ์มณฑา. (2540). *ครบเรื่องเรื่องการสื่อสารการตลาด.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พัฒนภาษา.

Roger, Carl. R. (1949). A Theory of Therapy, and Interpersonal Relationships, as Developed in the Client-Centered Framework. in S. Koch, *Psychology: A Study of Science*. New York: McGraw-Hill.

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาชีพครูโดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช เพื่อพัฒนาการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 3 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

Development of Academic Achievement in the Teaching Profession by Active Learning Together with the Coaching Process for Developing Teaching Practices in Educational Institutions for 3rd Year Students in the Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus

[1]อรรถพงษ์ ผิวเหลือง, [2]พระพิทักษ์ ฐานิสฺสโร และ [3]ชุลีพร นาหัวนิล
[1]Atthaphong Phiwhleung, [2]Phra Phithak Thanissaro and [3]Chuleeporn Nahuanil
[12]มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, วิทยาเขตล้านนา
[12]Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus
[3]มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, วิทยาเขตอีสาน
[3]Mahamakut Buddhist University, Isan Campus
[1]Corresponding Author, Email: yanamath60@gmail.com

Received April 5, 2024; **Revised** April 26, 2024; **Accepted:** June 30, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาชีพครูโดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช เพื่อพัฒนาการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 (2) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีวงจรปฏิบัติการ 3 วงจร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองปฏิบัติ การสะท้อนผลการปฏิบัติ และการประเมินประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าทดสอบ t-test ผลการวิจัยพบว่า 1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาชีพครูโดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช เพื่อพัฒนาการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 2. นักศึกษาชั้นปีที่ 3 มีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา; การจัดการเรียนรู้เชิงรุก; กระบวนการโค้ช

Abstract

The objectives of this research article are (1) To develop academic achievement in the teaching profession by active learning together with the coaching process for developing teaching practices in educational institutions for 3rd year students. (2) To study the opinions of 3rd year students regarding active learning management combined with the coaching process. The research is action research. There are 3 operating circuits. The tools used in the research include: tools used in practice experiments, to reflect on practice results, and to evaluate the effectiveness of learning management. Statistics used in data analysis include mean, standard deviation, and t-test. The results of the research are as follows: 1. Academic achievement in the teaching profession using active learning combined with the coaching process, to develop teaching practices in educational institutions for 3rd year students after studying is higher than before studying with a statistical significance of .05. 2. 3rd year students had opinions on organizing active learning together with the coaching process at the highest level.

Keywords: Teaching practice in educational institutions; Active learning; Coaching process

บทนำ

ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills) ซึ่งเป็นทักษะการเตรียมตัวเพื่ออนาคต ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ตลอดชีวิต ทักษะชีวิตและอาชีพ ประกอบด้วยทักษะ 3R8C คือ Reading ทักษะอ่านออกเสียง (W)Riting เขียนได้เขียนเป็น (A)Rithmetics คิดเลขเป็น และ 8C คือ Critical thing and problem solving ทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณและสามารถการแก้ปัญหา, Creativity and innovation ทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์และนวัตกรรม, Cross-cultural understanding ทักษะความเข้าใจในความแตกต่างและกระบวนการคิดของแต่ละวัฒนธรรม, Collaboration information and media literacy ความร่วมมือการทำงานเป็นทีมและภาวะความเป็นผู้นำ, Communication information and media literacy ทักษะในการสื่อสารข้อมูลและการรู้เท่าทันสื่อ, Computing and IT literacy ทักษะการใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ, Career and learning skills ทักษะอาชีพและความสามารถในการเรียนรู้ และ Compassion ความมีเมตตากรุณา มีคุณธรรม รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น รวมไปถึงการมีระเบียบวินัย ทั้งนี้ ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ปรับตัว ยืดหยุ่น สามารถเผชิญการเปลี่ยนแปลงในโลกดิจิทัลและโลกอนาคตได้ มีภาวะผู้นำ มีความรู้รอบด้าน สามารถประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะต่าง ๆ ในการสร้างงาน/สัมมาอาชีพ และคุณภาพชีวิตที่ดีต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม และสามารถร่วมแก้ปัญหาสังคม การบูรณาการข้ามศาสตร์ การสร้างสรรค์นวัตกรรม เพื่อเพิ่มโอกาส และมูลค่าแก่ตนเอง สังคม และประเทศ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561) ฉะนั้น การเตรียมผู้เรียนให้พร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วในอนาคต จึงเป็นการศึกษาที่

มุ่งเน้นการเตรียมคนไปเผชิญต่อการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว รุนแรง พลิกผัน คาดไม่ถึง และเพิ่มศักยภาพในการเรียนรู้และปรับตัว (วิจารณ์ พานิช, 2555 : 18)

การพัฒนานักศึกษาวิชาชีพครูให้มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองเพื่อนำทักษะด้านต่าง ๆ ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อประยุกต์ในการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและเพื่อเตรียมความพร้อมในวิชาชีพให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน สอดคล้องกับราชกิจจานุเบกษา (2542) ระบุว่า มุ่งเน้นการฝึกกระบวนการคิด การจัดการเรียนรู้ การเผชิญสถานการณ์และประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา ให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น และผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างสมดุล รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ได้ ซึ่งการจัดการเรียนการสอนเชิงรุกมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญหรือผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ (Child centered) เป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างเต็มความสามารถ (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2561 : 18) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำรายวิชาการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา ซึ่งเป็นรายวิชาบังคับเรียนสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู ในหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต ที่มุ่งเน้นการปฏิบัติประสบการณ์ในสถานศึกษาตามข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพครู ข้อ 3 มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพครู ซึ่งมาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพครู ได้แก่ 1) การปฏิบัติตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของผู้ประกอบวิชาชีพครู คือ การปฏิบัติหน้าที่ครู การจัดการเรียนรู้ และความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน 2) การปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพครู จากการสังเกตของผู้วิจัยและสอบถามอาจารย์ผู้สอนในรายวิชา พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการบรรยายมากกว่าการให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ทำให้ผู้เรียนขาดการกระตือรือร้นในการเรียนรู้ ตลอดถึงการเตรียมความพร้อมก่อนออกปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาและการประพฤติปฏิบัติตนเมื่ออยู่ในสถานศึกษายังไม่เป็นที่น่าพอใจ อีกอย่างหนึ่งพบว่ามี ปัญหาการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ การออกแบบเนื้อหา ภาระงานสำหรับครู และการเขียนโครงร่างวิจัยในชั้นเรียน ดังนั้น คณะวิจัยจึงนำการจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช มาใช้ในการจัดการเรียนรู้และติดตามการปฏิบัติหน้าที่ของนักศึกษาวิชาชีพครู เพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงและได้รับประสบการณ์ตรง เพื่อการแก้ไขปัญหาได้ทันท่วงที

การจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบและมีส่วนร่วมต่อการเรียนรู้ของตนเองอย่างตื่นตัว โดยการลงมือปฏิบัติกิจกรรม สำรวจตรวจสอบ กระบวนการคิด วิเคราะห์แก้ปัญหาด้วยตนเอง มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และให้ผู้เรียนได้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์ สอดคล้องกับทวีวัฒน์ วัฒนกุลเจริญ (2551 : 1) กล่าวว่า การเรียนรู้เชิงรุกเป็นการเรียนที่เน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติ และสร้างความรู้จากสิ่งที่ปฏิบัติในระหว่างการเรียนการสอน โดยเน้นการพัฒนาทักษะ ความสามารถที่ตรงกับพื้นฐานความรู้เดิม ส่งผลให้ผู้เรียนเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิมที่มีจากการปฏิบัติและความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญและวุทธิศักดิ์ โภชนุกูล (2552 : 2) กล่าวว่า การเรียนรู้เชิงรุกเป็นกระบวนการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องได้มีโอกาสลงมือกระทำมากกว่าการฟังเพียงอย่างเดียว ต้องจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยการอ่าน การเขียน การได้ตอบ และการวิเคราะห์ปัญหา อีกทั้งให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการคิดขั้นสูง ได้แก่ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า ซึ่ง Baldwin & Williams (1988 : 187) ได้เสนอขั้นตอนของ

การจัดการเรียนรู้เชิงรุก ไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมพร้อม เป็นขั้นที่ผู้สอนนำผู้เรียนเข้าสู่เนื้อหาด้วยการสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นที่อยากจะเรียนรู้ ขั้นที่ 2 ขั้นปฏิบัติงานกลุ่ม เป็นขั้นที่ผู้สอนให้ผู้เรียนเข้ากลุ่มย่อยเพื่อทำงานร่วมกัน เพื่อระดมความคิดและสรุปความคิดเห็นของกลุ่ม เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มอื่น ๆ โดยที่ผู้สอนค่อยเสริมข้อมูลให้สมบูรณ์ขั้นที่ 3 ขั้นประยุกต์ใช้ให้ผู้เรียนทำแบบฝึกทักษะหรือทำแบบทดสอบหลังเรียน ขั้นที่ 4 ขั้นติดตามผล เป็นขั้นที่ให้ผู้เรียนเขียนบันทึกประจำวัน รวมถึงให้ผู้เรียนเขียนสรุปความรู้ที่ได้รับในคาบเรียนนั้น ๆ

ทั้งนี้ การจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงในสถานการณ์จริง โดยอาจารย์ผู้สอนเปลี่ยนจากผู้บรรยายมาเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้และทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการการเรียนรู้หรือกระบวนการโค้ช (Coaching Approach) ซึ่งเป็นกระบวนการให้คำแนะนำ ดังที่ Mink, Owen และMink (1993 : 2) กล่าวว่า การโค้ชเป็นกระบวนการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นโดยช่วยให้เขาเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น ผู้โค้ชจะช่วยให้บุคคลได้บรรลุเป้าหมายการทำงานในระดับที่สูงขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ กระบวนการนี้เป็นการสร้างให้บุคคลมีความเข้มแข็งขึ้น ภูมิใจในตนเองและแสดงความสามารถในการทำงานสอดคล้องกับเฉลิมชัย พันธ์เลิศ (2549 : 23) กล่าวว่า การโค้ชเป็นการดำเนินการที่เน้นปฏิสัมพันธ์รายบุคคลหรือกลุ่มย่อยที่ผู้ที่มีหน้าที่ชี้แนะได้ช่วยเหลือให้ผู้ได้รับการชี้แนะ สามารถวัดกรอบความคิด ทบทวนการทำงานที่ผ่านมา และแสวงหาแนวทางในการพัฒนางานและแก้ปัญหาการทำงานด้วยตนเอง

นอกจากนี้ การโค้ชยังเป็นกระบวนการที่เป็นเครื่องมือสำคัญที่ได้รับการยอมรับให้เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาบุคลากรในองค์กรให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้ได้รับการโค้ชตระหนักรู้ถึงความเป็นไปของตนเองและจุดที่ตนเองยืนอยู่ในทุก ๆ ด้าน อันมีความสำคัญยิ่งต่อการกำหนดเป้าหมายอย่างสร้างสรรค์ รวมถึงการค้นพบศักยภาพและความสามารถของตนเองที่จะนำไปสู่เป้าหมายนั้น ด้วยความมุ่งมั่นและตั้งอยู่บนทัศนคติที่ดีสอดคล้องกับ สมาน รังสิโยกฤษณ์ (2524 : 80) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรเป็นการดำเนินการเกี่ยวกับการส่งเสริมให้บุคคลมีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการทำงานดีขึ้น ตลอดจนมีทัศนคติที่ดีในการทำงานให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น อีกอย่างหนึ่ง การพัฒนาบุคลากรเป็นกระบวนการที่จะเสริมสร้างและเปลี่ยนแปลงผู้ปฏิบัติงานในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการโค้ช ครูถือว่าเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ให้แก่ครูผู้ที่จะนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้กับนักเรียน

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการจัดโครงการวิจัย เรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาชีพครูโดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช เพื่อพัฒนาการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 3 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา เพื่อพัฒนานักศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติหน้าที่ของครูได้อย่างมีประสิทธิภาพและเพิ่มทักษะการทำงานในด้านต่าง ๆ เพื่อให้สามารถบูรณาการองค์ความรู้สู่การออกแบบการจัดการเรียนรู้ การผลิตสื่อการสอน การวัดและประเมินผล และการทำวิจัยในชั้นเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาชีพครูโดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช เพื่อพัฒนาการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 ก่อนเรียนและหลังเรียน

2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดและออกแบบการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 3 วงจรในแต่ละวงจรมี 1 หน่วยการเรียนรู้ รวม 3 หน่วย ซึ่งหน่วยที่ 1 – 3 ประกอบด้วยหน่วยย่อย 5 หน่วย ที่ดำเนินการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ทั้ง 4 ขั้นตอน รวมจำนวน 15 แผน แผนละ 3 ชั่วโมง แบ่งได้ดังนี้ วงจรปฏิบัติการที่ 1 ประกอบด้วย หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้และโครงร่างวิจัยในชั้นเรียน แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 – 5 วงจรปฏิบัติการที่ 2 ประกอบด้วย หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 การผลิตสื่อการสอน แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 6 – 10 วงจรปฏิบัติการที่ 3 ประกอบด้วย หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 การบูรณาการสู่การจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 11 - 15

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชากร คือ นักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการสอนภาษาไทย สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ และสาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ที่กำลังศึกษาในภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 115 รูป/คน และกลุ่มเป้าหมาย คือ นักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ที่กำลังศึกษาในภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 52 รูป/คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดตัวแปรที่ศึกษา ดังนี้ ตัวแปรต้น ได้แก่ การจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช และตัวแปรตาม ได้แก่ 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาชีพครู เรื่อง การปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา ของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 2) ความคิดเห็นของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช

ขั้นตอนที่ 4 กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย จำแนกตามลักษณะของการใช้ 3 ประเภท 1) เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองปฏิบัติ ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 15 แผน แผนละ 3 ชั่วโมง รวมจำนวนทั้งสิ้น 45 ชั่วโมง 2) เครื่องมือที่ใช้ในการสะท้อนผลการปฏิบัติ ได้แก่ แบบบันทึกเพื่อสะท้อนผลการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละแผนการจัดกิจกรรมประกอบด้วย (1) แบบสังเกตพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ (2) แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนของนักศึกษา (3) แบบบันทึกผลการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ และ 3) เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ (1) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (2) แบบสอบถามความคิดเห็นของนักศึกษา และ (3) แบบทดสอบท้ายวงจร สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่า t-test แบบ Dependent Sample

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช มี 3 หน่วย จำนวน 15 แผน ซึ่งแต่ละหน่วยย่อยได้จัดกิจกรรมครบทั้ง 4 ขั้นตอนตามการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ในระหว่างดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้ช่วยวิจัยได้ช่วยบันทึกพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ และสะท้อนพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษาร่วมกับผู้วิจัย รวมถึงการบันทึกผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หลังการสอน หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละวงจร แล้วให้นักศึกษาทำแบบทดสอบท้ายวงจรและแบบสอบถามความคิดเห็น จากนั้น ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลทั้งหมด จากการสังเกตของผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย เพื่อการปรับปรุงและพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ในวงจรต่อไป เมื่อดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ครบทั้ง 3 วงจร จำนวน 15 แผน จึงจะให้นักศึกษาทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียน

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ทำระหว่างการดำเนินการวิจัยและหลังจากสิ้นสุดการวิจัย โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ จากแบบทดสอบย่อยท้ายวงจร แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียน และสอบถามความคิดเห็นมาวิเคราะห์ จากนั้นนำมาหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่า t-test แบบ Dependent Sample ในส่วนของข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการอธิบายความ ซึ่งจะนำมาสู่การสรุปผลการวิจัยและแสดงให้เห็นแนวทางหรือรูปแบบการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ เพื่อแก้ไขปัญหาในเรื่องราวของสิ่งที่ศึกษานั้น ซึ่งนำข้อมูลจากเครื่องมือเหล่านี้ คือ แบบสังเกตพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนของนักศึกษา แบบบันทึกผลการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ และแบบสอบถามความคิดเห็น ซึ่งได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเพื่อประเมินสภาพที่เกิดขึ้นว่าดีหรือไม่ และเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ให้ดีขึ้น โดยเสนอผลที่ได้ในรูปแบบการพรรณนาความ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาชีพครูโดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช เพื่อพัฒนาการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาชีพครูโดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช เพื่อพัฒนาการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาชีพครูโดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช เพื่อพัฒนาการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 ก่อนเรียนและหลังเรียน วิเคราะห์โดยการทดสอบค่า t

กลุ่มตัวอย่าง	N	คะแนนเต็ม	ก่อนเรียน		หลังเรียน		t-test
			$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
นักศึกษาชั้นปีที่ 3	50	30	14.31	1.36	25.81	0.76	23.17*

* ค่า t มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 1 พบว่า การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาชีพครูโดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช เพื่อพัฒนาการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 ก่อนเรียนและหลังเรียน วิเคราะห์โดยการทดสอบค่า t (t-test) พบว่า เมื่อเปรียบเทียบค่า t ที่คำนวณได้กับค่า t ในตารางพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาชีพครูโดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช เพื่อพัฒนาการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยวิทยาเขตล้านนา หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนและมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช พบว่า ผลศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.69, S.D. = 0.65) โดยสรุปจากเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยพบว่า นักศึกษามีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้และสามารถลงมือทำงานที่ได้รับมอบหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ กระบวนการโค้ชทำให้นักศึกษาสามารถสอบถามข้อมูลที่สงสัยได้และสามารถแก้ไขปัญหาได้ทันทีและตรงประเด็นปัญหา จึงทำให้นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาชีพครู เรื่อง การปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา ของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เพราะว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช ทั้ง 4 ขั้นตอน มุ่งเน้นให้นักศึกษาได้ลงมือปฏิบัติจริง จึงทำให้เกิดความท้าทาย กระตุ้นความสนใจ อย่างลองเรียนรู้ผ่านการลองผิดลองถูก เพราะกระบวนการเรียนรู้มุ่งเน้นให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากประสบการ์ตรง สอดคล้องกับดิเรก พรสีมา (2559 : 13) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ซึ่งมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อสร้างองค์ความรู้จากการแก้ปัญหาด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น คิดค้นหาความรู้และคำตอบอยู่ตลอดเวลา และอรรถพงษ์ ผิวเหลือง และพระครูวินัยธรวรชัด (2564) กล่าวว่า การเรียนรู้เชิงรุกเป็นการเชื่อมโยงความคิดของบุคคลต่าง ๆ เข้าด้วยทำให้เกิดการเรียนรู้ในมิติต่าง ๆ ภายในกลุ่มและภายนอกกลุ่ม และสามารถนำมาใช้กับการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับอภินันท์ นนุทภาณี และคณะ (2562) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้การเรียนรู้เชิงรุก สาระหน้าที่พลเมืองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดศาลามีชัย อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งผลวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเป็นการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทในการจัดการเรียนรู้ตามความถนัดมาใช้ในการหาคำตอบ จัดทำชิ้นงาน และเสนอความคิดของตนเอง เพื่อเสนอในชั้นเรียน ทำให้ผู้เรียนมีความสนใจและให้ความร่วมมือเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ยังทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้และประสบการณ์โดยตรง และสุภาพร เตวิยะ (2565) ได้วิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความเชื่อมั่นในตนเองของนักศึกษาสาขาภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ซึ่งผลวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาที่เรียนโดยใช้

การจัดการเรียนรู้เชิงรุกก่อนและหลังเรียนมีคะแนนความก้าวหน้า เท่ากับ 9.30 และเมื่อเปรียบเทียบคะแนนพบว่า คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.69, S.D. = 0.65) เพราะการจัดกิจกรรมที่เน้นให้นักศึกษาลงมือปฏิบัติ เป็นวิธีการเรียนรู้แบบ Learning by doing ซึ่งนักศึกษาได้มีโอกาสได้เรียนรู้ร่วมกับเพื่อนภายในกลุ่มมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดการทำงานเป็นทีม ทั้งยังสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันภายในกลุ่มได้อย่างอิสระ ทั้งนี้ ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมมีความเป็นระบบ ทำให้ผลงานที่มีคุณภาพและนำเสนอผลงานได้อย่างประสิทธิภาพ สอดคล้องกับสุดาพร ปัญญาพฤกษ์ และคณะ (2566 : 83) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างความรู้ในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตามแนวคิดการเรียนรู้เชิงรุก สำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย ซึ่งผลวิจัยพบว่า ครูมีความคิดเห็นต่อกิจกรรมเสริมสร้างความรู้ในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ตามแนวคิดการเรียนรู้เชิงรุกในระดับมากที่สุด และบัญชา เกียรติจรุงพันธ์ และคณะ (2563 : 106) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชา ED1020 ประวัติวรรณคดีและวรรณคดีเอกของไทย โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดเชิงรุก (Active Learning) สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการสอนภาษาไทย ชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ซึ่งผลวิจัยพบว่า นักศึกษาสาขาวิชาการสอนภาษาไทย ชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน มีความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดเชิงรุก (Active Learning) ในระดับมาก

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ มุ่งเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนเชิงรุก โดยเน้นให้นักศึกษามีส่วนร่วมและได้ลงมือปฏิบัติจริง ทำให้นักศึกษามีความพร้อมก่อนออกปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาและการประพฤติปฏิบัติตนเมื่ออยู่ในสถานศึกษาได้อย่างมั่นใจ และมุ่งเน้นการแก้ปัญหาการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ การออกแบบเนื้อหา ภาระงานสำหรับครู และโครงร่างวิจัยในชั้นเรียน ของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 ให้มีศักยภาพด้านความรู้และมาตรฐานวิชาชีพครู โดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาชีพครูให้สูงขึ้นตามเกณฑ์มาตรฐานคุรุสภาและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2565 ตามโมเดลกระบวนการจัดการเรียนรู้ต่อไปนี้

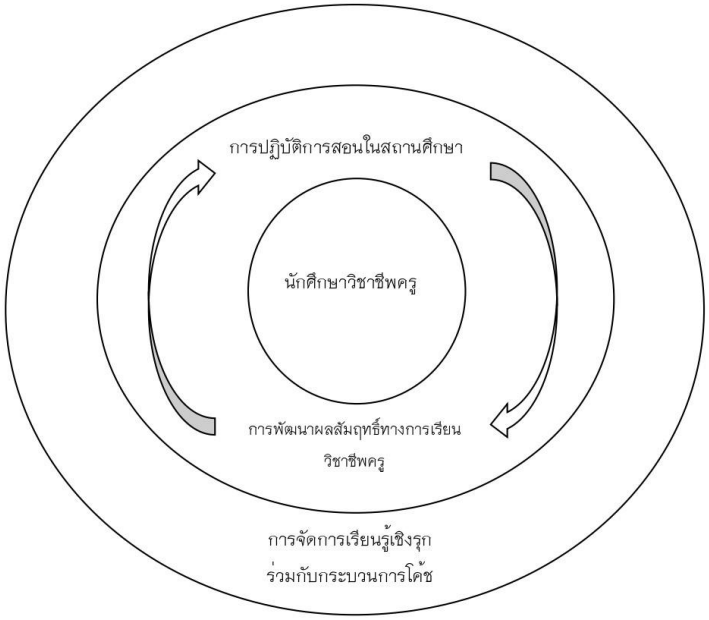

ภาพที่ 1 กระบวนการจัดการเรียนรู้

บทสรุป

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาชีพครูโดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช เพื่อพัฒนาการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 3 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ผลการวิจัยพบว่า 1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาชีพครูโดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช เพื่อพัฒนาการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 3 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 2. ผลศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.69, S.D. = 0.65) เนื่องจากการจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการโค้ช ทั้ง 4 ขั้นตอน มุ่งเน้นให้นักศึกษาได้ลงมือปฏิบัติจริง จึงทำให้เกิดความท้าทาย กระตุ้นความสนใจ อยากลองเรียนรู้ผ่านการลองผิดลองถูก เพราะกระบวนการเรียนรู้มุ่งเน้นให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และการจัดกิจกรรมที่เน้นให้นักศึกษาลงมือปฏิบัติ เป็นวิธีการเรียนรู้แบบ Learning by doing ซึ่งนักศึกษาได้มีโอกาสได้เรียนรู้ร่วมกับเพื่อนภายในกลุ่มมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดการทำงานเป็นทีม ทั้งยังสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันภายในกลุ่มได้อย่างอิสระ ทั้งนี้ ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมมีความเป็นระบบทำให้ผลงานที่มีคุณภาพและนำเสนอผลงานได้อย่างประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ เพื่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1. ควรมีการสะท้อนผลที่มุ่งเน้นการพัฒนาโดยการอภิปรายหลังการจัดการเรียนรู้

2. เนื้อหาที่นำมาให้นักศึกษาได้เรียนรู้ ควรเป็นเนื้อหาในแบบเรียนที่ใช้ในการเรียนการสอนในสถานศึกษา เพราะนักศึกษาจะได้ทดลองนำความรู้ไปบูรณาการในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ และการทำวิจัยในชั้นเรียน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาทักษะการสอนภาษาไทยด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดเชิงรุก (Active Learning) ร่วมกับการคิดสร้างสรรค์

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้และทักษะการสอนภาษาไทยด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบ RASEP Model ร่วมกับทักษะการคิดแก้ปัญหา

3. ควรนำผลการวิจัยไปพัฒนาและวิจัยอย่างต่อเนื่อง เพื่อแก้ปัญหาด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านวิชาชีพครูในประเด็นอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2561) *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2561*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.

เฉลิมชัย พันธ์เลิศ. (2549). การพัฒนากระบวนการเสริมสมรรถภาพการชี้แนะของนักวิชาการพี่เลี้ยงโดยใช้การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ในการอบรมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต.* กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2561). *80 นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ.* (พิมพ์ครั้งที่ 8). นนทบุรี : พี บาลานซ์ดีไซด์แอนปริ้นติ้ง.

ดิเรก พรสีมา. (2559). *ครูไทย 4.0 กระทรวงศึกษาธิการ.* กรุงเทพมหานคร : สำนักปลัดกระทรวงกระทรวงศึกษาธิการ.

ทวีวัฒน์ วัฒนกุลเจริญ. (2551). *การเรียนเชิงรุก.* กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บัญชา เกียรติจรุงพันธ์ และคณะ. (2563). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชา ED1020 ประวัติวรรณคดีและวรรณคดีเอกของไทย โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดเชิงรุก (Active Learning) สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการสอนภาษาไทย ชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน. *วารสาร “ศึกษาศาสตร์ มมร” คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.* 8(2): 106 – 117.

ราชกิจจานุเบกษา. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.

วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์.

วุทธิศักดิ์ โภชนุกุล. (2552). *บทบาทของห้องสมุดกับการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning*. วารสารสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยทักษิณ. 1(2): 13 – 24.

สมาน รังสิโยกฤษฎ์. (2524). *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล.* (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพมหานคร : ประชาชน

สุภาพร เตวิยะ. (2565). การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความเชื่อมั่นในตนเองของนักศึกษาสาขาภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.* 16(1): 122 – 134.

สุดาพร ปัญญาพฤกษ์ และคณะ. (2566). การพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างความรู้ในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตามแนวคิดการเรียนรู้เชิงรุก สำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.* 17(2): 83 – 79.

อภินันท์ นนฺทภาณี (คำหารพล) และคณะ. (2562). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้การเรียนรู้เชิงรุก สาระหน้าที่พลเมืองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดศาลามีชัย อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์.* 6(3): 1148 – 1160.

อรรถพงษ์ ผิวเหลืองและพระครูวินัยธรวรชัด. (2564). รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้โดยการกระทำ. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น.* 8(4): 22 – 30.

Baldwin, Jill., & Williams, Hank. (1988). *Active Learning: a Trainer's Guide*. England: Blackwell Education.

Mink, O.G., Owen, K.Q. & Mink, B.P. (1993). *Developing high-performance people: The art of coaching.* Reading, Massachusetts: Addision-Wesley. Page 15. 241.

The Primary School Administration Towards Excellence in Taiyuan City

[1]Li Yuze [2]Prasert Intarak
[12]Faculty of Education, Silpakorn University
[1]Corresponding Author, Email: 1494783663@qq.com

Received October 19, 2023; **Revised** November 16, 2023; **Accepted:** June 30, 2024

Abstract

The purposes of this research were to: 1) Identify the factors of primary school administration towards excellence in Taiyuan City, 2) to confirm the factors of primary school administration towards excellence in Taiyuan City. The sample was 19 primary schools. The two respondents from each school were a principal and a teacher with a total of 382 respondents. The instrument for collecting the data was opinionnaire. The statistics used to analyze the data were frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation and confirmatory factor analysis. The findings of this research were as follows: 1. The factors of primary school administration towards excellence in Taiyuan city were 9 factors: 1) Leadership,2) Strategic Planning,3) Staff Management,4) Resources, 5) Student Focused Processes, 6) Administrative and Operational Results, 7) Staff Results, 8) Partnership and Society Results and 9) Key Performance Results. 2. The factors of primary school administration towards excellence in Taiyuan city were good fit with the empirical data.

Keywords: Primary School Administration; Excellence School; Primary School

Introduction

In September 2017, the General Office of the CPC Central Committee and the General Office of the State Council issued the Opinions on Deepening the Reform of the Education System and Mechanism, which clearly stated: "Respect the initiative of the grassroots, fully mobilize the enthusiasm and creativity of local and school reform, and timely upgrade successful experience into systems and policies." From the policy environment, the state began to encourage schools to creatively carry out school improvement, comprehensively improve the quality of education and teaching, and solve various challenges and problems that restrict the process of creative improvement in schools. To improve the quality of schools, the most

fundamental is to give play to the autonomy, science, innovation and permanence of school improvement. This work is the most difficult but also the most significant, so the value of in-depth study is the highest. (General Office of the CPC Central Committee and the General Office of the State Council, 2023)

School education is of vital importance to both students and the development of society. Primary education is the basic stage of basic education. The management of primary schools directly affects the educational activities and the results of running schools in primary schools. The success or failure of primary education has an impact on the future of a child and even the future of a Country. From an international perspective, this paper draws on the international advanced educational management theory, explores a more suitable primary school management method for second-tier cities in China, and constantly explores and improves the existing problems in the management of primary school education. In China, with the implementation of the New Curriculum Reform in China and the comprehensive implementation of quality-oriented education in primary schools, the overall school-running level of primary schools has been improved to a certain extent.

Research objective

1. To identify the factors of primary school administration towards excellence in Taiyuan city.

2. To confirm the factors of primary school administration towards excellence in Taiyuan city with the empirical data.

Methodology

This study was descriptive research. The methodology of this study was done by 4 steps. Step 1 study and analysing the concept of school administration towards excellence. Step 2 conducting the questionnaire and testing for quality of questionnaire. Step 3 collecting the data and analysing the data. And Step 4 conclusions, discussion and recommendation.

The population

The population of this research were 371 public primary schools in Taiyuan City. The researcher use the Krejcie and Morgan's Table to state the sample size and do sampling technique with stratified random sampling, separate the sample by districts. The samples were 19 public primary schools in Taiyuan where separate in 10 districts are as follow; 27 schools in YingZe, 27 schools in XiaoDian, 39 schools in

XinHuaLing, 23 schools in JianCaoPing,43 schools in WanBaiLin,6 schools in JinYuan , 11 schools in Qingxv, 2 schools in Yangqu, 2 schools in Loufan and 11 schools in Gujiao.

Respondents

In this study the respondents were selected for the research from is school consists of a principal, and a teacher with a total of 382 respondents. As show in Table 1.

Table 1: Population, Samples and Respondents

	Population （School）	Sample （School）	Respondent		Total
			School principal	School teacher	
YingZe	47	27	27	27	54
XiaoDian	44	27	27	27	54
XinHuaLing	63	39	39	39	78
JianCaoPing	39	23	23	23	46
WanBaiLin	65	43	43	43	86
JinYuan	21	6	6	6	12
Qingxv	25	11	11	11	22
Yangqu	13	2	2	2	4
Loufan	16	2	2	2	4
Gujiao	38	11	11	11	22
Total	371	191	191	191	382

Studied variables

The variables of this research were consisted of the in dependent variables and the studied variables as follows: 1.) the basic variables were the personnel status of samples, such as gender, age, working time, education, title, and 2.) the studied variables were evaluation criteria of excellent schools based on Singapore School of Excellence model (Pak Tee Ng and David Chan: 2008.) which composed of 1) Leadership factor to the primary school towards excellence, 2) Strategic Planning factor to the primary school towards excellence, 3) Staff management factor to the primary school towards excellence, 4) Resources factor to the primary school towards excellence , 5)Student-Focus process factor to the primary school towards excellence, 6) Administrative and operational results factor to the primary school

towards excellence,7) Stuff results factor to the primary school towards excellence, 8) Partnership and society results factor to the primary school towards excellence, and 9) Key performance results factor to the primary school towards excellence. As show in table 2.

Table 2: Independent and Dependent Variable

Independent Variable	Study Variable
- Gender - Age - Working time - Education - Title	1. Leadership 2. Strategic Planning 3. Staff management 4. Resources 5. Student 6.Administrative and operational results 7. Stuff results 8. Partnership and society results 9. Key performance results

Instrument

The instrument for collecting the data was an opinionnaire. It consists of 2 parts; 1) basic information of the respondent which define by gender, age, working experience, educational background and title, 2.) the studied variables were evaluation criteria of excellent schools.

Developing instrument

The researcher constructed the opinionnaire based on Singapore School of excellence criteria.

Data Analysis

When all the data had been collected, used computer package describe the analysis and used Amos for CFA. Descriptive statistics like frequency, percentage, arithmetic means, and standard deviation and confirmation factor analysis CFA: All the tests in this section were conducted using Analysis of Moment Structure (AMOS). Firstly, the model fit was assessed by Normed x2/df value. In addition, model fit indices like Goodness-of-Fit Index (GFI), Comparative Fit Index (CFI), adjusted goodness of Fit Index (AGFI), and Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA) were also used to assess the model fit for the current study. Once the model was deemed fit, AMOS was utilized to assess the significance and the strength of the proposed hypotheses in the study.

The main purpose of undertaking confirmatory analysis was to validate the items used in the study. These items were subjected to a series of validity checks

like fit indices and Unidimensionality assessment and discriminant validity. It was an important criterion for all the items to go through this analysis before proceeding to the hypotheses testing in the proposed model. Once it has been validated by the assessment mentioned above, another round of construct reliability assessment was conducted.

Results

The analysis on the factors of primary school administration towards excellence in public primary schools in Taiyuan city were presented in Table 2.

Table 2: The factors of primary school administration toward excellence as a whole

Factors	$\bar{X}$	SD	Level
Leadership	3.15	0.951	1
Strategic Planning	3.14	0.951	2
Staff Management	3.09	1.121	3
Resources	3.06	1.076	4
Student Focused Processes	3.03	0.962	5
Partnership and Society Results	3.03	1.036	6
Staff Results	3.03	1.014	6
Key Performance Results	2.92	1.065	8
Administrative and Operational Results	2.80	1.179	9

From Table 2 it shows that the factors on primary school administration towards excellence on Leadership in was at 1 level with automatic mean of 3.15 and standard deviation of 0.951, Strategic Planning dimension in was at 2 level with automatic mean of 3.14 and standard deviation of 0.951, Staff Management dimension in was at 3 level with automatic mean of 3.09 and standard deviation of 1.121, Resources dimension in was at 4 level with automatic mean of 3.06 and standard deviation of 1.076, Student Focused Processes dimension in was at 5 level with automatic mean of 3.03 and standard deviation of 0.962, Partnership and Society Results dimension in was at 6 level with automatic mean of 3.03 and standard deviation of 1.036,Staff Results dimension in was at 6 level with automatic mean of 3.03 and standard deviation of 1.014, Key Performance Results dimension in was at 8 level with automatic mean of 2.92 and standard deviation of 1.065, Administrative and Operational Results dimension in was at 9 level with automatic mean of 2.80 and standard deviation of 1.179.

The confirmation analysis of the whole factors of primary school administration towards excellence by using CFA as show in Figure 1.

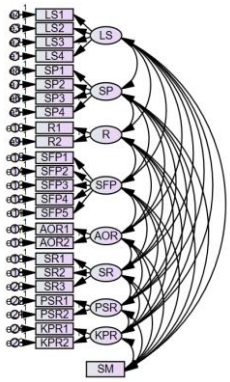

Figure 1 CFA (Whole factor)

According to Table 3, among the fitting indicators of confirmatory factor analysis, all indicators meet the ideal value, indicating that the model has a good fitting degree.

Table 3 Model fit table (Whole Factors)

Fitting	Standard	Model fit	Fit
χ^2/df	< 3.00	1.385	Yes
P	> 0.05	0.000	No
GFI	> 0.90	0.938	Yes
AGFI	> 0.90	0.916	Yes
CFI	> 0.90	0.972	Yes
Standardized RMR	< 0.08	0.036	Yes
RMSEA	< 0.06	0.032	Yes

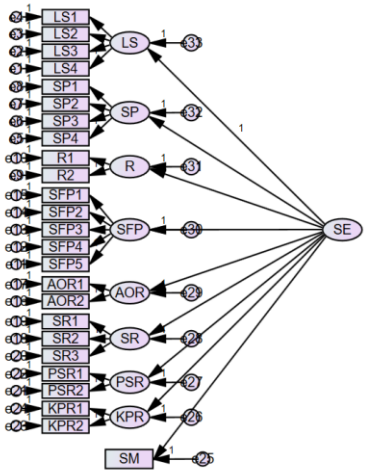

Figure 2 **Second-order CFA model of the whole factors of primary school administration towards excellent** Table 4**:** Goodness of fit of the model of factor of primary school administration towards excellent

Fitting	Standard	Model fit	Fit
χ^2/df	<3.00	1.466	Yes
P	>0.05	0.000	No
GFI	>0.90	0.928	Yes
AGFI	>0.90	0.912	Yes
CFI	>0.90	0.963	Yes
Standardized RMR	<0.08	0.045	Yes
RMSEA	<0.06	0.035	Yes

According to the table 43 below, it can be seen that among the fitting indexes of structural equation analysis, all the indexes are in line with the ideal value, indicating that the model fitting degree is good.

Based on the analysis of the path effects of the structural equation, it can be seen from the following table that, except for the Partnership and Society Results⟶School Excellence, the path significance is greater than 0.05, which has no significant impact, and the other paths significance is less than 0.05, which has significant impact.

Discussion

1. This study found out that the factors of primary school administration towards excellence in Taiyuan city were 9 factors: 1) Leadership, 2) Strategic Planning, 3) Staff Management, 4) Resources 5) Student Focused Processes, 6) Administrative and Operational Results, 7) Staff Results, 8) Partnership and Society Results and 9) Key Performance Results. These findings shown that 9 aspects might be the factors for managing school to achieve the excellence criteria and may be these aspects can lead the school administration perform duty in a best perform. Therefore, the leadership was the first factor for driving the school to active the goal. While the school administration must do his job based on strategic planning, staff managing, resources, student focused processes, administration for best result, staff results, partner result and lastly the key performance results. This study was accordance with the concept of Tom Peters and Robert H. Waterman (2004) stated that excellence is a continuously moving target that can be pursued through actions of integrity, being frontrunner in terms of products services provided that are reliable and safe for the intended users, meeting

all obligations and continuously learning and improving in all spheres to pursue the moving target. While Poerwanti (2018) excellent school is a qualified school that serves as a reference for other schools. Excellent schools or what are often called effective schools. Excellent school can be understood as a qualified school defined in the field of education. As cited by Tee Ng and Other that the school excellent composed of 9 dimensions: 1) Leadership, 2) Strategic Planning, 3) Staff Management, 4) Resources,5) Student-Focused Processes, 6) Administrative and Operational Results7) Staff Results, 8) Partnership and Society Results and 9) Key Performance Results Tee Ng (2003). As the same time, they make research on school excellent model and found out that the school excellence model", shows that target of to make the Singapore schools excellent schools. Since 2000, there has been a shift in the appraisal process for schools to support the excellent schools' campaign. Presently, schools are required to conduct self-appraisal utilizing the School Excellence Model (SEM), which draws inspiration from a business excellence model. Ng Pak Tee's research examines the SEM, its significant implications for school leadership and management in Singapore, and the remaining areas that need attention during the model's implementation. Notably, school leaders should prioritize the essence rather than the superficial aspects of the SEM, adopt a systemic approach to enhance quality in schools, and serve as pioneers by being the first to believe in and practice the principles of this movement.

2. From the finding shown that. The factors of primary school administration towards excellence in Taiyuan city were good fit with the empirical data. May be because those 9 factors are the main of variable to prove the excellent school teachers and administrators have the idea that if we want to drive the school to achieve the excellent of perform their school it should refer to these factors. This finding correlated with the concept of Hechuan Sun (2019) that the standard of improving quality education into people all over the world. Improve quality standards has become the pursuit of high-quality education resources and the promotion of the new target of education efficiency.

Conclusion

From the analyzing the data, it found out that

1. There are a components of school administration towards excellence in Taiyuan city. Those are 1) Leadership, 2) Strategic Planning, 3) Staff Management, 4) Resources 5) Student Focused Processes, 6) Administrative and Operational Results,

7) Staff Results, 8) Partnership and Society Results and 9) Key Performance Results. The followings are the detail of those components.

2. The factors of primary school administration towards excellence in Taiyuan city were good fit with the empirical data.

Recommendation for the future research

Recommendation in general

The school in Taiyuan city should follow the criteria of primary school administration towards excellences, they should apply the principle in managing school. Especially all of faculty in school should cooperate together and design the activities in school beyond those excellence factors.

Recommendation for the future research.

1. The school should research carried out according to the characteristics of different management objectives in order to improve the quality of school.

2. The future research may consider on what factors would affect the excellence school administration.

References

David J. Armor, Gary N. Marks, and Aron Malatinszky. (2018). The Impact of School SES on Student Achievement: Evidence from U.S. Statewide Achievement Data. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 40(4): 613-30.

Endang Poerwanti. (2018). Identification on the Excellence Value of Primary School in Malang. Advances in Social Science, *Education and Humanities Research,* 231: 599-601.

Fornell, C., Larcker, D. F. (1981). Evaluating Structural Equation Models with Unobservable Variables and Measurement Error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39–50.

J. C. Anderson, & D. W. Gerbing. (1988). Structural equation modeling in practice: A review and recommended two-step approach. *Psychological Bulletin,* 103(3), 411–423.

J. F. Hair, W. C. Black, B. J. Babin, & R. E. Anderson. (2010). *Multivariate Data Analysis*. 7th ed. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall

Likert, R. (1932). A Technique for the Measurement of Attitudes. *Archives of Psychology*: 22.

Ng Pak Tee. (2003). The Singapore School and the School Excellence Model. *Educational Research for Policy and Practice,* 2(1): 27-39.

Pak Tee Na and David Chan. (2008). A Comparative Study of Singapore's School Excellence Model with Hong Kong's School-Based Management. *International Journal of Education Management,* 22(6): 488-505.

Tee Ng and others. (2003). A comparative study of Singapore's school excellence model with Hong Kong's school-based management. *International Journal Of Educational Management,* 22(6):488-505.

Tom Peters and Robert H. Waterman. (2004) In *Search of Excellence: Lessons from America's Best-Run Companies.* UK: HarperCollins.

Hechuan Sun. (2019). *International Comparative Study on Educational Supervision and Evaluation Index System*. Beijing: China International Press.

Rezhna Hassan Faraj. (2018). Assessing Excellen ce Management in the Light of the European Excellence Model at Taif University. *International Journal of Education and Literacy Studies,* 6(4), 175-186

เกณฑ์ตัดสินความมีอยู่ของผีในพระพุทธศาสนาเถรวาท
Criteria to Judge the Existence of Ghosts in Theravada Buddhism

พระบุญสม ธมฺมวโร (เชิดสูงเนิน)
Phrabunsom Dhammavaro (Cheidsungnein)
คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author, Email: bunsom23452563@gmail.com

Received July 20, 2023; **Revised** October 26, 2023; **Accepted:** June 30, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกณฑ์ตัดสินความมีอยู่ของผีในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยศึกษาจากเอกสารเป็นหลัก จากการศึกษาพบว่า ความเชื่อเรื่อง “ผี” เป็นความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ที่มีมาช้านานและปรากฏอยู่ในสังคมต่างๆ ทุกยุคทุกสมัย ในสังคมชาวไทยพุทธก็มีความเชื่อในเรื่องนี้เช่นเดียวกับสังคมชนชาติอื่นทั่วไป ความเชื่อเรื่อง “ ผี” เมื่อศึกษาวิเคราะห์โดยภาพรวมแล้วพอจะจำแนกออกไปเป็น **3** ประเภท คือ 1**.** ผีชั้นสูง หรือผีดี ได้แก่จำพวก “เทพ” ซึ่งแบ่งออกได้เป็นเทพ ชั้นสูง และเทพทั่วไป 2. ผีชั้นกลาง หรือผีก้ำกึ่งดีร้าย ซึ่งแบ่งได้หลายกลุ่ม ได้แก่ ผีประจำทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ผีประจำบ้านเมืองและถิ่นที่อยู่อาศัย ผีบรรพบุรุษ เป็นต้น **3.** ผีชั้นต่ำ หรือผีร้าย ซึ่งแบ่งออกได้เป็นผีร้ายที่มีอยู่ในธรรมชาติทั่วไป และผีร้ายที่อยู่ในนรก เนื่องจาก “ผี” เป็น “สัญลักษณ์เชิงอำนาจ” ซึ่งเป็นการเน้นที่ “ ความหมาย ” มากกว่า “ความจริง” ดังนั้น ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวไทยพุทธ จึงเข้ามามีบทบาทในสังคมอย่างไพศาล โดยเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย และเกี่ยวข้องกับการกำหนดกฎเกณฑ์ซึ่งส่งผลต่อการจัดระเบียบทางสังคม ทั้งนี้เนื่องจากความเชื่อในอำนาจของ “ ผี” มีอิทธิพลต่อการควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในสังคม เมื่อศึกษาวิเคราะห์โดยภาพรวมแล้วพอจะจำแนกบทบาททางสังคมของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือ “ผี” เป็นหลายลักษณะ บทบาทที่ปรากฏค่อนข้างเด่นชัด ได้แก่ บทบาทเกี่ยวกับการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ บทบาทเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ บทบาทเกี่ยวกับการสร้างขวัญและกำลังใจ บทบาทเกี่ยวกับการสร้างพลังอำนาจของบุคคล และบทบาทเกี่ยวกับการเสี่ยงโชคเสี่ยงทาย

คำสำคัญ: เกณฑ์ตัดสิน, ผี, พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

This article attempts to study the criteria for judging the existence of ghosts in Theravada Buddhism. By studying mainly from documents. The findings were found

that Belief in “ghosts” is a traditional human belief that has existed for a long time and appears in various societies in every era. In Thai Buddhist society, there is the same belief in this matter as in another ethnic group. The beliefs about “ghosts” whilst we studied and analyzed as a whole, can be divided into 3 types: 1. High-class ghosts or good ghosts, including the category of “Gods/Deva” which can be divided into high-class gods and general gods 2. Middle class ghosts or ghosts that are evenly matched between good and bad (half good half evil), which can be divided into several groups, including ghosts of human-made, ghosts of the country and places of residence, ghosts of ancestors, etc. 3. Low-level ghosts or evil ghosts, which can be divided into evil ghosts that generally exist in nature and evil ghosts in hell, due to the "ghosts" are "power symbols" which emphasize "meaning" rather than "truth." Therefore, the beliefs and rituals of Thai Buddhists thus, coming to play a large role in society. By being involved in human life from birth until death and involves setting rules that affect social organization. This is because belief in the power of “ghosts” influences the behavior of individuals in society. When we studied and analyzed as a whole, it is enough to classify the social role of beliefs and rituals regarding the worship of "ghosts" into several characteristics. The roles that appear quite clearly include those related to the preservation of natural resources, and Occupational roles, including the role in cultivating of morale and encouragement, it is also the role in building individual empowerment and the role of gambling and divination.
Keywords: Design; Archaeological Plan; Dvaravati Civilization

บทนำ

คนในสังคมไทยมีความเชื่อในเรื่องต่างๆ ได้แก่ ความเชื่อทางศาสนา เช่น คนทำดีได้ไปสวรรค์ คนทำชั่วต้องตกนรก, ความเชื่อในลัทธิการเมือง เช่น พรรคคอมมิวนิสต์ประชาชนทุกคนมีความเท่าเทียมกัน, ความเชื่อในเรื่องโชคชะตา เช่น ชีวิตจะดำเนินไปตามวันเดือนปีเกิด หรือ ชีวิตถูกลิขิตไปตามเส้นลายมือของคนนั้น, ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ เช่น เชื่อเรื่องผีสางเทวดา การทำเสน่ห์, ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ เช่น เชื่อเรื่องคาถาอาคม วัตถุมงคล เครื่องรางของขลังต่างๆ หรือความเชื่อในเรื่องที่คนโบราณเล่าสืบต่อกันมา เช่น พิธีทำบุญต่างๆ ผีปอบ ผีแม่ม่าย จิ้งจกทัก, ความเชื่อในเรื่องอื่นๆ เช่นการกลับชาติมาเกิด เป็นต้นอีกด้านหนึ่งของวัฒนธรรมที่มีพุทธศาสนาแล้วยังมีความเชื่อหรือวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับผี หรือวัฒนธรรมผี ที่ยังคงอยู่และสืบทอดต่อๆ กันมา คนไทยเชื่อว่า ผีสามารถให้คุณหรือให้โทษได้ หากเซ่นสรวงหรือบูชาไม่ถูกต้อง เช่น ผีขุนน้ำ คือ เทพอารักษ์ประจำต้นน้ำแต่ละสาย ซึ่งสถิตอยู่บนดอยสูง ผีขุนน้ำมักอยู่ตามต้นไม้ใหญ่ ชาวบ้านจะอัญเชิญมาสถิตที่หอผีที่ปลูกอย่างถาวรใต้ต้นไม้เหล่านี้ ผีขุนน้ำที่อยู่ต้นแม่น้ำใด ก็มักจะได้ชื่อตามแม่น้ำนั้น เช่น ผีปันน้ำ หรือ ผีมด และ ผีเม็ง คือผีบรรพบุรุษตามความเชื่อของชาวล้านนา ส่วนผีเม็งนี้เข้าใจกันว่ารับมาจากชนเผ่าเม็งหรือมอญโบราณ,ผีเจ้าที่ หรือพระภูมิเจ้าที่ คือผีที่รักษาประจำอยู่ที่ใดที่หนึ่ง เป็นผู้ดูแลรักษาเขต

นั้น ๆ ดังนั้น คนโบราณเมื่อเดินทางและหยุดพักที่ใด มักจะบอกขออนุญาตเจ้าที่ทุกครั้ง นอกเหนือไปจากผีดังกล่าวแล้ว ในแต่ละท้องถิ่นยังมีผีอีกหลายประเภท เช่น ผีกะ หรือ ผีจะกละ เป็นผีที่มักเข้าสิงผู้คนเพื่อเรียกร้องจะกินอาหารเมื่อเข้าสิงใคร ก็จะแสดงกิริยาผิดปกติไป เมื่อคนสังเกตเห็นก็มักร้องขอกินอาหารและจะกินอย่างตะกละตะกลาม จึงเรียกผีกะตามลักษณะการกิน แต่มักเขียนเป็นผีกะ หรือผีกะยักษ์ เป็นผีที่อยู่รักษาสถานที่ต่างๆเช่น วัดร้าง, ถ้ำ หรือที่ซึ่งมีสมบัติฝังหรือซ่อนอยู่ ผีกะยักษ์จะคอยพิทักษ์สมบัติเหล่านั้น จนกว่าเจ้าของจะรับทรัพย์สินเหล่านั้นไป ในกรณีผีกะยักษ์ที่อยู่ในวัด เล่ากันว่า มักจะเป็นวิญญาณของพระหรือเจ้าอาวาสที่ผิดวินัย เมื่อตายแล้วไปเกิดไม่ได้ จึงต้องทำหน้าที่พิทักษ์วัดไปจนกว่าจะสิ้นกรรม รูปร่างของผีกะยักษ์ไม่แน่นอน บ้างก็ว่าเป็นหมูตัวใหญ่ที่มีร่างกายเป็นทองแดง บ้างก็ว่าเป็นสุนัขใหญ่สีดำสนิททั้งตัว เป็นต้นผี มีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวไทยมาแต่โบราณ ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย จนเกิดเป็นข้อห้าม หรือฮีตในภาษาอีสานต่าง ๆ ที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันในแต่ละภูมิภาคไป เช่น ห้ามเคาะจานข้าว ห้ามกวาดบ้านตอนกลางคืน หรือห้ามเผาศพในวันศุกร์ เป็นต้น (พุทธินันทน์ บุญเรือง, 2555)

ความเชื่อเรื่อง “ผี” ของชาวไทยมีหลากหลายและพิสดาร รวมทั้งได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย ความเชื่อเรื่องผีของชาวไทยส่งผลต่อการกำหนดกฎเกณฑ์และการจัดระเบียบทางสังคม รวมทั้งมีอิทธิพลต่อการควบคุมพฤติกรรมและบทบาททางสังคมของบุคคลในชุมชน โดยภาพรวมแล้วพอจะจำแนก “ผี” ตามความเชื่อของชาวไทยออกเป็น 3 ประเภท คือ 1. ผีชั้นสูง หรือผีดี ได้แก่ จำพวก “เทพ” ที่แบ่งออกได้เป็นเทพชั้นสูง และเทพทั่วไป 2. ผีชั้นกลาง หรือผีกึ่งดี กึ่งร้าย โดยแบ่งได้หลายกลุ่ม ได้แก่ ผีประจำทรัพยากรธรรมชาติ ผีประจำทรัพยากร ที่มนุษย์สร้างขึ้น ผีประจำบ้านเมืองและถิ่นที่อยู่อาศัย ผีบรรพบุรุษ ผีวีรบุรุษ เป็นต้น 3. ผีขั้นต่ำ หรือผีร้าย ซึ่งแบ่ง ออกได้เป็นผีร้ายที่มีอยู่ในธรรมชาติทั่วไป และผีร้ายที่อยู่ในนรก จากความเชื่อเรื่อง “ผี” นี้ทำให้เกิด “พิธีกรรม” ต่างๆ เพื่อเป็นการเซ่นสรวงบูชา และขอให้ผู้ที่ตนนับถือได้ช่วยเหลือตนให้พ้นจากเหตุร้ายต่างๆ และดลบันดาลให้ชีวิตประสบแต่ความสุขความเจริญ สมหวังในสิ่งที่ปรารถนา นอกจากนี้ยังมีบทบาทเกี่ยวกับการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ บทบาทเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ บทบาทเกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขภาพ บทบาทเกี่ยวกับการ สร้างขวัญและกำลังใจ บทบาทเกี่ยวกับการสร้างพลังอำนาจของบุคคล และบทบาทเดียวกับการเสี่ยงโชคเสี่ยงทาย (พรศักดิ์ พรหมแก้ว, 2544)

ความเชื่อเรื่องผีในพระพุทธศาสนาเถรวาทเริ่มต้นได้จากการพิจารณาเรื่องของการเวียนว่ายตายเกิดผ่านเรื่องภพภูมิ หมายถึง โลกหรือสถานที่อันเป็นที่อาศัยอยู่ของสรรพสัตว์ผู้ยังมีกิเลส ยังไม่เข้าสู่พระนิพพาน นั่นหมายความว่ามนุษย์ตลอดถึงสรรพสัตว์ทั้งปวงเมื่อยังไม่หมดกิเลส ก็ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิต่างๆ และเสวยผลแห่งกรรมตามแต่กุศลและอกุศลที่ตนสั่งสมไว้ ภพ 3 ประกอบด้วย กามภพ รูปภพ อรูปภพ ภูมิ 31 ได้แก่ อบายภูมิ 4 มนุสสภูมิ 1 เทวภูมิ 6 รูปภูมิ 16 อรูปภูมิ 4 หรือจัดแบ่งได้ดังนี้ คือ อบายภูมิ มี 4 คือ นรก เดรัจฉาน เปรต อสุรกาย กามสุคติภูมิ มี 7 คือ มนุสสภูมิ 1 และเทวภูมิ 6 ชั้น ชื่อจาตุมหาราชิกา ตาวติงสา ยามา ดุสิตา นิมมานรดี และ ปรนิมมิตวสวัตดี รูปภูมิ มี 16 คือ ปฐมฌานภูมิ 3 ชื่อ ปาริสัชชา ปุโรหิตา และมหาพรหมา ทุติยฌานภูมิ 3 ชื่อปริตตาภา อัปปมาณาภา และอาภัสสรา ตติยฌานภูมิ 3 ชื่อ ปริตตสุภา อัปปมาณสุภา และสุภกิณหา จตุตถฌานภูมิ 7 ชื่อ เวหัปผลา อสัญญีสัตตา และสุทธาวาสภูมิ 5 ชื่อ อวิหา อตัปปา สุทัสสา สุทัส

สี และอกนิฏฐา อรูปภูมิ มี 4 คือ อากาสานัญจายตนะ วิญญาณัญจายตนะ อากิญจัญญายตนะ เนวสัญญานาสัญญายตนะ

ส่วนเรื่องกรรมนั้นมาจากการที่ปัญหาผู้คนในปัจจุบันไม่เชื่อเรื่องกรรมและไม่มีความรู้ในเรื่องของกรรมและผลของกรรมที่ตนได้กระทำลงไปเพราะจากความไม่รู้และไม่เข้าใจในเรื่องกรรมและการเสวยผลของกรรมที่ตนเองได้ก่อเอาไว้นั้นเป็นเช่นไร โดยเฉพาะผลของกรรมที่ทำให้เกิดเป็นผี ทั้งนี้เพื่อที่จะนำผลการวิจัยที่ได้มาทำการพิมพ์เผยแพร่และเทศนาสั่งสอนประชาชนให้มีความรู้ความเข้าใจและสามารถที่จะประพฤติปฏิบัติตนอย่างถูกต้องตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่แท้จริง ความเชื่อในชุมชนนั้นเป็นความเชื่อเฉพาะกลุ่มคน เป็นความเชื่อที่สร้างแนวทางการปฏิบัติตนให้อยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกันอย่างมีความสุข ถึงแม้ความเชื่ออาจจะไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมอื่น ความเชื่อในส่วนหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาซึ่งถือว่าการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์เป็นทางที่จะพึงทำได้ด้วยความสามารถของตนพระพุทธองค์ทรงสอนให้มนุษย์ใช้ศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องกำกับในเรื่องความเชื่อโดยยึดหลักกาลามสูตร ทรงให้ใช้เหตุผลพิจารณาในสิ่งต่างๆว่าสมควรเพียงใดที่จะเชื่อได้และให้เชื่อเรื่องกรรมเป็นสำคัญและพึ่งพระรัตนตรัยดีที่สุด (สมบูรณ์ สุขสำราญ, 2530)

ในบทความนี้จึงต้องการนำเสนอแนวคิดเรื่องผีและเกณฑ์การตัดสิน ผ่านการพิจารณาปัญหาเหล่านี้ 1.เกณฑ์ตัดสินความมีอยู่ของผีพิจารณาจากอะไร 2.พระพุทธศาสนาเถรวาทพิจารณาอย่างไร 3. สังคมควรพิจารณาเรื่องผีในแง่ข้อเท็จจริง หรือตามอุดมคติทางศาสนา

แนวคิดเรื่องผีในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ความเชื่อเรื่อง “ผี” เป็นความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ที่มีมาช้านานและปรากฏอยู่ทั่วไปในสังคมทุกแห่งและทุกยุคทุกสมัย จนกล่าวได้ว่าเป็น “ความเชื่อสากล” หรือเป็น “วัฒนธรรมร่วมอย่างหนึ่งของมนุษยชาติ ดังที่พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า “มนุษย์จำนวนมากมาย ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบันมีความเชื่อหรือไม่ก็หวั่นเกรงต่ออำนาจผีสางเทวดาสิ่งศักดิ์สิทธิ์อิทธิปาฏิหาริย์ต่างๆ” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2544) เพียงแต่อาจมีการนับถือยิ่งหย่อนและแปลกเปลี่ยนไปข้างในแต่ละสังคม และแต่ละยุคสมัย การที่ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีมีพื้นที่อยู่ในระบบคิดของมนุษย์อย่างกว้างขวางต่อเนื่องมาช้านานจนถึงปัจจุบันเช่นนี้ เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่มี “ความหมาย” ต่อชีวิตของผู้คนและสังคมเป็นอย่างมาก เพราะความเชื่อเรื่องผีเป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงระบบคิดของมนุษย์ที่พยายามจะเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสังคม ภายใต้มโนทัศน์ (concept) ที่ว่าสรรพสิ่งในโลกนี้มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ไม่มีสิ่งใดที่จะแยกตัวออกอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้โดยไม่สัมพันธ์กับสิ่งอื่น ๆ และมนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ต้องพึ่งพิงธรรมชาติ และอยู่ใต้อำนาจของธรรมชาติ แต่เมื่ออำนาจนั้นเกินวิสัยที่มนุษย์ในสังคมบุพกาลจะหาคำอธิบายด้วยตรรกะแบบวิทยาศาสตร์ได้ จึงเรียกขานเพื่อสื่อให้เป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่า “อำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งมีนัยความหมายว่าเหนือคำอธิบายด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์นั่นเอง ความเชื่อเรื่องผีจึงเป็นเพียงสัญลักษณ์เชิงอำนาจนั้น คือเป็นเรื่องของ “ความหมาย” ทางวัฒนธรรม มากกว่า “ความจริง” ทางวิทยาศาสตร์ โดยที่ความหมายนั้นจะสัมพันธ์กับบริบททางสังคม เวลา และสถานที่ การให้ความหมายในเรื่องนี้ได้รับ การสั่งสมสืบต่อกันมาช้านานจนเกิดเป็น “วัฒนธรรมความเชื่อ” ที่สำคัญอย่างหนึ่ง

ของมนุษย์ ถึงระดับที่ยอมรับกันว่าเป็นลัทธิหนึ่งคือ “ลัทธิวิญญาณนิยม” (Animism) และในพระพุทธศาสนาเถรวาทได้แบ่งผีไว้ตามกำเนิดตามภพภูมิ ดังนี้

สุคติภูมิ คือภูมิที่ดีมีความสุขทั้งกายและใจ โดยเรียงจากภูมิที่มีความสุขน้อยไปหาภูมิที่ มีความสุขมากกว่ากันตามลำดับคือ 1. มนุสสภูมิ 2. เทวภูมิ 3. พรหมภูมิความเป็นไปในแต่ละภูมิ มีลักษณะดังนี้ (พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร), 2535)

1. มนุสสภูมิ เป็นภูมิที่มีทั้งความสุขและความทุกข์ แต่ก็ไม่ได้มีความทุกข์ทรมาน เหมือนทุคติภูมิและไม่ได้มีความสุขอย่างในสวรรค์

2. เทวภูมิ เป็นภูมิที่มีความสุขทั้งกายและใจชั้นเลิศ เรียกกันว่า สวรรค์ เป็นที่อยู่ของ เทวดา แต่เทวดาก็มีหลายระดับ

3. พรหมภูมิ เป็นภูมิของพระพรหม ซึ่งอยู่สูงจากเทวดาภูมิไปอีก แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ รูปพรหมและอรูปพรหม

ทุคติภูมิ คือ ภูมิที่ไปไม่ดี มีแต่ความทุกข์ทั้งกายและใจ ถ้าจำแนกทุคติภูมิออกเป็นส่วน ใหญ่ ๆ โดยเรียงจากภูมิที่มีความทุกข์น้อยไปหาภูมิที่มีความทุกข์มากกว่ากันตามลำดับ คือ 1. ติรัจฉานภูมิ 2. อสุรกายภูมิ 3. เปตติวิสัยภูมิ 4. นิรยภูมิ ส่วนความเป็นไปในแต่ละภูมิ มีลักษณะดังนี้

1. ติรัจฉานภูมิ เป็นภูมิที่อยู่อาศัยของสัตว์เดรัจฉานทั้งหลายซึ่งมีมากมายนับไม่ถ้วน มี ทั้งสัตว์บกและสัตว์น้ำ ตลอดทั้งแมลงต่างๆ รวมทั้งจุลินทรีย์ทั้งหลายด้วย

2. อสุรกกายภูมิ หรือตามนัยภาษาบาลีพระไตรปิฎก เรียกว่า ทุคติภูมิ เป็นภูมิที่ไม่มี ความสนุกสนานร่าเริงเลย มีแต่ความทุกข์ทรมาน (พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร), 2535)

3. เปตติวิสัยภูมิ เป็นภูมิที่ห่างไกลจากความสุข มีแต่ความหิวกระหาย เปรตบางตนไม่ได้กินอาหารเลยเป็นเวลาหลายพุทธันดรก็มี เปรตมีมากมาย แต่เมื่อว่าด้วยตระกูลใหญ่ๆ ก็มี 12 ตระกูล เปรตแต่ละตระกูลมีลักษณะและความเป็นไป (พระยาธรรมปรีชา (แก้ว), 2520)

4. นิรยภูมิ ภูมิแห่งความทุกข์ทรมาน หรือตามนัยบาลีพระไตรปิฎก เรียกว่า นรก ก็นรกมีทั้งนรกขุมใหญ่ และนรกขุมเล็ก

ส่วนในสังคมไทยมีการแบ่งผีเป็นจำพวก การศึกษาเรื่อง “ผี” ของสังคมหรือชุมชนหนึ่ง ๆ นั้นจำเป็นต้องมองในแง่ของ “ภาพรวม” เพื่อให้เห็นว่า “คนส่วนใหญ่” ในสังคมหรือชุมชนนั้นมีความเชื่อเรื่องผีในลักษณะใด โดยทั่วไปแล้วการศึกษาในแง่ของ “ภาพรวม” จะมีความสัมพันธ์ยิ่งกับการจัดระบบหรือจำแนกประเภท เพราะจะทำให้เห็นภาพรวมได้ชัดเจนขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม การจัดระบบหรือจำแนกประเภทก็มิใช่สิ่งที่กระทำได้ง่ายนัก โดยเฉพาะการจัด ระบบเกี่ยวกับสิ่งที่เป็น “นามธรรม” ยิ่งเป็นเรื่องของ “ความเชื่อเรื่องผี” ซึ่งมีความหลากหลาย พิสดารมากด้วยแล้ว ก็ยิ่งเป็นการยากที่จะจัดระบบหรือจำแนกประเภทของผีที่เชื่อกันให้ลงตัวจนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปเป็นสากลได้ แต่นักวิชาการบางท่านก็ได้จำแนกประเภทผีตามฐานความคิดของตน เช่น ประคอง นิมมานเหมินทร์ ได้จำแนกประเภท “ผี” ตามความเชื่อของคนไทยออก เป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ ดังนี้

1. ผีฟ้า เชื่อว่าเป็นผีที่อยู่บนฟ้า ซึ่งคนไทยบางกลุ่มเรียกว่า “แถน” และเนื่องจากต่อมา เราได้รับอิทธิพลความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์จากพระพุทธศาสนามาเป็นเวลานาน คนไทยทั่วไปจึง เรียกผีฟ้าในลำดับต่อมาว่า “เทวดา” หรือ “เทพ”

2. ผีคนตาย เชื่อว่าเป็นผีที่เป็นวิญญาณของคนที่ตายไปแล้ว ผีประเภทนี้มีทั้งผีร้ายและดี

3. ผีที่ไม่ปรากฏรายละเอียดในด้านความเป็นมา เชื่อว่าเป็นผีที่ประจำอยู่ตามสิ่งต่าง ๆ ที่ มีในธรรมชาติ คนไทยเชื่อว่าทุกสิ่งในธรรมชาติจะมีผีประจำอยู่ (ประคอง นิมมานเหมินทร์, 2542)

ชาวไทยพุทธมีความเชื่อเรื่องที่หลากหลายและพิสดาร โดยมีผีต่าง ๆ มากมายทั้งที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาโดย “ภาพรวม” แล้วก็พอจะจำแนกประเภท “ผี” ชาวไทยพุทธออกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

1. ผีชั้นสูง หรือผีดี ชาวไทยพุทธเชื่อกันว่าผีชั้นสูงหรือมีดีเป็นผีที่สถิตอยู่บนฟ้าหรือบนสวรรค์ ผี ประเภทนี้หากจะกล่าวโดยรวม ๆ ก็คือพวก “เทพ” นั่นเอง

2. มีชั้นกลาง หรือผีดีถึงผีร้าย เชื่อว่าเป็นที่อยู่ใกล้ชิดกับมนุษย์มากกว่าผีชั้นสูง (เทพ) และมีขั้นต่ำหรือผีร้าย ผีประเภทนี้มีทั้งที่สถิต ณ ที่ใดที่หนึ่งเป็นการแน่นอน และไม่มีที่สถิตแน่นอน เป็นทั้งผีดีและมีร้ายก้ำกึ่งกัน

3. ผีชั้นต่ำ หรือผีร้าย ชาวไทยพุทธมีความเชื่อกันว่าผีจำพวกนี้เป็นผีชั้นเลวหรือมีขั้นต่ำ ส่วนใหญ่เชื่อกันว่าผีจำพวกนี้เป็นผีที่มีอำนาจไปในทางร้ายและให้โทษมากกว่าให้คุณต่อมนุษย์

การจำแนกประเภทของผีตามความเชื่อของชาวไทยพุทธดังกล่าว เป็นการจำแนกในระดับกว้างๆ เท่านั้น ผีบางชนิดอาจจะไม่มีลักษณะร่วมกับผีอื่นในประเภทเดียวกัน แต่จะมีลักษณะเฉพาะตนที่แตกต่างออกไป เช่น ผีเปรต หากพิจารณาแล้วเห็นว่าจะอยู่ในประเภทผีบรรพบุรุษ คือวิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งประเภทนี้โดยทั่วไปจะเชื่อกันว่ามีรูปร่าง ลักษณะคล้ายกับคนธรรมดาทั่วไป ไม่อัปลักษณ์อย่างผีนรก แต่ผีเปรตตามความเชื่อของชาวบ้านนั้นจะมีรูปร่างอัปลักษณ์อย่างผีนรก คือ ผอมสูง ปากเล็กเท่ารูเข็ม และอยู่อย่างอดยากหิวโหย จึงมีลักษณะที่แต่ต่างจากผีประเภทชั้นกลางโดยทั่วไป นอกจากนี้แล้วผีบางชนิดหากพิจารณาในแง่ของ ที่สิงสถิตก็จัดได้ว่าเป็นผีประเภทหนึ่ง แต่หากพิจารณาในแง่ของการให้คุณโทษต่อมนุษย์ก็อาจจัด ได้ว่าเป็นผีอีกประเภทหนึ่ง เช่น ผีตะเคียน หากมองในแง่ของที่สิงสถิต (ต้นตะเคียน) ก็จัดได้ว่าเป็นผีที่สถิตประจำทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นประเภทผีชั้นกลาง แต่หากพิจารณาในแง่การให้คุณโทษต่อมนุษย์ ก็เป็นผีดุร้ายที่น่ากลัวมากกว่าการให้คุณ จึงจัดไว้ในประเภทผีชั้นต่ำ หรือผีนางตานี หากพิจารณาในแง่ของที่สิงสถิต (กล้วยตานี) ก็จัดได้ว่าเป็นผีที่สิงสถิตประจำทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งเป็นประเภทผีชั้นกลาง แต่หากพิจารณาการให้คุณโทษต่อมนุษย์ ก็จัดเป็นประเภทผีร้ายหรือผีชั้นต่ำเช่นเดียวกัน จึงเห็นได้ว่าการจัดประเภทของผีตามความเชื่อของชาวไทยพุทธ เป็นการจัดประเภทที่ถือเอากรอบความคิดเรื่องการให้คุณให้โทษ หรือความดุร้ายที่มีต่อมนุษย์เป็นสำคัญ

การวิเคราะห์เกณฑ์ตัดสินความมีอยู่ของผีในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ความเชื่อเรื่อง “ผี” เป็นความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ที่มีมาช้านานและปรากฏอยู่ทั่วไปในสังคมทุกแห่ง เพียงแต่อาจมีการเชื่อถือและการปฏิบัติตามความเชื่อที่แตกต่างกันไปบ้างในแต่ละสังคมและแต่ละยุคสมัย แม้ในปัจจุบันสังคมต่าง ๆ จะมีศาสนาที่ประณีตขึ้น และโลกมีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสูงขึ้นแล้วก็ตาม แต่ความเชื่อเรื่อง “ผี” ก็มิได้สูญหายไป ยังคงดำรงอยู่และมีการปฏิบัติที่เกี่ยวเนื่องปรากฏให้เห็นกันอยู่มากในสังคมทั่วไป จนกล่าวได้ว่าเป็น “วัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษยชาติ” การกล่าวถึงความเชื่อเรื่อง “ผี” จึงควรได้ทำความเข้าใจผีในแง่ของ “วัฒนธรรมความเชื่อ” เสียก่อน เพื่อการมีมโนทัศน์ร่วมกันว่า “ผี” เป็นวัฒนธรรม

อย่างหนึ่งของมนุษย์ “ผี” จึงเป็นเพียง “สัญลักษณ์เชิงอำนาจ” ซึ่งเป็นเรื่องของการให้ “ความหมาย” ทางวัฒนธรรม มิใช่เป็นเรื่องของ “ความจริง” เชิงประจักษ์ตาม ตรรกะแบบวิทยาศาสตร์ ซึ่งในการกล่าวถึงวัฒนธรรมความเชื่อเรื่อง “ผี” ในที่นี้จะขอจำแนกกล่าวเป็นประเด็นดังต่อไปนี้

1. การตัดสินความมีอยู่ของผีทางวัฒนธรรมทางสังคม การเข้าใจว่าผีมีอยู่นั้นเป็นไปตามวัฒนธรรมที่ถูกส่งต่อเป็นการแสดงออกทางสังคมซึ่งมีอยู่หลายเรื่องด้วยกัน ทั้งวัฒนธรรมการทำบุญอุทิศและวัฒนธรรมการบูชาผีในบ้าน รูปแบบดังกล่าวนี้สามารถอธิบายได้ ดังนี้

1.1 ผีจากคติของ “อวิชชา” สู่ความหมายทางสังคม ความเชื่อเรื่อง “ผี” เป็นความเชื่อดั้งเดิมที่มีมาช้านานในสังคมมนุษย์ทั่วไป แต่คนจำนวนไม่น้อยที่ลืมนึกไปว่า "ผี" เป็นเพียง “วัฒนธรรมความเชื่อ” อย่างหนึ่งของมนุษย์ การมองว่าเกิดจาก “อวิชชา” คือความไม่รู้จริงของมนุษย์นั้นแม้จะมีส่วนถูกต้องในระดับหนึ่ง แต่หากจะมองให้ลึกลงไปโดยนำเอาบริบททางสังคมและยุคสมัยพุทธกาลมาเชื่อมโยงเข้าด้วยแล้ว ก็อาจมองได้อีกมิติหนึ่งซึ่งตรงกันข้ามว่าผีเกิดขึ้นจาก “ปัญญา” ของมนุษย์ ซึ่งเป็นการมองบนพื้นฐานของวิธีคิดทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรมมากกว่าจะเป็นการมองบนพื้นฐานของวิธีคิดทางวิทยาศาสตร์ที่มุ่งเน้นในเรื่องของข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สามารถพิสูจน์ได้ นานาทัศน์ที่มีต่อความเชื่อเรื่อง “ผี” ในแง่ที่ว่าเกิดจาก “อวิชชา” ของมนุษย์นั้นดูเหมือนจะเป็นข้อสรุปที่ค่อนข้างจะลงตัวอยู่มาก และมักจะใช้อ้างอิงต่อ ๆ กันมาเนื่องจากเป็นวาทกรรม (discourse) ที่อธิบายปรากฏการณ์ของ “ผี” ด้วยตรรกแบบประจักษ์นิยม อันเป็นวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์ โดยยึดหลักว่าความจริงต้องพิสูจน์ให้เห็นได้ เมื่อไม่สามารถพิสูจน์ให้ประจักษ์ได้ย่อมมิใช่ความจริง เรื่อง “ผี” จึงเกิดขึ้นมาจากความไม่รู้ หรือเกิดจาก “อวิชชา” ของมนุษย์นั่นเอง ข้อสรุปนี้ดูจะยิ่งมีน้ำหนักมากขึ้นในเมื่อคนจำนวนไม่น้อยแม้ในปัจจุบันนี้ยังติดอยู่กับ “รูปลักษณ์” และ “อำนาจ” ของผี โดยเชื่อว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่จริงและสามารถให้คุณให้โทษต่อมนุษย์ได้จริง แทนที่จะมองว่า “ผี” เป็น “วัฒนธรรม” อย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งเป็นเรื่องของ “ความหมาย” มากกว่า “ความจริง” โดยมนุษย์ได้ใช้ “ปัญญา” จัดประสบการณ์ที่สะท้อนถึงวิธีคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อมในบริบทของสังคมในสมัยนั้น ซึ่งถ้าหากพิจารณาในแง่นี้ก็อาจกล่าวได้ว่า “ผี” เป็นสัญลักษณ์เชิงอำนาจอันเนื่องมาจาก “ปัญญา” ของมนุษย์

1.2 ผีจากสัญลักษณ์เชิงอำนาจจาก “ปัญญา” ของมนุษย์ การตีความหมายว่า “ผี” เป็นวัฒนธรรมที่เกิดจาก “ปัญญา” ของมนุษย์ มิได้เป็นการ สร้างวาทกรรมขึ้นมาเพื่อให้แย้งหรือปฏิเสธข้อสรุปที่ว่า “ผี” เกิดจาก “อวิชชา ของมนุษย์ดังที่กล่าวมาแล้วแต่อย่างใด การกล่าวว่า “ผี” เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์” จึงเป็นประเด็นที่มีความสำคัญ จึงอาจทำให้แต่ละคนสรุปสาระสำคัญแตกต่างกันไปได้หลากหลาย แต่ในที่นี้จะมอง “วัฒนธรรม” ว่ามีสาระสำคัญสรุปได้ 3 ประการ ซึ่งเชื่อมโยงสัมพันธ์กันเป็นลำดับคือ 1. วัฒนธรรมเป็นรหัสความคิดของมนุษย์ 2. ความคิดนั้นถูกจัดระบบเพื่อการให้ “ความหมาย” และ 3. ความหมายนั้นมีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคม เวลา และสถานที่

เมื่อ “ผี” เป็น “วัฒนธรรม” เรื่องของ “ผี” จึงเป็นเรื่องของการให้ “ความหมาย” มากกว่า “ความจริง” ดังที่ เสรี พงศ์พิศ ได้กล่าวไว้ว่า “วิทยาศาสตร์มีวิธีวัดความจริงด้วยการพิสูจน์ ทดลองของตนเอง ซึ่งแตกต่างไปจากกระบวนการทรรศน์ดั้งเดิมของวัฒนธรรม ซึ่งไม่ได้อาศัย วิทยาศาสตร์สมัยใหม่เป็นพื้นฐานจึงไม่เป็นแต่เพียงปรากฏการณ์หนึ่งโดด ๆ หากแต่เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของ

ชีวิตผู้คนและชุมชน ผีมีจริงสำหรับชาวบ้านที่เชื่อ เพราะมีความหมาย ตรรกะของกระบวนทรรศน์วัฒนธรรมดั้งเดิมเป็นตรรกะของ “ความหมาย” ไม่ใช่ตรรกะของ “ความจริง” ตามกระบวนการทรรศน์วิทยาศาสตร์ยุคใหม่ (เสรี พงศ์พิศ, 2535) นอกจากนี้แล้วในการศึกษาวัฒนธรรม มีสาระสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ “วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่ได้อยู่ถอย ๆ และหยุดนิ่ง หากสัมพันธ์กับบริบททางสังคม เวลา และสถานที่ โดยเฉพาะบริบททางสังคมนั้นเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่คนในสังคมนั้นสร้างขึ้นมาเพื่อมีชีวิตรอดร่วมกัน” (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2544)

2. การตัดสินความมีอยู่ของผีตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท การตัดสินเรื่องใดก็ตามว่ามีอยู่อาศัยกระบวนการทางภววิทยา และการตีความของมนุษย์ต่อสิ่งเหล่านั้น ซึ่งทำให้เห็นว่าความมีอยู่ของผีในพระพุทธศาสนาเถรวาท ดังนี้

2.1 การตัดสินเชิงภววิทยา การตัดสินนี้เป็นการพิสูจน์ถึงการมีอยู่ของสิ่งเคารพที่มนุษย์แสดงออกต่อธรรมชาติ ซึ่งเป็นลักษณะการแสดงออกถึงความมีอยู่เชิงการปฏิบัติ ดังนี้

2.1.1 การมีอยู่ของกรรม การที่มนุษย์เป็นสิ่งใดก็ตามมาจากเงื่อนไขของการกระทำ แนวคิดเกี่ยวกับกรรม พุทธศาสนายอมรับว่า การกระทำแต่ละอย่างของทุกคนจะต้องได้รับผลตอบแทนด้วยตนเอง คนอื่นจะมารับผลของการกระทำไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นการทำดีหรือทำชั่ว การให้ผลตอบแทน มีทั้งชาตินี้ และชาติหน้า แต่พุทธศาสนากล่าวเน้นหนักในชาติปัจจุบันพระพุทธศาสนาจัดอยู่ในกลุ่มที่เรียกว่า กรรมวาที คือเชื่อว่า “ทำดี ได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” หรือ “ทำดี ได้ขึ้นสวรรค์ ทำชั่วตกนรก” การกระทำแต่ละอย่างของทุกคนจะต้องได้รับผลตอบแทนด้วยตนเอง คนอื่นจะมารับผลของการกระทำไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นการทำดีหรือทำชั่ว โดยแบ่งประเภทของการกระทำ (กรรม) โดยทั่วไปออกเป็น 2 อย่าง คือ กรรมชั่ว (อกุศลกรรม) และกรรมดี (กุศลกรรม) ในพุทธศาสนาได้กล่าวถึงนรกไว้ในฐานะเป็นสถานที่รองรับหรือที่อยู่ของผู้ที่ทำกรรมชั่ว พบหลักฐานในขุททกนิกายชาดกว่ามีอยู่ 8 ขุม คือ

(1) สัญชีวนรก นรกที่นายนิรยบาลมีมือถืออาวุธอันมีแสงฟันสัตว์นรกทั้งหลายจนตายแล้ว ก็กลับฟื้นขึ้นได้อีกแล้วถูกฟันอยู่เรื่อยไปจนกว่าจะหมดกรรม

(2) กาฬสุตตนรก สัตว์นรกจะถูกนายนิรยบาลตีด้วยเส้นเชือกดำแล้วถากหรือตัดด้วยเครื่องประหารมีขวาน จอบมีด เลื่อย

(3) สังฆาตนรก นรกภูเขาเหล็กที่มีเปลวไฟบดสัตว์นรกให้จมลงไปในแผ่นดินมีประมาณแค่สะเอว สัตว์นรกจะถูกภูเขาเหล็กบดขยี้ร่างกายให้ได้รับทุกขเวทนาอยู่ตลอดเวลา

(4) โรรุวนรก สัตว์นรกในขุมนี้จะร้องไห้อยู่ตลอดเวลาเพราะถูกควันไฟเข้าไปสู่ทวารทั้ง 9 เปลวไฟแลบเข้าหูซ้ายทะลุออกหูขวา เข้าปาก ตา จมูก ทวารหนัก ทวารเบา

(5) มหาโรรุวนรก สัตว์นรกในขุมนี้จะร้องเสียงดังครวญครางอยู่ตลอดเวลาที่ถูกไฟนรกไหม้

(6) มหาอเวจีนรก สัตว์นรกจะถูกไฟไหม้และจมอยู่ในกระทะน้ำที่เดือดพล่าน

(7) ตาปนนรก สัตว์นรกในขุมนี้ จะถูกให้นั่งตรึงอยู่กับหลาวเหล็กไฟอันร้อนแดงไหม้อยู่ และถูกหลาวเหล็กเสียบไปทั่วร่างกาย

(8) มหาปตาปนนรก สัตว์นรกที่อยู่ในขุมนี้จะถูกลากไปมาและเหยียบแผ่นดินอันลุกโพลง ถูกแทงด้วยปฏัก” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 28 ข้อที่ 83 หน้าที่ 47 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ความเชื่อเกี่ยวกับนรก เป็นการยืนยันถึงชีวิตหลังความตายอันเกี่ยวเนื่องกับคำสอนเรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด (สังสารวัฏ) การเกิดใหม่เชื่อว่าเป็นผลมาจากการกระทำของตนเองเป็นตัวผลักดัน โดยเฉพาะผู้ที่ทำกรรมชั่วช้า ผิดศีลธรรมอันดีงามที่ศาสนาได้กำหนดไว้ ชีวิตหลังตาย ย่อมได้รับการลงโทษจากผลการกระทำของตนเองในนรกอย่างแน่นอน

2.1.2 การมีอยู่ของธรรมชาติ เป็นการชี้ให้เห็นว่า ธรรมชาติของมนุษย์มีความอยากรู้อยากเห็น มนุษย์พยายามที่จะอธิบายและแสวงหาคำตอบต่อความลึกลับของชีวิต และสรรพสิ่งทั้งมวลนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ และธรรมชาติมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เมื่อมนุษย์ในยุคบุพกาลมีมโนทัศน์ต่อธรรมชาติเช่นนั้น และไม่สามารถอธิบายรายละเอียดของปรากฏการณ์ได้ ก็สร้างคำขึ้นมาใช้สื่อแทนความหมายของมโนทัศน์ดังกล่าว ซึ่งในภาษาไทยใช้คำว่า “ผี” นั่นเอง คำว่า “ผี” ในเบื้องต้นจึงหมายถึงอำนาจแห่งธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาวะเชิงนาม แต่เนื่องจากอำนาจนี้ไม่สามารถอธิบายให้เห็นชัดได้จึงเรียกกันในขั้นต่อมาว่า “อำนาจเหนือธรรมชาติ” (จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี, 2538) จึงเป็นที่มาของการอธิบายความมีอยู่ของผีตามธรรมชาติว่าเป็นสิ่งที่ผูกพันและแทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิต ในปัจจุบันนี้ความเชื่อเรื่องผีก็ยังปรากฏอยู่ดังจะเห็นได้จากมิติเรื่อง “แหล่งที่อยู่” เช่น อรรถลักษณ์ อยู่ในฝ่าย อยู่ในเมือง อยู่ในหมู่บ้าน ในทุ่งนา เป็นต้น นอกจากนี้มิติเรื่อง “การปรากฏ” เช่น อรรถลักษณ์ วิญญาณ และ เป็นมนุษย์ ทั้งนี้ความเชื่อเรื่องการนับถือผีจึงมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านเป็นอย่างมาก สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าวิถีชีวิตของชาวบ้านต่างก็มีความผูกพันอยู่กับการนับถือผี ส่งผลให้ชาวบ้านมีความเชื่อว่าผีมีอยู่จริง มีอยู่ทุกหนทุกแห่ง

อีกทั้งความมีอยู่ของธรรมชาติในแง่ทางกายภาพและจิตวิญญาณ จะเห็นว่ากายภาพก็เจริญขึ้นและเสื่อมลงอย่างเป็นรูปธรรม เช่นเดียวกับจิตวิญญาณที่เป็นนามธรรมก็มีลักษณะเจริญและเสื่อมเช่นเดียวกัน ดังที่ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า “มนุษย์เป็นยอดสัตว์ที่ฝึกได้ เรียกอย่างสมัยใหม่ว่ามีศักยภาพสูง สามารถฝึกได้ทั้งทางกาย ทางจิต และทางปัญญา มนุษย์จึงต้องดิ้นรนต่อสู้กับความอยากรู้ใคร่รู้อันเป็นแรงขับทางปัญญาของมนุษย์เองอีกด้วย” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2544) การที่เป็นอย่างนั้นจึงชี้ไปที่ว่ามนุษย์สามารถเจริญและเสื่อมได้ ทั้งทางกายและใจจึงปรากฏในแง่ของการเจริญทางใจว่าเป็นเทพและการเสื่อมทางใจว่าเป็นผี ปีศาจ ก็เป็นการแสดงถึงความมีอยู่ที่พิจารณาผ่านการตรวจสอบนี้ได้เช่นกัน

2.2 การตัดสินเชิงการตีความ เป็นการตัดสินถึงปรากฏการณ์ที่แสดงอยู่รอบตัวมนุษย์ จะพบวิธีการดังกล่าวผ่านการตีความดังนี้

2.2.1 การตีความเชิงสัญลักษณ์ เป็นการสร้างจินตนาการเชิงรูปลักษณ์ของผี ด้วยการอาศัยปัญญาของมนุษย์ในการสื่อสารและสืบสานมโนทัศน์ต่อธรรมชาติ มโนทัศน์ของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติซึ่งสื่อด้วยคำในภาษาไทยว่า “ผี” ดังกล่าวมาแล้วนั้น เป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนักในการสื่อสารด้วยการอธิบายให้รับรู้เข้าใจกัน ทำให้ “ผี” มีรูปร่างลักษณะแตกต่างหลากหลายมาก และมีการสืบต่อ ๆ กันมาจนเป็นคติความเชื่อของแต่ละสังคม

2.2.2 การตีความเชิงพิธีกรรม เป็นการแสดงให้เห็นการเกรงกลัวต่ออำนาจผีผ่านปัญญา ของมนุษย์ในการสร้างกฎเกณฑ์เพื่อจัดระเบียบ สังคม มนุษย์สร้าง “ผี” ขึ้นมาเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจเหนือธรรมชาติ แต่เมื่อสังคมยึดถือคติเกี่ยวกับ “ผี” กันอย่างเหนียวแน่นและกว้างขวางมาช้า

นาน จึงทำให้ “ผี” เกิดเป็นอุดมการณ์ อำนาจของสังคมไปด้วย ซึ่งมีพลังมากในการสร้างและรักษากฎเกณฑ์หรือระเบียบสังคม ดังที่อานันท์ กาญจนพันธุ์ กล่าวว่า วัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์อำนาจ คืออำนาจในการบังคับให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ ซึ่งเรื่องเหล่านี้บางคนก็แปลกใจว่าทำไมคนจึงนับถือผี เพราะแท้จริงแล้วก็คืออุดมการณ์อำนาจอย่างหนึ่ง ก็คือกฎเกณฑ์ของสังคม” (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2562) และฉลาดชาย รมิตานนท์ก็กล่าวไว้ ในทำนองเดียวกันว่า “ผี เปรต เทพ เทวดา ล้วนแต่เป็นสัญลักษณ์ของอำนาจ ดังนั้นจึงเกิดเป็นพิธีกรรมและข้อห้ามต่าง ๆ มากมาย อย่างเช่น ข้อห้ามในเรื่องการตัดไม้ทำลายป่า การมีความสัมพันธ์ทางเพศก่อนแต่งงาน เป็นต้น (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2543)

บทสรุป

แนวคิดเกี่ยวกับ “ผี” ในมิติทางพระพุทธศาสนายอมรับว่า มีสัตว์จำพวกหนึ่งที่มีอำนาจลึกลับ สามารถให้คุณให้โทษกับมนุษย์ได้ คือ เปรต โอปปาติกะ มาร อสูร ยักษ์ และเทวดาชั้นต่ำ สัตว์เหล่านี้ เรียกว่า อมนุษย์ เมื่อวิเคราะห์จากคุณลักษณะของอมนุษย์ดังกล่าว ตรงกับคำว่า ผี ในสังคมไทย แต่พุทธศาสนามีท่าทีต่อสิ่งเหล่านี้ในลักษณะที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับอำนาจลึกลับว่าเป็นสิ่งที่พิเศษ หรือมีสถานะเหนือกว่ามนุษย์ ถ้ามนุษย์เป็นผู้ประกอบด้วยคุณธรรม ก็สามารถจะมีสถานะที่เหนือกว่าอมนุษย์เหล่านี้ได้ แต่ในขณะเดียวกัน ถ้ามนุษย์ไม่มีคุณธรรมก็ตกอยู่ในสถานะที่ ต่ำกว่าอมนุษย์ เพราะพุทธศาสนาใช้เกณฑ์ทางคุณธรรมในการประเมินทั้งมนุษย์และอมนุษย์

เอกสารอ้างอิง

จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี. (2538). *ชีวิตและการรู้จักตนเอง.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2543). ผี-เปรต: วาทกรรมแห่งอำนาจหรือความงมงาย. *ไสยศาสตร์ครองเมือง.* กรุงเทพมหานคร: โครงการวิถีทรรศน์.

ประคอง นิมมานเหมินทร์. (2542). “ผี”. *สารานุกรมวัฒนธรรมภาคกลาง เล่ม 8*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2544). *เรื่องเหนือสามัญวิสัย : อิทธิปาฏิหาริย์เทวดา.* กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2544). *เรื่องเหนือสามัญวิสัย : อิทธิปาฏิหาริย์เทวดา.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา.

พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร). (2535). *ภูมิวิลาสินี.* กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาบรรณาคาร.

พระยาธรรมปรีชา (แก้ว). (2520). *ไตรภูมิโลกวินิจฉยกถา ฉบับที่ 2 (ไตรภูมิฉบับหลวง).* กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.

พุทธินันทน์ บุญเรือง. (2555). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของประเพณีอัฐมีบูชาตำบลทุ่งยั้ง อำเภอลับแลจังหวัดอุตรดิตถ์.* อุตรดิตถ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.

พรศักดิ์ พรหมแก้ว. (2544). *ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการนับถือผีกับบทบาทางสังคมของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในภาคใต้.* สงขลา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2544). *พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย.* กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.

เสรี พงษ์พิศ. (2535). “ผี”. คำ: ร่องรอยความคิด ความเชื่อไทย. *ชุดความคิดและภูมิปัญญาไทย เล่ม 2.* กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสรี พงษ์พิศ. (2535). “ไสยศาสตร์”. คำ: ร่องรอยความคิด ความเชื่อไทย. *ชุดความคิดและภูมิปัญญาไทย เล่ม 2.* กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมบูรณ์ สุขสำราญ. (2550). *ความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมของชุมชนชาวจีน.* กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2562). *วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน : พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา.* กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

การบริโภคเนื้อสัตว์กับรูปแบบการรักษาโรคมะเร็งด้วยหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา

Meat consumption and forms of cancer treatment using Buddhist practices

[1]เอมอร แซ่ลิ้ม [2]พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ [3]ใจเพชร กล้าจน

[1] Em-orn saelim [2]Phisit Kotsupho [3] Jaiphet Klajon

[12]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาเขตเชียงใหม่ [3]สถาบันวิชยาราม

[12]Mahachulalongkomrajavidyalay University,Chiang Mai Campus [3]Vijjaram Institute

[1]Corresponding Author, Email: emornsaelim@gmail.com

Received September 26, 2023; **Revised** November 2, 2023; **Accepted:** June 30, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายถึงภัยของการรับประทานเนื้อสัตว์ ที่ก่อให้เกิดโรคมะเร็ง และการดูแลสุขภาพแพทย์ทางเลือก โดยใช้การศึกษาจากเอกสาร หนังสือและบทความที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า เนื้อสัตว์ มีผลต่อสุขภาพทางกาย ทำให้เกิดความสุ่มเสี่ยงก่อให้เกิดโรคต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มโรคเรื้อรังไม่ติดต่อ เช่น โรคมะเร็ง ความดันโลหิตสูง เบาหวาน ไขมันในเลือดสูง แต่สิ่งหนึ่งคนทั่วไปไม่รู้ คือ ทุกครั้งที่รับประทานเนื้อสัตว์ เป็นเหตุให้เพิ่ม “โรควิบากกรรม” ดังนั้นด้วยการรับประทานอาหาร...ให้เป็นยาปรับสมดุลร่างกาย ปราศจากเนื้อสัตว์ ไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และสัตว์อื่น ใช้ธรรมะรักษาโรค ไม่กลัว ไม่กังวล ไม่หวั่นไหวตามหลักธรรมชาติบำบัดของแพทย์วิถีธรรม เป็นการบำบัดและป้องกันภัยร้ายจากโรคมะเร็งได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การบริโภคเนื้อสัตว์, โรคมะเร็ง, หลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา

Abstract

This article entitled to study the dangers of eating meat. that cause cancer and alternative medical health care by using the study of documents Related books and articles the results of the study found that meat has an effect on physical health. This creates a risk of causing various diseases, especially chronic non-communicable diseases Such as cancer, high blood pressure, diabetes, high blood fat. But one thing that people generally don't know is that every time they eat meat, this causes an increase in diseases that namely "karmic diseases". Therefore, by eating food as medicine to balance the body. Meat-free Do not harm yourself, others, and other animals. Using Dhamma to treat disease. Doing not be afraid, doing not worry,

or being panic according to the principles of natural therapy of Buddhist Dhamma medicine, which is a sustainable treatment and prevention of the dangers of cancer.
Keyword: Meat Consumption, Cancer, Buddhist Practices

บทนำ

สาเหตุของการเกิดโรคมะเร็งนั้น เกิดจากสารพิษในอาหารมากถึง 50 % ของผู้ป่วยทั้งหมด จากการสำรวจล่าสุดพบว่าอายุของผู้ป่วยโรคมะเร็งมีอายุเฉลี่ยลดลง จากเดิมผู้ป่วยส่วนใหญ่มีอายุประมาณ 60 ปีขึ้นไป แต่ปัจจุบันมีอายุเฉลี่ย 30-40 ปีเท่านั้น การบริโภคเนื้อสัตว์เป็นประจำ จะก่อให้เกิดโรคมะเร็งบริเวณลำไส้ใหญ่ เต้านม ตับ และต่อมลูกหมาก ปัจจุบันมีสารอันตรายปนเปื้อนอยู่ในอาหารปริมาณสูงมาก ไม่ว่าจะเป็นสารเร่งเนื้อแดง สถาบันโภชนาการ ระบุว่า ไตของคนกินเนื้อต้องทำงานมากกว่าคนกินผักถึง 3 เท่าเพื่อขับสิ่งสกปรก (ยูเรีย แอมโมเนีย กรดยูริค) และสารพิษในเนื้อที่กินเข้าไป เนื้อวัวพบสารอันตรายนานาชนิด โดยเฉพาะสารฟอกขาว อาหารอีกประเภทที่กระทรวงสาธารณสุขเตือนให้ผู้บริโภคควรหลีกเลี่ยงคือ อาหารรมควัน พบว่า มีสารโพลีไซคลิก อโรมาติก และไฮโดรคาร์บอน ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญทำให้เกิดโรคมะเร็งกระเพาะอาหาร อาหารปิ้ง ย่าง ทอด พบว่า สารไนไตรซามีน ซึ่งอาจเป็นสาเหตุหนึ่งทำให้เกิดมะเร็งในตับ มะเร็งหลอดอาหาร และมะเร็งกระเพาะอาหาร อาหารที่พบไนไตรซามีนได้แก่ ปลาหมึกย่าง ปลาทะเลย่าง นอกจากนี้สารกลุ่มพัยโรลัยเซต (Pyrolysates) เป็นสารอินทรีย์ที่มีโมเลกุลเป็นวงแหวน ได้แก่ พวกกรดอะมิโน ถูกทำลายด้วยความร้อนสูงจนกลายเป็นสารใหม่ พบมากในส่วนที่ไหม้เกรียมของอาหารปิ้ง ย่าง สารกลุ่มนี้มีฤทธิ์ทำให้เกิดการกลายพันธุ์สูงมากกว่าสารอะฟลาทอกซินตั้งแต่ 60-100 เท่า การบริโภคเนื้อสัตว์มาก จึงมีความเสี่ยงที่จะเป็นมะเร็งลำไส้ วารสารสมาคมแพทย์อเมริกันเปิดเผยว่า โรคมะเร็งลำไส้กับการรับประทานเนื้อ จากการติดตามข้อมูลสุขภาพจำนวน 148,610 คน อายุระหว่าง 50-70 ปี เป็นเวลานาน 10 ปี พบว่า ผู้ที่ชอบกินเนื้อแดงมากเกินระดับมีโอกาสเสี่ยงเป็นมะเร็งลำไส้เล็กมากกว่าผู้ไม่ค่อยรับประทานเนื้อ (กองการแพทย์ทางเลือก, 2549)

จากข้อมูลที่ทำการวิจัยในสัตว์ทดลองในระบาดวิทยา เป็นที่ยอมรับว่า อาหารจากพืชผัก ผลไม้ที่มีสีเขียว เหลือง ส้ม และมีเส้นใยสามารถป้องกันหรือ ลดอัตราการเกิดมะเร็งหลายชนิด ได้แก่ มะเร็งเต้านม มะเร็งลำไส้ มะเร็งถุงน้ำดี และมะเร็งปากมดลูก จากการศึกษาที่มหาวิทยาลัยบัฟฟาโล รัฐนิยอร์ก สหรัฐฯ พบว่า ผู้ที่บริโภคผักตระกูลกะหล่ำ ได้แก่ กะหล่ำปลี ดอกกะหล่ำ บร็อคโคลี ผักกาด ผักโขม เป็นประจำ จะไม่เป็นมะเร็งลำไส้ใหญ่ มะเร็งทวารหนัก และโรคทางเดินอาหาร โดยในผักเหล่านี้มีสารประกอบพวกอินโดลซึ่งกระตุ้นเอมไซน์บางชนิดในเซลล์ตับให้ช่วยทำลายสารก่อมะเร็งและยับยั้งการเกิดเซลล์มะเร็งได้ (Griffiths K, 1996)

การรับประทานเนื้อสัตว์มากจนเกินไป เป็นอันตรายต่อสุขภาพแบบที่เราคิดไม่ถึงในเนื้อสัตว์ที่อุดมไปด้วยโปรตีนซึ่งให้พลังงานแก่ร่างกาย ทว่ารับประทานเกินความจำเป็น โปรตีนส่วนเกินจะถูกเปลี่ยนเป็นไขมัน พอกพูนตามร่างกายจนกลายเป็นคนอ้วน ที่สำคัญการที่ร่างกายมีโปรตีนมากไป ตับและไตต้องทำงานหนักจนอวัยวะดังกล่าวเกิดความเครียด ส่งสัญญาณที่สังเกตได้คือ เหนื่อยล้า ขาดความสดชื่น เนื่องจากตับจะสร้างเกลือแอมโมเนียก่อนจะเปลี่ยนเป็นยูเรีย ส่งให้ไตขับออกมาเป็นปัสสาวะ บ่อยครั้งเข้าร่างกายอาจขาดน้ำ การกำจัดโปรตีนส่วนเกินในขั้นตอนของไตหากยิ่งทำงาน

หนัก การขับปัสสาวะนั้นจะทำให้แคลเซียมซึมออกมาเจือปนกับปัสสาวะและเป็นสาเหตุหนึ่งของโรคกระดูกพรุน นอกจากนี้ ในเนื้อสัตว์ยังมีฟอสฟอรัส ที่มีผลต่อการกระตุ้นต่อมพาราธัยรอยด์ ให้หลั่งฮอร์โมนละลายแคลเซียมให้ล่องลอยในกระแสเลือด ก่อนไปจับตัวตามข้อเท้า ข้อสะโพกข้อสันหลัง อันเป็นที่มาของโรคข้อกระดูกเสื่อม การรับประทานอาหาร หากเน้นแต่เนื้อสัตว์ WHO หรือองค์การอนามัยโลก บอกว่าเป็นการเพิ่มความเสี่ยงป่วยด้วยโรคหัวใจและมะเร็ง ทั้งทำให้อายุสั้นสอดคล้องกับลักษณะการกินของชาวเอสกิโม ที่เน้นกินเนื้อกับไขมัน ร่างกายเสื่อมโทรมแก่เร็ว อายุไขเฉลี่ยอยู่ที่ 27 ปี ขณะที่ผู้คนที่อายุในแถบเขา ไม่ได้กินเนื้อสัตว์บ่อย ๆ เน้นกินพืชผัก กลับมีอายุยืนอยู่ได้นานถึง 110 ปี ในร่างกายคนเราเกิดมามีเซลล์อยู่ทั่วร่างกาย 50 ล้านล้านเซลล์ แต่ละเซลล์สามารถแบ่งตัวได้ 50 ครั้ง ครั้งหนึ่งมีอายุ 2 ปี เพราะฉะนั้นอายุขัยของคนเราสามารถอยู่ได้ถึง 100 ปีแต่ทุกวันนี้ พฤติกรรมการกิน การอยู่ที่ไม่เหมาะสม ทำลายเซลล์นั่นล่ะ เป็นการทำให้อายุสั้นลงเรื่อย ๆ (โรงพยาบาลธัญญารักษ์สงขลา, 2560)

เนื้อสัตว์นั้นเป็นอาหารอันตรายที่เราอาจคาดไม่ถึง ไม่ว่าจะเป็นเนื้อวัว เนื้อหมู เนื้อไก่ เนื้อปลา จะมีสารพิษต่าง ๆ มากมาย ที่ก่อให้เกิดอันตรายกับร่างกาย ปัจจุบัน เนื้อสัตว์ที่เรารับประทานอยู่ทุกวันนี้มีสารปนเปื้อนที่เป็นอันตรายอยู่มากมาย เช่น สารเร่งเนื้อแดง สาเหตุของโรคหัวใจ ยาปฏิชีวนะประเภท คลอแรมแฟนิคอล (Chloramphenicon) และยาในกลุ่มในโตรฟูแลม (Nitrofurams) ที่เป็นสาเหตุของโรคมะเร็ง นอกจากนี้ยังมีสารเคมีอื่น ๆ อีกมากมายที่เกิดขึ้นเองจากสัตว์ขณะที่พวกมันกำลังถูกฆ่า ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุของการเกิดโรคมะเร็ง ด้วยเช่นกัน อาหารแปรรูปหลาย ๆ ชนิดที่ทำมาจากเนื้อสัตว์ ไม่ว่าจะเป็นไส้กรอกที่มีสารไนไตรท์ ช่วยให้ไส้กรอกเหนียวนุ่ม หากรับประทานเข้าไปมาก ๆ ก็จะเกิดการสะสมในร่างกายจนคุณเป็นโรคมะเร็ง ได้แก่ มะเร็งในเม็ดเลือด มะเร็งในกระเพาะอาหาร มะเร็งในกระเพาะปัสสาวะ และเนื้องอกในสมอง ตามท้องตลาดจะมีไส้กรอกอยู่หลายชนิด แต่ละชนิดก็มีส่วนผสมที่แตกต่างกันไป รวมไปถึงส่วนผสมที่เป็นวัสดุสังเคราะห์ที่รวมอยู่ด้วยหลายชนิด เช่น สารกันบูดที่มีไว้เพื่อยืดอายุของไส้กรอกให้นานยิ่งขึ้น การบรรจุไส้กรอก “ถุงหลอด” ผลิตมาจากคอลลาเจนสังเคราะห์ ซึ่งมีสารที่ก่อให้เกิดโรคมะเร็ง เนื่องจากมีไขมันเป็นส่วนประกอบอยู่มาก เมื่อนำไปย่างหรือปิ้ง จะทำให้เกิดสารพิษที่เรียกว่า “อะคริลิไมด์” (Acrylimides) ซึ่งเป็นสารก่อมะเร็งเช่นกัน

จากการบริโภคเนื้อสัตว์ทำให้เกิดผลกระทบคือ

1. ด้านสุขภาพ อาหารเนื้อสัตว์มีปริมาณของสารไขมันอิ่มตัวและคอเลสเตอรอลสูง การเลี้ยงดูแลสัตว์ในฟาร์มมักจะใช้สารเคมีหลายชนิด จึงอาจมีสารเคมีตกค้าง ผู้ที่บริโภคอาหรเนื้อสัตว์จะมีโอกาสได้รับสารเคมีที่ใช้ปรุงแต่งอาหาร เช่น ไนเตรท ไนไตรท์ สารเร่งเนื้อแดง ฮอร์โมนเร่งการเติบโต ยาปฏิชีวนะ สารกระตุ้นการเจริญอาหาร ยากล่อมประสาท ฯลฯ รวมทั้งยาฆ่าแมลงเหลือสะสมในไขมันสัตว์ สารพิษตกค้างเหล่านี้อาจก่อมะเร็งได้และเป็นอันตรายต่อสุขภาพ คนบริโภคอาหารดังกล่าวเป็นประจำเสี่ยงเป็นโรคอ้วน และโรคเรื้องรังเพิ่มมากขึ้น จนโรคมะเร็งและโรคหัวใจและหลอดเลือดกลายเป็นสาเหตุสำคัญอันดับที่ 1 ของการตายในประชากรหลายประเทศรวมทั้งในประเทศไทย (เอมอร แซ่ลิ้ม, 2561)

2. ด้านจิตใจ กระบวนการฆ่าสัตว์และการบริโภคเนื้อสัตว์เป็นการเบียดเบียน ซึ่งมีผลกระทบต่อจิตใจที่ค่อนข้างจะซับซ้อน เคยมีการศึกษาว่าคนฆ่าสัตว์เป็นประจำมีส่วนทำให้เป็นคนที่มีจิตใจ

ในทางดุร้าย ก้าวร้าว โหดเหี้ยม อาจมีผลกระทบต่อการฆ่ากันได้ง่าย ถ้าเราทำให้มนุษย์มีความเมตตาต่อกัน ลดความรุนแรงทางจิตใจ ความก้าวร้าวและความวุ่นวายทางสังคมได้อีกด้วย ศาสนาฮินดูและพุทธศาสนามีการสอนว่า การฆ่าสัตว์เป็นบาปและได้รับผลกรรมในภายหลัง ทั้งทางด้านศีลธรรมและด้านโภชนาการ จึงเป็นแรงกระตุ้นจิตใจให้ชาวฮินดูปฏิบัติตนตามวิถีชีวิตมังสวิรัติ

นอกจากเหตุผลทางศีลธรรมในศาสนาต่าง ๆ แล้ว เหตุผลสำคัญอื่นที่เกี่ยวข้องกับการกินอาหารมังสวิรัติคือ สุขภาพทางกาย ทางจิตใจ ด้านจริยธรรม การหลีกเลี่ยงและละเว้น การฆ่าสัตว์ การเบียดเบียน ความทารุณและความโหดร้ายต่อสัตว์ ลดการส่งเสริมฟาร์มเลี้ยงสัตว์ ซึ่งจะทำให้สามารถนำอาหารธัญพืชที่เหลือจากการเลี้ยงสัตว์ไปเป็นอาหารเลี้ยงประชากรที่ขาดแคลนอาหารและหิวโหยอีกจำนวนมาก ประหยัดทั้งทางเศรษฐกิจ และช่วยในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอีกด้วย (กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก, 2549)

ในพระพุทธศาสนาก็มีการกล่าวถึงการรักษาโรคไว้ในคัมภีร์พระไตรปิฎก ดังกรณีพระภิกษุบางรูปป่วยในบางฤดูกาล ไม่อาจกินทั้งข้าวต้มและข้าวสวย จึงมีการอนุญาตเภสัช ๕ นี้ ได้แก่ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เป็นทั้งตัวยาและและชาวโลกถือกันว่าเป็นยาทั้งให้ประโยชน์ทางโภชนาหารและไม่เป็นอาหารหยาบ อีกทั้งยังมีพืชภัณฑ์ต่าง ๆ เพื่อรักษาอาการจากโรคทั่วไป (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่ม 5 ข้อ 260 หน้า 44, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หรือกรณีพระมหาโมคคัลลานะอาพาธร้อนภายในจึงได้รับประทานเหง้าบัวและรากบัวจึงหายจากโรค(พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 5 ข้อ 278 หน้า 77, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การรับประทานอาหารที่ปราศจากเนื้อสัตว์จึงเป็นการรักษาและป้องกันโรคไปพร้อมกัน อีกทั้งในมุมมองพระพุทธศาสนายังมองว่าการฆ่าสัตว์ทำให้เกิดโรคภัยจึงเป็นที่มาของการมองว่าการรับประทานเนื้อสัตว์นั้นจะนำไปสู่การเกิดโรคได้

จากการศึกษาการบริโภคเนื้อสัตว์และผลกระทบที่เกิดขึ้น ผู้เขียนจึงต้องการเสนอแนวคิดพื้นฐานทางด้านศาสนาและรูปแบบการพิจารณาการบริโภคกับโรคมะเร็งว่ามีความเกี่ยวข้องกัน รวมทั้งวิธีการปฏิบัติในแง่ของการบริโภคต่อไป

แนวคิดทางด้านพระพุทธศาสนากับการบริโภค

ทางด้านศาสนา ในหลายศาสนา เช่น ศาสนาพุทธ ศาสนาซิกซ์นิกายนามธารี คริสเตียนนิกายคริสตจักรวันเสาร์ และนิกายโบสถ์ออร์โธดอกซ์ตะวันตก (Eastern Orthodox Church) จึงสอนศาสนิกชนให้มีอหิงสาหรือไม่เบียดเบียนชีวิต คือ ไม่ให้ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เช่น ศีลข้อที่หนึ่ง ในศาสนาพุทธ เป็นต้น และบางศาสนาไม่ส่งเสริมการบริโภคเนื้อสัตว์ ซึ่งเป็นการลดการฆ่าสัตว์โดยทางอ้อม นักบวชและศาสนิกชนที่ปฏิบัติเคร่งครัดจึงบริโภคอาหารมังสวิรัติเนื่องจากเหตุผลทางจริยธรรมและศีลธรรมทางศาสนา เพราะว่า จิตใจเขามีความสงสารและเมตตาต่อสัตว์ ผู้ตกทุกข์ได้ยากทั้งหลาย ไม่ต้องการให้มีการฆ่าและเบียดเบียนสรรพสัตว์ ในอดีตมีผู้นำทางจิตวิญญาณ นักคิด จิตรกร นักเขียน นักปราชญ์ที่มีชื่อเสียงระดับโลกหลายท่านที่ส่งเสริม และปฏิบัติตนเป็นนักมังสวิรัติ เช่น พระพุทธเจ้า พลาโต (Plato) โสเครตีส (Socrates) ปิธาโกรัส จอร์จ เบอร์นาร์ด ชอว์ (George-Bernard Shaw) มาร์ติน ลูเธอร์ (Martin Luther) และมหาตมะ คานธี รวมทั้งนักวิทยาศาสตร์ดัง ๆ

เช่น เซอร์ไอแซค นิวตัน (Albert Einstein) และชาร์ล ดาร์วิน (Charies Darwin) เป็นต้น ต่างก็เป็นนักมังสวิรัติด้วย

เนื่องจากเมื่อสัตว์ถูกฆ่าและมีความเจ็บปวดอย่างรุนแรง มันจะตกใจ หวาดกลัว แล้วจะหลั่งสารอะดรีนาลิน (adrenaline) และสารแห่งความเครียดอื่นๆ ออกมาในปริมาณสูงมาก อย่างอัตโนมัติในเนื้อสัตว์ หากรับประทานเนื้อสัตว์ที่มีฮอร์โมนอะดรีนาลินที่ตกค้างประจำ ผู้บริโภคจะ ได้รับฮอร์โมนอะดรีนาลินเพิ่มด้วย ฮอร์โมนในอาหารมีผลกระตุ้นที่อาจจะทำให้ควบคุมจิตใจได้ยาก ผู้ละเว้นการบริโภคเนื้อสัตว์จะไม่ได้รับฮอร์โมนอะดรีนาลินซึ่งหลั่งออกมาและติดมากับเนื้อสัตว์ ทุกศาสนาได้สอนให้มนุษย์เรารักผู้อื่น มีเมตตา ลดความเห็นแก่ตัว และเสียสละเพื่อผู้อื่น พุทธศาสนาได้สรรเสริญการไม่เบียดเบียนสัตว์เป็นธรรมอันยอดเยี่ยม (สังคสูตร คาถา) และเมตตาเป็นธรรมค้ำจุนโลก ถ้าเราอยู่ด้วยความรู้ว่าควรได้รับอะไรเท่าไรจึงจะพอ ก็ย่อมอิ่มกาย อิ่มใจ เจริญเติบโตสมบูรณ์แข็งแรง มีสติปัญญาดี สามารถทำประโยชน์และความดีได้เต็มที่ (กองการแพทย์ทางเลือก, 2549)

จากคำตรัสของพระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎกเล่มที่ 19 “เวฬุทวารสูตร” ข้อที่ 1459 ที่ทรงบัญญัติศีลข้อที่ 1 ไว้ ว่า “ห้ามฆ่าสัตว์” เพื่อสร้างความเมตตากรุณาให้เกิดผลแก่มนุษยชาติ โดยต้องการให้เกิดการกระทำเมตตากรุณา เอ็นดูต่อผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นคนด้วยกัน หรือเป็นสัตว์ทั้งหลายก็ตาม ทรงมุ่งหมายไม่ให้เบียดเบียนกัน เว้นขาดจากความรุนแรงโหดร้าย ไม่ฆ่า ไม่ทำลายชีวิตผู้อื่น แต่ให้รักและปรานีชีวิตผู้อื่น เหมือนกันกับที่รักและปรานีชีวิตตัวเอง ศีลข้อนี้จึงเป็นบทแผ่เมตตาที่ถูกต้องแท้จริง แผ่เมตตาให้แก่สัตว์โลกทั้งหลาย ด้วยการกระทำทั้งทางกาย วาจา ใจ ไม่ใช่แค่เมตตาโดยการสวดมนต์ภาวนาปากเปล่าเท่านั้น แต่ที่จริงยังเคี้ยวกินเนื้อของเขาอยู่ ดังนั้นเพื่อความบริสุทธิ์ในศีลข้อที่ 1 นี้ เราจึงไม่ฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง และไม่ต้องให้ใครฆ่าสัตว์แทนเราด้วย ทั้งทางตรง ทั้งทางอ้อม การแสวงบุญ การชำระกิเลส ด้วยการถือศีลข้อนี้ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ จะปฏิบัติให้บริสุทธิ์ทั้งกายวาจา ใจ จนเราเกิดเมตตากรุณาขึ้นจริง ๆ ศีลข้อ 1 นี้จะสร้างมรรคผลได้จริง สมกับที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ นอกจากเรื่องที่ทรงห้ามการฆ่าสัตว์แล้ว พระพุทธเจ้ายังทรงห้ามถึงเรื่อง “การค้าขายสัตว์” ทั้งสัตว์ที่มีชีวิตอยู่เป็น ๆ ทั้งสัตว์ที่ตายแล้วกลายเป็นเนื้อ หนัง ตับ ไต ไส้พุงต่าง ๆ ที่โดนนำมาประกอบอาหารกิน จากพระไตรปิฎกเล่มที่ 22 “วณิชชสูตร” ข้อ177

ในการเบียดเบียนชีวิตสัตว์มาเป็นอาหารของมนุษย์ จึงทำให้เกิดโรคต่าง ๆ ตามมามากมาย สอดคล้องกับ คำตรัสพระพุทธเจ้าที่ว่า การเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นด้วยการปฏิบัติผิดศีลธรรมมีผลทำให้เกิดทุกข์ภัย มีโรคมากและอายุสั้น แต่เมื่อไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นด้วยการปฏิบัติศีลธรรมให้มากยิ่งขึ้น ๆ มีผลทำให้แข็งแรงอายุยืน เมื่อปฏิบัติศีลธรรมต่อเนื่องได้มากจะส่งผลถึงขั้นโรคต่าง ๆ ลดลงหายไปเหลือเพียง 3 โรค คือ ความอยากกิน ความไม่อยากกิน และความแก่ (แก่ช้า) เท่านั้น

“ดูกรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้ จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นผู้มักทำชีวิตสัตว์ให้ตกล่วง เป็นคนเหี้ยมโหด มีมือเปื้อนเลือดหมกมุ่นในการประหัตประหาร ไม่เอ็นดูในเหล่าสัตว์มีชีวิต จะเป็นคนมีอายุสั้น ดูกรมาณพ ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม ละปาณาติบาตแล้ว เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต วางอาชญา วางศาตรา (อาวุธหรือวิชาหรือความรู้หรือวิธีที่เบียดเบียน) ได้ มีความละอาย ถึงความเอ็นดู อนุเคราะห์ด้วยความเกื้อกูลในสรรพสัตว์และภูตอยู่ จะเป็นคนมีอายุยืน บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นผู้มีปรกติ เบียดเบียนสัตว์ (ทำให้ตนเอง หรือคนอื่น หรือสัตว์อื่น ได้รับความทุกข์ทรมาน เดือดร้อน ไม่สบาย บาดเจ็บ ล้มตาย)

ด้วยฝ่ามือ หรือก้อนดิน หรือท่อนไม้ หรือศาตรา (อาวุธหรือวิชาหรือความรู้หรือวิธีการต่าง ๆ) จะเป็นคนมีโรคมาก (พระไตรปิฎก เล่ม 22. ข้อ 125-126, กรมการศาสนา, 2541)

“ดูกรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นผู้มีปรกติ ไม่เบียดเบียนสัตว์ (ไม่ทำให้ตนเอง หรือคนอื่น หรือสัตว์อื่น ได้รับความทุกข์ทรมาน เดือดร้อน ไม่สบาย บาดเจ็บ หรือล้มตาย) ด้วยฝ่ามือ หรือก้อนดิน หรือท่อนไม้ หรือศาตรา (อาวุธหรือวิชาหรือความรู้หรือวิธีการต่าง ๆ) จะเป็นคนมีโรคน้อย” (พระไตรปิฎกเล่มที่ 14 ข้อ 582-585, กรมการศาสนา, 2541)

“ผู้ใดแสวงหาความสุขเพื่อตนย่อมไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย (การไม่ทำให้ตนเอง หรือคนอื่น หรือสัตว์อื่น ได้รับความทุกข์ทรมาน เดือดร้อน ไม่สบาย บาดเจ็บ หรือล้มตาย)” (พระไตรปิฎกเล่มที่ 25 ข้อ 20, กรมการศาสนา, 2541)

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเคยเป็นมนุษย์ในชาติก่อนภพก่อนกำเนิดก่อน ละปาณาติบาตแล้ว เว้นขาดจากปาณาติบาตแล้ววางทัณฑะ วางศาตราแล้ว มีความละอาย มีความกรุณาหวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวงอยู่ ตถาคตย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เพราะกรรมนั้น อันตนทำสั่งสมพอกพูนไพบูลย์ เมื่อเป็นพระราชาได้ผลข้อนี้ คือ มีพระชนมายุยืนดำรงอยู่นาน อภิบาลพระชนมายุยืนยาว ไม่มีใคร ๆ ที่เป็นมนุษย์ซึ่งเป็นข้าศึกศัตรู สามารถปลงพระชนม์ชีพในระหว่างได้ เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจึงได้ผลข้อนี้ คือ มีพระชนมายุยืนดำรงอยู่นาน ทรงอภิบาลพระชนมายุยืนยาว ไม่มีข้าศึกศัตรู จะเป็นสมณะ พราหมณ์ เทวดา พรหม มาร ใคร ๆ ในโลกสามารถปลงพระชนม์ชีพในระหว่างได้” (พระไตรปิฎกเล่มที่ 11 ข้อ 136, กรมการศาสนา, 2541)

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเคยเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ภพก่อนกำเนิดก่อน เป็นผู้ไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลายด้วยฝ่ามือ ก้อนดิน ท่อนไม้ หรือศาตรา ตถาคตย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เพราะกรรมนั้น อันตนทำสั่งสมพอกพูนไพบูลย์ ฯลฯ เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าได้จึงรับผลข้อนี้ คือ มีพระโรคาพาธน้อย มีความลำบากน้อย สมบูรณ์ด้วยพระเตโชธาตุ อันยังอาหาร ให้ย่อยดี ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก อันควรแก่พระปธานเป็นปานกลาง” (พระไตรปิฎกเล่มที่ 11 ข้อ 156, กรมการศาสนา, 2541)

ในพระพุทธศาสนาได้มีการกล่าวชัดเจนว่า การกินเนื้อสัตว์ที่ถูกเจาะจงฆ่านั้น ทำให้ศีลไม่บริสุทธิ ทำให้เกิดบาป เวร ภัย ทำให้เกิดความเจ็บป่วยกาย เจ็บป่วยใจ เป็นเหตุให้อายุสั้น พระพุทธเจ้าทรงยืนยันว่า ควรกินอาหารที่ไม่มีโทษ ไม่มีบาป และการไม่เบียดเบียนสัตว์ด้วยฝ่ามือ หรือก้อนดิน หรือท่อนไม้ หรือศาตรา (อาวุธหรือความรู้หรือวิชาหรือวิธีการต่าง ๆ)...จะเป็นคนที่โรคน้อย เมื่อไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นด้วยการปฏิบัติศีลให้บริสุทธิยิ่งขึ้น จะมีผลทำให้แข็งแรงอายุยืน

การบูรณาการหลักการทางพระพุทธศาสนาในการดูแลสุขภาพด้วยการแพทย์วิถีธรรม

องค์ความรู้การแพทย์ทางเลือกวิถีธรรม เพื่อการพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เกิดขึ้นจากการสังเคราะห์แนวคิดสำคัญ ๆ จากหลาย ๆ แนวคิดไม่ว่าจะเป็น แนวคิดพุทธธรรมะ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดสุขภาวะตามหลักพุทธศาสนา แนวคิดการแพทย์ทางเลือก แนวคิดการแพทย์แผนไทยและแผนพื้นบ้าน แนวคิดสุขภาพบุญนิยม แนวคิดวิทยาศาสตร์สุขภาพแผนปัจจุบัน แนวคิดทฤษฎีกายวิภาคศาสตร์และสรีรวิทยา แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสสารกับพลังงาน ทฤษฎีขั้วตรงกันข้ามเชิงสุขภาพ และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับข้อมูลผ่านประสบการณ์ในการจัดทำค่าย

สุขภาพตลอดระยะเวลา 15 ปี ได้บูรณาการและพัฒนาเป็นวิธีการดูแลสุขภาพแนวเศรษฐกิจพอเพียง ตาม “แพทย์ทางเลือกวิถีธรรม” (ใจเพชร กล้าจน, 2553) ด้วยเทคนิค 9 ข้อ ได้แก่ 1. : การรับประทานสมุนไพรปรับสมดุลร้อนเย็น 2. การกัวซาหรือขูดซาหรือขูดพิษหรือขูดลม (การขูดระบายพิษทางผิวหนัง) 3. การสวนล้างพิษออกจากลำไส้ใหญ่ด้วยสมุนไพรที่ถูกสมดุล ร้อนเย็น (ดีท็อกซ์) 4. การแช่มือแช่เท้าหรือส่วนที่ไม่สบายในน้ำสมุนไพรตามภาวะร้อนเย็นของร่างกาย 5. การพอก ทา หยอด ประคบ อบ อาบ เช็ด ด้วยสมุนไพร ตามภาวะร้อนเย็นของร่างกาย 6. การออกกำลังกาย กดจุดลมปราณ โยคะ กายบริหาร ที่ถูกต้อง 7. การรับประทานอาหารปรับสมดุล ตามภาวะร้อนเย็นของร่างกาย 8. ใช้ธรรมะ ละบาป บำเพ็ญบุญกุศล ทำจิตใจให้ผ่องใส คบมิตรดี สหายดี สร้างสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดี และ 9. รู้เพียร รู้พักให้พอดี

การรับประทานอาหารปรับสมดุล ตามภาวะร้อนเย็นของร่างกาย พระพุทธเจ้า ตรัสไว้ว่า “อาหารเป็นหนึ่งในโลก” อาหารที่สมดุล ก็จะได้สุขภาพดีที่หนึ่ง อาหารที่ไม่สมดุล ก็จะได้สุขภาพเสียที่หนึ่ง อาหารจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่สำคัญมากต่อสุขภาพ หลักสำคัญในการรับประทานอาหารปรับสมดุลร่างกาย คือ รับประทานผัก ผลไม้รสไม่หวานจัด โปรตีนจากถั่ว หรือจากปลาแทนในกรณีงดเนื้อสัตว์ไม่ได้ วิธีการปรับสมดุลอาหารรักษาโรคตามหลักแพทย์วิถีธรรม มีดังนี้

1. การปรับสมดุลทางกาย เป็นการใช้หลักการทางด้านอาหารและวิธีการใช้ร่างกายเพื่อการปรับสมดุล ดังนี้ 1. ปรุงอาหารด้วยการต้ม นึ่ง ไม่ปรุงอาหารรสจัด 2. งดหรือลดอาหารหวานจัด น้ำอัดลม เครื่องดื่มบำรุงกำลัง ของเค็มจัด หมักดอก ปลาร้า ปลาเค็ม ไข่เค็ม และผงชูรสมาก เพราะมีผลทำให้ภูมิต้านทานลด ความดันสูง ไตเสื่อม 3. ใช้เกลือปรุงอาหารในปริมาณน้อย ส่วนน้ำปลาและปลาร้ามีฤทธิ์ร้อน โซเดียมสูง ไม่ควรนำมาปรุงอาหาร 4. ฝึกเคี้ยวอาหารช้า ๆ ให้ละเอียดก่อนกลืน 5. ถ้าร่างกายมีภาวะร้อนเกินให้รับประทานผลไม้ฤทธิ์เย็น ได้แก่ กล้วยน้ำว้า แก้วมังกร สับปะรด กระท้อน ชมพู่ มังคุด แตงไทย แตงโม แคนตาลูป มะม่วงดิบ มะขามดิบ มะละกอห่าม 6. งดหรือลดผลไม้ฤทธิ์ร้อน ได้แก่ ทุเรียน ขนุนสุก มะม่วงสุก กล้วยไข่ กล้วยหอม ลิ้นจี่ ลำไย เงาะ มะปราง มะตูม ส้มเขียวหวาน สละ องุ่น ฝรั่ง น้อยหน่า ละมุด ลองกอง รวมทั้งผลไม้ทุกชนิดที่ผ่านความร้อนทั้งปิ้งย่าง ตากแห้ง อบ 7. เลือกผักสดฤทธิ์เย็น ได้แก่ ใบอ่อมแซบ ผักบุ้ง แตงกวา กวางตุ้ง สายบัว ผักกาดฮ่องเต้ ผักกาดขาว ผักกาดหอม ถั่วงอก ใบบัวบก มะเขือเปราะ มะเขือลาย มะเขือยาว มะเขือเทศ ใบมะยม เป็นต้น 8. งดหรือลดผักฤทธิ์ร้อน ได้แก่ ผักรสเผ็ดและพืชกลิ่นฉุนทุกชนิด เช่น ชะอม คะน้า กะหล่ำปลี แครอท บีทรูท ถั่วฝักยาว ถั่วพู สะตอ ลูกเนียง ผักกระเฉด กระถิน โสมจีน โสมเกาหลี ฟักทองแก่ ผักกาดเขียวปลี ใบยอ ผักโขม หน่อไม้ เม็ดบัว เป็นต้น 9. รับประทานข้าวจ้าว ข้าวซ้อมมือ หรือ ข้าวกล้อง ลดข้าวเหนียว ข้าวแดง ข้าวดำ ซึ่งมีฤทธิ์ร้อน เป็นต้น 10. รับประทานธัญพืชต้ม ได้แก่ ถั่วขาว ถั่วเขียว ถั่วเหลือง ถั่วลันเตา ถั่ว โซเล่ย์ขาว ลูกเดือย เป็นต้น 11. ลดหรืองดอาหารโปรตีนฤทธิ์ร้อน เช่น เนื้อ นม ไข่ ถั่วลิสง ถั่วดำ ถั่วแดง ถั่วที่นำมาทอด เห็ดหอม เห็ดหลินจือ เป็นต้น 12. งดหรือลดอาหารไขมันสูง 13. รับประทานข้าวต้มถอนพิษร้อนกับผักผัดด้วยน้ำในมื้อเย็นถ้าร่างกายเริ่มมีภาวะร่างกายเย็นเกินให้ปรับลดสิ่งที่มีฤทธิ์เย็นออกเพิ่มสิ่งที่มีฤทธิ์ร้อน ปรับกลับไปกลับมาตามสภาพจริงของร่างกาย ณ ปัจจุบัน ในการรับประทานอาหารมีเทคนิคการกินอาหารตามลำดับ ควรรับประทานดังนี้ (เอมอร แซ่ลิ้ม, 2561)

ภาพที่ 1: อาหารฤทธิ์เย็น,ค่ายสุขภาพแพทย์วิถีธรรม

ลำดับที่ 1 ดื่มน้ำสมุนไพรต่าง ๆ เช่น น้ำคลอโรฟิลล์สดจากธรรมชาติ ประมาณ ½-1 แก้ว ก่อนอาหาร ไม่ควรดื่มหลังอาหารทันที จะทำให้การย่อยอาหารไม่ดี ยกเว้นรู้สึกกระหายน้ำหรือมีอาการไม่สบายในกลุ่มที่ภาวะร่างกายร้อนเกิน การดื่มน้ำสมุนไพรควรดื่มหลังอาหารอย่างน้อย 2 ชั่วโมง หรือตอนท้องว่าง ซึ่งจะดื่มในปริมาณและความเข้มข้นมากหรือน้อยตามความเหมาะสมของสภาพร่างกายแต่ละคนเป็นหลัก

ลำดับที่ 2 รับประทานผลไม้ ถ้ารสเปรี้ยวนั้นไม่เสียวฟัน ให้รับประทานก่อนผลไม้หวาน แต่ถ้าเสียวฟัน ให้งดการกินเปรี้ยว ส่วนผลไม้ที่หวาน ควรรับประทานเพียงเล็กน้อยแค่พอสบายตัวและมีกำลัง

ลำดับที่ 3 รับประทานผักสดหรือผักผ่านไฟ อาจกินเป็นสลัดผัก ยำ ห่อใบเมี่ยงรับประทานกับส้มตำ น้ำพริกหรือกับข้าวอื่น ๆ ที่ปรุงรสไม่จัด สามารถรับประทานแกล้มกับผักได้

ลำดับที่ 4 รับประทานข้าวเปล่าโรยเกลือ หรือรับประทานข้าวพร้อมกับข้าวต่าง ๆ

ลำดับที่ 5 รับประทานถั่วเขียวต้ม อาจใส่เกลือหรือน้ำตาลเล็กน้อย (ต้มพอสุกไม่เปื่อยใช้ไฟปานกลาง) หรือถั่วหลากพันธุ์ที่ถูกกับสภาพร่างกาย น้ำเต้าหู้ (ในคนที่รับประทานได้โดยไม่มีอาการผิดปกติ)

ลำดับที่ 6 รับประทานแกงจืด/แกงอ่อม/แกงเลียง/น้ำซุป/น้ำแกงอื่น ๆ ที่รสไม่จัด อาหารดังกล่าวสามารถรับประทานได้ทุกขั้นตอนของอาหาร และขณะย่อยอาหาร ร่างกายจะใช้พลังความร้อนในการย่อย ถ้าเรารับประทานน้ำแกงหรือน้ำที่ผ่านการรับความร้อนจากไฟ ล้างคอแทนน้ำเปล่าควรเป็นลำดับสุดท้ายจะช่วยให้ระบบย่อยทำงานได้ดี การรับประทานอาหารตามเทคนิคดังกล่าว เป็นการรับประทานอาหารตามลำดับจากการย่อยง่ายไปย่อยยาก และตามลำดับการคุ้มครองเซลล์เนื้อเยื่อของร่างกาย โดยน้ำสมุนไพร จะดูดซึมเร็วที่สุด ย่อยง่ายที่สุด รองลงมาเป็นผลไม้ ผัก ข้าว โปรตีนและไขมัน ตามลำดับ การรับประทานอาหารตามลำดับจะทำให้อาหารดูดซึมไปใช้ได้เร็วโดยไม่ติดขัดไม่เป็นภาระในการแบกรับน้ำหนักของอาหารในระบบย่อยของกระเพาะอาหารและลำไส้ การรับประทานอาหารตามลำดับ จะทำให้เซลล์เนื้อเยื่อได้รับการคุ้มครองเซลล์ เพราะในขณะที่เราหิว จะ

เกิดภาวะร้อนขึ้นจากไฟย่อย น้ำย่อยทำงาน คนส่วนใหญ่เวลาหิว มักจะรับประทานข้าวก่อนอย่างอื่น ข้าวเป็นคาร์โบไฮเดรตที่ให้พลังงานความร้อน ความร้อนก็จะเผาเซลล์เนื้อเยื่อของเรา กว่าที่สมุนไพร ผักผลไม้ซึ่งมีฤทธิ์เย็นจะเข้าไปคุ้มครองเซลล์เนื้อเยื่อ เซลล์เนื้อเยื่อบางส่วนก็ถูกความร้อนทำลายไปแล้ว จะสังเกตได้ว่าในขณะที่เราหิวมาก ๆ จะรับประทานข้าวไม่ลงหรือติดคอนั่นคือสัญญาณต้านของร่างกาย ถ้าเรารับประทานผักผลไม้ก่อน (ผักผลไม้ที่มีฤทธิ์เย็น) หรือถ้ามีน้ำสมุนไพรที่ฤทธิ์เย็นรับประทานก่อน จะทำให้ฤทธิ์เย็นเข้าไปคุ้มครองเซลล์ของร่างกายก่อน พอรับประทานข้าวพลังงานความร้อนจากข้าวก็จะไม่เผาทำลายเซลล์ และเมื่อความร้อนจากข้าวเริ่มออกฤทธิ์ก็จะพอดีย่อยถั่ว เพราะถั่วต้องการใช้พลังงานในการย่อยสูง ซึ่งจะทำให้ระบบย่อยทำงานได้ดีมีประสิทธิภาพ ทำให้ร่างกายสบาย เบาเนื้อเบาตัว สดชื่น กระปรี้กระเปร่า และมีกำลังกว่าการไม่รับประทานอาหารตามลำดับ โรคและอาการบางอย่างเกิดขึ้นจากพฤติกรรม ถ้าเราปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการกินได้ เลือกกินในสิ่งที่มีประโยชน์ การมีสุขภาพดีจะเกิดอย่างทั่วหน้า อีกทั้งผลดีด้านอื่น ๆ จะเกิดกับเราอย่างแน่นอน (เพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ และพรทิพย์ เติมวิเศษ, 2545) นอกจากนี้ บุญชัย อิศราพิสิษฐ์ กล่าวว่า มนุษย์เป็นสัตว์กินพืช ผัก ผลไม้ดิบเป็นอาหารหลัก ถ้าเรากินอาหารตามกฎธรรมชาติเราก็จะได้ประโยชน์จากอาหารตามธรรมชาติ แต่ในปัจจุบันเราขาดโอกาสในการกินอาหารตามกฎธรรมชาติ เพราะว่ามนุษย์มีวิวัฒนาการในเรื่องรูปแบบของอาหารการกินที่ผิดไปจากเดิมมาก ร่างกายของมนุษย์สามารถปรับตัวให้เข้ากับอาหารรูปแบบใหม่ได้ในระดับหนึ่งแต่ไม่สามารถปรับตัวได้ 100% ดังนั้นมนุษย์จึงยังคงมีความจำเป็นต้องรับประทานอาหารสด (ดิบ) ควบคู่ไปกับอาหารปรุงสุก ถ้าเราปฏิบัติตามหลักการนี้เราจะมีสุขภาพดี ไม่มีความเสี่ยงต่อโรคต่าง ๆ จากการใช้ชีวิตผิดกฎธรรมชาติ (บุญชัย อิศราพิสิษฐ์, 2556)

2. การปรับสมดุลทางใจ เป็นการใช้หลักการทางด้านพระพุทธศาสนาและการดูแลจิตใจเพื่อการปรับสมดุล ดังนี้

การใช้หลักธรรมคือ ละบาป บำเพ็ญบุญกุศล ทำจิตใจให้ผ่องใส ถือเป็นการบูรณาการเอาหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาที่เป็นหัวใจหลักกล่าวคือ “ธรรมทั้งหลาย มีจิตนำหน้า”(พระไตรปิฎก เล่ม 25 ข้อ 11, กรมการศาสนา, 2541) “เมื่อจิต ไม่เศร้าหมองแล้ว สุคติเป็นอันหวังได้ (พระไตรปิฎก เล่มที่ 12 ข้อ 64)” เมื่อจิตเศร้าหมองแล้วทุคติเป็นอันต้องหวัง” (พระไตรปิฎก เล่ม 12 ข้อ 64, กรมการศาสนา, 2541) จะเห็นได้ว่าจิตใจมีผลอย่างมากต่อการเกิดความสุขหรือความทุกข์ “ทุกข์ย่อมไม่ตกถึงผู้หมดกังวล” (พระไตรปิฎก เล่ม 15 ข้อ 122, กรมการศาสนา, 2541) จะเห็นได้ว่า ทุกข์ย่อมไม่มีในผู้ไร้กังวล ลด ละ เลิกและหลีกเลี่ยง อารมณ์ที่ทำร้ายสุขภาพ/อารมณ์เป็นพิษ ได้แก่ ความเครียด ความเร่งรีบ เร่งรัด เร่งร้อน กลัว วิตกกังวล ความไม่โปร่ง ไม่โล่ง ไม่สบายใจ ความไม่พอใจ ความมุ่งร้าย อาฆาต พยาบาท ความโลภ โกรธ หลง ยึดเกิน เอาแต่ใจตัวเอง เป็นต้น แนะนำเทคนิคทำใจ ให้หายโรคเร็ว 4 ข้อ คืออย่ากลัวตาย อย่ากลัวโรค อย่าเร่งผล และอย่าวิตกกังวล ธรรมะ ทำใจให้เป็นสุข ยินดี เต็มใจ เบิกบาน แจ่มใส สงบ สบายไร้กังวล

บุญชัย อิศราพิสิษฐ์ ได้อธิบายว่าจิตใจมีความเครียดเกิดขึ้น จะมีอนุมูลอิสระเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก จะเกิดการอักเสบขึ้นทั่วร่างกาย ร่างกายต้องใช้วิตามินซี เป็นจำนวนมาก เพื่อมาต่อต้านอนุมูลอิสระและต่อต้านการอักเสบทำให้เกิดโรคจากความเสื่อมของอวัยวะต่าง ๆ เช่น โรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง ระดับไขมันในเลือดผิดปกติ โรคหัวใจ โรคภูมิแพ้ โรคมะเร็ง เป็นต้น การจะหายจาก

โรคต้องคิดภาพจินตนาการเป็นบวกจะเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพตามภาพนั้น ถ้าภาพจินตนาการเป็นลบ จะเกิดโทษต่อสุขภาพ ตามภาพนั้นถ้าท่านต้องการ เป็นผู้ที่มีพลังจิตที่จะพิชิตโรคร้ายได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ท่านต้องสะสมภาพในจินตนาการดี ๆ เข้าสู่ใต้จิตสำนึกของท่านทุก ๆ วัน (บุญชัย อิศราพิสิษฐ์, 2556)

การเยียวยารักษาความเจ็บป่วยมิใช่ทางกายเท่านั้น หากยังได้แก่การเยียวยาความเจ็บป่วยทางจิต รวมถึงการขจัดความทุกข์ทางใจ ความเจ็บป่วยทางกายอาจเกิดขึ้นกับเรานาน ๆ ครั้ง แต่ความเป็นทุกข์ทางใจนั้นเกิดขึ้นกับเราเป็นนิจ จิตที่เป็นอกุศล โดยเฉพาะความเห็นแก่ตัว เป็นรากเหง้าแห่งความทุกข์ทั้งปวง ไม่ว่าทางกายหรือทางใจ ดังนั้นการบำเพ็ญเมตตาภาวนา อาทิ การแผ่เมตตาจิตให้แก่สรรพสัตว์ การไถ่ชีวิตสัตว์ รวมถึงการน้อมรับความทุกข์ของผู้อื่นมาไว้ที่ตัวเราและถือว่าเรากำลังแบกความทุกข์แทนสรรพสัตว์ จึงเป็นวิธีการเยียวยาความทุกข์ทั้งทางกายและทางใจ ที่ทรงพลานุภาพ การใช้ความเจ็บป่วยและความทุกข์ชนิดอื่น ๆ รวมทั้งความตาย มาเป็นอุบายให้เราลดละความเห็นแก่ตัว จนละวางความยึดติดถือมั่นในตัวตนอันเป็นหนทางสู่ความทุกข์อย่างสิ้นเชิง (ใจเพชร กล้าจน. 2553)

สรุป สาเหตุของความเจ็บป่วย เกิดโรค เกิดจากการเบียดเบียน ตนเอง คนอื่น สัตว์อื่น ด้วยการบริโภคเนื้อสัตว์ ดังนั้น การลด ละ เลิกการบริโภคเนื้อสัตว์ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมาบริโภคอาหารบริสุทธิ์ ปราศจากการเบียดเบียนชีวิต เป็นการลดวิบากบาปในการเบียดเบียนสัตว์ ที่เป็นสาเหตุสำคัญในการเจ็บป่วย และอาการไม่สบายต่าง ๆ เป็นการแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุ ดั่งพระพุทธเจ้าตรัส “ดับทุกข์ให้ดับที่เหตุ” การบูรณาหลักการทางพระพุทธศาสนาในการดูแลสุขภาพด้วยการแพทย์วิถีธรรม มาปรับสมดุลทั้งทางร่ายกายและ จิตใจ จึงเป็นคำตอบที่ยั่งยืน

รูปแบบการรับประทานอาหารกับการแก้ไขโรคมะเร็ง

การรับประทานอาหารนั้นถือเป็นข้อจำเป็นในการดำเนินชีวิต และการแก้ไขโรคก็เริ่มต้นจากการรู้จักการรับประทานอาหาร โดยจะพบกรณีที่รักษาโรคมะเร็งด้วยการรับประทานอาหาร คือ 1. กรณีตัวอย่าง จากงานวิจัยของนางเอมอร แซ่ลิ้ม กลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ ลด ละ เลิกการบริโภคเนื้อสัตว์ เพราะไม่ต้องการเบียดเบียนสัตว์ ร้อยละ 62.22 และ 60.55 ตามลำดับ มีความผาสุกมากขึ้น จิตใจเบิกบาน ไม่เครียด ไม่เร่งผล ไม่กังวลในการดูแลสุขภาพ ฟังธรรมะทำให้ใจเป็นสุข สงบ สบายใจ เข้าใจในเรื่องของกรรมและผลของกรรม และศีลข้อที่ 1 เรื่องของการไม่เบียดเบียนสัตว์ หลังการทดลองที่พิจารณาผลตรวจเลือดวิจัยของผู้ป่วยมะเร็ง พบว่า หลัง

ภาพที่ 2: ลำไส้ที่มีเนื้อร้าย, จากงานวิจัยของเอมอร แซ่ลิ้ม

ไม่กินเนื้อสัตว์ 3 เดือน โดยส่วนใหญ่ อาการทางด้านร่างกาย เบาสบาย อาการปวดตึงหายไป ไม่อึดอัด ทางด้านจิตใจ สบายใจ ไม่เครียดหลังจากได้ฟังธรรมะ ทำให้ไม่เร่งผล ไม่กังวล ในการดูแลตนเอง และมีความผาสุกในการไม่เบียดเบียนสัตว์ จำนวนผู้ป่วยมะเร็งจำนวน 6 คน ค่าเลือดดีขึ้น 2 คน (ไม่พบเซลล์มะเร็ง) คิดเป็นร้อยละ 33.33 ก่อนงดเนื้อสัตว์ มีอาการไม่สบายตัวจากความเจ็บป่วยทั้งทางร่างกาย และเกิดความเศร้าหมอง กลัว กังวล หวั่นไหว กับโรคที่เป็นอยู่ หลังงดเนื้อสัตว์ 3 เดือน ได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคเนื้อสัตว์ รวมทั้งเพิ่มการฟังธรรมะ พบว่า อาการเจ็บป่วยทางกายดีขึ้น จิตใจมีความผาสุก ผ่องใสกับการดูแลตนเองมากขึ้น (เอมอร แซ่ลิ้ม, 2561) พบว่ากลุ่มผู้ป่วยมะเร็ง หลังไม่กินเนื้อสัตว์ 3 เดือน โดยส่วนใหญ่ อาการทางด้านร่างกาย เบาสบาย อาการปวดตึงหายไป ไม่อึดอัด ทางด้านจิตใจ สบายใจ ไม่เครียดหลังจากได้ฟังธรรมะ ทำให้ไม่เร่งผล ไม่กังวล ในการดูแลตนเอง และมีความผาสุกในการไม่เบียดเบียนสัตว์ มีผู้ร่วมอบรมแพทย์วิถีธรรม จำนวน 6 คน ค่าเลือดดีขึ้น 2 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 สอดคล้องกับงานวิจัยของแลป ไต เลอ และ โจน ซาเบท พบว่า ผู้ที่ทานมังสวิรัติมีความเสี่ยงที่จะเป็นโรคมะเร็งต่าง ๆ ลดลง เช่น มีความเสี่ยงลดลงในโรคมะเร็งลำไส้ใหญ่ มะเร็งทางเดินอาหาร และมะเร็งต่อมลูกหมาก ร้อยละ 50, 23 และ 35 ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มผู้ที่ไม่กินมังสวิรัติ (Lap Tai Le and Joan Sabaté, 2014) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพิมพ์รวี ทังสุบุตร ที่พบว่าอาหารมังสวิรัติซึ่งเป็นอาหารจำ พวกผัก ธัญพืช และผลไม้ทำให้ได้ผู้บริโภคได้รับกากใยอาหารช่วยในการขับถ่ายของเสียออกจากร่างกาย ซึ่งสามารถลดความเสี่ยงต่อโรคหัวใจ ความดันโลหิตสูงมะเร็ง เบาหวาน และโรคอ้วนได้ (พิมพ์รวี ทังสุบุตร, 2554) สอดคล้องกับกรณีศึกษาของ ดร.ทอม อู๋ (มติชนรายวัน, 2552) ซึ่งเป็นผู้ป่วยโรคมะเร็งปอดระยะสุดท้าย ที่หายจากโรคได้ จากการบำบัดด้วยเมนูธรรมชาติซึ่งหลังจากที่ทราบผลตรวจว่าเป็นมะเร็ง ได้เข้ารับการรักษาด้วยการแพทย์แผนปัจจุบัน แต่อาการไม่ดีขึ้น จึงได้รับคำแนะนำให้หยุดการรักษาและเปลี่ยนมากิน "อาหารอินทรีย์" และรักษาด้วย "วิธีธรรมชาติ" ทำให้เขาหายขาดจากโรคมะเร็ง เรื่องที่ ดร.ทอม อู๋ ศึกษาและค้นพบนั้น เป็นการดื่ม กินน้ำผักและผลไม้ทั้งเปลือก แกนและเมล็ด เพื่อได้อินทรียสารรักษามะเร็ง "หลังปรับพฤติกรรมเลิกกินเนื้อสัตว์มากินอาหารพืช ผลไม้ก็รู้สึกจิตใจเบิกบาน ผ่านไป 9 เดือน ผลการตรวจสุขภาพของ ดร.ทอม อู๋ พบว่า ร่างกายเป็นปกติทุกอย่าง ทุกรายการ ไม่มีเซลล์มะเร็งหลงเหลืออยู่

2. กรณีตัวอย่าง การรับประทานอาหารกับการรักษาโรคมะเร็งในพระพุทธศาสนา การรักษาโรคด้วยการกินอาหารนั้นมาจากการนำหลักการทางการแพทย์แผนไทย กับหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ร่วมกัน ดังกรณีตัวอย่างนี้

2.1 การประยุกต์ใช้หลักการทางพระพุทธศาสนากับการกินอาหารในการรักษามะเร็ง งานวิจัยของใจเพชร กล้าจนที่ พบว่า ผู้ป่วยที่ดูแลสุขภาพด้วยหลักการแพทย์วิถีธรรม ได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการรับประทานอาหาร ซึ่งจากเดิมเคยบริโภคเนื้อสัตว์ มาลด ละ เลิกการบริโภคเนื้อสัตว์ จะมีอาการเจ็บป่วย ทุเลา และหายจากโรคที่เป็นอยู่ ผลการวิจัยเชิงลึกได้ศึกษา ผู้ป่วยมะเร็งตับ (กรณีศึกษา 17 ภาคผนวก : 381) เป็นศัลยแพทย์ อายุ 61 ปี ติดเชื้อไวรัสตับอักเสบป่วยจนคิดว่าตัวเองต้องตายแน่ หลังได้ปรับพฤติกรรมการกินอาหาร ทานผักฤทธิ์เย็น แทบจะไม่กินเนื้อสัตว์ จากหน้าที่เคยเป็นฝ้าดำไปหมดนี้ มันขาวขึ้น อาการตับแข็งหายไป สามารถทำงานตรวจรักษาคนไข้ได้ปกติ (ชัยพร กันกา สัมภาษณ์ 2555 มิถุนายน 22 กรณีศึกษา 17 ภาคผนวก ก หน้า 381 ใจเพชร

กล้าจน จิตอาสาแพทย์วิถีพุทธเพื่อมวลมนุษยชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ พ.ศ. 2558) สอดคล้องกับการอธิบายของวิชัย เทียนถาวร เขียนไว้ว่า ผักเป็นแหล่งสำคัญของวิตามินและแร่ธาตุ รวมทั้งสารอาหารอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อร่างกาย และยังมีใยอาหารช่วยในการขับถ่าย ช่วยนำสารพิษที่ก่อให้เกิดมะเร็งบางชนิดออกจากร่างกาย ทำให้ลดการสะสมสารพิษในร่างกายได้ (ใจเพชร กล้าจน, 2559) สอดคล้องกับงานวิจัยของแลป ไต เลอ และ โจน ซาเบท พบว่าผู้ที่ทานมังสวิรัติมีความเสี่ยงที่จะเป็นโรคมะเร็งต่าง ๆ ลดลง เช่น มีความเสี่ยงลดลงในโรคมะเร็งลำไส้ใหญ่ มะเร็งทางเดินอาหาร และมะเร็งต่อมลูกหมาก ร้อยละ 50.00, 23.00 และ 35.00 ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มผู้ที่ไม่กินมังสวิรัติ(Lap Tai Le and Joan Sabaté. 2014) สอดคล้องกับงานวิจัยของใจเพชร กล้าจน กับหลักการถอนพิษที่สะสมจนทำให้เกิดอาการเจ็บป่วยไม่สบายต่าง ๆ ออกจากร่างกายของแพทย์วิถีพุทธ คือ การรับประทานอาหารปรับสมดุลร่างกาย โดยแนะนำให้เพิ่มการรับประทานผัก และผลไม้ที่ไม่หวานจัดรวมถึงโปรตีนจากถั่วเป็นหลัก แต่ในท่านที่ไม่งดเนื้อสัตว์ได้จริง ๆ ก็อนุโลมให้รับประทานปลากับไข่ได้ เพื่อหลีกเลี่ยงสารพิษสารเคมีที่อยู่ในเนื้อสัตว์และวิบากบาปในการเบียดเบียนสัตว์ใหญ่ที่เป็นสาเหตุสำคัญในการเจ็บป่วยและอาการไม่สบายต่าง ๆ (ใจเพชร กล้าจน, 2559) ซึ่งจากการเก็บข้อมูลเชิงลึกในงานวิจัยนายใจเพชร กล้าจน พบว่า จิตอาสาแพทย์วิถีธรรม จำนวน 300 คน ในอดีตส่วนใหญ่รับประทานเนื้อสัตว์ ร้อยละ 90.00 ของจำนวนจิตอาสาแพทย์วิถีธรรม ทำให้มีความเจ็บป่วยด้วยโรค หรืออาการไม่สบายต่าง ๆ เมื่อหยุดกินเนื้อสัตว์หรือกินเนื้อสัตว์น้อยลง กินอาหารให้ถูกสมดุลร้อนเย็น และดูแลสุขภาพตามหลักการแพทย์วิถีธรรมข้ออื่น ๆ ต่อเนื่องกัน 3 ปีขึ้นไป พบว่าร้อยละ 90.00 ของจำนวน จิตอาสาแพทย์วิถีธรรม อาการเจ็บป่วยด้วยโรคหรืออาการไม่สบายต่าง ๆ ลดน้อยลงถึงขั้นที่ไม่ต้องใช้วิธีการรักษาแผนอื่นเลยเช่นตัวอย่างผู้ป่วยมะเร็งช่องท้องรายหนึ่งงดกินเนื้อสัตว์ 3 เดือน ให้ข้อมูลว่า เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2560 หลังการให้ คีโมเข็มแรก รู้สึกร่างกายไม่ไหว ไม่สบาย ไม่มีแรง ท้องบวม แขนขามีอาการชาตึง หลังเลิกกินเนื้อสัตว์ อาการดีขึ้น ท้องบวมยุบลง พอเกิดความเครียดท้องบวมกลับมา ฟังธรรมะทำใจ โดยใช้หลัก ไม่เร่งผล ไม่กังวล และปรับสมดุลร้อนเย็นวันต่อวัน ลดเนื้อสัตว์ 3 เดือน บริเวณท้องบวม ยุบ เหลือประมาณ 20 % ผู้ป่วยมะเร็งเต้านม 3 ราย ก่อนงดเนื้อสัตว์ มีอาการแขนขามีอาการชาตึงแน่นท้อง อึดอัด ไม่สบายกาย และมีอาการร้อนใน เดิน ลุก นั่ง นอน ไม่ค่อยสบายกาย เจ็บตรงนั้น ตรงนี้เป็นประจำ หลังได้รับการอบรมผ่านไป ได้รู้การปฏิบัติรักษาตัว อาการปวดเมื่อยตามแขนขา ทุเลา แล้วทำให้รู้สึกสบายกาย สบายใจเป็นอย่างมาก เมื่อรับประทานอาหารที่ไม่มีเนื้อสัตว์ปรับสมดุลอาหารด้วยการกินอาหารตามหลักแพทย์วิถีธรรม ประมาณ 3 เดือน เข้าไปไม่รู้สึกอึดอัด ไม่ร้อน ลุก เดิน นั่ง นอน สบายกาย ไม่เจ็บปวด น้ำหนักลดลง เบากาย สบายตัว แผลแห้ง สบายใจ ไม่กังวล (ใจเพชร กล้าจน, 2560)

2.2 งานวิจัยของหมายขวัญพุทธ สุขโสต พบว่า จากการศึกษาด้านความผาสุกในศรัทธาที่ยึดมั่นต่อ พระพุทธศาสนาของผู้ป่วยมะเร็งลำไส้ใหญ่ที่มีทวารเทียมหน้าท้องจำนวน 50 คน เชื่อในวิบากกรรมว่ามีจริง เมื่อเราเบียดเบียนสัตว์ เราจะมีวิบากกรรมทำให้เราเจ็บป่วย และอายุสั้น เห็นด้วยร้อยละ 72 ซึ่งความสัมพันธ์ที่สอดคล้องในด้านการรับประทานอาหารกับความผาสุกในศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาของ ผู้ป่วยมะเร็งลำไส้ใหญ่ที่มีทวารเทียมหน้าท้องมีการปฏิบัติด้านสุขภาพกินอาหารอย่างรู้คุณค่าหรือประโยชน์ของอาหาร เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ในศีลข้อที่ 1 คือการไม่เบียดเบียน

ตนเองและสัตว์อื่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 005 (r=.317,p-valve=0.025) (หมายขวัญพุทธ สุขโสต, 2559)

สรุป จากงานวิจัยต่าง ๆ ไม่ว่า จะเป็น งานวิจัยทั้งในประเทศ และต่างประเทศ พบว่า การบริโภคเนื้อสัตว์ ทำให้เกิดความเจ็บป่วยทางกายและใจ เมื่อมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การบริโภคอาหาร ปราศจากเนื้อสัตว์ ลด ละ เลิก การเบียนเบียนชีวิตตนเอง คนอื่น สัตว์อื่น เป็นการเพิ่มอธิศีลข้อที่ 1 ให้บริสุทธิ์ขึ้น ช่วยลดวิบากร้ายในชีวิตให้เบาบาง อนิสงส์ของการรักษาศีลให้บริสุทธิ์ คือ ทำให้อายุยืน ปราศจากโรคภัยเบียดเบียนจะเป็นผู้ไม่เดือดเนื้อร้อนใจ ดั่งที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “สีเลนะ สุคะติงยันติ” ศีลนำความสุขมาให้

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา. (2541). *พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ.* กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. (2549). *ตำราวิชาการ อาหารเพื่อสุขภาพ.* กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

กองการแพทย์ทางเลือก. (2549). *ตำราวิชาการ อาหารเพื่อสุขภาพ.* กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

ใจเพชร กล้าจน. (2553). ความเจ็บป่วยกับการดูแลสุขภาพแนวเศรษฐกิจพอเพียง ตามหลักแพทย์ทางเลือก วิถีพุทธ ของศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สวนป่านาบุญ อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร. *วิทยานิพนธ์ศิลปะศาสตร มหาบัณฑิต.* บันฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

ใจเพชร กล้าจน. (2559). จิตอาสาแพทย์วิถีพุทธเพื่อมวลมนุษยชาติ. *ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิภาค (สาธารณสุขชุมชน).* คณะกรรมการบัณฑิตศึกษา: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

ใจเพชร กล้าจน. (2560). *การกินหรือไม่กินเนื้อสัตว์กับพุทธ.* กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์ดี.

ณวมพุทธ. (2560). *พระพุทธเจ้ากับมังสวิรัติ.* กรุงเทพฯ: อุษาการพิมพ์.

บุญชัย อิศราพิสิษฐ์. (2556). *หยุดแก่ – หยุดป่วย.* พิมพ์ครั้งที่2. กรุงเทพฯ : โอเอส พริ้นติ้ง เฮาส์ จำกัด.

พิมพ์รวี ทังสุบุตร. (2554). การจำแนกกลุ่มผู้รับประทานอาหารสุขภาพโดยใช้ทัศนคติและปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกรับประทานอาหารสุขภาพ. *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเทคโนโลยีอุตสาหกรรมเกษตร.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ และพรทิพย์ เต็มวิเศษ. (2545). อาหารคือยารักษาโรค. *วารสารภูมิปัญญาไทย.* 11(4): 1-4.

มติชนรายวัน. (2552). *ดร.ทอม อู๋ มะเร็งระยะสุดท้าย หายได้จากเมนูธรรมชาติ.* สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2566. จาก https://health.kapook.com/view6919.html

โรงพยาบาลธัญรักษ์สงขลา. (2560). *เสพติดเนื้อสัตว์ทำอายุสั้น.* สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 25 กันยายน 2566: https://www.sdtc.go.th/paper/505

วิชัย เทียนถาวร. (2555). *ตำราการสร้างเสริมสุขภาพแนวใหม่.* นนทบุรี: สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.

หมายขวัญพุทธ สุขโสต. (2559). ความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตนด้านสุขภาพ กับความผาสุกทางจิตวิญญาณของผู้ป่วยมะเร็งลำไส้ใหญ่ที่มีทวารเทียมหน้าท้อง. *ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

เอมอร แซ่ลิ้ม. (2561). ผลของการเสริมพลังต่อพฤติกรรมการลด ละ เลิกการบริโภคเนื้อสัตว์และภาวะสุขภาพ ของผู้เข้าอบรมแพทย์วิถีธรรม. *วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาสาธารณสุขศาสตร์.* บันฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

Gfiffiths K, Adlercreutz H, Boyle P, Denis L, Nichoison Rl, Morton MS. (1996). *Nutrition and Cancer.* Isis Medical Media : Oxford.

Lap Tai Le and Joan Sabaté. (2014). Beyond Meatless, the Health Effects of Vegan Diets: Findings from the Adventist Cohorts. *Nutrients*. 6: 2131-2147.

บทบาทเมตตาในฐานะเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิต
The Role of Loving Kindness as a Tool for Improving Quality of life

พระมหามนกมล กิตฺติญาโณ (ดีมีหาญ)
Phramaha Manakamon Kittiyano (Deemeehan)
คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author, Email: makamon62@gmail.com

Received October 18, 2023; **Revised** June 5, 2024; **Accepted:** June 30, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทเมตตาในฐานะเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการศึกษาจากเอกสาร หนังสือและงานวิจัย ผลการศึกษาพบว่า หลักเมตตา หรือเมตตาธรรม ในพระไตรปิฎกหรือในพระสูตรนั้น เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงได้สั่งสอนในการให้ความรักแก่สัตว์โลกทั้งปวง เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยแบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ 1) ความหมายและเป้าหมายของเมตตา เพราะเมตตาในศาสนาต่าง ๆ ในโลกนี้ต่างมุ่งเน้นให้มนุษย์มีความรัก ความหวังดีต่อกันเพื่อการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เมตตาจึงเป็นหลักธรรมสากลก็เพื่อป้องกันการเอารัดเอาเปรียบกันในสังคม หลักเมตตาในพระพุทธศาสนาจึงมีความหมายและเป้าหมายสำคัญ คือ การสร้างความรักความปรารถนาดีด้วยใจบริสุทธิ์ในการดำเนินชีวิต ให้ปราศจากกิเลส ตัณหา อคติ 2) ความหมายและเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ ความต้องการการเปลี่ยนแปลงที่อยากเห็นสิ่งที่ดีเกิดขึ้นในชีวิตหรือสังคม “การพัฒนา” หมายถึง กระบวนการเพิ่มความสามารถของคนที่จะใช้ปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ความก้าวหน้า ความมั่นคง โดยเฉพาะการพัฒนาเป็นสิ่งจำเป็นต่อความสำเร็จของบุคคลและองค์กรซึ่งมีความสำคัญต่อบุคคลทั้งในปัจจุบันและอนาคต และ 3) การใช้เมตตาในฐานะบทบาทของการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาจึงแบ่งออกเป็น 4 ประเภทใหญ่ ๆ คือ การพัฒนาด้านศีล, การพัฒนาด้านกาย, การพัฒนาด้านจิตใจ และ การพัฒนาด้านปัญญา พระพุทธศาสนาจึงได้ชื่อว่าเป็นศาสนาที่ดำเนินชีวิตด้วยความรัก ความมุ่งหวังดีต่อกัน ทั้งในแง่ขององค์ความคิดและวิธีการ หลักของเมตตาธรรมจึงเป็นเครื่องมือพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและจิตใจให้มีคุณธรรมในระดับสูงขึ้นไป ความเมตตาจึงเป็นหลักปฏิบัติที่จะสร้างคุณค่าและประโยชน์แก่มนุษย์

คำสำคัญ: เมตตา; การพัฒนา; คุณภาพชีวิต

Abstract

This academic paper attempts to study the role of Loving Kindness as a supplement for improving quality of life. It is the studies of the numerous documents, including the Tripitaka, Commentaries, and also in Thai and English Texts. The results were found that: The principle of loving-kindness (Metta) in the Sutta. It is a principle that the Buddha taught in giving love to all beings in the world. To be a supplement to improve the quality of life. It is divided into 3 parts: 1) The meaning and goal of loving-kindness (Metta) due to the kindness in various religions in this world, there are focusing on making humans loved, good wishes for each other to live together peacefully. Metta is therefore a universal principle to prevent exploitation in society. The principle of loving-kindness in Buddhism, therefore, has an important meaning and goal, which is to create love and good wishes with a pure heart in living life, is being free from passion, lust, and prejudice. 2) The meaning and goal of quality-of-life development is the need for change to insight the good things occurred in life or society. The "Development" means the process of increasing people's ability to improve their quality of life. Progress, Security, especially development is essential to the success of individuals and organizations, which is important to individuals present and in the future. 3) Usage of the Love-kindness as a role in improving quality of life, the developing the quality of life according to Buddhist principles, is divided into 4 main categories: moral development, physical development, mental development, and intellectual development. Buddhism is therefore known as a religion that lives with love. Good wishes for each other both in terms of the concepts and methods. The principle of loving-kindness is therefore a basic tool for developing the quality of life and the mind to getting a higher level of morality. Loving-Kindness is therefore a practice that will create value and benefit humans.

Keywords: Kindness; to Improve; Quality of life

บทนำ

ปัญหาที่สังคมกำลังเผชิญอยู่ในขณะนี้คือคุณภาพชีวิตของมนุษย์ที่ถูกมองว่าพัฒนาทางด้านวัตถุภายนอกเพียงอย่างเดียวทำให้เกิดปัญหาตามมาเป็นจำนวนมากทั้งปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ทั้งหมดนี้ถูกพูดถึงอย่างมากว่า หลักศาสนาที่จะช่วยเยียวยาสังคมให้กลับมามีคุณงามความดีอีกครั้งนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญ ในทางพระพุทธศาสนาได้มีการกล่าวถึงเมตตา คือ ความรักว่าเป็นแนวทางปฏิบัติที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพทางด้านจิตใจ มนุษย์ที่ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ช่วยในการเปลี่ยนแปลงหรือยกระดับคุณภาพของผู้คนให้ดีมากขึ้น โดยการใช้หลักธรรมสติปัฏฐาน 4 คือ การตั้งสติกำหนดพิจารณากาย ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่าเป็นแต่เพียงรูป

กำหนดพิจารณาเวทนาให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงเวทนา กำหนดพิจารณาจิตให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงจิต กำหนดพิจารณาธรรมให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงธรรม ไม่ใช่สัตว์ บุคคลตัวตน จึงไม่ควรยึดถือสิ่งเหล่านั้น เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน จักทำให้เกิดการพัฒนาในชีวิต 3 ด้าน คือ 1) การเรียนรู้ ทำให้มีสมาธิมั่นคง มีความทรงจำแม่นยำ แจ่มชัด ไม่พร่า ไม่เลือนง่าย 2) ด้านคุณภาพชีวิต คนที่ฝึกจิตแล้วจิตจะมีลักษณะมีพลัง สงบ แจ่มใส นุ่มนวล ควรแก่งานอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ทำให้มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ 3. ด้านสังคม เป็นคนมีศีล ทำให้ไม่เป็นอันตรายต่อใครๆ ในสังคมสามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นคนมีสมาธิ ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นแบบอย่างหรือประจักษ์พยานให้คนในสังคมเห็นว่าคนที่มีสุขภาพจิตดีนั้นชีวิตจะมีแต่ความราบรื่น สงบเย็น และเป็นสุข เป็นคนมีปัญญา ทำให้ทรัพยากรบุคคลที่ทรงคุณค่าของสังคมเป็นที่พึ่งของตนได้ (พระครูวินัยธรศิริเชษฐ์ สิริวฑฺฒโน, 2564)

รูปแบบเมตตาในพระพุทธศาสนาที่ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ

1. การพัฒนาทางสังคม สังคมในปัจจุบันมีสมาชิกจากหลากหลายเชื้อชาติ ศาสนา ความเชื่อและความคิดที่แตกต่างกัน การจะให้มีความคิดเห็นแนวทางเดียวกันจึงต้องอาศัยหลักประโยชน์ร่วมกัน บางครั้งมีความเห็นแตกต่างกันในที่สุดจะใช้หลักการประนีประนอมเพื่อหาทางออกร่วมกัน การประนีประนอมนี้ในทางพระพุทธศาสนา เรียก “ความเมตตา” การอยู่ร่วมกันในสังคมอาจมีข้อขัดแย้งที่หาข้อสรุปไม่ได้จนนำไปสู่เหตุการณ์รุนแรง เพราะมนุษย์ขาดปัญญาในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส (ว.ว.) ทรงสรุปเมตตานิสังสสูตรว่า “โลโก ปตฺถมฺภิกา เมตฺตา” เมตตาธรรมเป็นเครื่องค้ำจุนโลก (สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, ๒๕๓๕) เมื่อมนุษย์รู้สึกว่าตนเป็นผู้ถูกกระทำ โดนเอาเปรียบ รังแก กลั่นแกล้ง การเอาชนะทุกวิถีทางคือหนทางเดียวในการดำเนินชีวิตจนทำให้สังคมขาดคุณธรรม ความสงบสุข ความรุนแรงที่เกิดในสังคมปัญหาอย่างหนึ่ง คือ “การเมินเฉย” การที่สังคมต่างคนต่างอยู่ไม่ยุ่งเรื่องคนอื่น ทำให้มนุษย์ขาดปฏิสัมพันธ์ต่อกันในฐานะสมาชิกของสังคม ทำให้ชีวิตขาดเมตตาธรรมต่อกันโดยไม่รู้ตัว ขาดน้ำใจไมตรีต่อกันจนกลายเป็นปัญหาสำคัญ (The Standard Team, 2565) ยิ่งในช่วงโรคระบาดโควิด 19 ทุกคนเห็นตรงกันว่าวิกฤตการณ์ใหญ่หลวงสาหัสรุนแรง หลายครั้งพบว่า “หลายชุมชนรวมตัวกันขับไล่ผู้ป่วยติดเชื้อโควิด-19 ที่มารักษาอาการป่วยในโรงพยาบาลสนามใกล้พื้นที่ชุมชน ปฏิกิริยารุนแรงของชาวชุมชนความหวาดกลัวแสดงออกถึงความโกรธ ความไม่พอใจ ยืนยันว่าไม่ต้องการให้ผู้ป่วยมาพักรักษาตัวใกล้ชุมชนเพราะกลัวจะแพร่เชื้อให้กับคนในชุมชนบางรายถึงกับต่อว่าถ้าเอาเชื้อมาติดคนในชุมชนจะทำอย่างไร” จากเหตุการณ์ทำให้เราได้เห็นถึงความกลัวความตายทำให้มนุษย์ขาดเมตตาขาดปัญญา ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “ผู้ใดเจริญเมตตาจิตแม้เวลาเพียงลัดนิ้วมือก็เป็นผู้ไม่อยู่ห่างจากฌาน” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 20 ข้อที่ 53 หน้าที่ 10 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระพุทธเจ้า คือ ต้องการให้บุคคลเจริญเมตตาต่อกัน การสร้างความรักหวังดีต่อเพื่อนมนุษย์อย่างมีสติปัญญาและบริหารตนเองในภาวะการณ์ต่าง ๆ ให้ชีวิตมีความสุขการอยู่ร่วมกันต้องอาศัยการประนีประนอมหรือความเมตตาต่อกัน

2. การพัฒนาทางกาย เป็นการพัฒนาการอยู่ร่วมกันด้วยหลักเมตตา หรือ เมตตาธรรมที่ทรงสั่งสอนแก่บุคคลทั้งหลายปรากฏในพระสูตรที่ต่างเวลาต่างสถานที่ เช่น พรหมวิหารธรรม, อัปปมัญญา, กรณียเมตตสูตร เป็นต้น เมตตาในพรหมวิหารธรรม กับ เมตตาอัปปมัญญา (พระไตรปิฎก

ภาษาไทย เล่มที่ 35 ข้อที่ 649 หน้าที่ 429 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) กล่าวถึง หลักการสำคัญในการแสดงความรักความหวังดีต่อกัน แต่ไม่ใช่ความรักอารมณ์ทางเพศ หลักเมตตาในพระพุทธศาสนาเน้นการประพฤติตนกล้าหาญ รักสันโดษ (สงบ) รักษาตนเองไม่ประพฤติเสียหายทั้งกาย วาจา และใจ จึงกล่าวได้ว่าเมตตาในพระพุทธศาสนาส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักเมตตาธรรม ซึ่งในบทความนี้จะนำเสนอแนวทางของการใช้หลักเมตตาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

3. การพัฒนาทางอารมณ์ หมายถึง ขบวนการวิวัฒนาการของจิตที่เมตตาสามารถรับผิดชอบควบคุม ขัดเกลา และแสดงออก ซึ่งอารมณ์ให้เหมาะสมกับกาลเวลาและสถานที่ เช่น การโต้เถียงโดยไม่รู้สึกโกรธเคือง รับฟังความคิดเห็น ของบุคคลอื่นที่มีความคิดเห็นขัดแย้งกับตนอย่างสบายใจในขณะที่รู้สึกโกรธเคืองไม่แสดงพฤติกรรมใดๆ ออกมาในทางไม่ดี หรือในทางลบ

4. การพัฒนาทางปัญญา หมายถึง การพัฒนาทางสติปัญญาของเพื่อพัฒนาความสามารถด้าน การคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นการสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้และคิดอย่างเป็นระบบตามระดับความสามารถ ความถนัดและความสนใจของตนเองได้เต็มที่ ซึ่งส่งผลให้นักเรียนมีความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณสูงขึ้น

จากข้อมูลข้างต้นได้เสนอให้เห็นมุมมองของเมตตาต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตใน ๔ มิติด้วยกัน และยังมีการอธิบายเชื่อมโยงไปหาวิธีการเปลี่ยนมุมมองต่อคำอธิบายเมตตาว่าไม่ใช่แค่ความรักเท่านั้น แต่เป็นการเพิ่มรายละเอียดและข้อมูลที่จะช่วยให้เห็นความชัดเจนของหลักเมตตามากขึ้นต่อไป

ความหมายและเป้าหมายของเมตตา

เมตตาในศาสนาต่าง ๆ ในโลกนี้ต่างมุ่งเน้นให้มนุษย์มีความรัก ความหวังดีต่อกันเพื่อการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เมตตาจึงเป็นหลักธรรมสากลก็เพื่อป้องกันการเอารัดเอาเปรียบกันในสังคม เมตตาจึงเป็นการสร้างความดีขึ้นในจิตใจของบุคคลเพื่อให้มีการพัฒนาตนเองเพื่อลดความเห็นผิดรวมทั้งการควบคุม ความโลภ ความโกรธ และความหลงที่มีในตัวมนุษย์ เพื่อจะได้ลดความขัดแย้งและความรุนแรงต่าง ๆ ระหว่างมนุษย์ด้วยความรัก ความอดทน ด้วยจิตใจเมตตา ด้วยความปรารถนาดี เมตตาจึงมีความหมาย ดังนี้

เมตตา คือ การปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข อยากให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือพนักงานมีความสุขไม่ทุกข์ ไม่กดขี่เบียดเบียนหรือใช้วาจาที่ไม่สุภาพกับพนักงาน (สมคิด บางโม, 2549)

เมตตา คือ ความปรารถนาที่ดีต้องการให้ผู้อื่นเป็นสุข จะเป็นความสุขทางกายหรือทางวาจา มีความเจริญได้รับแต่สิ่งที่ดีให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์และมีความสุข (ผกา สัตยธรรม, 2546)

เมตตา คือ ความรักความหวังดีที่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีสุข มีความรักความหวังดีแก่ผู้อื่น ความรักจะเกิดขึ้นได้ถ้ารู้จักมองแง่ดีหรือส่วนที่ดีของบุคคลอื่นถ้าพบส่วนเสียต้องรู้จักมองข้ามและให้อภัยเมื่อพบส่วนดีก็จดจำไว้ ดังนั้นเมตตาหรือความรักจึงเกิดจากการมองแง่ดีของคนอื่น (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2541)

เมตตาธรรม เป็นหลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา ๓ ประการ (พระอธิการเวียง กิตฺติวณฺโณ, 2560) กล่าวคือ ๑) ระดับพื้นฐาน เมตตาเป็นหลักธรรมที่ทำให้คนทั้งหลายเอื้อเฟื้อต่อกัน ไม่ทำลาย ไม่เบียดเบียนกัน อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นแก่ชาวโลก ๒) ใน

ระดับกลาง เมตตาเป็นคุณธรรมที่ช่วยพัฒนาจิตให้สะอาดบริสุทธิ์ ลดกิเลส ลดปัญหา กำจัดความทุกข์ให้เบาบาง ลดความเห็นแก่ตัวสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นทั้งตนเองและส่วนรวม ๓) ในระดับสูง เมตตาเป็นคุณธรรมที่ทำให้บุคคลหมดความเป็นตัวตน หมดกิเลส สะอาดบริสุทธิ์เป็นรากฐานบรรลุพระนิพพาน พระพุทธเจ้าทรงย้ำให้มนุษย์เห็นทุกชีวิตมีค่าเท่ากัน และตรัสสอนถึงวิธีใช้และแผ่ความรัก โดยให้เราตั้งอยู่บนฐานความประพฤติสุจริตธรรมมี กายสุจริต วาจาสุจริต ใจสุจริต หลักเมตตาธรรมจึงถือว่าเป็นเครื่องช่วยค้ำจุนโลกเป็นหลักธรรมให้มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

เมตตาธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึงการแผ่และการเจริญความรักด้วยจิตเสมอกัน สัตว์ทั้งหลายในที่ทั้งปวง มีวิธีแสดงออก ๓ ประการ ๑) การและการเจริญความรักทางกาย ๒) การแผ่และการเจริญความรักทางวาจา ๓) การแผ่และการเจริญความรักทางใจ พระพุทธเจ้าทรงย้ำให้มนุษย์เรานั้นมีความรักต่อสัตย์ทั้งหลาย ให้เราเห็นทุกชีวิตมีค่าเท่ากัน โดยพระองค์ได้เป็นต้นแบบให้ได้ดำเนินตาม และได้ตรัสสอนวิธีใช้และแผ่ความรัก โดยให้เราตั้งอยู่บนฐานความประพฤติ

“เมตตา หรือ หลักเมตตาธรรม” เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนถึงการมอบความรักและสร้างความเจริญในสัตว์ทั้งหลายด้วยจิตเสมอกันเสริมสร้างให้ทุกชีวิตบนโลกใบนี้อยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุข พระพุทธศาสนาวางเป้าหมายเป็นศาสนาแห่งการให้และความเข้าใจ เป้าหมายมุ่งหวังให้เราและคนรอบตัวไม่กระทำความชั่ว ทำความดี และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 40 หน้าที่ 45 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ในพระไตรปิฎกกล่าวถึงการแสดงออกถึงความเมตตามีอยู่ 3 ด้าน คือ

1) เมตตากายกรรม หมายถึง จะทำสิ่งใดก็ทำด้วยเมตตา คือ กิริยาอาการที่แสดงออกมานั้นไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน ร้อนใจ ได้แก่ (1) เว้นจากการฆ่าสัตว์ (2) เว้นจากการลักทรัพย์ (3) เว้นจากการประพฤติผิดในกาม

2) เมตตาวจีกรรม หมายถึง จะพูดสิ่งใดก็พูดด้วยเมตตา คือ การพูดเจรจาปราศรัยที่แสดงออกมาทาง วาจานั้น ไม่ไปทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน ร้อนใจ เจ็บใจ เสียใจแก่ตนเองและผู้อื่น ได้แก่ (1) เว้นจากการไม่พูดเท็จ (2) เว้นจากการไม่พูดส่อเสียด (3) เว้นจากการไม่พูดคำหยาบ (4) เว้นจากการไม่พูดเพ้อเจ้อ

3) เมตตามโนกรรม หมายถึง จะคิดสิ่งใดก็คิดด้วยเมตตา คือกิริยาอาการทางใจหรืออารมณ์ความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจที่แสดงออกมานั้นไม่ไปทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน ได้แก่ (1) ไม่โลภอยากได้ของคนอื่น (2) ไม่คิดพยาบาทปองร้ายผู้อื่น (3) เห็นชอบตามคลองธรรม

เมื่องดเว้นจากการทำบาปทั้งปวง กุศลก็ถึงพร้อม จิตก็สะอาดบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นไปตามลำดับขั้นของการพัฒนาการกระทำ คำพูด และความคิด เมื่อจิตใจเป็นอิสระ ปลอดโปร่ง เป็นสุขอยู่เป็นปกติเอง ไม่ห่วงไม่กังวลเกี่ยวกับตัวตน ไม่ต้องคอยแสวงหาสิ่งเสพ ไม่ต้องคอยปกป้องเสริมความมั่นคงยิ่งใหญ่ของตัวตนที่แบกถือเอาไว้แล้วจิตใจก็เปิดกว้าง แผ่ความรู้สึกอิสระออกไป พร้อมที่จะรับรู้สุขทุกข์ของเพื่อนสัตว์โลก และคิดเกื้อกูลช่วยเหลือ โดยนัยนี้ปัญญาจึงได้กรุณามาเป็นแรงชักนำพฤติกรรมต่อไป ทำให้ดำเนินชีวิตเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่นได้เต็มที่ ในเมื่อไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไร ๆ ในแง่ของกิเลสที่ห่วงหาผูกพันจะเอาจะได้ เพื่อตัวคนแล้วก็สามารถทำการต่าง ๆ ที่ดีงาม บำเพ็ญกิจเพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้อื่นได้อย่างมุ่งแนวจริงจัง สำหรับชีวิตด้านในมีจิตใจอิสระ เป็นสุข ผ่องใส เบิกบาน เป็นความบริบูรณ์แห่งประโยชน์ตน เรียกว่า อัตตหิตสมบัติ ส่วนชีวิตด้านนอกก็ดำเนินไปเพื่อเกื้อกูล

แก่ผู้อื่น เรียกว่า ปรหิตปฏิบัติ เข้าคู่กัน เป็นอันครบลักษณะของผู้ที่ได้ประจักษ์แจ้งความหมายสูงสุดของนิโรธ อย่างไรก็ตาม ผู้ดำเนินมรรคาแห่งอารยชน ไม่จำเป็นต้องรอผลจนกว่าจะบรรลุนิพพานที่เป็นความหมายสูงสุดของนิโรธ เมื่อเดินตามมรรคถูกต้องแล้ว แม้ในระหว่างทางก็สามารถประสบผลแห่งการปฏิบัติประจักษ์แก่ตนได้เรื่อยไปโดยควรแก่การปฏิบัติทั้งได้ ประโยชน์เองและทำประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วย เมื่อเป็น เช่นนี้จึงไม่ทำให้ผู้ปฏิบัติหวนกลับไปทำความชั่วได้อีกแน่นอน

การใช้หลักเมตตาธรรม พระพุทธเจ้าทรงได้ตรัสสอนแก่ภิกษุทั้งหลายไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย เมตตาเจโตวิมุตติที่บุคคลเสพแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สั่งสมแล้ว ปรารภดีแล้วพึงหวังได้อานิสงส์ 11 ประการ ได้แก่ 1) หลับเป็นสุข 2) ตื่นเป็นสุข 3) ไม่ฝันร้าย 4) เป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย 5) เป็นที่รักของอมนุษย์ทั้งหลาย 6) เทวดาทั้งหลายรักษา 7) ไฟ ยาพิษ หรือศัสตรา กล้ำกรายไม่ได้ 8) จิตตั้งมั่นได้เร็ว 9) สีหน้าสดใส 10) ไม่หลงลืมสติตาย 11) เมื่อยังไม่แทงตลอดคุณวิเศษอันยอดยิ่ง ย่อมเข้าถึงพรหมโลก (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 24 ข้อที่ 15 หน้าที่ 425 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

สรุปว่า หลักเมตตาในพระพุทธศาสนาจึงมีความหมายและเป้าหมายสำคัญ คือ การสร้างความรักความปรารถนาดีด้วยใจบริสุทธิ์ในการดำเนินชีวิต (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 23 ข้อที่ 20 หน้าที่ 473 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ให้ปราศจากกิเลส ตัณหา อคติ พระพุทธเจ้าทรงสอนการมีเมตตาธรรมในจิตใจ เป้าหมายเพื่อให้มนุษย์ลดการกระทำที่มีความรุนแรงต่อกันทั้งชีวิตจิตใจอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและยังช่วยบริหารจัดการเรื่องอกุศลกรรมด้วยศีล เช่น ศีล ๕ ได้แก่ การละเว้นการประทุษร้ายต่อชีวิต การห้ามลักขโมย การหลอกลวง เป็นต้น ทั้งในระหว่างบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคม จนถึงระดับประเทศ ความเมตตาจึงช่วยให้บุคคลสามารถบริหารกาย วาจา ใจ ให้สงบเรียบร้อย เกิดความสุขความบริบูรณ์ต่อทั้งตนเองและบุคคลรอบข้างในการดำเนินชีวิตประจำวัน เมื่อไม่มีการมุ่งร้ายต่อกันสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

ความหมายและเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพชีวิต

การพัฒนา คือ ความต้องการการเปลี่ยนแปลงที่อยากเห็นสิ่งที่ดีเกิดขึ้นในชีวิตหรือสังคม “การพัฒนา” หมายถึง กระบวนการเพิ่มความสามารถของคนที่จะใช้ปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาในทางพระพุทธศาสนา คือ การสร้างหนทางแห่งการหลุดพ้นความทุกข์และสร้างความสุข ดังนั้น การช่วยเหลือซึ่งกันให้พ้นความยากลำบากมีอิทธิพลสำคัญในการสร้างแนวคิดการพัฒนา (สมบูรณ์ สุขสำราญ, 2544) การพัฒนาชีวิตให้มีคุณภาพจึงต้องพัฒนาด้านอื่นไปพร้อมกัน การพัฒนาส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่การศึกษาแต่การพัฒนาด้านเดียวไม่เพียงพอต้องพัฒนาด้านอื่นควบคู่ไปพร้อมกัน เช่น ด้านมนุษยสัมพันธ์ เพราะการใช้ชีวิตในสังคมต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคม พฤติกรรมที่แสดงออกอาจไปกระทบผู้อื่นแล้วมีผลสะท้อนกลับมาที่เราซึ่งมีผลต่อการดำเนินชีวิตอย่างมาก ถ้าผลสะท้อนในทางบวกจะช่วยเสริมสร้างกำลังใจและมีส่วนช่วยผลักดันในการพัฒนาได้ดีขึ้น แต่ถ้าผลสะท้อนในทางลบจะฉุดรั้งการพัฒนาตนเอง ดังนั้น พฤติกรรมที่เราแสดงออกจึงขึ้นอยู่กับการพัฒนาความคิด พฤติกรรม อารมณ์ จิตใจ เมื่อได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้นพร้อมกันจะส่งผลให้สภาวะจิตใจมีความมั่นคง เกิดความเชื่อมั่น ความเข้มแข็ง แข็งแกร่ง สามารถนำมาพัฒนาชีวิตและการงานให้เกิดคุณภาพดียิ่งขึ้น ความเชื่อมั่นหรือจิตใจต้องได้รับการพัฒนาเช่นเดียวกับการพัฒนาในด้านอื่น

เพราะเป็นพลังที่จะผลักดันชีวิตไปสู่ความสำเร็จ การพัฒนาชีวิตในลักษณะองค์รวม คือ การพัฒนาร่างกาย จิตใจ บุคลิกภาพ มีอิทธิพลต่ออารมณ์ความรู้สึกต่อบุคคลทั่วไป การปรับปรุงและพัฒนาบุคลิกภาพ การใช้วาจา กิริยามารยาท การควบคุมอารมณ์ จิตใจอย่างจริงจังจะช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตได้ดีขึ้น เพราะบุคลิกภาพมีความสัมพันธ์กับสภาพจิตใจ ถ้าเราปลูกจิตสำนึกให้ตระหนักถึงการพัฒนาตนเองได้สำเร็จแล้ว พฤติกรรมที่แสดงออกจะเป็นบุคลิกภาพที่ดียั่งยืนตลอดไป (สุภาส เครือเนตร, 2541) การพัฒนาตนเองตามหลักการพระพุทธศาสนา คือ มุ่งเน้นการฝึกฝนและพัฒนาคุณภาพชีวิตตนไปสู่เป้าหมายสูงสุด คือ ความพ้นทุกข์ ได้แก่ 1) กายภาวนา คือ การพัฒนากาย 2) ศีลภาวนา คือ การพัฒนาความประพฤติ 3) จิตตภาวนา คือ การพัฒนาจิต และ 4) ปัญญาภาวนา คือ การพัฒนาปัญญา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 79 หน้าที่ 144 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระพุทธศาสนามุ่งเน้นการดำเนินชีวิตและแสวงหาวัตถุให้สมดุลกัน และเน้นสอนการพัฒนาจิตเป็นพิเศษเพื่อความสุขที่ยั่งยืน

พระราชวรมุนี (ป.อ. ปยุตฺโต) ให้ความหมาย “การพัฒนาในทางพระพุทธศาสนา” คือ การพัฒนาตนให้มีความสุขในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ในความหมายนี้การพัฒนาจึงเป็นเรื่องของการวางแผน คือ เป็นเรื่องของเตรียมพร้อมให้ความสำคัญที่วิธีการมุ่งเน้นผลที่เกิดขึ้น คือ ความสุขของมนุษย์เท่านั้น

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า พระพุทธศาสนาเป็นหลักนำทางในการพัฒนา การพัฒนาจะสำเร็จบรรลุเป้าหมายต้องดำเนินอย่างรอบด้านและทั่วถึงไม่มุ่งพัฒนาเพียงด้านเดียว โดยเฉพาะตัวคนถือเป็นผู้อยู่ในกระบวนการและเป็นผู้รับผลโดยตรงจึงต้องได้รับการพัฒนาเป็นอย่างดี การพัฒนาคนสิ่งสำคัญที่สุด คือ การพัฒนาจิตใจ ดังนั้น การพัฒนาจึงควรหันมาให้ความสนใจด้านการพัฒนาจิตใจ การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนสุขภาพจิตโดยทั่วไป การพัฒนาคนเป็นหน้าที่สำคัญของพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์จึงมีส่วนร่วมที่สำคัญในการพัฒนาประเทศชาติมาโดยตลอด

การพัฒนาตนเองประกอบด้วยเหตุปัจจัย 2 ประการ คือการพัฒนาความคิดโดยแยบคาย หรือ หลักโยนิโสมนสิการ และ ความมีมิตรที่ดี หรือ กัลยาณมิตตตา

1) โยนิโสมนสิการ หมายถึง การใช้ความคิดอย่างถูกวิธี คือ การคิดด้วยใจโดยมองสิ่งทั้งหลายอย่างพินิจพิจารณาครบถ้วนรอบด้านค้นหาสาเหตุ คิดถึงผล คิดวิเคราะห์ด้วยปัญญา คิดอย่างมีระเบียบโดยมองให้เห็นถึงปัญหาอย่างถ่องแท้ตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งปัจจัย

2) กัลยาณมิตตตา หมายถึง ความมีมิตรที่ดี ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาตน คือ การมีผู้แนะนำให้คำปรึกษา การคบหา การรู้จักเสวนาบุคคลที่ดี การเข้าไปอยู่กับผู้มีปัญญาความสามารถจะช่วยสนับสนุน ชักจูงชี้ช่องทาง เป็นแบบอย่างสนับสนุนให้ก้าวหน้าไปด้วยดี ช่วยฝึกฝนอบรมการดำเนินชีวิต ประกอบกิจการ และการปฏิบัติธรรมให้เจริญก้าวหน้าเป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

หลักการพัฒนาตามแนวทางของพระพุทธศาสนามุ่งเน้นให้มนุษยชาติมีความสุขอันยั่งยืน โดยเน้นให้รู้จักกำจัดความทุกข์และสร้างประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นแก่ตนเองและสังคม การดำเนินชีวิตด้วยความเมตตาและความสุจริตจะช่วยบริหารชีวิตอย่างมีศิลปะในการทำมาหากิน เป็นหลักประกันที่จะนำความสุขมาให้แก่บุคคล ไม่ขาดปัจจัย ๔ ในการดำรงชีพและสิ่งอำนวยความสุขพื้นฐานในการ

ดำรงชีวิต และการใช้สอยรักษาทรัพย์เป็นศิลปะแห่งการดำเนินชีวิตที่เป็นเรื่องลึกซึ้งที่จะต้องรู้จักศึกษาเพื่อการดำเนินชีวิตให้ดี เมื่อมองว่าการหาเลี้ยงชีพเพื่อความยั่งยืนเป็นเรื่องสำคัญของชีวิต พระพุทธเจ้าจึงทรงวางหลักเกณฑ์ไว้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อให้เกิดสัมมาอาชีวะเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน

ขณะที่เป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพชีวิตมีหลักการที่ถูกกล่าวไว้คือ

1. เป้าหมายการมีคุณภาพชีวิตที่ดี มาจากคุณภาพชีวิต คือ ลักษณะของการมีชีวิตที่ดี สิ่งที่ทำให้ชีวิตเจริญงอกงาม แสดงถึงคุณภาพชีวิตที่ดำรงอยู่ด้วยดี มีส่วนร่วมเกื้อกูลสังคมและธรรมชาติ การดำเนินชีวิตมีความพร้อมสามารถพัฒนาตนให้เจริญงอกงามสู่ความสันติสุขและอิสรภาพ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2547) เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการตนเองของมนุษย์จากความเป็นอยู่อย่างมีกิเลสมาสู่ความเป็นอยู่อย่างมีปัญญา ประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง ยังทำให้เกิดความเมตตา กรุณาต่อผู้อื่นด้วย คือ ทำให้เกิดความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ รู้จักให้ความช่วยเหลือสามารถวางตนเป็นกัลยาณมิตรช่วยคิดหาวิธีช่วยแก้ไขปัญหา และการมีชีวิตที่ดีนั้น ยังเกี่ยวข้องกับการที่บุคคลดำรงชีวิตและได้รับการยอมรับจากสังคมอย่างมีความสุขทั้งทางกาย จิตใจ ตามความรู้ความสามารถ รวมถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (อาจศึก งอพา, 2542)

2. เป้าหมายอันเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น คือ บุคคลที่สามารถดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุขตามฐานะสามารถพึ่งพาตนเองได้โดยไม่เป็นภาระผู้อื่น ทำประโยชน์ให้ผู้อื่นเป็นบุคคลที่รู้จักตนเองมีความรักไว้เผื่อแผ่คนอื่น ให้ความเมตตา กรุณา ให้อภัยผู้อื่นได้ ไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น (ทิพย์พรรณ นพวงศ์ณ อยุธยา, 2543) อาจกล่าวถึง ความรู้สึกพึงพอใจของบุคคลต่อสังคมในการใช้ชีวิต ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อย่างมีความสุข รวมถึงการถูกยอมรับและการแสดงออกตามสิทธิส่วนบุคคล บนพื้นฐานความสมดุลในการดำเนินชีวิตอย่างยุติธรรม

สรุปว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ให้ดีขึ้น ความก้าวหน้า ความมั่นคง โดยเฉพาะการพัฒนาเป็นสิ่งจำเป็นต่อความสำเร็จของบุคคลและองค์กรซึ่งมีความสำคัญต่อบุคคลทั้งในปัจจุบันและอนาคต การพัฒนาบุคคลและองค์กรต้องมีการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอทั้งวิทยาการและเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวการณ์ การพัฒนาบุคคลให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นย่อมส่งผลต่อการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาบุคคลด้านศีลธรรมให้ยึดมั่นในหลักศีลธรรมร่วมกับการพัฒนาทางเทคโนโลยีไปพร้อมกันจึงเป็นเรื่องสำคัญและถือเป็นหัวใจของการพัฒนา

การฝึกฝนพัฒนาคนให้รู้จักดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขและถูกต้องตามกฎหมายและศีลธรรม รู้จักแก้ปัญหาชีวิตหาทางออกจากความทุกข์ ไม่ก่อให้เกิดโทษภัยแก่ผู้อื่นและสังคม รู้จักแสวงหาความสุขทางวัตถุอย่างมีสติ ปราศจากโทษไม่เบียดเบียดพร้อมใช้สิ่งอำนวยความสุขในทางเกื้อกูลผู้อื่นและสังคม มีความเอื้อเฟื้อความสุขแก่ผู้อื่นและสังคม ทั้งนี้วัตถุประสงค์ของการพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ การพึ่งตนเองตามความจำ เช่น ปัจจัย 4 เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค การพึ่งวัตถุภายนอกในกรณีที่จำเป็นต่อชีวิต แต่ไม่ใช่การแสวงหาเพื่อมอมเมาจิตใจจนไม่รู้จักเพียงพอ จุดมุ่งหมายของการพัฒนาชีวิต คือ แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องรวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์ ไม่ประมาทเป็นประโยชน์ ในการดำเนินชีวิตฝึกฝนกระบวนการอย่างเป็นระบบ เพื่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องได้ผลดี

การใช้เมตตาในฐานะบทบาทของการพัฒนาคุณภาพชีวิต

พระพุทธศาสนาได้ชื่อว่าเป็นศาสนาที่ดำเนินชีวิตด้วยความรัก ความมุ่งหวังดีต่อกัน ทั้งในแง่ขององค์ความคิดและวิธีการ หลักของเมตตาธรรมจึงเป็นเครื่องมือพื้นฐานที่ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและจิตใจให้มีคุณธรรมในระดับสูงขึ้นไป ความเมตตาจึงเป็นหลักปฏิบัติที่จะสร้างคุณค่าและประโยชน์แก่มนุษย์ ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตจึงมีลักษณะสำคัญ คือ ครอบคลุมอย่างรอบด้านและครบวงจร (พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), 2540) หมายถึง การพัฒนาชีวิตให้เกิดความเจริญงอกงามในทางที่ดีงามตามหลักธรรมตั้งแต่เริ่มต้นการรับรู้ กระบวนการคิดพิจารณา และ การปฏิบัติตนหรือการแสดงออกให้เป็นไปตามหลักสิกขาบท หรือ “ศีล” ที่ตนดำรงสถานภาพอยู่ การทำตนอยู่ในหลักการแห่งศีลย่อมช่วยพัฒนาจิต คือ การดำเนินชีวิตอย่างมั่นคงเป็นสัมมาสมาธิได้ จิตที่มั่นคงในความดีจะเป็นพื้นฐานให้เกิดปัญญาการรับรู้ เข้าใจถูกต้องตามความจริงจนสามารถบรรเทาความทุกข์ได้ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น 4 ประเภทใหญ่ ๆ คือ การพัฒนาด้านศีล, การพัฒนาด้านกาย, การพัฒนาด้านจิตใจ และ การพัฒนาด้านปัญญา คือ

1.การพัฒนาด้านศีล (สังคม) หลักการพัฒนาตนเองด้วยศีล เพื่อให้บุคคลสามารถดำรงตนอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข เรียบร้อย การรักษากาย วาจา ใจ ด้วยศีลตามสถานของตน เช่น ศีล ๕ หรือ สิกขาบทชั้นสูงอย่างศีลที่อยู่ในองค์มรรค “อธิศีลสิกขา” เป็นการฝึกฝนอบรมระเบียบวินัย ความประพฤติอย่างสูงในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยการเกื้อกูลไม่เบียดเบียนไม่ทำลาย รวมถึงการทำมาหาเลี้ยงชีพการปฏิบัติหน้าที่การงานต่าง ๆ เพื่อความดีงามของคนสังคมหรือชุมชนให้มีระเบียบวินัยด้วยการรักษาศีลและเป็นเครื่องป้องกันความชั่วไปในตัวอีกประการหนึ่งซึ่งเป็นพื้นฐานแห่งการฝึกอบรมจิตใจตนในอธิจิตสิกขา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

2.การพัฒนาด้านกาย การพัฒนาด้านกายจัดอยู่ในการพัฒนาระดับศีลเพราะการพัฒนากายอย่างเดียวไม่มีศีลควบคุมทางพระพุทธศาสนาถือว่าไม่เป็นการพัฒนา เพราะการสร้างความเจริญทางกายด้านเดียวจะทำให้เกิดความยากจนไร้ศีลธรรมเป็นการสนับสนุนตัณหาที่จะแสวงหายื้อแย่งโลกามิส (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 305 หน้าที่ 272 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ดังนั้นการพัฒนาทางกายจึงต้องมีศีลกำกับไว้เพื่อพัฒนาฝึกปรือตนเองให้เจริญยิ่งขึ้นตามหลักไตรสิกขา ฉะนั้นการพัฒนากายตามหลักพระพุทธศาสนามีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกฝนในด้านการฝึกตนให้แข็งแกร่งเฉียบคมละเอียดรอบครอบคล้ายกับการฝึกทักษะและเพื่อฝึกฝนในด้านการเลือกสิ่งที่มีคุณค่าและมีประโยชน์มากที่สุดต่อตนเอง

3.การพัฒนาด้านจิตใจ การพัฒนาจิตใจ หรือ อธิจิตสิกขา หมายถึง การฝึกฝนตนในด้านสมรรถภาพและคุณภาพของจิตให้เข้มแข็งมั่นคงแน่วแน่ควบคุมตนได้ดี มีสมาธิเป็นจิตที่สงบผ่องใสเป็นสุขบริสุทธิ์ ปราศจากความเศร้าหมองทำให้จิตพร้อมใช้งานมากที่สุดรวมถึงการใช้ปัญญาพิจารณาตามความเป็นจริง มีสมาธิแน่วแน่ พัฒนาจิตโดยใช้วิปัสสนากรรมฐานฝึกจิตมีคุณภาพสามารถละความเห็นผิดได้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2553) การพัฒนาจิตจะสำเร็จได้ จิตต้องมีคุณธรรมเสริมสร้างจิตใจให้ดีงามเป็นจิตใจที่สูงประณีต เช่น มีเมตตา มีกรุณา มีความรัก เป็นมิตร มีน้ำใจเผื่อแผ่ มีคารวะ มีความกตัญญู อยากช่วยเหลือระงับทุกข์ผู้อื่น จิตที่มีคุณภาพ คือ จิตที่มีสติแน่วแน่จริงจัง มีวิริยะ มีขันติ มีสมาธิ มีความเด็ดเดี่ยวต่อจุดหมายที่ทำ เป็นจิตที่พร้อมจะใช้งานทางปัญญา

คือ การคิดพิจารณาให้เห็นความจริงชัดเจนถูกต้อง โดยนำเอาสัมมาวายามะ, สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ มาใช้ในคราวเดียวกัน

4.การพัฒนาด้านปัญญา ปัญญา คือ ความหยั่งรู้ การรู้เหตุเข้าใจผล การจัดสรรความรอบรู้ การใช้ปัญญาเป็นเครื่องมือในการวินิจฉัยคุณค่า ประโยชน์ และการแก้ไขปัญหาให้สำเร็จตามต้องการ การพัฒนาปัญญา คือ การฝึกฝนให้มีปัญญารู้สิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง เช่น การใช้ปัญญาพิจารณาตามกฎไตรลักษณ์ไม่ยึดติดตัวตนของเรา ((พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 18 ข้อที่ 32 หน้าที่ 34-37 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) นำเอาสัมมาทิฏฐิและสัมมาสังกัปปะมาฝึกฝนปัญญา ให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริงไม่บิดเบือน ไม่มีตัวตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการใช้ความคิดวิเคราะห์เหตุผลกับสภาวะที่เป็นอยู่จริง

สรุปได้ว่า ผู้ที่พัฒนาปัญญาสูงสุด จะมีลักษณะของคนที่พัฒนาตนไปจนถึงมีปัญญาสูงสุด ตรัสรู้แล้ว หมดสิ้นกิเลส เกิดในโลก อยู่ในโลก แต่ไม่ติดโลก เหมือนดอกบัวเกิดในน้ำแต่ไม่ติดน้ำ มีกลิ่นหอมน่าชื่นใจ ที่ท่านกล่าวมานี้ก็เป็นคาถาสำหรับนำมาดูคุณสมบัติของผู้พัฒนาตน เป็นคติอันหนึ่งซึ่งให้แนวความคิดว่า ในการพัฒนาตนนั้น เราก็อยู่ในโลกนี้แหละ แต่เราไม่ติดโลก ไม่แปดเปื้อนด้วยโลก เหมือนดอกบัวแม้จะอยู่ในน้ำ หรือบางแห่งจะอยู่ในโคลนตม แต่ก็ไม่ติดไม่เปื้อน กลับมีกลิ่นหอมน่าชื่นใจ เอาไปบูชาพระก็ได้ อะไรทำนองนี้ นี้เป็นการพัฒนาตนที่สมบูรณ์แล้ว พระพุทธเจ้าก็มีคุณสมบัติอย่างนี้

บทสรุป

หลักเมตตาธรรม ในพระพุทธศาสนาเป็นความรักที่อยู่บนพื้นฐานการไม่ทำความชั่วทั้งปวง ทำแต่ความดีทั้งปวง และทำจิตให้บริสุทธิ์ เมตตาธรรมจึงเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้มนุษย์มีเมตตาในสัตว์ทั้งหลายด้วยจิตเสมอกันทั้งปวง ดังนั้น หลักเมตตาธรรมจึงบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และจำเป็นจะต้องเริ่มต้นการพัฒนาด้านกายภาพของตนเองก่อนเป็นอันดับแรก โดยจัดการกับอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด และการกระทำ ให้แสดงออกด้วยความมีเมตตาทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ แต่การจะเป็นผู้ที่มีจิตใจที่สงบร่มเย็นดังกล่าวได้ ต้องอาศัยการพัฒนาศักยภาพของตนเอง ให้เป็นผู้ปราศจากการเบียดเบียน มีความรักใคร่ ปรารถนาดี และเกื้อกูลประโยชน์ความสุขความเจริญให้แก่ผู้อื่นได้

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ผกา สัตยธรรม. (2546). *คุณธรรมของครู.* กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.* กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎกหมวดศึกษาศาสตร์.* กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2540). *ความสำคัญของพระพุทธศาสนา.* พิมพ์ครั้งที่9. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2547). *บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน : พุทธศาสนากับสังคมไทย.* กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสงการพิมพ์.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2541). *คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก.

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2530). *การศึกษา : เครื่องมือพัฒนาที่ยั่งยืน.* พัฒนพิมพลักษณ์ : มูลนิธิพุทธธรรม.

สุภาส เครือเนตร. (2541). *แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต.* กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี่ยงเชียง.

สมคิด บางโม. (2549). *จริยธรรมทางธุรกิจ.* กรุงเทพมหานคร : พัฒนวิทย์.

สมบูรณ์ สุขสำราญ. (2544). *การพัฒนาชนบทตามแนววิธีพุทธ.* กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด.

ทิพย์พรรณ นพวงศ์ ณ อยุธยา. (2543). การใช้บทเรียนโมดูล เรื่องค่านิยมที่ส่งเสริมสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนสำหรับนักเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. *วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล.

พระอธิการเวียง กิตฺติวณฺโณ. (2560). *เมตตา: ในฐานะเครื่องมือเพื่อความปรองดองแห่งชาติ.* วารสารมหาจุฬาคชสาร, 8(2), หน้า 126-137.

อาจศึก งอพา. (2542). “ศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการตำรวจ อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว”. *วิทยานิพนธ์ ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา.

The Standard Team. (2565). *น้ำใจของคนไทยที่กำลังเหือดหาย ปัญหาจริงขิงสังคมไทยที่หลายคนต้องทำเป็นชิน.* สืบค้นเมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2565, จาก https://thestandard.co/lh-thai-kindness.

ศาสตร์แห่งการพยากรณ์ชีวิตในพุทธศาสนาเถรวาท : บทวิเคราะห์อำนาจดวงดาวกับกฎแห่งกรรม
The Science of Life Forecasting in Theravada Buddhism: an Analysis of Star Power and Karma Law

พระพุฒินันทน์ รังสิโย (ธนธรรมโรจน์)
Phra Putthinan Rungsiyo (Thanathammarot)
คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author, Email: faputthi@gmail.com

Received October 25, 2023; **Revised** June 29, 2024; **Accepted:** June 30, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการพยากรณ์ และเพื่อศึกษาวิเคราะห์อำนาจดวงดาวกับกฎแห่งกรรม พบว่าพุทธปรัชญาไม่ได้กล่าวถึงการกำเนิดจักรวาลแต่กล่าวถึงการทำลายจักรวาลและโลกจาก ไฟ, น้ำ และ ลม แต่ส่วนใหญ่จะเป็นไฟ จักรวาลในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีภูเขาสิเนรุเป็นศูนย์กลาง มีดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์โคจรโดยรอบเป็นวงกลม มีทวีปทั้ง 4 อนุทวีปเป็น บริวาร ฯลฯ จักรวาลจึงอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์เช่นกัน ส่วนแนวคิดเรื่องโหราศาสตร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทถือเป็นทางออกสำหรับความเชื่อและการเยียวยาอารมณ์และจิตใจของมนุษย์มาหลายพันปีก่อนพุทธกาล แม้บางอย่างขัดแย้งกับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่สอนให้เชื่อในกรรมลิขิตและอัตตะโน นาโถ แต่ทรงห้ามศึกษาและเลี้ยงชีพด้วยเดรัจฉานวิชา ผู้รั้นเรียนคงต้องอาบัติทุกกฎ แต่ก็ทรงอนุญาตให้เรียนปฏิทินทางจันทรคติเพื่อการนับวันลงอุโบสถสวดปาฏิโมกข์ และ ทรงอนุญาตให้ภิกษุสายป่าพึงเรียนทางนักษัตรได้ ส่วนอิทธพลของโหราศาสตร์มีต่อสังคมไทย เพราะสังคมไทยจำนวนไม่น้อยมัก เห็นคุณค่าของเงินตรา สิ่งของมากกว่า คุณค่ามนุษย์; ยึดถือโชคลาง การเสี่ยงโชค; ขาดระเบียบวินัย; ไม่ประมาณตนในการดำเนินชีวิต; ชอบชิงดีชิงเด่น และ ความนิยมวัฒนธรรมตะวันตก ด้วยพฤติกรรมที่เป็นเช่นนี้จึงต้องใช้โหราศาสตร์นำทางและเป็นทางออกเพื่อเยียวยาจิตใจตนเมื่อผิดพลาดจากสิ่งที่หวังไว้

คำสำคัญ: จักรวาล, โหราศาสตร์ อิทธิลของโหราศาสตร์

Abstract

This article was aimed to study the concept of forecasting and to analyze the power of the stars and the law of karma. It was found that the Buddhist philosophy never recorded the birth of the cosmos but is destructions by fire, water and wind but mostly by fire. The Theravadan Cosmos was centered by Phra Sumeru Mountain

having suns and moons circled around, having 4 subcontinents as its satellites, etc. The Cosmos was subject to the rules of Tilakknana, too. As of Astrology in the Theravada was counted as the exit of the belief and the alleviations of emotion and mind for human over thousands of years even before the Buddhist era. Though it may contradict the Buddhist doctrines which offered to belief in the Kamma scripts and self-reliance; His Lord prohibited monks and novices to study and to raise one's life in animalist subjects. Dissents were subjected to the rule's ecclesiastical offence However, His Lord permitted to learn lunar calendar to count the date of Pãtimokkha practices and allowed the forest monks to learn constellation subjects. The astrological influences over the Thai societies because many of them were monetarist and materialist-oriented rather than human values, adherence to luck and fate, and fate riskers, shortage of disciplines, immoderate in life, life rivalry and western-oriented. As such, they prioritized astrology as their exits and as their mind alleviation when they failed what they want.

Keywords: Cosmos, Astrology, Astrological Influences.

บทนำ

การพยากรณ์ชีวิตถูกเรียกว่า โหราศาสตร์อันเป็นทางออกสำหรับความเชื่อและการเยียวยาอารมณ์และจิตใจของมนุษย์มานับตั้งแต่สมัยก่อนยุคพุทธกาล ซึ่งบางอย่างขัดแย้งกับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่สอนให้เชื่อในกรรมลิขิต (ยอดธง ทับทิวไม้, 2537) อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนากล่าวถึงวิชาโหราศาสตร์ไว้ในวินัยปิฎก จุลลวัคค์ ขุททกวัตถุขันธกะ ว่าด้วยเรื่องเดรัจฉานวิชา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2554) ทรงบัญญัติห้ามให้ภิกษุและสามเณรเรียน หากผู้ใดเรียนถือเป็นอาบัติทุกกฏ และทรงห้าม การเลี้ยงชีพด้วยเดรัจฉานวิชา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 9 ข้อที่ 22 หน้าที่ 9, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,2539) แต่ในวินัยปิฎก มหาวรรค ทรงอนุญาตให้ภิกษุเรียนปักขคนาหรือเรียนปฏิทินทางจันทรคติ เพื่อการนับวันลงอุโบสถสวดปาฏิโมกข์ เพราะวันข้างขึ้นข้างแรม กำหนดได้จากตำแหน่งดวงจันทร์บนท้องฟ้าได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 6 ข้อที่ 187 หน้าที่ 450-451, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,2539) และในวินัยปิฎก จุลวรรค ทุติยภาค อารัญญกวรรค ทรงอนุญาตให้ภิกษุที่อยู่ในป่าพึงเรียน ทางนักษัตรทั้งหมด หรือบางส่วนไว้ และพึงเป็นผู้ฉลาดในทิศต่าง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 9 ข้อที่ 428-429 หน้าที่ 350-352, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

อย่างไรก็ตาม แม้พระพุทธเจ้าไม่สนับสนุนการทำนายแต่ยังปรากฏในพระไตรปิฎกภาษาบาลี ขุททกนิกาย มหาสุบินชาดกว่ามี 16 พุทธทำนาย ในอรรถกถามหาสุบินชาดก และในคัมภีร์ชาตกัฏฐกถา อธิบายว่าเป็นคำกราบทูลของ พระเจ้าปเสนทิโกศล ต่อพระพุทธเจ้า ถึงพระสุบิน 16 เรื่อง แต่ละเรื่องพระพุทธได้ประทานคำทำนายว่าหมายถึงยุคเสื่อมซึ่งจะเกิดในอนาคตความว่า 1) โคผู้สีดอกอัญชัน 4 ตัววิ่งมาจากทิศทั้งสี่ ทำทีเหมือนจะชนกัน แต่สุดท้ายไม่ชน กลับถอยห่างกันไป - ทรงทำนายว่า จะเกิดทุพภิกขภัย ฝนจะไม่ตกตามฤดูกาล แม้มีเมฆใหญ่กลับลอยหายไป 2) ต้นกล้าเล็ก ๆ

ออกดอก - ทรงทำนายว่า เด็กหญิงเล็ก ๆ จะมีระดู ตั้งครรภ์ได้ 3) แม่โคดื่มนมลูกโค ทรงทำนายว่า เด็กจะไม่เคารพเลี้ยงดูผู้ใหญ่ คนชราต้องอ้อนวอนเด็กเพื่อเลี้ยงชีพตน 4). คนไม่เอาโคใหญ่เทียมแอก ไปเทียมแอกกับโครุ่น โครุ่นสะบัดแอกออกเสีย ทำให้เกวียนไปไม่ได้ ทรงทำนายว่า พระราชาจะไม่พระราชทานยศตำแหน่งแก่ข้าราชการผู้ใหญ่ที่เก่งกลับตั้งยศตำแหน่งแก่คนหนุ่มเยาว์ที่ไร้ฝีมือ ประเทศจึงล้มเหลว 5) ม้ามี 2 ปาก ผู้คนเอาหญ้าให้กินทั้งสองปากนั้น - ทรงทำนายว่า พระราชาจะโง่เขลา ตั้งคนร้ายไร้ศีลธรรมรับสินบนทุกฝ่ายเป็นผู้พิพากษา 6) ผู้คนเอาถาดทองคำไปให้หมาจิ้งจอกปัสสาวะรด - ทรงทำนายว่า ภายหน้าพระราชาจะไม่พระราชทานยศตำแหน่งแก่ผู้มีชาติตระกูล แต่กลับตั้งยศตำแหน่งและยกพระธิดาแก่คนสกุลต่ำหวังรักษาผลประโยชน์ 7) ชายคนหนึ่งฟันเชือกอยู่ แล้วหย่อนปลายเชือกไว้ ไม่รู้ว่าสุนัขตัวหนึ่งแอบกินปลายเชือกนั้น - ทรงทำนายว่า เมียจะขี้เมาเที่ยวเตร่ ผลาญทรัพย์ไปกับชายชู้ 8) ผู้คนพากันเทน้ำใส่ตุ่มที่เต็มแล้ว จนน้ำไหลนองออกก็ยังเทน้ำใส่อีก แต่ไม่มีใครเทใส่ตุ่มเปล่าที่ตั้งอยู่รอบ ๆ ทรงทำนายว่า พระราชาทั้งหลายจะตกยาก จึงเกณฑ์ประชาชนให้ทิ้งงาน ไปปลูกพืชส่งส่วยเข้าคลังอย่างเดียว 9) สระน้ำแห่งหนึ่งมีฝูงสัตว์ลงไปดื่มกิน แต่น้ำกลางสระกลับขุ่นมัว ขอบสระน้ำไม่ขุ่น ทรงทำนายว่าพระราชาจะเบียดเบียนประชาชน ทำให้คนต้องย้ายไปอยู่ชนบท 10) หุงข้าวหม้อหนึ่ง แต่ข้าวสุกไม่ทั่ว มีทั้งข้าวสุก ข้าวแฉะ ข้าวดิบ ทรงทำนายว่าภายหน้าฝนจะไม่ตกต้องตามฤดูกาล และไม่ทั่วฟ้า 11) คนเอาแก่นจันทน์ราคาแพง ไปแลกกับเปรียงเน่า ทรงทำนายว่าจะมากด้วยอลัชชีสอนเพี้ยนพระธรรมของพระพุทธเจ้าด้วยลาภสักการะ คนเมินพระธรรมแท้แต่บูชาวาทกรรมแล้วมอบปัจจัยสักการะพวกอลัชชี 12) น้ำเต้าแห้งจมน้ำ ทรงทำนายว่า ถ้อยคำของคนสถุลย์และพระทุศีลจะเป็นที่เชื่อถือยอมรับสรรเสริญในสังคม 13) หินแท่งใหญ่ลอยน้ำ ทรงทำนายว่า ถ้อยคำปัญญาชนและพระมีศีลจะไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม 14) เขียดตัวเล็ก ๆ ไล่กัดกินงูเห่าตัวใหญ่ ทรงทำนายว่า ภายหน้าภรรยาเด็ก ๆ จะครอบครองทรัพย์สินทั้งหมดของสามี ถามถึงทรัพย์ นางจะโกรธแล้วด่าว่าสามีต่าง ๆ นาๆ 15) หงส์ทองกลายเป็นบริวารแวดล้อมกา ทรงทำนายว่า พระราชาจะไม่เฉลียวฉลาด ทรงอุปถัมภ์คนสถุลย์ทำให้มีสกุลต้องรับใช้คนพวกนั้นเพื่อเลี้ยงชีพตน และ 16) ฝูงแกะไล่กัดกินเสือ พวกเสือกลัวแกะ ต่างพากันหนีเข้าไปซ่อนตัวในพุ่มไม้ - ทรงทำนายว่า คนสถุลย์ไม่มีสกุลและพระทุศีลขึ้นมามีอำนาจ และกดขี่คุกคามเอาทรัพย์สินคนมีสกุลและพระมีศีล

การพยากรณ์นี้เป็นไปในลักษณะของการเตือนสติ แต่ขณะเดียวกันก็สอนเรื่องกฎแห่งกรรมตามที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาด้วยว่า

ในเวลาที่พระราชาไม่ตั้งอยู่ในธรรม แม้พวกข้าราชการก็ไม่ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อพวกข้าราชการไม่ตั้งอยู่ในธรรม แม้พราหมณ์และคหบดีก็ไม่ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อพราหมณ์และคหบดีไม่ตั้งอยู่ในธรรม แม้ชาวนิคมและชาวชนบทก็ไม่ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อชาวนิคมและชาวชนบทไม่ตั้งอยู่ในธรรม ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ก็โคจร(หมุน)ไปไม่สม่ำเสมอ เมื่อดวงจันทร์และดวงอาทิตย์โคจรไปไม่สม่ำเสมอ หมู่ดาวนักษัตรก็โคจรไปไม่สม่ำเสมอ เมื่อหมู่ดาวนักษัตรโคจรไปไม่สม่ำเสมอ คืนและวันก็หมุนเวียนไปไม่สม่ำเสมอ เมื่อคืนและวันหมุนเวียนไปไม่สม่ำเสมอ เดือนหนึ่งและครึ่งเดือนก็หมุนเวียนไปไม่สม่ำเสมอ เมื่อเดือนหนึ่งและครึ่งเดือนหมุนเวียนไปไม่สม่ำเสมอ ฤดูและปีก็หมุนเวียนไปไม่สม่ำเสมอ เมื่อฤดูและปีหมุนเวียนไปไม่สม่ำเสมอ ลมก็พัดไปไม่สม่ำเสมอ พัดไปผิดทางไม่สม่ำเสมอเมื่อลมพัดไปไม่สม่ำเสมอ พัดไปผิดทางไม่สม่ำเสมอ พวกเทวดาก็ขัดเคืองใจ เมื่อ

พวกเทวดาขัดเคืองใจ ฝนก็ไม่ตกต้องตามฤดูกาล เมื่อฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลข้าวกล้าทั้งหลายก็ออกรวงสุกไม่พร้อมกัน ภิกษุทั้งหลาย มนุษย์ทั้งหลายบริโภคข้าวกล้าที่สุกไม่พร้อมกันย่อมมีอายุน้อย 1 มีผิวพรรณไม่ดี 1 มีกำลังไม่ดี 1 มีความเจ็บป่วยมาก 1" (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 21 ข้อที่ 70 หน้าที่ 114-115, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ดวงดาวนั้นเปลี่ยนแปลงตามอำนาจของคนที่เปลี่ยนไปตามการกระทำ หากคนทำกรรมแล้วก็จะเปลี่ยนแปลงวิถีดวงดาวให้เป็นไปตามที่ตัวเองกำหนดได้ทั้งสิ้น ในบทความนี้ผู้เขียนจึงต้องการเสนอโหราศาสตร์ในพุทธศาสนาเถรวาทผ่านการวิเคราะห์อำนาจดวงดาวกับพลังกรรมอันถือเป็นหลักการที่จะช่วยทำให้โหราศาสตร์ในพุทธศาสนาเถรวาทเป็นไปตามการวิเคราะห์ให้เห็นเป็นประเด็นต่อไป

การพยากรณ์ชีวิตในพุทธศาสนาเถรวาท

การพยากรณ์ชีวิตหรือโหราศาสตร์เป็นศาสตร์ที่มีการเรียนการสอนและเป็นที่สนใจมาตั้งแต่ปลายยุคหินใหม่ถึงปัจจุบัน โหราศาสตร์นั้นได้แพร่กระจายสู่คนทุกชนชั้นจนน่าเชื่อว่าโหราศาสตร์เป็นฐานความคิดสำคัญอย่างหนึ่งของคน เพราะเป็นความรู้สืบเนื่องมาจากการเรียนรู้ระบบการโคจรของดวงดาวที่เรียกว่า ดาราศาสตร์ ส่วนในระบบโหราศาสตร์เรียกว่า จักรราศี เชื่อได้ว่าการเรียนรู้ดาราศาสตร์เป็นวิทยาศาสตร์ของเส้นทางการโคจรของกลุ่มดวงดาว ส่วนโหราศาสตร์เป็นการเรียนรู้อำนาจของดวงดาว และอำนาจของการโคจรของกลุ่มดาวต่าง ๆ ดาราศาสตร์จึงมีลักษณะทีเป็นรูปธรรมในขณะที่โหราศาสตร์เป็นเรื่องของนามธรรม (สถิต ภาคมฤค และคณะ, 2560) ส่วน นิยามว่า "โหราศาสตร์เป็นวิชาพยากรณ์ ที่เนื่องมาจากอำนาจของดวงดาวนพเคราะห์ต่างๆ ที่โคจรอยู่รอบจักรราศีเป็นวิชาที่มีหลักฐานและเหตุผล เป็นวิทยาการที่นับว่าทันสมัยอยู่คู่ไปกับโลกตลอดไป เพราะเกี่ยวกับดวงดาวและโลกมนุษย์ที่กล่าวถึงอำนาจของดาวที่มีต่อสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก เป็นวิชาการทางนามธรรมและรูปธรรมแสดงกาลเวลาความส่องสว่าง ความรุ่งโรจน์ ความร้อน ความดึงดูด และพลังงานที่มีต่อพฤติกรรมของคนเราโหราศาสตร์จึงเป็นวิชาที่เกี่ยวกับศาสตร์อันลึกซึ้ง เป็นศาสตร์แขนงหนึ่งและอาจนับเนื่องอยู่ในไสยศาสตร์ เป็นวิชาที่ลึกลับอยู่คู่กับดาราศาสตร์ซึ่งเป็นวิชาคำนวณวิถีโคจรและขนาดน้ำหนัก ระยะ ฯลฯ ของดวงดาวในนภากาศ" (สิงห์โต สุริยาอารักษ์, 2526) และตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานอธิบายว่าโหราศาสตร์ความรู้เกี่ยวกับดวงดาว โหราศาสตร์ หมายถึง วิชาที่ว่าด้วยการพยากรณ์ โดยอาศัยการโคจรของดวงดาว เป็นหลักนับเป็นความรู้เป็นวิชาที่เก่าแก่ศาสตร์หนึ่งบนโลกใบนี้ ที่ทุกชนชาติต่างได้ให้ความสนใจในทุกยุคทุกสมัย โหราศาสตร์เชื่อว่าเกิดขึ้นพร้อมกับความเชื่อในเทพเจ้า เช่น การบูชาพระอาทิตย์หรือพระจันทร์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546)

นอกจากนั้นในการอธิบายในแง่ของความเป็นศาสตร์นั้น โหราศาสตร์ หมายถึงความรู้รวมกันที่เกี่ยวกับเวลาเราสามารถกำหนดเวลาได้ด้วยการอาศัยการเคลื่อนที่ของโลก ดวงอาทิตย์ และดวงจันทร์ ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อชีวิตมนุษย์ รวมไปถึงความเป็นมาของดาราศาสตร์ด้วย (เทพย์ สาริกบุตร, 2511) และวิชาโหราศาสตร์หรือบางครั้งเรียกว่า โชยติษศาสตร์ แปลว่า วิชาที่ว่าด้วยแสงสว่าง" ว่าด้วยดวงดาว จึงเป็นวิชาพยากรณ์ที่อาศัยเวลาและตำแหน่งของดวงดาวในท้องฟ้าเป็นสำคัญ (พระยาบริรักษ์ เวชการ, 2535) อีกทั้งโหราศาสตร์ หมายถึง การพยากรณ์โชคชาตาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

แล้ว ยังรวมถึงพยากรณ์หรือคาดการณ์เรื่องดินฟ้า อากาศล่วงหน้า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) อีกครั้งโหราศาสตร์ หมายถึง การทำให้แจ้งและการตอบปัญหาในความหมายทางพระพุทธศาสนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2553)

เมื่อศึกษาโหราศาสตร์ในสังคมไทยจะพบว่า คนไทยในยุค 4.0 ยังมีการปฏิบัติธรรม มีความเชื่อในเรื่องบุญ (กุศล) และบาป (อกุศล) เพราะเป็นพื้นฐาน ทางด้านวัฒนธรรม และขนบประเพณี คนไทยในยุค 4.0 ยังมีความเชื่อที่จะ ปฏิบัติในเรื่องของโหราศาสตร์เช่นกันเมื่อเกิดปัญหา ด้วยการตรวจสอบดวงชะตากับหมอดู หรือประกอบพิธีอื่น ๆ โดยมีความเชื่อว่า จะผ่านพ้นความทุกข์ยากและโชคร้ายไปได้ ไทยในยุค 4.0 มีความเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนา และเข้าใจในกลไกของโหราศาสตร์อย่างถูกต้องใช้ชีวิตในวิถีทางของ ทาน ศีล ภาวนาแล้ว ย่อมช่วยประคองสภาพจิตใจได้ ในการพึ่งพานั้นนักโหราศาสตร์ และพระภิกษุ สามารถนำความรู้มาผสานกันและให้คำแนะนำกับบุคคล เพื่อลดความตึงเครียด ความวิตกกังวล มีความมั่นใจ และความกล้าที่จะก้าวผ่านอุปสรรคต่างๆ ได้ นั่นคือการพึ่งพากันระหว่าง พระพุทธศาสนา และโหราศาสตร์ที่มีมาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน (ประพันธ์ ศุภษร และกฤติกาวลัย หิรัญสิ, 2563) เราจึงพบว่าความเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์ เพราะต้องการรู้ล่วงหน้าเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นกับตน เพื่อหวังจะหลีกเลี่ยงผลร้ายและเพิ่มพูนผลดี และความสุขให้กับตนเอง แต่จะเข้าถึงความสุขที่แท้จริงได้ ต้องผ่านการพัฒนาตนเองตามหลักการของพระพุทธศาสนา และพุทธพจน์ส่วนโหราศาสตร์นั้น มนุษย์บนโลกให้ความสำคัญกันมานับนับพันปี โดยใช้วิธีการเก็บสถิติอุบัติการณ์ แต่พุทธศาสนามีท่าทีที่เป็นปฏิปักษ์กับโหราศาสตร์ เพราะในพระสูตรที่ย้ำเน้นไม่ให้ยึดติดกับเรื่องฤกษ์งามยามดีหรือแม้ว่าบางพระสูตรจะกล่าวถึงเรื่องลักษณ์ศาสตร์ แต่ทรงมุ่งแสดงถึงเหตุและผลที่ทำให้ได้ซึ่งอวัยวะที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไปเพียงเท่านั้นเอง พร้อมกันนั้นพระพุทธศาสนาก็ยังเสนอหนทางในการปฏิบัติตน ให้ถึงแก่ประโยชน์เช่น การอยู่ในถิ่นฐานที่ดีและดีในคือการพัฒนาตนเอง เพื่อให้ดำรงตน ในฐานะของมนุษย์ผู้พัฒนาแล้ว อันเป็นความมุ่งหวังสูงสุดของผู้นับถือพระพุทธศาสนา (พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยว์โส, 2563)

หากพิจารณาจากความหมายและอิทธิพลของโหราศาสตร์จึงพบว่าโหราศาสตร์ได้อธิบายควบคู่กับการอธิบายชีวิตในแง่มุมมองของการกำหนดหรือพยากรณ์ ในแง่หนึ่งจะพบว่าพระพุทธศาสนาเถรวาทก็อธิบายลักษณะดังกล่าวนี้ผ่านการเข้าใจถึงการกระทำ กล่าวคือหากทำดีย่อมได้ดี หากทำชั่วย่อมได้ชั่ว การระบุเช่นนี้เป็นการพยากรณ์ในแง่ของเหตุผล ขณะเดียวกันก็ไม่ทิ้งความเชื่อพื้นฐานของผลในทุกสิ่งที่ทำตั้งแต่อดีต ปัจจุบันจนถึงอนาคต

บทวิเคราะห์โหราศาสตร์และกฎแห่งกรรมตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท

โหราศาสตร์ในพุทธศาสนาเถรวาทนั้นปรากฏเนื้อหาที่นำไปสู่การเข้าใจได้ว่าเป็นโหราศาสตร์ เนื่องจากมีการทำนายและลักษณะของการตีความหมายในอนาคต อีกทั้งยังสัมพันธ์กับความหมายของกฎแห่งกรรม กล่าวคือ กรรมและการกระทำที่ทำไว้จะส่งผลให้เสมอไม่มีการเปลี่ยนแปลง หรือกล่าวได้ว่าทำกรรมใดไว้ย่อมได้รับผลแห่งกรรมนั้นตามเวลาอันเหมาะสม ไม่ว่าเป็นกรรมดี หรือ กรรมชั่ว พระพุทธศาสนาได้จำแนกนิยาม (กฎแห่งกรรม) นี้ไว้ 5 ประการ คือ 1) อุตุนิยาม (Physical law) ซึ่งเป็นกฎธรรมชาติที่มีท้องฟ้า และดวงดาวปรากฏอยู่แล้ว มีการเปลี่ยนแปลงของสภาพดินฟ้าอากาศ ฤดูกาล 2) พีชนิยาม (Biological law) ที่ถือกำเนิดมาตามพันธุกรรม มีนิสัย มีการกระทำ

ตามสิ่งเร้าที่มากระทบ มีจิตเป็นประธาน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 1 หน้าที่ 1, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) 3) จิตนิยาม (Psychic law) พลังงานของจิต ที่สั่งให้เกิดการกระทำ อันประกอบด้วยเจตนา เรียกว่า กรรม ที่ส่งผลออกมาให้เห็นเป็นพฤติกรรมของแต่ละคน 4) กรรมนิยาม (The law of kamma) เป็นกระบวนการแห่งเจตจำนง ส่งผลให้กับบุคคลนั้นทั้งที่ดี และไม่ดีตามเวลา ตามหน้าที่ และตามความแรงแห่งการกระทำนั้น หมุนเวียนอยู่อย่างนี้ เป็นธรรมดา 5) ธรรมนิยาม (Order of norm) คนย่อมมีความเกิด แก่ เจ็บ ตายเป็นธรรมดาอันเป็นกฎไตรลักษณ์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556) ดังนั้น กฎธรรมดาแห่งสรรพสิ่ง เป็นกฎเกี่ยวกับความสัมพันธ์ ที่เป็นเหตุเป็นผลกันของสิ่งทั้งหลาย มีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป เป็นธรรมดาของมนุษย์และธรรมชาติรอบตัวมนุษย์ อีกแง่หนึ่ง โหราจารย์ได้อาศัยความสัมพันธ์นี้ในเชิงพยากรณ์ถึงรูปร่าง หน้าตา อุปนิสัยใจคอ ตลอดไปถึง บุญวาสนา โชค เคราะห์ของบุคคลที่สัมพันธ์กับการโคจรของดวงดาวในแต่ละห้วงเวลาของชีวิต จึงนับได้ว่าเวลาเป็นตัวตั้งต้นทั้งสิ้น ในการคิดเชิงพุทธศาสนาโดยอาศัยหลัก อิทัปปัจจยตา คือความเป็นเหตุ เป็นผลเชื่อมโยงกันนั้นดวงดาวในทัศนะนี้เป็นปัจจัยสัมพันธ์กับชีวิตเท่านั้น แต่ดวงดาวไม่ได้มีอิทธิพลโดยตรงที่จะกำหนดชีวิตคนให้เป็นคนดีหรือชั่วได้ แต่การจะเป็นคนดีหรือชั่วนั้น อยู่ที่การกระทำซึ่งนับว่าเป็นโลกทัศน์โหราศาสตร์เชิงพุทธ (Buddhist Astrology) ในทางพระพุทธศาสนาคือกรรม ที่ดำเนินไป การให้ผลของกรรม จะบังเกิดขึ้นตามจังหวะของเวลา ตามความแรง และตามหน้าที่เรื่องราวทั้งทุกข์และสุข หมุนเวียนสลับกันไปตามเหตุที่มีมาแต่ต้น (พระมหายงยุทธ ธีรธมฺโม (พลมั่น), 2556) ดังนี้

1. โหราศาสตร์ในพระพุทธศาสนา มีข้อมูลในพุทธประวัติเล่าถึงการทำลายพระลักษณะว่าในบรรดาพราหมณ์ทั้ง 8 คน โกณฑัญญะมีอายุน้อยที่สุด จึงได้ทำนายเป็นคนสุดท้าย พราหมณ์ทั้ง 7 คน ได้ดูพระลักษณะอย่างละเอียด ตามศาสตร์พยากรณ์ครบทุกประการ จึงยกนิ้วมือขึ้นสองนิ้ว โดยมีการทำนาย 2 นัยเหมือนกันว่า 1) พระราชกุมาร ถ้าดำรงอยู่ในเพศฆราวาส จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ และ 2) พระราชกุมาร ถ้าออกบวชจักได้ตรัสรู้เป็น “พระสัมมาสัมพุทธเจ้า” เป็นศาสดาเอกในโลก สั่งสอนเวไนยสัตว์ โดยไม่มีศาสดาอื่นยิ่งไปกว่า ส่วนโกณฑัญญะพราหมณ์ ซึ่งมีความรู้และปัญญามากกว่าได้พิจารณาตรวจลักษณะ ตามศาสตร์ที่ท่านได้ร่ำเรียนมาของพระกุมารโดยละเอียดได้ “ยกเพียงนิ้วเดียว” เป็นการยืนยันการพยากรณ์อย่างเด็ดเดี่ยวเป็นนัยเดียวว่า “พระกุมาร ผู้บริบูรณ์ด้วยมหาบุรุษลักษณะอย่างนี้ จะไม่อยู่ครองเพศฆราวาสอย่างแน่นอน จักต้องเสด็จออกบรรพชา และได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างมิต้องสงสัย” และเจ้าชายสิทธัตถะ ก็เสด็จออกบรรพชา เมื่อพระชนมายุ 29 ปี (จำเนียร ทรงฤกษ์, 2542) แต่ที่น่าทึ่งคือพระพุทธเจ้าทรงทำนายฝันของพระเจ้าปเสนทิโกศล ต่อพระพุทธเจ้า ถึงพระสุบิน 16 เรื่อง ได้เป็น 4 ประเด็นใหญ่ๆ ความว่า ใน 1) ประเด็นดินฟ้าอากาศ - ความแห้งแล้ง และ ฝนผิดฤดู และไม่ทั่วฟ้า (น้ำคือชีวิต) 2) ปัญหาครอบครัว – การตั้งครรภ์ของวัยใส, การทอดทิ้งผู้สูงวัย, เมียขี้เมาผลาญทรัพย์สินไปกับชู้ และเมียเด็กครองและหึงทรัพย์; 3)ประเด็นการบริหาร (พระราชา) – ไม่ชอบคนมีฝีมือแต่ชอบคนมีฝีปาก, ปูนบำเหน็จโจรให้เป็นหัวหน้าศาล, ไม่โปรดคนมีสกุลแต่ยกธิดาให้โจรเพื่อรักษาผลประโยชน์, ผู้บริหารถังแตกต้องรีดจากแรงงาน,เบียดเบียนประชาชนที่จำต้องอพยพหนีตายไปที่อื่น, อุปถัมภ์โจร และบังคับคนดีเป็นขี้ข้าโจร, และให้อำนาจโจรและคนทุศีล; และ 4) ประเด็นนักบวชผู้ทรงศีล – สังคมยกย่อง

บูชาอลีชชีเพี้ยนวาทกรรม, ยกย่องยอมรับวาทกรรมคนสถุลย์และพระทุศีล และไม่เชื่อคำปัญญาชนและผู้ทรงศีล การอ้างถึงคำทำนายทั้งหมดนี้ปรากฏในพระพุทธศาสนา

2. โหราศาสตร์กับกฎแห่งกรรม การนำโหราศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในเรื่องกฎแห่งกรรม ความเชื่อตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในเรื่องกาลามสูตร สรุปได้ว่า พระพุทธเจ้าให้เชื่ออย่างมีสติและใช้สติปัญญาคิดตริตรองก่อนในสิ่งที่ผู้อื่นสอนหรือบอกมา อย่าปักใจเชื่อหรือเชื่ออย่างงมงาย เพราะเรื่องโหราศาสตร์ เรื่องกฎแห่งกรรม ทำให้เกิดกระบวนการคิดที่มีแบบแผน สนับสนุนด้วยเหตุผล และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้องและเป็นที่ยอมรับแก่บุคคลทั่วไป เช่น เมื่อนายวินัยเกิดความไม่สบายเนื้อไม่สบายตัว และประจวบเหมาะกับเพื่อนของเขามาบอกเกี่ยวกับดวงของตัวเขาเองว่ากำลังอยู่ในเคราะห์หามยามร้าย จึงไปปรึกษากับผู้เชี่ยวชาญทางโหราศาสตร์และต่อจากนั้นผู้เชี่ยวชาญได้แนะนำทางออกให้กับนายวินัย โดยการไปพบแพทย์เป็นขั้นตอนแรกเพื่อตรวจร่างกายและให้วิธีการปฏิบัติตัวเพื่อใช้ชีวิตในช่วงที่กำลังไม่สบาย ซึ่งจะเน้นไปทางการมีสติในการใช้ชีวิตทุก ๆ ขณะเพื่อไม่ให้ตนเองประมาท ทำอะไรบางอย่างที่ไม่ถูกไม่ควร เพราะพระพุทธศาสนานั้นสอนให้คนเรามีสติอยู่ทุกเมื่อ รักษากายวาจาใจให้อยู่ในสิ่งที่ดี การดำเนินชีวิตอย่างมีสตินั้นจะสามารถช่วยให้มีการไตร่ตรองว่าสิ่งไหนควรทำสิ่งไหนไม่ควรทำจึงทำให้นายวินัยนั้นสามารถใช้ชีวิตได้ดีขึ้น ปัจจุบันนี้คนมีความเชื่อในวิชาโหราศาสตร์มากกว่าเรื่องกฎแห่งกรรมและในขณะเดียวกันกลับมองว่ามนุษย์ทุกคนมีความศรัทธาอยู่ในตัวเมื่อมีความเชื่อและความศรัทธาในวิชาโหราศาสตร์ ก็สามารถใช้ทฤษฎีในวิชาโหราศาสตร์ เช่นวิชาที่ว่าด้วยเรื่องของดาวประจำวันเกิดมาเชื่อมโยงให้เห็นถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันที่มาจากผลของกรรมในอดีตโดยผ่านดาวประจำวันเกิดของบุคคลนั้น ๆได้อย่างมีเหตุผล สามารถทำให้ผู้ที่มาปรึกษาเชื่อเรื่องกรรมโดยมีโหราศาสตร์เป็นตัวเชื่อมโยงได้อย่างมีเหตุและผล สามารถนำไปสู่การชี้แนวทางให้กับผู้ที่ประสบปัญหาหรือทุกข์ใจเพื่อนำไปสู่วิธีการแก้ไขได้อย่างถูกต้องแม้มนุษย์จะมีเสรีภาพในการตัดสินใจกระทำสิ่งต่างๆแต่ต้องอยู่ในขอบเขตที่จำกัด เพราะบางสิ่งมนุษย์ไม่สามารถกระทำได้มีหลักพระพุทธศาสนาหลายข้อที่สามารถอธิบายโหราศาสตร์ได้ด้วยเรื่องเสรีภาพ ความเพียรและการพึ่งตนเอง จากการวิเคราะห์หลักธรรมเหล่านี้ผนวกกับการใช้หลักความเชื่อในพระพุทธศาสนา ได้ใช้วิชาโหราศาสตร์อธิบายและเชื่อมโยงข้อมูลจากผลการกระทำ เรื่องของกรรมในอดีตที่แสดงผลมายังปัจจุบันได้อย่างมีเหตุผล โดยมีความเชื่อทางโหราศาสตร์เป็นแม่บทเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงและชี้ให้เห็นถึงเรื่องกฎแห่งกรรมและผลของกรรมโดยผ่านระบบดวงดาว รวมถึงเวลาเกิดตามหลักวิชาโหราศาสตร์ นำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างมีเหตุผลเป็นที่เข้าใจและยอมรับแก่บุคคลทั่วไป

สำหรับการดำรงชีวิตในปัจจุบัน เป็นการยากที่จะปฏิเสธไม่เกี่ยวข้องกับโหราศาสตร์ได้จึงเสนอแนวทางการใช้ประโยชน์จากโหราศาสตร์ตามหลักพระพุทธศาสนา โดยบุคคลผู้รับการทำนายควรตระหนักว่า โหราศาสตร์ไม่สามารถบอกความจริงได้ทั้งหมด ชีวิตเรามีเสรีภาพ ความเพียรและความมีสติเท่านั้นที่สามารถเอาชนะโชคชะตาได้เสมอ โหราศาสตร์เป็นความเชื่อเรื่องพรหมลิขิตหรือประกาศิตจากสวรรค์ใช่หรือไม่ เรื่อง “พรหมลิขิต” เป็นแนวความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ ซึ่งความจริงแล้วโหราศาสตร์ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาเลย เพียงแต่โหราศาสตร์อินเดียอันเป็นต้นตระกูลของโหราศาสตร์ไทยนั้นเป็นส่วนหนึ่งของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ผู้คนจึงมักรวมโหราศาสตร์เข้ากับศาสนา อันที่จริงโหราศาสตร์ไม่ได้เกี่ยวข้องกับความเชื่อใด ๆ ทั้งสิ้น แต่เป็นศาสตร์ที่เกิดจากการสังเกต

ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ สืบเนื่องมานานกว่าพันปีซึ่งมีการบันทึกเป็นสถิติเรียกได้ว่ามีความเป็นวิทยาศาสตร์ เมื่อเราเข้าใจโหราศาสตร์ว่าเป็นวิทยาศาสตร์อย่างหนึ่ง ก็จะรู้ว่าโหราศาสตร์ไม่เกี่ยวอะไรกับพรหมลิขิตหรือเทพเจ้าทั้งหลาย ดวงดาวเป็นเพียงตัวบอกเท่านั้น ดังนั้น หากเราได้ศึกษาโหราศาสตร์อย่างถูกต้องก็จะทราบว่า ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ไม่ใช่ความเชื่อเรื่องพรหมลิขิต

ส่วนกรรมในโหราศาสตร์และกรรมในพระพุทธศาสนาเป็นคนละเรื่องกัน กรรมในพระพุทธศาสนาเน้นในเรื่องเจตนาที่เป็นกุศลหรืออกุศล อันจะนำมาซึ่งผลของกรรม ทำให้เกิดกิเลสอันเป็นเหตุให้ทำกรรมต่อไป เกิดเป็นวัฏฏะวงจรไม่มีที่สิ้นสุด จนกว่าบุคคลจะดำเนินตามอริยมรรคมีองค์แปด ส่วนกรรมในโหราศาสตร์จะสนใจเหตุในอดีตที่ส่งผลมาให้เกิดสภาพในปัจจุบันและส่งผลไปในอนาคตเป็นหลัก ความเชื่อที่ว่าทุกข์สุขที่เราได้รับเป็นผลมาจากกรรมในอดีตเท่านั้นเป็นความเชื่อที่ผิดหลักกรรม กรรมในอดีตย่อมมีผลเปลี่ยนแปลงไม่ได้แต่บุคคลย่อมมีความเพียรที่จะประกอบกุศลกรรม เพื่อจะบรรเทาผลของกรรมเก่าและสร้างอนาคตแห่งกรรมใหม่ได้ด้วยตัวเอง ส่วนพรหมลิขิตไม่มีในพระพุทธศาสนา การเข้าใจโหราศาสตร์อย่างถูกต้อง ต้องแยกโหราศาสตร์ออกจากศาสนา คือการยอมรับว่าโหราศาสตร์เป็นเพียงศาสตร์หนึ่งและยอมรับว่าอนาคตเป็นสิ่งไม่แน่นอนกรรมในปัจจุบันย่อมมีผลต่อผลกรรมในอนาคตไม่แพ้กรรมในอดีต ไม่มีใครทราบกระบวนการของกรรมได้ดีเท่าพระพุทธเจ้า ดังนั้น จงใช้และเชื่อโหราศาสตร์ภายในขอบเขต

บทสรุป

การพยากรณ์ชีวิตโหราศาสตร์ในพุทธศาสนาเถรวาทเป็นการอธิบายให้เห็นความสอดคล้องกันระหว่างเหตุและผล ระหว่างผู้กระทำและผลของการกระทำ ขณะเดียวกันก็โยงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างอุตุนิยามกับชีวิตว่ามีความสัมพันธ์กันในแง่ของพัฒนาการทั้งทางความคิดและการดำเนินชีวิต เพราะการดำเนินชีวิตนั้นไม่อาจจะหลุดพ้นจากกฎที่ถูกกำหนดไว้โดยธรรมชาติในแง่ของการเชื่อมโยงกันทางด้านความเป็นเหตุปัจจัยต่อกัน แม้จะเป็นอย่างนั้นมนุษย์ก็ยังเป็นผู้กำหนดดวงชะตาของตนเองได้ผ่านการกระทำในแต่ละโอกาสบนฐานของการต้องรับรู้ถึงผลที่ตามมา โหราศาสตร์จึงกลายเป็นวิธีการเชื่อมโยงและชี้ให้เห็นถึงเรื่องกฎแห่งกรรมและผลของกรรม โดยผ่านระบบดวงดาวและเวลาเกิดตามหลักวิชาโหราศาสตร์นำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผลเป็นที่เข้าใจและยอมรับแก่บุลคลทั่วไป ชีวิตเรามีเสรีภาพ ความเพียรและความมีสติเท่านั้นที่สามารถเอาชนะโชคชะตาได้เสมอ โหราศาสตร์จึงไม่สามารถบอกความจริงได้ทั้งหมด

เอกสารอ้างอิง

จำเนียร ทรงฤกษ์. (2542). *ชีวประวัติพุทธสาวก.* ราชบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.

เทพย์ สาริกบุตร. (2511). *โหราศาสตร์ปริทัศน์ ภาค 1.* กรุงเทพมหานคร: เกษมบรรณกิจ.

ประพันธ์ ศุภษร และกฤติกาวลัย หิรัญสิ. (2563). พระพุทธศาสนากับโหราศาสตร์ :การพึ่งพาและแนวการปฏิบัติของคนไทยในยุค 4.0. *วารสารมหาจุฬาวิชาการ มจร.* 7(3). พฤศจิกายน: 212-226.

พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวโส (2563). โหราศาสตร์ตามแนวพุทธ. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น.* 7(1). มีนาคม: 63-77.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม : นิยาม 5*. พิมพ์ครั้งที่ 25. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2555). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. พิมพ์ครั้งที่ 33. กรุงเทพมหานคร:(สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์-โฮม จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต).. (2554). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.

พระมหายงยุทธ ธีรธมฺโม (พลมั่น). (2556). ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องดาราศาสตร์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา. *ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต พระพุทธศาสนา*. บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ยอดธง ทับทิวไม้. (2537). *โหราศาสตร์ เศรษฐกิจและการเมือง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เดลฟี่.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. พ.ศ. 2554*. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิต.

สถิต ภาคมฤค และคณะ. (2560). คุณค่าทางวัฒนธรรมของโหราศาสตร์ชาติพันธุ์ในแอ่งสกลนคร. *วารสารรมยสาร*. 15(2): 64-74.

สิงห์โต สุริยาอารักษ์. (2525). *โหราศาสตร์ไทยชั้นสูงว่าด้วยการพยากรณ์พื้นดวงชาตากำเนิด*. กรุงเทพมหานค : เกษมบรรณกิจ.

กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษา
The Paradigm of Educational Administration

[1]บัลลังก์ มงคลคำนวณเขตต์ [2]ประเสริฐ อินทร์รักษ์
[1]Banlang Mongklkumnualkhet [2]Prasert Intarak
[12]ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
[12]Department of Educational Administration, Silpakorn University
[1]Corresponding Author, E-mail: b.piengtawan@yahoo.com

Received October 29, 2023; **Revised** June 23, 2024; **Accepted:** June 30, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสารเพื่อศึกษาเรื่องกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษา พบว่า กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาและการนำไปประยุกต์ใช้ กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษา ทำให้ทราบถึง ข้อมูลเชิงลึกถึงความสามารถในการปรับตัวและความเชื่อมโยงระหว่างกระบวนทัศน์กับบริบทของการบริหารการศึกษา ส่วนทฤษฎีไร้ระเบียบทำให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเรื่องการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ในช่วงเวลาที่มีความปั่นป่วนและไม่แน่นอน ในกรณีของโควิด-19 นั้นเป็นตัวดึงวิถีในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษา ในช่วงการเปลี่ยนผ่านสู่ยุคปกติใหม่ และเป็นตัวเร่งให้กระแสการเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่ต่างๆ (Megatrends) ชัดเจนยิ่งขึ้น รวมทั้งทำให้เกิด Digital Disruption ครั้งใหญ่ที่เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาเติมเต็มแนวทางการใช้ชีวิตแบบเว้นระยะห่างทางสังคม นอกจากนี้ ภาวะผู้นำแบบปกติใหม่ เป็นแนวคิดที่พึ่งถูกพัฒนาขึ้นเพื่อเน้นถึงการปรับตัวและความยืดหยุ่นเมื่อเผชิญกับความท้าทายในยุคปกติใหม่โดยเฉพาะ ในขณะที่ VUCA framework เป็นเครื่องมือที่สามารถนำมาใช้อธิบายภูมิทัศน์ทางการศึกษาในยุคปกติใหม่เพื่อให้เข้าใจถึงบริบทที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาและกระบวนทัศน์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้ ซึ่งจากการศึกษายังพบอีกว่า ความแตกต่างระหว่างคุณลักษณะ Resilience และ Flexibility เป็นสาระสำคัญในการทำความเข้าใจภูมิทัศน์ที่เปลี่ยนแปลงไปของภาวะผู้นำทางการศึกษาในยุคปกติใหม่

คำสำคัญ: กระบวนทัศน์; การบริหารการศึกษา; ปกติใหม่; โควิด-19

Abstract

This study was documentary research on the paradigm of educational administration. The findings were summarized as follows. Paradigm and its application aids in educational administration paradigm. The theory provides profound insights into the adaptability and interconnectedness between paradigm and the contextual framework of educational administration. The concept of Chaos theory facilitates a profound comprehension of the phenomenon of shifting

paradigm during periods of volatility and uncertainty. The COVID-19 pandemic has served as a catalyst for transforming educational administration paradigm during the transition to the era of New Normal. It has also accelerated various megatrends, leading to a significant digital disruption as digital technologies have become integral in facilitating socially distanced lifestyles. The concept of a New Normal leadership is an emerging idea that has been developed to emphasize the importance of adaptability and flexibility in facing challenges in the New Normal era. The VUCA framework serves as a tool for explaining the educational landscape in the new normal, providing an understanding of the context relevant to educational administration and the paradigms that occur during this time period. While the distinction between the characteristics of resilience and flexibility is a significant aspect in understanding the evolving landscape of educational leadership in the new normal era.

Keywords: Paradigm; Administration; New Normal; COVID-19

บทนำ

วิกฤตการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19 ได้ส่งผลกระทบต่อการศึกษาไทยอย่างรุนแรงและหนักหน่วง ครอบคลุมทั่วทั้งประเทศ ปัญหาต่างๆ มากมายหลายหลายมิติได้เกิดขึ้นและแผ่กระจายไปทั่วทั้งวงการและระบบการศึกษาของไทย นอกจากนี้ปัญหายังมีความความซับซ้อน คลุมเครือ ประกอบกับบริบทสังคมไทยเองก็ได้ถูกผลักดันให้เข้าสู่ยุคปกติใหม่ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงในบริบทของสังคม ดังนั้น ในการแก้ไขปัญหาการศึกษาซึ่งตั้งบนสภาพแวดล้อมที่มีความผันผวน ความไม่แน่นอน ความซับซ้อน และความคลุมเครือ จำเป็นจะต้องมีการกำหนดทัศนะแม่บท หรือที่เรียกว่า กระบวนทัศน์ เพื่อเป็นรากฐานของทัศนะอื่นๆ หรือความคิด ตลอดจนแนวทางปฏิบัติของกิจกรรมต่างๆ ในการจัดการศึกษาและการบริหารการศึกษาในสภาวะของการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม

บทความนี้เป็นการนำเสนอผลการศึกษาเรื่องกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษา ที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมและการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ในขณะที่กำลังทำการวิจัยในเรื่อง “กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาในบริบทสังคมไทยยุคปกติใหม่” ซึ่งข้อค้นพบในประเด็นต่างๆ ที่เป็นสาระสำคัญซึ่งจะถูกนำไปใช้เป็นรากฐานในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ในขั้นตอนการวิจัยถัดไป โดยนำเสนอในประเด็นต่างๆ ได้แก่ กระบวนทัศน์ การบริหารการศึกษา แนวทางการบริหารการศึกษาร่วมสมัย กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษา (ก่อนโควิด-19) โควิด-19 และ ยุคปกติใหม่

แนวคิดเรื่องกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษา

1. กระบวนทัศน์ คำว่า paradigm มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกจากคำว่า para (beside) และ deigma (example) ซึ่งในความหมายดั้งเดิม หมายถึง แบบจำลอง แบบแผน หรือ ตัวอย่าง ซึ่งเป็นที่ยอมรับ อันมีนัยยะว่าเป็นตัวอย่างสำหรับการทำซ้ำ (Ronald L. Iman, 1995) กระบวนทัศน์เป็นชุดแนวคิดที่มีฐานเป็นแม่บทของความคิดหรือแนวปฏิบัติของกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

(ราชบัณฑิตยสถาน, 2555) มีฐานะเป็นทัศนะแม่บท หรือเป็นความเชื่อ หรือฐานคิดที่มีอิทธิพลก่อให้เกิดแนวคิด ทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่ออื่นๆ ตามมาอีกมาก (Capra Fritjof, 1986)

กระบวนทัศน์เป็นพื้นฐานของการบริหารการศึกษา เนื่องจากเป็นกรอบแนวคิดพื้นฐานที่ครอบคลุมหลักการ ค่านิยม และสมมติฐานที่กำหนดขอบเขตการบริหารการศึกษา ทั้งยังเป็นรากฐานทางทฤษฎีที่ผู้บริหารการศึกษาใช้ในการตัดสินใจ กำหนดนโยบาย และสำรวจความซับซ้อนของภูมิทัศน์การศึกษา กระบวนทัศน์ไม่เพียงแต่มีอิทธิพลต่อกระบวนการบริหารภายในสถาบันการศึกษาเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบในวงกว้างต่อคุณภาพการศึกษาและสัมฤทธิผลของผู้เรียนด้วย การทำความเข้าใจความสำคัญของกระบวนทัศน์อย่างครอบคลุมและลึกซึ้งเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการตระหนักถึงอิทธิพลที่กระบวนทัศน์ส่งผลต่อการบริหารการศึกษาในยุคปกติใหม่อย่างไร

การเปลี่ยนกระบวนทัศน์เป็นการเปลี่ยนแบบวิธีการคิด (Way of thinking) จากแบบหนึ่งไปเป็นอีกแบบหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของการปฏิวัติ (Revolution) การเปลี่ยนถ่าย (Transformation) หรือการเปลี่ยนรูป (Metamorphosis) ก็ได้ โดยถูกขับดันให้เกิดขึ้นจากตัวกระทำการเปลี่ยนแปลง (Agent of Change) หรือในอีกชื่อหนึ่งคือ ตัวดึงวิถี (attractor) ในการกระบวนการเปลี่ยนย้ายกระบวนทัศน์ (ชลลดา ทองทวี, 2550) ตัวอย่างเช่น โควิด-19 เป็นต้น การเปลี่ยนกระบวนทัศน์อาจถูกกระตุ้นโดยแรงภายนอกหรือการตระหนักรู้ภายใน (ประเวศ วะสี, 2537) ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้งในความเชื่อพื้นฐานที่ควบคุมการบริหารการศึกษา นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์หรือการเกิดขึ้นของกระบวนทัศน์ใหม่โดยนัยยะแล้วล้วนถือเป็นการแสดงถึงการปรับตัวของการบริหารการศึกษาให้เข้ากับภูมิทัศน์ทางสังคมที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงด้านประชากรศาสตร์ ความผันผวนของเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงเชิงวัฒนธรรม

ในส่วนนี้จึงเป็นการสำรวจว่าการะบวนทัศน์ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือที่มีความยืดหยุ่นและหลักการชี้นำในการกำหนดแนวทางการบริหารการศึกษาที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้อย่างไร ผลงานที่ก้าวล้ำของ Thomas Kuhn ให้ข้อมูลเชิงลึกอันล้ำค่าเกี่ยวกับวิธีการทำงานของกระบวนทัศน์ ผู้วิจัยได้สำรวจแนวคิดเรื่องกระบวนทัศน์ของ Kuhn และการนำไปประยุกต์ใช้กับสาขาการบริหารการศึกษา ช่วยให้เข้าใจได้ถึงวิวัฒนาการของกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาในการตอบสนองต่อ “ความปกติใหม่" (New Normal) (Thomas S. Kuhn, 1962).

แนวคิดของทฤษฎีกระบวนการเคลื่อนไหวของทั้งหมด (Holomovement) ซึ่งมีต้นกำเนิดมาจากสาขาฟิสิกส์ และได้ขยายไปสู่สาขาอื่นๆ นำเสนอมุมมองที่เน้นย้ำถึงธรรมชาติของกระบวนทัศน์ที่เชื่อมโยงถึงกันและมีพลวัต (David Bohm, 1965) ในการศึกษานี้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ ตามทฤษฎี Holomovement และได้ข้อมูลเชิงลึกถึงความสามารถในการปรับตัวและความเชื่อมโยงระหว่างกระบวนทัศน์ในบริบทของการบริหารการศึกษา นอกจากนี้ยังมีทฤษฎีไร้ระเบียบ (Chaos Theory) ทำให้ความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาที่มีความปั่นป่วนและความไม่แน่นอน ส่วนแนวคิดเรื่องตัวดึงวิถี ให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยที่กำหนดและความคงทนของการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ การศึกษาครั้งนี้เจาะลึกถึงบทบาทของตัวดึงวิถีในการกำหนดการพัฒนากระบวนทัศน์การบริหารการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และพบว่าสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 เป็นตัวดึงวิถีในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การ

บริหารการศึกษาเมื่อเปลี่ยนผ่านสู่ยุคปกติใหม่ อีกทั้งเป็นตัวเร่งให้กระแสการเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่ต่างๆ (Megatrend) ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยไวรัสโควิด-19 ทำให้เกิด “ดิจิทัล ดิสรัปชัน” (Digital Disruption) ครั้งใหญ่ ที่เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาเติมเต็มแนวทางการใช้ชีวิตแบบเว้นระยะห่างทางสังคม เพื่อลดความเสี่ยงในการติดเชื้อ

2. การบริหารการศึกษา ในการบริหารจัดการการศึกษาผู้บริหารจะต้องมีความเข้าใจ ในบริบทที่มีความซับซ้อนซึ่งผู้บริหารต้องมีการนำหลักการเพื่อประยุคใช้ในการปฏิบัติงาน ที่มีความแตกต่างสามารถนำกลยุทธ์ต่างๆมาใช้ได้อย่างเหมาะสม การศึกษาในส่วนนี้จะเจาะลึกการตรวจสอบทฤษฎีการจัดการต่างๆ เช่น ทฤษฎีการจัดการเชิงบริหารของ Henri Fayol หลักและแนวคิดในการบริหารการศึกษา ของ Dhammei และของ Kashyap ทฤษฎีการบริหารตามระบบราชการ (Bureaucracy Theory) ทฤษฎีการบริหารเชิงสถานการณ์ (Contingency Theory) และการบริหารจัดการภาวะวิกฤติ (Crisis Management) ที่ใช้ในบริบทของการบริหารการศึกษา วิเคราะห์ผลกระทบของทฤษฎีเหล่านี้อย่างมีวิจารณญาณต่อแนวทางปฏิบัติด้านการบริหารภายในสถาบันการศึกษา โดยเน้นไปที่ประสิทธิภาพในช่วงวิกฤตและการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะหลักการและแนวคิดในเรื่องภาวะผู้นำเป็นส่วนสำคัญในการบริหารการศึกษา ผู้วิจัยเจาะลึกในภูมิทัศน์ภาวะผู้นำที่หลากหลาย อาทิ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformation Leadership) ซึ่งมุ่งเน้นไปที่การสร้างแรงบันดาลใจและการสร้างแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลง ภาวะผู้นำแบบกระจายอำนาจ (Distributive Leadership) ซึ่งให้อำนาจแก่บุคคลและกลุ่ม และแนวคิดที่เกิดขึ้นใหม่ คือ ภาวะผู้นำแบบปกติใหม่ (The New Normal Leadership) ซึ่งเน้นการปรับตัวและความยืดหยุ่นเมื่อเผชิญกับความท้าทาย (Christopher DC. Francisco and Alvin V. Nuqui, 2020) เป็นแนวคิดที่ถูกพัฒนาขึ้นในยุคปกติใหม่โดยเฉพาะ ซึ่งเป็นการผสมผสานและเติมเต็มแนวคิดภาวะผู้นำแบบต่างๆ ให้มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทของการเปลี่ยนแปลงยิ่งขึ้น

ในช่วงเวลาที่เต็มไปด้วยความผันผวน ความไม่แน่นอน ความซับซ้อน และความคลุมเครือ (Sathiabalan Murugan et al., 2020) เราสามารถนำกรอบการทำงานวูก้า (VUCA framework) มาใช้เป็นเครื่องมือในการอธิบายภูมิทัศน์ทางการศึกษาในยุคปกติใหม่เพื่อให้เข้าใจถึงบริบทที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาและกระบวนทัศน์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ VUCA ยังถูกนำไปใช้ในหลักการภาวะผู้นำที่จะต้องปรับให้เข้ากับสถานการณ์ที่ท้าทายในโลกที่ผันผวน ต่อมาจงได้พัฒนาเป็นภาวะผู้นำแบบ VUCA (Ritu Atheya, 2021) และในส่วนของ Resilience และ Flexibility ต่างก็แปลว่า “ความยืดหยุ่น” ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่สำคัญในขอบเขตของการบริหารการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องฝ่าฟันวิกฤติและช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลง (Ricardo L. Fernandes Bella and Douglas V. Barboza, 2021) ดังนั้นในส่วนนี้งานวิจัยจึงศึกษาเพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างที่ชัดเจนระหว่างความยืดหยุ่นทั้งสอง Resilience เกี่ยวข้องกับความสามารถในการฟื้นตัวจากความยากลำบาก และ Flexibility เกี่ยวข้องกับความสามารถในการปรับตัว การทำความเข้าใจความแตกต่างระหว่างคุณลักษณะ Resilience และ Flexibility นี้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการทำความเข้าใจภูมิทัศน์ที่เปลี่ยนแปลงไปของภาวะผู้นำทางการศึกษาในยุคปกติใหม่

3. แนวทางการบริหารการศึกษาร่วมสมัย บริบทของการบริหารการศึกษาได้รับอิทธิพลอย่างมากจากปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษา (ภาวะเศรษฐกิจโลก สารสนเทศทาง

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศาสตร์ทางภูมิปัญญา ความเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากรมนุษย์ และการปรับโครงสร้างทางการศึกษา) (สุรศักดิ์ ปาเฮ, 2560) และสภาพแวดล้อมทางการศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยจึงเจาะลึกปัจจัยที่มีอิทธิพลเหล่านี้ รวมถึงองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา พร้อมทั้งได้เปรียบเทียบการจัดการศึกษาระหว่างแนวคิดดั้งเดิมกับแนวคิดร่วมสมัย ในมุมมองต่างๆ หลากหลายมิติ เนื่องจากองค์ประกอบเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการปรับให้เข้ากับบริบททางการศึกษาที่กำลังเปลี่ยนไป ในขณะเดียวกันการบริหารการศึกษาก็ได้ขยายขอบเขตครอบคลุมหลายแง่มุมของการกำกับดูแลกระบวนการเรียนรู้ (Elizabeth Thoman and Tessa Jolls, 2003) การจัดการห้องเรียน (Peter Oliva and William Gordon, 2017) และกระบวนทัศน์ทางการศึกษาที่กว้างขึ้น อีกทั้งบทบาทและความร่วมมือระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนล้วนเป็นสิ่งสำคัญในการศึกษาสมัยใหม่ ธรรมชาติของการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาในยุคปกติใหม่ ทำให้จำเป็นต้องมีการประเมินกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ใหม่ ดังนั้นงานวิจัยจึงมุ่งศึกษาความซับซ้อนของแนวทางต่างๆ รวมถึงการเรียนรู้แบบไฮบริด การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) และการจัดการการเรียนรู้แบบยืดหยุ่น (Flexibility Learning) การทำความคุ้นเคยกับวิธีการเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้บริหารการศึกษา เนื่องจากต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากเทคโนโลยีเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการบริหารการศึกษาสมัยใหม่ ดังนั้นการจัดการเทคโนโลยี สื่อที่เป็นนวัตกรรม และโซเชียลมีเดียภายในสภาพแวดล้อมทางการศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญ รวมถึงเทคโนโลยีการศึกษาทั้งในด้านการเรียนการสอนและการบริหารจัดการ เพราะฉะนั้น การศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับแง่มุมต่างๆ ของการบริหารการศึกษาร่วมสมัย เป็นการวางรากฐานในการสำรวจว่าองค์ประกอบเหล่านี้ว่ามีปฏิสัมพันธ์กับกระบวนทัศน์ที่เปลี่ยนแปลงไปในยุคปกติใหม่ (Jonathan Anderson, 2010)

4. กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษา (ก่อนโควิด-19) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษา เนื่องจากเป็นตัวกำหนดแนวปฏิบัติและหลักการของการดำเนินการในด้านการศึกษาคำว่า “การเปลี่ยนกระบวนทัศน์” (Paradigm Shift) เริ่มนำมาใช้ตั้งแต่ช่วงต้น ค.ศ.1980 เพื่อเป็นช่องทางสำหรับการคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา การเปลี่ยนกระบวนทัศน์ด้านการศึกษาที่สำคัญ เช่น การให้ความสำคัญต่อบทบาทของผู้เรียนแทนการให้ความสำคัญกับสิ่งเร้าภายนอกที่ผู้เรียนได้รับจากสภาวะแวดล้อมของตน เป็นต้น กระบวนทัศน์หรือวิธีคิดของการจัดการศึกษาในแต่ละยุค นั้นว่ามีความแตกต่างกันเนื่องสภาพบริบททางสังคมและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป (ไพพรรณ เกียรติโชติชัย, 2545) ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบกระบวนทัศน์

กระบวนทัศน์ดั้งเดิม	**กระบวนทัศน์ร่วมสมัย** (ก่อนโควิด-19)
• มองโลกแบบแยกส่วน (Atomism) โดยเชื่อว่าองค์ประกอบย่อยของวัตถุ สามารถดำรงอยู่อย่างอิสระ ดังนั้นจึงเชื่อการดำรงอยู่ของปัจเจกชน	• มองโลกแบบองค์รวม (Holism) โดยเชื่อว่าทุกส่วนในบริบทสังคมมีความเกี่ยวพันและสัมพันธ์กัน ดังนั้นจึงเชื่อในการดำรงชีวิตของกลุ่มชน
• เชื่อในเรื่องการแข่งขัน การแสวงหากำไร และหลักวิวัฒนาการที่คนที่แข็งแรงกว่า	• เชื่อในความร่วมมือ การประสานงาน และสันติภาพ

กระบวนทัศน์ดั้งเดิม	**กระบวนทัศน์ร่วมสมัย** (ก่อนโควิด-19)
เท่านั้นจะดำรงชีพอยู่ได้	
• เชื่อว่ามนุษย์อยู่เหนือธรรมชาติ และสามารถเอาชนะธรรมชาติ	• เชื่อในการประสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับธรรมชาติ และต้องเคารพธรรมชาติ
• เชื่อในเรื่องหลักการรวมศูนย์อำนาจ และเชื่อในประชาธิปไตยแบบตัวแทน	• เชื่อในการกระจายอำนาจ และหลักประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม
• เน้นความสำคัญของวัตถุสารที่เหนือจิตวิญญาณ	• เน้นความสำคัญของพลังงานและจิตวิญญาณ
• เน้นความสำคัญของเศรษฐกิจ	• เน้นความสำคัญของคุณค่าความเป็นมนุษย์
• เชื่อว่าความจริงต้องเป็นระบบและมีความแน่นอน	• เชื่อว่าโลกตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงและหลากหลาย
• เรียนรู้บนฐานของตำรา	• เรียนรู้บนฐานของเทคโนโลยีสารสนเทศ

เนื่องจากการศึกษาซึ่งเป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ให้อยู่ในสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วได้อย่างเป็นสุข แนวคิดหรือกระบวนทัศน์ใหม่ของการศึกษาจึงต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่างๆ ภายใต้บริบทที่เป็นอยู่ ซึ่งเป็นหน้าที่ของระบบการศึกษาที่จะต้องเชื่อมโยงการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทใหม่ของโลกให้เหมาะสมและสมดุลในทุกๆ ด้าน ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สาธารณสุข เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการศึกษา ดังนั้น กระบวนการบริหารการศึกษาจึงมีความแตกต่างกันตามแต่ละยุคแต่ละสมัย (อนันต์ พันนึก, 2012) ตารางต่อไปนี้

ตารางที่2 แสดงการเปรียบเทียบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษา

กระบวนทัศน์ดั้งเดิม	**กระบวนทัศน์ร่วมสมัย** (ก่อนโควิด-19)
1. รวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง	1. เน้นการมีพลวัตรเพื่อการเปลี่ยนแปลง
2. เน้นการนำนโยบายของผู้บริหารระดับสูงมาปฏิบัติ	2. เน้นการเป็นผู้พัฒนานโยบายมากขึ้น
3. เน้นการบริหารงานประจำภายในองค์การเป็นหลัก	3. เน้นการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น
4. เน้นการปกปิดและขจัดความขัดแย้ง	4. ถือว่าความขัดแย้ง (conflict) เป็นธรรมชาติและมีความจำเป็น
5. ยึดถือความเป็นเหตุเป็นผล (Rationality) เป็นบรรทัดฐานในการตัดสินใจเป็นหลัก	5. ยึดถือการเจรจาต่อรอง (Bargaining) การออกเสียง (Voting) หรือการโน้มน้าวจิตใจ (Persuasion) และการมีส่วนร่วม (Participation) เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ จุดมุ่งหมาย ตลอดจนแผนงานโครงการที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ

สำหรับกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาในประเทศไทยนั้น ได้รับอิทธิพลจากมุมมองทางประวัติศาสตร์และปรัชญาที่หลากหลาย โดยครอบคลุมหลักการและแนวคิดที่สำคัญหลายประการ รวมถึงการรวมศูนย์ ลำดับชั้น ระบบราชการ ความสม่ำเสมอ วินัยและการควบคุม และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองที่จำกัด

1) การรวมศูนย์ (Centralization) การรวมศูนย์เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจและการดำเนินนโยบายในระดับสูงสุด

2) ลำดับชั้น (Hierarchy) ลำดับชั้นปรากฏชัดเจนภายในสถาบันการศึกษา โดยผู้บริหารจะเน้นการบริหารจัดการโรงเรียน ในขณะที่ครูมุ่งเน้นไปที่การสอนในชั้นเรียน

3) ระบบราชการ (Bureaucracy) ระบบและขั้นตอนของระบบราชการ เช่น การเก็บบันทึก การทดสอบที่ได้มาตรฐาน และกฎและข้อบังคับอย่างเป็นทางการ มีบทบาทสำคัญในการบริหารการศึกษา

4) ความสม่ำเสมอ (Uniformity) หลักสูตรและวิธีการสอนควรมีความสม่ำเสมอเพื่อจัดประสบการณ์การศึกษาที่สอดคล้องกับนักเรียนทุกคน

5) วินัยและการควบคุม (Discipline and Control) ต้องมีระเบียบวินัยและการควบคุมเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในโรงเรียน

6) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองมีจำกัด (Limited Parental Involvement) ควรเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีอำนาจตัดสินใจในการบริหาร

อย่างไรก็ตามสาระสำคัญในบทความนี้ เป็นภาพรวมโดยสรุปของกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาและวิวัฒนาการก่อนการแพร่ระบาดของโควิด-19 เพื่อเป็นรากฐานสำคัญสำหรับการวิเคราะห์กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาในยุคปกติใหม่ในอนาคต

5. โควิด-19 การแพร่ระบาดของโควิด-19 ส่งผลกระทบร้ายแรงต่อเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทยเป็นอย่างมาก มาตรการล็อกดาวน์ได้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนและธุรกิจในวงกว้าง ความรุนแรงของโรคและการแพร่กระจายบีบบังคับให้ทุกคนต้องปรับตัวเพื่อหลีกเลี่ยงการมีปฏิสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้อื่น คนจำนวนไม่น้อยต้องกักตัวทำงานที่บ้าน บ้างต้องดิ้นรนหาวิธีสร้างรายได้ช่องทางอื่น บางคนต้องเปลี่ยนอาชีพ ต้องประหยัดอดออมและใช้จ่ายเท่าที่จำเป็น นอกจากนั้น การดำเนินชีวิตในแต่ละวันยังเปลี่ยนแปลงไปตั้งแต่เช้าจนถึงเข้านอน มีมาตรฐานใหม่ที่กลายเป็นความจำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น การใส่หน้ากากอนามัย การพกเจลแอลกอฮอล์เพื่อทำความสะอาดมือ ตลอดจนการหลีกเลี่ยงการสัมผัสวัตถุสาธารณะ หลายคนจำเป็นต้องหันมาเรียนรู้และพึ่งพาช่องทางออนไลน์ในการใช้ชีวิต สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นประสบการณ์ใหม่ที่ไม่เคยเกิดมาก่อน

ผลกระทบจากวิกฤตในครั้งนี้มีลักษณะสำคัญในสามมิติ ได้แก่ 1) ความครอบคลุม (coverage) เพราะทุกประเทศทั่วโลกล้วนได้รับผลกระทบอย่างหนัก 2) มิติที่หลากหลาย (dimensions) ความเป็นอยู่หลายด้าน ทั้งด้านชีวิต เศรษฐกิจ และสังคม และ 3) ความยืดเยื้อ (prolongment) การระบาดของโรคโควิด-19 ในครั้งนี้กินเวลายาวนานกว่าเหตุการณ์โรคระบาดใหญ่ที่เกิดขึ้นในระยะหลัง (ปัญจพัฒน์ ประสิทธิ์เดชสกุล, 2563)

ส่วนทางด้านการศึกษานั้น การแพร่ระบาดของโควิด-19 ได้ส่งผลกระทบโดยตรงอย่างรุนแรง ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นมากมาย ซึ่งภูมิทัศน์ทางการศึกษา (educational landscape) แสดงให้

เห็นผ่านปรากฏการณ์ (phenomenon) ต่างๆ เช่น การปิดโรงเรียนและสถานศึกษากระทันหัน และความผันผวนคลุมเครือในเปิดปิดโรงเรียนในแต่ละระลอกของการระบาด (pandemic wave) ซึ่งมีความไม่แน่นอน การเปลี่ยนการเรียนรู้ไปสู่ออนไลน์ที่ซับซ้อน วิธีการประเมินทั้งกรณีของผู้เรียน ครู และบุคลากร ความยุ่งยากของมาตรการทางสุขภาพและความปลอดภัยที่เพิ่มขึ้นและถูกเลื่อนลำดับจัดวางไว้ในระดับสูงสุดของการปฏิบัติงานประจำวัน การเร่งนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการผลักดันและแก้ไขปัญหาในเชิงบริหารและปฏิบัติการ ความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยี (digital divide) ที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข ความรอบรู้ทางดิจิทัล (digital literacy) ของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดซึ่งต้องเร่งพัฒนาให้เท่าทันเพื่อการใช้งานในสภาวะการเปลี่ยนแปลงที่ไม่คาดคิดมาก่อน การบรรเทาและเยียวยาต่อผลกระทบ และเร่งการฟื้นตัวให้พลิกกลับคืนมาสู่สภาวะปกติใหม่อีกครั้ง เป็นต้น ปัญหาต่างๆ มากมายหลายหลายมิติเหล่านี้ได้เกิดขึ้นและแผ่กระจายไปทั่วทั้งวงการและระบบการศึกษาของไทย ดังนั้น ในการแก้ไขปัญหาการศึกษาซึ่งตั้งบนสภาพแวดล้อมที่มีความผันผวน ความไม่แน่นอน ความซับซ้อน และความเครือ นั้นจำเป็นจะต้องมีการกำหนดทัศนะแม่บท หรือที่เรียกว่า กระบวนทัศน์ เพื่อเป็นรากฐานของทัศนะอื่นๆ หรือความคิด ตลอดจนแนวทางปฏิบัติของกิจกรรมต่างๆ ในการจัดการศึกษาและการบริหารการศึกษาในสภาวะของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้อย่างเหมาะสม มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

จากการศึกษา ผู้วิจัยพบว่า วิกฤตการแพร่ระบาดได้ส่งผลกระทบต่อการศึกษาไทยอย่างรุนแรงและหนักหน่วง ครอบคลุมทั่วทั้งประเทศ ในหลากหลายมิติ อีกทั้งปัญหามีของความซับซ้อนคลุมเครือ ประกอบกับบริบทสังคมไทยเองก็ได้ถูกผลักดันให้เข้าสู่ยุคปกติใหม่ ทำให้การบริหารจัดการด้านการศึกษาต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สามารถรับมือกับสถานการณ์ดังกล่าวได้ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องสภาวการณ์ดังกล่าว

การศึกษาถึงการแพร่ระบาดของโควิด-19 และผลกระทบที่เกิดขึ้น จะทำให้เกิดความเข้าใจและเป็นการสร้างรากฐานที่จำเป็นในการตรวจสอบกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาในยุคปกติใหม่ โดยใช้กระบวนการบริหาร ที่เริ่มต้นจากการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็งขององค์กร รวมไปถึงการวางแผนและการดำเนินงานตามแผน ตามลำดับ

6. ยุคปกติใหม่ คำว่า “ความปกติใหม่” (New Normal) ได้ถูกใช้อย่างแพร่หลายภายหลังการแพร่ระบาดของโควิด-19 ในช่วงปลายปี 2562-2563 ส่งผลให้มีผู้ป่วยและผู้เสียชีวิตจำนวนมากทั่วโลก สิ่งนี้นำไปสู่ความจำเป็นที่มนุษย์จะต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ชีวิตแบบใหม่เพื่อปกป้องตนเองและปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งรวมถึงความพยายามในการป้องกันการติดเชื้อและฟื้นฟูกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นผลให้เกิดสิ่งประดิษฐ์ เทคโนโลยี แนวคิด วิสัยทัศน์ และวิธีการจัดการใหม่ๆ (สิริพร แสงเทียนฉาย, 2563) รูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างใหม่ที่แตกต่างจากอดีตอันเนื่องจากมีบางสิ่งมากระทบ จนแบบแผนและแนวทางปฏิบัติที่คนในสังคมคุ้นเคยอย่างเป็นปกติและเคยคาดหมายล่วงหน้าได้ต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีใหม่ภายใต้หลักมาตรฐานใหม่ที่ไม่คุ้นเคย รูปแบบความปกติใหม่นี้ ประกอบด้วยวิธีคิด วิธีเรียนรู้ วิธีสื่อสาร วิธีปฏิบัติและการจัดการ การใช้ชีวิตแบบใหม่เกิดขึ้นหลังจากเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงและรุนแรงอย่างใดอย่างหนึ่ง ทำให้มนุษย์ต้องปรับตัวเพื่อรับมือกับสถานการณ์ปัจจุบันมากกว่าจะธำรงรักษาวิถีดั้งเดิมหรือหวนหาถึงอดีต

ผลกระทบของการแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ก่อให้เกิดเป็นความปกติใหม่ในด้านต่างๆ ได้แก่ 1) ด้านวิถีชีวิต เช่น รับข้อมูลข่าวสารผ่านออนไลน์ นำเทคโนโลยีมาใช้มากขึ้น ให้ความสำคัญกับสุขภาพ สิ่งแวดล้อม และชุมชน 2) ด้านธุรกิจ เช่น ความยืดหยุ่นความสำคัญกว่าประสิทธิภาพและกำไรสูงสุด นำเทคโนโลยีมาใช้ ธุรกิจสามารถก้าวข้ามแพล็ตฟอร์มกลางไปสู่ผู้ขายโดยตรง 3) ด้านการทำงาน เช่น โลกของงานจะเปลี่ยนไป อาชีพเกิดขึ้นและหายไปรวดเร็ว ความชำนาญเฉพาะทาง และคุณสมบัติส่วนตัวสาคัญเท่าๆ กัน หารูปแบบและช่องทางการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง 4) ด้านรัฐบาล เช่น การกระตุ้นเศรษฐกิจในระยะสั้นด้วยงบประมาณจำนวนมากจะก่อให้เกิดภาระทางการคลัง การบริหารจัดการ “ความเสี่ยงอุบัติใหม่” มีความสำคัญ การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สามารถยืนได้ด้วยลำแข้งของตนเอง เพื่อลดผลกระทบจากเศรษฐกิจโลกและความเสี่ยงต่างๆ การให้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นต่อการตัดสินใจแก่ประชาชนอย่างทันท่วงที ทั่วถึงและเข้าใจง่าย (เกียรติอนันต์ ล้วนแก้ว, 2563)

การแพร่ระบาดนำไปสู่วิกฤตทางสังคมและเศรษฐกิจ วิกฤตทางสังคมและเศรษฐกิจนำไปสู่สภาวะความปกติใหม่ ซึ่งเป็นรูปแบบที่ไม่เคยปรากฏมีมาก่อน (กุสุมาวดี คำเกลี้ยง, 2563) ได้แก่

1. การกลับมาของระยะห่าง (Distance is Back) การกลับมาของระยะห่างที่มิใช่เพียงระยะห่างทางกายภาพ แต่รวมทั้งระยะห่างทางเศรษฐกิจเช่น มาตรการกีดกันทางการค้า โดยคาดการณ์ว่าคลื่นของการทวนกระแสโลกาภิวัตน์จะกลับมาอีกครั้ง

2. ความสามารถในการฟื้นตัวและประสิทธิภาพ (Resilience and Efficiency) แนวโน้มของสังคมและการดำเนินธุรกิจจะมีความยืดหยุ่นและเน้นประสิทธิภาพมากขึ้น

3. การเพิ่มขึ้นของเศรษฐกิจแบบไร้สัมผัส มี 3 กลุ่ม คือ 1) การค้าอิเล็กทรอนิกส์ เกิดกลุ่มตลาดและลูกค้ารายใหม่ โดยเฉพาะบุคคลที่มีอายุ 36 ปีขึ้นไป และผู้อยู่อาศัยในเมืองเล็ก 2) ระบบการแพทย์ทางไกล การรักษาทางไกลจะได้รับการสนับสนุน ทั้งจากภาครัฐที่จะออกกฎระเบียบเพื่ออำนวยความสะดวกให้เกิดการรักษาทางไกล และ 3) ระบบอัตโนมัติ การดำเนินงานจะถูกทดแทนด้วยระบบอัตโนมัติมากขึ้น เช่น ร้านค้าไร้เงินสด เครื่องให้บริการอัตโนมัติ

4. การแทรกแซงของรัฐบาลในสังคมและระบบเศรษฐกิจมากขึ้น ดังเห็นได้จากในช่วงการระบาด รัฐบาลทั่วโลกได้ออกมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจมีมูลค่ารวมกันสูงถึง 10.6 ล้านล้านดอลลาร์ โดยมุ่งเน้นหลักๆ 3 ด้าน ได้แก่ 1) การสนับสนุนความต้องการขั้นพื้นฐานของพลเมือง 2) การช่วยเหลือให้มีงานทำ และ 3) การช่วยเหลือธุรกิจให้อยู่รอดได้

5. มีการดำเนินงานเพื่อผูกโยงความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐและภาคธุรกิจ ภาคธุรกิจและภาคประชาชน นำมาสู่การกำหนดเป็นกฎระเบียบหลักเกณฑ์สำหรับการจัดจ้างและความปลอดภัยของแรงงาน

6. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอุตสาหกรรม พฤติกรรมผู้บริโภค ตำแหน่งทางการตลาด และความน่าดึงดูดใจของภาคส่วน ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตรูปแบบเดิม อุตสาหกรรมใดจะได้รับผลกระทบจากวิกฤตโควิด-19 มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับโครงสร้าง Supply Chain ว่าพึ่งพาวัตถุดิบจากต่างประเทศมากเท่าใด 2) พฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้บริโภคจะคำนึงถึงระยะห่างทางกายภาพ สุขอนามัย และสิทธิส่วนบุคคลมากขึ้น 3) ปรับเปลี่ยนจุดยืนทางการตลาดและ

ปรับตัว ภาคธุรกิจจำเป็นในการปรับเปลี่ยนจุดยืนทาง การตลาดและปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกเพื่อลดผลกระทบต่อระบบการเงินและความเสี่ยงทางธุรกิจ

7. ในวิกฤตนั้นมีโอกาส ได้แก่ 1) การใช้เทคโนโลยีเชื่อมต่อการสื่อสาร ความจำเป็นของมนุษย์ในการสื่อสารนำไปสู่การเรียนรู้วิธีเชื่อมต่อระหว่างกันผ่านเทคโนโลยี อาทิ Zoom, Skype, FaceTime 2) การใช้นวัตกรรมเพื่อการวิจัยและพัฒนา การใช้นวัตกรรมด้านเทคโนโลยีชีวภาพ การพัฒนาวัคซีน โดยการปรับปรุงและยืดหยุ่นกฎระเบียบที่ควบคุมการพัฒนาและวิจัยยา และ ความเป็นไปได้ของความปกติใหม่ ผลลัพธ์เชิงบวกอาจนำไปสู่ความก้าวหน้าทางนวัตกรรมและผลผลิตการฟื้นตัวของภาคอุตสาหกรรม การดำเนินงานของภาครัฐที่เข้มแข็งขึ้น

บทสรุป

ผู้วิจัยขอสรุปข้อค้นพบจากการศึกษาตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ดังนี้

1) แนวคิดเรื่องกระบวนทัศน์ของ Kuhn และการนำไปประยุกต์ใช้กับสาขาการบริหารการศึกษา ช่วยให้เข้าใจได้ถึงวิวัฒนาการของกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาในการตอบสนองต่อ “ความปกติใหม่" (New Normal) ได้เป็นอย่างดี

2) ผู้วิจัยได้ตรวจสอบตามทฤษฎีกระบวนการเคลื่อนไหวของทั้งหมด (Holomovement) ทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกถึงความสามารถในการปรับตัวและความเชื่อมโยงระหว่างกระบวนทัศน์กับบริบทของการบริหารการศึกษา นอกจากนี้ยังมีทฤษฎีไร้ระเบียบ (Chaos Theory) ที่ทำให้ความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาที่มีความปั่นป่วนและความไม่แน่นอน

3) พบว่าสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 เป็นตัวดึงวิถีในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาเพื่อเปลี่ยนผ่านสู่ยุคปกติใหม่ อีกทั้งเป็นตัวเร่งให้กระแสการเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่ต่างๆ (Megatrends) ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยที่ไวรัสโควิด-19 ทำให้เกิด “ดิจิทัล ดิสรัปชัน” (Digital Disruption) ครั้งใหญ่ ที่เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาเติมเต็มแนวทางการใช้ชีวิตแบบเว้นระยะห่างทางสังคม

4) ภาวะผู้นำแบบปกติใหม่ จะต้องเน้นถึงการปรับตัวและความยืดหยุ่นเมื่อเผชิญกับความท้าทายในยุคปกติใหม่

5) ควรมีการนำกรอบการทำงานวูก้า (VUCA framework) เป็นเครื่องมือมาใช้ในการบริหารการศึกษา

6) ควรให้ความสำคัญในเรื่องความแตกต่างระหว่างคุณลักษณะ Resilience และ Flexibility เพื่อการเปลี่ยนแปลงไปของการศึกษาในยุคปกติใหม่

7) การบริหารจัดการด้านการศึกษาต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สามารถรับมือกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะบางประการที่เกี่ยวกับการบริหารการศึกษา ดังนี้

1) การปรับตัวและการพลิกฟื้น (Adaptation and Resilience) สถาบันการศึกษาต้องปรับตัวให้เข้ากับภูมิทัศน์การศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไปซึ่งเกิดจากความปกติใหม่ ความสามารถในการพลิกฟื้นกลับคืนสู่สภาวะปกติ (Resilience) และกระตือรือร้นถือเป็นสิ่งจำเป็นที่มีความสำคัญต่อความต่อเนื่องและคุณภาพของการศึกษา

2) การบูรณาการเทคโนโลยี (Technological Integration) ในสภาวะความปกติใหม่ มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการบูรณาการเทคโนโลยีเข้ามาใช้เพื่อการศึกษาและงานในด้านการบริหารการศึกษา

3) รูปแบบการเรียนรู้ทียืดหยุ่น (Flexibility Learning Model) การแพร่ระบาดของโควิด-19 ได้เน้นย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของแนวทางการเรียนรู้ที่ปรับเปลี่ยนได้ เช่น การเรียนรู้แบบไฮบริดและแบบผสมผสาน (blended learning) รูปแบบการเรียนรู้เหล่านี้จะยังคงมีความสำคัญอย่างมากในด้านการศึกษาต่อไป

4) สุขภาพและความปลอดภัย (Health and Safety) สุขภาวะและความปลอดภัยของผู้เรียน ครู และบุคลากรเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในยุคปกติใหม่ที่ให้ความสำคัญกับมาตรการด้านสาธารณะสุขในสถานศึกษา

5) การเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความท้าทายที่เกิดจากความปกติใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารการศึกษาจะต้องมีความพร้อมในการนำแนวทางและกลยุทธ์ใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไป

เอกสารอ้างอิง

กุสุมาวดี คำเกลี้ยง. (2563). *New Normal ความปกติใหม่บนโลกใบเดิม* (เอกสารประกอบการบรรยาย จัดโดย กรมสุขภาพจิต ณ ห้องสมุดศูนย์วิทยบริการศาลยุติธรรมเฉลิมพระเกียรติ อาคารศาลอาญา, 29 พฤษภาคม 2563).

เกียรติอนันต์ ล้วนแก้ว. (2563). *โลกของงานหลังโควิดบนฐานวิถีชีวิตใหม่*. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2566 จาก https://www.eef.or.th/wp-content/uploads/2020/06/.

ชลลดา ทองทวี. (2550). ตัวดึง-เร่งวิถี ในกระบวนการเปลี่ยนย้ายกระบวนทัศน์ : กระบวนการเรียนรู้สู่สังคมแห่งสุขภาวะ, *วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 29 (ฉบับพิเศษ ภาษาและวัฒนธรรม) : 135-155.

ประเวศ วะสี. (2537). *กระบวนทรรศน์ใหม่ในการพัฒนา : แนวทางใหม่แห่งความร่วมมือในการพัฒนา (New Development Paradigm)*. กรุงเทพมหานคร.

ปัญจพัฒน์ ประสิทธิ์เดชสกุล. (2563). *พลิกโฉมธุรกิจหลังวิกฤตโควิด-19*, *Research Intelligence*, กรกฎาคม: 2.

ไพพรรณ เกียรติโชติชัย. (2545). *กระบวนทัศน์ใหม่แห่งการศึกษาในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพมหานคร: การศึกษา.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2555). *พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ราชบัณฑิตยสถาน 2555*. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน.

สิริพร แสงเทียนฉาย, ผู้จัดพิมพ์. (2563). New Normal ชีวิตวิถีใหม่ในภาวะ COVID-19. *วงการยา*, 20 (262) : 9-12.

สุรศักดิ์ ปาเฮ. (2560) *ครูกับการศึกษายุคโลกาภิวัตน์*. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2564 จาก https://sites.google.com/site/nilobonnoeyps/h

อนันต์ พันนึก. (2012) *ประเด็นทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา*. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2566 จาก http://www.gotoknow.org/posts/232655

Capra Fritjof. (1986). *The Concept of Paradigm and Paradigm Shift*, (Re-Vision 9).

Christopher DC. Francisco and Alvin V. Nuqui. (2020). Emergence of a Situational Leadership during COVID-19 Pandemic called New Normal Leadership, *International Journal of Academic Multidisciplinary Research*, 4(10): 18.

David Bohm. (1965). "Space, Time, and the Quantum Theory Understood in Terms of Discrete Structural Process". *the Proceedings of the International Conference on Elementary Particles Kyoto*: 252-287.

Elizabeth Thoman and Tessa Jolls. (2003). Literacy for the 21st Century an Overview & Orientation Guide to Media Literacy Education. Retrieved on July 1 , 2023from https://www.medialit.org/sites/default/files/01_MLKorientation.pdf

Jonathan Anderson. (2010). *ICT Transforming Education: A Regional Guide*. Thailand: UNESCO Bangkok.

Peter Oliva and William Gordon. (2017). *20th vs 21st Century Classroom - 21st Century Schools*. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2566 https://www.21st centuryschools.com/ 20th-vs-21st-century-classroom.html

Ricardo L. Fernandes Bella and Douglas V. Barboza. (2021). Resilience Meets Sustainable and Spiritual Background into an Initial Review for the New Normal After the COVID-19 Pandemic, *Frontiers in Sustainability*, 2: 3.

Ronald L. Iman. (1995). New Paradigms for the Statistics Profession, *Journal of the American Statistical Association,* 90(429): 1.

Sathiabalan Murugan et. al. (2020). Volatility, Uncertainty, Complexity and Ambiguity (VUCA) in Context of the COVID-19 Pandemic: Challenges and Way Forward, *International Journal of Health Systems and Implementation Research*, 4(2): 11.

Thomas S. Kuhn. (1962). *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: University of Chicago.

การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูในทรรศนะของพุทธปรัชญา
The Punishment for Rehabilitation in the perspective of Buddhist philosophy

พระมหาวิเชียร สุธีโร
Phramaha Wichian Sudhiro
บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author, E-mail: wichian.sing@mcu.ac.th

Received December 13, 2022; **Revised** October 27, 2023; **Accepted:** June 30, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทฤษฎีว่าด้วยวัตถุประสงค์ของการลงโทษในทรรศนะของพุทธปรัชญา โดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า พุทธปรัชญาสนับสนุนทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูมากกว่าทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน เหตุผลสนับสนุนก็คือ (1) ทั้งผู้กระทำความผิดและผู้ที่ตกเป็นเหยื่อต่างก็มีธรรมชาติของพุทธะเหมือนกันที่สามารถพัฒนาตนเป็นคนดีได้ (2) มนุษย์มักจะถูกครอบงำด้วยความโลภ ความโกรธ และความหลง แต่มนุษย์ก็สามารถลดละกิเลสและพัฒนาตนเองให้เป็นคนดีได้ (3) การใช้ความรุนแรงโดยรัฐไม่สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหา แต่การใช้ความรุนแรงเพื่อแก้ปัญหาจะนำไปสู่การสร้างปัญหาเพิ่มมากขึ้น ดังที่กล่าวไว้ในจักกวัตติสูตร (4) การลงโทษในพระวินัยของสงฆ์ไม่มีการลงโทษทางร่างกาย แต่เน้นการลงโทษเพื่อปรับปรุงแก้ไขและให้การศึกษาแก่ผู้กระทำความผิด และ (5) พุทธปรัชญามีแนวความคิดการแก้ไขฟื้นฟูฆาตกรต่อเนื่อง ดังที่ปรากฏในอังคุลิมาลสูตร ซึ่งข้อเสนอของพุทธปรัชญาดังกล่าวนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อปรับปรุงระบบการลงโทษและระบบยุติธรรมของประเทศไทยที่ควรให้ความสำคัญกับความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มากกว่าความยุติธรรมเชิงแก้แค้นทดแทนมากขึ้น

คำสำคัญ: การลงโทษ; การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู; พุทธปรัชญา

Abstract

This article aims to study the theory of the purpose of punishment in the perspective of Buddhist philosophy with the study method from related documents and research. The study results found that Buddhist philosophy supports the theory of punishment for rehabilitation rather than the theory of punishment for retribution. The supporting reasons are (1) Both perpetrators and victims share the exact Buddha nature that can develop themselves to be good people. (2) Greed, anger, and delusion often dominate humans. But humans can reduce their desires and set

themselves to be good people. (3) The use of violence by the state cannot lead to solving the problem. However, using violence to solve problems will only create more problems, as mentioned in the Chakkawatti Sutta. (4) Punishment in the Sangha's Vinaya does not have physical punishment. But the Sangha's Vinaya emphasizes punishment to improve and provide education to offenders. And (5) Buddhist philosophy has the concept of rehabilitating serial killers, as shown in Angulimala Sutta. This suggestion of Buddhist philosophy can be applied to improve Thailand's punishment and justice system, which should give importance to restorative justice rather than retributive justice.

Keywords: Punishment; Punishment for Rehabilitation; Buddhist Philosophy

บทนำ

การลงโทษ (Punishment) เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการยุติธรรมที่มีผลบังคับปฏิบัติต่อผู้ที่ได้รับการพิจารณาแล้วว่ากระทำความผิดจริงตามคำพิพากษาของศาล การลงโทษเกี่ยวข้องกับแนวคิดความยุติธรรมเพราะการลงโทษเป็นผลที่บุคคลสมควรได้รับจากการกระทำความผิด วิธีการลงโทษแต่ละสังคมมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ หลักศาสนา และกฎหมายของแต่ละสังคม โดยทั่วไปการลงโทษตามกฎหมายมี 3 ประเภท คือ 1. โทษทางอาญา 2. โทษทางแพ่ง และ 3. โทษทางปกครอง ซึ่งมีความแตกต่างกันคือ 1) โทษทางอาญาเกิดจากมีการกระทำความผิดต่อส่วนรวมซึ่งส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมและประชาชน รัฐจึงกำหนดโทษไว้สำหรับลงโทษผู้กระทำความผิดประเภทนี้ โดยโทษทางอาญามี 5 อย่าง คือ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน 2) โทษทางแพ่งเกิดจากมีการกระทำความผิดทางแพ่ง คือมีการทำให้บุคคลอื่นเกิดความเสียหายทางใดทางหนึ่ง เช่น เสียหายทางร่างกาย ชื่อเสียง ทรัพย์สิน หรือสิทธิของบุคคลนั้น ผู้กระทำความผิดจึงต้องชดใช้ค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนเป็นตัวเงิน และ 3) โทษทางปกครองคือการลงโทษผู้กระทำความผิดที่ฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมาย หรือไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องกระทำ แต่ยังไม่ร้ายแรงถึงระดับความผิดทางอาญาที่ส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม (คณะวิชาการ, 2566) การลงโทษเป็นสิ่งที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ จึงเป็นเรื่องที่นักปรัชญาและนักอาชญาวิทยาให้ความสนใจที่จะศึกษาหาความรู้ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ ประเด็นปัญหาที่นักปรัชญาและนักอาชญาวิทยาให้ความสนใจก็คือ ทำไมเราจึงลงโทษผู้กระทำความผิด หรือเราลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อวัตถุประสงค์อะไร สำหรับประเด็นปัญหานี้นักปรัชญาและนักอาชญาวิทยามีแนวความคิดทฤษฎีที่แตกต่างกัน โดยสามารถประมวลสรุปได้เป็น 4 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีที่หนึ่งเห็นว่าเราควรลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อแก้แค้นทดแทน (Retribution) ทฤษฎีที่สองเห็นว่าเราควรลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อข่มขวัญยับยั้ง (Deterrence) ทฤษฎีที่สามเห็นว่าเราควรลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อตัดโอกาสการกระทำความผิด (Incapacitation) และทฤษฎีที่สี่เห็นว่าเราควรลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation) (Matthew C. Altman, 2021)

เมื่อมองในทัศนะของพุทธปรัชญา พุทธปรัชญาเป็นระบบความคิดที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาและการแก้ไขปัญหาเรื่องความทุกข์และความดับทุกข์ ทั้งความทุกข์และความดับทุกข์ระดับ

ปัจเจกบุคคลและระดับสังคม ทุกข์ทั้งสองระดับนี้มีความเกี่ยวข้องเป็นเหตุปัจจัยแก่กันและกัน ดังจะเห็นได้จากพุทธพจน์ในจักกวัตติสูตรที่แสดงให้เห็นว่า ปัญหาความยากจนขัดสนหรือปัญหาทางเศรษฐกิจเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ปัจเจกบุคคลทำการลักขโมยทรัพย์สินของผู้อื่น ก่ออาชญากรรมและกระทำผิดศีลธรรมอื่นๆ เพื่อความอยู่รอดของชีวิตตน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการที่ผู้ปกครองรัฐละเลยไม่ทำหน้าที่ของตนในการแบ่งปันปัจจัยขั้นพื้นฐานหรือทรัพยากรที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตแก่พลเมืองในสังคมอย่างเป็นธรรมและเพียงพอต่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 91-104 หน้าที่ 67-75, หาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เมื่อมีเหตุการณ์การลักขโมยและการก่ออาชญากรรมเกิดขึ้นในสังคม ย่อมเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องมีเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการจับกุมและพิจารณาตัดสินลงโทษผู้กระทำความผิด ในการลงโทษผู้กระทำความผิดนั้นได้มีข้อถกเถียงในวงการนิติปรัชญาว่าเราควรลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อวัตถุประสงค์อะไร หรือ อะไรคือเป้าหมายของการลงโทษ ซึ่งนักปรัชญาและนักอาชญาวิทยาได้ให้คำตอบแตกต่างกันเป็น 4 ทฤษฎีดังกล่าวข้างต้น คำถามก็คือว่าเมื่อพิจารณาในมุมมองของพุทธปรัชญา พุทธปรัชญาเห็นด้วยหรือสนับสนุนทฤษฎีการลงโทษแบบใดใน 4 ทฤษฎีดังกล่าว หรือทฤษฎีการลงโทษที่ควรจะเป็นในทัศนะของพุทธปรัชญาเป็นอย่างไร เดวิด อาร์ ลอย (David R. Loy) นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา แห่งมหาวิทยาลัยบุงเกียว (Bunkyo University) ประเทศญี่ปุ่น ผู้เขียนบทความเรื่อง “How to Reform a Serial Killer: The Buddhist Approach to Restorative Justice” เสนอว่า พุทธปรัชญาสนับสนุนการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู ไม่สนับสนุนการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน (David R. Loy, 2000) ผู้เขียนเห็นด้วยกับข้อเสนอของเดวิด อาร์ ลอย ดังนั้น ในบทความนี้ ผู้เขียนจะอภิปรายให้เห็นว่า พุทธปรัชญาสนับสนุนการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู โดยจะพยายามหาเหตุผลและหลักฐานที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามาสนับสนุนข้อสรุปดังกล่าวต่อไป

ทฤษฎีว่าด้วยวัตถุประสงค์ของการลงโทษ

ก่อนที่จะกล่าวถึงทฤษฎีการลงโทษในทัศนะของพุทธปรัชญา จะได้กล่าวถึงข้อถกเถียงเกี่ยวกับทฤษฎีว่าด้วยวัตถุประสงค์ของการลงโทษในวงการปรัชญาเสียก่อน ทั้งนี้ เพื่อเป็นพื้นฐานในการอภิปรายทฤษฎีการลงโทษในทัศนะของพุทธปรัชญาต่อไป ในวงการปรัชญามีทฤษฎีว่าด้วยวัตถุประสงค์ของการลงโทษ 4 ทฤษฎี โดยแต่ละทฤษฎีมีจุดอ่อนและจุดแข็งแตกต่างกัน ดังนี้

(1) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน (Retribution)

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนเป็นผลสืบเนื่องมาจากระบบการเมืองการปกครอง ศาสนา และระบบสังคมในสมัยโบราณที่ผู้มีอำนาจปกครองจะใช้วิธีการลงโทษเพื่อตอบแทนผู้กระทำความผิดให้ได้รับโทษในลักษณะตาต่อตาฟันต่อฟัน (An eye for an eye, a tooth for a tooth) โดยการใช้วิธีการที่รุนแรง ทั้งการประหารชีวิตและการลงทัณฑ์ทรมานด้วยรูปแบบต่างๆ เพื่อให้สาสมกับความผิดที่ผู้นั้นได้กระทำลงไป และเพื่อให้ผู้กระทำความผิดสารภาพและรู้สึกสำนึกถึงความผิดในการกระทำของตน ทฤษฎีนี้ถือว่าผู้กระทำความผิดมีเจตจำนงเสรี (Free Will) มีความสามารถในการใช้เหตุผล ในการที่จะคิดตัดสินใจ และกระทำความผิดด้วยตนเอง เมื่อตัดสินใจทำสิ่งใดลงไปจึงต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนอย่างเต็มที่ และเมื่อกระทำความผิดจึงต้องรับผิดชอบต่อความผิดและสมควรได้รับการลงโทษ (Leo Zaibert, 2006)

วัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน มี 2 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อความยุติธรรม และ 2) เพื่อการทดแทนความผิดตามกฎหมาย ส่วนหลักการลงโทษตามแนวคิดการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน มี 3 ประการ คือ 1) ผู้ที่กระทำความผิดเท่านั้นที่จะถูกลงโทษ 1) ผู้กระทำความผิดทุกคนต้องถูกลงโทษโดยไม่มีข้อยกเว้น และ 3) จำนวนโทษต้องพอเหมาะกับความผิด (Thom Brooks, 2014) การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนความผิดถือได้ว่าเป็นการลงโทษทางอาญาที่มีมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยโบราณ โดยได้รับอิทธิพลจากอำนาจทางด้านการเมืองการปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม และระบบสังคม ประกอบกับความรู้สึกภายในหรือความต้องการในทางจิตวิทยาของปัจเจกบุคคล ที่ต้องการให้ผู้กระทำความผิดได้รับการตอบแทนด้วยการลงโทษที่สาสมกับความผิดที่ตนได้กระทำไป (สิทธิกร ศักดิ์แสง, 2559) นอกจากนี้ การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนยังเป็นการทำให้ผู้กระทำความผิดสารภาพและรู้สึกสำนึกในความผิดที่ได้ก่อ ทั้งนี้ การลงโทษที่ถูกต้องจะต้องประกอบไปด้วยเงื่อนไข 3 ประการ ได้แก่ 1) ต้องเป็นการลงโทษเพื่อมุ่งแก้ไขความเสียหายที่ผู้กระทำความผิดได้ก่อไว้หรือทดแทนความรู้สึกของผู้เสียหายที่สูญไป เพื่อให้ผู้เสียหายรู้สึกว่าเป็นการยุติธรรม การจะละเลยความรู้สึกของผู้เสียหายที่ต้องการการแก้แค้นนั้นอาจยังผลให้ผู้เสียหายตลอดจนผู้เกี่ยวข้องทั้งญาติมิตร และผู้ใกล้ชิดเสื่อมศรัทธาต่อรัฐ เงื่อนไขประการแรกนี้จึงเป็นไปเพื่อความรู้สึกชอบธรรม 2) ต้องกระทำด้วยความเป็นธรรม (Fairness) กฎหมายจะมีผลคุ้มครองเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมได้ ทุกคนจะต้องเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย บุคคลที่ละเมิดต่อกฎหมายจะต้องถูกดำเนินคดี การลงโทษจึงควรต้องมีความรุนแรงเท่ากับสิ่งที่ผู้กระทำความผิดได้ทำไป ผู้กระทำความผิดจะยังคงต้องได้รับการลงโทษจากรัฐแม้ว่าผู้เสียหายจะอภัยให้ก็ตาม และ 3) การลงโทษจะต้องได้สัดส่วนกับความร้ายแรงของความผิด ผู้กระทำความผิดจะต้องได้รับโทษเท่ากับความเสียหายที่ตนได้กระทำ (Thom Brooks, 2021)

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนดังกล่าวข้างต้นมีจุดบกพร่องให้วิพากษ์วิจารณ์ได้ จุดสำคัญที่มักมีผู้หยิบยกมาวิจารณ์เห็นจะได้แก่เรื่องต่อไปนี้ คือ 1. การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนไม่ได้คำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่สังคมในอนาคต คือไม่ได้พิจารณาว่าการลงโทษนั้นจะมีผลในการป้องกันยับยั้งไม่ให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นอีกหรือไม่ การลงโทษเพื่อทดแทนมิได้ทำให้เกิดผลอะไรกลับคืนมา 2. การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนไม่ได้คำนึงถึงความจำเป็นของสังคม แต่คำนึงถึงความเหมาะสมของโทษกับความผิดที่กระทำ ดังนั้นเมื่อได้ลงโทษผู้กระทำความผิดตามอัตราโทษแล้วก็ต้องปล่อยตัวออกมาโดยที่ยังอาจเป็นอันตรายต่อสังคมอยู่ หรือเช่นกรณีการตัดมือผู้กระทำความผิดฐานลักทรัพย์ สังคมจะไม่ได้ประโยชน์อะไรจากการลงโทษดังกล่าวนอกจากคนพิการที่สังคมจะต้องเป็นภาระเลี้ยงดูต่อไป และ 3. เป็นการยากที่จะวัดขนาดความรุนแรงของโทษกับความผิดว่ามีความเท่าเทียมกันจริงหรือไม่ เพราะในสภาพความเป็นจริงสังคมยังไม่สามารถมีมาตรการหรือหลักเกณฑ์ใดๆ ที่จะลงโทษให้ได้สัดส่วนกับความผิดอย่างแท้จริงได้ ตัวอย่างเช่นการลักทรัพย์ รัฐจะลงโทษอย่างไรจึงจะสาสม หากจะใช้โทษจำคุกจะต้องจำคุกกี่ปีจึงจะทดแทนกันได้ซึ่งเป็นเรื่องของความรู้สึกทั้งสิ้น จึงยังไม่มีมาตรฐานใดๆ ที่จะวัดได้ว่าทดแทนกันได้ ปัญหาจึงเกิดว่าผู้กระทำความผิดถูกลงโทษอย่างยุติธรรมหรือผู้เสียหายได้รับการตอบแทนที่ยุติธรรมหรือไม่อย่างไร จากเหตุผลดังกล่าวนี้ประกอบกับสังคมมีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นและมีการเชิดชูสิทธิมนุษยชนมากขึ้น ทำให้วัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนลดความสำคัญลงไปในปัจจุบัน จะอย่างไรก็ตาม ก็ยังคงมีอยู่

เนื่องจากยังสอดคล้องกับความรู้สึกของผู้เสียหายและประชาชนทั่วไปในการที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับการลงโทษเพื่อทดแทนให้สาสมกัน ตัวอย่างเช่น การวางระเบิดและฆ่าหมู่รวม 93 ศพ ในประเทศนอร์เวย์ มีประชาชนเรียกร้องให้มีการลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างรุนแรงและนำโทษประหารชีวิตกลับมาใช้

(2) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขวัญยับยั้ง (Deterrence)

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขวัญยับยั้ง ถือว่า การลงโทษสามารถข่มขวัญและยับยั้งตัวผู้กระทำความผิดที่ได้รับโทษและบุคคลอื่นที่เห็นตัวอย่าง ทำให้เกิดความเกรงกลัวโทษ จนไม่กล้ากระทำความผิดขึ้นอีก การลงโทษเพื่อข่มขวัญยับยั้งมีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการ คือ 1) เพื่อยับยั้งตัวผู้กระทำความผิดที่ถูกลงโทษไม่ให้กระทำความผิดซ้ำอีก เพราะเกิดความเกรงกลัวในโทษที่ได้รับ อันเป็นเหตุให้ตัดโอกาสที่จะกระทำความผิดซ้ำอีก (Incapacitation) เรียกว่า การข่มขวัญยับยั้งเฉพาะราย (Specific Deterrence) และ 2) เพื่อยับยั้งบุคคลอื่นมิให้กระทำความผิด เนื่องจากได้เห็นผลร้ายของการกระทำความผิดและการได้รับโทษ จนไม่อยากกระทำความผิดเพราะเกรงกลัวในโทษ เรียกว่า การข่มขวัญยับยั้งโดยทั่วไป (General Deterrence) การลงโทษเพื่อข่มขวัญยับยั้งนี้อาจกล่าวได้ในอีกความหมายหนึ่งคือ เป็นการป้องกันมิให้เกิดการกระทำความผิดขึ้นอีกนั่นเอง ซีซาร์ เบ็คคาเรีย (Caesar Beccaria) อธิบายว่า การลงโทษที่สามารถข่มขวัญยับยั้งผู้กระทำความผิดได้นั้นควรจะต้องมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ (1) การลงโทษต้องทำด้วยความรวดเร็ว (2) ความแน่นอนในการลงโทษ และ (3) ความเคร่งครัดหรือความรุนแรงในการลงโทษ (David M. Kennedy, 2009) โดยความเชื่อที่ว่าการลงโทษด้วยการข่มขวัญยับยั้งจะสามารถป้องกันสังคมได้มีเหตุผลสนับสนุน 3 ประการ คือ 1) ความกลัวโทษ 2) พลังกดดันของสังคม และ 3) การสร้างนิสัย (Thom Brooks, 2021)

วัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อข่มขวัญยับยั้งนี้ เป็นผลมาจากแนวความคิดของสำนักอาชญาวิทยาดั้งเดิม (Classical School) ที่เชื่อว่าการกระทำความผิดเกิดขึ้นจากคนไม่เกรงกลัวกฎหมายหรือการบังคับใช้กฎหมายอ่อนแอ ทั้งนี้เพราะมนุษย์มีเหตุผล และมีเจตจำนงอิสระ (Free Will) ที่จะเลือกหรือไม่เลือกทำสิ่งใดก็ได้ โดยเลือกทำในสิ่งที่จะทำให้ตนเองได้รับประโยชน์และพอใจ แต่ไม่เลือกทำสิ่งที่ทำให้เกิดความทุกข์และความเจ็บปวด มนุษย์จึงต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง การกระทำความผิดจึงเกิดจากการเลือกกระทำของเขาเองเนื่องจากเห็นว่าได้ประโยชน์มากกว่าจึงกล้าเสี่ยงทำผิด การลงโทษจึงควรมีขึ้นเพื่อป้องกันการกระทำความผิด โดยการทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกว่าผลการกระทำก่อให้เกิดความเจ็บปวดและไม่ก่อให้เกิดผลดีเลย เมื่อมนุษย์ได้รับความเจ็บปวดจากการกระทำความผิดมากกกว่าได้รับความพอใจแล้วเขาก็จะหลีกเลี่ยงที่จะกระทำความผิด จะอย่างไรก็ตาม การที่จะทำให้การลงโทษมีผลในการข่มขวัญและยับยั้ง จะต้องทำให้การลงโทษมีความแน่นอน รวดเร็ว เสมอภาค และโทษที่เหมาะสม นั่นคือ รัฐต้องออกกฎหมายกำหนดความผิดและบัญญัติโทษสำหรับความผิดนั้นให้ชัด เปิดเผยต่อสาธารณะ เพื่อป้องกันการกระทำความผิดที่จะเกิดขึ้นอีกในอนาคตและเพื่อควบคุมพฤติกรรม เมื่อมีการกระทำความผิดหรือการฝ่าฝืน ผู้กระทำจะต้องได้รับโทษตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ โดยต้องกระทำอย่างรวดเร็ว เสมอภาค มีมนุษยธรรม และรุนแรงตามความเหมาะสมของโทษที่กำหนด การลงโทษดังกล่าวจะมีประโยชน์ต่อ

สังคม ช่วยลดอาชญากรรมและส่งเสริมให้ผู้คนเคารพปฏิบัติตามกฎหมาย (David M. Kennedy, 2009)

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขวัญยับยั้งดังกล่าวข้างต้นมีจุดบกพร่องให้วิพากษ์วิจารณ์ได้เช่นเดียวกับทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน จุดสำคัญที่มักมีผู้หยิบยกมาวิจารณ์ก็คือ แม้ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขวัญยับยั้งจะมุ่งในการป้องกันอาชญากรรม แต่ก็ปรากฏว่าในประเทศที่มีการลงโทษอย่างเฉียบขาดและรุนแรงก็ยังมีอาชญากรรมเกิดขึ้นอยู่ทั่วไป ทำให้เกิดข้อสงสัยว่าการลงโทษจะมีผลในการข่มขวัญยับยั้งการกระทำความผิดได้จริงหรือไม่และแค่ไหนเพียงไร นอกจากนี้ การลงโทษเพื่อมุ่งข่มขวัญยับยั้งนั้นยังไม่สามารถทำให้ผู้กระทำความผิดเกิดความสามารถที่จะยับยั้งได้ เพียงแต่ทำให้เกิดความเกรงกลัว อาจไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิดการยับยั้งได้ เช่น กรณีผู้กระทำความผิดเพราะมีบุคลิกภาพบกพร่องหรือขาดความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพอันจะนำไปสู่การกระทำความผิด ดังนั้น ไม่ว่าจะลงโทษรุนแรงอย่างไรก็เพียงพอทำให้เกิดความเกรงกลัวแต่ไม่เกิดความสามารถที่จะยับยั้ง คือไม่ได้ทำให้เหตุผลักดันไปสู่การกระทำความผิดหมดไป นอกจากนี้ ข้อบกพร่องของวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อข่มขวัญยับยั้งอีกประการหนึ่งก็คือ การใช้โทษเป็นเครื่องมือในการยับยั้งนั้นเป็นการยับยั้งที่เกิดจากความเกรงกลัว ไม่ได้เกิดจากจิตใจที่ดีงามหรือการยับยั้งจากภายใน อันเนื่องจากการเป็นผู้มีวินัยหรือมีจิตใจที่ไม่คิดจะทำผิดแม้มีโอกาส ซึ่งเป็นเรื่องของการขัดเกลาทางสังคมและเป็นปัจจัยที่สำคัญในการที่จะป้องกันอาชญากรรม

(3) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิด (Incapacitation)

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิดมีหลักการว่าอาชญากรรมย่อมไม่เกิดขึ้นถ้าไม่มีอาชญากรหรืออาชญากรไม่มีโอกาสที่จะกระทำความผิด การลงโทษเพื่อเป็นการตัดโอกาสกระทำความผิดมีวัตถุประสงค์ที่คล้ายกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อข่มขวัญยับยั้ง คือ เพื่อเป็นการป้องกันอาชญากรรม แต่แตกต่างกันตรงที่หลักการของการลงโทษเพื่อการข่มขวัญยับยั้งมุ่งให้เกิดความเกรงกลัวไม่กระทำความผิดขึ้นอีก ส่วนการลงโทษเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิดมุ่งป้องกันการกระทำความผิดซ้ำโดยการทำให้เขาหมดโอกาสที่จะกระทำความผิดขึ้นได้ ซึ่งวิธีการที่จะขจัดผู้กระทำความผิดอาจทำได้โดยการเนรเทศเพื่อป้องกันสังคมจากอาชญากรโดยการกันอาชญากรไปอยู่ที่อื่นเพื่อให้สังคมปลอดภัย (William Spelman, 1994) ตัวอย่างเช่น ประเทศอังกฤษเคยส่งนักโทษไปไว้ที่ออสเตรเลีย หรือโดยการทำลายอวัยวะเพื่อตัดโอกาสผู้กระทำความผิดในการประกอบอาชญากรรม เช่น ตัดมือพวกลักขโมย ทำให้หมดโอกาสลักขโมย หรือการประหารชีวิต

การลงโทษเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิด มีวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัย แยกผู้กระทำความผิดออกจากสังคมเพื่อตัดโอกาสไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดอีก วิธีการลงโทษที่สนองต่อวัตถุประสงค์นี้ และใช้กันแพร่หลายในปัจจุบันก็คือ การจำคุกโดยการกันผู้กระทำความผิดออกไปจากสังคมให้สังคมปลอดภัย (William Spelman, 1994)

จะอย่างไรก็ตาม ทฤษฎีการลงโทษเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิดก็มีจุดบกพร่องให้วิพากษ์วิจารณ์ได้ กล่าวคือ การจำคุกเป็นวิธีที่แยกผู้กระทำความผิดออกจากสังคมเป็นการชั่วคราว เพราะการลงโทษจำคุกเพื่อสนองต่อวัตถุประสงค์นี้ไม่ได้เป็นวิธีที่ดีที่สุด เพราะผู้กระทำความผิดยังคงต้องกลับมาอยู่ในสังคมในท้ายที่สุด แม้จะเป็นโทษจำคุกตลอดชีวิต ซึ่งมักจะมีการลดโทษ และเมื่อ

กลับมาแล้วผู้กระทำความผิดอาจมีความโกรธแค้นสังคมมากยิ่งขึ้น อันเป็นผลต่อเนื่องจากการลงโทษที่เขาได้รับ หรือปรับตัวเข้ากับสังคมยากขึ้น เพราะสังคมไม่ยอมรับเนื่องจากมีตราบาปเป็นคนขี้คุก

(4) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation)

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขพื้นฟูอิงอยู่กับแนวความคิดเรื่องความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) (กรกฎ ทองขะโชค, 2561) มีหลักการว่าการลงโทษควรมีเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้กลับตัวเป็นคนดี เพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดกลับมากระทำความผิดซ้ำ รวมทั้งพยายามที่จะช่วยให้ผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคมได้ตามปกติ จึงต้องมีการให้การเรียนรู้ การอบรม การฝึกอาชีพ ให้เพียงพอที่เขาจะใช้ในการดำเนินชีวิตได้ รวมทั้งการพยายามช่วยให้ผู้กระทำความผิดไม่รู้สึกมีปมด้อยจากการที่ได้รับการลงโทษไปแล้ว (Craig Russell, 2007)

สำหรับหลักการลงโทษตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู ประกอบด้วยหลักการ 3 ประการ คือ 1) หลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำความผิดต้องประสบกับสิ่งที่ทำลายคุณลักษณะประจำตัวของเขา โดยให้ใช้วิธีการลงโทษอย่างอื่นแทนการลงโทษจำคุกระยะสั้น อันได้แก่ การคุมประพฤติ การกักขังแทนค่าปรับ และการรอการทำโทษหรือรอการกำหนดโทษ 2) การลงโทษต้องเหมาะสมกับการกระทำความผิดเป็นรายบุคคล และ 3) เมื่อผู้กระทำความผิดได้แก้ไขประพฤติตนดีดังเดิมแล้วให้หยุดการลงโทษและให้มีการปรับปรุงการลงโทษระหว่างที่มีการคุมขัง และต้องหาวิธีการช่วยเหลือให้ผู้กระทำความผิดสามารถใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ โดยให้มีอาชีพ มีงานทำ มีรายได้ เลี้ยงตนเองได้ และไม่ตกเป็นภาระของผู้อื่นอันจะทำให้เกิดการรังเกียจ ดังนั้น ในระหว่างที่มีการลงโทษ ควรมีการฝึกอาชีพ ให้ความรู้ในเรื่องที่จำเป็นต้องนำไปใช้ในสังคม เมื่อพ้นโทษไปแล้วจะสามารถเลี้ยงตนเองได้ ไม่กลับมากระทำความผิดซ้ำ (Bill Keller, 2022)

การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด เน้นที่ตัวผู้กระทำความผิดมากกว่าการกระทำความผิด โดยเน้นการศึกษาผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคลหรือการจำแนกลักษณะ เพื่อหาสาเหตุการกระทำความผิดและแนวทางแก้ไข ทั้งนี้เพราะสังคมจัดให้มีการลงโทษขึ้นก็เพื่อเปิดโอกาสให้สังคมได้แก้ไขผู้กระทำความผิด (Matthew C. Altman, 2021) ดังนั้น ระยะเวลาของการลงโทษจำคุกขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้กระทำความผิดที่จะแก้ไขตนเอง เช่น ผู้ต้องขังคดีฆ่า อาจได้รับการปล่อยตัวก่อนผู้ต้องขังคดีลักทรัพย์ที่กระทำความผิดซ้ำซาก ถ้าผู้ต้องขังคดีฆ่าสามารถสำนึกผิดและมีพฤติกรรมตามที่สังคมต้องการและมีแนวโน้มว่าจะไม่กระทำความผิดซ้ำอีก ดังนั้น ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูจึงเป็นทฤษฎีที่ให้โอกาสคนกลับตัว ให้โอกาสแก้ไขปรับปรุงตัวโดยการทำให้คนที่กระทำผิดไม่ให้ถลำตัวลึกไปสู่การกระทำความผิดมากขึ้น โดยการพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษในลักษณะที่เป็นการทำลายคุณลักษณะหรือศักยภาพในการกลับเข้าสู่สังคมของเขา โดยการใช้มาตรการเลี่ยงโทษจำคุก เช่น การรอการลงอาญาโดยมีการคุมประพฤติ การใช้โทษปรับ และการใช้มาตรการในชุมชนอื่นๆ ทั้งนี้ เพื่อมิให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลกระทบในทางลบในเรือนจำ นอกจากนี้ ยังใช้วิธีการเลี่ยงโทษจำคุกในกรณีที่ได้เข้าไปรับโทษในเรือนจำมาระดับหนึ่งแล้วก็ให้อยู่ในเรือนจำให้น้อยที่สุดเพื่อให้ได้รับผลกระทบน้อยที่สุด โดยใช้วิธีการพักการลงโทษ การลดวันต้องโทษ หรือการทำงานสาธารณะและศูนย์ควบคุม ในขณะที่พวกที่ใช้วิธีการจำคุกในเรือนจำก็ให้การอบรมแก้ไขโดยการฝึกวิชาชีพ ให้การศึกษา การอบรมทางศีลธรรมและศาสนา การจัดสวัสดิการ การ

ให้การบำบัดแก้ไขเป็นกลุ่มและรายบุคคล ทั้งนี้เพื่อมุ่งแก้ไขสาเหตุที่ทำให้ผู้กระทำความผิดมีความบกพร่องและเป็นเหตุให้กระทำความผิด (Craig Russell, 2007)

วัตถุประสงค์ในการลงโทษทั้งสี่ข้อข้างต้น ยังเป็นวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่แพร่หลายอยู่ในสังคมปัจจุบัน หากแต่จุดเน้นได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เน้นการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนไปสู่การลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู แต่การลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนก็ยังคงปรากฏอยู่ในความคาดหวังของสังคม ซึ่งจะเห็นได้จากการที่รัฐยังต้องลงโทษเพื่อตอบสนองความรู้สึกของประชาชนในกรณีที่มีอาชญากรรมรุนแรงเกิดขึ้น ในขณะเดียวกันการลงโทษยังเป็นการทำให้คนทั่วไปเกิดความเกรงกลัวในการถูกลงโทษ การลงโทษจึงมุ่งเพื่อข่มขวัญยับยั้งเช่นกัน นอกจากนี้การลงโทษโดยการจำคุกยังถือเป็นการลงโทษเพื่อตัดออกจากสังคม ดังนั้น วัตถุประสงค์ในการลงโทษทั้งสี่ข้อจึงยังเป็นวัตถุประสงค์ที่ผสมผสานในการลงโทษอยู่ในปัจจุบัน

ข้อโต้แย้งของพุทธปรัชญาที่มีต่อทฤษฎีการลงโทษ

ในหัวข้อที่ผ่านมา ได้กล่าวถึงทฤษฎีการลงโทษ 4 ทฤษฎี แต่ละทฤษฎีล้วนมีจุดบกพร่องมากน้อยแตกต่างกันไป ส่วนในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะกล่าวถึงข้อโต้แย้งบางประการของพุทธปรัชญาที่มีต่อทฤษฎีการลงโทษดังกล่าวนั้น

เมื่อพิจารณาทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนในทัศนะของพุทธปรัชญา พุทธปรัชญามองว่า การลงโทษมี 2 ประเภท คือ 1) การลงโทษที่กระทำโดยมนุษย์ และ 2) การลงโทษที่กระทำโดยกฎแห่งกรรม การลงโทษที่กระทำโดยกฎแห่งกรรมก็คือการลงโทษที่กฎแห่งกรรมจัดสรรผลดีหรือผลร้ายให้แก่มนุษย์และสรรพสัตว์ตามสัดส่วนแห่งความผิดโดยเสมอภาค ซึ่งเป็นการลงโทษที่เที่ยงตรงและยุติธรรมที่สุด เพราะทุกการกระทำของมนุษย์และสรรพสัตว์นั้นอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรมที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ตลอดเวลา กฎนี้ทำงานโดยอัตโนมัติ ในขณะที่การลงโทษที่กระทำโดยมนุษย์นั้นเป็นการลงโทษที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจและการกำหนดโทษโดยบุคคลที่เป็นผู้พิพากษาหรือตุลาการ จึงอาจมีปัญหาในเรื่องความยุติธรรมหรือความเที่ยงธรรมได้ว่าการตัดสินลงโทษเช่นนั้นยุติธรรมหรือไม่ ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนวางอยู่บนฐานของการลงโทษตามสัดส่วนของความผิด จึงเป็นการยากที่จะวัดขนาดความรุนแรงของโทษกับความผิดว่ามีความเท่าเทียมกันหรือได้สัดส่วนกันจริงหรือไม่ อาริสโตเติลถือว่า ความยุติธรรมหมายถึงการมอบสิ่งที่ผู้คนคู่ควรให้กับพวกเขา ให้ในสิ่งที่แต่ละคนควรได้โดยชอบธรรม (Michael J. Sandel, 2554) แต่ก็มีคำถามว่าโทษแค่ไหนอย่างไรจึงจะคู่ควรกับการกระทำความผิดนั้นๆ ซึ่งอาจไม่ได้สัดส่วนอย่างเที่ยงตรงแบบการให้ผลของกรรม จะอย่างไรก็ตาม แม้ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน จะสอดคล้องกับหลักการเรื่องกฎแห่งกรรมของพุทธปรัชญา แต่ก็มีข้อสงสัยว่าการลงโทษที่กระทำโดยมนุษย์นั้นกฎหมายควรอนุญาตให้มีโทษประหารชีวิตตามที่ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนยอมรับหรือไม่ พุทธปรัชญามีหลักความคิดอยู่อย่างหนึ่งที่อาจตีความได้ว่าไม่สนับสนุนการมีโทษประหารชีวิต นั่นคือ หลักสิทธิในการมีชีวิต พุทธปรัชญาถือว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิในการชีวิต มีสิทธิความเป็นเจ้าชีวิตของตนที่คนอื่นจะละเมิดไม่ได้ในทุกกรณี หากละเมิดโดยการฆ่าหรือประหาร ก็ถือว่าผิดศีลธรรม ซึ่งไม่ควรกระทำ (Somparn Promta, 2017) การยอมรับโทษประหารชีวิตตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนนั้นจึงเท่ากับเป็นการยอมรับการละเมิดสิทธิในการมีชีวิตของบุคคลที่เป็นอาชญากรว่าเป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้ถ้า

ว่าการละเมิดสิทธินั้นจะนำไปสู่ความยุติธรรมตามสัดส่วนแก่ความผิดหรือเหมาะสมกับความผิด นั่นหมายความว่าทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนถือว่าความยุติธรรมสำคัญกว่าสิทธิในการมีชีวิตของปัจเจกบุคคล พุทธปรัชญาถือว่าการละเมิดสิทธิในการมีชีวิตของบุคคลโดยการฆ่าทุกกรณีเป็นเรื่องที่ผิดศีลธรรม (พระมหาขวัญชัย กิตฺติเมธี, 2560) จึงเกิดคำถามว่าการลงโทษประหารชีวิตอันถือเป็นการละเมิดสิทธิในการมีชีวิตของอาชญากรนั้นเป็นสิ่งที่รัฐควรอนุญาตให้มีได้หรือไม่ ในกรณีนี้พุทธปรัชญเห็นว่า ถ้าเราจะยอมอนุญาตให้มีโทษประหารชีวิตอาชญากรที่ก่ออาชญากรรมร้ายแรงมากได้ เราก็ต้องยอมรับด้วยว่าบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจลงโทษประหารชีวิตอาชญากรนั้นไม่สามารถเป็นอิสระจากบาปที่จะต้องมีความรับผิดชอบทางศีลธรรมได้ จะอย่างไรก็ตาม สมภาร พรมทา นักวิชาการทางด้านพุทธปรัชญา เห็นว่า ถ้าเรายอมรับว่าสิทธิในการมีชีวิตของบุคคลเป็นสิทธิแบบไม่มีเงื่อนไขที่บุคคลอื่นจะละเมิดไม่ได้ในทุกกรณี ก็ย่อมสามารถทำได้ นั่นหมายความว่าโทษประหารชีวิตอาจเป็นไปไม่ได้ เพราะเป็นการละเมิดสิทธิในการมีชีวิตของมนุษย์ ซึ่งเป็นสิทธิตามธรรมชาติ เราไม่ได้สร้างมนุษย์ แต่ธรรมชาติสร้าง ดังนั้นมองในแง่ศีลธรรมเราจึงไม่มีความชอบธรรมที่จะฆ่าเขา แต่ถ้าพิจารณาในทางปรัชญาการเมืองก็กล่าวได้ว่าเรามีความชอบธรรมทางกฎหมายที่จะฆ่าคนแบบนี้เพื่อปกป้องชุมชนโดยรวมได้ (Somparn Promta, 2017)

เมื่อพิจารณาทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขวัญยับยั้งในทัศนะของพุทธปรัชญา พุทธปรัชญาเห็นด้วยว่าการลงโทษมีวัตถุประสงค์ส่วนหนึ่งเพื่อข่มขวัญยับยั้งการกระทำผิดกฎหมาย ข่มขวัญยับยั้งผู้กระทำผิดมิให้กระทำความผิดซ้ำอีก และข่มขวัญยับยั้งป้องกันมิให้ผู้อื่นกระทำความผิดตาม ซึ่งปรากฏให้เห็นในเหตุผลหรือวัตถุประสงค์ 10 ประการ ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติวินัยสำหรับสังคมสงฆ์ คือ 1) เพื่อความดีงามของสงฆ์ 2) เพื่อความผาสุกของสงฆ์ 3) เพื่อกำราบคนหน้าด้านปราศจากความละอาย 4) เพื่อความผาสุกของผู้มีศีลดีงาม 5) เพื่อป้องกันความเสียหายที่จะเกิดในปัจจุบันแก่หมู่คณะ 6) เพื่อป้องกันความเสียหายที่จะเกิดในอนาคตแก่หมู่คณะ 7) เพื่อสร้างความเลื่อมใสแก่ผู้ที่ยังไม่ได้เลื่อมใสในคณะสงฆ์ 8) เพื่อสร้างความเลื่อมใสยิ่งๆขึ้นไปสำหรับผู้ที่เลื่อมใสในคณะสงฆ์อยู่แล้ว 9) เพื่อความดำรงมั่นแห่งพระสัทธรรม และ 10) เพื่อส่งเสริมความเป็นระเบียบในหมู่คณะ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2564) เหตุผลสิบประการในการบัญญัติวินัยดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของวินัยสงฆ์ ที่อาจแบ่งเป็นสองส่วนด้วยกัน คือ 1) ส่วนที่ว่าด้วยการป้องกันยับยั้งการเมิดผู้อื่นและตนเอง กับ 2) ส่วนที่ว่าด้วยการปกป้องหรือรักษามาตรฐานทางศีลธรรมบางอย่างของสังคมเอาไว้ ดังนั้น การบัญญัติกฎหมายให้มีการลงโทษผู้กระทำความผิด นอกจากจะเพื่อรักษาความยุติธรรมและเพื่อป้องกันยับยั้งการละเมิดผู้อื่นและตนเอง ก็เพื่อปกป้องรักษามาตรฐานทางศีลธรรมบางอย่างของสังคมเอาไว้ด้วย และเมื่อพิจารณาทฤษฎีการลงโทษเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิดในทัศนะของพุทธปรัชญา พุทธปรัชญาก็ไม่เห็นด้วยกับการลงโทษเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิดโดยการตัดแขนหรือตัดขาของนักโทษผู้กระทำความผิด เพราะเป็นการละเมิดสิทธิในร่างกายของผู้อื่น แต่ยอมรับการลงโทษจำคุกตลอดชีวิตเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิดได้มากกว่าการอนุญาตให้มีโทษประหารชีวิต เพราะผู้พิพากษาหรือตุลาการจะได้ไม่ต้องรับผิดชอบทางศีลธรรมอันเกิดจากการตัดสินใจลงโทษประหารชีวิต ในขณะเดียวกันการจำคุกตลอดชีวิตแทนการประหารชีวิตนั้นนักโทษก็ยังมีโอกาสในการสำนึกผิดปรับปรุงพัฒนาตัวเองให้เป็นคนดีได้แม้จะอยู่ในที่คุมขังก็ตาม ซึ่ง

การลงโทษจึงควรมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดนั้นด้วย

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า วัตถุประสงค์ของการลงโทษในทัศนะของพุทธปรัชญานั้นจะอิงอยู่บนหลักความคิดเรื่องความกรุณา คือความรู้สึกสงสารที่เป็นธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งเกิดจากการได้เห็นผู้ตกอยู่ในสภาพความทุกข์ยากแล้วอยากคิดช่วยเหลือให้เขาพ้นจากความทุกข์นั้น พุทธปรัชญามองว่าทั้งนักโทษ อาชญากร ผู้เสียหายที่ถูกกระทำ และผู้ได้รับผลกระทบที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ต่างเป็นผู้มีความทุกข์ทั้งสิ้น ที่เราในฐานะปัจเจกบุคคลและรัฐควรจะมีส่วนหรือมีบทบาทในการแก้ไขฟื้นฟูให้เขาพ้นจากความทุกข์ตามความเหมาะสมของแต่ละฝ่าย ทั้งนี้ เพื่อสร้างสังคมสันติสุขและสังคมที่ยุติธรรม

พุทธปรัชญาสนับสนุนทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation)

หลังจากที่ได้อภิปรายถึงข้อโต้แย้งของพุทธปรัชญาที่มีต่อทฤษฎีการลงโทษอื่นๆ แล้ว ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะกล่าวถึงทฤษฎีการลงโทษในทัศนะของพุทธปรัชญา โดยจะอภิปรายให้เห็นว่า พุทธปรัชญาสนับสนุนทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูมากกว่าทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน ซึ่งนำไปสู่การที่พุทธปรัชญาสนับสนุนแนวความคิดเรื่องความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (restorative justice) โดยผู้เขียนขอยกเหตุผลและหลักฐานสนับสนุนทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูในทัศนะของพุทธปรัชญา ดังต่อไปนี้

(1) เหตุผลประการที่หนึ่ง พุทธปรัชญามองว่า มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพภายในบางอย่างที่หากได้รับการพัฒนาฝึกอบรมตามวิธีการที่ถูกต้องแล้วก็สามารถเป็นพุทธะคือผู้รู้ ผู้ตื่น และผู้เบิกบานได้ ทั้งนี้ เพราะมนุษย์ทุกคนทั้งผู้กระทำความผิดและผู้ที่ตกเป็นเหยื่อมีธรรมชาติของพุทธะเหมือนกัน (จุฑาภัค หริรักษ์ธำรง, 2560) หมายความว่า ผู้กระทำความผิดและผู้ที่ตกเป็นเหยื่อมีศักยภาพในการบรรลุธรรมเป็นพระอริยบุคคลได้เหมือนกัน นั่นคือ ผู้กระทำความผิดสามารถกลับตัวเป็นคนดีได้ ถ้าศาลลงโทษผู้กระทำความผิดถึงขั้นประหารชีวิต เขาก็จะไม่มีโอกาสในการกลับตัวประพฤติตนเป็นคนดี แต่ถ้าศาลให้โอกาสเขาโดยไม่ลงโทษประหารชีวิต เขาก็จะมีโอกาสในการกลับตัวประพฤติตนเป็นคนดีของสังคมได้ ทั้งนี้ เพราะพุทธปรัชญามองว่ามนุษย์ทุกคนสามารถแก้ไขปรับปรุงตนและพัฒนาตนให้เป็นมนุษย์ผู้ประเสริฐได้ ยกตัวอย่างเช่น พระองคุลิมาลเถระ ก่อนบวชท่านเป็นคนจิตใจดี แต่เพราะได้รับคำแนะนำที่ผิดจากอาจารย์ผู้เข้าใจผิดเพราะหลงเชื่อคำยุยงของศิษย์บางคน จึงได้เที่ยวเร่ร่อนไปเพื่อฆ่าผู้คนมากมาย ทั้งนี้ เพราะทำตามคำแนะนำของอาจารย์ว่าถ้าท่านสามารถฆ่าคนได้หนึ่งพันคน อาจารย์จะยอมสอนวิชาขั้นสูงสุดซึ่งเป็นวิชาสุดท้ายให้ ในระหว่างเที่ยวฆ่าคนอยู่นั้น โจรองคุลิมาลได้มาพบพระพุทธเจ้า ได้ฟังธรรม จึงสำนึกผิดกลับตัวกลับใจ ทูลขอบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา และได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ในที่สุด (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 13 ข้อ 347-352 หน้า 421-433 , มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

เรื่องของพระองคุลิมาลเถระนี้แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ไม่ได้มีสารัตถะ (essence) ที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด แต่สารัตถะของมนุษย์เป็นสิ่งที่มาทีหลังการเกิด สารัตถะเกิดขึ้นจากการกระทำ กล่าวคือ พระองคุลิมาลเถระไม่ได้เป็นคนชั่วมาตั้งแต่เกิด เพราะเดิมทีท่านเป็นคนจิตใจดี ต่อมาได้ไปเที่ยวฆ่าผู้คนมากมายจึงกลายเป็นคนชั่ว จากนั้นได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้วกลับตัวกลับใจเป็นคนดี การที่โจรองคุลิมาลสามารถกลับตัวกลับใจเป็นคนดีได้ก็เพราะท่านไม่ได้มีสารัตถะแห่งความเป็นคนชั่วที่

Commented [A1]: การนำเสนอยังขาดประเด็นโต้แย้งทางด้านเหตุผล เป็นแต่ยกเหตุผลเท่านั้น หากให้สมบูรณ์ควรนำประเด็นโต้แย้งโดยยกนักคิดที่นำเสนอประเด็นเรื่องการลงโทษแล้วนำเหตุผลโต้แย้งตามหลักยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะเป็นการเขียนเชิงปรัชญามากขึ้น

Commented [A2R1]: เพิ่มแล้ว

ติดตัวมาตั้งแต่เกิดและเพราะท่านมีธรรมชาติแห่งพุทธะที่อยู่ภายในจิต กล่าวคือท่านมีศักยภาพในการที่จะบรรลุธรรมเป็นพระอริยบุคคลได้ เหมือนกับมนุษย์คนอื่นๆ ดังนั้น ถ้าท่านถูกรัฐลงโทษประหารชีวิต ท่านก็จะไม่มีโอกาสในการพัฒนาตนเองจนเป็นพระอริยบุคคลได้ จะอย่างไรก็ตาม กรณีของพระองคุลิมาลเถระอาจจะไม่ใช่ตัวอย่างที่ดีในการอ้างเพื่อสนับสนุนการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู เพราะพระองคุลิมาลเถระไม่ได้ผ่านกระบวนการยุติธรรมของรัฐ ซึ่งอาจมองได้ว่าท่านใช้ศาสนาเป็นที่หลบหนีการลงโทษจากรัฐ รัฐในสมัยนั้นส่วนใหญ่เป็นรัฐโดยเจ้าผู้ปกครอง มีกษัตริย์เป็นองค์รัฏฐาธิปัตย์ที่มีอำนาจเด็ดขาดทั้งในด้านบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ การวินิจฉัยตัดสินโดยกษัตริย์ถือเป็นที่สุด ผู้ใดจะโต้แย้งคำวินิจฉัยตัดสินของกษัตริย์มิได้ พระองคุลิมาลเถระเป็นชาวเมืองสาวัตถีแห่งแคว้นโกศล ซึ่งอยู่ในการปกครองของพระเจ้าปเสนทิโกศล ดังนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลเมื่อทราบข่าวโจรองคุลิมาล จึงได้พากำลังทหารไปจับตัว พบโจรองคุลิมาลกำลังอยู่กับพระพุทธเจ้า ซึ่งขณะนั้นท่านได้สำนึกผิดและกลับตัวเป็นคนดีแล้ว พระพุทธเจ้าจึงถามพระเจ้าปเสนทิโกศลว่า “มหาบพิตร ถ้าพระองค์จะพึงพบองคุลิมาลผู้โกนผมและหนวดนุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักทรัพย์ เว้นจากการพูดเท็จ ฉันภัตตาหารมื้อเดียว เป็นพรหมจารี มีศีล มีกัลยาณธรรม พระองค์สมควรจะจัดการกับเขาเช่นไร” พระเจ้าปเสนทิโกศลกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันควรกราบไหว้ ลุกรับ นิมนต์ให้นั่ง หรือเจาะจงนิมนต์ท่านด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร หรือควรจัดการอารักขาคุ้มครองป้องกัน ตามความเหมาะสม” พระเจ้าปเสนทิโกศลรู้สึกประหลาดใจที่พระพุทธเจ้าทรงสามารถควบคุมคนไร้ศีลธรรมและนำสันติสุขมาสู่เขาได้ จึงได้กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น่าอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ พระผู้มีพระภาคทรงฝึกบุคคลที่ใครๆ ฝึกไม่ได้ ทรงทำบุคคลที่ใครๆ ทำให้สงบไม่ได้ให้สงบได้ ทรงทำบุคคลที่ใครๆ ดับไม่ได้ให้ดับได้ เพราะว่าหม่อมฉันทั้งที่มีอาชญา มีศัสตราอยู่พร้อมก็ไม่สามารถจะฝึกผู้ใดได้ แต่พระผู้มีพระภาคไม่มีอาชญา ไม่มีศัสตราเลย ยังฝึกผู้นั้นได้” จากนั้นพระเจ้าปเสนทิโกศลก็เดินทางกลับหลังจากกราบไหว้พระพุทธเจ้าเป็นที่เรียบร้อยแล้ว (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 13 ข้อ 350-351 หน้า 425-428 , มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ดังนั้น ถ้าพิจารณาในแง่ของระบอบการเมืองการปกครอง จะเห็นได้ว่าพระองคุลิมาลเถระผ่านการวินิจฉัยตัดสินโดยรัฐแล้ว นั่นคือพระเจ้าปเสนทิโกศลในฐานะกษัตริย์ผู้มีอำนาจเด็ดขาดได้ตัดสินพระทัยในการที่จะไม่ลงโทษพระองคุลิมาล แม้ว่าพระองคุลิมาลจะได้เคยฆ่าผู้คนมามากมาย เนื่องจากพระเจ้าปเสนทิโกศลมองว่าพระองคุลิมาลได้สำนึกผิด กลับตัวกลับใจ และประพฤติตนดีอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้แล้ว จะอย่างไรก็ตาม ถ้ามองในแง่ของความยุติธรรมเชิงแก้แค้นทดแทน ผู้ที่ยึดถือความยุติธรรมแบบนี้อาจจะวิจารณ์การตัดสินพระทัยของพระเจ้าปเสนทิโกศลได้ว่าเป็นการตัดสินที่ไม่ยุติธรรม เพราะพระองคุลิมาลยังไม่ได้รับการลงโทษจากรัฐในลักษณะที่เท่าเทียมกันกับความผิดที่ท่านได้กระทำลงไป นั่นคือถ้าจะให้ยุติธรรม พระองคุลิมาลจะต้องถูกลงโทษประหารชีวิต เพราะท่านได้ฆ่าผู้คนมากมาย กล่าวคือชีวิตจะต้องชดเชยด้วยชีวิตในลักษณะตาต่อตาฟันต่อฟัน จึงจะถือว่าเป็นการลงโทษที่ยุติธรรม จะอย่างไรก็ตาม ในกรณีของผู้กระทำความผิดที่ได้สำนึกผิดและกลับตัวกลับใจเป็นคนดีแล้วรัฐจะยังต้องการที่จะลงโทษเขาอีกหรือไม่ พระเจ้าปเสนทิโกศลตัดสินพระทัยไม่ลงโทษพระองคุลิมาล เพราะมองว่าพระองคุลิมาลได้สำนึกผิดและ

กลับตัวกลับใจประพฤติตนเป็นคนดีแล้ว มองในแง่นี้จะเห็นได้ว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลไม่สนับสนุนการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน แต่สนับสนุนการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

(2) เหตุผลประการที่สอง พุทธปรัชญามองว่า คนเรามักจะถูกครอบงำโดยความโลภ ความโกรธ และความหลง แต่เราทุกคนสามารถลดละกิเลสและพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นเป็นบุคคลผู้ประเสริฐได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 37 ข้อ 274-277 หน้า 159-166, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หมายความว่า การที่คนเราทำผิดกฎหมายและศีลธรรมเพราะถูกกิเลสคือความโลภ ความโกรธ และความหลงครอบงำจิตใจ เมื่อคนเราถูกิเลสครอบงำจิตใจ ทำให้ขาดสติปัญญาในการยับยั้งการกระทำทางกายและทางวาจาของตน เมื่อขาดสติปัญญา ก็เป็นเหตุให้กระทำชั่วทางกายด้วยการประทุษร้าย การลักทรัพย์ และการข่มขืน และทำชั่วทางวาจาด้วยการหมิ่นประมาท ซึ่งเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย จะอย่างไรก็ตาม พุทธปรัชญามองว่ากิเลสที่อยู่ภายในจิตใจของคนเราไม่ใช่สิ่งที่มีธรรมชาติยั่งยืนในลักษณะที่ไม่สามารถขจัดออกไปจากใจได้ พุทธปรัชญามองว่ากิเลสเป็นสิ่งที่เราสามารถลดละและขจัดออกไปจากใจได้โดยการฝึกหัดขัดเกลาผ่านทางการปฏิบัติธรรมเช่น ไตรสิกขาหรืออริยมรรคมีองค์แปด ดังนั้น พุทธปรัชญาจึงมองว่า คนที่กระทำความผิดกฎหมายและศีลธรรมอันดีงามของสังคมสามารถกลับตัวเป็นคนดีได้ ถ้าได้รับการฝึกอบรมผ่านกระบวนการที่ถูกต้องเหมาะสม

(3) เหตุผลประการที่สาม พุทธปรัชญามองว่าการใช้ความรุนแรงไม่สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหา แต่การใช้ความรุนแรงเพื่อแก้ปัญหาจะนำไปสู่การสร้างปัญหาเพิ่มมากขึ้น นั่นหมายความว่าการใช้ความรุนแรงผ่านทางโทษประหารชีวิตและการจำคุก เพื่อข่มขวัญยับยั้ง (Deterrence) และเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิด (Incapacitation) ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ เพราะหากการลงโทษสามารถเตือนผู้กระทำความคิดคนอื่นๆ เพราะเหตุใดประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่มีการคุมขังเป็นจำนวนมากกว่าประเทศอุตสาหกรรมอื่นๆ จึงมีอัตราการเกิดอาชญากรรมที่สูงเป็นอันดับหนึ่ง (ปาริชาติ โชคเกิด, 2563)

แม้ในจักกวัตติสูตรของพุทธศาสนา จะเห็นการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรม แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ พระสูตรนี้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างความยุติธรรมทางอาญาและความยุติธรรมทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างความยากจนและความรุนแรง เนื้อหาโดยย่อของพระสูตรนี้มีว่าพระพุทธเจ้ากล่าวถึงเรื่องราวของพระมหากษัตริย์ที่ทรงธรรมในอดีตอันไกลโพ้นซึ่งเป็นคนแรกที่บูชาและยึดมั่นในธรรม ปราชญ์ได้กล่าวแนะนำพระองค์ไว้ว่า "อย่าให้อาชญากรรมมีอำนาจเหนือราชอาณาจักรของท่าน และสำหรับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ ก็ให้ทรัพย์สิน" ต่อมา พระองค์เริ่มปกครองตามความคิดของตนเอง ทำให้ประชาชนไม่เจริญรุ่งเรืองเหมือนก่อน แม้ว่าจะยังคงรักษาความสงบเรียบร้อยอยู่ได้ แต่พระองค์ก็ไม่ได้ให้ทรัพย์สินแก่คนยากจน ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้คนจำนวนมากขึ้นกลายเป็นคนยากจน เพราะความยากจนชายคนหนึ่งหยิบฉวยเอาสิ่งของที่เขาไม่ได้ให้ไปและถูกจับได้ เมื่อกษัตริย์ถามเขาว่าทำไมเขาถึงได้ขโมย เขาบอกว่าเขาไม่มีอะไรเลยเพื่อการดำรงชีวิต กษัตริย์จึงให้ทรัพย์สมบัติแก่เขา และบอกว่ามันเพียงพอสำหรับการทำธุรกิจและเลี้ยงดูครอบครัวของเขาได้ เหตุการณ์แบบเดียวกันนี้เกิดขึ้นกับชายอีกคนหนึ่ง และเมื่อคนอื่นได้ยินเรื่องนี้พวกเขาก็ตัดสินใจที่จะขโมยเพื่อให้พวกเขาได้รับการปฏิบัติแบบเดียวกัน จากนั้นกษัตริย์ก็ตระหนักว่าถ้าพระองค์ยังคงให้ทรัพย์สินกับคนเหล่านี้ การโจรกรรมจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นพระองค์จึงตัดสินใจไม่ให้มีการโจรกรรมครั้งต่อไป โดยการจับโจรมาประหารชีวิต ณ จุดนี้ในเรื่อง ผู้ที่มีแนวคิดการลงโทษเพื่อข่มขวัญยับยั้ง (Deterrence) อาจคาดหวังว่าการกระทำของกษัตริย์จะสามารถข่มขวัญยับยั้งไม่ให้ผู้อื่นกระทำความผิดได้ แต่เหตุการณ์กลับเปลี่ยนไปในทิศทางตรงกันข้าม นั่นคือ ผู้คนเริ่มซื้อดาบและเริ่มการโจมตีด้วยการฆ่าผู้คนในหมู่บ้าน เมือง และแคว้นต่างๆ และเข้าไปในทางหลวงเพื่อปล้นฆ่าเหยื่อด้วยการตัดศีรษะ ดังนั้น จากการไม่ให้ทรัพย์สินแก่คนยากจน ความยากจนกลายเป็นเรื่องใหญ่ จากการเติบโตของความยากจนนำไปสู่การลักขโมยสิ่งของที่เขาไม่ได้ให้เพิ่มมากขึ้น จากการเพิ่มขึ้นของโจรกรรมนำไปสู่การใช้อาวุธเพิ่มมากขึ้น และจากการใช้อาวุธเพิ่มมากขึ้นได้นำสู่การฆ่าฟันชีวิตเพิ่มมากขึ้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อ 91-102 หน้า 67-73, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ดังนั้น พระสูตรนี้จึงมีความหมายที่สำคัญสำหรับความเข้าใจของเราในเรื่องอาชญากรรมและการลงโทษ ประเด็นแรกคือความยากจนเป็นสาเหตุหลักของพฤติกรรมผิดศีลธรรมเช่นการโจรกรรม ความรุนแรง การกล่าวเท็จ และอื่น ๆ ปัญหาเริ่มต้นขึ้นเมื่อกษัตริย์ไม่แบ่งสรรปันสวนทรัพย์สินแก่คนยากจนผู้ใต้ปกครองในเชิงสงเคราะห (มงคล เทียนประเทืองชัย, 2557) นั่นคือเมื่อรัฐละเลยหน้าที่รับผิดชอบในการรักษาสิ่งที่เรียกว่าความยุติธรรมทางด้านการแบ่งปันทรัพยากร (Distributive Justice) ตามพระสูตรที่มีอิทธิพลนี้ อาชญากรรม ความรุนแรง และการผิดศีลธรรมไม่สามารถแยกออกจากความยุติธรรมหรือความไม่ยุติธรรมของระเบียบทางสังคมได้

(4) เหตุผลประการที่สี่ การลงโทษในพระวินัยของสงฆ์ไม่มีการลงโทษทางร่างกาย แต่เน้นการลงโทษเพื่อปรับปรุงแก้ไขและให้การศึกษาแก่ผู้กระทำความผิด กล่าวคือ ระบบการลงโทษที่ใช้ในสังคมสงฆ์แสดงให้เห็นว่า ไม่มีการลงโทษทางร่างกาย แต่เน้นการสร้างบรรยากาศที่จะช่วยให้พระภิกษุหรือพระภิกษุณีสำนึกผิดต่อการกระทำของตน (นายประวิทย์ เปรื่องการ, 2560) การลงโทษหรือนิคหกรรมที่ระบุไว้ในพระวินัยสงฆ์มี 6 วิธี คือ (1) ตัชชนียกรรม การข่มไว้ด้วยการตำหนิโทษ (2) นิยสกรรม การถอดยศ ทำให้หมดอำนาจหน้าที่ (3) ปัพพาชนียกรรม การขับไล่ออกจากหมู่คณะ ให้สึก (4) ปฏิสารณียกรรม การบังคับให้ขอขมาเมื่อล่วงเกินคฤหัสถ์ (5) อุกเขปนียกรรม การตัดสิทธิ์ที่จะพึงได้บางอย่าง และ (6) ตัสสปาปิยสิกากรรม การลงโทษหนักกว่าความผิดฐานให้การกลับไปกลับมา (พระมหาอุดม สารเมธี (สารบรรณ), 2546) การลงโทษส่วนใหญ่เหล่านี้เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เรียกว่าการคุมประพฤติ แนวทางการลงโทษในพระวินัยชี้ให้เห็นว่าถ้าเรามีความต้องการอย่างจริงจังที่จะให้ระบบตุลาการสามารถเยียวยารักษาผู้กระทำความผิดได้อย่างแท้จริง เราต้องหาหนทางที่จะหันเหความสนใจจากการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนไปสู่การปรับปรุงเจตนาของผู้กระทำความผิด

(5) เหตุผลประการที่ห้า พุทธปรัชญามีแนวคิดการแก้ไขฟื้นฟูฆาตกรต่อเนื่อง ดังที่ปรากฏในอังคุลิมาลสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 13 ข้อ 347-352 หน้า 421-433, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จุดสำคัญของพระสูตรนี้ไม่ใช่เรื่องยากในการที่จะมองเห็น นั่นคือเราจำเป็นต้องเทียบเคียงชะตากรรมของพระองคุลิมาลกับสิ่งที่ระบบความยุติธรรมเชิงการแก้แค้นจะทำกับท่าน ความสำคัญของพระสูตรนี้จะเน้นเหตุผลที่พุทธศาสนายอมรับการลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อช่วยแก้ไขฟื้นฟูลักษณะนิสัยและปรับปรุงพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด จากนั้นก็ไม่มีเหตุผลจำเป็นที่จะลงโทษคนที่ปรับปรุงตนเองได้แล้ว ในพระสูตรไม่มีการพูดถึงการลงโทษว่าเป็นตัวยับยั้งการกระทำความผิด จะอย่างไรก็ตาม กรณีของพระองคุลิมาลอาจถูกมองว่าเป็นตัวอย่างเชิงลบ นั่นคือ

อาจถูกมองว่าเราสามารถหลบหนีการลงโทษโดยการเป็นภิกษุสงฆ์ได้ พระสูตรนี้ไม่น่าพึงพอใจจากมุมมองความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มากนัก เพราะไม่ได้กล่าวถึงครอบครัวของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของโจรองคุลิมาลหรือผลกระทบทางสังคมจากการก่ออาชญากรรมของเขา

จากที่อภิปรายมานี้ สรุปได้ว่า พุทธปรัชญามีทัศนะว่าควรลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู ไม่ควรลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน ทั้งนี้ เพราะพุทธปรัชญามีเหตุผลว่า (1) ผู้กระทำความผิดและผู้ที่ตกเป็นเหยื่อมีธรรมชาติของพุทธะเหมือนกัน (2) คนเรามักจะถูกครอบงำโดยความโลภ ความโกรธ และความหลง แต่เราทุกคนสามารถลดละกิเลสและพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นไปในทางที่สร้างสรรค์ดีงามได้ (3) การใช้ความรุนแรงไม่สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหา แต่การใช้ความรุนแรงเพื่อแก้ปัญหาจะนำไปสู่การสร้างปัญหาเพิ่มมากขึ้น ดังที่ปรากฏในจักกวัตติสูตร (4) การลงโทษในพระวินัยสงฆ์ไม่มีการลงโทษทางร่างกาย แต่เน้นการลงโทษเพื่อปรับปรุงแก้ไขและให้การศึกษาแก่ผู้กระทำความผิด และ (5) พุทธปรัชญามีแนวคิดการแก้ไขฟื้นฟูฆาตกรต่อเนื่อง ดังที่ปรากฏในอังคุลิมาลสูตร

ส่วนในทัศนะของผู้เขียนนั้น เห็นว่าควรใช้การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูซึ่งอิงอยู่ฐานความคิดเรื่องความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (restorative justice) ควบคู่ไปกับการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน ซึ่งอิงอยู่บนฐานความคิดเรื่องความยุติธรรมเชิงแก้แค้นทดแทน (Retributive Justice) เพราะว่าการลงโทษผู้กระทำความผิดในสัดส่วนที่เท่ากันกับความเสียหายที่เหยื่อได้รับ ไม่ได้หมายความว่าเป็นความยุติธรรมเสมอไป เพราะต้องพิจารณาถึงเหตุปัจจัยหลายอย่างของผู้กระทำความผิดเช่นความตั้งใจและแรงจูงใจในการกระทำความผิดด้วย เช่น นายเขียวขับรถไปชนนายแดงตายโดยไม่มีเจตนา ถ้าจะใช้ความยุติธรรมเชิงแก้แค้นทดแทนเป็นหลักในการพิจารณาตัดสินอรรถคดี นายเขียวจะต้องถูกลงโทษประหารชีวิต เพราะการทำให้ผู้อื่นตายจะต้องชดเชยด้วยชีวิตของตนจึงจะถือว่ายุติธรรม คำถามก็คือว่าการลงโทษประหารชีวิตนายเขียวผู้ขับรถชนคนตายโดยไม่เจตนานี้เป็นการลงโทษที่ยุติธรรมหรือไม่ ผู้เขียนเห็นว่าไม่ยุติธรรม เพราะนายเขียวไม่มีเจตนาในการขับรถชน ดังนั้น การลงโทษจึงต้องพิจารณาเหตุปัจจัยของการกระทำความผิดให้รอบด้าน นอกจากนี้ การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนไม่ได้พิจารณาถึงว่าการลงโทษนั้นจะมีผลในการป้องกันไม่ให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นอีกหรือไม่ การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนมิได้ทำให้เกิดผลอะไรกลับคืนมา การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนไม่ได้คำนึงถึงประโยชน์สุขของสังคม แต่คำนึงถึงความเหมาะสมของโทษกับความผิดที่กระทำเท่านั้น ดังนั้นเมื่อได้ลงโทษผู้กระทำความผิดตามอัตราโทษแล้ว ก็ต้องปล่อยตัวออกมาทั้งๆ ที่ยังเป็นอันตรายต่อสังคมอยู่ และเป็นการยากที่จะวัดขนาดความรุนแรงของโทษกับความผิดว่ามีความเท่าเทียมกันจริงหรือไม่ เพราะในสภาพความเป็นจริงสังคมยังไม่สามารถมีมาตรการใดๆ ที่จะลงโทษให้ได้สัดส่วนกับความผิดอย่างแท้จริงได้ ดังนั้น จึงควรให้ความสำคัญกับการแก้ไขฟื้นฟูเยียวยาผู้กระทำความผิดและผู้ถูกกระทำรวมทั้งผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายตามหลักความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควบคู่ไปกับความยุติธรรมเชิงแก้แค้นทดแทน

บทสรุป

จากที่อภิปรายมานี้ สรุปได้ว่า ในวงการปรัชญาสังคมและอาชญาวิทยา วัตถุประสงค์ของการลงโทษสามารถประมวลสรุปได้เป็น 4 ทฤษฎี ได้แก่ 1) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน ที่ให้ความสำคัญกับความยุติธรรมเชิงแก้แค้นทดแทน โดยถือว่าผู้กระทำความผิดต้องได้รับบทลงโทษที่

คู่ควรกับการกระทำความผิดของตน 2) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขวัญยับยั้ง ที่ให้ความสำคัญกับการข่มขวัญยับยั้งผู้กระทำความผิดไม่ให้กลับมากระทำความผิดซ้ำอีกและข่มขวัญยับยั้งสังคมหรือประชาชนไม่ให้เลียนแบบกระทำความผิดตามจากการได้เห็นผู้กระทำความผิดได้รับการลงโทษที่เหมาะสม 3) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิด ที่ให้ความสำคัญกับการตัดโอกาสผู้กระทำความผิดไม่ให้กลับมากระทำความผิดซ้ำอีกครั้ง และ 4) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู ที่ให้ความสำคัญกับการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบทั้งหมด ซึ่งอิงอยู่กับแนวความคิดเรื่องความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในทฤษฎีการลงโทษ 4 ทฤษฎีนี้ พุทธปรัชญาสนับสนุนทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูมากกว่าทฤษฎีอื่นๆ ไม่สนับสนุนโทษประหารชีวิตตามข้อเสนอของทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน ซึ่งเป็นการละเมิดสิทธิในการมีชีวิตของผู้อื่นและผิดศีลธรรมที่ผู้ตัดสินใจลงโทษจะต้องรับผิดชอบทางศีลธรรมด้วย เพราะพุทธปรัชญามองว่าผู้กระทำความผิดและผู้ที่ตกเป็นเหยื่อมีธรรมชาติของพุทธะเหมือนกัน กล่าวคือมนุษย์ทุกคนมีศักยภาพในการบรรลุธรรมได้ ถ้าศาลลงโทษประหารชีวิตผู้กระทำความผิดในคดฆ่า เขาก็จะหมดโอกาสในการบรรลุธรรม นั่นคือคนเรามักจะถูกครอบงำด้วยความโลภ ความโกรธ และความหลง แต่ก็สามารถลดละกิเลสและพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นเป็นบุคคลผู้ประเสริฐได้ นอกจากนี้ การลงโทษด้วยความรุนแรงเช่นโทษประหารชีวิตก็ไม่สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้ แต่จะนำไปสู่การสร้างปัญหาเพิ่มมากขึ้น ดังที่แสดงให้เห็นในจักกวัตติสูตร ในพระวินัยของสงฆ์ก็ไม่มีการลงโทษทางร่างกาย เพราะวินัยของสงฆ์เน้นการลงโทษเพื่อปรับปรุงแก้ไข เยียวยา และให้การศึกษาแก่ผู้กระทำความผิด ดังจะเห็นได้จากการแก้ไขฟื้นฟูฆาตกรต่อเนื่องที่ปรากฏในอังคุลิมาลสูตร ดังนั้น พุทธปรัชญาจึงเห็นว่าควรให้ความสำคัญกับการลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อแก้ไขฟื้นฟูและเยียวยาให้เขาเป็นคนดีที่จะไม่กลับมาทำความผิดซ้ำอีก และฟื้นฟูเยียวยาผู้เสียหายที่ถูกกระทำทุกฝ่ายให้ได้รับความเป็นธรรมเชิงเศรษฐกิจและสังคม มากกว่าจะมุ่งลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนอย่างเดียว

เอกสารอ้างอิง

กรกฎ ทองขะโชค. (2561). *“กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และสันติวิธีของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้”*. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน. 138-140.

คณะวิชาการ (2566). *ประมวลกฎหมายอาญา*. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด พิมพ์อักษร.

จุฑาภัค หริรักษ์ธำรง. (2560). *“รูปแบบการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท”*. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ประวิทย์ เปรื่องการ. (2560). *“ความยุติธรรมในการลงโทษทางวินัยในทรรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท”*. ดุษฎีนิพนธ์พพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ปาริชาติ โชคเกิด. (2563). *“ไทยติดอันดับ Top 10 มีผู้ต้องขังล้นคุกมากมาย ไม่แพ้ชาติใดในโลก”*. (ระบบออนไลน์). แหล่งที่มา https://brandinside.asia/most-prisoners-world-top-10-ranking-in-2021/ (3 ธ.ค. 65).

พระมหาขวัญชัย กิตฺติเมธี. (2560). *“แนวคิดเรื่องนิรโทษกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท”*. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ 5 ฉบับที่ 3 เดือน กันยายน – ธันวาคม. 386-387.

พระมหาอุดม สารเมธี (สารบรรณ). (2546). *“การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมในพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีนิคหกรรมในพระวินัยปิฎกกับกฎนิคหกรรมของมหาเถรสมาคม”*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มงคล เทียนประเทืองชัย. (2557). *“แนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคมในพุทธปรัชญาเถรวาท”*. วารสารมนุษยศาสตร์. ปีที่ 21 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม. 180.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2564). พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย. พิมพ์ครั้งที่ 56. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

สิทธิกร ศักดิ์แสง. (2559). *“ความผิดอาญาที่ควรนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทชั้นพนักงานสอบสวน”*. วารสารสุทธิปริทัศน์. ปีที่ 30 ฉบับที่ 93 มกราคม-มีนาคม. 50-51.

Bill Keller. (2022). *What’s Prison For? Punishment and Rehabilitation in the Age of Mass Incarceration*. New York: Columbia Global.

Craig Russell. (2007). *Alternatives to prison : Rehabilitation and other programs.* Pennsylvania: Mason Grest.

David M. Kennedy. (2009). *Deterrence and Crime Prevention*. New York: Routledge.

David R. Loy. (2000). *“ How to Reform a Serial Killer: The Buddhist Approach to Restorative Justice”*. Journal of Buddhist Ethics 7. pp. 145-168.

Leo Zaibert. (2006). *Punishment and Retribution*. England: Ashgate.

Matthew C. Altman. (2021). *A Theory of Legal Punishment*. New York: Routledge.

Michael J. Sandel. (2554). ความยุติธรรม แปลจากเรื่อง JUSTICE: WHAT’S THE RIGHT THING TO DO?. แปลโดย สฤณี อาชวานันทกุล. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ openworlds.

Somparn Promta. (2017). Wisdom and Politics: A Political Theory Based on the Integrated Thoughts of Karl Marx, Charles Darvin, and the Buddha. Bangkok: Wisdom Magazine Publishing House. pp.182-184.

Thom Brooks. (2014). *Retribution*. New York: Routledge.

Thom Brooks. (2021). *Punishment: A Critical Introduction*. 2nd edition. New York: Routledge.

William Spelman. (1994). *Criminal Incapacitation*. New York: Plenum.

การบูชาพระสีวลีของชาวพุทธในสังคมไทย
Worship of Phra Sivali of Buddhists in Thai society

พระสมุห์พงศกร กิตฺติโก (นาคสกุล)
Phrasamu Pongsakron Kittiko (Naksakul)
คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author, E-mail: Pongsakronjack64@gmail.com

Received December 1, 2023; **Revised** June 26, 2024; **Accepted:** June 30, 2024

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบูชาพระสีวลีของชาวพุทธในสังคมไทย พบว่า พระสิวลีเป็นพระสงฆ์ที่บรรลุอรหันต์ในสมัยพุทธกาล เป็นภิกษุผู้เลิศด้วยลาภ จากการศึกษาค้นคว้า พระเถระเป็นผู้ที่ไม่ได้มีจิตยึดติดหรือขวนขวายหาลาภสักการะมาเพื่อตน แต่ด้วยบุญญาธิการท่านเป็นผู้นำลาภมาสู่ผู้ที่นับถือและศรัทธาซึ่งต้องสร้างสมบุญกุศลปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลในธรรมมาจากชาติปางก่อน แต่สังคมไทยรู้จักพระสีวลีเถระในฐานะแห่งความโชคดีและโชคลาภ มีการสร้างรูปเคารพ โดยฐานความเชื่อที่ว่าท่านสามารถดลบันดาลลาภสักการะให้แก่ผู้นับถือบูชา จะเห็นได้ว่าพระสีวลีมีความสำคัญทั้งด้านบุญและด้านวิบากกรรม ชาวพุทธในสังคมไทยจึงศรัทธาแต่เรื่องผลบุญในทางลาภด้านเดียว

คำสำคัญ: พระสีวลี, การบูชา, ชาวพุทธ

Abstract

This article is to study the worship of Phra Sivali of Buddhists in Thai society. It was found that Phra Sivali was a monk who attained athwartship during the Buddha's time. He is a monk who is excellent in wealth. From research, the elder monk was a person who did not have a clinging mind or strive to gain wealth for himself. But because of his merit, he brings good fortune to those who have faith and faith, who must build merit and practice morality in the Dhamma from past lives, but Thai society knows Phra Sivali Thera as a symbol of good luck and fortune. Idols were made. Based on the belief that he can bring good fortune to those who worship him. It can be seen that Phra Sivali is important in both merit and bad karma. Buddhists in Thai society therefore believe only in the one-sided benefit of merit.

Keywords: Phra Sivali, Worship, Buddhists

บทนำ

พระสีวลีเถระเป็นพระมหาเถระที่มีประวัติความเป็นมาแปลกกว่าพระสาวกท่านอื่น ๆ และมีคุณูปการต่อพระพุทธศาสนาอย่างกว้างขวาง ท่านนับได้ว่าไม่ได้ใช้ชีวิตแบบสามัญชนทั่วไป ดังในพระสูตรที่กล่าวไว้ว่าท่านอยู่ในท้องมารดามากกว่า 7 ปี เกิดมาแล้วไม่นานก็บรรพชาในพระพุทธ ศาสนา จึงไม่ได้ใช้ชีวิตแบบสามัญชนทั่ว ๆ ไป (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลภาษาไทย เล่มที่ 33 ข้อที่ 9 หน้าที่ 324 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2534) ประวัติความเป็นมาของใครในเชิงวิชาการหรือมิติอื่นๆ ต้องเริ่มจากประวัติตอนเยาว์วัยของบุคคลนั้นและพระสีวลีเถระก็เช่นเดียวกัน จะต้องเริ่มจากสมัยเยาว์วัยของท่าน “พระสีวลีเถระ” ตามประวัติชี้ว่า ได้จุติมาเกิดในโลกมนุษย์ท่านต้องทนทุกข์ทรมานเวียนว่ายตายเกิดในสวรรค์และนรกมาก็มาก จนชาติสุดท้ายก็ได้มาเกิดในโลกนี้ และท่านได้กล่าวไว้ว่า “บัดนี้ เป็นภพสุดท้าย ข้าพเจ้าเกิดในกรุงโกลิยะพระชนนีของข้าพเจ้าพระนามว่าสุปปวาสา พระชนกของข้าพเจ้าพระนามว่า มหาลิลิจฉวี” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 33 ข้อที่ 81 หน้าที่ 300 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ปัญหามีอยู่ว่าจากการศึกษาพระประวัติของพระสีวลีเริ่มจากการเกิดหรือการประสูติของพระสีวลีซึ่งไม่ธรรมดาเหมือนกับมนุษย์ทั่วไป ถ้าเป็นเรื่องจริงก็เป็นความพิเศษที่น่านับถือน่าศรัทธามาก ซึ่งเปรียบเทียบกับพระอรหันต์องค์อื่นๆแล้ว ก็เกิดมาแบบธรรมดาแม้แต่พระพุทธเจ้าซึ่งเป็นศาสดาก็มีความพิเศษในการประสูติเล็กน้อยที่น่าจะเป็นไปได้ ยกเว้นการประสูติที่ออกมาจากพระครรภ์แล้วเดินได้เลย 7 ก้าว แต่พระสีวลีอยู่ในพระครรภ์ถึง 7 ปี 7 เดือน 7 วัน ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่น่าเป็นไปได้ ระหว่างที่อยู่ในพระครรภ์พระมารดาก็ได้ลาภสักการะมากมายเป็นเพราะบุญบารมีของพระสีวลี ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเรื่องเล่าเรื่องที่พระสงฆ์ได้ศึกษาในพระไตรปิฎก, อรรถกถา, อนุพุทธประวัติและบอกต่อกันมา โดยเฉพาะฆราวาสที่นิยมบูชาพระเครื่อง หรือเลื่อมใสเมตตามหานิยม บอกเล่าโฆษณาคุณวิเศษของท่านต่อๆ กันมา จึงทำให้คนทั่วไปนิยมกราบไหว้บูชาเพื่อลาภ ทั้งที่ในประวัติพุทธสาวกมีพระอรหันต์มีอภินิหารในทางประทานโชคลาภ คือ พระมหากัจจายนะและพระอุปคุต แม้กระทั่งพระพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาพระประวัติของพระองค์ท่านก็ไม่เน้นในเรื่องลาภ

ดังนั้น บทความวิชาการนี้ ผู้เขียนต้องการนำเสนอประวัติความเป็นมาของพระสีวลีเถระที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ตำนาน ตำราทางวิชาการ ตลอดถึงความเชื่อที่ปรากฏในสังคมไทย อันจะเป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการต่อไป

ประวัติความเป็นมาของพระสีวลีเถระ

1. กำเนิดและฆราวาสวิสัย พระสีวลีเถระถือกำเนิดในสมัยของพระโคตมพุทธเจ้า (องค์ปัจจุบัน) ที่เมืองโกลิยะอันเป็นเมืองหนึ่งในชมพูทวีป พระมารดาของท่านเป็นพระญาติฝ่ายพระพุทธมารดา ขณะที่ท่านได้ลงมาจุติในพระครรภ์ของพระมารดา คราวที่พระสีวลีเถระลงมาจุติในพระครรภ์ของพระมารดานั้น มีเหตุการณ์ที่น่าอัศจรรย์ใจมากเพราะเมื่อท่านจุติแล้วมาเกิดท่านได้ให้คุณแก่พระมารดาเป็นอเนกอนันต์พระมารดาได้รับเครื่องบรรณาการอย่างละ 500 อย่างเป็นประจำทุกเช้าเย็น ทำให้เป็นที่ดีพระหฤทัยของพระมารดาและพระบิดา ชาวบ้านชาวเมืองก็ดีใจกันมาก เพราะสิ่งของที่เขานำมาบรรณาการนั้นพระนางสุปปวาสาก็นำมาแจกจ่ายประชาชนชาวเมืองและผู้ที่

เดือดร้อนให้หายจากทุกข์นั้น (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลภาษาไทย เล่มที่ 33 ข้อที่ 9 หน้าที่ 323 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2534)

ความอัศจรรย์และพระเมตตาของพระนางสุปปวาสาก็แพร่กระจายไปซึ่งมีหลักฐานยืนยันว่า ชาวบ้านชาวเมืองต่างก็ไปชื่นชมพระบุญญาบารมีของพระนางสุปปวาสา เรื่องอัศจรรย์ใจอีกอย่าง คือ เมื่อพระนางสุปปวาสาแตะต้องสิ่งของอย่างใดอย่างหนึ่ง ปรากฏว่าสิ่งของที่พระนางสุปปวาสาจะ เพิ่มปริมาณมากขึ้นเป็นอเนกอนันต์ข่าวเรื่องพระนางสุปปวาสาหยิบต้องสิ่งของใดก็เพิ่มปริมาณมาก ขึ้น แพร่กระจายไปเมืองอื่น มีชาวบ้านชาวเมืองต่างก็มาชมชื่นพระบารมีหรือไม่ก็มาทดลองบุญบารมี ของท่าน เมื่อชาวบ้านชาวเมืองมาเห็นกับตาก็เกิดความนับถือในตัวพระนางสุปปวาสามากขึ้นเรื่อย ๆ เป็นประจำ ชาวบ้านจะมาทูลเชิญเสด็จในที่ไหนพระนางสุปปวาสาก็จะตามชาวบ้านเพื่อไปบรรเทาความทุกข์ร้อนตลอดเวลาที่พระสีวลีเถระต้องอยู่ในพระครรภ์ของพระนางสุปปวาสาถึง 7 ปี 7 เดือน 7 วัน (พระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์, 2552: 130)

พระเถระถือปฏิสนธิแล้วในครรภ์ของราชธิดานามว่าสุปปวาสา นับแต่วันที่ท่านถือปฏิสนธิ มีคนถือเอาเครื่องบรรณาการมาให้นางสุปปวาสา วันละร้อยเล่มเกวียน ทั้งในเวลาเย็นและในเวลาเช้า ครั้งนั้นเพื่อจะทดลองบุญนั้น คนทั้งหลายจึงให้นางเอามือจับกระเช้าพืช พืชแต่ละเมล็ดผลิตผลออกมาเป็นพืชดังร้อยกำพันกำพืชที่หว่านลงไปในที่นาแต่ละกรีส ก็เกิดผลประมาณ 50 เล่มเกวียนบ้าง 60 เล่มเกวียนบ้าง แม้ในเวลาขนข้าวใส่ยุ้ง คนทั้งหลายก็ให้นางเอามือจับประตูยุ้งด้วยบุญของราชธิดา เมื่อมีคนมารับของไปที่ซึ่งคนถือเอาของไปแล้ว ๆ กลับเต็มเหมือนเดิมเมื่อคนทั้งหลายพูดว่า บุญของราชธิดาแล้วให้ของแก่ใครๆ จากภาชนภัตรที่เต็มบริบูรณ์ ภัตรย่อมไม่สิ้นไป จนกว่าจะยกของพ้นจากที่ตั้งเพราะทารกยังอยู่ในท้องนั่นแล เวลาล่วงไปถึง 7 ปี ก็เมื่อครรภ์แก่รอบแล้ว นางเสวยทุกข์หนักตลอด 7 วัน นางเรียกสามีมาพูดว่า ดิฉันยังมีชีวิตจักถวายทานก่อนแต่จะตาย แล้วส่งสามีไปยังสำนักพระศาสดาว่า ท่านจงไป จงกราบทูลความเป็นไปนี้แด่พระศาสดา จงทูลเชิญพระศาสดา ถ้าพระศาสดาตรัสคำใดจงกำหนดคำนั้นให้ดี แล้วรีบมาบอกแก่ดิฉันสามีไปกราบทูลข่าวของนาง แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วพระศาสดาตรัสว่า “นางสุปปวาสาธิดาของเจ้าโกลิยะ จงมีความสุขหาโรคมิได้ จงประสูติโอรสผู้ไม่มีโรค” พระราชาสดับดังนั้นแล้ว ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จมุ่งหน้าไปยังพระราชวังของพระองค์ เด็กคลอดจากครรภ์ของนางสุปปวาสา ง่ายเหมือนเทน้ำออกจากธมกรก (ที่กรองน้ำ) ก่อนหน้าพระราชาเสด็จมาถึงหน่อยเดียวเท่านั้น ผู้คนที่นั่งแวดล้อมกำลังมีน้ำตานองหน้า ก็เริ่มหัวเราะได้ มหาชนพากันยินดีร่าเริงได้ พากันไปส่งข่าวพระราชา พระราชาทอดพระเนตรเห็นการมาของคนเหล่านั้นทรงพระดำริว่าชะรอยถ้อยคำที่พระทศพลตรัสไว้จักเป็นผลสำเร็จ พระองค์รีบเสด็จมา แจ้งข่าวของพระศาสดาต่อราชธิดา ราชธิดากราบทูลว่าชีวิตภัต ที่พระองค์จัดนิมนต์ไว้นั่นแลจักเป็นมงคลภัต ขอพระองค์จงไปนิมนต์พระทศพล (ให้เสวย) ตลอด 7 วัน พระราชาทรงกระทำอย่างนั้น คนทั้งหลายพากันบำเพ็ญมหาทานแก่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขตลอด 7 วันทารกผู้ยังจิตที่เร่าร้อนของหมู่ญาติทั้งปวงให้ดับลงได้ ประสูติแล้ว เพราะฉะนั้น คนทั้งหลายจึง ขนานทารกว่า “สีวลีทารก” (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลภาษาไทย เล่มที่ 41 ข้อที่ 719 หน้าที่ 338 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2534)

สรุปว่า การประสูติของพระสีวลีกุมารนั้น ท่านได้ทรงอยู่ในพระครรภ์ 7 ปี 7 วัน ตาม คัมภีร์อรรถกถาได้กล่าวไว้ว่า พระสีวลีกุมารอยู่ในพระครรภ์ถึง 7 ปี 7 เดือน 7 วันอันสอดคล้องกับ หนังสือ

บางเล่ม ประเด็นการคลอดของพระสีวลีเถระ ท่านเป็นพระอรหันต์ที่ถือกำเนิดแปลกจากพระอรหันต์รูปอื่น เพราะบุคคลทั่วไปจะอยู่ในครรภ์ของมารดาประมาณ 9 – 10 เดือน ขณะเดียวกันพระพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นศาสดาของพระพุทธศาสนาก็ยังทรงอยู่ในพระครรภ์ของพระพุทธมารดาครบทศมาศ 10 เดือน แต่พระสีวลีเถระอยู่ในพระครรภ์ของพระมารดาถึง 7 ปีอีก 7 วันจึงเป็นเรื่องที่อัศจรรย์มากที่เด็กอายุ 7 ขวบจะอยู่ในครรภ์ของมารดา ถึง 7 ปี และการเกิดของท่านพระสิวลีเถระมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิดคือ ประเพณีการทำบุญในวันแรกเกิดกับพระพุทธศาสนา ซึ่งการทำบุญดังกล่าวถือว่าเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวันเกิดตามแนวทางของพระพุทธศาสนา และถือว่าเป็นการทำบุญวันเกิดที่ถูกต้อง

2. มูลเหตุแห่งการบรรพชา วิถีบรรพชิต พระสีวลีเถระ ท่านได้บรรพชาเพราะสาเหตุการเห็นทุกข์ที่อยู่ในพระครรภ์ของพระ มารดา ดังในพระสูตรได้กล่าวไว้ว่าขณะที่พระมารดาพระบิดาถวายมหาทานแก่พระภิกษุหมู่ใหญ่อันมีพระพุทธเจ้า ทรงเป็นประธาน และขณะนั้นพระสารีบุตรเถระผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็นพระธรรมเสนาบดี (ธนากิต, 2549: 47-50) ได้สังเกตมองพระสีวลีกุมารเป็นเวลา 6 วันจนในวันที่ 7 ได้ไต่ถามพระสีวลีกุมารถึงการอยู่ในพระครรภ์ของพระมารดาว่าเป็นทุกข์เช่นไร พระสีวลีกุมารได้กล่าวตอบว่า เป็นทุกข์ทรมานที่ต้องอยู่ในพระครรภ์ของพระมารดาถึง 7 ปี 7 วัน พระสารีบุตรเถระตรัสต่อไปว่า พระกุมารได้เสวยทุกขเวทนาเช่นนี้จะบรรพชาไม่สมควรหรือ และพระพุทธเจ้าทรงตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายและพระสีวลีกุมารฟังว่า “ผู้ใดก้าวพ้นทางอ้อม หมายถึง ราคะ ทางหล่ม หรือ ราคะ หมายถึง กิเลสสงสาร หมายถึง สังสารวัฏ หรือ วัฏสงสาร คือ การเวียนว่ายตายเกิด และโมหะได้แล้ว ข้ามไปถึงฝั่งแล้ว เจริญฌานไม่หวั่นไหว หมดความสงสัยดับเย็น เพราะไม่ถือมั่นเราเรียกผู้นั้นว่า พราหมณ์” (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 414 หน้าที่ 164 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2534) บุคคลใดปฏิบัติตนเพื่อพ้นจากราคะ กิเลสและวัฏฏะสงสารแล้วด้วยการเจริญฌาน คือ การเพ่งอารมณ์จนใจแน่วแน่เป็นอัปปนาสมาธิ ไม่หวั่นไหวและดับความสงสัยให้หมดสิ้น แล้วด้วยการไม่ถือมั่น เมื่อพระสีวลีกุมารได้ฟังคำสอนของพระพุทธเจ้าก็เกิดดวงตาเห็นธรรม เลื่อมใสในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น พระสีวลีกุมารจึงได้ทูลอนุญาตจากพระมารดาและพระประยูรญาติทุกพระองค์ทรงอนุญาตให้พระสีวลีกุมารบรรพชา พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระสารีบุตรเถระเป็นพระอุปัชฌาย์ และได้กล่าวในพระไตรปิฎกไว้ว่า พระสารีบุตรเถระผู้มีปัญญามากเป็นพระอุปัชฌาย์ของข้าพเจ้า พระมหาโมคคัลลานเถระผู้มีฤทธิ์มาก เมื่อปลงผมให้ได้พร่ำสอนข้าพเจ้า (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลภาษาไทย เล่มที่ 33 ข้อที่ 85 หน้าที่ 301 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2534)

พระสีวลีกุมารหลังจากที่ทรงคลอดแล้ว ท่านมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงสามารถช่วยเหลือพระมารดาพระบิดาในการถวายมหาทานนั้น และยังมีสติปัญญามาก แค่สนทนาธรรมกับพระสารีบุตรเถระก็เกิดปัญญารู้ทุกข์แล้วขอบรรพชาเป็นสามเณรเพื่อหาทางดับทุกข์ พระสีวลีกุมารพึงมีพระชนม์เพียง 7 ปีกับอีก 14 วันจึงเป็นการบรรพชาเป็นสามเณรเท่านั้นและอีกประเด็นคือ การบรรพชาของพระสีวลีกุมารเป็นแบบวิธีใด

พระสีวลีกุมารบรรพชาอุปสมบทด้วยวิธีติสรณคมนูปสัมปทา หรือการบวชด้วยการเข้าถึงไตรสรณคมน์ เป็นการบวชโดยการรับไตรสรณคมน์เป็นที่พึ่ง การบวชเช่นนี้พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระสาวกบวชแก่กุลบุตรที่ประสงค์จะบวชที่อยู่ในที่ทุรกันดาร พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงประทับอยู่ จึง

อาจกล่าวได้ว่าพระสีวลีเถระได้บวชด้วยวิธีติสรณคมนูปสัมปทานั้นเอง ขณะที่พระสีวลีกุมารกำลังปลงผมก็ได้บรรลุธรรมตามลำดับจนได้ปลงผมเสร็จก็บรรลุเป็นพระอรหันต์ หมู่เทวดาพญานาคต่างก็อนุโมทนาแล้วก็นำของสักการะมาถวาย จากที่ได้ศึกษาพระสีวลีเถระท่านได้บรรลุเป็นพระอรหันต์จริง แต่ท่านเป็นสามเณรเพราะจากที่เราศึกษากันนั้นท่านออกจากครรภ์ของมารดา พระสีวลีเถระท่านจะมีอายุเพียง 7 ปี 14 วัน หนังสือบางเล่มเขียนว่าพระสีวลีกุมารได้บรรลุพระอรหันต์ เรียกว่าพระสีวลีเถระ แต่หนังสือบางเล่มได้กล่าวไว้ว่า แม้เป็นพระภิกษุหรือสามเณรเมื่อได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้วก็เรียกท่านว่าเป็น พระอรหันต์เหมือนกัน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 14 ข้อที่ 207 หน้าที่ 263 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

3. กิจพระศาสนาและบั้นปลายชีวิต ชีวิตในปั้นปลายของพระสีวลีเถระนั้นในพระไตรปิฎกและคัมภีร์อรรถกถาไม่ได้กล่าวถึง การนิพพานของท่าน แต่หนังสือบางเล่มได้กล่าวไว้ว่า นับว่าท่านพระสีวลีเถระเป็นพระมหาสาวกอีกรูปหนึ่งที่ได้ช่วยกิจการพระศาสนา แบ่งเบาภาระของพระบรมศาสดาเป็นอย่างมากและท่านดำรงอายุ สังขารโดยสมควรแก่กาลแล้วดับขันธปรินิพพาน โดยในทางพระพุทธศาสนาได้อธิบายนิพพานไว้ 2 อย่าง คือ สอุปาทิเสสนิพพาน กับ อนุปาทิเสสนิพพาน ดังพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย นิพพานธาตุ มี 2 อย่าง คือ สอุปาทิเสสนิพพานธาตุ กับ อนุปาทิเสสนิพพานธาตุ สอุปาทิเสสนิพพานธาตุเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นพระอรหันตขีณาสพอยู่จบพรหมจรรย์แล้ว มีกิจที่พึงทำเสร็จแล้ว วางภาระแล้ว มีประโยชน์ของตนอันได้บรรลุแล้ว สิ้นเครื่องผูกพันในภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ ภิกษุนั้นยังมีอินทรีย์ 5 ดำรงอยู่ เพราะเหตุที่อินทรีย์ 5 ยังไม่หมดสิ้นไปจึงประสบสิ่งที่น่าพอใจบ้าง ไม่พอใจบ้าง เสวยสุขบ้าง ทุกข์บ้าง ความสิ้นราคะ โทสะ โมหะ ของภิกษุนั้น เรียกว่า สอุปาทิเสสนิพพาน ธาตุอนุปาทิเสสนิพพานธาตุเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นพระอรหันตขีณาสพอยู่จบ พรหมจรรย์แล้วมีจิตที่พึงทำอันได้ทำเสร็จแล้ว วางภาระแล้ว มีประโยชน์ของตนอันได้บรรลุ แล้วสิ้นเครื่องผูกพันในภพแล้ว หลุดพ้นแล้ว เพราะรู้โดยชอบการเสวยอารมณ์ทั้งปวงของภิกษุนั้นดับสนิทนี้ เรียกว่า อนุปาทิเสสนิพพานธาตุ” (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2564: 542)

สรุปว่า การนิพพานของพระสีวลีเถระนั้น พระไตรปิฎกได้กล่าวถึงแต่จากหนังสือบางเล่ม ได้กล่าวไว้ว่า ท่านได้ช่วยแบ่งเบาภาระของพระพุทธเจ้าและดำรงอายุสังขารโดยสมควรก็ได้นิพพาน แต่ไม่ปรากฏสถานที่นิพพาน แต่ก็ปรากฏภายหลังเรื่องการพบพระอรหันตธาตุของพระสีวลีเถระ จึง เป็นคำยืนยันว่าท่านได้ละสังขารอยู่ท่านจริง

มูลเหตุการบูชาพระสีวลีในพระพุทธศาสนาและสังคมไทย

พระมหาวิฑูรย์ สิทฺธิเมธี (บังสันเทียะ) ได้ศึกษาพบว่าพระสีวลีเถระมีอิทธิพลหลายแง่มุมด้วยกัน ในแง่ของความเป็นสังฆภาวะ เน้นหนักไปในทางด้านการมีลาภสักการะ ในแง่ทางเศรษฐกิจ เช่น พ่อค้า ประชาชนที่ไปสัมภาษณ์มาพากันนับถือองค์พระสีวลีก็เพื่อว่าท่านเป็นผู้ที่มีลาภสักการะมาก ฉะนั้น การบูชาสักการะ จำหน่าย หรือที่นับถือท่าน สาระสำคัญก็คือ เพื่อความสำเร็จในด้านธุรกิจด้านค้าขายร่ำรวย หรือความเป็นผู้มีโชคลาภ หมายความว่า การมีลาภสักการะเกิดขึ้นจากความปรารถนาส่วนบุคคลเป็นความต้องการที่เป็นประโยชน์ส่วนตน ดังนั้นอิทธิพลอุดมการณ์ของพระสีวลีที่มีต่อสังคมไทยเป็นไปใน 3 ประเด็น คือ อุดมการณ์เพื่อประโยชน์ตน อุดมการณ์เพื่อประโยชน์

ส่วนรวม และอุดมการณ์ระดับโลกิยะ ส่วนอุดมการณ์ระดับโลกุตระนั้นไม่ชัดเจนหรืออาจจะไม่มีก็ได้ เนื่องด้วยเพราะสังคมไทยนั้นไม่ได้มุ่งตรงไปที่ตัวอุดมการณ์แบบพุทธ ในมิติทางสังฆกิจอิทธิพลของพระสีวลีเถระที่มีต่อสังคมไทยคือการหลุดพ้นกล่าวคือวิมุตติ การบรรลุถึงหรือไม่ถึงความมีลาภมาก เป็นเพียงระดับโลกิยะ ของพุทธก็จะเป็นแบบประโยชน์ส่วนตน ประโยชน์ส่วนรวม ประโยชน์ระดับโลกุตระ อิทธิพลส่วนมากจะเป็นประโยชน์ส่วนตนเป็นสำคัญ อุดมการณ์เพื่อประโยชน์ตนส่วนมากก็จะเป็นไปในระดับโลกิยะมากกว่าโลกุตระ เป็นไปในเชิงจริยาศาสตร์ คือ ควรทำไม่ควรทำ บางคนพอถือพระสีวลีก็มีข้อห้ามเช่น ถือแล้วห้ามด่าพ่อแม่กัน ห้ามขโมย ห้ามคดโกง เป็นต้น จิตใจภายในของท่านพระสีวลีเถระนี้มีความเป็นจริยาศาสตร์ แต่ภายนอกที่คนมองนั้น เป็นภาพของอภิปรัชญาที่มองเห็นว่าท่านเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ จึงพยายามแสวงหาสรรสร้างสิ่งที่เป็นรูปร่างเพื่อทำการสักการบูชา สารพัดขึ้นมาด้วยหวังให้เกิดความหนักแน่นยิ่งขึ้น นี่คือ Metaphysics (อภิปรัชญา) ที่เป็นความเชื่อลึก ๆ ที่ไม่สามารถหาเหตุผลอะไรมาอธิบายได้ (พระมหาวิฑูรย์ สิทธิเมธี (บังสันเทียะ), 2556: ก-ข)

การเคารพบูชาถือว่าเป็นการแสดงความเคารพนับถือ ยกย่องเชิดชู ตลอดจนให้เกียรติกันตามหลัก พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงามและเหมาะสม ทุกคนควรประพฤติปฏิบัติต่อสิ่งที่ควรบูชา ได้แก่ พระรัตนตรัย พระธาตุเจดีย์ มารดาบิดา และครูอาจารย์ เป็นต้น การบูชานั้นจะด้วยสิ่งของหรือการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนก็ตาม จัดว่าเป็นสิ่งที่ดีงามและเหมาะสม เพราะทำให้เห็นคุณค่าคุณความดีและความสำคัญของบุคคลและสิ่งของ การปฏิบัติต่อบุคคลและสิ่งของอย่างถูกต้องและเหมาะสมโดยใช้ปัญญา พิจารณาบูชาอย่างมีเหตุผล จึงเป็นประโยชน์และเกิดเป็นสิริมงคล แต่เมื่อขาดปัญญาพิจารณา บูชาอย่างไม่มีเหตุผล กล่าวคือบูชาบุคคลหรือสิ่งของที่ไม่ควรบูชา การบูชานั้นก็ไม่เป็นประโยชน์และกลายเป็นความงมงาย ดังนั้น เมื่อจะบูชาบุคคลหรือสิ่งของ ต้องใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผลก่อน (สัมภาษณ์ ผศ. ดร.คงสฤษฎ์ แพงทรัพย์, 25 เมษายน 2564)

การบูชาถือว่าเป็นสิ่งที่ดีและเหมาะสม เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญในพระพุทธศาสนาประการหนึ่ง ที่สอนให้มองเห็นคุณค่าคุณความดีและความสำคัญของบุคคลและสิ่งของแล้ว ปฏิบัติต่อบุคคลหรือสิ่งนั้นถูกต้องและเหมาะสมด้วยความจริงใจ จึงจำเป็นอย่างมากที่คนในสังคมจะทำความเข้าใจในหลักธรรมข้อนี้ กล่าวคือ การบูชาให้ถูกต้องอย่างชัดเจนแล้วนำหลักธรรมนี้ไปประยุกต์ใช้ในสังคมและชีวิตประจำวัน ถึงแม้ว่าการบูชานี้จะมิใช่หลักธรรมที่สูงสุดในพระพุทธศาสนา ถึงอย่างนั้นก็ได้รับการยอมรับยกย่องว่าเป็นมงคลอันสูงสุดอย่างหนึ่งในจำนวนมงคล ๓๘ ประการ ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “การบูชาผู้ที่ควรบูชา เป็นมงคลอันสูงสุด” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 3 หน้าที่ 7 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

การบูชานี้เป็นเรื่องที่ดี สมควรทำแต่อาจกลายเป็นเรื่องที่เลวร้าย หรืองมงายก็ได้ถ้าผู้ทำการบูชานั้นมี ความเห็นผิด เข้าใจผิด คิดไม่ถูกต้อง ทำการบูชาในทางที่ไม่ถูกไม่ควร ซึ่งจะทำให้เกิดโทษหรือไร้ประโยชน์ได้ ดังที่เห็นได้ในปัจจุบัน คือเมื่อได้พบเห็นวัตถุหรือสัตว์แปลกๆ เข้าใจผิดคิดว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กราบไหว้บูชาแล้ว จะเกิดความเป็นสิริมงคล ตลอดจนให้โชคลาภการบูชาลักษณะนี้ถือว่าเป็นการบูชาที่ผิดจากหลักการบูชาในพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนาสอนให้บูชาสิ่งที่ควรบูชา ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ พระธาตุเจดีย์ มารดาบิดา และครูอาจารย์เป็นต้น เพราะสามารถให้มนุษยสมบัติ สวรรค์สมบัติ รวมไปถึงนิพพานสมบัติ สามารถให้สำเร็จประโยชน์ในชาตินี้ (ทิฏฐธัมมิกัตถะ) ประโยชน์ ในชาติหน้า (สัมปรายิกัตถะ) และประโยชน์สูงสุด (ปรมัตถะ) แก่ผู้ที่ทำการบูชาได้

ดังเช่น นายสุมนมาลาการ ทำการบูชาพระพุทธเจ้าแล้วได้รับการพระราชทานสมบัติมากมายจากพระราชา ไม่ว่าจะเป็น ช้าง ม้า ทาส ทาสี นารีผู้ประดับประดาด้วยเครื่องอลังการทั้งปวง บ้านส่วยกหาปณะพันหนึ่ง และเครื่องประดับชื่อว่ามหาประสาธน์ นี้เป็นสมบัติที่เขาได้ในชาตินี้ ส่วนสมบัติที่เขาจะได้ในชาติหน้าก็คือ การไม่ไปสู่ทุคติตลอดแสนกัป การท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษยโลกเท่านั้น และสมบัติสูงสุดก็คือเขาจักได้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้านามว่า สุมนะ ในภพสุดท้าย (มหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัย, 2540: 85)

การบูชานี้อาจจะกลายเป็นกิจที่เลวร้ายหรือไร้ประโยชน์ไปก็ได้ ซึ่งถ้าผู้ทำการบูชามีความคิดที่ผิด ไม่ถูกต้องด้วยเหตุและผล ปราศจากปัญญาพินิจพิจารณาหาแล้วนั้น กล่าวคือการเข้าใจผิดเห็นคนชั่วเป็นคนดี เห็นสิ่งที่ให้โทษว่าเป็นสิ่งที่ให้คุณแล้ว กลับบูชาผู้ที่ไม่ควรบูชา หรือสิ่งที่ไม่ควรบูชา อันเป็นไปในทางที่ผิดเสียหาย ก็สามารถให้เกิดโทษไร้ประโยชน์ได้เช่นกัน แต่ถ้าผู้ที่บูชามีความคิดเห็นที่ถูกต้อง รู้จักใช้ปัญญาพินิจพิจารณาเลือกบูชาผู้ที่ควรบูชา หรือสิ่งที่ควรบูชาอันเป็นไปในทางที่ถูกที่ควรแล้ว การบูชานั้นก็สามารถให้เกิด คุณประโยชน์ได้เหมือนกัน ดังคำที่ว่า “บูชาคนดีเป็นศรีแก่ตัว บูชาคนชั่ว พาตัวจัญไร” “บูชาคนดีให้สำเร็จ ประโยชน์ บูชาคนโฉดพาตัวฉิบหาย” หรือ “บูชาคนพาล พาลพาไปหาผิด บูชาบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล”

จึงกล่าวได้ว่า การบูชาตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น เป็นลักษณะของการยกย่อง เชิดชู ที่เรียกกันว่า ปัคคหะ การบูชาด้วยวัตถุสิ่งของต่าง ๆ เช่น ดอกไม้ ธูปเทียน เป็นต้น ที่เรียกกันว่า สักการะ การยอมรับนับถือในคุณงามความดีความรู้ ความสามารถ ที่เรียกกันว่า สัมมานะ หรือ มานนา และการบูชาด้วย ความรัก ความห่วงใย ด้วยกันรักษาน้ำใจ ประพฤติอยู่ในโอวาทคำสอนของท่าน ที่เรียกว่า ครุการะ นั่นเอง เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นลักษณะของการบูชาทั้งนั้น การบูชาตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น มี 2 อย่าง คือ (1) อามิสบูชา (2) ปฏิบัติบูชา ซึ่งจะมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) อามิสบูชา หรือการบูชาด้วยอามิสนั้น หมายถึง การบูชาบุคคลที่ควรบูชา มีพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นต้น ด้วยวัตถุสิ่งของต่าง ๆ นับตั้งแต่ ถวายภัตตาหาร ผลไม้ ยารักษาโรค ดอกไม้ ธูปเทียน ของหอม ข้าวน้ำ ผ้านุ่ง ผ้าห่ม เสื่อสาดอาสนะ เป็นต้น ตลอดจนการสร้างอาราม โบสถ์ วิหาร และศาลาที่อยู่อาศัย ขุดสระขุดบ่อก่อถนน สร้างพระพุทธรูป พระสถูปเจดีย์ถวาย การบูชาด้วยอามิสนี้ สามารถให้สำเร็จประโยชน์ชาตินี้ ประโยชน์ชาติหน้า และประโยชน์อย่างยิ่งแก่ผู้ที่ทำการบูชาท่านผู้ที่ควรบูชา จึงถือว่าเป็นการบูชาที่มีความสำคัญและจำเป็น สมควรที่พุทธศาสนิกชนทำกันอย่างยิ่ง เพราะการบูชาด้วยอามิสนี้ทำได้ง่าย ทุกคนสามารถทำกันได้ และการบูชาด้วยอามิสนี้ก็มีผลานิสงส์ผลบุญมากเหลือที่คณนานับได้ จัดว่าเป็นหลักธรรมที่ช่วยหล่อหลอมจิตใจของพุทธศาสนิกชนให้มีความเคารพนับยิ่งขึ้น อันเป็นเหตุให้ทำการบูชาด้วยการปฏิบัติ ตามหลักธรรมคำสอนต่อไปได้

2) ปฏิบัติบูชา หรือการบูชาด้วยการปฏิบัตินั้น หมายถึง การบูชาด้วยการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอน อันเป็นการปฏิบัติที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงโปรดปรานเป็นอย่างยิ่ง เพราะพระพุทธองค์มีพระประสงค์จะให้พุทธบริษัทประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระองค์อย่างเดียวเท่านั้น แต่สาเหตุที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ทำการบูชาด้วยอามิส เพราะทรงอนุเคราะห์บริษัทและเพราะทรงประสงค์ถึงความตั้งอยู่ยั่งยืนแห่งพระพุทธศาสนา ด้วยว่าพระพุทธศาสนาจะดำรงอยู่ได้

ก็ด้วยการที่บริษัท 4 ยังบูชาพระองค์ด้วยปฏิบัติบูชาเท่านั้น ดังพระพุทธที่ว่า “ธรรมดาว่า นิรามิสบูชาย่อมอาจดำรงศาสนาของเราไว้ได้ เพราะว่าบริษัท 4 นี้ ยังจักบูชาเราด้วยปฏิบัติบูชานี้ตราบใด ศาสนาของเราก็จักรุ่งเรืองดังพระจันทร์เพ็ญแจ่มอยู่กลางฟ้าตราบนั้น” (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลภาษาไทย เล่มที่ 21 ข้อที่ 246 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2534) และการทำการบูชาด้วยการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนสามารถทำได้หลายวิธีด้วยกัน เช่น การรักษาศีล การเจริญสมาธิภาวนา การสมาทานธุดงค์ เป็นต้น การบูชาในลักษณะนี้ล้วนแล้วแต่เป็นการบูชาด้วยการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอน และเป็นการบูชาที่พระพุทธองค์ทรงโปรดปรานอย่างยิ่งทีเดียว สำหรับการบูชา ท่านผู้ที่ควรบูชาด้วยการปฏิบัติ มีปรากฏในพระไตรปิฎกพอเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

การบูชาด้วยการปฏิบัติกล่าวคือการรักษาศีล อันได้แก่การรักษาความเป็นปกติของตนไว้ให้คงอยู่ อย่างนั้นตลอดเวลา เพราะศีล แปลว่า ปกติหรือเย็นเป็นปกติ ที่ว่าปกติก็คือเป็นไปตามปกติของกาย วาจา ปราศจากเจตนาที่คิดคด ที่ว่าเย็นก็คือ ทำให้ผู้มีศีลอยู่ในความร่มเย็น ไม่มีภัย ไม่มีเวรกับผู้ใด เพราะฉะนั้นศีล จึงเป็นการรักษากาย วาจาให้เป็นปกติเรียบร้อย ศีลทางกาย เช่น ไม่เบียดเบียนสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม ไม่เสพเครื่องดองของมึนเมา ศีลทางวาจา เช่น การละเว้นจากการพูดเท็จ, ส่อเสียด เป็นต้น จึงเห็นได้ว่าศีลกำจัดหรือป้องกันกิเลสอย่างหยาบ ที่ล่วงทางกายและทางวาจา ดังความหมายของศีลที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวไว้ว่า ศีลเป็นความประพฤติดีทางกายและวาจา, การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย, ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม, การรักษาปกติตามระเบียบวินัย, ปกติมารยาทที่สะอาดปราศจากโทษ, ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว, ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายวาจาให้ดียิ่งขึ้น, ความสุจริตทางกาย วาจา และอาชีพ การบูชาด้วยการปฏิบัติกล่าวคือการเจริญภาวนา อันได้แก่การอบรมจิตให้เจริญยิ่งขึ้นไป การทำให้มีมากกว่าเดิม การฝึกจิตและปัญญา หรือการอบรมจิตให้เจริญด้วยคุณธรรมต่าง ๆ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2564: 430)

การฝึกอบรมจิตนั้นตามหลักพุทธธรรมมี 2 ประการ คือ การฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบ (สมถภาวนา) และการฝึกอบรมปัญญาให้เกิด ความรู้ความเข้าใจตามความเป็นจริง (วิปัสสนาภาวนา) หรืออีกนัยหนึ่งเรียกว่า จิตภาวนา การฝึกอบรมจิตใจให้เจริญงอกงามด้วยคุณธรรม มีความเข้มแข็งมั่นคง เบิกบาน สุขสงบ ผ่องใส พร้อมด้วยความเพียร สติสมาธิ และปัญญาภาวนา การฝึกอบรมเจริญปัญญาให้รู้เท่าทันเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง จนมีจิตใจเป็นอิสระไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลสและความทุกข์การบูชาดังกล่าวมานี้จัดเป็นการบูชาด้วยการปฏิบัติตาม หลักธรรมคำสอนอย่างแท้จริง

จากการศึกษาสาเหตุที่สังคมไทยนิยมบูชาพระสีวลีเพื่อโชคลาภ น่าจะเป็นในประเทศไทยตามวัดต่างๆ มีการสร้างรูปเหมือนหรือรูปจำลองของพระสีวลี องค์ขนาดใหญ่ประดิษฐานไว้ตามมุมต่างๆ ของวัดนั้นๆ ทั่วประเทศ พระเครื่องพระบูชาก็มีพระคณาจารย์เกจิชื่อดัง สร้างออกมาไม่มากนักเท่าที่ปรากฏในอดีตและปัจจุบัน เช่น หลวงพ่อแฉ่งวัดบางพัง หลวงปู่นาควัดระฆัง หลวงปู่โต๊ะวัดประดู่ฉิมพลี เป็นต้น พระสีวลี พระบูชารูปเหมือนพระสีวลี ที่วัดต่างๆ สร้างขึ้นจะได้รับความนิยมสูงสุดจากประชาชน โบราณจารย์และวัดต่างๆ มากมายในเมืองไทยจึงทำรูปเคารพพระสีวลีขึ้นมาสักการะบูชา เน้นในทางลาภผลโดยตรง และถือว่าดีทางโชคลาภอย่างมาก เพราะเป็นพระอรหันต์ผู้เลิศด้วยลาภสักการะยิ่งกว่าภิกษุองค์ใดในสมัยพุทธกาลไม่มีมากนัก ดังนั้น บทบาทของพระสีวลีที่มีต่อวัฒนธรรมประเพณี ในด้านวรรณคดีไทย ดังนี้

วรรณคดีไทยยุคต่าง ๆ ไม่มีผู้กล่าวถึงพระสีวลีอย่างวิจิตรบรรจง และละเอียดพิสดารมากเท่ากับบันทึกในพระคัมภีร์พุทธศาสนา ที่บันทึกว่า “สีวลีกุมาร เป็นโกลิยะวงศ์ เป็นชาวเมืองโกลิยะ บรรพชาในสำนักพระสารีบุตร ด้วยไตรสรณคมน์ สำเร็จเป็นพระอรหันต์ขณะปลงเกศา” จากประวัติของพระสีวลีเถระได้ชี้ให้เห็นแง่คิดในมิติเชิงวรรณคดี 2 ประการคือ

1) ประการแรก ในมิติของกฎแห่งกรรม ที่เห็นได้จากผลกรรมที่เกิดกับพระสีวลี คือ กรรมฝ่ายกุศลส่งผลให้ท่านมีลาภมาก แต่ในขณะเดียวกัน กรรมฝ่ายอกุศลก็ดลบันดาลให้ท่านต้องได้รับทุกข์ทรมานอยู่ในครรภ์พระมารดาเป็นเวลานานถึง 7 ปีเศษ เรื่องของกรรมทำไว้อย่างไรย่อมได้ผลอย่างนั้นเสมอ

2) ประการที่สอง มิติการบรรลุธรรม พระสีวลีเถระได้บรรลุอรหันต์เพราะการ พิจารณาทุกข์ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่อยู่ในครรภ์ ทำให้เห็นชัดว่า “การเกิดมาแต่ละที ล้วนมีแต่ทุกข์ ในเมื่อ ได้เห็นโทษทุกข์ของการเกิด การเบื่อหน่ายด้วยอำนาจแห่งปัญญาที่เห็นความจริง ย่อมจะเกิดขึ้น และ เมื่อความเบื่อหน่ายเกิดขึ้นแล้ว ย่อมจะนำไปสู่การคลายความกำหนัด คลายความยึดติด จนหลุดพ้น ไปในที่สุด” (ธมฺมวฑฺโฒ ภิกฺขุ, 2547: 37)

จากการศึกษาในเรื่องการบูชา พระสีวลีเป็นพระอรหันต์พระองค์ท่านมีพระประสงค์ให้ชาวพุทธปฏิบัติบูชามากกว่าอามิสบูชา เพื่อเป็นไปในทางโลกุตระพ้นจากอาสวะกิเลส ชาวพุทธที่ศึกษาประวัติท่านจริงจัง ต้องมองในแง่ของกรรมด้วยที่ท่านต้องใช้ผลกรรมในอบายในอดีตชาติ ก่อนที่จะมาเกิดในชาติที่มีพระพุทธเจ้านามว่าโคดม ถ้ามีการกล่าวถึงการใช้กรรมของพระสีวลีในชาติก่อนๆ อาจจะไม่ค่อยมีใครนับถือก็ได้ เป็นเพราะมีการกล่าวแต่คุณความดีด้านเดียวจึงทำให้มีผู้คนลุ่มหลงแต่ที่จะบูชาเพื่อลาภ อีกทั้งตามวัดและที่แนะนำในทางที่ผิดให้นิยมแต่อามิสบูชา คือการบูชาด้วยของต่าง ๆ เช่น ดอกไม้ น้ำผึ้ง ผลไม้ แต่ไม่แนะนำให้ปฏิบัติกรรมฐานซึ่งเป็นเรื่องที่ควรทำในแนวทางของพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ เป็นเพราะยังมีความลุ่มหลงในกิเลสคือความโลภ และหวังผลประโยชน์ทางธุรกิจ ดังพระดำริของพระพุทธเจ้าที่ว่า ธรรมของพระองค์ลึกซึ้งยากแก่เวไนยสัตว์ที่จะเข้าใจ ผู้เขียนคิดว่าถ้าชาวพุทธทั้งหลายหันมาปฏิบัติบูชาอย่างจริงจัง โดยนำแบบอย่าง พระสีวลีมาปฏิบัติพร้อมกับขอพรพระองค์ท่าน น่าจะเกิดลาภมากกว่า และเป็นลาภที่ถาวรอีกด้วย

อิทธิพลเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องพระสีวลีเถระที่มีต่อสังคมไทยปัจจุบัน

พระสีวลีเถระเป็นพระอรหันต์อีกรูปหนึ่งที่โดดเด่นในด้านศรัทธา ความเชื่อของคนไทยที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะคนไทยส่วนใหญ่มีความเชื่อว่าถ้าได้บูชาพระสีวลีเถระได้โชคลาภ จะบังเกิดด้วยความเชื่อดังกล่าวได้สืบทอดกันมาทำให้เป็นคติความเชื่อที่ปฏิบัติตามกันมาในสังคมไทย ชาวพุทธนิยมบูชารูปพระสีวลีเถระโดยที่โบราณาจารย์และวัดต่าง ๆ มากมายในเมืองไทยจึงทำรูปเคารพพระสีวลีเถระขึ้นมาสักการบูชา เน้นในทางลาภผลโดยตรง ซึ่งถือว่าดีทางโชคลาภอย่างมาก เพราะเป็นพระอรหันต์ผู้เลิศด้วยลาภสักการะยิ่งกว่าภิกษุองค์ใดในสมัยพุทธกาล

พระสีวลีเป็นผู้มีบุญญาธิการในทางลาภสักการะอย่างน่าอัศจรรย์ ท่านโบราณาจารย์จึงนิยมสร้างรูปของพระสีวลีในแบบพระธุดงค์รัดประคดอก ห่มดอง มือขวายกขึ้นเสมออกถือด้ามกลด ไว้ตัวกลดลงบนบ่า ที่จะงอยบ่าคล้องสะพายบาตร มือซ้ายถือตาลปัตร ถ้าผู้ใดมีไว้สักการบูชาประจำบ้าน จะนำโชคลาภมหาศาลมาสู่ท่าน จะออกจากบ้านไปค้าขายยังแห่งหนตำบลใด ก็ให้ภาวนาพระคาถาและ

บูชาพระสิวลีเสียก่อนทุกครั้ง ท่านจะซื้อง่ายขายคล่องดีนัก หรือท่านจะติดต่อธุรกิจการที่เกี่ยวกับเงินทองใดๆ ก็จงท่องบ่นภาวนาพระคาถาและบูชาพระสิวลีเสียก่อนเสมอ ธุรกิจของท่านจะประสบความสำเร็จและราบรื่นดีนัก

ดังนั้น ชาวพุทธจึงมีศรัทธาเลื่อมใสพระสีวลีเถระ นิยมสร้างรูปของท่านไว้สักการบูชาเพื่ออธิษฐานขอให้ประสบลาภ ความร่ำรวย มั่งมีศรีสุข โดยมีลักษณะเป็นพระธุดงค์ ห่มจีวรลดไหล่ มีผ้ารัดอก (เรียกว่าห่มดอง) อยู่ในอิริยาบถยืน มือซ้ายถือกลดแบกบนบ่าซ้าย สะพายบาตรไว้ที่ไหล่ซ้าย (บางที่สะพายย่ามด้วย) มือขวาถือไม้เท้า (เคยพบอยู่ในอิริยาบถนั่งก็มี) แต่ปัจจุบันบางวัดได้สร้างรูปปั้นของท่านมาในรูปแบบที่แปลกไปจากเดิมเป็น “พระสีวลีลังกาวงศ์ ปางอุ้มบาตร” เช่น พระเทพภาวนาวิกรม (ปัจจุบันดำรงสมณศักดิ์ที่ สมเด็จพระมหารัชมงคลมุนี (ธงชัย ธมฺมธโช) ท่านได้จัดสร้างวัตถุมงคลพระสีวลีลังกาวงศ์ ปางอุ้มบาตรให้พุทธศาสนิกชนได้นำไปบูชากราบไหว้เพื่อขอพร โดยทางคณะผู้จัดสร้างจะใช้คำเชิญชวนว่า “พระสีวลี ลังกาวงศ์” ถือเป็นยอดวัตถุมงคลด้าน “โชคลาภ” ในยุคปัจจุบันที่ได้รับการยอมรับจากพุทธศาสนิกชนทั้งหลายยามนี้ที่อยากได้ของดีรุ่นนี้ไว้บูชา ติดกายคุ้มครองใจ ด้วยวิธีการสร้างในรูปแบบของพุทธศิลป์อันโดดเด่นไม่เหมือนใครของพระเทพภาวนาวิกรม รวมถึงเรื่องของมวลสารศักดิ์สิทธิ์ ในการนำมาผสม กอปรกับพิธีการปลุกเสกอย่างเอกอุเข้มขลัง “พระสีวลี” ตามตำนานเป็นหนึ่งในพระอรหันต์สมัยพุทธกาล มีบารมีมาก คือ เป็นผู้มีโภคทรัพย์อุดมไปด้วยโชคลาภ “กินไม่หมด จนไม่เป็น” (ท่าพระจันทร์ดอทคอม, 2559)

ในตำนานทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหญิงสาวคนหนึ่งซึ่งเกิดในตระกูลพ่อค้ามีนามว่าสุภาวดี นางได้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา และเคารพนับถือพระสีวลีเถระเป็นอย่างยิ่ง เมื่อนางได้ฟังธรรมจนลึกซึ้ง พระสีวลีก็ให้ศีลและให้พรว่า “จงเจริญรุ่งเรืองด้วยทรัพย์สิน เงินทองจากการค้าขาย เงินทองไหลมา เทมา สมความมุ่งมาดปรารถนาด้วยเถิด” หลังจากที่นางสุภาวดีได้รับพรจากพระสีวลีเถระแล้ว ไม่ว่านางและผู้เป็นบิดามารดาจะไปค้าขายที่ใด ก็จะขายดีเป็นเทน้ำเทท่า มีแต่กำไรหลั่งไหลเข้ามาทุกครั้งไป ซึ่งนางสุภาวดีนั้นได้เป็นที่รู้จักของคนไทยเป็นอย่างดี ในนามว่า “นางกวัก” นั่นเอง จากกรณีดังกล่าว ความเชื่อเรื่องลาภ จึงเป็นส่วนหนึ่งของการเคารพนับถือต่อนางกวัก ดังจะเห็นได้จากการที่ร้านค้าในสังคมไทยจึงนิยมบูชาแม่นางกวักซึ่งเป็นตัวแทนของนางสุภาวดี

จากตำนานความเชื่อที่สืบทอดกันมาจนปัจจุบัน ได้มีการประยุกต์ความเชื่อเป็นวัตถุมงคลศักดิ์สิทธิ์หรือรูปปั้นต่าง ๆ ตามจินตนาการของผู้สร้าง ดังกรณีวัดบ้านกล้วย หมู่ 1 ต.วังยาว อ.ด่านช้าง จ.สุพรรณบุรี ได้มีชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงและมอญจำนวนมาก ได้เข้ามากราบขอพร สักการบูชาหลวงพ่อพระสีวลีปางทันใจ หนึ่งเดียวในไทย สูงประมาณ 2 เมตร ที่ประดิษฐานอยู่ที่อุโบสถของวัด พระอธิการธาดา ธมฺมธโร เจ้าอาวาสวัดบ้านกล้วย เปิดเผยว่า พระสีวลีเถระเป็นพระอรหันต์ที่ได้รับการยกย่องเป็นเอตทัคคะผู้เลิศในทางผู้มีลาภมาก คนไทยเชื่อว่า ผู้ใดได้บูชาพระสีวลีเถระแล้ว จะได้รับโชคลาภ ซึ่งพระสีวลีปางดังกล่าวเกิดขึ้นจากจินตนาการของท่านจากการที่มีอยู่คืนหนึ่งท่านได้นิมิตฝันว่า ได้มีโยมท่านหนึ่งนำพระสีวลีและเทพทันใจที่อยู่ในประเทศเมียนมามาถวายพร้อมกัน หลังจากนั้นจึงได้ความคิดที่จะนำพระสีวลีและเทพทันใจมาผสมผสานศิลปะ เป็นพระสีวลีปางทันใจ ถือว่าเป็นปางพิเศษ ที่ไม่เหมือนที่ไหนมาก่อน ทั้งหมดนี้เป็นกุศโลบายเพื่อเป็นจุดดึงดูดให้ชาวบ้านได้เข้ามาวัด โดยระหว่างที่ขอพรพระสีวลีปางทันใจ ท่านก็จะสอดแทรกธรรมะของพระพุทธเจ้าไปด้วย นางตุ้ม พลอินทร์ อายุ 80 ปี ชาวบ้านที่ได้มากราบขอพระสีวลีปาง

ทันใจ กล่าวว่า ได้เข้ามากราบขอพรเป็นประจำ ส่วนมากมาขอเรื่องโชคลาภ เรื่องการเงิน ทุกครั้งที่มาขอพร ก็ได้สมปรารถนาทุกครั้ง ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่ที่บุญและวาสนาของตัวเราด้วย (เดลินิวส์ออนไลน์, 2565) เพ็ญสุภา สุขคตะ ตั้งประเด็นคำถามไว้น่าคิดในคอลัมน์มติชนสุดสัปดาห์ว่า ประเด็นแรก ทำไมพระสีวลีจึงได้กลายมาเป็นสัญลักษณ์ของ “โชคลาภ” ถึงกับผู้ศรัทธาตั้งฉายาให้ท่านว่า “พระสีวลีมหาลาภ” เยี่ยงนี้แล้วจะมิขัดกับ “สภาวธรรม” ของพระอรหันต์ผู้ห่างไกลจากกิเลสดอกละหรือ? ประเด็นที่สอง ทำไมช่างศิลป์ถึงได้ตีความด้านประติมาณวิทยาออกมา กำหนดรูปลักษณ์ให้พระสีวลีต้องอยู่ในท่าเดินธุดงค์ถือกลด สะพายบาตร ไปรับเอาคตินี้มาจากไหน

การที่คนไทยและเพื่อนบ้านในละแวกอุษาคเนย์บางกลุ่ม เช่น มอญ พม่า ไทใหญ่ ลาว มีความเชื่อเรื่องพระสีวลีว่าเป็นสัญลักษณ์แห่ง “ลาภสักการะ” นั้น มีที่มาจากพุทธดำรัสตอนที่ทรงนิยามคุณลักษณะพิเศษของพระอรหันต์แต่ละรูปในบรรดา “อสีติสาวก” 80 รูปว่ามีความเป็น “เอตทัคคะ” หรือความเป็นเลิศในด้านต่าง ๆ

พระสีวลีเป็นหนึ่งในกลุ่มพระอสีติสาวก ที่ได้รับการตรัสยกย่องว่าเป็น “ภิกษุผู้เลิศด้วยลาภหาผู้ใดเสมอเหมือนไม่” หากฟังเผินๆ แล้วพุทธศาสนิกชนอาจรู้สึกแปร่ง ๆ ทะแม่ง ๆ ชอบกล เนื่องจากพระอสีติสาวกรูปอื่นๆ ล้วนได้รับคำยกย่องจากพุทธองค์ไปในเชิงหลุดพ้นหรือค่อนข้างสร้างสรรค์ เช่น เป็นผู้เลิศแห่งปัญญา เป็นผู้เลิศแห่งความสมถะสันโดษ เป็นผู้เลิศแห่งการรักษาพระวินัย เป็นต้น แต่แล้วจู่ ๆ พระสีวลีกลับเป็นเลิศด้าน “การได้รับลาภสักการะ”? มองในแง่ธรรมะ “ลาภ” จะเป็น “เลิศ” ได้อย่างไร (เพ็ญสุภา สุขคตะ, 2562)

จากแง่คิดในมิติเชิงวรรณคดีทั้ง 2 ประการนี้ชาวพุทธในสังคมไทยควรเข้าใจว่าพระสีวลีไม่สนับสนุนให้ทุกคนที่กราบไหว้บูชาท่านเพราะลาภผล เพราะมิติของกฎแห่งกรรม คือสร้างกุศลก็ได้รับผลบุญ ถ้าสร้างอกุศลก็ได้รับผลกรรมที่เป็นทุกข์ ถ้าไม่สร้างบุญกุศลก็เป็นไปไม่ได้ที่ได้รับความสุขความสมหวังตามที่ต้องการ ซึ่งหมายความใครที่ได้รับความสมหวังในสิ่งที่อธิษฐานจากการกราบไหว้พระสีวลีก็เพราะบุญเก่าที่สั่งสมมา พระอรหันต์ถึงจะมีคุณวิเศษแต่คงไม่มอบอะไรให้ชาวพุทธที่กราบไหว้ท่านโดยไม่ได้สร้างบุญกุศลมาก่อน หรือเพียงแค่ใช้ดอกไม้ธูปเทียนกราบไหว้บูชาท่าน บางคนอาจกราบไหว้แล้วไปซื้อเลขซื้อหวยการพนัน ย่อมเป็นไปไม่ได้เลยที่พระอรหันต์จะสนับสนุนการกระทำผิดๆ และก็มีหลายคนที่กราบไหว้บูชาแล้วไม่ได้ในสิ่งที่ต้องการ ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะมีการกราบไหว้บูชาที่ถูกต้องตามแบบอย่างพระอรหันต์น่าจะได้ความสุขความต้องการอย่างแท้จริงคือการไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ ถึงตอนนั้นแล้วคงไม่ต้องขอลาภที่เป็นเงินทอง มีธุรกิจการงานที่ดีสร้างรายได้เงินทองตามมรรคมีองค์ 8 ในอริยสัจ 4 ความจริงอันประเสริฐที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้เอง ในทางตรงกันข้ามถ้าคิดแต่จะบูชาอธิษฐานขอแต่ลาภผลโดยไม่ทำการงาน ทำมาหากิน คงจะไม่เกิดรายได้เงินทองขึ้นมาให้มีความสุขแน่นอน อีกทั้งอาจจะมีสิ่งตามมาคือความยากจน ความเสียใจในที่สุด

ดังนั้น พระสีวลีเถระมีบทบาทสำคัญต่อพระพุทธศาสนาตลอดถึงมีอิทธิพลต่อความเชื่อของชาวพุทธในสังคมไทย ซึ่งสรุปได้เป็นประเด็นดังนี้

1) บทบาทของพระสีวลีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสีวลีเถระเมื่อได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว ได้ช่วยกิจการพระพุทธศาสนา และช่วยแบ่งเบาภาระของพระพุทธเจ้า ได้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการติดตามเสด็จพระพุทธเจ้าไปยังสถานที่ต่างๆ โดยเฉพาะถิ่นทุรกันดาร ดังนั้น การ

ติดตามของท่านจึงเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปในตัว กล่าวคือ เมื่อพระพุทธเจ้าจะเสด็จไป สั่งสอนเวไนยสัตว์ที่ใด หากท่านไปด้วย ความลำบากด้วยปัจจัย 4 ก็เป็นอันหมดสิ้นไป การเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

2) บทบาทของพระสีวลีในการบำรุงพระภิกษุสงฆ์ด้วยอำนาจบุญที่ท่านพระสีวลี ได้ บำเพ็ญสั่งสมอบรมมาตั้งแต่อดีตชาติ เป็นปัจจัยส่งผลให้ท่านเจริญด้วยลาภสักการะ โดยมีเทพยาดา นาค ครุฑ และมนุษย์ทั้งหลาย นำมาถวายโดยมิขาดตกบกพร่อง ไม่ว่าท่านจะอยู่ในที่ใดๆ ในป่า ในบ้าน ในน้ำ หรือบนบก เป็นต้น แล้วผู้คนตลอดจนทวยเทพที่เคารพนับถือท่านก็พลอยติดตามท่าน ปรนนิบัติท่าน กล่าวได้ว่า กำลังกาย ความสบายกายด้านปัจจัย 4 ของหมู่พระภิกษุสงฆ์เกิดขึ้นง่าย ด้วยบุญของพระสีวลีเถระนี่เอง

3) บทบาทของพระสีวลีในฐานะเอตทัคคะผู้มีลาภมาก ท่านสามารถยังศรัทธาความ เลื่อมใสให้เกิดแก่ผู้พบเห็นทั่วไปด้วยความมีคุณพิเศษส่วนตัว สามารถสร้างศรัทธาและความเลื่อมใสให้เกิดกับพุทธบริษัทได้อย่างดียิ่ง ดำเนินชีวิตด้วยประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

4) บทบาทของพระสีวลีในฐานะพระอสีติมหาสาวก พระสีวลีเถระเป็นพระเถระรูปหนึ่งที่ผู้คนต่างเคารพศรัทธาและเป็นแบบอย่างเกี่ยวกับการสร้างบารมีธรรมในพระพุทธศาสนา ท่าน ได้รับยกย่องในทางผู้มีลาภมาก ด้วยอำนาจผลบุญของพระสีวลีที่ได้สั่งสมมาตั้งแต่ชาติก่อน เป็นปัจจัย ส่งผลให้ท่านเจริญด้วยลาภสักการะ และได้ช่วยแบ่งเบาภาระพระพุทธเจ้าและได้ช่วยงานพระศาสนา เป็นอย่างมาก

บทสรุป

พระสีวลีเถระเป็นพระอรหันต์หนึ่งใน 80 มหาสาวกที่มีประวัติแปลกประหลาดและสามารถบรรลุอรหัตผลได้เร็วมากเนื่องมาจากบุญกุศลที่สั่งสมมามากและได้ช่วยแบ่งเบาภาระของพระพุทธศาสนาและเป็นที่รู้จักกันมากในหมู่ของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป เพราะถือกันว่า ท่านเป็นพระอรหันต์ที่มีบารมีทางด้านโชคลาภ ไม่ว่าท่านจะไปสู่ที่แห่งใด ก็มักจะเกิดลาภกับท่านอยู่เสมอ

พระสีวลีเถระเป็นพระอรหันต์ที่ได้รับการเป็นเอตทัคคะผู้เลิศในทางผู้มีลาภมาก คนไทยเชื่อว่าผู้ใดได้บูชาพระสีวลีเถระแล้ว จะได้รับโชคลาภ เงินทองไหลมาเทมา โดยนิยมบูชารูปพระสีวลีเถระ ในประเทศไทยตามวัดต่างๆ มีการสร้างรูปเหมือน หรือรูปจำลองของพระสีวลี องค์ขนาดใหญ่ประดิษฐานไว้ตามมุมต่าง ๆ ของวัดนั้น ๆ ทั่วประเทศ ทั้งนี้ก็เพราะพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของคนไทย จัดเป็นสถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญต่อสังคมไทยเป็นอย่างมากซึ่งจะพบได้จากการแสดงออกทางศิลปะ วรรณคดี คติธรรม วัฒนธรรมประเพณีเป็นต้น ซึ่งตามวัดควรจะแนะนำแยกแยะให้ชาวพุทธรู้จักการบูชาที่แท้จริง ซึ่งจะได้รับในสิ่งที่ถูกต้องและให้ความสุขมากกว่าและถาวรมั่นคงกว่าการบูชากราบไหว้ขอโชคลาภเท่านั้น

เอกสารอ้างอิง

จำเนียร ทรงฤกษ์. (2542). *ชีวประวัติพุทธสาวก ประวัติพระอัจฉริยะมหาเถระเมื่อครั้งพุทธกาล เล่ม 1.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.

ธนากิต. (2549). *เอตทัคคะผู้เป็นเลิศด้านต่างๆ ในพระพุทธศาสนา.* กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาศาส์น.

ธมฺมวฑฺโฒ ภิกฺขุ. (2547). *อานุภาพความเพียร.* กรุงเทพมหานคร: วัดโสมนัสวิหาร คณะ 6.

ธมฺมวฑฺโฒ ภิกฺขุ. (2540). *มังคลัตถทีปนีแปล เล่ม 1.* พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ประเวศ วะสี. (2541). *สวนโมกข์ ธรรมกาย สันติอโศก.* พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.

พระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์ (สมาน กลฺยาณธมฺโม/พรมอยู่). (2552). *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา.* พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2564). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์.* พิมพ์ครั้งที่ 35. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาวิฑูรย์ สิทฺธิเมธี (บังสันเทียะ). (2556). วิเคราะห์อุดมการณ์ของพระสีวลีเถระตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เพ็ญสุภา สุขคตะ.(2562). “พรพระสีวลี แม้นได้ลาภอย่าหมายโลภ ปริศนาโบราณ”. ใน *มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 12 - 18 เมษายน 2562* .สืบต้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2566, จาก https://www.matichonweekly.com/ column/article_187341.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2534). *พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด 91 เล่ม.* กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

เดลินิวส์ออนไลน์. (2565). สืบค้นเมื่อ 7 ธันวาคม 2565. จาก https://www.dailynews.co.th/news/1763039.

ภยเภรวสูตร: พุทธวิธีจัดการกับความกลัว
Bhaya-bherava Sutta: Fear Management by Buddhist Methods

[1]รมิดา ฟ้าภิยโย [2]พระมหาอดิเดช สติวโร
[1]Ramihda Farpinyaayo [2]Phramaha Adidej Sativaro
[12]คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
[12]Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
[1]Corresponding Author, E-mail: rhamida565@gmail.com

Received January 18, 2024; **Revised** June 29, 2024; **Accepted:** June 30, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้กล่าวถึงพุทธวิธีการจัดการกับความกลัวซึ่งเป็นหนึ่งในอารมณ์พื้นฐานของมนุษย์ที่เกิดขึ้นได้ทุกเพศทุกวัย เมื่อมนุษย์รับรู้ถึงภัยอันตรายมาคุกคามตนจะแสดงออกแตกต่างกันออกไป หากมนุษย์มีความกลัวพอกพูนในจิตใจมากเกินไปย่อมเกิดผลเสียต่อจิตใจและการใช้ชีวิตเป็นอย่างมาก การจัดการกับความกลัวมีมากมายหลายแนวทาง หนึ่งในแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำวิธีจัดการกับความกลัวนั้นปรากฏอยู่ในภยเภรวสูตร ผลการศึกษาพบว่า ภยเภรวสูตร เป็นพระสูตรในคัมภีร์มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ พระพุทธเจ้าทรงอธิบายเหตุแห่งความขลาดกลัว 16 ประการ และพระพุทธองค์ยังตรัสถึงเหตุแห่งความไม่ขลาดกลัว 16 ประการ ซึ่งเป็นไปโดยตรงกันข้ามกับเหตุแห่งความขลาดกลัว นอกจากนี้พระพุทธเจ้าตรัสเล่าว่า เมื่อครั้งที่พระพุทธองค์ยังไม่ตรัสรู้ หากความกลัวเกิดขึ้นในอิริยาบถใด ไม่ว่าจะเป็นยืน เดิน นั่ง นอน พระองค์จะทรงจดจ่ออยู่ในอิริยาบถนั้นจนความกลัวนั้นหายไป และทรงปรารภความเพียรไม่ย่อหย่อน มีสติมั่นคง จิตเป็นสมาธิ จนบรรลุฌาน 4 และวิชชา 3 ตามลำดับ บุคคลที่ดำเนินชีวิตตามแนวทางดังกล่าวนี้ สามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันที่มีคุณภาพ โดยการทำให้ความกลัวลดลงไปเรื่อย ๆ จนหมดไปตามลำดับ และหากดำเนินการตามแนวทางพระสูตรนี้ จะสามารถพัฒนาจิตจนบรรลุถึงฌาน 4 และบรรลุวิชชา 3 ได้ในที่สุด ทำให้จิตมีความเป็นอิสระหลุดพ้นจากกิเลสอาสวะทั้งปวง สามารถดับทุกข์ได้อย่างสิ้นเชิง คือ ถึงนิพพาน

คำสำคัญ: ภยเภรวสูตร; พุทธวิธี; การจัดการความกลัว

Abstract

This academic article explains about fear management by Buddhist methods. Fear is the primary emotion of human being all ages. When human feels fear in something, he reacts in many ways. If there is abundant fear in one's mind, it may be impact to his mind in bad way and will result in his daily life. There are many ways to manage scare. One of them is the method which Buddha recommended human

in Bhaya-bherava Sutta. The results of the study were found that: Bhaya-bherava Sutta was the Sutta in Majjhima-Nikaya Mulapannasaka which Buddha explained the 16 causes of fear and he also described the 16 causes of fearlessness, those were the opposite of the causes of fear. In addition, Buddha said that since he was not yet enlightened; if he had felt fear in any posture, he had continued to remain in that posture until the fear was eliminated. To accomplish great deeds with mindfulness, Buddha's mind was concentrated, up to the point that he attained the four jhanas and the three vijjas respectively. The one who pursues this model as a guideline for living with good quality of daily life, he can reduce or get rid of fear appropriately. If he carries on life according to this guideline, he can develop his mind up to the 4 jhanas and he will finally attain the 3 vijjas. Ultimately, his mind will be liberated from all defilements which is called nibbana or absolutely end of suffering or dukkha.

Keyword: Bhaya-bherava Sutta; Buddhist Methods; Fear Management

บทนำ

ความกลัวเป็นอารมณ์ความรู้สึกที่เกิดจากการรับรู้อันตรายที่มาคุกคามในสิ่งมีชีวิต สำหรับมนุษย์นั้นความกลัวยังนับว่าเป็นมรดกที่ตกทอดมาสู่มนุษย์รุ่นต่อไปด้วยสาเหตุ 2 ประการ คือ 1) มรดกทางพันธุกรรมดังที่ ชาลส์ ดาร์วิน นักธรรมชาติวิทยาชาวอังกฤษได้ศึกษามาแล้ว และ 2) มรดกทางสังคม ซึ่งเป็นความกลัวที่เกิดจากความงมงาย อคติ และความเชื่อที่ส่งผ่านมาหลายชั่วอายุคน ติช นัท ฮันห์ กล่าวว่า "ทุก ๆ คนรู้สึกกลัวในบางเวลา เรากลัวความโดดเดี่ยวอ้างว้าง ถูกทอดทิ้ง อายุมากขึ้น กำลังจะตาย กำลังจะป่วย และในท่ามกลางสิ่งอื่น ๆ อีกมากมาย บางครั้งเราอาจจะกลัวโดยไม่รู้สาเหตุที่แน่ชัด" (ติช นัท ฮันห์, 2561) ในทำนองเดียวกัน นโปเลียน ฮิลล์ ได้กล่าวถึงความกลัวขั้นพื้นฐานของมนุษย์ว่ามีอยู่ 6 ประการ คือ ความกลัวยากจน ความกลัวัยชรา ความกลัวสุขภาพทรุดโทรม ความกลัวสูญเสียความรักของคนบางคน ความกลัวถูกวิพากษ์วิจารณ์ และความกลัวตาย (นโปเลียน ฮิลล์, 2557) นอกจากความกลัวขั้นพื้นฐานเหล่านี้แล้ว ยังมีความกลัวในสิ่งต่าง ๆ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ อีกมาก รวมถึงความกลัวในโลกหน้าหรือในสัมปรายภพ ดังที่พระสารีบุตรได้อธิบายความหมายของความกลัว ได้แก่ ความกลัว 2 อย่าง คือ ความกลัวในปัจจุบันและความกลัวในสัมปรายภพ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 29 ข้อที่ 170 หน้าที่ 480 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ทุกคนเคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับความกลัวในบางสิ่งบางอย่างหรือในเหตุการณ์บางเหตุการณ์มาแล้วทั้งสิ้น ดังที่กล่าวมาแล้วว่าความกลัวเป็นอารมณ์ความรู้สึกขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่เป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษ เพื่อความอยู่รอดของเผ่าพันธุ์มนุษย์ หากพิจารณาด้วยหลักการทางวิทยาศาสตร์ ผลที่ได้จากงานวิจัยพบว่า สมองหลายส่วนมีบทบาทสำคัญในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความกลัว เช่น เมื่อมีเหตุการณ์ที่ทำให้ความกลัวเกิดขึ้น สมองส่วนที่เรียกว่า ไฮโปทาลามัส (Hypothalamus) จะกระตุ้นให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนองเพื่อสู้หรือหนี (Fight or Flee) โดยระบบ

ประสาท (Sympathetic Nervous System) ส่งสัญญาณไปยังต่อมหมวกไตให้หลั่งสารอะดรีนาลีน (Adrenaline) ซึ่งเป็นฮอร์โมนที่ทำให้ร่างกายอยู่ในภาวะเตรียมพร้อมเข้าสู่การสนองตอบต่อภาวะฉุกเฉินและการใช้พลังงาน ทำให้กล้ามเนื้อหลอดเลือดหัวใจทำงานอย่างเต็มที่ หัวใจบีบตัวมากขึ้น อัตราการเต้นของหัวใจสูงขึ้น ความดันเลือดสูงขึ้น (โรงพยาบาลพญาไท, 2564) ร่างกายเคลื่อนไหวได้เร็วขึ้น กล้ามเนื้อตึงเขม็งพร้อมที่จะสู้หรือหนี ในขณะเดียวกันสมองส่วนไฮโปทาลามัส ก็จะกระตุ้นให้ระบบ อะดรีนัลคอร์ติคัล (Adrenal-Cortical System) ทำงาน โดยสมองจะส่งสัญญาณไปให้ต่อมหมวกไตผลิตฮอร์โมนออกมาอีกประมาณ 30 ชนิด เพื่อเตรียมร่างกายให้พร้อมที่จะเผชิญกับอันตรายที่เกิดขึ้น (Julia Layton, 2566) เมื่อมนุษย์ต้องเผชิญกับความกลัวอยู่บ่อย ๆ ร่างกายต้องเตรียมความพร้อมอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานาน มีผลให้ต่อมหมวกไตต้องทำงานหนัก ทำให้เกิด ‘ภาวะต่อมหมวกไตล้า’ (Adrenal Fatigue) เป็นผลให้เกิดอาการผิดปกติในร่างกายและจิตใจหลายประการ เช่น ความเครียด ซึมเศร้า อ่อนเพลีย ไม่มีแรง ฯลฯ (Bangkok Hospital, 2566) อาการเหล่านี้ล้วนเป็นความทุกข์ จึงมีความจำเป็นที่จะกำจัดความกลัวให้ลดน้อยลงหรือหมดไป

จากข้อมูลในเบื้องต้นแสดงให้เห็นว่า ความกลัวจัดว่าเป็นความทุกข์ชนิดหนึ่ง เป็นความรู้สึกที่ไม่อยากประสบสิ่งที่ไม่ดีแก่ตัว เช่น กลัวบาป กลัวถูกติเตียน รู้สึกหวาดกลัวเพราะคาดว่าจะประสบภัย กลัวเสือ กลัวไฟไหม้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์นั้นพบว่า ความกลัวมีทั้งคุณและโทษ ถ้ามนุษย์ปราศจากความกลัว มนุษย์อาจสูญพันธุ์ไปจากโลกนี้แล้วก็เป็นได้ ความกลัวทำให้เกิดการตอบสนองโดยอัตโนมัติ เตรียมที่จะต่อสู้ โต้ตอบ หรือป้องกันตนเอง ระมัดระวัง หรือหลีกหนีจากภัยต่าง ๆ ที่คุกคามเข้ามา แต่หากมีความกลัวมากเกินไป อาจก่อให้เกิดความเครียดจนเป็นผลต่อสุขภาพใจและกายอย่างมาก ดังนั้นหากเราสามารถควบคุมหรือจัดการกับความกลัวได้ ย่อมเป็นประโยชน์ต่อความผาสุกของมนุษย์

เมื่อพิจารณาคำสอนเกี่ยวกับความกลัวและวิธีจัดการกับความกลัวในพระไตรปิฎกนั้น เราพบว่ามีปรากฏอยู่ในหลายพระสูตร เช่น ธชัคคสูตร พระพุทธเจ้าตรัสแก่เหล่าภิกษุว่า หากเกิดความกลัว ความหวาดสะดุ้ง หรือความขนพองสยองเกล้า ให้ระลึกถึง พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ และความกลัว ความหวาดสะดุ้ง หรือความขนพองสยองเกล้า ก็จักหายไป (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 15 ข้อที่ 249 หน้าที่ 359-363 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หรือในอัตตทัณฑสูตร ว่าด้วยความกลัวเกิดจากโทษของตน พระพุทธเจ้าตรัสสอนพระญาติทั้งสองฝ่ายที่กำลังจะทำสงครามกันให้เห็นโทษของสงครามภายนอกที่เกิดจากการทะเลาะวิวาทแย่งชิงกัน แล้วให้หันกลับมาทำสงครามกับข้าศึกภายในใจ อันได้แก่ กิเลส - โลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งเมื่อละกิเลสดังกล่าวได้แล้วย่อมสงบ ไม่หวั่นไหว ไม่กลัว ไม่เศร้าโศกอีกต่อไป (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 942-961 หน้าที่ 726-729 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 ; ขุททกนิกาย ปรมัตถโชติกา สุตตนิบาตอรรถกถา ข้อที่ 942-961 หน้าที่ 474-480 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556)

อย่างไรก็ตาม ในบทความนี้ผู้เขียนได้ศึกษา ภยเภรวสูตร พระสูตรว่าด้วยความหวาดกลัวซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสถึงเหตุแห่งความสะดุ้งกลัว 16 ประการ และเหตุแห่งความไม่สะดุ้งกลัว 16 ประการ แล้วทำการวิเคราะห์เพื่อนำไปเป็นแนวทางจัดการกับความกลัว ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตที่งดงามสืบต่อไป

โครงสร้างและเนื้อหาของภยเภรวสูตรในพระไตรปิฎก

ภยเภรวสูตร เป็นพระสูตรที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ ในพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 12 ซึ่งเนื้อหาภายในเล่มนี้แบ่งออกเป็น 5 วรรค วรรคละ 10 สูตร รวมเป็นทั้งหมด 50 สูตร ภยเภรวสูตรเป็นพระสูตรที่ 4 ในวรรคที่ 1 มูลปริยายวรรค เป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมด้วยการสนทนาธรรมแบบถาม-ตอบคำถามที่ ชาณุสโสณิพราหมณ์กราบทูลถามว่า “ข้าแต่ท่านพระโคดม เสนาสนะอันเงียบสงัด คือป่าโปร่งและป่าทึบอยู่ลำบาก ทำวิเวก ได้ยาก ในการอยู่โดดเดี่ยวก็อภิรมย์ได้ยาก ป่าทั้งหลายเห็นจะชักนำจิตของภิกษุผู้ยังไม่ได้สมาธิ ให้หวาดหวั่น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 12 ข้อที่ 34 หน้าที่ 34 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากคำถามดังกล่าว พระพุทธเจ้าจึงทรงอธิบายเหตุแห่งความกลัวและความขลาด 16 ประการอันได้แก่ (1) มีกายกรรมไม่บริสุทธิ์ (2) มีวจีกรรมไม่บริสุทธิ์ (3) มีมโนกรรมไม่บริสุทธิ์ (4) มีอาชีพไม่บริสุทธิ์ (5) มีปกติเพ่งเล็งอยากได้สิ่งของของผู้อื่น (6) มีจิตวิบัติ คิดชั่วร้าย (7) มีจิตถูกถีนมิทธะ (ความหดหู่และความเซื่องซึม) กลุ้มรุม (8) เป็นผู้ฟุ้งซ่าน จิตไม่สงบ (9) เป็นผู้เคลือบแคลงสงสัย (10) เป็นผู้ยกตนข่มผู้อื่น (11) เป็นคนมักขลาด มักกลัว (12) ปรารถนาลาภสักการะ (13) เป็นคนเกียจคร้าน ไม่มีความเพียร (14) เป็นคนขาดสติสัมปชัญญะ (15) มีจิตไม่ตั้งมั่น มีจิตกวัดแกว่ง (16) เป็นคนโง่เขลาเบาปัญญา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 12 ข้อที่ 35-48 หน้าที่ 34-40 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และพระพุทธองค์ตรัสถึงเหตุแห่งความไม่กลัวและความไม่ขลาด 16 ประการ ซึ่งเป็นไปในทิศทางตรงกันข้ามกับเหตุแห่งความกลัวและความขลาด นอกจากนี้พระพุทธองค์ตรัสเพิ่มเติมว่า พระองค์ทรงดำริที่จะอยู่ในเสนาสนะ เช่น อารามเจดีย์ วนเจดีย์ รุกขเจดีย์ อันน่าสะพรึงกลัว ด้วยทรงหวังจะได้เห็นความกลัวและความขลาด และเมื่อพระองค์เกิดความกลัวขึ้นในขณะที่กำลังเจริญอิริยาบถใด เช่น เมื่อทรงกำลังเดินจงกรมอยู่แล้วเกิดความกลัวขึ้น ก็จะทรงเดินจงกรมต่อไปจนกว่าจะกำจัดความกลัวนั้นได้ พระพุทธองค์ทรงปรารภความเพียรไม่ย่อหย่อน มีสติมั่นคง จิตเป็นสมาธิจนบรรลุจตุตถฌานหรือฌาน 4 และวิชชา 3 ตามลำดับ สุดท้ายพระพุทธองค์ตรัสแก่ชาณุสโสนิพราหมณ์ว่า แม้จะตรัสรู้บรรลุธรรมอันประเสริฐแล้ว พระองค์ท่านยังทรงเข้าอาศัยในเสนาสนะอันเงียบสงบคือ ป่าโปร่งและป่าทึบด้วยเหตุที่ทรงเห็นประโยชน์ 2 ประการ คือ การอยู่เย็นเป็นสุขในปัจจุบัน และเป็นตัวอย่างให้แก่ชนรุ่นหลังเข้าอาศัยในเสนาสนะอันเงียบสงบคือป่าโปร่งและป่าทึบเพื่อเจริญตามรอยพระพุทธองค์ ผลจากการฟังธรรมในครั้งนั้นชาณุสโสนิพราหมณ์กราบทูลต่อพระพุทธเจ้า ขอเป็นพุทธมามกะถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต

จากเนื้อหาของภยเภรวสูตรดังกล่าว ทำให้ทราบถึงพุทธวิธีจัดการกับความกลัวได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามผู้เขียนวิเคราะห์วิธีจัดการกับความกลัวตามแนวของภยเภรวสูตร เพื่อจัดการกับความกลัว อันจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตอันผาสุกสืบไป

วิเคราะห์พุทธวิธีในการจัดการกับความกลัวจากภยเภรวสูตร

ผลจากการศึกษาโครงสร้างและเนื้อหาของภยเภรวสูตรในพระไตรปิฎก พบว่า พุทธวิธีในการจัดการกับความกลัวจากภยเภรวสูตรประกอบด้วยหลักธรรม 16 ประการซึ่งประกอบด้วย

หลักธรรมข้อที่ 1 กายกรรมบริสุทธิ์

หลักธรรมข้อที่ 2 วจีกรรมบริสุทธิ์
หลักธรรมข้อที่ 3 มโนกรรมบริสุทธิ์
หลักธรรมข้อที่ 4 มีการเลี้ยงชีพที่บริสุทธิ์หรือการเลี้ยงชีพชอบ
หลักธรรมข้อที่ 5 ความเป็นผู้ไม่มีปกติเพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น หรือไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น
หลักธรรมข้อที่ 6 มีจิตเมตตา ไม่มีจิตวิบัติ คิดชั่วร้าย
หลักธรรมข้อที่ 7 ปราศจากถีนมิทธะ
หลักธรรมข้อที่ 8 มีจิตสงบไม่ฟุ้งซ่าน
หลักธรรมข้อที่ 9 เป็นผู้ข้ามพ้นจากความสงสัย
หลักธรรมข้อที่ 10 เป็นผู้ไม่ยกตนข่มท่าน
หลักธรรมข้อที่ 11 เป็นผู้ปราศจากความสะดุ้งกลัว ไม่ขลาด
หลักธรรมข้อที่ 12 เป็นผู้ปรารถนาลาภ สักการะและสรรเสริญน้อย
หลักธรรมข้อที่ 13 เป็นผู้ปรารภความเพียร ไม่เกียจคร้าน
หลักธรรมข้อที่ 14 เป็นผู้มีสติสัมปชัญญะมั่นคง
หลักธรรมข้อที่ 15 เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยสมาธิ
หลักธรรมข้อที่ 16 เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยปัญญา

สรุปความกลัวในพระสูตรนี้สามารถแบ่งความกลัวออกเป็น ความกลัวด้านการดำรงชีพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ควรที่จะประพฤติตนเพื่อสวัสดิภาพในการดำรงชีพตามหลักธรรมข้อที่ 1-6 ที่จำเป็นต้องมีกายกรรมบริสุทธิ์ วจีกรรมบริสุทธิ์ มโนกรรมบริสุทธิ์ เลี้ยงชีพที่บริสุทธิ์ ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น มีจิตเมตตาไม่คิดชั่วร้าย เมื่อเพียรปฏิบัติในการครองตนรักษาศีลธรรมเป็นอย่างดีและเพียรปฏิบัติธรรมเพื่อการออกจากสังสารวัฏอย่างต่อเนื่อง ความกลัวในระดับที่สูงขึ้นนั้นหากประพฤติตามหลักธรรมข้อ 7-13 จะสามารถลดทอนความกลัวได้ ตั้งแต่การปราศจากถีนมิทธะหรือความหดหู่เซื่องซึมกลับเป็นผู้มีความร่าเริง องอาจ มีจิตสงบไม่ฟุ้งซ่าน ข้ามพ้นจากความสงสัย เมื่อจิตได้รับการอบรมอย่างดีแล้ว ทำให้เป็นผู้อ่อนน้อมไม่ยกตนข่มท่าน ปราศจากความสะดุ้งกลัว ไม่ขลาด การปรารถนาลาภ สักการะ สรรเสริญก็น้อยลงตามลำดับ เมื่อปรารภความเพียรในการปฏิบัติธรรม ไม่หยุดหย่อนไม่เกียจคร้าน สุดท้ายหลักธรรมข้อ 14-16 ก็จะสั่งสมมากขึ้นตามมา คือ เป็นผู้ที่มีสติสัมปชัญญะมั่นคง มีสมาธิ และมีปัญญาบริบูรณ์ตามลำดับ ทำให้ความกลัวที่มีทั้งหมดถูกควบคุมจัดการได้

พุทธวิธีในการจัดการกับความกลัวจากภยเภรวสูตรดังกล่าวข้างต้น สามารถจัดแบ่งเป็นหลักธรรมที่เกี่ยวข้องได้ 6 กลุ่มดังนี้

1) หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับสุจริต 3 กุศลกรรมบถ 10 ประกอบด้วย หลักธรรมข้อที่ 1 กายกรรมบริสุทธิ์ หลักธรรมข้อที่ 2 วจีกรรมบริสุทธิ์ หลักธรรมข้อที่ 3 มโนกรรมบริสุทธิ์

2) หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับนิวรณ์ 5 ประกอบด้วย หลักธรรมข้อที่ 5 ความเป็นผู้ไม่มีปกติเพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น หรือไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น หลักธรรมข้อที่ 6 มีจิตเมตตา ไม่มีจิตวิบัติ คิดชั่วร้ายหลักธรรมข้อที่ 7 ปราศจากถีนมิทธะ หลักธรรมข้อที่ 8 มีจิตสงบไม่ฟุ้งซ่าน หลักธรรมข้อที่ 9 เป็นผู้ข้ามพ้นจากความสงสัย

3) หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับมานะ ประกอบด้วย หลักธรรมข้อที่ 10 เป็นผู้ไม่ยกตนข่มท่าน

4) หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับเวสารัชชกรณธรรม ประกอบด้วย หลักธรรมข้อที่ 11 เป็นผู้ปราศจากความสะดุ้งกลัว ไม่ขลาด

5) หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับสันโดษ ประกอบด้วย หลักธรรมข้อที่ 12 เป็นผู้ปรารถนาลาภสักการะและสรรเสริญน้อย

6) หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับอริยมรรคมีองค์ 8 ในพระสูตรนี้ได้แก่ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัมมาทิฏฐิและสัมมาสังกัปปะ ประกอบด้วยหลักธรรมข้อที่ 4 มีการเลี้ยงชีพที่บริสุทธิ์หรือการเลี้ยงชีพชอบ หลักธรรมข้อที่ 13 เป็นผู้ปรารภความเพียร ไม่เกียจคร้าน หลักธรรมข้อที่ 14 เป็นผู้มีสติสัมปชัญญะมั่นคง หลักธรรมข้อที่ 15 เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยสมาธิ หลักธรรมข้อที่ 16 เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยปัญญา

ทั้งนี้จะได้บรรยายความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมดังกล่าวข้างต้นกับการจัดการกับความกลัวดังต่อไปนี้ หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับสุจริต 3 กุศลกรรมบถ 10 หลักธรรมสุจริต 3 ได้แก่ กายสุจริต ประพฤติชอบด้วยกาย วจีสุจริต ประพฤติชอบด้วยวาจา และมโนสุจริต ประพฤติชอบด้วยใจและกุศลกรรมบถ 10 (พระพรหมคุณาภรณ์ [ป.อ.ปยุตฺโต], 2558, [ข]) อันเป็นทางแห่งกรรมที่เป็นกุศล ประกอบด้วย ความสะอาดทางกาย 3 อย่าง คือ 1. เป็นผู้ละเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ มุ่งหวังประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์อยู่ 2. เป็นผู้ละเว้นขาดจากการลักทรัพย์ คือ ไม่ถือเอาทรัพย์อันเป็นอุปกรณ์เครื่องปลื้มใจของผู้อื่นที่เจ้าของไม่ได้ให้ 3. เป็นผู้ละเว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม คือ ไม่เป็นผู้ประพฤติล่วงในสตรีที่อยู่ในปกครองของผู้อื่น ความสะอาดทางวาจา 4 อย่าง คือ 1. เป็นผู้ละเว้นขาดจากการพูดเท็จ 2. เป็นผู้ละเว้นขาดจากการพูดส่อเสียด 3. เป็นผู้ละเว้นขาดจากการพูดคำหยาบ กล่าวแต่คำที่ไม่มีโทษ ไพเราะ น่ารัก จับใจ 4. เป็นผู้ละเว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ คือ พูดถูกเวลา พูดคำจริง พูดอิงประโยชน์ พูดอิงธรรม พูดอิงวินัย พูดคำที่มีหลักฐาน มีที่อ้างอิง มีที่กำหนด ประกอบด้วยประโยชน์ ความสะอาดทางใจ 3 อย่าง คือ 1. เป็นผู้ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของเขา 2. เป็นผู้มีจิตไม่พยาบาท 3. เป็นผู้มีสัมมาทิฏฐิ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 24 ข้อที่ 176 หน้าที่ 319-324 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

หลักธรรมความสะอาดทางกายและทางวาจาดังกล่าวข้างต้น คือหลักธรรมขั้นศีล สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ ในหลักธรรมมรรคมีองค์ 8 ซึ่งมุ่งไปที่ความประพฤติพื้นฐานให้ละเว้นความชั่วต่าง ๆ ก่อนแล้วจึงยกระดับความประพฤติให้สูงขึ้นด้านความดีด้วยการปฏิบัติในขั้นสมาธิและขั้นปัญญา ซึ่งก็คือ ความสะอาดทางใจ ในกุศลกรรมบถ 10 นี้ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ เป็นหลักธรรมขั้นปัญญาในมรรคมีองค์ 8 เป็นสิ่งที่ใช้จัดการกับกิเลสหลักที่เรียกว่าอกุศลมูล 3 อย่าง คือ โลภะ โทสะ โมหะ (พระพรหมคุณาภรณ์ [ป.อ.ปยุตฺโต], 2558, [ข]) หากพิจารณาจากอัตตทัณฑสูตร พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ความกลัวเกิดจากโทษของตน เธอทั้งหลายจงมองดูคนที่มุ่งร้ายกัน เราจักกล่าวความสังเวชตามที่เราเคยสังเวชมาแล้ว” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 942 หน้าที่ 726 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระสารีบุตรอธิบายความหมายของคำว่า “โทษ” ในประโยค “ความกลัวเกิดจากโทษของตน” ว่า หมายถึง ทุจริต 3 คือ กายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 29 ข้อที่ 170 หน้าที่ 480 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าด้วยการปฏิบัติตามหลักธรรมสุจริต 3 และกุศลกรรมบถ 10 เพื่อจัดการกับต้นเหตุของความกลัว คือ ทุจริต 3

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับนิวรณ์ 5 พุทธวิธีในการจัดการกับความกลัวจากภยเภรวสูตรนี้มีหลักธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับนิวรณ์ 5 คือ หลักธรรมข้อที่ 5 ความเป็นผู้ไม่มีปกติเพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่นหรือไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น หลักธรรมข้อที่ 6 มีจิตเมตตา ไม่มีจิตวิบัติ คิดชั่วร้าย หลักธรรมข้อที่ 7 ปราศจากถีนมิทธะ หลักธรรมข้อที่ 8 มีจิตสงบไม่ฟุ้งซ่าน หลักธรรมข้อที่ 9 เป็นผู้ข้ามพ้นจากความสงสัย นิวรณ์ 5 คือ กามฉันทะ ความอยากได้ อยากเอา หรืออภิชฌา ความเพ่งเล็งอยากได้ พยาบาท ความขัดเคืองแค้นใจ คิดร้าย ถีนมิทธะ ความหดหู่และเซื่องซึม อุทธัจจกุกกุจจะ ความฟุ้งซ่านและเดือดร้อนใจ วิจิกิจฉา ความลังเลสงสัย (พระพรหมคุณาภรณ์ [ป.อ.ปยุตฺโต], 2558, [ข]) เป็นสิ่งกั้นจิตไม่ให้บรรลุความดี (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 19 ข้อที่ 178 หน้าที่ 104 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต ทอนกำลังปัญญา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 19 ข้อที่ 219 หน้าที่ 149 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นศัตรูของสมาธิ เป็นสิ่งที่ต้องกำจัดเสียด้วยสมาธิก็ได้ (พระพรหมคุณาภรณ์ [ป.อ.ปยุตฺโต], 2558, [ข]) เมื่อสมาธิและปัญญาลดลง กิเลสหลักทั้ง 3 ตัว คือโลภะ โทสะ โมหะย่อมครอบงำจิตใจ ย่อมประสบความกลัวและความขลาดอันเป็นอกุศล เพราะเหตุแห่งโทษของตน คือ มีปกติเพ่งเล็งอยากได้สิ่งของของผู้อื่น และมีความกำหนัดกล้าในกามคุณทั้งหลาย หรือเป็นผู้มีจิตวิบัติคิดชั่วร้าย ไม่มีเมตตา หรือเป็นผู้ถูกถีนมิทธะกลุ้มรุม หรือเป็นผู้ฟุ้งซ่าน มีจิตใจไม่สงบ หรือเป็นผู้มีความเคลือบแคลงสงสัย แต่หากข้ามพ้นเหตุแห่งโทษของตนเหล่านี้ไปได้ ย่อมถึงความเป็นผู้ปลอดภัยอย่างยิ่งเพื่ออยู่ในป่า (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 12 ข้อที่ 37-41 หน้าที่ 35-37 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ย่อมเป็นผู้ที่สามารถจัดการกับความกลัวได้เป็นอย่างดียิ่ง

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับมานะ ประกอบด้วย หลักธรรมข้อที่ 10 เป็นผู้ไม่ยกตนข่มท่าน ทั้งนี้การยกตนข่มท่านนั้นเกิดขึ้นเนื่องความถือตัวว่าดีกว่าเขา เป็นอติมานะ ในมานะ 3 ประการอันได้แก่ 1) มานะ (ความถือตัวว่าเสมอเขา) 2) โอมานะ (ความถือตัวว่าด้อยกว่าเขา) 3) อติมานะ (ความถือตัวว่าดีกว่าเขา) พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 106 หน้าที่ 627-628 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การถือตัวว่าดีกว่าเขาหรือเลิศกว่าเขานั้น พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควร ดังพระคาถาว่า“ภิกษุไม่พึงสำคัญตนว่า เราเลิศกว่าเขา เราด้อยกว่าเขา หรือว่าเราเสมอเขา เพราะคุณธรรมนั้น เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมเป็นอเนกแล้ว ไม่พึงกำหนดตนดำรงอยู่” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 925 หน้าที่ 723 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) คำว่า “ภิกษุไม่พึงสำคัญตนว่าเราเลิศกว่าเขา... เพราะคุณธรรมนั้น” พระสารีบุตรขยายความว่า หมายถึง ภิกษุไม่พึงให้ความดูหมิ่นเกิด เพราะชาติ โคตร ความเป็นบุตรของผู้มีตระกูล ความเป็นผู้มีรูปงาม ทรัพย์ การศึกษา หน้าที่การงาน หลักแห่งศิลปวิทยา วิทยฐานะ ความคงแก่เรียน ปฏิภาณ หรือสิ่งอื่นนอกจากที่กล่าวแล้วว่า เราเลิศกว่าเขา รวมความว่า ภิกษุไม่พึงสำคัญตนว่าเราเลิศกว่าเขา ... เพราะคุณธรรมนั้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 29 ข้อที่ 153 หน้าที่ 420 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ทั้งนี้ความถือตัวว่าดีกว่าเขาแล้วยกตนข่มท่านนั้น นับว่าเป็นกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ภายใน ผู้ที่อยู่กับกิเลสที่ฟุ้งขึ้นย่อมอยู่เป็นทุกข์ ไม่สบาย กระวนกระวาย เร่าร้อน เกิดความกลัวต่ออันตรายที่ไม่ปรากฏ มีความรู้สึกว่าจะเกิดความเสื่อมต่อการพัฒนาจิต กลัวว่าจะเกิดความสูญไปแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 29 ข้อที่ 153-156 หน้าที่ 420-437 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับเวสารัชชกรณธรรม ประกอบด้วย หลักธรรมข้อที่ 11 เป็นผู้ปราศจากความสะดุ้งกลัว ไม่ขลาด การจะเป็นผู้ที่ไม่สะดุ้งกลัว ไม่ขลาดได้นั้น ต้องสร้างจิตใจให้เป็นผู้ที่มีความกล้าหาญ ไม่เกรงกลัวต่อสิ่งใด ๆ แม้แต่ความตาย ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ว่าต้องมีคุณธรรมเหล่านี้ คือ ศรัทธา ศีล พหูสูต ความเพียร และปัญญา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 101 หน้าที่ 175-176 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) คุณธรรมเหล่านี้เรียกว่า เวสารัชชกรณธรรม แปลว่า ธรรมที่ทำให้กล้าหาญ การสร้างพลังจิตให้เข้มแข็งหรือให้มีจิตตานุภาพยิ่ง ๆ ขึ้นนั้นต้องมีการสร้างคุณธรรมดังกล่าวให้เกิดขึ้น (พร รัตนสุวรรณ, 2537) หลักธรรมข้อนี้เป็นการสร้างความกล้าหาญให้เกิดขึ้น ซึ่งเมื่อเกิดความกล้าขึ้นแล้ว ผลที่เกิดขึ้นก็จะเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับความสะดุ้งกลัว ความขลาด เป็นผู้ที่ปราศจากความสะดุ้งกลัว ไม่ขลาดอีกต่อไป

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับสันโดษ ประกอบด้วย หลักธรรมข้อที่ 12 เป็นผู้ปรารถนาลาภสักการะและสรรเสริญน้อย เป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับการเป็นผู้ปรารถนาลาภ สักการะและสรรเสริญมาก ซึ่งด้วยความที่มีความปรารถนามากนี้ นับเป็นกิเลสทำให้จิตเป็นอกุศล ย่อมสะดุ้งย่อมหวาดหวั่นแม้มีภัยเพียงเล็กน้อย (มัชฌิมนิกาย ปปัญจสูทนี มูลปัณณาสกอรรถกถา ข้อที่ 44 หน้าที่ 183 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556) ทั้งนี้สันโดษ หมายถึง ความยินดี ความพอใจตามมีตามได้ ยินดีในของของตน มีความสุขความพอใจด้วยเครื่องเลี้ยงชีพที่หามาได้ด้วยความเพียรพยายามอันชอบธรรมของตน ไม่โลภ ไม่ริษยาใคร (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2558, [ก]) ผู้ที่มีความสันโดษ ปรารถนาลาภสักการะและสรรเสริญน้อย เป็นการช่วยกำจัดความโลภให้ลดน้อยลง ทำให้ไม่มีความรุ่มร้อน ไม่กระวนกระวายใจ ไม่กลัวหรือไม่กังวลใด ๆ มีความรู้สึกว่าพอเพียง ไม่ต้องเสียเวลาไปกับการแสวงหาลาภ สักการะ สรรเสริญ ทำให้มีเวลา และพลังสำหรับการพัฒนาจิตตนเองมากขึ้น

หลักธรรมอริยมรรคมีองค์ 8 เกี่ยวข้องกับสัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัมมาทิฏฐิ และสัมมาสังกัปปะ หลักธรรมข้อที่ 4 มีการเลี้ยงชีพที่บริสุทธิ์ หรือการเลี้ยงชีพชอบ หรือสัมมาอาชีวะนี้ ซึ่งเป็นการเลี้ยงชีพที่ตรงข้ามกับมิจฉาอาชีวะ อันหมายถึง “การพูดหลอกลวง การเลียบเคียง การหว่านล้อม การพูดและเล็ม การใช้ลาภต่อลาภ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 14 ข้อที่ 140 หน้าที่ 180 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สัมมาอาชีวะก็เป็นศีลขั้นพื้นฐานเช่นเดียวกับสัมมาวาจาและสัมมากัมมันตะ (พระพรหมคุณาภรณ์ [ป.อ.ปยุตฺโต], 2558, [ข]) เป็นการพัฒนาจิตเบื้องต้นเพื่อจัดการกับกิเลสที่เป็นต้นเหตุของความกลัวดังกล่าวข้างต้นเช่นกัน หลักธรรมข้อที่ 13 เป็นผู้ปรารภความเพียร ไม่เกียจคร้าน (สัมมาวายามะ) หลักธรรมข้อที่ 14 เป็นผู้มีสติสัมปชัญญะมั่นคง (สัมมาสติ) หลักธรรมข้อที่ 15 เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยสมาธิ (สัมมาสมาธิ) หลักธรรมข้อที่ 16 เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยปัญญา (สัมมาทิฏฐิและสัมมาสังกัปปะ) ผู้ที่เกียจคร้านปราศจากความเพียร ผู้ที่ขาดสติ ขาดสมาธิ ขาดปัญญา จิตย่อมไม่สามารถที่จะตั้งมั่นได้ จิตย่อมดิ้นรนกวัดแกว่ง หมุนไปตามอารมณ์ต่าง ๆ โง่เขลาเบาปัญญา ทำให้จิตวอกแวก เกิดความสะดุ้งหวาดกลัว แม้เหตุเพียงเล็กน้อย (มัชฌิมนิกาย ปปัญจสูทนี มูลปัณณาสกอรรถกถา ข้อที่ 45-48 หน้าที่ 184-185 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556)

จากการพิจารณาข้อมูลดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปแนวทางในการจัดการกับความกลัว และดำเนินการตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าตรัสในภยเภรวสูตร จนบรรลุวิชชา 3 จิตหลุดพ้นจากอาสวะทั้งปวงดังนี้

1. จัดการกับความกลัวด้วยพุทธวิธีในภยเภรวสูตรกล่าวคือ เจริญสุจริต 3 เจริญกุศลกรรมบถ 10 ลดละนิวรณ์ 5 ลดละมานะ เจริญเวสารัชชกรณธรรม มีความสันโดษ เจริญอริยมรรคมีองค์ 8

2. ปรารภความเพียรไม่ย่อหย่อน มีสติมั่นคง กายสงบระงับไม่กระสับกระส่าย จิตเป็นสมาธิมีอารมณ์แน่วแน่ สงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายจนบรรลุปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน และจตุตถฌาน ตามลำดับ

3. น้อมจิตไปเพื่อบรรลุวิชชา 3 ได้แก่ ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ จุตูปปาตญาณ และอาสวักขยญาณ ตามลำดับ

ทั้งนี้แสดงในรูปแบบพุทธวิธีในการจัดการกับความกลัวตามแนวทางในภยเภรวสูตรได้ดังนี้

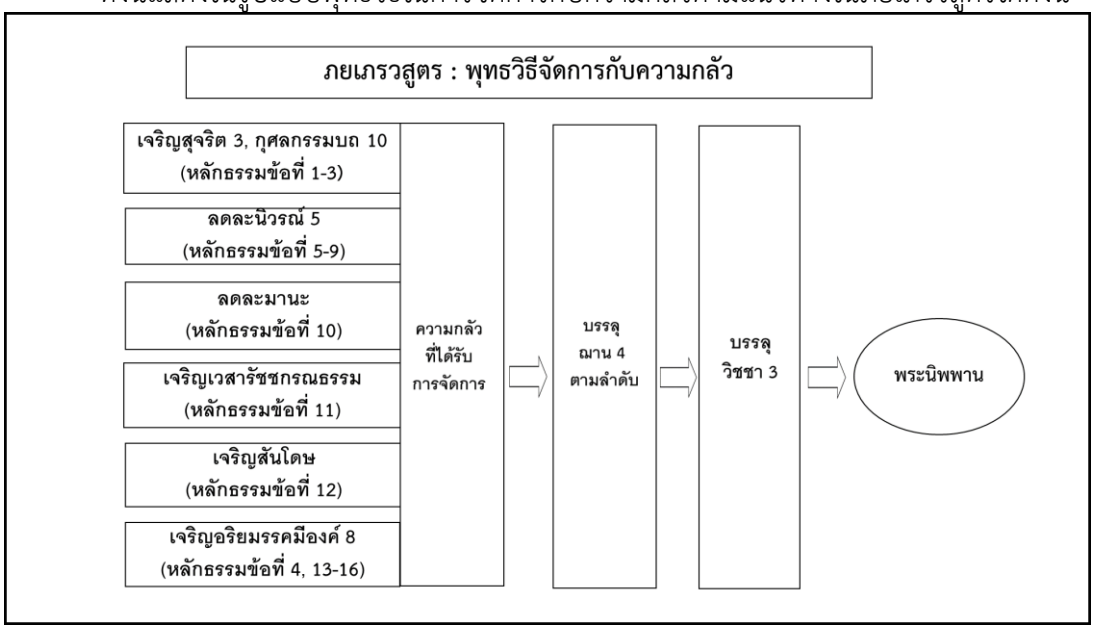

ภาพประกอบ 1 พุทธวิธีจัดการกับความกลัวตามแนวทางภยเภรวสูตร

การดำเนินชีวิตตามแนวทางการจัดการกับความกลัวตามรูปแบบดังกล่าวข้างต้น นอกจากจะสามารถจัดการกับความกลัวได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว หากปรารภความเพียรอย่างไม่ย่อหย่อน มีสติมั่นคง มีจิตเป็นสมาธิ ย่อมบรรลุฌาน 4 ตามลำดับ และเมื่อบรรลุจตุตถฌานแล้ว ตั้งจุดประสงค์หรือน้อมจิตไปเพื่อการบรรลุวิชชา 3 ย่อมบรรลุถึงพระนิพพานได้ในที่สุด

บทสรุป

ความกลัว เป็นสาเหตุหนึ่งของความทุกข์ทางใจของมนุษย์ ทำให้สติและปัญญาลดลง ในด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์หากเกิดความกลัวบ่อย ๆ จะมีผลเสียต่อสุขภาพ ทำให้เกิดภาวะต่อมหมวกไตล้าเกิดอาการผิดปกติในร่างกายและจิตใจ เช่น ความเครียด ซึมเศร้า อ่อนเพลีย เกิดความทุกข์ทั้งใจและกาย ควรที่จะต้องหาวิธีกำจัดความกลัวให้น้อยลงหรือหมดไป พระพุทธเจ้าตรัสถึงวิธีจัดการกับความกลัวตามแนวทางภยเภรวสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรในพระไตรปิฎก คัมภีร์มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ ซึ่งเป็นเรื่องของการตอบคำถามที่ชาณุสโสณิพราหมณ์กราบทูลถามพระพุทธเจ้าถึงวิธีปฏิบัติเพื่อออกจากความกลัวในเวลาปฏิบัติธรรมกลางป่า ทรงอธิบายเหตุแห่งความกลัวและความขลาด 16 ประการ และเหตุแห่งความไม่กลัวไม่ขลาดอีก 16 ประการ เมื่อวิเคราะห์พระสูตรพบว่ามีหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง

กันได้แก่ สุจริต 3 กุศลกรรมบถ 10 นิวรณ์ 5 มานะ เวสารัชชกรณธรรม สันโดษ และอริยมรรคมีองค์ 8 ผู้ปฏิบัติสามารถนำมาปฏิบัติเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ จัดการกับความกลัวให้ลดลงหรือหมดไปอย่างเหมาะสม เมื่อพัฒนาจิตจนบรรลุถึงฌาน 4 และบรรลุวิชชา 3 แล้วนิพพานอันเป็นบรมสุขย่อมอยู่ไม่ไกล

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2556). *อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

นโปเลียน ฮิลล์. (2557). *ปรัชญาชีวิต ศาสตร์แห่งความสำเร็จ (Laws of Success).* แปลโดย ปสงค์ อาสา. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เดอะเกรทไฟน์อาร์ต จำกัด.

ติช นัท ฮันห์. (2561). *กลัว (FEAR) หัวใจของปัญญาญาณเพื่อผ่านพ้นพายุ*. แปลโดย นายแพทย์ชวโรจน์ เกียรติกำพล. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ฟรีมายด์ พับลิชชิ่ง จำกัด.

พร รัตนสุวรรณ. (2537). *อำนาจจิต.* พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาณ.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2558). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 23. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2558). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย.* พิมพ์ครั้งที่ 41. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ ในเครือ บริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.

โรงพยาบาลพญาไท. (2566). *8 ฮอร์โมนสำคัญของร่างกายที่ต้องทำความรู้จักและรับมือให้เป็น.* สืบค้นเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2566. จาก https://www.phyathai.com/th/article/25618_essential_ hormones_that_you_have_to handle_branchpyt2.

Bangkok Hospital. (2566). *คุณกำลังเสพติดความเครียดหรือไม่*. สืบค้นเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2566, จาก https://www.bangkokhospital.com/content/adrenal-addict-vs-adrenal-fatigue.

Julia Layton. (2566). *How Fear Works*. สืบค้นเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2566. จาก https://www. oneworldconsulting.com/owc-articles-db-alt.php?id=153&d=en.

การคบคนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
Making Friends according to Buddhist principles

[1]แม่ชี บุญช่วย ศรีเปรม [2]โยตะ ชัยวรมันกุล
[1]Mae Chee Boonchuay Sriprem [2]Yota Chaiworamankul
[1]คณะศาสนาและปรัชญา, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
[1]Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University
[2]สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
[2]Faculty of Buddhism, Buddhapanya Sri Thawarawadee
[1]Corresponding Author, E-mail: Yota.chai.1339@gmail.com

Received May 23, 2024; **Revised** June 25, 2024; **Accepted:** June 30, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการคบคนตามคำสอนของพระพุทธเจ้านั้น ผู้คบจำเป็นต้องใช้ปัญญาสังเกตดูพฤติกรรมของคนที่เราคบ ถ้าคนที่เราคบเป็นปาปมิตร ย่อมชักชวนคนให้ทำกรรมไม่ดี ซึ่งคิดแต่เรื่องที่ไม่ดี พูดแต่คำที่ไม่ดี ทำแต่สิ่งที่ไม่ดี ลักษณะเช่นนี้ เป็นคนพาล ในขณะที่คนดีเป็นเหมือนกัลยาณมิตร ประกอบด้วยการกระทำที่ดี คือ ย่อมคิดแต่เรื่องที่ดี พูดแต่คำดี ทำแต่สิ่งที่ดี ลักษณะเช่นนี้ เป็นบัณฑิต ผลที่เกิดจากการคบคนดีและไม่ดี คือ การคบคนไม่ดีย่อมตัดประโยชน์ทั้ง 2 คือประโยชน์ในปัจจุบันและสัมปรายภพ การคบคนดีเป็นมงคล การคบคนดีย่อมนำความสุขมาให้ทั้งในภพนี้ ภพหน้า และประโยชน์สูงสุดคือพระนิพพาน จึงเป็นมงคลสูงสุดในพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: การคบ; มงคล; พระนิพพาน

Abstract

This article aims to study associating with people according to the Buddha's teachings, the persons who you are with must use wisdom to observe the behavior of the persons who you are with. If the persons we are with are a friend encourage one to do the bad action, which is to think only of bad things, saying only bad words and doing only bad things. This is characteristic of a bad person. While a good person likes to be a good friend. It consists of the meritorious actions: he thinks only good things, speaks only good words, and does good things. This is the characteristic of a wise man. The result of associating with good and bad people is that associating with bad people cancels out both benefits: the present benefits and benefits in the next world. Associating with good people is auspicious. Because associating with good

people brings happiness in this world and the next, and the highest benefit is nirvana. Therefore, it is the most auspicious thing in Buddhism.
Keywords: Association; Auspice; Nirvana

บทนำ

คำว่า การคบคน นั้นมาจากคำสอนที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนาหลายเรื่องด้วยกัน เช่น เรื่องความสำคัญของกัลยาณมิตรที่ปรากฏในคำสอนว่า หลักธรรมสำคัญว่า “เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเหมือนความมีกัลยาณมิตร (มิตรดี)นี้ เมื่อมีกัลยาณมิตร กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 20 ข้อที่ 71 หน้าที่ 13, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

เมื่อกล่าวถึงความเป็นมิตรจึงเป็นการกล่าวถึงการที่มนุษย์ไม่อาจอยู่ลำพังคนเดียวได้ จำเป็นต้องอาศัยผู้อื่นในการดำเนินชีวิตดังปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้ยกตัวอย่างเช่น พระพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก ครูอาจารย์ และท่านผู้เป็นพหูสูตทรงปัญญา สามารถสั่งสอนแนะนำ เป็นที่ปรึกษาได้ แม้จะอ่อนวัยกว่า ในแง่การศึกษาและพัฒนาปัญญานั้น กัลยาณมิตรจัดเป็นระดับความเจริญปัญญาในขั้นศรัทธา และยังเป็นทั้งผู้อบรมสั่งสอน เช่น พ่อแม่ ครูอาจารย์ ทั้งคุณสมบัติของผู้สอน ทั้งหลักการ วิธีการ อุปกรณ์ อุบายต่างๆ ในการสอน และการจัดดำเนินการต่างๆ ทุกอย่างที่ผู้มีหน้าที่ให้การศึกษาจะพึงจัดทำ เพื่อให้การศึกษาอบรมได้ผลดีตลอดจนหนังสือ สื่อมวลชน บุคคลตัวอย่าง เช่น มหาบุรุษ หรือผู้ประสบความสำเร็จโดยธรรมและสิ่งแวดล้อมทางสังคมทั้งหลายที่ดีงาม เป็นประโยชน์เท่าที่จะเป็นองค์ประกอบภายนอกในกระบวนการพัฒนาปัญญานั้นได้ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2564)

ในแง่คำอธิบายทางพระพุทธศาสนาจึงพิจารณาบุคคลที่ชื่อว่าเป็นบุคคลที่ถูกกล่าวไว้ยังรวมถึงการจัดแบ่งบุคคลที่จะคบกันได้นั้นเป็นกลุ่มเป็นพวกตามระดับสติปัญญา รวมถึงการแบ่งคนไปตามลักษณะโดยจะแยกว่าบุคคลต่างๆ นั้นมีลักษณะที่ต่างกันไปกล่าวคือ บุคคล 4 จำพวกไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคล 4 จำพวก มีปรากฏอยู่ในโลก คือ 1) อุคฆฏิตัญญู ผู้เข้าใจได้ฉับพลัน 2) วิปจิตัญญู ผู้เข้าใจต่อเมื่อขยายความ 3 เนยยะ ผู้ที่พอจะแนะนำได้ 4) ปทปรมะ ผู้ที่สอนให้รู้ได้เพียงตัวบทคือพยัญชนะ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 21 ข้อที่ 133 หน้าที่ 95, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) มีคำอธิบายเพิ่มเติมในคัมภีร์พระอภิธรรมปิฎกว่า 1) อุคฆฏิตัญญู คือ บุคคลที่บรรลุธรรมพร้อมกับเวลาที่ท่านยกหัวข้อขึ้นแสดง 2) วิปจิตัญญู คือบุคคลที่ฟังอธิบายเนื้อความแห่งภาษิตโดยย่อให้พิสดารจึงบรรลุธรรม 3) เนยยะ คือบุคคลที่บรรลุธรรมตามลำดับ คือ โดยการแสดง ถาม มนสิการ โดยแยบคาย มีการเสพ การคบ การเข้าไปนั่งใกล้กัลยาณมิตร 4) ปทปรมะ คือบุคคลที่ต้องฟังมาก กล่าวก็มาก ทรงจำมาก บอกสอนก็มาก แต่ไม่ได้บรรลุธรรมในชาตินั้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 36 ข้อที่ 148-151 หน้าที่ 92, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จะพบว่าในพระพุทธศาสนายกย่องการคบคนในพระพุทธศาสนา ควรเลือกบุคคล 3 จำพวก คือ 1) อุคฆฏิตัญญู ได้ฟังหัวข้อธรรมที่บัณฑิตมีพระพุทธเจ้า เป็นต้นแสดง ก็บรรลุพระอรหันต์ 2) วิปจิตัญญู ได้ฟังหัวข้อธรรมที่บัณฑิตนำมาอธิบายก็บรรลุพระอรหันต์ได้ 3) เนยยะ ได้ฟังธรรมที่ท่านสอนแล้ว

นำไปคิดพิจารณา สอบถาม จดจำและปฏิบัติตาม ก็สามารถบรรลุธรรมได้ ส่วนปทปรมะ เป็นบุคคลไม่ควรคบ เพราะการคบคนที่ถูกเลือกแล้วจะนำไปสู่การได้รับผลที่ดีหรือไม่ดีตามมาด้วย ดังข้อความว่า “บัณฑิตรู้การคบของตน เหมือนกับใบไม้ห่อสิ่งของแล้ว ไม่พึงเข้าไปคบหาอสัตบุรุษ พึงคบหาแต่สัตบุรุษ เพราะอสัตบุรุษย่อมนำไปสู่นรก ส่วนสัตบุรุษย่อมช่วยให้ไปถึงสุคติ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 27 ข้อที่ 185 หน้าที่ 501, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จึงปรากฏว่ามีการแยกคนควรคบได้ และไม่ได้ไว้โดยละเอียดในทางพระพุทธศาสนา

ในบทความนี้จะได้กล่าวถึงการเลือกคบคนในมงคลสูตร บนฐานของการเลือกคบอันมาจากคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไม่ให้คบคนพาล ให้คบบัณฑิต เพราะคนพาลหมกมุ่นอยู่ในอกุศลกรรมบถ 10 ไม่มีเป้าหมายในการดำเนินชีวิต เนื่องจากขาดปัญญา ส่วนบัณฑิตควรคบ เพราะดำเนินชีวิตด้วยปัญญาคือ ดำเนินชีวิตตามหลักกุศลกรรมบถ 10 เพื่อบรรลุอริยมรรคมีองค์ 8 สรุปโดยย่อคือศีล สมาธิ ปัญญาด้วยเหตุนี้ การคบคนเช่นไรก็จะเป็นเช่นนั้น การคบบัณฑิตจึงเป็นอุดมมงคล แต่ขณะเดียวกันจะพบว่าวิธีการอธิบายถึงคนพาลนั้นมีการแจกรายละเอียดให้เห็นลักษณะท่าทีต่างๆ ของคนพาลอย่างละเอียดที่ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างจากบัณฑิตอันเป็นการช่วยย้ำให้เห็นข้อยืนยันว่าคนพาลนั้นมีการคิด พูดและทำที่ต่างจากบัณฑิตอย่างชัดเจน จึงควรนำมาขยายและอธิบายให้เห็นลักษณะดังกล่าวและเสนอวิธีการวิเคราะห์คัมภีร์นี้ตามลำดับ

ลักษณะของคนในมงคลสูตร

คนในมงคลสูตรนั้นแบ่งออกเป็นจำพวกใหญ่ๆ 2 ประเภทคือ

1. คนพาล ในพาลบัณฑิตสูตร พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในมัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ ว่า " ภิกษุทั้งหลาย คนพาลในโลกนี้มี 3 อย่าง คือ

ก.ทุจฺจินฺติตจินฺตี ชอบคิดเรื่องที่ชั่ว

ข.ทุพฺภาสิตภาสี ชอบพูดแต่เรื่องที่ชั่ว

8.ทุกฺกฏกมฺมการี ชอบทำแต่กรรมที่ชั่ว

ปกติของคนพาล มีลักษณะเป็นเครื่องกำหนดหรือเป็นเครื่องหมายให้รู้ได้ว่าคนเช่นนี้เป็นคนพาล คือคนพาลเมื่อคิดย่อมคิดแต่เรื่องไม่ดีด้วยอำนาจอภิชฌา (ความโลภ) พยาบาท (ความโกรธ) และมิจฉาทิฏฐิ (ความเห็นผิด) เมื่อพูดก็พูดแต่วจีทุจริตคำชั่วๆ มีมุสาวาทเป็นต้น เมื่อทำก็ทำจำเพาะแต่กรรมชั่วๆ ด้วยสามารถแห่งกายทุจริตมีปาณาติบาต เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ คนพาลย่อมประสบทุกข์เพราะประพฤติตนไม่ดี

ยกตัวอย่างที่ 1 ในครั้งพุทธกาล พวกโจรมักไปตัดช่อง ย่องเบาลักขโมยสิ่งของต่างๆ ในบ้านของคนอื่น หรือเป็นชู้กับภรรยาคนอื่น เที่ยวดักปล้นฆ่าชิงทรัพย์ เมื่อคนของพระราชา (ราชบุรุษ) จับโจรที่เป็นคนพาลได้ พระราชาจึงรับสั่งให้ลงโทษด้วยวิธีการต่างๆ เช่น ทำผิดเล็กน้อยมีการเฆี่ยนตีด้วยแส้ หวาย ตะบอง เป็นต้น หรือทำผิดมากกว่าเดิมอีกอาจถูกตัดอวัยวะมีมือ เท้า หู จมูก เป็นต้น ถ้าทำผิดขั้นรุนแรงจะถูกราดด้วยน้ำมันเดือดๆ หรือโทษหนักมากก็จะถูกประหารชีวิตด้วยการตัดศีรษะ นี้เป็นโทษในปัจจุบัน เมื่อโจรนั้นตายแล้ว ย่อมได้รับผลกรรมอย่างหนักในปรโลก คือต้องไปเกิดในอบายภูมิ ทุคติ วินิบาต นรก ซึ่งเป็นสถานที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าพอใจ ด้วยเหตุนี้ การคบคนพาลคือการเกี่ยวข้องกับคนที่ไม่ดีจึงมีแต่ความพินาศอย่างเดียว

ยกตัวอย่างที่ 2 พระเจ้าอชาตศัตรูผู้เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าพิมพิสารไปคบกับพระเทวทัตซึ่งเป็นคนพาล จึงถูกพระเทวทัตยุยงให้ปลงพระชนม์พระบิดา เพื่อต้องการครองราชย์สมบัติโดยเร็ว ไม่ต้องรอจนชราภาพหรือสวรรคต พระเจ้าอชาตศัตรูหลงเชื่อจึงหาวิธีทำปิตุฆาต (ฆ่าพระบิดา) จนสำเร็จ ไม่ใช่เพียงเท่านี้ พระเทวทัตยังทำกรรมชั่วที่เป็นครุกรรมเพิ่มขึ้นอีก คือกลิ้งศิลาเพื่อปลงพระชนม์พระพุทธเจ้า แต่ไม่สามารถปลงพระชนม์ได้ มีเพียงสะเก็ดศิลาที่กระเด็นไปถูกพระบาทของพระพุทธเจ้าทำให้ห้อพระโลหิตเท่านั้น ถึงกระนั้นพระเทวทัตได้ทำกรรมหนักโดยปล่อยช้างนาฬาคิรีซึ่งเป็นช้างที่ดุร้ายมากไปทำร้ายพระพุทธเจ้าอีก แต่ช้างไม่อาจปลงพระชนม์ได้ สุดท้ายพระเทวทัตได้ทำการยุยงสงฆ์ให้แตกจากกัน จนไม่สามารถทำสังฆกรรมได้ ภายหลัง พระเทวทัตได้สำนึกผิดและเดินทางไปขอขมาพระพุทธเจ้า แต่ด้วยผลแห่งครุกรรม จึงถูกธรณีสูบลงสู่อเวจีนรก เป็นที่ของของข้อความว่า บุคคลไม่ควรคบพวกบาปมิตร ไม่ควรคบบุรุษต่ำทรามควรคบกัลยาณมิตร ควรคบบุรุษผู้สูงสุด (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 16 หน้า 25, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2 บัณฑิต ในปัณฑิตวรรคที่ 6 อธิบายว่า คนที่ยินดีในอกุศลกรรม มีกายทุจริตเป็นต้น ชื่อว่าปาปมิตร ส่วนคนที่ชักนำในเหตุอันไม่สมควร มีการตัดช่อง เป็นต้น ชื่อว่าบุรุษต่ำช้า บุคคลไม่ควรคบคือไม่ควรเข้าใกล้คนเหล่านั้น ส่วนคนที่ยินดีในกุศลกรรม ชื่อว่าเป็นทั้งกัลยาณมิตรและเป็นสัตบุรุษ บุคคลควรคบคือควรนั่งใกล้ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2565)

การคบบัณฑิตการคบบัณฑิตในมงคลสูตร มีพระพุทธเจ้า พระปจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก ชื่อวบัณฑิต เมื่อไม่คบคนพาลก็ชื่อว่าคบบัณฑิต คำว่า “บัณฑิต” แปลว่า ผู้ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยปัญญา เช่น พระสงฆ์ สามเณรผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ เป็นแบบอย่างและให้คำแนะนำพุทธศาสนิกชนให้ทำความดีละเว้นความชั่ว ครู อาจารย์ที่อบรมสั่งสอนให้ศิษย์เป็นคนดี เพื่อนที่แนะนำเพื่อนให้ทำดี

ลักษณะบัณฑิตจึงตรงข้ามกับคนพาลเสมอคือ บัณฑิตมีลักษณะ 3 อย่าง คือ

ก. สุจินฺติตจินฺตี บัณฑิตมีปกติคิดแต่เรื่องดี ชอบคิดดี ได้แก่ มโนสุจริต 3 อย่าง 1) ไม่คิดอยากได้สิ่งของคนอื่น 2) ไม่คิดพยาบาลปองร้ายคนอื่น 3) มีความเห็นถูกต้องตามหลักธรรม ด้วยเหตุนี้ บัณฑิตจึงเป็นกัลยาณมิตร

ข. สุภาสิตภาสี พูดแต่คำพูดที่ดี ชอบพูดดี ได้แก่ วจีสุจริต 4 อย่าง 1) ไม่พูดเท็จ 2) ไม่พูดหยาบ 3) ไม่พูดส่อเสียด 4) ไม่พูดพ้อเจ้อ

ค. สุกตกมฺมการี กระทำแต่สิ่งที่ดี ชอบทำดี ได้แก่ กายสุจริต 3 อย่าง 1) ไม่ทำปาณาติบาต 2) ไม่ลักทรัพย์ 3) ไม่ประพฤติผิดในกาม

ในพระไตรปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค พระอานนท์เถระกราบทูลพระพุทธเจ้าถึงเรื่องกัลยาณมิตรดังปรากฏในอุปัฑฒสูตรว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดีเป็นกึ่งหนึ่งแห่งพรหมจรรย์

พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า กัลยาณมิตรเป็นทั้งหมดของพรหมจรรย์ (สำ.มหา.14/4) แม้พุทธองค์ก็ทรงเป็นกัลยาณมิตรของชาวโลก ส่วนพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะก็เป็นกัลยาณมิตรของภิกษุทั้งหลาย เพราะผู้ไปหาบัณฑิตหรือกัลยาณมิตรอยู่เสมอ ย่อมถูกชักนำไปในทางที่ดีและทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ สามารถเข้าถึงธรรมรส คือศีล สมาธิ ปัญญาได้

ตัวอย่างเช่น พระฉันนเถระชอบด่าเสียดสีพระอัครสาวก พระพุทธเจ้าทรงทราบข่าวนั้นจากภิกษุ จึงรับสั่งให้เรียกพระฉันนเถระมา ตรัสเตือนถึง 3 ครั้งว่า "ฉันนะ ชื่อว่าอัครสาวกทั้งสองเป็นกัลยาณมิตร เป็นบุรุษสูงสุด เธอจงเสพ จงคบกัลยาณมิตรเห็นปานนี้" พระฉันนเถระรับฟังโอวาทของพระพุทธเจ้าแล้วนิ่งฟังเพียงชั่วขณะ หลังจากนั้นก็ด่าภิกษุเหมือนเดิม พระอานนท์ทูลถามพระพุทธเจ้าว่าจะทำอย่างไรกับพระฉันนะเถระ พระพุทธเจ้าทรงตอบว่า หลังจากพุทธปรินิพพานแล้ว ให้ภิกษุลงพรหมทัณฑ์ พระฉันนเถระถูกภิกษุลงพรหมทัณฑ์ จึงได้รับความทุกข์และเสียใจอย่างหนักถึงกับเป็นลมสลบไป ภายหลังเมื่อถูกคณะสงฆ์ลงโทษให้อยู่คนเดียว จึงสำนึกผิดได้และได้ตั้งใจบำเพ็ญเพียรในข้อวัตร สัมมาปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ในที่สุดท่านได้บรรลุพระอรหันต์พร้อมด้วยปฏิสัมภิทา (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2565)

จากเรื่องพระฉันนเถระดังกล่าวมานี้ ย่อมสะท้อนให้เห็นว่า พระฉันนเถระแม้จะมีนิสัยเป็นคนพาล ดื้อรั้น เมื่อถูกเรียกให้มาพบพระพุทธเจ้าผู้ทรงมีพระสัพพัญญุตญาณ จึงทรงแนะนำสั่งสอนตักเตือนด้วยเมตตาธรรมให้เลิกด่าพระอัครสาวกถึง 3 ครั้ง เสมือนกับชี้ขุมทรัพย์ให้ แม้พระองค์จะเป็นกัลยาณมิตรสอนดีเท่าไร แต่นิสัยคนพาลของพระฉันนเถระก็ไม่ยอมเชื่อฟังโดยง่าย สุดท้ายจึงทรงรับสั่งให้ลงพรหมทัณฑ์ (โทษอย่างสูง) คือ ประชุมสงฆ์ลงโทษพระฉันนะเถระ โดยไม่ให้พูด หรือกล่าวตักเตือน สั่งสอน เนื่องจากพระฉันนเถระเป็นภิกษุหัวดื้อ ถือตัวว่าเป็นคนเก่า (นายฉันนอำมาตย์) เป็นสหชาติกับพระพุทธเจ้า ภายหลังพุทธปรินิพพานพระฉันนะเถระถูกสงฆ์ลงพรหมทัณฑ์ถึงกับเป็นลมสลบไป แต่ยังกลับใจเป็นคนดีได้ หันมาปฏิบัติธรรมเป็นประจำมิได้ขาด จนกระทั่งพ้นจากกองทุกข์ทั้งปวง เข้าถึงนิพพานได้ ดังนั้น “หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยเฉพาะมงคลสูตร สามารถนำไปพัฒนาชีวิตได้ทุกเพศทุกวัย ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้นได้” (พระมหาพิเชษฐ์ จตฺตมโล, 2559)

พระพุทธเจ้าเป็นต้นย่อมทำตนและผู้เกี่ยวข้องให้เจริญ คือพระพุธเจ้าทรงบรรลุพระสัพพัญญุตญาณ เพราะทรงบำเพ็ญคุณความดีมาโดยตลอด พระอัครสาวกมีพระสารีบุตรเถระ เป็นต้นได้บรรลุสาวกบารมีญาณก็ต้องสั่งสมความดีไว้มากเช่นกัน ดังจะเห็นได้ว่า ทวยเทพและมนุษย์เป็นอันมากได้สมาคม สนิทสนมกับพระพุทธเจ้า พระอสีติมหาสาวก พระสาวก เป็นต้นผู้เป็นบัณฑิตหรือสัตบุรุษ ย่อมรู้ธรรมของสัตบุรุษ ย่อมทำแต่ความดีและได้บรรลุคุณธรรมต่างๆ มีโสดาปัตติผล เป็นต้น (วศิน อินทสระ, 2556)

ลักษณะการคบคนในมงคลสูตร

การคบคนปรากฏในพระไตรปิฎกในแง่ของการเลือกในการเข้าหาคนที่ถือว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งของความเป็นมนุษย์ที่จะเลือกรับความรู้หรืออยู่ร่วมกับผู้อื่น ในแง่ของความจำเป็นทางสังคมปรากฏว่าในในมงคลสูตรเป็นการอ้างถึงการคบคนที่มีความหลากหลายแต่ไม่อาจเลือกได้ กล่าวคือ

1. การเลือกคบตามสิ่งที่เห็น เนื่องจากมนุษย์ในสมัยโบราณเชื่อว่าสิ่งภายนอกทำให้เกิดมงคล คือพวกทิฏฐมังคลิกะ เชื่อว่า สิ่งที่มองเห็นเป็นมงคล เช่น เห็นนกแอ่นลม ผลมะตูมอ่อน หญิงมีครรภ์เป็นต้นถือกันว่าเป็นมงคล แต่ถ้าเห็น หม้อเปล่า คนตาบอด คนตาย ถือว่าเป็นอัปมงคล

2. การเลือกคบคนตามสิ่งที่ได้ฟัง พวกสุตมังคลิกะเชื่อว่า เสียงที่ได้ยินเป็นมงคล เช่นได้ยินว่าเจริญแล้ว เต็มแล้ว ฤกษ์ดี ถือว่าเป็นมงคลชีวิต แต่หากได้ยินว่า ตาบอด ง่อย เปลี้ย แก่ เจ็บ ตาย ถือเป็นอัปมงคล

3. การเลือกคบคนตามสิ่งที่ได้รู้ พวกมุตมังคลิกะ เชื่อว่า อารมณ์ที่รับรู้เป็นมงคล เช่นตื่นเช้าได้เคี้ยวไม้สีฟัน อาบน้ำ ทาดินสอพอง นุ่งผ้าขาว ได้จับแผ่นดิน จับพืชสีเขียว จับมูลโค ถือว่าเป็นมงคล (สมิทธิพล เนตรนิมิตร, 2560) มงคล หมายถึง สิ่งที่ทำให้มีโชคดี ตามหลักพระพุทธศาสนา จึงหมายถึง ธรรมที่นำมาซึ่งความสุขความเจริญหรือเรียกว่า อุดมมงคล (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2561). มงคลจึงเป็นเหตุนำความสุขความเจริญมาให้ คือนำความโชคดี ความสวัสดีและความสุขมาให้ ตามที่ตนปรารถนา มงคลมี 2 อย่างคือ 1.มงคลทางโลกหรือมงคลภายนอก คือสิ่งที่เป็นวัตถุซึ่งชาวโลกถือว่าเป็นมงคล ได้แก่สิ่งของ สัตว์ และต้นไม้บางชนิด เช่น มงคลแฝด ของขลัง ช้างเผือก ใบเงินใบทอง รวมถึงชื่อ อักษร กาลเวลาหรือฤกษ์ยามเป็นต้น 2.มงคลทางธรรมหรือมงคลภายใน คือมงคลที่เป็นข้อปฏิบัติ ต้องทำให้ได้จริงจึงจะเป็นมงคล มี 38 ประการ เช่นไม่คบคนพาล คบแต่บัณฑิต การให้ทาน การประพฤติธรรม ความกตัญญู เป็นต้น จัดเป็นมงคลชีวิต (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2548)

จะพบว่าลักษณะของมงคลนำไปสู่การเลือกคบคน แต่หากพิจารณาในรายละเอียดจะพบกับการไม่เลือกคบคนพาลก่อน โดยการไม่คบในที่นี้ หมายถึง การไม่ไปมาหาสู่ การไม่เป็นเพื่อน การไม่ปฏิบัติตาม การไม่ทำกิจกรรมร่วมกัน การไม่ช่วยเหลือกัน เป็นต้น คนพาล คือคนชั่ว คนไม่ดี เพราะไม่รู้จักบาปบุญคุณโทษ ไม่รู้จักสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ แม้คนที่มีการศึกษาดี เรียนจบปริญญาชั้นสูง แต่มีความประพฤติไม่ดี ก็เรียกว่า “คนพาล” ได้เช่นกัน เพราะบุคคลที่ประกอบด้วยอกุศลกรรมบถ 10 อย่าง คือ กายทุจริต 3 วจีทุจริต 4 มโนทุจริต 3 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1363) ชื่อว่าคนพาล สาเหตุที่เรียกวา "คนพาล" นั้นเพราะไมดำรงชีวิตดวยปญญา มีชีวิตอยู่เพียงลมหายใจ

ขณะที่การเลือกคบบัณฑิตในมงคลยกพระพุทธเจ้าเป็นต้นแบบเนื่องจากลักษณะสำคัญของผู้เป็นบัณฑิตมีลักษณะที่ช่วยให้เกิดความแตกต่างทั้งในแง่วิธีคิด วิธีพูดและการกระทำ บนฐานของหลักการที่ปรากฏเริ่มต้นจากสัปปุริสูปสังเสวะ เสวนากับสัตบุรุษเป็นการคบหาท่านผู้ทรงธรรมทรงปัญญาเป็นกัลยาณมิตร ต่อแต่นั้นจึงรับฟังหลักธรรม อันนำไปสู่การเล่าเรียนฟังหาความรู้ได้หลักการนั้นที่ถ่องแท้ ต่อมาก็เป็นโยนิโสมนสิการ ทำในใจให้แคบคายด้วยการคิดพิจารณาอย่างเป็นเหตุเป็นผลถูกต้องตามหลักการ สุดท้ายจึงเป็นธัมมานุธัมมปฏิบัติ คือการนำเอาหลักการเหล่านั้นไปปฏิบัติตามสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติให้ถูกหลัก ไม่ผิดหรือขัดกันทั้งหลักการใหญ่และหลักการย่อย รวมถึงสร้างความชอบธรรมที่ดีงามในการดำเนินชีวิต (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 19 ข้อที่ 1634 หน้าที่ 516-517, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

การเลือกคบบัณฑิตจึงปรากฏในแง่ของการคิด พูดและทำที่ครบถ้วนทั้งนี้ในแง่ของบุคคลที่เกี่ยวข้องจะพบว่า บุคคลนั้นจะต้องมีหลักการที่ชัดเจนและตรงกับข้อปฏิบัติที่ถูกต้องเช่นเดียวกับหลักการที่เป็นมงคลนั้นไม่ใช่ข้อปฏิบัติที่ยึดกันมาโดยปราศจากการตรวจสอบ หรือทำให้ผู้ปฏิบัติได้พบเป้าหมายที่ถูกต้องและชอบธรรม จะพบว่าข้อปฏิบัติในมงคลสูตรนั้นไม่ได้เลือกที่จะเข้าไปหาและเข้าไปฟังและคิดตามแต่อย่างใด แต่เป็นการคิดแล้วมองถึงการปฏิบัติที่จะนำมาซึ่งข้อเสียหายไม่ได้

ประโยชน์ เพราะจะพบว่า การที่พระเทวทัตคบพระพุทธเจ้าเป็นการคบที่ถูกต้อง แต่การที่พระเทวทัตกลายเป็นคนพาล เพราะพระเทวทัตเลือกจะไม่ปฏิบัติตาม ขณะเดียวกันหากพระภิกษุที่คบพระเทวทัตหากไม่ปฏิบัติตามก็ไม่ถือว่าคบคนพาลเช่นเดียวกัน ข้อพิจารณานี้จึงเป็นลักษณะสำคัญของการคบคนในมงคลสูตร

บทสรุป

ลักษณะของคนในพระพุทธศาสนาแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ 1. คนพาล คือคนไม่ดี ย่อมทำตนให้เสื่อมเสียจากประโยชน์ 2 อย่างคือ ประโยชน์สุขในภพนี้และประโยชน์สุขในภพหน้า ลักษณะของคนดีหรือไม่ดีนั้นจะพึงรู้ได้เมื่อคบกันไปนานๆ ถึงรู้ถึงนิสัยใจคอ คือคนพาลมักชอบคิด ชอบพูด ชอบทำแต่เรื่องที่ไม่ดี เพราะความหลงผิดย่อมไม่รู้ว่าสิ่งใดถูกหรือผิด จึงกล้าทำความชั่วด้วยความเคยชิน ดังนั้น การคบคนพาลจึงเป็นอัปมงคล เพราะย่อมนำความเดือดร้อน ความทุกข์มาให้ 2. บัณฑิตหรือสัตบุรุษผู้เป็นกัลยาณมิตร มีนิสัยตรงข้ามกับคนพาลคือชอบ คิด พูด ทำในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ตามกุศลกรรมบถ 10 มักทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์สุขแก่ตนเองและมีจิตอาสาบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่อผู้อื่น รู้จักแยกแยะสิ่งที่ดีและไม่ดี เป็นคนมีเหตุผล รู้ว่าการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เพราะฉะนั้น การคบบัณฑิต การเข้าใกล้บัณฑิต ไปมาหาสู่เป็นประจำ ย่อมได้ข้อคิดที่ดีๆ เป็นประโยชน์ ทั้งสามารถนำมาปรับใช้ในการดำรงชีวิตให้เป็นชีวิตที่ดีงาม จนกระทั่งประสบความสำเร็จและความสุขที่แท้จริง

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช, ป.ธ.9 ราชบัณฑิต). (2548). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด,* กรุงเทพฯ: วัดราชโอรสาราม.

พระมหาพิเชษฎ์ จตฺตมโล. (2559). การศึกษาเชิงวิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักคำสอนในมงคลสูตร, *วารสารพุทธมัคค์*. 1(2), หน้า 19-24.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2565). *พระธัมมปทัฏฐกถาแปลภาค 4*. พิมพ์ครั้งที่ 22. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

วศิน อินทสระ. (2556). *สาระสำคัญแห่งมงคล 38*, พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมดา.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2564). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย.* พิมพ์ครั้งที่ 55. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิบรรจงสนิท.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2561). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ 31, กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

สมิทธิพล เนตรนิมิตร, รศ.ดร. (2560). *มังคลัตถทีปนี : แนวทางการดำรงอยู่แห่งชีวิตที่ยั่งยืน*, สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

A Buddhist Concept of Mind and its Location

Phra Sujan Maharjan (Sujano)
Varapunya Meditation Centre, Aberdeen, Scotland
Corresponding Author, Email: Sujanbhante@gmail.com

Received November 21, 2023; **Revised** December 16, 2023; **Accepted:** June 30, 2024

Abstract

"What is mind and where is it located?" Whilst the question is rather simple in form, to answer it begs a profundity and insightfulness, which was immensely wide yet simple. It is therefore a breath-taking and daunting task to answer, which has been philosophically debated in the East and West for centuries. The philosophical and spiritual value of the question may have been deep or quintessential, it would not be possible to illustrate and explore this deep and fundamental aspects here, but rather intends to closer look and understand the concept of the mind and its location in Buddhism, including some western thought on the concept of mind, which is one of the important factors for the cultivation of mind until to achieve liberation.

Keywords: Mind; Consciousness; Citta; Buddhism

Introduction

Ancient Greek classical philosophers like Plato (348/347 BC) and Aristotle (384–322 BC) both shared a dualistic view of the mind/body relationship. They saw the mind and the body as being fundamentally different. The body, which includes the brain, is composed of physical elements, whereas the mind is composed of a non-physical 'matter' which is governed by 'psychic' principles. These 'psychic principles' pointed to the existence of a soul, this being the preserve of 'God'.

Plato saw the body and its senses as inferior to the mind. The mind, according to him, is rational and can lead to truth, (www.thestargarden.co.uk). Aristotle describes a mind (nous, often also rendered as 'intellect' or 'reason') as 'the part of the soul by which it knows and understands'. He also describes it later as 'deathless and everlasting' (http//plato.stanford.edu/Aristotle).

The age of Enlightenment also known as the age of reason was an intellectual and philosophical movement that occurred in Europe in the 17th and 18th centuries. During that period, deductive reason and scientific thought was pitted

against religious doctrine and faith. In this interception, the concept of mind, its location and functionality also had been widely outspoken for, such as Rene Descartes, and against such as Thomas Hobbes.

An English philosopher Thomas Hobbes (17th Century) although famous for political philosophy, a materialist and empiricist thinker questions about the existence of mind that we can only have an idea of physical things. Therefore, he believes that we cannot become aware of the presence of the mind/soul (SEP. T. 2023). We simply rationally infer that there is something within the human body, and we call this 'something' a soul. We have no idea of a soul.

Descartes on the other hand believed that the mind/soul maybe be that the only thing we can be aware of. He was a physicist, mathematician, and devout Christian and yet tried to define the mind utilizing scientific and rational thought. Nevertheless, like Plato and Aristotle, he was also held a dualistic conception of the mind/body relationship (SEP. R. 2023).

According to Descartes, the body is a mechanical structure or a 'machine' which operates according to the scientific laws of biology, chemistry, and physics. Conversely, in *Meditations on First Philosophy* Descartes identified that the mind differs from the physical world in the following ways (Descartes, 1996.14, 23, 26):

- The mind experiences sensations that cannot be explained mechanically.
- The mind does not exist in physical space like the brain does.
- The mind is a necessary whole, it cannot be divided or replicated in the same way that a physical object can.

Descartes doubts the existence of the material world in the second meditation whereas the existence of the mind can be observed and also refrained that mind is distinct from the body. He believed that the mind is at work even during sleep (Rene, 1996. 27). It was a great swift and also challenge to the religious authority at that time. Further, he was the first person in Western philosophy to delineate a clear distinction between mind and body. Similarly, Scottish born enlightenment thinker David Hume rejected any idea of a 'substance of the mind', that would account for, among other things, personal identity (Pitson, 2000).

In agreement with Plato and Aristotle it appears that Descartes explains the mind as corporal ghostly entity which resided in the body, the soul. Thus, Descartes viewed the mind body relationship as '*the ghost in the machine'* because God has created it (SEP. R. 2023). It seemed that Descartes tried to reconcile the world of science and religion through employing a systematic method of methodical doubt, (a 'meditation on doubt'). Descartes began his 'meditations' by systematically doubting

the existence of all external phenomena: the world, nature etc. which he found philosophically tenable to do then went on to doubt the existence of all internal phenomena, including self and mind. Descartes concluded that since he was using thought to doubt, thought was therefore indubitable (beyond doubt). He concluded therefore that since thought existed, self-existed (Descartes,1996).

Another philosopher John Locke (1632-1704) was an agnostic who believes something exists out there, but its real nature is inconceivable to us (Han Kyul Kim, 2008) that made a complete break-away from the 'inclusive' dualistic mind-body concept advancing that the mind is not a 'divinely bestowed-furnishing'. The idea of mind he refers to the set of typical features attributed to it, called 'nominal essence' (Han, 2008.442). John Locke concludes that 'thinking is the action, and not the essence of the soul and neither something that is physically constituted (Han,2008).

A Concept of Mind in Buddhism

Buddhist thoughts on the concept of the mind and its location exclusively based on the teaching of the Buddha who ever lived in 6th century BC. His entire teaching is concentrated to understand the nature of mind, its existence and being free, attainment of nonexistence and unconditioned state. So, one entire large section of Buddhist scripture, *Abhidhamma*, is dedicated explaining meticulously the existence of mind and its function.

These words *citta, ceta, cittuppada, mana, mano, viññana* and *hadaya* are commonly used as a synonymous term for consciousness or mind in Buddhism (Mehm Tin Mon, 2002). The word consciousness and mind which occurs distinct to one another as in Buddhist terms above are often intertwining modes - as active process and as passive flow that may have different roots yet often used interchangeably and collectively. Bhikkhu Bodhi therefore defines *citta* as consciousness or mind (2012).

Abhidhamma, one of the three main Buddhist scriptures presents analysis of mind/consciousness and classifies into variety of types, specifies that factors and functions of each type etc (Bodhi, 2012.4). It appears from the Abhidhamma point that mind is a compounded factor of at least two, *citta* which is widely translated as consciousness and *cetasikas* which is translated as mental factors, that arises moment by moment dependent on conditions. The holistic compound concept is a 'mind' (Bodhi, 2012; Silananda, 2012).

In Buddhism it indicates that mind is not defined as an object nor part of the body that is impossible to describe like a chair or book or denial of its existence.

When we start to think we know what mind is, it becomes an object, and we will never be able to know what it is. Instead, mind is the subject that perceives objects, or the moment when we become conscious of the object there emerges a mind. Mind, according to Buddhism therefore defined in three ways, an agent, that cognizes an object, an instrument that by means of which the accompanying mental factors cognize the object, and an activity that is a process of cognizing the object (Bodhi, 2012).

Furthermore, Buddhist concept of a mind analyzed in four devices: characteristic, function, manifestation and proximate. The characteristic of a mind is to know the object, function is to be a forerunner. Its manifestation is a continuation of process and mind-matter is its proximate cause (Bodhi, 2012).

Factors of mind

The most fundamental view that opposed to many eastern thoughts as well as Western concept of self that there is not a permanent self or ego, an individual permanent existence which is belong to the concept of 'atta' doctrine rather in Buddhism mind is described as an agent or an instrument of cognition (Bodhi, 2012; Jayatilleke, 2010). Doctrine of atta in Buddhism is known to be based on Wrong Understand. Instead, Buddhism explains that self is an accumulation of aggregates and elements which make up psycho-physical phenomena known as mind and body respectively.

The body, according to Buddhism, the first aggregate of the five is made of four basic elements: earth, water, fire, and air (wind). These elements are material and are not conscious, which is the reason that the physical body does not have the ability to feel, nor to think or to know. It is a mindless object, a matter (Rewata, 2004). The mind on the other hand consists of four remaining aggregates, feeling, perception, formations, and consciousness. As such, the mind has an ability to feel, perceive, think, and know.

Buddhism explains the compound of these four aggregates is a mind. The initial three aggregates, felling, perception, and volution are regarded as mental factors which arise when a moment of mind arises. The last factor, consciousness, is the arising of a mind moment by moment. A moment of mind always arises with any one of the mental factors. However, a mental factor cannot function independently of consciousness nor consciousness alone.

The mind, therefore, can be defined as the awareness of an object, which always associated with either of those three initial components. The awareness of an

object can be divided into two ways: ‘cognition through five sense doors’, and ‘cognition through the mental door’. Cognition through the five sense doors exists when objects enter through the five sense doors: eye, ear, nose, tongue, and body. Cognition through the mental door occurs when recognition of the object that conditions to create ideas, imagination, and memories are done by the mind.

Cognition through five sense doors

It is important to understand how mind functions and what are the factors that activates it. Cognition through five sense doors help to understand it better. There are five senses eye, ear, nose, tongue, and body. Anything that is being experienced by a sense will be recognized and that is the arising moment of consciousness, it is the moment of vibrating the subconscious state of mind, which is similar to waking someone up. Once awoken they will start to toss and turn, which consciousness will turn to a sense object (*avajjana*), from sleep mode to awaken and adverting to the object.

Awareness of object becomes clear with the appropriate sense consciousness that works as the bridge. Initially there is a moment of reception and investigation of the visual object. Once the object has been investigated it will be cognized, that is known as determining consciousness. The cognized consciousness is defined as arising of active consciousness that supports for the performing of further activities. Any action that is being carried through physical body, verbal speech or mental thought out that are often based on personal perception or memory of the cognized object. Such as when the eye door comes into contact with a visual object, visual consciousness arises. Eye is a material form that does not have ability to feel or to know so does the visible object. It is only possible when consciousness is there to bridge between object and consciousness.

It is essential to recognized that the subconsciousness is regarded as a state of mind which is static and vacant. It is a passive state of mind like a water current in the river. It is a state which is non-responsive to any object, (like a sleeping person). It is also presented as a primary form of mind, which is flowing since the conception to the death except when interrupted by a stimulus through any one of a sense door. It is a mind-state that has all necessary features of consciousness but otherwise is blank that occurs in between all other mind-state and unconscious mind-state. Therefore, as soon as this passive state of mind is interrupted or disturbed by an object through one of the senses, it wakes a consciousness up and becomes conscious of the object, eventually either accepting or rejecting it. The process of

acceptance and rejection follows until there is active consciousness, *javana citta*. The active consciousness determines the performance of action through the physical body, verbal speech, or thinking. It is not black and white as per say but there are occasions when this active consciousness may remain indifferent to the object. Reaction to any object is driven by greed, hatred, and ignorance of the true nature of the object and the consciousness or the opposite. *Javana citta*, a technical term means running swiftly over the different objects in the act of apprehending it, which is the most important moment to define ethical standpoint. According to the Buddhism therefore, in the earlier phases the mind becomes aware of an object, the moment of subconsciousness wakes up, and in the active consciousness phase it actually reacting to the object.

Nature of mind

Buddhist philosophy explains that there is no single cause for any single events. Relatedly, conditioned created objects are subject to the nature of change. Mind is not exceptional to this natural process, that every action has series of process from the arising of the mind until it becomes an act. Hence, mind, in the Buddhist perception, appears and disappears every fraction of a split of a second rather than permanent existence or stationed substance.

The nature of mind is a continuous process of creating its activities, incessantly substituting the previous. This is similar to the creation of light. The continuous supply and substitution of electric current flow produces light. Electric current flow does not only produce light but can be heated and generate fire. Similarly, just as electric power can be used for different purposes, mind has similar natural characteristics and the capacity of mind can also be used for different objectives: wholesome, unwholesome, or indifferent states.

The concept of Mind is therefore a stream of consciousness that forms a thought process, (Jayatilleke, 2010. 54) like electricity, has enormous power, which is pure, clear, luminous, and bright (Darren Ashby, 2012. 1). The nature of mind is also delicate, gentle and can easily be defiled like a water polluted by mud and different colors, which is the main reason Buddhism emphasizes mindfulness meditation as a tool to understand, realize and keep mind safe as well as cultivate skillful ways to attain pristine purity, state of voidness.

Mindfulness meditation, therefore, essential part of the Buddha's teaching that incorporates entire teaching of the Buddha. It is the practice of mindfulness meditation that assist one to have a proper understanding regarding the existence of

the mind and how it functions. Further, mindfulness practice will help one to prevent from any negative resultant activities and uproots previously existed unconstructive behaviours as well as it does not only encourage one to cultivate positive resultant activities but also enforces to maintain, cultivate and development to its paramount, non-substantial state.

Classification of mind

Buddhist concept of mind does not stop at the creation and functions of it. Mind is further divided into two different classifications in Buddhism: mundane, and supra-mundane. Mundane mind is divided into three planes of experiences: The Sensuous sphere, The Form sphere, and The Formless sphere whereas supra-mundane is the complete freedom from continuation.

Furthermore, Buddhism explains further detail on different states of each mind that arises until the continue creation of the mind through action. There are three mind-states:

1. *Cittavithi*: once stimulus enters through senses, consciousness of the stimuli's and becomes active, launching into a through process.
2. Cittakkhana: this is a complete thought process, occurring through the physical senses, eye, ear, nose, tongue, and body, which is made up of many thought moments.
3. Kamma: Once the object has been determined and cognized at the active consciousness it follows actions, which is the most important stage from the ethical standpoint and result of that action.

Buddhist scripture clearly explains that relying on active consciousness, one naturally performs either moral or immoral action. Moral action is driven by non-greed, non-hatred, and non-delusion. Immoral action is driven by greed, hate and delusion/ignorance. Consequently, active consciousness influences the formation and existence of dependent arising in the cycle of becoming or liberation. Although moral or immoral are cause of becoming, moral actions if it is carried properly could lead to finding the right path and right practice, which guide one to the attainment of freedom. As a result of that positive outcome, thus we are encouraged to cultivate good wholesome deeds and avoid immoral activities that also assists to attain liberation, the state that ends process and existence of a mind.

Stream of the mind

The Buddha once described the nature of mind as a stream of continuity in the Numbered Discourses, the Chapter on a Spike that;

> 'Mendicants, I do not see a single thing that's as quick to change as the mind. So much so that it's not easy to give a simile for how quickly the mind changes (Sujato, 2018.14).

Due to the rapidly changing process of the arising and falling or mental states, the mind is constantly changing. The nature of change occurs so quick that an untrained person would never perceive or able to comprehend the changes. In the snap of a finger, it is believed that one trillion units of consciousness can arise and cease. In a simple sentence, it arises and perishes like a water flow in the river. Moment by moment it changes like a stream of water. Even Rene Descartes says, referring to his '*Cartesian'* conception of mind and consciousness that 'no one can jump in a same water twice'.

As Descartes approach, Abhidhamma scripture on conditionality to understand the actual process there are two conditions in the *Patthana* which illustrate how mental states are related and change: Proximity condition, and Contiguity Condition.

Proximity condition *(Anantara Paccayo)* explains the moment by moment arising and ceasing of mental states. The Buddha uses the simile of a prince being born, supplanting the king on the throne, then perishing. In a similar way, mental states and their concomitants are too. The proximity condition elucidates that a mind (*citta*) is predominantly sits on the throne. As soon as the first mind passes away into abeyance new one succeeds the place. The passing to succeeding mind is not forceful but voluntarily goes into abeyance and gives way to the new mind to succeed the throne, this condition is known as contiguity condition, a combining and association of different mental states. Together proximity and contiguity condition actually create the flow of consciousness, which is in a constant state of flux like electric power or current of water in the river.

If electric power is being used unwisely, it can bring disaster and could cause the ending of life. Likewise, Buddha explains that an untrained mind could bring such a disastrous result to individuals, making one miserable in this life and in following existences as the wheel follows the hoof of the draught-ox. It is therefore essential to tame, train and cultivate the mind for beneficial results to arise that follows like a shadow. Furthermore, no one could do more harm than ill-directed mind and neither parents nor any relatives can do a greater good than one's mind is well-directed (Buddharakkhita, 2003.31.). Therefore, it is a mind that defines better or

worse life that we have in this cycle of birth and death as well as liberation, empty of mind.

Discussion

Western and Buddhist correspond the idea that a mind is a compound and conditioned state, but its location and continuity claim different. Continuation of mind in the Western thought appeared to be will of spirit or the God that Buddhism disagrees and explains as a conditioned by many factors that it arises and ends as the factor's dissolves. It is a non-substantial object that only exist with the conditions.

Location of mind therefore would be hard to define or could be irrelevant to investigate effort to describe its location. Although there are growing interests over its location in western thought. Its location contradicted towards the permanent existence whereas it seems there is clear explanation about it in Buddhism. Buddhism clearly defines mind is formless, colourless yet lives in a cave and finally dissolves to nonexistence, unconditioned state. Cave defines a compound element of four main elements, and the heart element.

Despite its formless and colourless there are some Buddhist scholars who have attempted to locate mind at the heart, *hadaya*, which seems not plausible, heart element does not mean heart in a physiological form. On the conception moment, along with other factors; compound element of physical body and element of existence this heart element arises as a result of previous *kamma*. Mind simply exist with the conception of other factors but do not have a specific location that lies or stands.

Conclusion

A mind arises at the moment of senses coming to contact and able to be conscious of that object. In this context mind is not located on each sense nor at the consciousness but combination of these two and able to be conscious of it. In a nutshell the moment we recognise an object there arises a mind. Once it is realised that the mind is a continuation of process conditioned created and insubstantial object disenchantment and liberation achieved, the state of non-existence of the mind through mental development.

References

A.E. Pitson. (2000). Hume and the Mind/Body Relation. *History of Philosophy Quarterly,* 17(3).

Bhikkhu Bodhi. (2012). *A Comprehensive Mannual of Abhiddhamma.* Kandy: BPS Pariyatti Editions.

Bhikkhu Sujato (trans), (2018). *Numbered Discourses; A sensible*. translation of the Anugttara Nikaya. Australia: Sutta Central

Buddharakkhita Thera. (2003). *The Dhammapada: The Buddha's path of Wisdom.* Kandy: Buddhist Publication Society.

Darren Ashby. (2012). *Electrical engineering 101*. 3rd Edition. DOI: 10.1016/B978-0-12-386001-9.00008-8. Elsevier Inc.

Han Kyul Kim. (2008). 'Locke and the Mind-Body Problem: An Interpretation of His Agnosticism.' *Philosophy*. 83(326). pp.439-458.

K.N. Jayatilleke. (2010). *Facets of Buddhist Thoughts.* Kandy: BPS.

Mehm tin Mon. (2002). *Buddha Abhidhamma Ultimate Science*. Penang: Sukhi hotu Sdn Bhd.

Narada. (1993). *The Buddha and His Teaching.* Colombo: BPS.

Rene Descartes. (1641). *Meditations on First Philosophy.* Cambridge: Cambridge University press.

Rewata Dhamma. (2004). *Process of Consciousness and Matter.* USA: Triple Gem Publication.

SEP. A. (Online). https://plato.stanford.edu/entries/aristotle-psychology/active-mind.html, access 25/4/23).

SEP. R. (Online). https://plato.stanford.edu/entries/descartes/#MindRela, access 26/1123.

SEP. T. (Online). https://plato.stanford.edu/entries/hobbes/#2, access 26/11/23.

U Silananda. (2012). *Handbook of Abhidhamma studies Vol 1.* Selangor: Selangor Buddhist Vipassana Meditation Society.

บทวิจารณ์หนังสือ: Book Review
พุทธจริยศาสตร์: เป็นจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยาหรือกรณียธรรม

พระมหาปัญญา ธนปณฺโญ (บัวทอง)
Phramahã Paññã Dhanapaññayo (Bouthong)
บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author, E-mail: panya.bouthong@gmail.com

Received June 5, 2024; **Accepted:** June 11, 2024

ชื่อหนังสือ: พุทธจริยศาสตร์: เป็นจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยา หรือกรณียธรรม
ผู้แต่ง: พระมหาพรชัย สิริวโร, ผศ.ดร.
ปีที่พิมพ์: 2562
พิมพ์โดย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทนำ

หนังสือเรื่อง พุทธจริยศาสตร์: เป็นจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยาหรือกรณียธรรม นี้เป็นงานเขียนของ พระมหาพรชัย สิริวโร, ผศ. ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ กุมภาพันธ์ 2562 มีจำนวน 136 หน้า โดยหนังสือดังกล่าวมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยดำเนินการจัดพิมพ์โดยมอบให้นิติธรรมการพิมพ์ จังหวัดนนทบุรี เป็นผู้ดำเนินการตีพิมพ์

หนังสือเล่มนี้ เริ่มต้นด้วยสารบัญ โดยแบ่งจำนวนออกเป็น 5 บท โดยบทที่หนึ่งว่าด้วยความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา บทที่สองว่าด้วยแนวคิดจริยศาสตร์อันตวิทยา(Teleological Ethics: เอาผลการกระทำเป็นดัชนีชี้วัดความถูกผิด) และแนวคิดจริยศาสตร์กรณียธรรม (Deontological Ethics: เอาเจตนาการกระทำเป็นดัชนีชี้วัดความถูกผิด) บทที่สามว่าด้วยแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ บทที่สี่ว่าด้วยการวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์เป็นจริยศาสตร์ประเภทกรณียธรรม หรือจริยศาสตร์ประเภทอัตวิทยา ... บทที่ห้าว่าด้วยสรุปผล (การวิจัยพุทธจริยศาสตร์ที่เป็นอันตวิทยาหรือกรณียธรรม) ข้อวิจารณ์ และข้อเสนอแนะ ซึ่งหนังสือเล่มดังกล่าวเป็นหนังสือที่สืบเนื่องจากรายงานการวิจัยของผู้เขียนเองเมื่อ 18 เมษายน 2559 แล้วผู้เขียนนำมาปรับใหม่ด้วยความประสงค์ที่จะให้

เป็นเอกสารประกอบการเรียนการสอนในรายวิชาจริยศาสตร์วิเคราะห์ (Analytical Ethics) สำหรับนิสิตระดับปริญญาโทและเอกที่ไม่มีพื้นฐานทางจริยศาสตร์ ตลอดถึงผู้ที่สนใจในพุทธจริยศาสตร์ในมุมมองของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

หนังสือเรื่องนี้ โดยภาพรวมแล้ว ผู้เขียนต้องการเสนอคำตอบจากคำถามที่ 1 ที่ว่า พุทธจริยศาสตร์เป็นจริยศาสตร์ประเภทกรณียธรรม หรือจริยศาสตร์ประเภทอัตวิทยาหรือไม่? คำถามที่ 2 ที่ว่า ถ้าพุทธจริยศาสตร์ไม่เป็นจริยศาสตร์ประเภทกรณียธรรม หรือไม่เป็นจริยศาสตร์ประเภทอัตวิทยา ดังนั้นพุทธจริยศาสตร์เป็นจริยศาสตร์ประเภทใด หรือไม่มีระบบแนวคิดทางด้านจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญา มีแระบบจริยธรรมเท่านั้น? คำตอบจากคำถามสองประการดังกล่าวจะทำให้ทราบลักษณะพุทธจริยศาสตร์อย่างชัดเจน ทั้งยังจะทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างพุทธจริยศาสตร์กับความรับผิดชอบทางสังคมอีกด้วย

ในส่วนของ คำนำ ผู้เขียนเริ่มต้นด้วยการชี้ให้เห็นความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาจริยศาสตร์ประเภทอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ที่เอาประโยชน์ของคนหมู่มากเป็นเกณฑ์การตัดสิน จริยศาสตร์กลุ่มอันตวิทยา (Teleology)ที่เอาผลการกระทำเป็นเกณฑ์การตัดสิน จริยศาสตร์ประเภทกรณียธรรมนิยม (Deontology) ที่เอาเจตนาเป็นเกณฑ์การตัดสิน และจริยศาตร์เชิงคุณธรรม (Virtue Ethics)พิจารณาลักษณะนิสัยผู้กระทำเพื่อตัดสินความถูกผิดดีชั่วควรไม่ควร

ในส่วนเนื้อหาทั้ง 5 บท สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

เนื้อหาในบทที่ 1 ผู้เขียนให้ชื่อว่าบทนำโดยผู้เขียนเกริ่นนำไว้ว่าแนวคิดจริยศาสตร์อันตวิทยา (Teleology) ยึดเอาผลอันน่าปรารถนาเป็นเกณฑ์การตัดสินถูกผิดดีชั่วควรไม่ควร แนวคิดจริยศาสตร์กรณียธรรม (Deontology) ยึดศีลธรรมและหน้าที่เป็นเกณฑ์การตัดสิน แนวคิดจริยศาสตร์เชิงคุณธรรม (Virtue Ethics) ยึดลักษณะนิสัยผู้กระทำเป็นเกณฑ์การตัดสิน แนวคิดจริยศาสตร์อรรถประโยชน์ (Utilitarianism) ยึดประโยชน์ของคนหมู่มากเป็นเกณฑ์การตัดสิน ส่วนแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ (Buddhist Ethics) เชื่อว่าคล้ายกับจริยศาสตร์เชิงคุณธรรม แต่เน้นการพัฒนาอุปนิสัยที่เป็นกุศลโดยการขจัดอุปนิสัยที่เป็นอกุศล แต่ผู้เขียนสนใจที่จะศึกษาว่าแนวคิดพุทธจริยศาสตร์เป็นแนวคิดจริยศาสตร์อันตวิทยา (Teleology) หรือเป็นแนวคิดจริยศาสตร์กรณียธรรม (Deontology) พุทธจริยศาสตร์หากเลือกแนวคิดใดแนวคิดหนึ่ง มนุษย์ในฐานะพลังศีลธรรมและมีเจตจำนงเสรี (Free Will) ย่อมติดหล่มในความรับผิดชอบทางศีลธรรมและทางสังคม (Moral and Social Responsibility)

บทที่ 2 ว่าด้วยจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยาและ แนวคิดจริยศาสตร์ประเภทกรณียธรรม ผู้เขียนให้เนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดจริยศาสตร์ทั้ง 2 ประเภทในประเด็น สถานะพลังศีลธรรม (Moral Agent) มุมมองเรื่องความดี เกณฑ์การตัดสินความดี ความชั่ว เกณฑ์การตัดสินความชั่ว ปัญหาความอีหลักอีเหลื่อทางศีลธรรม (Moral Dilemma) การแก้ปัญหา ข้อถกเถียงทางแนวคิดจริยศาสตร์ทั้ง 2 ประเภทและการประเมินแนวคิดทั้งสองแนวคิด

อันตวิทยา (Teleology) ในประเด็นลักษณะของแนวคิดนั้นผู้เขียนยกข้อกล่าวอ้างของ John Stuart Mill ว่าทุกการกระทำย่อมกระทำเพื่อเป้าหมายบางอย่าง (John Stuart Mill cited in Solomon, Robert C., 1992) แนวคิดจริยศาสตร์อันตวิทยายึดเอาผลอันน่าปรารถนาเป็นเกณฑ์การตัดสินถูก-ผิด, ดี-ชั่ว, ควร-ไม่ควร สถานะพลังศีลธรรม (Moral Agent) ไม่ได้มีอิสระ แต่ผลของการ

กระทำย่อมมีคุณค่าทางศีลธรรมมากกว่าการกระทำนั้นเสมอ ในมุมมองเรื่องความดี อันตวิทยาโดยอิง John Stuart Mill ที่เชื่อว่าความดีคือ ความสุขของคนหมู่มากอันเกิดจากการกระทำ ในเกณฑ์การตัดสินความดีคือ ความสุขของคนหมู่มากและความสุขกับความดีสัมพันธ์กัน ความชั่วในมุมมองของอันตวิทยาเชื่อว่า ความชั่วคือ อกุศลที่มีเจตนาที่จะก่อให้เกิดทุกข์ (Actions are wrong as they tend to produce the reverse of happiness) (Strokes, Philip, 2012) ส่วนเกณฑ์การตัดสินความชั่วคือ การสร้างความสุขให้คนหมู่น้อยและคนหมู่น้อยกับความชั่วสัมพันธ์กัน ในปัญหาความอีหลักอีเหลื่อทางศีลธรรม (Moral Dilemma) คือ การเผชิญสถานการณ์ที่ไม่สามารถเลือกทำอย่างไรอย่างหนึ่งได้อย่างอิสระ เช่น การทำแท้ง (ตามการวินิจฉัยของสูตินารีแพทย์) หากไม่เอาออกครรภ์อาจเป็นพิษและอาจถึงเสียชีวิตทั้งแม่ทั้งลูก หรือหากคนสองฝ่ายมีจำนวนเท่ากัน จำต้องมอบความสุขให้ฝ่ายหนึ่ง ส่วนอีกฝ่ายย่อมได้ทุกข์ เป็นต้น ในการแก้ปัญหาต้องสำรวจคุณสมบัติทางศีลธรรมของผู้กระทำ หรือผู้ที่ต้องได้รับหรือไม่ได้รับ ดังคำกล่าวที่ว่า “เป็นมนุษย์ผู้ผิดหวังยังดีกว่าเป็นหมูที่รื่นเริงและเป็น Socrates ที่ผิดหวังยังดีกว่าคนโง่ที่สมใจ (It is better to be a human being dissatisfied than a pig satisfied: better to be a Socrates dissatisfied than a fool satisfied) (Solomon, Robert C., 1992) ข้อถกเถียงทางแนวคิดจริยศาสาตร์อันตวิทยาคือ 1) อันตวิทยาไม่ให้ความสำคัญ หรือคุณค่ากับคนจนกว่าตนๆ ที่ลงมือทำ 2) อันตวิทยาเน้นบุคคลทุ่มเทเสียสละเวลา ส่วนตนมอบความสุขให้คนหมู่มาก 3) อันตวิทยาให้น้ำหนักกับคนหมู่มาก โดยไม่คำนึงว่า จะละเมิดสิทธิคนหมู่น้อย ท้ายสุดในการประเมินแนวคิดจริยศาสตร์อันตวิทยา การใช้เกณฑ์ความสุขความทุกข์เป็นตัวตัดสินไม่ว่าในแง่คุณภาพ หรือแง่ปริมาณเป็นเรื่องยากเพราะต้องใช้ข้อเท็จจริง (Fact) มากำหนดคุณค่า (Value) เพราะยากที่จะสัมผัสด้วยกาย หรือมองเห็นได้ทั่วถึง

กรณียธรรม (Deontology) เชื่อว่าการตัดสินการกระทำทางศีลธรรมดีหรือชั่ว ให้ถือเอาเจตนาที่จะทำตามหน้าที่ทางสังคมเป็นเกณฑ์ตัดสิน ไม่เอาผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำมาตัดสิน ไม่ว่าผลนั้นจะให้คุณหรือโทษต่อตนเองหรือต่อผู้อื่น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2532) ในประเด็นลักษณะของแนวคิดจริยศาสตร์กรณียธรรมมีลักษณะอยู่ 5 ประการ ได้แก่ 1) มุ่งสู่กฎสัมบูรณ์ “การกระทำที่มีคุณค่าทางจริยธรรมคือ การทำตามกฎสัมบูรณ์ (Absolute...) (Kant, Emmanuel, 1993) 2) การกระทำความดีหรือการกระทำตามหน้าที่เป็นการกระทำตามกฎสากล (Categorical imperative/ universal laws: Kant, ibid) 3) ความถูกต้องของการกระทำพิจารณาจากเจตนาของ การกระทำและความสำนึกในหน้าที่ของการกระทำ 4) เงื่อนไขสำคัญอยู่ที่ “เจตนาดี” (Kant, Emmanuel, 1941) 5) กระทำด้วยสำนึกในหน้าที่จึงมีคุณค่าทางศีลธรรมและถูกต้อง ในประเด็นสถานะพลังศีลธรรม (Moral Agent) มีอยู่ 2 เกณฑ์คือ 1) กฎของคำสั่งที่มีเงื่อนไข (Hypothetical Imperative: เป็นกฎในระดับความปรารถนา) และ 2) กฎของคำสั่งเด็ดขาด (Categorial Imperative: เป็นกฎในระดับเหตุผลเพราะเป็นกฎสากล (Universal), เป็นหลักมนุษยธรรม (Humanism) และเป็นภาวะอิสระ หรืออัตตาณัติ (Autonomy) กรณียธรรมมองความดีที่เจตนาดี มีศีลธรรมและสำนึกในหน้าที่จึงเป็นความดีที่ไร้เงื่อนไข, เกณฑ์การตัดสินความดีอยู่ที่เป็นกฎสากล (Universal), เป็นการเข้าสู่หลักมนุษยธรรม (Humanism) และเป็นภาวะอิสระหรืออัตตาณัติ (Autonomy) กรณียธรรม มองความชั่วที่มีเจตนาร้าย ขาดศีลธรรมและไม่สำนึกในหน้าที่ ส่วนเกณฑ์การตัดสินความชั่วต้องพิจารณาจากศีลธรรม หลักของความเป็นมนุษย์ ปัญหาความอีหลักอีเหลื่อทางศีลธรรม (Moral Dilemma) ของ

กรณียธรรม มักพบในความขัดแย้งทางความคิด, ทางด้านเหตุผลทางศีลธรรม, เหตุผลทางกฎหมาย, เหตุผลทางศาสนาและเหตุผลทางความสนใจของตนเอง ปัญหาความอีหลักอีเหลื่อทางกรณีธรรม จึงต้องพิจารณาจากหลักกฎสากล (Universal), หลักมนุษยธรรม (Humanism) และหลักภาวะอิสระหรืออัตตาณัติ (Autonomy) ข้อถกเถียงทางแนวคิดกรณีธรรมคือ กฎศีลธรรมสัมบูรณ์ (จงปฏิบัติต่อมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นตัวท่านเอง หรือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน โดยถือว่า เขาเป็นจุดหมายในตัวเอง อย่าถือว่าเขาเป็นเครื่องมือ” (Kant, Emmanuel, 1993) และการประเมินแนวคิดจริยาธรรม ที่มีประเด็นเจตนาดี (Good will) และความสำนึกในหน้าที่ (Sense of duty)

บทที่ 3 ว่าด้วยพุทธจริยศาสตร์.ผู้เขียนให้เนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ (Buddhist Ethics) ในประเด็นลักษณะของแนวคิดคือ เกณฑ์การตัดสินความดี-ความชั่ว หรือเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยเจตนาเป็นตัวบ่งชี้ถึงการกระทำทุกอย่าง พุทธจริยศาสตร์เป็นแนวคิดทั้งแบบสัมพัทธนิยม (Relativism) และสัมบูรณนิยม (Absolutism) แบบสัมพัทธนิยมเน้น 4 เป้าหมายชีวิตได้แก่ อัตถะ (Artha), กามะ (Kama), ธรรมะ (Drama) และโมกษะ (Moksa) แบบสัมบูรณนิยม การศึกษาธรรมชาติของพุทธจริยศาสตร์ สถานะของ Moral Agent คือ ความดี ความชั่ว เกณฑ์การตัดสินความดีความชั่วในพุทธจริยศาสตร์ ปัญหา Moral Dilemma การแก้ปัญหา Moral Dilemma ข้อถกเถียงเกี่ยวกับพุทธจริยศาสตร์ ตลอดจนการประเมินพุทธจริยศาสตร์ในบทนี้ จะเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์เกณฑ์เทียบเคียงกับจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยาและจริยศาสตร์ประเภทกรณียธรรม เพื่อวิเคราะห์ต่อไปว่า พุทธจริยศาสตร์มีความต่างกับอันตวิทยาและกรณียธรรมอย่างไร? พุทธจริยศาสตร์เป็นอันตวิทยา (Teleological ethics) หรือกรณียธรรม (Deontological ethics) หรือไม่มีระบบแนวคิดด้านจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญา มีแต่ระบบจริยธรรมเท่านั้น

บทที่ 4 ว่าด้วยการวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์เป็นจริยศาสตร์ประเภทกรณียธรรมหรือจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยา ซึ่งผู้เขียนต้องการเสนอธรรมชาติของจริยศาสตร์ สถานะของ Moral Agent ความดี เกณฑ์การตัดสินเรื่องความดี ความชั่ว เกณฑ์การตัดสินเรื่องความชั่ว ปัญหาความอีหลักอีเหลื่อทางศีลธรรม (Moral Dilemma) การแก้ปัญหาความอีหลักอีเหลื่อทางศีลธรรม ข้อโต้แย้ง การประเมิน (แนวคิดทางจริยศาสตร์) และประเด็นสำคัญที่สรุปได้จาการวิเคราะห์

บทที่ 5 ว่าด้วยสรุปผลการวิจัย ข้อวิจารณ์และข้อเสนอแนะ ซึ่งผู้เขียนต้องการเสนอสรุปผลหารวิจัย ข้อเสนอแนะจากการวิจัยและข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

หนังสือเล่มนี้เป็นการวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ว่าเป็น อันตวิทยา หรือกรณียธรรม โดยพบว่าธรรมชาติของจริยศาสตร์ อันตวิทยา (Teleology) ควรทำเพื่อความสุขของคนหมู่มาก ส่วนกรณียธรรม (Deontology) ต้องมาจากกฎสมบูรณ์และเจตนาดีและต้องทำเพราะเป็นหน้าที่ (Duty) และมีข้อผูกพัน (Obligation) ผู้เขียนเชื่อว่าอาจเป็นได้ทั้งจริยศาสตร์ เพราะเป็นความรู้ก่อนประสบการณ์ (Priori) หรืออาจมิใช่แนวคิดทางจริยศาสตร์ มองว่าจริยศาสตร์ต้องเน้น ในการดับทุกข์และการมีความสุขอันเป็นเป้าหมายของชีวิตที่ดี (จุฬราหุโลวาท)

บทวิจารณ์

สำหรับประเด็นในการวิจารณ์ ผู้วิจารณ์ได้แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ 1) รูปแบบการนำเสนอ 2) ประเด็นเนื้อหา

3.1 รูปแบบการนำเสนอ

หนังสือ “พุทธจริยศาสตร์: เป็นจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยาหรือกรณียธรรม” ผู้เขียนต้องการใช้เป็นเอกสารประกอบการเรียนการสอนในรายวิชาจริยศาสตร์วิเคราะห์ (Analytical Ethics) สำหรับนิสิตระดับปริญญาโทและเอกที่ไม่มีพื้นฐานทางจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นงานเขียนที่สืบเนื่องมาจากรายงานตามระเบียบวิธีวิจัยของผู้เขียนเอง ในส่วนลำดับเนื้อหา ผู้เขียนเริ่มเสนอความรู้จริยศาสตร์อันตวิทยา จริยศาสตร์กรณียธรรมและจริยศาสตร์เชิงคุณธรรมที่ว่าด้วยเกณฑ์การตัดสินความถูก-ผิด, ดี-ชั่ว, ควร-ไม่ควร แล้วโยงเข้าหาหลักพุทธจริยศาสตร์ โดยนำหลักพุทธจริยศาสตร์มาร่วมตัดสินเพื่อหาทางออก ซึ่งผู้วิจารณ์เห็นว่า หนังสือเล่มนี้มีความจำเป็นสำหรับผู้เริ่มศึกษาหรือผู้สนใจที่จะแสวงหาความรู้ทางพุทธปรัชญา ควรอ่านเป็นความรู้พื้นฐานทางจริยศาสตร์ได้ดี

อย่างไรก็ตาม หนังสือเล่มนี้ เมื่อดูโดยภาพรวมแล้วยังมีกลิ่นอายความเป็นพุทธศาสนาอาจเนื่องด้วยผู้เขียนได้รับการปลูกฝังความคิดทางพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน ซึ่งหากจะย้อนดูหนังสือในลักษณะเดียวกัน มีลำดับการเขียนงานในมุมมองพุทธจริยศาสตร์ที่ชัดเจนกว่า เช่น กล่าวถึงพุทธจริยศาสตร์ นั้นเป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม ซึ่งท่านผู้รู้มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ได้ทรงวางไว้ เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ ตั้งแต่พื้นฐานเบื้องต้น, ท่ามกลางและระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติเท่าที่มนุษย์จะขึ้นให้ถึงได้ ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีสติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุด

3.2 ประเด็นเนื้อหา

ประเด็นหลักๆ ของหนังสือพุทธจริยศาสตร์: เป็นจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยาหรือกรณียธรรมนี้ คือ

ก. จุดเด่น ในหนังสือเล่มนี้ นอกจากได้ทราบธรรมชาติของพุทธจริยศาสตร์อย่างชัดเจนแล้ว ยังทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างพุทธจริยศาสตร์กับความรับผิดชอบต่อสังคม (บทที่ 1 หน้า 4) เพราะพุทธจริยศาสตร์ไม่ได้เป็นทั้งจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยาหรือกรณียธรรม โดยพุทธจริยศาสตร์เป็นระบบแนวคิดเชิงปรัชญาที่เชื่อมโยงและความขัดกันทางแนวคิดระหว่างจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยากับจริยศาสตร์ประเภทกรณียธรรมที่ให้ความสำคัญกับบุคคล หรือมนุษย์ที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อการศึกษาวิเคราะห์ทางด้านการกระทำ วิธีการกระทำ ผลการกระทำและการปฏิบัติการกระทำนั้นๆ ที่ถึงพร้อมด้วยใจ แต่ไม่ยึดมั่นจนเกิดอัตตา (ego) เพราะพุทธจริยศาสตร์เป็นปรัชญาทางศาสตร์แห่งอนัตตา (บทที่ 5 หน้า 128-129) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) อธิบายว่า อนัตตา คือ ไม่มีอัตตา ไม่มีตัวตน เป็นสภาพว่างเปล่า หาสภาวะที่แท้จริงไม่ได้ เพราะประกอบด้วยธาตุ 4 เมื่อแยกธาตุออก สภาวะที่แท้จริงก็ไม่มี เพราะมี 4 อนัตตลักษณะดังนี้ 1) เป็นสภาพว่างเปล่า คือ หาสภาวะที่แท้จริงไม่ได้ เพราะประกอบด้วยธาตุ 4 (ดิน, น้ำ, ลมและไฟ) เมื่อแยกธาตุออก สภาวะที่แท้จริงก็ไม่มี 2) หาเจ้าของมิได้ คือ ไม่มีใครเป็นเจ้าของแท้จริง สงวนรักษามิให้เปลี่ยนแปลงไม่ได้ 3) ไม่อยู่ในอำนาจ คือ ไม่อยู่ในบัญชาของใคร ใครบังคับไม่ได้ เช่นบังคับมิให้แก่ไม่ได้ 4) ขัดแย้งต่ออัตตา คือ ตรงกันข้ามกับอัตตา (องฺ.ติก. 20/576/368) ที่เด่นชัดที่สุดคือ เจตนาของพระมหาพรชัย สิริวโร, ผศ. ดร. ที่บอกว่าหนังสือเล่มนี้จัดทำขึ้นเพื่อนักศึกษาปริญญาโทและปริญญาเอก ที่มีพื้นฐานพุทธจริยศาสตร์น้อย หรือไม่มีเลย แต่ที่สำคัญกว่านี้คือ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ ความถูก-ผิด, ชั่ว-ดี, ควร-ไม่

ควร ในระดับชั้นการเรียนรู้ตั้งแต่ระดับอนุบาล, ระดับประถมศึกษา, ระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา

ข. จุดด้อย ในหนังสือเล่มนี้ หนังสือ “พุทธจริยศาสตร์เป็นทั้งจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยาหรือกรณียธรรม”ของท่านพระมหาพรชัย สิริวโร, ผศ.ดร. (2562) จัดทำขึ้นเพื่อนักศึกษาปริญญาโทและปริญญาเอกที่มีพื้นฐานพุทธจริยศาสตร์น้อย หรือไม่มีเลย ที่สำคัญกว่านี้คือ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ ความถูก-ผิด, ชั่ว-ดี, ควร-ไม่ควร ในระดับชั้นการเรียนรู้ตั้งแต่ระดับอนุบาล, ระดับประถมศึกษา, ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา แต่ไม่เกี่ยวข้องในจริยศาสตร์ประเภทดั้งเดิม (Classic Ethics), ประเภทจริยศาสตร์คุณธรรม (Virtue Ethics), ประเภทจริยศาสตร์นวยุค (Modern Ethics), ประเภทจริยศาสตร์หลังนวยุค (Postmodern Ethics), ประเภทจริยศาสตร์อัตถิภาวนิยม (Existential Ethics), จริยธรรมตามทัศนะเพลโตและของอริสโตตัลและจริยธรรมในพื้นที่อันจะเป็นพื้นฐานจริยธรรมที่แท้จริง

ผู้วิจารณ์เห็นด้วย ในประเด็นควรทำและต้องทำตามเงื่อนไข โดยต้องเน้นการดับทุกข์และการมีความสุขอันเป็นเป้าหมายของชีวิตที่ดี (จุฬราหุโลวาท) (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 13 ข้อที่ 129-131 หน้าที่ 106-109, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ของคนหมู่มาก แต่ผู้วิจารณ์เห็นต่างเพราะอันตวิทยามิได้เน้นการดับทุกข์ สร้างสุขให้เฉพาะคนหมู่มากเหมือนอัตถประโยชน์นิยม และคนส่วนน้อยไม่ควรได้รับการดับทุกข์และไม่ควรมีสุข ทั้งนี้อันตวิทยามีหน้าที่มากกว่าการดับทุกข์สร้างสุข เพราะต้อง 1) ศึกษาเหตุปัจจัยแห่งทุกข์และสุข 2) ข้อเท็จจริงหรือคุณสมบัติของการได้รับการชี้นำสู่เป้าหมายที่แน่นอน หรือวัตถุประสงค์ขั้นสุดท้าย 3) ความเชื่อเช่นชีวิตนิยม (Vitalism) ที่ว่ากลไกทางธรรมชาติและวัตถุประสงค์ทางธรรมชาติทั้งหมด เป็นตัวกำหนดปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ จริยศาสตร์ยังต้องศึกษาหลักฐานความเชื่อดังกล่าวและ 4) การตีค่าหรือการประเมินพฤติกรรมทางจริยศาสตร์โดยอิงเกณฑ์อัตถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) (Bentham, Jeremy, 1998) แต่อัตถประโยชน์นิยมสามารถทำในสิ่งที่ผิดศีลธรรม ทำให้ชอบธรรมได้หากการกระทำนั้นให้ประโยชน์คนส่วนใหญ่ (หมู่มาก) ทั้งยังสามารถทำสิ่งที่ผิดศีลธรรมให้เป็นธรรมได้ โดยยึดจำนวนคนหมู่มาก แต่ทั้งคนหมู่น้อยหรือที่เรียกว่า “เลือกปฏิบัติ” ประเด็นกรณียธรรม (Deontology) (Kant, Emmanuel, 1993) ผู้วิจารณ์เห็นด้วยว่า กรณียธรรม ต้องมาจากกฎสมบูรณ์, เจตนาดี, ต้องทำเพราะเป็นหน้าที่ (Duty) และมีข้อผูกพัน (Obligation) แต่ที่ผู้วิจัยเห็นต่างคือ ปัญหาของกรณียธรรม คือ การกระทำที่ผิดศีลธรรม สามารถพิสูจน์ได้จากบุคคลที่มีแนวโน้มที่จะหลอกตัวเอง หรือให้ความสำคัญกับตนเองแต่ไร้มาตรการในการตัดสินด้าน “อำเภอใจ (Wills)”; และจำเป็นต้องมีหลักการหรือคุณค่าเพิ่มเติมเพื่อปรับปรุงแนวคิดคำสั่งที่เด็ดขาด (Categorical Imperative concept) ซึ่งหมายถึงกฎทางศีลธรรมอันเป็นคำสั่งที่บุคคลจะต้องปฏิบัติตาม อย่างไม่มีเงื่อนไขและไม่ต้องคำนึงถึงผลที่ตามมา ไม่ว่าผลนั้นจะเป็นคุณหรือเป็นโทษ

ส่วนสถานะ Moral Agent (ตัวแทนคุณธรรม) ในมุมอันตวิทยา (Teleology) เชื่อว่าสถานะ Moral Agent อาศัยผลการกระทำเป็นตัวกำหนด กรณียธรรม (Deontology) เชื่อว่าสถานะ Moral Agent อาศัยผลการกระทำเป็นตัวกำหนดตามกฎสากลและคำสั่งเด็ดขาด (Categorical Imperative) โดยไม่มีอารมณ์หรือความรู้สึกเข้ามาเกี่ยวข้อง ส่วนพุทธจริยศาสตร์ (Buddhist Ethics) เชื่อว่าสถานะ Moral Agent อาศัยผลการกระทำทั้งปุถุชนและอริยบุคคล จะพิจารณษจากกฎ

สมบูรณ์โดยไม่ต้องยุ่งเกี่ยว แต่ต้องปล่อยวาง ทำก็เพียงแต่ว่าสักแต่ทำ ซึ่งสอดคล้องกับ Steven Collins (1998) เสนอทฤษฎีพุทธจริยศาสตร์อิงบริบทและต่อรองได้ (Context-dependent and negotiable value) เป็นพุทธจริยศาสตร์ที่มีคุณค่าแบบสมบูรณ์ โดยมี 2 หลักการคือ ความรุนแรงผ่านบริบทที่ต่อรองได้โดยลงโทษด้วยความเมตตา พร้อมข้อมูลอื่นๆ และมีคุณค่าที่สมบูรณ์ (Absolute value) ที่อ้างความรุนแรง ที่ไม่อิงบริบทและต่อรองไม่ได้ การตัดสินลงโทษให้เป็นไปตามข้อกำหนดโทษแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ไม่จำเป็นต้องฟังเสียงใคร เช่น กฎแห่งกรรม เป็นต้น

ผู้วิจารณ์เห็นด้วยกับผู้เขียนทั้งแนวคิดอันตวิทยา (Teleology) กรณียธรรม (Deontology) พุทธจริยศาสตร์ (Buddhist Ethics) ที่สอดคล้องทฤษฎีพุทธจริยศาสตร์อิงบริบทและต่อรองได้ของ Steven Collins แต่ผู้วิจารณ์เห็นต่างกับสถานะ Moral Agent ในอันตวิทยาและกรณียธรรมอาศัยผลการกระทำเป็นตัวกำหนด ด้วยผลการกระทำต้องมีองค์ประกอบว่าปัจจัยงบประมาณ, ทีมงานและวัสดุอุปกรณ์พร้อมหรือไม่ และพุทธจริยศาสตร์ยิ่งแย่ใหญ่ เพราะให้ปล่อยวาง ดูเป็นเหมือนไม่ต้องรับผิดชอบ แต่ถ้าพลาดจะมีบทลงโทษที่รุนแรง ทั้งเจรจาได้และเจรจาไม่ได้ โดยกำหนดโทษแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ไม่จำเป็นต้องฟังเสียงใคร ไม่ว่าปุถุชนจะเป็นผู้กำหนด หรืออริยบุคคลเป็นผู้กำหนด ทั้งที่อริยุคคลคือ ผู้บรรลุการบำเพ็ญทศบารมี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556) อันได้แก่ ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี เป็นต้น

3.3 สรุปและคำแนะนำ

หนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนได้กำหนดจุดประสงค์ไว้แต่เบื้องต้นแล้วว่า เป็นการศึกษาว่าพุทธจริยศาสตร์เป็นจริยศาสตร์ประเภทกรณียธรรม หรือจริยศาสตร์ประเภทอัตวิทยาและถ้าพุทธจริยศาสตร์ไม่เป็นจริยศาสตร์ประเภทกรณียธรรม หรือ ไม่เป็นจริยศาสตร์ประเภทอัตวิทยา พุทธจริยศาสตร์เป็นจริยศาสตร์ประเภทใด หรือไม่มีระบบแนวคิดทางด้านจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญา มีระบบจริยธรรมเท่านั้น ทำให้เราได้เห็นมุมมองของพุทธจริยศาสตร์ 4 ลักษณะ คือ 1) พุทธจริยศาสตร์ให้ประโยชน์ต่อคนหมู่มาก จากกฎหรือหลักการที่บัญญัติเพื่อสังคม เพราะเชื่อว่าเป็นความสุขของคนส่วนใหญ่ ทั้งกฎนี้มิใช่สุดโต่งเพราะทุกคนเห็นร่วมกัน 2) พุทธจริยศาสตร์ถือเจตนาเป็นหลักใหญ่ในการกำหนดผลที่จะตามมา แต่เมื่อตัดสินการกระทำไม่ได้ เช่น กรณีปัญหาความอีหลักอีเหลื่อทางศีลธรรม (Moral Dilemma) ต้องพิจารณาจากเหตุที่ใจของผู้กระทำนั้นว่า ดีหรือไม่ดี 3) พุทธจริยศาสตร์ถือบุคคลเป็นสำคัญ มิใช่กฎหรือผลที่เกิดขึ้นเป็นตัวกำหนด แต่บุคคลนั้นต้องมีศีลธรรมที่สมบูรณ์ (พระอรหันต์) เพราะมีเจตนาดีเสมอ โดยมิใช่จากปุถุชนธรรมดาและ 4) พุทธจริยศาสตร์เน้นทั้งอรรถประโยชน์และเจตนา พร้อมเน้นวิธีการเชื่อมโยงระหว่างอรรถประโยชน์กับเจตนา หรือทางสายกลาง เพราะไม่ว่าเน้นฝ่ายใดก็กลายเป็นประเด็นความสุดโต่งและทำได้ยาก แต่การกระทำดี ทำชอบนั้นสำคัญ เพราะไม่เกิดการไม่ยึดติดใดๆ ทั้งสิ้น

ถึงกระนั้น งานเขียนนี้มีข้อเสนอเพื่อเพิ่มเติมในการปรับปรุงครั้งต่อไปคือ 1) ควรมีการศึกษาเชิงสังเคราะห์มากขึ้นเกี่ยวกับจริยศาสตร์ประเภทดั้งเดิม (Classic Ethics), จริยศาสตร์ อันตวิทยา (Teleological Ethics), จริยศาสตร์กรณียธรรม (Deontological Ethics), จริยศาสตร์คุณธรรม (Virtue Ethics), จริยศาสตร์นวยุค (Modern Ethics), จริยศาสตร์หลังนวยุค (Postmodern Ethics), จริยศาสตร์อัตถิภาวนิยม (Existential Ethics) 2) เนื่องจากงานวิจัยนี้ยังไม่ได้ตอบปัญหาว่า

พุทธจริยศาสตร์เป็นจริยศาสตร์เชิงคุณธรรมตามทัศนะของเพลโตหรือไม่ จึงควรศึกษาวิจัยและ 3) ควรมีการศึกษาวิจัยจริยศาสตร์เชิงปฏิบัติการในพื้นที่ให้มากขึ้น

ถ้าถามว่าผู้ใดสมควรอ่านหนังสือเล่มนี้ ขอแจกแจงไว้ว่า ปุถุชนคนธรรมดาคงไม่สนใจที่จะอ่านหนังสือเล่มนี้ ถ้าเป็นนักอ่านทั่วไปก็คงให้ความสนใจบ้างเล็กน้อย ถ้าเป็นนักปรัชญาคงให้ความสนใจเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะนักปรัชญาสาขาจริยศาสตร์หรืออภิปรัชญา ดังข้อความในหนังสือ “พุทธจริยศาสตร์” ที่ Alan Bennett (2007) ให้ข้อคิดว่า “A book is a device to ignite the imagination” (หนังสือเป็นเสมือนเครื่องจุดประกายจินตนาการ) ตามที่ Hans Albert Einstein (1929) กล่าวสุนทรพจน์ในวันรับ Nobel Prize ในปี ค.ศ.1921 “Imagination is more important than knowledge. Knowledge is limited. Imagination encircles the world” (จินตนาการสำคัญกว่าความรู้ (เพราะ) ความรู้มีขีดข้อจำกัด (แต่) จินตนาการโอบล้อมโลกใบนี้”) ดังนั้นควรอ่านหนังสือ “พุทธจริยศาสตร์” เป็นบรรทัดฐานดังคำนำหนังสือเล่มนี้ของพระมหาพรชัย สิริวโร, ผศ.ดร. ตั้งใจจัดพิมพ์เพื่อเป็นคู่มืออ่านประกอบวิชาจริยศาสตร์วิเคราะห์ (Analytical Ethics) สำหรับนิสิตระดับปริญญาโทและเอกที่ไม่มีพื้นฐานทางจริยศาสตร์ แต่ผู้วิจารณ์เชื่อว่าครูผู้สอนจริยศาสตร์และนักปรัชญาหรือผู้อยากเป็นนักปราชญ์ควรอ่าน รวมถึงภิกษุสงฆ์, ภิกษุณีสงฆ์, สามเณร, อุบาสกและอุบาสิกาด้วย เพราะหนังสือนี้ให้และวิเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ทั้งจากพระพุทธศาสนาและแนวคิดจริยศาสตร์สากล ที่ทรงคุณค่าและทรงอิทธิพลโดยเฉพาะจาก Christian von Wolff (1728: teleology); Emmanuel Kant (1785: deontology); John Stuart Mills (1863: utilitarianism) หากไม่รวม Plato’ The Republic (around 375 BCE) and Aristotle’s Nicomachean Ethics, (around 350 BCE).

เอกสารอ้างอิง

พระมหาพรชัย สิริวโร, ผศ.ดร. (2562). *พุทธจริยศาสตร์: เป็นจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยา (Teleology) หรือ กรณียธรรม (Deontology)*. นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 25. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2532). *พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.

วศิน อินทสระ. (2549). *พุทธจริยศาสตร์*. เขตทวีวัฒนา. กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์: ธรรมดา, สนพ.

Albert Einstein. (1921). Book review of *“Cosmic Religion: With Other Opinions and Aphorisms”*. New York: Oxford University Press.

Bentham, Jeremy. (1998). *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation; Ch. IV*. John Stuart Mills (1863): Utilitarianism; Roger Crisp. Ed.

Collins, Steven. (1998). *Nirvana and Other Buddhist Felicities: Utopias of the Pali-imaginaries.* Cambridge: Cambridge UP.

John Stuart Mill cited in Solomon, Robert C. (1992). *Morality and the Good Life: An Introduction to Ethics through Classical Source.* (New York: McGraw-Hill.

Kant, Emmanuel. (1941). *Fundamental Principles of the Metaphysics of Moral*. The Little Library of Liberal Arts.

Kant, Emmanuel. (1993). *Categorical Imperative: Grounding for the Metaphysics of Morals in Deontological moral philosophy*. 3rd.Trans. by James W. Ellington. New York: Oxford University Press.

Keown, Damien. (2005). *Buddhist Ethics: A Very short Introduction*. New York: Oxford University Press.

Solomon, Robert C. (1992). *Morality and the Good Life: An Introduction to Ethics through Classical Source.* New York: Oxford University Press.

Strokes, Philip.(2012). *Philosophy 100 Essentials Thinkers: the ideas that have shaped our world*. UK: Arcturus Publishing, 2012.

JOURNAL OF MCU

วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์

PHILOSOPHY REVIEW

ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย
Thai Journal Citation Index Centre

TCI Journal Classification tier 2

ระยะเวลาหว่างปี 2564-2567